

C 34.

R. Finch.

18..

[illegible]

[redacted]

L. ANNÆI

SENECÆ

PHILOSOPHI

TOMVS SECVNDVS.

IN QVO

EPISTOLÆ,

ET

QUÆSTIONES

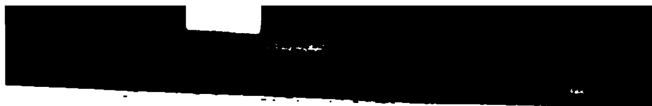
NATVRALES.

LIPSIÆ,

EX OFFICINA WEIDMANNIANA.

M D CCXLI.

L. ANNAEI SENECAE AD LVCILIUM EPISTOLÆ,

Argumentum
EPISTOLAE PRIMAE.

Temporis æstimationem & vsum Lucilio commendat: non differri debere, non elabi, non male poni.

ITa fac, mi Lucili: vindica te tibi, 1) & tempus quod adhuc aut auferebatur, 2) aut surripiebatur, 3) aut excidebat, 4) collige & serua. Persuade tibi sic esse, vt scribo. quædam tempora eripiuntur nobis, quædam subducuntur, quædam effluunt. Turpissima tamen est iactura, quæ per negligentiam venit: & si volueris attendere, magna vitæ pars elabitur male agentibus, maxima nihil agentibus, tota aliud 5) agentibus. Quem mihi dabis, qui aliquod pretium tempori ponat? qui diem æstimet? qui intelligat se quotidie mori? In hoc enim

1. *Vindica te tibi*) tibi viue, non aliis.
2. *Auferebatur*) a potentioribus per officia & cultum.
3. *Surripiebatur*) ab amicis, vel aliis rebus blande tempus nobis surripientibus.
4. *Excidebat*) negligentia, & bruto otio.
5. *Aliud*) aliud agunt qui occupati non vbi oporteat.

fallimur, quod mortem prospicimus, 6) magna pars eius iam praeteriit. quidquid aetatis retro est, mors tenet. Fac ergo, mi Lucili, quod facere te scribis, omnes horas complectere: sic fiet, vt minus ex crastino pendeas, si hodierno manum inieceris. Dum differtur vita, 7) transcurrit. Omnia, Lucili, aliena sunt: tempus tantum nostrum est. In huius rei vnius fugacis ac lubricae possessionem natura nos misit, ex qua expellit quicumque vult 8). Sed tanta stultitia mortalium est, vt quae minima & vilissima sunt, certe reparabilia, imputari sibi, cum impetrauere, patiantur: nemo se iudicet quidquam debere, qui tempus accepit. cum interim hoc vnum est, quod ne gratus quidem potest reddere. Interrogabis fortasse, quid ego faciam, qui tibi ista praecipio? Fatebor ingenue: quod apud luxuriosum, sed diligentem, 9) euenit, ratio mihi constat impensae. Non possum dicere, me nihil perdere: sed quid perdam, & quare, & quemadmodum, dicam: caussas paupertatis meae reddam. Sic euenit mihi, quod plerisque non suo vitio ad inopiam redactis: omnes ignoscunt, nemo succurrit. Quid ergo est? non puto pauperem, cui, quantulumcumque superest, sat est. Tu tamen malo serues tua, & bono tempore vti incipias. Nam, vt visum est maioribus nostris: Sera parsimonia in fundo

6. *Prospicimus*) *prospicere* dicimur futura.

7. *Vita*) quae scilicet vere sit vita. Huc pertinet illud poetae:

Non est crede mihi sapientis dicere viuam.
Sera nimis vita est crastina, viue hodie.

Hinc idem L. II. Ep. 90. se *properare viuere* ait.

8. *Quicumque vult*) dum scilicet omnibus tempus nostrum facile indulgemus.

9. *Diligentem)* qui sibi ipsi tamen rebusque & impensis suis attendat.

est.

est. Non enim tantùm minimum in imo, sed pessimum remanet.

EPIST. II.

Corporis quietem approbat, sed & animi in una aliqua re aut studio. Damnat curiosulos, qui per varios auctores & scripta discurrunt: pauca bonaque potius legere, & iis immorari suadet. Excerpendum semper aliquid, & animo inserendum: a suo exemplo, qui sensum tunc Epicuri egregium, de Paupertate.

ET ex his quæ mihi scribis, & ex his quæ audio, bonam spem de te concipio. non discurris nec locorum mutationibus inquietaris. Ægri animi ista iactatio est. Primum argumentum compositæ mentis existimo, posse consistere, & secum morari. Illud autem vide, ne ista lectio multorum auctorum, & omnis generis voluminum, habeat aliquid vagum & instabile. Certis ingeniis immorari & innutriri oportet, si velis aliquid trahere, quod in animo fideliter sedeat. Nusquam est, qui vbique est. In peregrinatione vitam agentibus hoc euenit, vt multa hospitia habeant, nullas amicitias. Idem accidat necesse est iis qui nullius se ingenio familiariter applicant, sed omnia cursim & properantes transmittunt. Non prodest cibus, nec corpori accedit, qui statim sumptus emittitur. Nihil æque sanitatem impedit, quam remediorum crebra mutatio. Non venit vulnus ad cicatricem, in quo crebro medicamenta tentantur. Non conualescit planta quæ sæpe transfertur. nihil tam vtile est, quod in transitu prosit. Distrahit animum librorum multitudo.

Itaque cum legere non possis quantum habueris, est habere quantum legas. Sed modo, inquis, librum euoluere volo, modo illum. Fastidient machi est, multa degustare: quæ vbi varia sunt uersa, coinquinant, non alunt. Probatos i semper lege: & si quando ad alios diuertere rit, ad priores redi. Aliquid quotidie adu paupertatem, aliquid aduersus mortem a compara, nec minus aduersus cæteras pestes. cum multa percurreris, vnum excerpe, quo die concoquas. Hoc ipse quoque facio: ex plu quæ lego, aliquid apprehendo. Hodiernum hc quod apud Epicurum nactus sum. soleo enim & liena castra transire, non tanquam transfuga, a tanquam explorator. 3) Honesta, inquit, res es ta paupertas. Illa vero non est paupertas, si læt Cui enim cum paupertate bene conuenit, diue Non qui parum habet, sed qui plus cupit, paupe Quid enim refert, quantum illi in arca, quai in horreis iaceat, quantum pascat, aut fœnere alieno imminet, si non acquisita, sed acquir computat? Quis sit diuitiarum modus, qua Primus, habere quód necesse est, proximus, sat est.

1. *Itaque cum legere non possis quantum habueris*) sensu cum plures aliquis libros comparare atque habere possit, legere valeat, satis est comparare & habere quantum l possis, nec opus est vt plures pompæ tantum inseruin spectaculo comparentur.

2. *Tanquam transfuga*) quasi Stoicorum placita des cupiam,

3. *Explorator*) vt videam si quid boni aliis quoque in tem venit.

Ep

EPIST. III.

Male & temere sæpe Amicos dici, qui re non sunt. Si quis talis; omnia illi fidendum, & communicandum esse, tanquam alteris nobis. Timidi & subducti arguuntur; sed & creduli nimis atque aperti. Medium optimum.

EPistolas ad me perferendas tradidisti, vt scribis, amico tuo. Deinde admones me, ne omnia cum eo ad te pertinentia communicem, quia nec soleas ipse quidem hoc facere. Ita eadem epistola illum & dixisti amicum, & negasti. Itaque sic priore illo verbo quasi publico 1) vsus es, & sic illum amicum vocasti, quomodo omnes candidatos, bonos viros 2) dicimus; quomodo obuios, si nomen non succurrit, dominos salutamus. Hoc abierit 3). Sed si aliquem amicum existimas, cui non tantumdem credis quantum tibi, vehementer erras, & non satis nosti vim veræ amicitiæ. Tu vero omnia cum amico delibera, sed de ipso prius. Post amicitiam credendum est, ante amicitiam iudicandum. Isti vero præpostere officia permiscent, qui contra præcepta Theophrasti, cum amauerint, iudicant, & non amant, cum iudicauerint. Diu cogita, an tibi in amicitiam aliquis recipiendus sit: cum placuerit fieri, toto illum pectore admitte: tam audacter cum illo loquere, quam tecum. Tu quidam ita viue, vt nihil tibi committas,

1. *Quasi publico*) h. e. communi & vulgi vsu *amici* vocabulum adhibuisti.

2. *Bonos viros*) mos fuit vt qui in senatu candidatum produceret, *bonum virum* vel *optimum* appellaret.

3. *Hoc abierit*) leg. *hic abierit*, hoc sensu: non agam de τῷ ὄντι personam eius missam facio, nec quid in eum congruat expendo, nolo tecum agere in hypothesi, sed in thesi. *Gronov.*

nisi

nisi quod committere etiam inimico possis: sed quia interueniunt quædam, quæ consuetudo fecit arcana, cum amico omnes curas, omnes cogitationes tuas misce. Fidelem si putaueris, facies 6.) Nam multi fallere docuerunt, dum timent falli: & aliis ius peccandi suspicando fecerunt. Quid est ergo, quare vlla verba coram amico meo retraham? quid est quare me coram illo non putem solum? Quidam quæ tantum amicis committenda sunt, obuiis narrant, & in quaslibet aures, quidquid illos vrit, exonerant: quidam rursus etiam carissimorum conscientiam reformidant, &, si possent, ne sibi quidem credituri, interius premunt omne secretum. Neutrum faciendum est. vtrumque enim vitium est, & omnibus, credere, & nulli: sed alterum honestius dixerim vitium, alterum tutius Sic vtrosque reprehendas, & eos qui semper inquieti sunt, & eos qui semper quiescunt. Nam illa tumultu gaudens, non est industria, sed exagitatæ mentis concursatio: & hæc non est quies, quæ motum omnem molestiam iudicat, sed dissolutio & languor. Itaque hoc quod apud Pomponium legi, animo tuo mandabitur. Quidam adeo in latebras refugerunt, vt putent in turbido esse quidquid in luce est. Inter se ista miscenda sunt, & quiescenti agendum, & agenti quiescendum est. Cum rerum natura delibera. illa dicet tibi, se & diem fecisse & noctem.

EPIST. IV.

Hortatur ad perseuerandum in Philosophia: a qua in serium & grauem, ac vere virum transscribatur. Ceteros, pueros esse: timere non timenda. vt, Mortem in primis. Atqui hanc finem malorum esse, & impetu

6. *Fidelem si putaueris facies*) nihil enim magis quam suspiciones fidem atque amicitiam soluit.

aut

[su]peratione multos contempsisse: cur non ve-
[ri]tatem ergo non amandam, & cotidie cogi-
tu, quam ex variis levibusque caussis mors ſo-
Emblema, dein ex Epicuro, de veris Divitiis.

era vt cœpiſti, & quantum potes propera: quo
us frui emendato animo & compoſito poſſis.
uidem etiam dum emendas, etiam dum com-
ia tamen illa voluptas eſt, quæ percipitur ex
latione mentis ab omni labe puræ & ſplendi-
nes vtique memoris, quantum ſenſeris gau-
um prætexta poſita, ſumpſiſti virilem togam,
um 1) deductus es: maius exſpecta, cum pue-
imum depoſueris, & te in viros philoſophia
ſerit. Adhuc enim non pueritia in nobis,
d eſt grauius puerilitas 2) remanet: & hoc
peius eſt, quod auctoritatem habemus ſenum,
rorum: nec puerorum tantum, ſed infanti-
leuia, hi falſa formidant: nos vtraque. Pro-
do, & intelliges, quædam ideo minus timen-
multum metus afferunt. Nullum magnum
, quod extremum eſt. Mors ad te venit. ti-
erat, ſi tecum eſſe poſſet: neceſſe eſt, aut non
iat, aut pertranſeat. Difficile eſt, inquis, a-
n perducere ad contemptionem animæ. Non
quam ex friuolis cauſſis contemnatur? Alius
nicæ fores laqueo pependit, alius ſe præcipita-
cto, ne dominum ſtomachantem diutius audi-
ius, ne reduceretur e fuga, ferrum adegit in
Non putas virtutem hoc effecturam, quod

[for]um) tirocinii die, quo parentes & amici ſolenni-
ducebant auſpicii cauſſa, & velut ad res nunc aptum.

[pueri]litas) *pueritia* ætatis *puerilitas* vitii in moribus

effecit nimia formido? Nulli poteſt ſecur
tingere, qui de producenda nimis cogitat;
magna bona multos conſules 3) numerat.
tidie meditare, vt poſſis æquo animo vitam
re: quam multi ſic complectuntur & tenent
qui aqua torrente rapiuntur, ſpinas & aſpe
que inter mortis metum, & vitæ tormen
fluctuant: & viuere nolunt, & mori neſc
itaque tibi iucundam vitam, omnem pro il
dinem deponendo. Nullum bonum iuuat
niſi ad cuius amiſſionem præparatus eſt ani
lius autem rei facilior amiſſio eſt, quam q
rari amiſſa non poteſt. Ergo aduerſus o
accidere poſſunt etiam potentiſſimis, adho
indura. De Pompeii capite pupillus & ſp
lere ſententiam: de Craſſo crudelis & inſoler
Caius Cæſar iuſſit Lepidum Dextro tribun
ceruicem: ipſe Chæreæ præſtitit. Ne
fortuna prouexit, vt non tantum illi minare
tum permiſerat. Noli huic tranquillitati
momento mare euertitur: eodem die, vb
nauigia, ſorbentur. Cogita poſſe latron
ſtem admouere iugulo tuo gladium: vt pote
abſit, nemo non ſeruus habet in te vitæ neci
trium. Ita dico, quisquis vitam ſuam c
tuæ dominus eſt. recognoſce exemplum ec
domeſticis inſidiis perierunt, aut aperta v
lo: & intelliges, non pauciores ſeruorum i
ſe, quam regum. Quid ad te itaque, qua
ſit quem times, cum id propter quod times,

3. *Multos conſules*) i.e. multos annos, qui co
minibus inſigniri ſolebant.

4. *Pupillus & ſpado*) Ptolemæus Ægypti Rex
tela erat, & Pothinus Eunuchus regis & rerum p

possit? At si forte in manus hostium incideris, victor educi iubebit, eo nempe quo duceris. 5) Quid te ipse decipis, & hoc nunc primum, quod olim patiebaris, intelligis? ita dico, ex quo natus es, duceris. Haec & huiusmodi versanda in animo sunt, si volumus illam vltimam horam placidi expectare: cuius metus omnes alias inquietas facit. Sed vt epistolae finem imponam, accipe quod hodierno die mihi placuit. & hoc quoque ex alienis hortulis sumptum est. Magnae diuitiae sunt, lege naturae composita paupertas. Lex autem illa naturae, scis quos nobis terminos statuit? Non esurire, non sitire, non algere. Vt famem sitimque depellas, non est necesse superbis assidere liminibus, nec supercilium graue, & contumeliosam 6) etiam humanitatem pati: non est necesse maria tentare, nec sequi castra. Parabile est quod natura desiderat, & appositum: ad superuacua sudatur. Illa sunt quae togam 7) conterunt, quae nos senescere sub tentorio cogunt, quae in aliena littora impingunt. Ad manum est, quod satis est.

EPIST. V.

Arcet ab ostentatione Philosophiae, & ne cultu notabilem aut victu se faciat. Non spernere vulgi omnia, sed modice adhibere, & citra vitium. Sordes abdicat: ad Naturae legem nos vocat. Clausula est, ex Hecatone, de Spei & Metus coniunctione. Liberum ab altero esse, qui alteram posuit: obnoxium vtrique, qui vni.

5. *Duceris*) ab ipsa sc. natura quae hominem te & mortalem genuit.

6. *Contumeliosam*) in ipsis enim conuiuiis & aliis occasionibus, vbi humanitas se exerere debebat, verbis & gestibus se gerunt superbe homines facultatibus & potentia tumidi.

7. *Togam*) in officiis scilicet ciuilibus, salutatione, deductione &c. *Lips.*

QUod pertinaciter ſtudes, & omnibus omiſſis, hoc vnum agis, vt te quotidie meliorem facias, & probo & gaudeo: nec tantum hortor, vt perſeueres, ſed etiam rogo. Illud autem te admoneo, ne eorum more qui non proficere, ſed conſpici cupiunt, facias aliqua, quæ in habitu tuo, aut genere vitæ notabilia ſint. Aſperum cultum, & intonſum caput, & negligentiorem barbam, & indictum argento odium, & cubile humi poſitum, & quidquid aliud ambitionem perverſa via 1) ſequitur, euita. Satis ipſum nomen philoſophiæ, etiam ſi modeſte tractetur, inuidioſum eſt. Quid ſi nos hominum conſuetudini cœperimus excerpere? Intus omnia diſſimilia ſint: frons noſtra populo conueniat. Non ſplendeat toga: ne ſordeat quidem. non habeamus argentum, in quod ſolidi auri cælatura 2) deſcenderit: ſed non putemus frugalitatis indicium auro argentoque caruiſſe. Id agamus, vt meliorem vitam ſequamur quam vulgus, non vt contrariam: alioqui quos emendari volumus, fugamus, & a nobis auertimus. Illud quoque efficimus, vt nihil imitari velint noſtri, dum timent ne imitanda ſint omnia. Hoc primum philoſophia promittit, ſenſum communem, humanitatem & congregationem: a qua profeſſione diſſimilitudo ſeparabit. Videamus ne iſta, per quæ admirationem parare volumus, ridicula & odioſa ſint. Nempe propoſitum noſtrum eſt, ſecundum naturam viuere. Hoc contra naturam eſt, torquere corpus ſuum, & faciles odiſſe munditias, & ſquallorem appetere, & cibis non tantum vilibus vti, ſed tetris & horridis. Quemadmodum delicatas res deſiderare, luxuriæ eſt: ita vſitatas & non magno parabiles fugere, dementiæ eſt. Frugalitatem exigit

1. *Peruerſa via*) i. e. contraria ei qua alii ad gloriam tendunt.

2. *Auri cælatura*) emblema S. [illegible] *inſerta*. *Lipſ.*

philo-

philosophia, non pœnam: potest autem esse non incompta frugalitas. Hic mihi modus placet. Temperetur vita inter bonos mores & publicos: 3) suspiciant 4) omnes vitam nostram, sed & agnoscant. 5) Quid ergo? Eadem faciemus, quæ ceteri? nihil inter nos & illos intererit? plurimum. Dissimiles esse nos vulgo, sciat, qui inspexerit propius. qui domum intrauerit, nos potius miretur, quam supellectilem nostram. Magnus ille est, qui fictilibus sic vtitur, 6) quemadmodum argento: nec ille minor est, qui sic argento 7) vtitur, quemadmodum fictilibus. Infirmi animi est, pati non posse diuitias. Sed vt huius quoque diei lucellum tecum communicem, apud Hecatonem nostrum 8) inueni, cupiditatum finem, etiam ad timoris remedia proficere. Desines, inquit, timere, si sperare desieris. Dices, quomodo ista tam diuersa pariter sunt? ita est, mi Lucili: cum videantur dissidere, coniuncta sunt. Quemadmodum eadem catena & custodiam & militem 9) copulat: sic ista quæ tam dissimilis sunt, pariter incedunt. Spem

3. *Publicos*) communes, vulgo receptos, inter quos & bonos mores vita temperanda est.

4. *Suspiciant*) venerentur.

5. *Agnoscant*) vt humanum, nec supra hominem prorsus. *Lips.*

6. *Sic vtitur*) ita vt æque contentus viuat fictilibus ac argento.

7. *Sic argento*) vt scilicet propterea altiores spiritus non sumat quam si fictilibus vteretur.

8. *Nostrum*) i. e. stoicum.

9. *Custodiam & militem*) per custodiam intelligitur is qui custoditur captiuus, per militem is qui custodiæ eius erat præfectus. *Erat* autem hæc custodiæ militaris ratio, vt is qui in custodia esset catenam manui dextræ haberet alligatam, quæ eadem militis sinistram vinciret custodiæ eius præfecti. Scis aperte etiam Seneca de tranquill, L. I. c. 10. vid. & Athenæum L. V. c. 11.

metus sequitur. Nec miror ista sic ire. vtrumque pendentis animi est, vtrumque futuri expectatione soliciti. Maxima autem vtriusque caussa est, quod non ad praesentie aptamur, sed cogitationes in longinqua praemittimus. Itaque prouidentia, maximum bonum conditionis humanae, in malum versa est. Ferae pericula quae vident, fugiunt; cum effugere, securae sunt: nos & venturo torquemur & praeterito. Multa bona nostra nobis nocent. timoris enim tormentum memoria reducit, prouidentia anticipat. Nemo tantum praesentibus miser est.

Epist. VI.

Proficere se in Philosophia; & argumentum esse, quod vitia sua agnoscat. Velle se cum eo, vt vero amico, omnia communicare, quae sint vtilia: idque proprium sapientis. Consuetudinem bonorum valde efficacem, & supra ipsa praecepta videri: quod exemplo Philosophorum aliquot docet.

INtelligo, Lucili, non emendari me tantum, sed transfigurari; 1) nec hoc promitto iam aut spero, nihil in me superesse, quod mutandum sit. Quidni multa habeam quae debeant corrigi, quae extenuari, quae attolli? Et hoc ipsum argumentum est in melius translati animi, quod vitia sua, quae adhuc ignorabat, videt. Quibusdam aegris gratulatio fit, cum seipsi aegros esse senserunt. Cuperem itaque tecum communicare tam subitam mei mutationem: tunc amicitiae nostrae certiorem fiduciam habere coepissem: illius verae, quam non spes, non timor, non vtilitatis suae cura diuellit: illius, cum qua homines moriun-

1. *Transfigurari*) in alium habitum hominemque ire.

tur,

ua moriuntur. Multos tibi dabo, qui
) ſed amicitia 3) caruerunt. Hoc non
re, cum animos in ſocietatem honeſta
voluntas trahit. Quid ni non poſſit? Sci-
s omnis habere communia, & quidem
. Concipere animo non potes, quan-
afferre mihi ſingulos dies videam. Mit-
nobis iſta, quæ tam efficacia expertus
cupio iſta omnia in te transfundere, &
leo aliquid diſcere, vt doceam: nec me
abit, licet eximia ſit & ſalutaris, quam
rus ſim. Si cum hac exceptione detur
llam incluſam teneam, nec enunciem,
llius boni, ſine ſocio, iucunda poſſeſſio
itaque ipſos tibi libros: & ne multum
las, dum paſſim profutura ſectaris, im-
vt ad ea ipſa protinus, quæ probo & mi-
Plus tamen tibi & viua vox & conuictus,
proderit. in rem præſentem venias o-
num quia homines amplius oculis quam
nt: deinde quia longum iter eſt per præ-
efficax per exempla. Zenonem Clean-
effiſſet, ſi eum tantummodo audiſſet. vi-
ait, ſecreta perſpexit, obſeruauit illum, an
a viueret. Plato & Ariſtoteles, & omnis in
ra ſapientium turba, plus ex moribus,
is Socratis traxit. Metrodorum, & Her-
olyænum, magnos viros non ſchola Epi-
tubernium fecit. Nec in hoc te accerſo
oficias, ſed vt proſis. plurimum enim

gari, de quo Epiſt. 3. *Lipſ.*
fructu ipſo qui ex amico capitur, dum caſti-
mmunicat. *Lipſ.*
udeo aliquid diſcere in hoc, i. e. in hunc vſum
am.

alter alteri conferemus. Interim quoniam diurnam tibi mercedulam debeo, quid me hodie apud Hecatonem delectauerit, dicam. Quæris, inquit, quid profecerim? Amicus esse mihi cœpi. Multum profecit. nunquam erit solus. Qui sibi amicus est, scito hunc amicum omnibus esse.

EPIST. VII.

Proficienti turbam vitandam, & vitia ab ea trahi; vitanda item spectacula, & maxime cruenta. Neque publice recitandum; aut differendum, apud dissimiles. Pluris sit, inquit, vnus alterque auditor bonus, aut etiam nullus.

QUid tibi vitandum præcipue existimes, quæris; turbam. Nondum enim tuto illi committeris. Ego certe confiteor imbecillitatem meam. Numquam mores quos extuli, refero. Aliquid ex eo quod composui, turbatur: aliquid ex his quæ fugaui, redit. Quod ægris euenit, quos longa imbecillitas vsque eo affecit, vt nunquam sine offensa proferantur, hoc accidit nobis, quorum animi ex longo morbo reficiuntur. Inimica est multorum conuersatio. Nemo non aliquod nobis vitium aut commendat, aut imprimit, aut nescientibus allinit. Vtique quo maior est populus cui commiscemur, hoc periculi plus est. Nihil vero est tam damnosum bonis moribus, quam in aliquo spectaculo desidere. Tunc enim per voluptatem facilius vitia surrepunt. Quid me existimas dicere? auarior redeo, ambitiosior, luxuriosior? imo vero crudelior & inhumanior, quia inter homines fui. Casu in meridianum 1) spectaculum incidi, lusus exspectans, &

1. *Meridianum*) In arena duplex spectaculum, matutinum & meridianum. Ibi cum bestiis, nunc qui reliqui inter se depugnabant, *Lips.*

salos,

quid laxamenti, quo hominum oculi ab
ore acquiescant. Contra est, quidquid
um est, misericordia fuit. Nunc omis-
tra homicidia sunt: nihil habent quo te-
ctum totis corporibus expositi, numquam
um mittunt. Hoc plerique ordinariis a)
ostulaticiis 3) praeferunt. Quid ni prae-
gales, non scuto repellitur ferrum. Quo
quo gladii artes? Omnia ista mortis mo-
lane leonibus & vrsis homines, meridie
suis obiiciuntur. Interfectores inter-
ntur obiici, & victoriam in aliam detinent
us pugnantium mors [illegible]ferro & igne.
Haec fiunt, dum vacat [illegible]. Sed la-
ecit aliquis: quid ergo meruit? vt suspen-
dit hominem, qui occidit, ille meruit vt
: tu quid meruisti miser, vt hoc spectes?
, verbera. 4) Quare tam timide incurrit
quare parum audacter occidit? quare pa-
r moritur? Plagis aguntur in vulnera, &
nudis & obuiis pectoribus excipiunt. In-
st spectaculum? interim iugulantur homi-
agatur. Age ne hoc quidem intelligitis, ma-
5) in eos redundare qui faciunt? Agite diis
[illegible] gratias, quod eum docetis esse crude-

a) qui legitimo tempore, loco & apparatu indu-
[illegible] & primo gladiatores sunt. At isti veluti
& subito suffecti minus artis aut pompae ha-

3) plus etiam quam ordinariis. Nam isti se-
& velut principales erant! quos populo po-
[illegible] indulgebant. *Id.*
4) *verbera*) verba & affectus populi his & se-
[illegible].
5) qui tam libenter occiditis, non timetis a

 lem,

lem, qui non poteſt diſcere. 6) Subducendus po[
7) eſt tener animus. & parum tenax recti : facile tr
itur ad plures. Socrati, Catoni, & Lælio excu
mentem ſuam diſſimilis multitudo potuiſſet : a
nemo noſtrum, qui cum maxime concinnamus ir
nium, ferre impetum vitiorum tam magno comi
venientium poteſt. Vnum exemplum aut luxu
aut auaritiæ, multum mali facit : conuictor delic
paullatim eneruat & emollit : vicinus diues cupic
tem irritat ; malignus comes quamuis candido & f
plici, rubiginem ſuam affricuit : quid tu accidere
moribus credis, in quos publice 8) factus eſt impet
Neceſſe eſt aut imiteris, aut oderis. Vtrumque
tum deuitandum eſt : ne vel ſimilis malis fias, c
multi ſunt : neque inimicus multis, quia diſſimiles ſi
Recede in teipſum quantum potes. cum his verſ
qui te meliorem facturi ſunt : illos admitte, quo
potes facere meliores. Mutuo iſta fiunt, & homi
dum docent, diſcunt. Non eſt ergo quod te gl
publicandi ingenii producat in medium, vt reci
iſtis velis, aut diſputare : quod facere te vellem
haberes iſti populo idoneam mentem. Nemo eſt,
intelligere te poſſit : Aliquis fortaſſe vnus aut a
incidet : & hic ipſe formandus tibi erit, inſtituend
que ad intellectum tui. Cui ergo, inquis, iſta d
ci ? non eſt quod timeas ne operam perdideris, ſi
didiciſti. Sed ne mihi ſoli hodie didicerim, cc

6. *Qui non poteſt diſcere*) blande in Neronem dictum, tam ii: mitis & benignus, vt diſcere nequeat crudelitatem.

7. *Subducendus populo*) non multum inter vulgus, vi ſcilicet temeratum, verſandum.

8. *Publice*) ab omnibus, h. e. in quos recepta & vul[g] vitia mali exempli vim exercuerint : *Hi mores* autem idem quod *homines horum morum*. Sic Liuius L. 10. in verbis F[abii] Decium collegam poſcentis : *Cum moribus notis facilius ſe c[om]municaturum conſilia. Gronov.*

n quae occurrerunt mihi egregie dicta
ere sensum tria: ex quibus vnum haec
tum soluet, duo in antecessum 9) acci-
us ait: Vnus mihi pro populo est, &
o. Bene & ille quisquis fuit (ambigi-
ctore!) cum quaereretur ab illo, quo
artis spectaret ad paucissimos peruen-
t, inquit, mihi pauci, satis est vnus,
Egregie hoc tertium. Epicurus cum
ius studiorum suorum scriberet: Haec,
multis, sed tibi: satis enim magnum
trum sumus. Ista, mi Lucili, conden-
sunt, vt contemnes voluptatem, ex
ione venientem. Multi te laudant.
ir placeas tibi, si is es quem multi in-
rsus bona tua spectent.

EPIST. VIII.

epistola, & est velut obiectio. Quid? turbam, & populum? atqui Stoici tui accedere, in rebus mori. Respondet, suadere, sed secessum. a suo exemplo: aliis, Sapientia vacat, & praecepta eius igat. Hoc operum maximum, & pul-esse. Denique inserta ab Epicuro, Li-tam a Philosophia dari.

uis, vitare turbam iubes, secedere
ntia esse contentum: vbi illa praecepta
nperant in actu mori: Quid? ego tibi
1) sedere? in hoc me recondidi, &
prodesse pluribus possim. Nullus mi-

m) Si forte aliam epistolam praeter consue-
ie istiusmodi dicto misero, ipsi imputanda.
m scilicet me subduco turbae, suum nimirum
ob oculos ponit.

hi

hi per otium dies exit: partes noctium studiis vindico: non vaco somno, sed succumbo, & oculos vigilia fatigatos, cadentesque, in opere detineo. Secessi non tantum ab hominibus, sed etiam a rebus, & primum a meis. Posterorum negotium ago: illis aliqua quæ possint prodesse, conscribo: salutares admonitiones, velut medicamentorum vtilium compositiones, litteris mando, esse illas efficaces in meis vlceribus expertus: quæ etiamsi persanata non sunt, serpere desierunt. Rectum iter, quod sero cognoui, & lassus errando, aliis monstro. Clamo, Vitate quæcumque vulgo placent, quæ casus attribuit: ad omne fortuitum bonum, suspiciosi pauidique subsistite. Et fera, & piscis, 2) spe aliqua oblectante decipitur. Munera ista fortunæ putatis? insidiæ sunt. Quisquis nostrum tutam agere vitam volet, quantum plurimum potest, ista viscata 3) beneficia deuitet: in quibus hoc quoque miserrimi fallimur, habere nos putamus, habemur. 4) In præcipitia cursus iste deducit: huius eminentis vitæ exitus, cadere est. Deinde ne resistere quidem licet, cum cœpit transuersos agere felicitas. Aut saltem rectis, aut temet frueris. 5) * Qui

2. *Et fera & piscis*) Homine igitur id indignum.

3. *Viscata*) quæ qui tangit auis instar obhæret.

4. *Habemur*) cum ipsi domini & possessores horum nos credamus, serui euadimus & ab eis possidemur.

5. *Aut saltem rectis aut temet frueris*) Coniicio legendum esse: *aut statum rectus aut temet tere. non vertet fortuna, se cernuet & allidet.* h. e. aut mane in loco & ordine nulla sequens fortunæ blandimenta, aut si quid eorum appetieris hactenus capesse, vt sis in potestate tua non illi de totum dedas. Ita fiet si quando illa mutabitur vt te non subruat, sed se tibi impingat tantum & recellat, & tanquam fluctus scopulo illisa frangatur. Ceterum quod libri Senecæ *cernulat* habent: quemadmodum & glossæ veteres pro *cernuo*, *cernulum* contra analogiam est & veterum scribendi rationem. *cernuo* autem est cernuum me abiicio, præcipito. *Gronov.*

hoc

[redacted]

t, non euertit fortuna, sed cernulat & al-
nc ergo sanam & salubrem formam vitæ te-
nto, vt corpori tantum indulgeas, quan-
valetudini satis est. Durius tractandum
mo male pareat: cibus famem sedet, potio
nguat, vestis arceat frigus, domus muni-
it aduersus infesta corpori. Hanc vtrum
erit, an varius lapis gentis alienæ, nihil in-
o hominem tam bene culmo, quam auro
ntemne omnia, quæ superuacuus labor ve-
ntum ac decus ponit. Cogita in te, præter
ihil esse mirabile: cui magno nihil magnum
e mecum, si hoc cum posteris loquor, non
i plus prodesse, quam cum ad vadimonium
descenderem, aut tabulis testamenti annu-
primerem, aut in senatu candidato vocem
7) commodarem? Mihi crede: qui nihil
entur, maiora agunt, humana diuinaque
ant. Sed iam finis faciendus est, & aliquid,
pro hac epistola dependendum. id te meo
adhuc Epicurum replicamus, 8) cuius
n hodierno die legi. Philosophiæ seruias
t tibi contingat vera libertas. Non differ-
n, 9) qui se illi subiecit & tradidit. statim
itur. 10) hoc enim ipsum philosophiæ serui-
as est. Potest fieri, vt me interroges, quare
o tam multa bene dicta referam potius quam

---

um) vt testis.

& manum) voce enim & manu producebantur &
ebantur candidati.

amus) vt fieri solet in euoluendis libris.

s) vt vulgo solet in seruis: qui non sunt liberi
norum seruitutem.

magitur) Romano enim ritu serui manu capiti
orbem vertebantur & sic manumittebantur.

nostrorum. quid est tamen, quare tu istas Epic ces putes esse, non publicas? Quam multa po cunt, quæ a philosophis aut dicta sunt aut di Non attingam tragicos, aut togatas 11) nostr bent enim hæ quoque aliquid seueritatis, & su comœdias & tragœdias mediæ: quantum diserti rum versuum inter mimos iacet? iam multa 12) non excalceatis 13): sed cothurnatis dicend Vnum eius versum, qui ad philosophiam perti ad hanc partem quæ modo fuit in manibus, re quo negat fortuita in nostris habenda.

Alienum est omne, quidquid optando venit.

Hunc versum a te dici non paullo melius, & ad us, memini:

Non est tuum, fortuna quod fecit tuum.

Illud etiamnum melius dictum a te non p ibo:

Dari bonum quod potuit, auferri potest.

Hoc non imputo in solutum, de tuo tibi.

EPIST. IX.

Item pars aut explicatio priorum. Sapienten quærere homines, seipso contentum. Quid non etiam amicum? Imo, sed potest & sine e potest amittere, & amissum reparare. In frustus & voluptas est, dum parat. An er caussa, vt Epicurei censent? Non, sed potius us cui prosit, pro quo periclitetur, pro quo

11. *Togatas*) Comœdiæ togatæ sunt, quæ scriptæ s cundum ritus Romanorum, vt palliatæ dicebantur (rum, quibus vestitus usitatus fuit pallium supra tunican

12. *Publii*) Publius Syrus celebris mimographus, hodiernum extant fragmenta in Pithoei aliorumque col nibus.

13. *Excalceatis*) quod in mimis & comicis qui socco thurno vtebantur. *Lips.*

[illegible]larces Virtutis, ipsa est. Fusius deinde [illegible] , Quatenus se contentus, quatenus non fit [illegible] rbis distinctiuncula Stoica.

[illegible]rito reprehendat in quadam epistola Epicu[illegible]s, qui dicunt sapientem seipso esse conten[illegible] propter hoc amico non indigere, desider[illegible] Hoc obiicitur Stilponi ab Epicuro, & his [illegible]mum bonum visum est animus impatiens. [illegible]biguitatem incidendum est, si exprimere [illegible]o verbo scite voluerimus, & impatientiam [illegible]. Poterit enim contrarium ei, quod signi[illegible]mus, intelligi. Nos enim eum volumus [illegible]i respuat omnis mali sensum: accipietur is, [illegible]m possit ferre malum. Vide ergo, num [illegible]at inuulnerabilem animum dicere, aut ani[illegible]ra omnem patientiam positum. Hoc in[illegible] & illos interest. Noster sapiens vincit qui[illegible]commodum omne, sed sentit: illorum, ne [illegible]idem. Illud nobis cum illis commune est, sa[illegible] seipso esse contentum: sed tamen & amicum vult, & contubernalem, quamuis sibi ipse [illegible]. Vide quam sit se contentus. aliquando sui [illegible] contentus est, si illi manum aut morbus, aut [illegible] inciderit. Si quis oculum casus excusserit, re[illegible] satisfacient: & erit imminuto corpore [illegible] tam lætus, quam integro fuit. Quæ [illegible], non desiderat: sed non deesse mauult. [illegible] contentus est, non vt velit esse sine ami[illegible] possit: & hoc quod dico possit, tale est. a[illegible] æquo animo fert: sine amico quidem num[illegible] in sua potestate habet, quam cito reparet. [illegible] si perdiderit Phidias statuam, protinus al[illegible]: sic & hic faciendarum amicitiarum arti-

[illegible] a. [illegible] sine [illegible]

fex.

fex, ſubſtituet alium in locum amiſſi. Quæris quomodo amicum citò facturus ſit? dicam: ſi illud mihi tecum conuenerit, vt ſtatim tibi ſoluam quod debeo, & quantum ad hanc epiſtolam, paria faciamus. 2) Hecaton ait: Ego tibi monſtrabo amatorium 3), ſine medicamento, ſine herba, ſine vllius veneficæ carmine. Si vis amari, ama. Habet autem non tantum amicitiæ vſus, veteris & certæ, magnam voluptatem, ſed etiam initium & comparatio nouæ. Quod intereſt inter metentem agricolam, & ſerentem: hoc inter eum qui parauit amicum, & qui parat. Attalus philoſophus dicere ſolebat, Iucundius eſſe amicum facere, quam habere: quomodo artifici iucundius eſt pingere, quam pinxiſſe. Illa in opere ſuo occupata ſolicitudo, ingens oblectamentum habet in ipſa occupatione. Non æque delectatur, qui ab opere perfecto remouit manum. iam fructu artis ſuæ fruitur: ipſa fruebatur arte, cum pingeret. Fructuoſior eſt adoleſcentia liberorum, ſed infantia dulcior Nunc ad propoſitum reuertamur. Sapiens etiam ſi contentus eſt ſe, tamen habere amicum vult: ſi ob nihil aliud, vt exerceat amicitiam, ne tam magna virtus 4) iaceat: non ad hoc quod Epicurus dicebat in hac ipſa epiſtola, vt habeat qui ſibi ægro aſſideat, ſuccurrat in vincula coniecto vel inopi: ſed vt habeat aliquem, cui ipſe ægro aſſideat, quem ipſum circumuentum hoſtili cuſtodia liberet. Qui ſe ſpectat, & propter hoc ad amicitiam venit, male cogitat: quemadmodum cœpit, ſic deſinet. Parauit amicum aduerſus vincula

2. *Paria faciamus*) vt neuter ſit in alterius ære. Sibi enim in Epiſtolis inuicem quæ ad vitam emendandam pertinebant ſolebant perſcribere.

3. *Amatorium*) philtrum.

4. *Tam magna virtus*) ita amicitiam vocat, quæ ne inexercita maneat h. e. iaceat ſapientem amicos parare ait.

latu-

[redacted]

...um primum crepuerit catena, disce-
micitias, quas Temporarias populus
...ussa vtilitatis assumptus est, tamdiu
iu vtilis fuerit. Hac re 5) florentes
circumsedet: circa euersos ingens so-
: amici fugiunt, vnde probantur. Hae
exempla sunt, aliorum metu relin-
...m metu prodentium. Necesse est
...xitus congruant. Qui amicus esse
lit; placebit ei aliquod pretium con-
vllum in illa placet pretium praeter
amicum paro? vt habeam pro quo
...abeam quem in exilium sequar, cu-
...onam & impendam. Ista quam tu
...tio est, non amicitia, quae ad com-
quae quid consecutura sit, spectat.
aliquid simile amicitiae, affectus a-
dicere, illum esse insaniam amiciti-
o quisquam amat lucri caussa? num-
...t gloriae? Ipse per se amor, omni-
n negligens, animos in cupiditatem
pe mutuae caritatis, accendit. Quid
ori caussa coit turpis affectus? 6)
...iis, nunc hoc, an amicitia propter
...d sit expetenda. nam si propter se-
st, potest ad illam accedere, qui se-
. Quomodo ergo ad illam accedit?
... pulcherrimam: non lucro captus,
...nae perterritus. Detrahit amicitiae
, qui illam parat ad bonos casus. Se
iens. Hoc, mi Lucili, perperam
...tantur: sapientem vndique submo-

...oc ipsum.
) amor, quem honestiorem causam quam
...surdum putat.

uent, & intra cutem ſuam 7) cogunt. Diſtinguendum eſt autem, quid & quatenus vox iſta promittat. Se contentus eſt ſapiens, ad beate viuendum, non ad viuendum. Ad hoc enim multis illi rebus opus eſt; ad illud tantum animo ſano, & erecto, & deſpiciente fortunam. Volo tibi Chryſippi quoque diſtinctionem indicare. Ait ſapientem nulla re indigere, & tamen multis illi rebus opus eſſe: contra, ſtulto nulla re opus eſt, nulla enim re ſcit vti, ſed omnibus eget. Sapienti & manibus, & oculis, & multis ad quotidianum vſum neceſſariis opus eſt, ſed eget nulla re: egere enim, neceſſitatis eſt: nihil autem neceſſe ſapienti eſt. Ergo, quamuis ſeipſo contentus ſit, amicis illi opus eſt. hos cupit habere quam plurimos, non vt beate viuat: viuet enim etiam ſine amicis beate. Summum bonum extrinſecus inſtrumenta non quærit, domi colitur: ex ſe totum eſt. incipit fortunæ eſſe ſubiectum, ſi quam partem ſui foris quærit. Qualis tamen futura eſt vita ſapientis, ſi ſine amicis relinquatur in cuſtodiam coniectus, vel in aliqua gente aliena deſtitutus, vel in nauigatione longa retentus, aut in deſertum littus eiectus? qualis eſt Iouis, cum reſoluto mundo, & diis in vnum confuſis, paulliſper ceſſante natura, acquieſcit ſibi, cogitationibus ſuis traditus. Tale quiddam ſapiens facit. in ſe reconditur, ſecum eſt: quamdiu quidem illi licet ſuo arbitrio res ſuas ordinare, ſe contentus eſt: & ducit vxorem, ſe contentus eſt: & liberos tollit, ſe contentus eſt: & tamen non viuet: ſi fuerit ſine homine victurus. Ad amicitiam fert illum nulla vtilitas ſua, ſed naturalis irritatio. nam vt aliarum

7. *Intra cutem ſuam*) Prouerbialis locutio: intra ſe. Senſus eſt: verum Sapientem ſubmonent, nec genuinam eius deſcriptionem admittunt, cum ſibi, qui ſapere ſibi videntur atque adeo ſuo modulo ſapientiam metiuntur, eam non competere deprehendant.

no-

Hic enim capta patria, amissis liberis, cum ex incendio publico solus, & tarsiret, interroganti Demetrio, cui co-itio vrbium Poliorcetes fuit, Num quid Omnia, inquit, bona mea mecum sunt. ac strenuus, ipsam hostis sui victoriam inquit, perdidi. dubitare illum coëgit, mnia mea mecum sunt. Iustitia, virtus, prudentia, hoc ipsum, nihil bonum eripi possit. Miramur animalia quæ nedios ignes sine noxa corporum transhic mirabilior vir, qui per ferrum & ruillæsus & indemnis euasit? Vides quantotam gentem, quam vnum virum vinx illi est communis cum Stoico. æque bona per concrematas vrbes fert. Se entus est, hoc felicitatem suam fine deistimes nos solos generosa verba iactare: is obiurgator Epicurus, similem illi voiam tu boni consule, etiamsi hunc diem

detur: id enim agendum, vt non verbis seruiamus, sed sensibus: Miser est, qui se non beatissimum iudicat, licet imperet mundo. Vt scias autem hos sensus communes esse, natura scilicet dictante, apud poëtam comicum inuenies:

Non est beatus, esse se qui non putat.

Quid enim refert qualis status tuus sit, si tibi videtur malus? Quid ergo? inquis, si beatum se dixerit ille turpiter diues, & ille multorum dominus, sed plurium seruus: beatus sua sententia fiet? Non quid dicat, sed quid sentiat, refert: nec quid vno die sentiat, sed quid assidue. Non est autem quod verearis, ne ad indignum res tanta perueniat. Nisi sapienti sua non placent. omnis stultitia laborat fastidio sui.

EPIST. X.

Solitudinem bonam, sed bonis aut progressis, esse: aliis aliam. Nam mali aut stulti maxime in ea peccant, remoto arbitro, & sibi relicti. Obiter praeceptiuncula de Votis: & nihil concipere, nisi quod palam possis nuncupare.

SIc est, non muto sententiam. fuge multitudinem fuge paucitatem, fuge etiam vnum. Non habeo cum quo te communicatum velim, & vide quo iudicium meum abeat: audeo te tibi credere. Crates, vt aiunt, huius ipsius Stilponis auditor, cuius mentionem priori epistola feci, cum vidisset adolescentulum secreto ambulantem, interrogauit, Quid illic solus faceret? Mecum, inquit, loquor. cui Crates: Caue, inquit, rogo, & diligenter attende, ne cum homine malo loquaris. Lugentem timentemque custodire solemus, ne solitudine male vtatur: nemo est ex imprudentibus, qui relinqui sibi debeat. Tunc mala consilia agitant: tunc aut aliis, aut ipsis futura pericula

Tunc cupiditates improbas ordinant:
iut metu, aut pudore celabat, animus
ic audaciam acuit, libidinem irritat,
igat. Denique, quod vnum ſolitudo
im, nihil vlli committere, non timere
ſtulto: ipſe ſe prodit. Vide itaque
m, imo quid ſpondeam mihi. ſpes
ni nomen eſt. non inuenio cum quo
uam tecum. Repeto memoria, quam
uædam verba proieceris, quanti robo-
atus ſum protinus mihi, & dixi: Non
ſta venerunt: habent hæ voces fun-
homo non eſt vnus e populo: ad ſa-
ic loquere, ſic viue: vide ne te vlla
Votorum tuorum veterum licet diis
i) alia de integro ſuſcipe: roga bo-
bonam valetudinem animi, deinde
l ni tu iſta vota ſæpe facias? audacter
l illum de alieno rogaturus. Sed vt
liquo munuſculo epiſtolam mittam,
l apud Athenodorum inueni: Tunc
ibus cupiditatibus ſolutum, cum eo
ihil Deum roges, niſi quod rogare
unc enim quanta dementia eſt homi-
vota diis inſuſurrant: ſi quis admo-
nticeſcent, & quod ſcire hominem
rant. Vide ergo ne hoc præcipi ſa-
ic viue cum hominibus, tanquam De-
quere cum Deo, tanquam homines

) remittas, non exigas. Sic Seneca Ep.
s *alia vota Deo remiſſurus.*

EPIST. XI.

Bene sperare se de amico Lucilii, in quo plurimus pudor & rubor. Hunc aliquando a natura esse, nec vllis praeceptis excuti: ac sequi etiam sapientem. Comparere item in malis interdum, & mali notam. Monitum deinde salutare Epicuri: semper virum bonum repraesentare nobis, qui coërceat vt paedagogus. Velut illo praesente facere omnia, & loqui.

LOcutus est mecum amicus tuus bonae indolis: in quo quantum esset animi, quantum ingenii, quantum iam etiam profectus, sermo primus ostendit. Dedit enim nobis gustum, ad quem respondebit: non enim ex praeparato locutus est, sed subito deprehensus. Vbi se collegit, verecundiam, bonum in adolescente signum, vix potuit excutere: adeo illi ex alto suffusus est rubor. Hic 1) illum, quantum suspicor, etiam cum se confirmauerit, & omnibus vitiis exuerit, sapientem quoque sequetur. Nulla enim sapientia naturalia corporis aut animi vitia ponuntur: quidquid infixum & ingenitum est, lenitur arte, non vincitur. Quibusdam etiam constantissimis in conspectu populi sudor erumpit, non aliter quam fatigatis & aestuantibus solet: quibusdam tremunt genua dicturis: quorumdam dentes colliduntur, lingua titubat, labra concurrunt. Haec nec disciplina, nec vsus vnquam excutit: sed natura vim suam exercet, & illos vitii sui etiam robustissimos admonet. Inter haec & ruborem esse scio, qui grauissimis quoque viris subitus offunditur. Magis quidem in iuuenibus apparet, quibus & plus caloris est, & tenera frons: nihilominus veteranos & senes tangit. Quidam nunquam magis, quam cum erubuerint, timendi sunt: quasi omnem verecundiam effu-

1. *Hic*) rubor nimirum.

de

derint. Sulla tunc erat violentiſſimus, cum faciem eius ſanguis inuaſerat. Nihil erat mollius ore Pompeii. 2.) nunquam non coram pluribus erubuit: vtique in concionibus. Fabianum, cum in ſenatum teſtis eſſet inductus, erubuiſſe memini: & hic mire illum pudor decuit. Non accidit hoc ab infirmitate mentis, ſed a nouitate rei: quæ inexercitatos etſi non concutit, mouet, naturali in hoc facilitate corporis pronos. Nam vt quidam boni ſanguinis ſunt, ita quidam inciti & mobilis, & cito in os prodeuntis. Hæc, vt dixi, nulla ſapientia abigit: alioquin haberet rerum naturam ſub imperio, ſi omnia eraderet vitia. Quæcumque attribuit conditio naſcendi, & corporis temperatura, cum multum ſe diuque animus compoſuerit, hærebunt. Nihil horum vetari poteſt, non magis quam acceſſi. Artifices ſcenici, qui imitantur affectus, qui metum & trepidationem exprimunt, qui triſtitiam repræſentant, hoc indicio imitantur verecundiam: deiiciunt vultum, verba ſubmittunt, figunt in terram oculos & deprimunt, ruborem ſibi exprimere non poſſunt. nec prohibetur hic, nec adducitur. Nihil aduerſus hæc ſapientia promittit, nihil proficit: ſui iuris ſunt, iniuſſa veniunt, iniuſſa diſcedunt. Iam clauſulam epiſtola poſcit: accipe, & quidem vtilem & ſalutarem, quam te affigere animo volo. Aliquis vir bonus nobis eligendus eſt, ac ſemper ante oculos habendus, vt ſic tanquam illo ſpectante viuamus, & omnia tanquam illo vidente faciamus. Hoc, mi Lucili, Epicurus præcepit, cuſtodem nobis & pædagogum dedit: nec immerito. Magna pars peccatorum tollitur, ſi peccaturis teſtis adſiſtat. Aliquem habeat animus, quem vereatur, cuius aucto-

2. *Pompeii)* de quo tamen Salluſtius: *oris probi animo inuerecundo. Lipſ.*

sitate etiam secretum suum sanctius facit. O felicem illum, qui non adspectus tantum, sed etiam cogitatus emendat! O felicem qui sic aliquem vereri potest, vt ad memoriam quoque eius se componat, atque ordinet! Qui sic aliquem vereri potest, cito erit verendus. Elige itaque Catonem: si hic videtur tibi nimis rigidus, elige remissioris animi virum Lælium; elige eum, cuius tibi placuit & vita, & ratio; & ipsius animum ante te ferens & vultus, illum semper tibi ostende, vel custodem, vel exemplum. Opus est, inquam, aliquo, ad quem mores nostri se ipsi exigant. Nisi ad regulam, praua non corriges.

EPIST. XII.

Facete de senectute sua narrat, & in villa se eius admonitum. Admonitum autem sine tristitia; nec tristem eam, imo iucundam esse, & vitiis minus opportunam. Omnem vitam breuem; sed qualemcumque, vsu faciendam nostram, & manum illi iniiciendam. Cottidie dicamus, & censeamus, Vixi.

QUocumque me verto, argumenta senectutis meæ video. Veneram in suburbanum meum, & querebar de impensis ædificii dilabentis: ait villicus, non esse negligentiæ suæ vitium: omnia se facere, sed villam veterem esse. Hæc villa inter manus meas creuit. Quid mihi futurum est, si iam putrida sunt ætatis meæ saxa? Iratus illi, proximam occasionem stomachandi erripio. Apparet, inquam, has platanos negligi. nullas habent frondes. quam nodosi sunt, & retorridi rami? quam tristes & squallidi trunci? Hoc non accideret, si quis has circumfoderet, si irrigaret. Iurat per Genium meum, se omnia facere, in nulla re cessare curam suam: sed illas vetulas esse.

Quod

ter nos sit, 1) ego illas posueram, ego illarum
videram folium. Conuersus ad ianuam: Quis
tam, iste decrepitus, & merito ad ostium ad-
)? foras enim spectat. Vnde istunc nactus
te delectauit, alienum mortuum tollere? At
n cognoscis me? inquit: ego sum Felicio, cui
gillaria 3) afferre: ego sum Philositi villici fili-
iolum tuum. Profecto, inquam, iste deli-
alus etiam deliciolum meum factus est. Pror-
t fieri, dentes illi cum maxime cadunt. De-
suburbano meo, quod mihi senectus mea,
que aduerteram, apparuit. Complectamur il-
memus: plena est voluptatis, si illa scias vti.
na sunt poma, cum fugiunt: pueritiæ maximus
decor est: deditos vino potatio extrema dele-
qua mergit, quæ ebrietati summam manum
. Quod in se iucundissimum omnis voluptas
finem sui differt. Iucundissima est ætas deue-
on tamen præceps: & illam quoque in extrema
) stantem iudicio habere suas voluptates: aut
m succedit in locum voluptatum, nullis ege-
am dulce est, cupiditates fatigasse ac reliquisse?
m est, inquis, mortem ante oculos habere.
ista tam iuueni ante oculos debet esse, quam

---

d inter nos sit) quod tibi in aurem dico. Gronouius
...: *Quidni veteres sint?*
...) Allusio ad ritum collocandi cadaue-
... ad ostium deponi pedibus & facie foras versis.
... & ... : Merito iste ianitor est & ostium seruat,
... & efferendus est. *Lips.*
...) munuscula Saturnaliorum tempore a maiori-
..., sic dicta quod sigillis olim constarent.
... *regula*) interpretor *lineam extremam*, quæ in
... cursui finis. *Lips.*

ſeni: non enim citamur ex cenſu 5): deinde nei
tam ſenex eſt, vt improbe 6) vnum diem ſperet.
nus autem dies, gradus eſt vitæ, tota ætas partibus co
ſtat. & orbes habet circumductos maiores minorib
Eſt aliquis, qui omnes complectatur & cingat:
pertinet a natali ad diem extremum· eſt alter, qui
nos adoleſcentiæ excludit. eſt qui totam pueriti
ambitu ſuo adſtringit eſt deinde ipſe annus, in ſe o
nia continens tempora, quorum multiplicatione v
componitur. Menſis arctiore præcingitur circul
anguſtiſſimum habet dies gyrum: ſed & hic ab ini
ad exitum venit, ab ortu ad occaſum. Ideo Herac
tus, cui cognomen Scotinon fecit orationis obſc
ritas: Vnus, inquit, dies par omni eſt. H
alius aliter accepit: dixit enim parem eſſe horis.
mentitur. Nam ſi dies tempus eſt vigintiquatuor h
rarum, neceſſe eſt omnes inter ſe dies pares eſſe: q
nox habet, quod dies perdidit. Alius ait, par
eſſe vnum diem omnibus ſimilitudine: nihil enim
bet longiſſimi temporis ſpatium, quod non in vno
inuenias, lucem & noctem: & alternas 7) mundi
ces. Plura facit iſta, non alia, alias contractior,
lias productior. Itaque ſic ordinandus eſt d
omnis, tanquam cogat agmen, & conſumn
atque expleat vitam, Pacuuius qui Syri

5. *Ex cenſu*) qualis citatio in militia & delectu obtinel
vbi e tabulis cenſualibus in quibus iuniores ſenioresque no
citabantur. *Lipſ.*

6. *Improbe*) ſtulte, temere.

7. *Et alternas &c.*) Scribe: *& in alternas mundi vices pl*
facit iſta, non alia, contractior alias, alias productior. Ne
pe dies ille XXIV. horarum *plura facit iſta* plus lucis mo
facit, modo plus noctis, *non alia* non aliud quam lucem
noctem, *contractior alias, alias productior*, ſcilicet altera
harum *luce* vel *nocte* idque *in vices mundi alternas*, vt ita
ginæ ſint mundi lucem & noctem mortalibus præbentis vic
Gronov.

vsu suam fecit, 8) cum vino & illis funereis epulis sibi parentauerat, 9) sic in cubiculum ferebatur a cœna, vt inter plausus exoletorum hoc ad symphoniam caneretur: βεβίωται, βεβίωται. nullo non se die extulit. Hoc quod ille ex mala conscientia faciebat, nos ex bona faciamus, & in somnum ituri, læti, hilaresque dicamus,

Vixi, & quem dederat cursum fortuna, peregi.

Crastinum si adiecerit Deus, læti recipiamus. Ille beatissimus est & securus sui possessor, qui crastinum sine solicitudine exspectat. Quisquis dixit, Vixi, quotidie ad lucrum surgit. Sed iam debeo epistolam includere. 10) Sic, inquis, sine vllo ad me peculio veniet? Noli timere: aliquid secum feret. quare aliquid dixi? multum. Quid enim hac voce præclarius, quam illi trado ad te perferendam? Malum est in necessitate viuere. sed in necessitate viuere, necessitas nulla est. Quid ni nulla sit? patent vndique ad libertatem viæ multæ, breues, faciles. Agamus Deo gratias, quod nemo in vita teneri potest. calcare ipsas necessitates licet. Epicurus, inquis, dixit: quid tibi cum alieno? Quod verum est, meum est. perseuerabo Epicurum tibi ingerere: vt isti qui in verba iurant, nec quid dicatur æstiment, sed a quo, sciant, quæ optima sunt, esse communia.

8. *Vsu suam fecit*) ob gestum ibi diutius magistratum sub Tiberio, cui hoc proprium continuare imperia. *Lips.*

9. *Parentauerat*) allusum ad funebres epulas. sic & Ep. 122. & de vita beata c, 2.

10. *Includere*) claudere, sic enim composito pro simplici passim vtuntur. Sic ipse Seneca de ira III, 19. *Qui imperauerit his, in quos animaduerti iubebat, os inserta spongia includi.* Gronov.

EPIST.

EPIST. XIII.

Format pulchre aduersus fortuita & robur donat. Maxime autem, ne futurorum metu angamur: incerta ea esse, & posse non euenire. Spe igitur omnem metum temperandum. Deinde illud robustius: Fac & praecipe ventura: a Deo sunt, & in bonum.

MUltum tibi eſſe animi ſcio. nam etiam antequam inſtrueres te præceptis ſalutaribus, & dura vincentibus, ſatis aduerſus fortunam placebas tibi: & multo magis, poſtquam cum illa conſeruiſti manum, viresque expertus es tuas, quæ nunquam certam dare fiduciam ſui poſſunt, niſi cum multæ difficultates hinc & illinc apparauerint, aliquando vero & propius acceſſerint. Sic verus ille animus, & in alienum non venturus arbitrium, 1) probatur: hæc eius obruſſa 2) eſt. Non poteſt athleta magnos ſpiritus ad certamen adferre, qui nunquam ſugillatus eſt. 3) Ille qui vidit ſanguinem ſuum, cuius dentes crepuerunt ſub pugno, ille qui ſupplantatus aduerſarium toto tulit corpore, nec proiecit animum proiectus, qui quoties cecidit, contumacior reſurrexit, cum magna ſpe deſcendit ad pugnam. Ergo, vt ſimilitudinem iſtam proſequar, ſæpe iam fortuna ſupra te fuit: nec tamen tradidiſti te, ſed ſubſiliiſti, & acrior conſtitiſti. multum enim adiicit ſibi virtus laceſſita. Tamen ſi tibi videtur, acci-

1. *In alienum non venturus arbitrium*] non pendens a fortuna, hoc eſt a rebus extra ſe poſitis & alienis, a quorum proinde arbitrio pax & felicitas eius non pendet.

2. *Obruſſa*) monetæ verbum, auri per ignem examen & depurgationem notans.

3. *Sugillatus eſt*) Gloſſæ veteres *ὑπωπιασθεὶς ſugillatus.* Iterumque: *ſugillat πλήσσει, ὑπώπια ποιεῖ percutit, vibices facit.* Nam *ὑπώπια* proprie ſub oculis & in genis *ἐγχυμώματα*, quæ pugilibus crebra ab ictu. *Lipſ.*

na

[redacted]

uxilia quibus munire te possis. Plura sunt, quae nos terrent, quam quae premunt: & saepi-
ine, quam re laboramus. Non loquor tecum
igua, sed hac submissiore. Nos enim dici-
nia ista quae gemitus mugitusque exprimunt,
:, & contemnenda. Omittamus haec magna
ed, dii boni, verà! illud tibi praecipio, ne sis
e tempus: cum illa quae velut imminentia ex-
orta sse nunquam ventura sint, certe nondum
. Quaedam ergo nos magis torquent, quam
: quaedam ante torquent, quam debeant: quae-
uent, cum omnino non debeant. Aut au-
dolorem, aut fingimus, aut praecipimus. 4)
illud, quia res in controuersia est, & litem
tam 5) habemus, in praesentia differatur.
o leue dixero, tu grauissimum esse contendes,
inter flagella ridere, alios gemere sub colo-
ites videbimus, vtrum ista suis viribus valeant,
cillitate nostra: illud praesta mihi, vt quoties
teterint, qui tibi te miserum esse persuadeant,
d audias, sed quid sentias cogites. & cum pa-
a deliberes, ac te ipse interroges, qui tua o-
osti: Quid est quare isti me complorent? quid
l trepident, quod contagium quoque mei ti-
quasi transilire calamitas possit? Est aliquid i-
i? an res ista magis infamis est quam mala?
interroga: Nunquid sine caussa crucior, &
, & quod non est malum facio 6)? Quomodo,
intelligam, vana sint, an vera, quibus angor?
huius rei regulam. Aut praesentibus torque-

cipimus) ante sentimus quam adsunt.
m contestatam) Nos Stoici cum Epicureis aliisque qui-
r est malum: at nobis indifferens. *Lips.*
io) efficio opinione vt malum mihi sit, quod in se
on est.

mur,

mur, aut futuris, aut vtrisque. De præſentibus, facile eſt iudicium. ſi corpus tuum liberum eſt, ſanum eſt, nec vllus ex iniuria dolor eſt: videbimus quid futurum ſit. hodie nihil negotii habet. At enim futurum eſt. Primum diſpice, an certa argumenta ſint venturi mali. plerumque enim ſuſpicionibus laboramus, & illudit nobis illa, quæ conficere bellum ſolet, 7) fama: multo autem magis ſingulos conficit. Ita eſt: mi Lucili. cito accedimus opinioni; non coarguimus illa, quæ nos in metum adducunt: nec excutimus, ſed trepidamus: & ſic vertimus terga, quemadmodum illi, quos puluis motus fuga pecorum, exuit caſtris, aut quos aliqua fabula ſine auctore ſparſa conterruit. Neſcio quomodo magis vana perturbant. vera enim modum ſuum habent: quidquid ex incerto venit, coniecturæ & licentiæ pauentis animi traditur. Nulli itaque tam pernicioſi, tam irreuocabiles, quam lymphatici metus ſunt. ceteri enim ſine ratione, hi ſine mente ſunt. 8) Inquiramus itaque in rem diligenter. Veriſimile eſt, aliquid futurum mali? non ſtatim verum eſt. Quam multa non exſpectata venerunt, quam multa exſpectata nunquam comparauerunt? Etiam ſi futurum eſt, quid iuvat dolori ſuo occurrere? ſatis cito dolebis, cum venerit: interim tibi meliora promitte. Quid facies lucri? tempus. Multa interuenient, quibus vicinum periculum vel prope admotum, aut ſubſiſtat, aut deſinat, aut in alienum caput tranſeat. Incendium ad fugam patuit: quosdam molliter ruina depoſuit: ali-

7. *Conficere bellum ſolet*) Ad Liuii hæc verba dicas aſpectum: *Fama bellum conficit, & parua momenta in ſpem metumue impellunt animos.*

8. *Ceteri enim ſine ratione, hi ſine mente ſunt*) ceteri metus nullam ſui cauſſam habent. ſuntque adeo ſine ratione, at in lymphaticis illis plane etiam mens excutitur.

quan-

adius ab ipsa ceruice reuocatus est: aliquis
o superstes fuit. Habet etiam mala fortu-
m. fortasse erit, fortasse non erit: interim
st, meliora propone. Nonnunquam nullis
eus signis, quæ mali aliquid pronunciant,
i falsas imagines fingit, aut verbum aliquod
ificationis detorquet in peius, aut maiorem
iam proponit alicuius quam est, & cogitat
um iratus ille sit, sed quantum liceat ira-
a autem caussa vitæ 9) est, nullus mi-
modus, si timetur quantum potest. Hic
profit, hic robore animi euidentem
etum respue, si minus, vitio vitium repelle,
tempera. Nihil tam certum est ex his quæ
vt non certius sit, & formidata subsidere,
decipere. Ergo & spem ac metum examina:
incerta erunt omnia, tibi faue; crede quod
plures habebis sententias 10) metus; nihilo-
hanc partem potius inclina, & perturba-
re. Ac subinde hoc in animo volue, maio-
um mortalium, cum illi nec sit quidquam
e pro certo futurum sit, æstuare ac discurre-
o enim resistit sibi, cum cœperit impelli, nec
a suum redigit ad verum. Nemo dicit, Vanus
...: aut finxit, aut credidit. Damus nos
...expauescimus dubia pro certis non ser-
... rerum, statim in timorem venit scrupu-
...sic tecum loqui, & tam leuibus remediis
...Alius dicat, Fortasse hoc non veniet: tu dic,
...si veniet? videbimus vtrum veniet: fortas-

... caussa vitæ) i. e. nulla vita. Veteris enim elegantiæ
... re ipsa ponere. Sic ap. Tibull. L. 3. Eleg. 2.
... Neæræ pro ipsa Neæra ponitur.
...) plura argumenta.
...) præbemus nos illis credulos.

se

ſe pro me veniet, & mors iſta vitam honeſt
cuta magnum Socratem fecit: Catoni glad
torem libertatis extorque, magnam parten
ris gloriæ. Nimium diu te cohortor, cu
monitione magis, quam exhortatione
Non in diuerſum te a natura tua ducii
tus es ad iſta quæ dicimus. Eo magis boi
auge, & exorna. Sed iam finem epiſtol
ſi illi ſignum ſuum impreſſero; id eſt, aliqu
ficam vocem peruerendam ad te mandaue
cetera mala, hoc quoque habet ſtultitia
ſemper incipit viuere. Conſidera quid vo
ficet, Lucili virorum optime: & intelliges q
ſit hominum leuitas, quotidie noua vitæ fu
ponentium, nouas ſpes etiam in exitu 12) incl
Circumſpice tecum ſingulos. occurrent tibi
ſe cummaxime ad ambitionem, ad peregr
ad negotiandum parent. Quid eſt autem
quam ſenex viuere incipiens? Non adiicere
rem huic voci, niſi eſſet ſecretior, nec inte
Epicuri dicta, quæ mihi & laudare, & ado
miſi.

EPIST. XIV.

*Prudentiſſima epiſtola. Monet corporis vit
ram habendam, ſed non nimiam. Tim
corpori tria, Pauperiem, Morbos, Violenti
xime hanc vltimam, quæ a potentibus eſt
rannis. Vt non timeas, tria vitentur: Od
vidia, Contemptus. Quomodo autem,
dicet: & breuiter ipſe.*

FAteor inſitam eſſe nobis corporis noſtri ca
fateor nos huius gerere tutelam: non ne

12. *In exitu*) vitæ ſcilicet.

gendum illi, seruiendum nego. Multis enim seruiet, qui corpori seruit, qui pro illo nimium timet, qui ad illud omnia refert. Sic gerere nos debemus, non tanquam propter corpus viuere debeamus, sed tanquam non possimus sine corpore. Huius nos nimius amor timoribus inquietat, solicitudinibus onerat, contumeliis obiicit. Honestum ei vile est, cui corpus nimis carum est. Agatur eius diligentissime cura: ita tamen, vt cum exiget ratio, cum dignitas, cum fides, mittendum in ignem sit. Nihilominus, quantum possumus, euitemus incommoda quoque, non tantum pericula: & in tutum nos reducamus, excogitantes subinde, quibus possint timenda depelli. quorum tria, ni fallor, genera sunt. Timetur inopia, timentur morbi, timentur quæ per vim potentioris eueniunt. Ex his omnibus nihil magis nos concutit, quam quod ex aliena potentia impendet. Magno enim strepitu & tumultu venit. Naturalia mala quæ retuli, inopiæ atque morbi, silentio subeunt, nec oculis nec auribus quidquam terroris incutiunt: ingens alterius mali pompa est; ferrum circa se & ignes habet, & catenas, & turbam ferarum, quam in viscera immittat humana. Cogita hoc loco carcerem, & cruces, & eculeos, & vncum; & adactum, per medium hominem, qui per os emergat, stipitem; & distracta in diuersum actis curribus membra; illam tunicam, alimentis ignium & illitam & intextam; quidquid aliud, præter hæc, commenta 1) sæuitia est. Non est itaque mirum, si maximus huius rei timor est, cuius & varietas magna, & apparatus terribilis est. Nam quemadmodum plus agit tortor, quo plura instrumenta doloris exposuit (specie enim vincuntur, qui patientiæ restitissent:) ita ex his, quæ animos nostros subigunt &

1. Commenta) ab ingenio humano excogitata.

domant, plus proficiunt quæ habent quod ostendant. Illæ pestes non minus graues sunt, famem dico & sitim, & præcordiorum suppurationes, & febrem viscera ipsa torrentem: sed latent. nihil habent quod intentent, quod præferant: hæc, vt magna bella, adspectu paratuque vicerunt. Demus itaque operam, abstineamus offensis. Interdum populus est, quem timere debeamus; interdum, si ea ciuitatis disciplina est, vt plurima per senatum transigantur, gratiosi in eo viri; interdum singuli, quibus potestas populi, & in populum data est. Hos omnes amicos habere, operosum est: satis est inimicos non habere. Itaque sapiens nunquam potentium iras prouocabit: imo declinabit, non aliter quam in nauigando procellam. Cum peteres Siciliam, traiecisti fretum temerarius gubernator contemsit austri minas: (ille est enim, qui Siculum pelagus exasperet, & in vertices cogat) non sinistrum petit littus, sed id, quo propior Charybdis maria conuoluit. At ille cautior, peritos locorum rogat, qui æstus sit, quæ signa dent nubes, & longe ab illa regione verticibus infami cursum tenet. Idem facit sapiens: nocituram potentiam vitat, hoc primum cauens, ne vitare videatur. Pars enim securitatis & in hoc est, non ex professo eam petere: quia quæ quis fugit, damnat. Circumspiciendum nobis est ergo, quomodo a vulgo tuti esse possimus. Primum nihil idem concupiscamus. rixa est inter competitores: deinde nihil habeamus quod cum magno emolumento insidiantis eripi possit. quam minimum sit in corpore tuo spoliorum. Nemo ad humanum sanguinem propter ipsum venit, aut admodum pauci: plures computant, 2) quam oderunt. Nudum latro transmittit: etiam in obsessa via pauperi pax est. Tria dein-

2. *Computant)* lucrum ex eo facinore capturum proponunt.

de-

:aceptione veteri præstanda sunt, vt vitentur:
, Inuidia, Contemptus. Quomodo hoc fiat,
ı sola monstrabit. Difficile enim tempera-
ıest, verendúmque, ne in contemptum nos
timor transferat: ne dum calcare nolumus, vi-
posse calcari. Multis timendi attulit caussas,
osse. Vndique nos reducamus: non minus con-
nam suspici nocet. Ad philosophiam ergo con-
um est. hæ litteræ non dico apud bonos, sed a-
liocriter malos, insularum 3) loco sunt. Nam
eloquentia, & quæcumque alia populum mo-
nessarium habent: hæc quieta, & sui negotii,
ni non potest: cui ab omnibus artibus, etiam
ssimos, honor est. Nunquam in tantum con-
nequitia, nunquam sic contra virtutes coniu-
vt non philosophiæ nomen venerabile & sa-
aneat. Ceterum philosophia ipsa tranquille
que tractanda est. Quid ergo? inquis, vi-
tibi M. Cato modeste philosophari, qui bel-
ile sententia sua reprimit? qui furentium prin-
rmis medius interuenit? qui aliis Pompeium
ntibus, aliis Cæsarem, simul lacessit duos?
liquis disputare, an illo tempore capessenda
pienti respublica. Quid tibi vis M. Cato? iam
ur de libertate, olim pessundata est: quæritur
Cæsar, an Pompeius possideat rempublicam.
i cum ista contentione? nullæ partes tuæ sunt:
s eligitur. Quid tua, 4) vter vincat? potest
vincere, 5) non potest non esse peior, qui vi-

larum) quas qui gestabant sacri erant & inuiola-

d tua) subintellige refert.
st melior vincere) potest vincere is qui nunc melior
ur dum vincit, sed non poterit non esse peior esse
vicerit. Nam victor animum referabit, & successus
eliciet adhuc repressam. *Lips.*

cerit. Vltimas partes attigi Catonis: sed ne priores quidem anni fuerunt, qui sapientem in illam rapinam reipublicae admitterent. Quid aliud quam vociferatus est Cato, & misit irritas voces, cum modo per populi leuatus manus, & obrutus sputis, & portandus extra forum traheretur, modo e senatu in carcerem duceretur? Sed postea videbimus, an sapienti opera perdenda sit: interim ad hos te voco, qui a republica exclusi, secesserunt ad colendam vitam, & humano generi iura condenda, sine vlla potentioris offensa. Non conturbabit sapiens publicos mores, nec populum in se vitae nouitate conuertet. Quid ergo? vtique erit tutus, qui hoc propositum sequetur? Promittere tibi hoc non magis possum, quam in homine temperante bonam valetudinem: & tamen facit temperantia bonam valetudinem. Perit aliqua nauis in portu: sed tu quid accidere in medio maris credis? Quanto huic periculum paratius foret, multa agenti, molientique, cui ne otium quidem tutum est? Pereunt aliquando innocentes: quis negat? nocentes tamen saepius. Ars ei constat, qui per ornamenta 6) percussus est. Denique consilium omnium rerum sapiens, non exitum spectat. Initia in potestate nostra sunt: de euentu fortuna iudicat, cui de me sententiam non do. At aliquid vexationis affert, aliquid aduersi. non damnatur 7) latro, cum occidit. Nunc ad quotidianam stipem manum porrigis. aurea te stipe implebo. Et quia facta est auri mentio, accipe quemadmodum v-

6. *Ornamenta*) a gladiatoribus, quorum arma sic dicta sunt.

7. *Damnatur*) lege *damnat*. Fortuna inquit aliquid vexationis, aliquid aduersi potest afferre, sed non potest propterea facere peiorem quem vexauerit. Perinde vt latro potest occidere non potest damnare, seu efficere vt iure caesus videatur qui latrocinio periit. *Gronov.*

sua

isque eius tibi esse gratior possit. Is maxime
ruitur, qui minime diuitiis indiget. Edo,
uctorem. Vt scias quam benignissimus, pro-
est aliena laudare: Epicuri est, aut Metrodori,
ius ex illa officina. Et quid interest, quis di-
mnibus dixit. Qui eget diuitiis, timet pro
mo autem solicito bono fruitur. Adiicere
uid studet, dum de incremento cogitat: obli-
ius, rationes accipit, forum conterit, kalen-
) versat, fit ex domino procurator.

EPIST. XV.

*m etiam corporis Exercitatio spectat: sed hæc
osa, aut occupata non esto. Facilis & breuis
: Vt cursus, saltus, gestatio, vocis intentio.
ula ab Epicuro, Ne vita in futurum feratur:
ntibus acquiesce.*

antiquis fuit, vsque ad meam seruatus æta-
m, primis epistolæ verbis adiicere: Si vales,
t. Recte & nos dicimus: Si philosopharis,
. Valere enim hoc demum est: sine hoc, æger
nus. Corpus quoque etiam si magnas habet
non aliter quam furiosi aut phrenetici, validum
rgo hanc valetudinem præcipue cura, deinde
secundam: quæ non magno tibi constabit, si
s bene valere. Stulta est enim, mi Lucili, &
conueniens litterato viro, occupatio exer-
acertos, & dilatandi ceruicem, ac latera fir-
Cum tibi feliciter sagina 1) cesserit, & tori
nt: nec vires vnquam opimi bouis, nec pondus

lendarium) librum pecuniæ fœnebris, quæ per ka-
igebatur. *Lips.*
ina) nam athletæ certo victu vtebantur, corpori vi-
augendis. *Lips.*

æquabis. Adiice nunc, quod maiore corporis ſarcina animus eliditur, & minus agilis eſt. Itaque quantum potes, circumſcribe corpus tuum, & animo locum laxa. multa ſequuntur incommoda huic deditos curæ. Primum exercitationes, quarum labor ſpiritum exhaurit, & inhabilem intentioni ac ſtudiis acrioribus reddit: deinde, copia ciborum, ſubtilitas animi impeditur. Accedunt peſſimæ notæ mancipia 2) in magiſterium recepta homines inter oleum & vinum occupati: quibus ad votum dies eſt actus, ſi bene deſudauerunt, ſi in locum eius quod effluxit, multum potionis altius ieiuno gutture regeſſerunt. Bibere & ſudare, vita cardiaci 3) eſt. Sunt exercitationes & faciles & breues, quæ corpus & ſine mora laxent, & tempori parcant: cuius præcipua ratio habenda eſt. Curſus, & cum aliquo pondere manus motæ, & ſaltus, vel ille qui corpus in altum leuat, vel ille qui in longum mittit, vel ille (vt ita dicam) ſaliaris, 4) aut (vt contumelioſius dicam) fullonius. Quodlibet ex his elige, vſu fit facile. Quidquid facies, cito redi a corpore ad animum, illum diebus ac noctibus exerce. labore modico alitur ille. Hanc exercitationem non frigus, non æſtus impedit, ne ſenectus quidem. Id bonum cura, quod vetuſtate fit melius. Neque ego te iubeo ſemper imminere libro, aut pugillaribus dandum & aliquod interuallum animo: ita tamen vt non reſoluatur, ſed remittatur. Geſtatio 5)

2. *Mancipia*) intelligit Græculus magiſtros, vngendo & bibendo tempus terentes.

3. *Cardiaci*) *καρδιαλγία* eſt in ore ſtomachi vitium ab humore acri vellicante & rodente. huic medicina eſt ſudor & vinum.

4. *Saliaris*) Sublatis pedibus & alternantibus idemtidem repetitus quem Salii Sacerdotes in pompa & geſtatione Ancilium vſurpabant, eundemque fere fullones. *Lipſ.*

5. *Geſtatio*) in eſſedo.

& cor-

& corpus concutit, & studio non officit: possis legere, possis dictare, possis loqui, possis audire: quorum nihil nec ambulatio quidem vetat fieri. Nec tu intentionem vocis contempseris: quam veto te per gradus 6) & certos modos attollere, deinde deprimere. Quod si velis deinde quemadmodum ambules discere, 7) admittes istos, quos noua artificia docuit fames: erit qui gradus tuos temperet, & buccas edentis obseruet, & in tantum procedet, inquantum eius audaciam patientiæ credulitate 8) produxeris. Quid ergo? a clamore protinus & a summa contentione vox tua incipiet? Vsque adeo naturale est, paulatim incitari, vt litigantes quoque a sermone incipiant, ad vociferationem transeant. nemo statim Quiritium fidem implorat. Ergo vtcumque tibi impetus animi suaserit, modo vehementius fac vitiis conuicium, modo lentius, prout vox quoque te hortabitur & latus. Modesta, cum receperis illam reuocarisque, descendat, non decidat: moderatoris sui temperamentum habeat, nec indocto & rustico more desæuiat. Non enim id agitur, vt exerceatur vox, sed vt exerceat. Detraxi tibi non pusillum negotium: mercedula, 9) & munus gratum, ad hæc beneficia accedet. Ecce insigne præceptum. Stulti vita ingrata est, trepida est, tota in futurum fertur. Quis hæc, inquis, dicit? Idem qui supra. Quam tu nunc vitam dici existimas

6. *Gradus*) vt phonasci. Sunt autem gradus in voce elatio & demissio. *Lips.*

7. *Discere*) deambulationem suaserat, iam ironice si forte eam quoque ad artis præcepta componere placeat, non defore ait Græculos magistros, quos fames & panis lucrandi studium noua docuerit artificia.

8. *Patientiæ credulitate*) quousque tibi patientiam ferendi tam molesta & morosa imperia fore credet. *Gronov.*

9. *Mercedula*) insignis aliqua sententia pro more tecum communicanda.

stultam? Babae & Ixionis? 10) Non ita est. nostra dicitur: quos caeca cupiditas in nocitura, certe nunquam satiatura, praecipitat: quibus si quid satis esse posset, fuisset: qui non cogitamus quam iucundum sit nihil poscere, quam magnificum sit plenum esse, nec ex fortuna pendere. Subinde itaque, Lucili, quam multa sis consecutus, recordare: cum adspexeris quot te antecedant, cogita quot sequantur. Si vis gratum esse aduersus deos, & aduersus vitam tuam, cogita quam multos antecesseris. Quid tibi cum ceteris? te ipse antecessisti. 11) finem constitue, quem transire ne possis quidem, si velis: discedent aliquando ista insidiosa bona, & sperantibus meliora, quam assecutis. Si quid in illis esset solidi, aliquando & implerent: nunc haurientium sitim concitant, imitantur speciosos apparatus. Quod futuri temporis incerta sors voluit, quare potius a fortuna impetrem, vt det quam a me, ne petam? Quare autem petam, oblitus fragilitatis humanae? Congeram? in quid? laborem? ecce hic vltimus dies, vt non sit, prope ab ultimo est.

EPIST. XVI.

Philosophiam vitae necessariam, sed illam veram, esse quae in factis sit, & profectu. Disponi ab eo actiones & consilia. Non obstare, si Fatum sit, aut Fortuna sit: nam & illa docebit Deo parere, & Fortunam ac fortuita adspernari. Clausula item ab Epicuro: Secundum naturam qui viuit, diues: spernit opinionem.

10. *Babae & Ixionis*) notae illa aetate stoliditatis homines.
11. *Te ipse antecessisti*) ex humili enim surrexisti, e plebe eques factus & nunc Caesaris Procurator. *Lips.*

L

re tibi hoc ſcio, Lucili, heminem poſſe bea-
tere, ne tolerabiliter quidem, ſine ſapientia;
& beatam vitam perfecta ſapientia effici, ce-
lerabilem etiam inchoata. Sed hoc, quod
irmandum, & altius quotidiana meditatione
m eſt. Plus operis eſt in eo, vt propoſita
s, quam vt honeſta proponas. Perſeuerant
, & aſſiduo ſtudio robur addendum, donec
ns ſit, 1) quod bona voluntas eſt. Itaque
d me pluribus verbis opus non eſt, aut affir-
m tam longis: intelligo te multum profeciſſe.
ibis, vnde veniant ſcio: non ſunt ficta, nec
. Dicam tamen quid ſentiam. iam de te ſpem
nondum fiduciam. Tu quoque idem facias
n eſt quod tibi cito & facile credas: excute te,
ſcrutare, & obſerua. Illud ante omnia vide,
n philoſophia, an in ipſa vita profeceris. Non
oſophia populare artificium, nec oſtentationi
n: non in verbis, ſed in rebus eſt. Nec in hoc
tur, vt aliqua oblectatione conſumatur dies,
atur otio nauſea: animum format & fabricat,
diſponit, actiones regit, agenda & omittenda
ſtrat, ſedet ad gubernaculum, & per ancipitia
antium dirigit curſum. ſine hac nemo ſecurus eſt.
merabilia accidunt ſingulis horis, quæ conſilium
nt, quod ab hac petendum eſt. Dicet aliquis:
mihi prodeſt philoſophia, ſi fatum eſt? 2) quid
ſt, ſi Deus rector eſt? quid prodeſt, ſi caſus
t? 3) Nam & mutari certa non poſſunt, & ni-

1) *... mens ſit*) quæ firma eſt & fiduciam ſui habet: vo-
... quidem Stoicis, ſed mutabilis. Itaque bona mens
... ſana, ... bona.
2) *... eſt*) vt Stoici cenſebant.
3) *... imperat*) quæ Epicureorum erat doctrina.

hil præparari poteſt aduerſus incerta: ſi aut conſilium meum Deus occupauit, decreuitque quid facerem, aut conſilio meo nil fortuna permittit. Quidquid eſt ex his, Lucili, vel ſi omnia hæc ſunt, philoſophandum eſt: ſiue nos inexorabili lege fata conſtringunt, ſiue arbiter Deus vniuerſi cuncta diſponat, ſiue caſus res humanas ſine ordine impellit & iactat, philoſophia nos tueri debet. Hæc adhortabitur, vt Deo libenter pareamus, vt fortunæ contumaciter reſiſtamus: hæc docebit, vt Deum ſequaris, feras caſum. Sed non eſt nunc in hanc diſputationem tranſeundum, quid ſit iuris noſtri, ſi prouidentia in imperio eſt, aut ſi fatorum ſeries illigatos trahit, aut ſi repentina, aut ſubita 3) dominantur: illo nunc reuertor, vt te moneam & exhorter, ne patiaris animum tuum delabi & refrigeſcere. Conſtitue illum, & contine, vt habitus fiat quod eſt impetus. Iam ab initio, ſi bene te noui, circumſpexiſti ecquid hæc epiſtola munuſculi attuleſit? excute illam, & inuenies. Non eſt quod mireris animum meum: adhuc de alieno liberalis ſum. Quare autem alienum dixi? quidquid bene dictum eſt ab vllo, meum eſt. Sic quoque quod ab Epicuro dictum eſt: Si ad naturam viues, nunquam eris pauper: ſi ad opinionem, nunquam diues. Exiguum natura deſiderat, opinio immenſum. Congeratur in te, quidquid multi locupletes poſſederunt: vltra priuatum pecuniæ modum fortuna te prouehat, auro tegat, purpura veſtiat, & eo deliciarum opumque perducat, vt terram marmoribus abſcondas, & non tantum habere tibi liceat, ſed calcare diuitias: accedant ſtatuæ & picturæ, & quidquid ars ulla luxuriæ laborauit: maiora cupere ab his diſces. Naturalia deſideria finita ſunt: ex falſa opinione naſcentia, vbi deſinant,

3. *Si repentina aut ſubita*) h. e. caſus ſeu fortuna.

non

non habent. nullus enim terminus falso est. Via eunti aliquid extremum est: error immensus est. Retrahe te a vanis: & cum voles scire, quod petis, vtrum naturalem habeat, an caecam cupiditatem, considera num possit alicubi consistere. Si longe progresso, semper aliquid longius restat; scito id naturale non esse.

EPIST. XVII.

Philosophiam autem non differendam, amplectendam omissis rebus. At pauper ero. Quid si hoc expetendum? expeditius philosophaberis. Iam Natura paucos desiderat: atque ea non deerunt. Clausula, Cui paupertas grauis, etiam opes erunt: nam vitium est in animo.

PRoiice omnia ista, si sapis, imo vt sapias, & ad bonam mentem magno cursu, ac totis viribus tende. Si quid est quo teneris, aut expedi, aut incide 1). Moratur, inquis, me res familiaris. sic illam disponere volo, vt sufficere nihil agenti possit: ne aut paupertas mihi oneri sit, aut ego alicui. Cum hæc dicis, non videris vim ac potentiam eius de quo cogitas boni nosse: & summam quidem rei peruides, quantum philosophia prosit; partes autem nondum satis subtiliter dispicis. nec dum scis, quantum vbique nos adiuuet: quemadmodum & in maximis (vt Ciceronis vtar verbis) opituletur, & in minima descendat. Mihi crede, aduoca illam in consilium: suadebit tibi, ne ad calculos sedeas. Nempe hoc quæris, & hoc ista dilatione vis consequi, ne tibi paupertas timenda sit. Quid si ap-

1) *Expedi aut incide*) alludit ad nodum implicatum, qui vel explicandus sit expediendusque, vel rumpendus & incidendus.

ſi appetenda eſt? multis ad philoſophandum obſtit re diuitiæ: paupertas expedita eſt, ſecura eſt. Cu claſſicum cecinit, ſcit non ſe peti: 2) cum aliqua con clamatio 3) eſt, quomodo exeat, non quid efferat quærit. Si nauigandum eſt, non perſtrepunt portu nec vnius comitatu inquieta ſunt littora; non circun ſtat illam turba ſeruorum, ad quos paſcendos tran marinarum regionum eſt optanda fertilitas. Facil eſt paſcere paucos ventres, & bene inſtitutos, & nih aliud deſiderantes, quam impleri. Paruo fames co ſtat, magno faſtidium. Paupertas contenta eſt d ſideriis inſtantibus ſatisfacere. Quid eſt ergo, qu re tu hanc recuſes contubernalem, cuius mores ſun diues imitatur? Si vis vacare animo, aut pauper ſis portet, aut pauperi ſimilis. Non poteſt ſtudium ſ lutare fieri ſine frugalitatis cura: frugalitas auten paupertas voluntaria eſt. Tolle itaque iſtas excuſ tiones: Quantum ſat eſt, nondum habeo: ſi ad i lam ſummam peruenero, tunc me totum philoſophi dabo. Atqui nihil prius quam hoc parandum eſt quod tu differs, & poſt cetera paras, ab hoc incipien dum eſt. Parare, inquis, vnde viuam, volo. Sim & parare diſce 4). Si quid te vetat bene viuere, b ne mori non vetat. 5). Non eſt quod paupertas no a philoſophia reuocet, ne egeſtas quidem: tolerand eſt enim ad hoc properantibus vel fames, quam tol rauere quidam in obſidionibus. Et quod aliud er

---

2. *Non ſe peti*) paupertatem enim nemo bello petit.

3. *Conclamatio*) quæ exire iubeat, vt in igne, ruina, ho ſte imminente.

4. *Diſce*) docet autem Philoſophia.

5. *Bene mori non vetat*) pone paupertatem vitam commo dam tibi negare, non vetabit tamen bene mori; quod in po teſtate tua eſſe Philoſophia docet. Stoicis enim vitam abiicer ſi vellent licebat.

Ali

illius patientiæ præmium, quam in arbitrium non cadere victoris? quanto hoc maius eſt, quo promittitur perpetua libertas, nullius, nec hominis, nec Dei timor? Et quidem vel eſurienti ad iſta veniendum eſt. Perpeſſi ſunt exercitus inopiam omnium rerum, vixerunt herbarum radicibus, & dictu fœdam tulerunt famem. hæc omnia paſſi ſunt pro regno (quo magis mireris) alieno: dubitabit aliquis ferre paupertatem, vt animum furoribus liberet? Non eſt ergo prius acquirendum. licet ad philoſophiam etiam ſine viatico peruenire. Ita eſt, cum omnia habueris, tunc & ſapientiam habere voles. Hæc erit vltimum vitæ inſtrumentum, & (vt ita dicam) additamentum. Tu vero, ſiue aliquid habes, iam philoſophare: vnde enim ſcis, an iam nimis habeas, ſiue nihil, hoc prius quære, 6) quam quidquam. At neceſſaria deerunt. Primum deeſſe non poterunt, quia natura minimum petit: naturæ autem ſe ſapiens accomodat. Sed ſi neceſſitates vltimæ inciderint, iamdudum exibit e vita, & moleſtus ſibi eſſe deſinet. Si vero exiguum fuerit & anguſtum, quo poſſit vita produci: id boni conſulet, nec vltra neceſſaria ſolicitus aut anxius, ventri & ſcapulis ſuum reddet, & occupationes diuitum, concurſationesque ad diuitias euntium, ſecurus lætusque ridebit, ac dicet: Quid in longum ipſe te differs? exſpectabisne fœnoris quæſtum, aut ex merce compendium, aut tabulas 7) beati ſenis, cum fieri poſſis ſtatim diues? Repræſentat opes ſapientia: quas cuicumque fecit ſuperuacuas, dedit 8). Hæc ad alios pertinent:

6. *Hoc prius quære*) vt philoſopheris.

7. *Tabulas*) teſtamentum.

8. *Quas cuicumque fecit ſuperuacuas, dedit*) opes dedit & diuitem reddidit ſapientia, quemcunque vt opibus non indigeat, iisque carere facile poſſit, inſtituit.

tu locupletibus propior es. Sæculum muta, 9) nimis habes. Ineſt omni ſæculo, quod ſat eſt. Poteram hoc loco epiſtolam claudere, niſi te male inſtituiſſem. Reges Parthos non poteſt quiſquam ſalutare ſine munere, tibi valedicere non licet gratis. quid iſtuc? ab Epicuro mutuum ſumam. Multis paraſſe diuitias, non finis miſeriarum fuit, ſed mutatio. Non hoc miror. non eſt enim in rebus vitium, ſed in ipſo animo. Illud quod paupertatem grauem fecerat, & diuitias graues fecit. Quemadmodum nihil differt, vtrum ægrum in ligneo lecto, an in aureo colloces: quocumque illum transtuleris, morbum ſuum ſecum transfert, ſic nihil refert, vtrum animus æger in diuitiis, an in paupertate ponatur. malum ſuum, illum ſequitur.

EPIST. XVIII.

Sapientem, in publica laſciuia, temperanter ſe gerere: & aut nihil aut parum ex moribus libare. Quomodocumque; vtile eſſe, certis diebus abſtinere, parcere, pauperes adſimilare. Praeexercitatio eſt ad veram inopiam, ſi ea venit. Clauſula ab Epicuro: Ira inſaniæ aſſidet.

DEcember eſt menſis, 1) cum maxime ciuitas deſudat. Ius luxuriæ publicæ datum eſt; ingenti apparatu ſonant omnia: tanquam quidquam inter Saturnalia interſit, & dies rerum agendarum. Adeo nihil intereſt, vt non videatur mihi erraſſe, qui dixit, olim menſem Decembrem fuiſſe, nunc annum. 2) Si

9. *Seculum muta*) priora tempora reſpice, quibus ditiſſimi te opibus vix æquabant.

1. *December eſt menſis*) Saturnalia tunc, Sigillaria & ludi. *Lipſ.*

2. *Nunc annum*) per totum enim annum ſic viuere homines, ac ſi menſis December & Saturnalia eſſent.

m, libenter tecum conferrem quid exi-
faciendum, vtrum nihil ex quotidiana
: mouendum, an, ne diffidere videre-
olicis moribus, & hilarius cœnandum, &
gam. 3) Nam quod fieri nisi in tumultu
pore ciuitatis non solebat, voluptatis
rum dierum vestem mutauimus. Si te
rbitri partibus functus, nec per omnia
se pileatæ turbæ 4) voluisses, nec per o-
les: nisi forte his maxime diebus animo
est, vt tunc voluptatibus solus abstineat,
mnis turba procubuit. Certissimum ar-
nfirmitatis suæ capit, si ad blanda & in
hentia nec it, nec abducitur. Hoc mul-
, ebrio ac vomitante populo, siccum ac
illud temperatius, non excerpere se, nec
misceri omnibus: & eadem, sed non eo-
facere. Licet enim sine luxuria agere fe-
Ceterum adeo mihi placet tentare animi
n, vt ex præcepto magnorum virorum
ræcipiam: interponas aliquot dies, quibus
inimo ac vilissimo cibo, dura atque hor-
licas tibi: Hoc est quod timebatur? In
te animus ad difficilia se præparet, & con-
fortunæ inter beneficia firmetur. Miles
ce decurrit 5) sine vllo hoste, vallum ia-
uacuo labore lassatur, vt sufficere neces-
Quem in ipsa re trepidare nolueris, an-
e. Hoc secuti sunt, qui omnibus men-
taem imitati, prope ad inopiam accesse-

rauiorem habitum, & ludicris minus opportu-

rbæ) pileos enim Saturnalibus sumebant.
) in armis per aliquot milliaria.

runt,

runt, ne vnquam expauescerent, quod sæpe didicissent. Non est nunc quod existimes me ducere te ad modicas cœnas & pauperum cellas, 6) & quidquid aliud est, per quod luxuria diuitiarum tædio ludit. Grabatus ille verus sit, & sagum, & panis durus ac sordidus. Hoc triduo & quatriduo fer interdum pluribus diebus: vt non lusus sit, sed experimentum. Tunc mihi crede, Lucili, exsultabis, dupondio 7) satur, & intelliges ad saturitatem non opus esse fortuna: hoc enim quod necessitati sat est, debet etiam irata. Non est tamen quare tu multum tibi facere videaris: facies enim quod multa millia seruorum, multa millia pauperum faciunt. Illo nomine te suspice, quod facies non coactus. Tam facile erit tibi illud pati semper, quam aliquando experiri. Exerceamur ad palum. 8) & ne imparatos fortuna deprehendat, fiat nobis paupertas familiaris. Securius diuites erimus, si sciemus quam non sit graue pauperes esse. Certos habebat dies ille magister voluptatis Epicurus, quibus maligne 9) famem exstingueret: visurus an aliquid deesset ex plena & consummata voluptate, vel quantum deesset, & an dignum, quod quis magno labore pensaret. hoc certe in his epistolis ait, quas scripsit, Charino magistratu, 10) ad Polyænum. Et quidem gloriatur, non toto asse se pasci: Metrodorum, qui nondum tantum profecerit, toto. In hoc tu victu saturitatem putas esse? Et voluptas est. Voluptas au-

6. *Cellas*) nimirum isto festo in seruili & angusta cella cænasse dominos apparet.

7. *Dupondio*) duobus assibus.

8. *Ad palum*) vide de hac exercitatione Vegetius L. I. c. II. & ad eum Stevvechius.

9. *Maligne*) h. e. non plane ad satietatem cibo vteretur.

10. *Magistratu*) cum ille esset Ἄρχων, per Archontas enim Græci vt Romani per consules annos notabant.

tem,

lenis & fugax, & subinde reficienda, sed
a. Non enim iucunda res est aqua & po-
istum hordeacei panis: sed summa vo-
osse capere etiam ex his voluptatem, &
isse, quod eripere nulla fortunae iniqui-
beraliora sunt alimenta carceris: sepo-
ile supplicium, non tam anguste, qui
pascit. Quanta est animi magnitudo,
ite. descendere, quod nec ad extrema
tis 11) timendum sit? hoc est praeoccu-
anae. Incipe ergo, mi Lucili, sequi hu-
idinem, & aliquos dies destina, quibus
rebus, minimoque te facias familiarem.
aupertate habere commercium.

es, contemnere opes, & te quoque dignum

...

st Deo dignus, quam qui opes contemp-
possessione tibi non interdico: sed effice-
illas intrepide possideas. quod vno con-
lo, si te etiam sine illis beate victurum
bi; si illas tanquam exituras semper ad-
ed iam incipiamus epistolam complicare.
s, redde quod debes. Delegabo tibi E-
illo fiet numeratio. Immodica ira gig-
. Hoc quam verum sit, necesse est sciat,
& seruum, & inimicum. In omnes
descit affectus: tam ex amore nasci-
studio: 12) non minus inter seria, quam
[illegible]. Nec interest, ex quam magna

). [illegible]atis, damnatis.
[illegible] *nascitur quam ex odio*) h. e. tam in eos quos
[illegible] quos odio habemus ira [illegible].

caussa nascatur, sed in qualem perueniat anim
Si ignis non refert quam magnus, sed quo inc
nam etiam maximum solida non receperunt: ri
arida, & corripi facilia, scintillam quoque fo
vsque in incendium. Ita est, mi Lucili, ing
irae exitus, furor est: & ideo ira vitanda est, non
derationis caussa, sed sanitatis.

EPIST. XIX.

Omittendas aut abiiciendas occupationes, & o captandum, sed otium, non latebras. Mone aula & splendore abire: quae tumultus & fl suos habent. Clausula ab eodem magistro: Vide buscum mensa communices.

Exsulto quotiens epistolas tuas accipio. imp enim me bona spe: iam non promittunt de te spondent. Ita fac, oro atque obsecro: quid e habeo melius, quod amicum rogem, quam quod ipso rogaturus sum? si potes, subducite istis occ sionibus: si minus, eripe. 1) Satis multum ten ris sparsimus, incipiamus in senectute vasa collig Nunquid inuidiosum est? in freto 2) viximus, m mur in portu. Neque ego suaserim tibi nomen e tio petere, quod nec iactare debes, nec abscond Numquam enim vsque eo te abigam, generis hu ni furore damnato: 3) vt latebram tibi aliquam p ri & obliuionem velim. id age, vt otium tuum emineat, sed appareat. Deinde videbunt de i quibus integra sunt & prima consilia: an ve

1. *Eripe*) si subducere sensim te nequis, vi atque sem ripe.
2. *In freto*) vbi ob angustias maximi maris motus.
3. *Generis humani furore damnato*) vt Timon aliique santhropi fecerunt.

per obscurum transmittere. tibi liberum non
i mediúm te protulit ingenii vigor, scriptorum
is, claræ & nobiles amicitiæ. Tanta notitia
sit, vt 4) in extrema mergaris, ac penitus con-
tamen priora te monstrabunt. tenebras habere
tes: sequetur pristinæ lucis multum, quocun-
peris. Quietem potes vindicare, sine vllius
ine desiderio, aut morsu animi tui. Quid e-
inques, quod inuitus 5) relictum a te possis
e? clientes? quorum nemo te ipsum sequitur,
uid ex te. Amicos? olim amicitia petebatur,
eda. Mutabunt testamenta destituti senes?
it ad aliud limen salutator? non potest paruo
gna constare. 6) Æstima vtrum te relinquere,
uid ex tuis malis. Vtinam tibi quidem sene-
ntigisset intra natalium tuorum modum, nec
m fortuna misisset! Tulit te longe a conspe-
salubris rapida felicitas, prouincia & procu-
& quidquid ab istis promittitur: maiora de-
icia te excipient, & ex aliis alia. Quis exitus
uid exspectas, donec desinas? habere, quod
Nunquam erit tempus. Qualem dicimus
eam caussarum, ex quibus nectitur fatum, ta-
cupiditatum: altera ex fine alterius nascitur. In
miseram vitam, quæ nunquam tibi miseriarum
seruitutis ipsa factura sit. Subdue cer-

ta sunt.
... inuitus) quod cum animi quadam ægritudine a te
... , quod te reliquisse merito doleas.
... paruo res magna constare) pone etiam magnam
... & forsan senex, a te solitudinem sectante deser-
... propterea mutauerit, vel clientes, qui mane
... solebant, alios Patronos, quorum limina fa-
... elegerint: magnum tamen etiam est se-
... frui, magna vero magnis redimere non a-
...

vicem iugo tritam. semel illam incidi, 7) quam semper premi, satius est. Si te ad priuata retuleris, minora erunt omnia, sed affatim implebunt: at nunc plurima & vndique ingesta non satiant. Vtrum autem mauis, ex inopia saturitatem, an in copia famem? Et auita felicitas est, alienæ auiditati exposita. Quamdiū tibi satis nihil fuerit, ipse aliis non eris. 8) Quomodo, inquis, exibo? vtcumque. Cogita quam multa temere pro pecunia, quam multa laboriose pro honore tentaueris: aliquid & pro otio audendum est, aut in ista solicitudine procurationum, & deinde vrbanorum officiorum senescendum in tumultu, ac semper nouis fluctibus, quos effugere nulla modestia, nulla vitæ quiete contingit. Quid enim ad rem pertinet, an tu quiescere velis? fortuna tua non vult. Quid si illi etiam nunc permiseris crescere? quantum ad successum accesserit, accedet ad metum. Volo tibi hoc loco referre dictum Mæcenatis, vera in ipso eculeo 9) docuit. Ipsa enim altitudo attonat 10) summa. Si quæris, in quo libro dixerit, in eo qui Prometheus inscribitur. hoc voluit dicere, attonita habet summa. Est ergo tanti vlla potentia, vt sit sibi tam ebrius sermo? 11) Ingeniosus vir ille fuit, magnum exemplum Romanæ eloquentiæ daturus, nisi illum eneruasset felicitas, imo castrasset. Hic te exitus manet, nisi iam contrahas vela, nisi (quod ille sero voluit) terram leges. Poteram tecum & hac Mæce-

7. *Incidi*) atque ita animam effundere.

8 *Ipse aliis non eris*) subintellige *satis*. Non sufficies aliis qui semper fortunis tuis inhiabunt.

9. *Eculeo*) ita vocat dignitatem & aulam & assidua in illis tormenta.

10. *Attonat*) percutit.

11. *Ebrius sermo*) affectatus, calamistratus, quod vitium vt in aliis Mæcenatis ita in isto quoque compares.

natis

mi sententia parem facere rationem: 12) sed mouebis mihi controuersiam, si te noui, nec voles quod debeo, nisi in aspero 13) & probo accipere. Vt se res habet, ab Epicuro versura facienda est. Ante, inquit, circumspiciendum est, cum quibus edas & bibas, quam quid edas & bibas. Nam sine amico visceratio, 14) leonis ac lupi vita est. Hoc non continget tibi, nisi secesseris: alioquin habebis conuiuas, quos ex turba salutantium nomenclator digesserit. Errat autem qui amicum in atrio quærit, in conuiuio probat. Nullum habet maius malum occupatus homo, & bonis suis obsessus, quam quod amicos sibi putat, quibus ipse non est: quod beneficia sua efficacia iudicat ad conciliandos amicos, cum quidam, quo plus debent, magis oderint. Leue æs alienum debitorem facit, graue inimicum. Quid ergo? beneficia non parant amicitias? parant, si accepturos licuit eligere; si collata, non sparsa sunt. Itaque dum incipis esse mentis tuæ, interim hoc consilio sapientum vtere, vt magis ad rem existimes pertinere, quis, quam quid acceperit.

EPIST. XX.

Philosophiam in factis, non verbis esse: itaque ad illa eundum. Et constanter eundum. nam Sapientia, est conuenientia, & tenor vnus voluntatum, ac vita.

---

12. *Parem facere rationem)* exsoluere debitum, sc. sententiam in omnibus Epistolis quasi ex debito cum Lucilio communicat.

13. *Aspero)* Glossæ λευκὸν δηνάριον h. e. puri candidique argenti nummum *asperum* interpretantur. Ita apud Nicetam ἀσπρίζειν est τὸ λευκαίνεσθαι. Et hodieque apud Turcas *aspri* nummuli ex argento. *Lips.*

14. *Visceratio)* epulum cum carne.

Paupertas etiam non timenda: & diuitiæ, si assint, non amandæ. Iterum monitio, paupertem certis diebus agere, & imitari.

SI vales, & te dignum putas qui aliquando fias tuus, gaudeo. mea enim gloria erit, si te istinc, vbi sine spe exeundi fluctuaris, extraxero. Illud autem, mi Lucili, te rogo atque hortor, vt philosophiam in præcordia ima dimittas, & experimentum tui profectus capias, non oratione, nec scripto: sed animi firmitate, & cupiditatum deminutione. Verba rebus proba. Aliud propositum est declamantibus, & assensionem coronæ captantibus, aliud his qui iuuenum & otiosorum aures disputatione varia aut volubili detinent. Facere docet philosophia, 1) non dicere; & hoc exigit, vt ad legem suam quisque viuat, ne orationi vita dissentiat, vt ipsa inter se vita vnius, sine actionum dissensione, coloris sit. Maximum hoc est & officium sapientiæ, & indicium, vt verbis opera concordent, vt & ipse vbique par sibi idemque sit. Quis hoc præstabit? pauci, aliqui tamen. Est difficile hoc; nec dico sapientem semper vno iturum gradu, 2) sed vna via. Obserua itaque, nunquid vestis tua domusque dissentiant: nunquid in te liberalis sis, in tuos sordidus: nunquid cœnes frugaliter, ædifices luxuriose. Vnam semel, ad quam viuas, regulam prende, & ad hanc omnem vitam tuam exæqua. Quidam se domi contrahunt, dilatant foris & extendunt. Vitium est hæc diuersitas, & signum vacillantis animi, ac nondum habentis tenorem suum. Etiamnum dicam vnde sit ista inconstantia, & dissimilitudo rerum

1. *Facere docet Philosophia*) h. e. ad praxin tota spectat, non verborum quærit delinimenta.

2. *Vno iturum gradu*) vna enim via alius tardius, alius celerius ingredi potest.

con-

unque. Nemo proponit sibi quid velit, nec si
t, perseuerat in eo, sed transilit: nec tantum
d redit, & in ea quæ deseruit ac damnauit, re
Itaque vt relinquam definitiones sapientiæ
& totum complectar humanæ vitæ modum;
m contentus esse: Quid est sapientia? Semper
e atque idem nolle. Licet illam exceptiuncu
adiicias, vt rectum sit quod velis. Non potest
semper idem placere, nisi rectum. Nesciunt
dines quid velint, nisi illo momento, quo vo
tum, nulli velle aut nolle decretum est. Vari
idie iudicium, & in contrarium vertitur: ac
agitur vita per lusum. Prome ergo quod
& fortasse perduceris aut ad summum, aut eo
mum nondum esse solus intelligas. 3) Quid
is, huic turbæ familiari? Turba ista cum a
fecerit, ipsa se pascet: aut quod tu beneficio
potes scire, paupertatis scies. Illa veros certos-
cos retinebit: discedet quisquis non te, sed
sequebatur. Non est autem vel ob hoc vnum
paupertas, quod, a quibus ameris, ostendit?
lo ille veniet dies, quo nemo in honorem tu
tiatur? Huc ergo cogitationes tuæ tendant,
r, hoc opta, omnia alia vota Deo remissurus,
sis contentus temet ipso & ex te nascentibus bonis.
felicitas Deo propior? Redige te ad
quibus cadere non possis: idque vt liben
ad hoc pertinebit tributum epistolæ huius,
conferam. Inuideas licet; etiam nunc
me dependet Epicurus. Magnificentior
sermo tuus in grabato videbitur & in
enim dicentur tantum illa, sed proba

telligas) aliis omnibus, vtpote vetus sapientiæ
gitaris, te summum attigisse opinan-

buntur. Ergo certe aliter audio quæ dicit Demetrius 4) noster, cum illum vidi nudum, quanto minus quam stramentis incubantem? non præceptor veri, sed testis est. Quid ergo? non licet diuitias in sinu positas contemnere? Quid ni liceat? & ille ingentis animi est, qui illas circumfusas sibi multum diuque miratus, quod ad se venerint, ridet, suasque audit magis esse quam sentit. Multum est, non corrumpi diuitiarum contubernio. Magnus est ille qui in diuitiis pauper est: sed securior, qui caret diuitiis. Nescio, inquis, quomodo iste paupertatem laturus sit, si in illam inciderit. Nec ego Epicuri angelus scio, 5) an pauper iste contemturus sit diuitias, si in illas inciderit. Itaque in vtroque mens æstimanda est, inspiciendumque, an ille paupertati indulgeat, an hic diuitiis non indulgeat. Alioquin leue argumentum est bonæ voluntatis grabatus, aut pannus, nisi apparuit aliquem illa non necessitate pati, sed malle. Ceterum magnæ indolis est, ad ista non properare tanquam ad meliora, sed præparari tanquam ad facilia. Et sunt, Lucili, facilia. cum vero multo ante meditatus accesseris, iucunda quoque. Inest enim illis, sine qua nihil est iucundum, securitas. Necessarium ergo iudico id, quod tibi scripsi magnos viros sæpe fecisse, aliquos dies interponere, quibus nos imaginaria paupertate exerceamus ad veram: quod eo magis faciendum est, quod deliciis permaduimus, & omnia dura ac difficilia iudicamus. Potius excitandus e somno, & vellicandus est animus, admonendusque naturam nobis minimum

4. *Demetrius)* Cynicus Senecæ ætate celebris, de cuius paupertate noster de vit. Beat. c. 18. eum *aliter* se audire ait, quam alios scilicet Philosophos graues sententia, vita molles.

5. *Nec ego Epicuri angelus scio)* Leg. Nescio inquit Epicurus an pauper &c. *Lips.*

con-

constituisse. Nemo nascitur diues. quisquis exit in lucem, iussus est lacte & panno esse contentus. ab his initiis nos regna non capiunt.

EPIST. XXI.

Verum splendorem a Philosophia, non ab honoribus aut titulis esse. Dare illam nomen mansurum & famam, habenti, & adhaerenti quoque. Emblema ab Epicuro: Vt diuitias augeas, cupiditates minue.

CUm istis negotium tibi esse iudicas, de quibus scripseras? maximum negotium tecum habes: tu tibi molestus es. Quid velis, nescis: melius probas honesta, quam sequeris. vides vbi sit posita felicitas, sed ad illam peruenire non audes. Quid sit autem quod te impediat, quia parum ipse dispicis, dicam. Magna hæc esse existimas, quæ relicturus es: & cum proposuisti tibi illam securitatem, ad quam transiturus es, retinet te huius vitæ, a qua recessurus es, fulgor, tanquam in sordida & obscura casurum. Erras, Lucili; ex hac vita ad illam ascenditur. Quod interest inter splendorem & lucem, cum hæc certam originem habeat ac suam, ille niteat alieno: hoc inter hanc vitam, & illam. Hæc, quia fulgore extrinsecus veniente percussa est, crassam illi statim vmbram faciet quisquis obstiterit: 1) illa suo lumine illustris est. Studia te tua clarum & nobilem efficient. Exemplum Epicuri referam. cum Idomeneo scriberet, & illum a vita speciosa ad fidelem stabilemque gloriam reuocaret, rigidæ tunc potentiæ ministrum, 2) & magna

1. *Quisquis obstiterit*) quisquis inter illam & id, a quo lumen ipsi aduenit, intercesserit.

2. *Rigidæ tunc potentiæ ministrum*) fuit enim Idomeneus vel Lysimachi, vel alterius tunc Regis minister. *Lips.*

tractantem: Si gloria, inquit, tangeris, notiorem te epiſtolæ meæ facient, quam omnia iſta quæ colis, & propter quæ coleris. Nunquid ergo mentitus eſt? quis Idomenea noſſet, niſi Epicurus illum ſuis litteris incidiſſet? Omnes illos megiſtanas 3) & ſatrapas, & regem ipſum, ex quo Idomenei titulus petebatur, obliuio alta ſuppreſſit. Nomen Attici perire Ciceronis epiſtolæ non ſinunt. nihil illi profuiſſet gener Agrippa, & Tiberius progener, & Druſus Cæſar pronepos: inter tam magna nomina taceretur, niſi Cicero illum applicuiſſet. 4) Profunda ſupra nos altitudo temporis veniet, pauca ingenia caput exſerent, & in idem quandoque ſilentium abitura obliuioni reſiſtent, 5) ac ſe diu vindicabunt. Quod Epicurus amico ſuo potuit promittere, hoc tibi promitto, Lucili. Habebo apud poſteros gratiam, poſſum mecum duratura nomina educere. 6) Virgilius noſter duobus memoriam æternam promiſit, & præſtat:

Fortunati ambo, ſi quid mea carmina poſſunt,
Nulla dies vnquam memori vos eximet æuo:
Dum domus Æneæ Capitoli immobile ſaxum
Accolet, imperiumque pater Romanus habebit.

Quoſcumque in medium fortuna protulit, quicumque membra ac partes alienæ potentiæ fuerant, horum gratia viguit, domus frequentata eſt, dum ipſi ſteterunt: poſt ipſos cito memoria defecit. Ingenio-

3. *Megiſtanas*) conſpicuos apud Regem interpretatur Suidas.

4. *Applicuiſſet*) ſibi & famæ ſuæ innxiſſet. *Lipſ.*

5. *Et in idem quandoque ſilentium abitura obliuioni reſiſtent*) & ipſa quoque licet profunda ſilentii & obliuionis nocte aliquando ſubmergenda, reſiſtent tamen & perdurabunt aliquando contra obliuionem.

6. *Educere*) ex profunda ſilentii atque obliuionis noctis

rum

nescit dignatio: nec ipsis tantum honor habe- r, sed quidquid illorum memoriæ adhæsit, excipi- r. Ne gratis Idomeneus in epistolam meam vene- , ipse eam de suo redimet. Ad hunc Epicurus il- nobilem sententiam scripsit, qua hortatur vt thoclea locupletem non publica, nec ancipiti via iat. Si vis, inquit, Pythoclea diuitem fa- e, non pecuniæ adiiciendum, sed cupidita- s detrahendum est. Et apertior ista senten- est, quam vt interpretanda sit, & disertior m vt adiuuanda. Hoc vnum te admoneo, ne i- stam tantum existimes de diuitiis dictam: quocunque nstuleris, idem poterit. Si vis Pythoclea hone- m facere, non honoribus adiiciendum est, sed cu- itatibus detrahendum. Si vis Pythoclea esse in petua voluptate, non voluptatibus adiiciendum , sed cupiditatibus detrahendum. Si vis Pytho- a senem facere, & implere vitam, non an- adiiciendum est, sed cupiditatibus detrahen- m. Has voces non est quod Epicuri esse iudices; blicæ sunt. Quod fieri in senatu solet, faciendum in philosophia quoque existimo. cum censuit ali- s, quod ex parte mihi placeat: iubeo illum diui- re sententiam, & sequor: 7) Eo libentius Epicuri regia dicta commemoro, vt istis, qui ad illa con- giunt, spe mala inducti, qui velamentum seipsos rum vitiorum habituros existimant, probem,

Iubeo illum diuidere sententiam & sequor) quoties in se- sententia sua duas pluresue res quis complectebatur, ea omnes probarentur, postulabatur vt diuideret, i. e. vt de lis rebus referretur, & sic diuisam sententiam sequi ali- poterat, qui plures vna coniunctas sequi non potuisset. tur Seneca Epicuri sententias diuisas se probare & sequi ui eum in omnibus & sententiis coniunctis probare ne- *Lips.*

quo-

quocumque ierint, honeste esse viuendum. 8) Cum adierint hos hortulos, & inscriptum hortulis, Hospes hic bene manebis, hic summum bonum voluptas est: paratus erit istius domicilii custos, hospitalis, humanus, & te polenta excipiet, & aquam quoque large ministrabit. & dicet: Ecquid bene acceptus es? Non irritant, inquam, hi hortuli famem, sed extinguunt; nec maiorem ipsis potionibus sitim faciunt, sed naturali & gratuito remedio sedant. In hac voluptate consenui. de his tecum desideriis loquor, quæ consolationem non recipiunt, quibus dandum est aliquid vt desinant. Nam de illis extraordinariis quæ licet differre, licet castigare & opprimere, hoc vnum commonefaciam; Ista voluptas naturalis est, non necessaria: huic nihil debes. si quid impendis, voluntarium est. Venter præcepta non audit, poscit, appellat. non est tamen molestus creditor, paruo dimittitur: si modo das illi quod debes, non quod potes.

EPIST. XXII.

Fortiter exeundum esse ab occupationibus, & soluendos laqueos aut rumpendos. Sed tamen opportunitas & [illegible] exspectetur: nec elabatur. Spernit deinde & abiicit splendores istos Falsos. Tum ab Epicuro sententia: Omnes exire pueros e vita: id est, veræ eius ignaros.

IAm intelligas educendum esse te ex istis occupationibus, speciosis & malis: sed quomodo id consequi possis, quæris. Quædam non nisi a præsente monstrantur. Non potest medicus per epistolas cibi, aut bal-

8. *Quocumque ierint honeste esse viuendum*) quamcumque Philosophorum sectam amplexi fuerint, in ea inuenire præcepta quæ honeste viuere iubeant.

ss eligere: vena tangenda est. Vetus
r, Gladiatorem in arena capere consi-
d aduersarii vultus, aliquid manus mo-
a inclinatio corporis, intuentem mo-
ri soleat, quid oporteat: in vniuersum
est, & scribi: tale consilium non tan-
is; sed etiam posteris datur. illud alte-
fieri debeat, aut quemadmodum, ex
no suadebit: cum rebus ipsis deliberan-
n tantum præsentis, sed vigilantis est, oc-
rtare properantem. Itaque hanc cir-
nc si videris, prende: & toto impetu,
age, vt te istis officiis exuas. Et qui-
tentiam feram, attende. Censeo, aut
, aut e vita exeundum. 1) Sed illud i-
leni eundum via: vt quod male impli-
potius quam abrumpas. dummodo, si a-
itio non erit, vel abrumpas. Nemo
est, vt malit semper pendere, quam se-
Interim, quod primum est, impedire
ntus esto negotiis, in quæ descendisti,
ri mauis, incidisti. Non est quod ad
ris. aut perdes excusationem, & appa-
cidisse. Ista enim quæ dici solent, fal-
potui aliter. Quid si nollem? necesse
necesse est, felicitatem cursu sequi: est
si non repugnare, subsistere, nec insta-
enti. 2) Nunquid offenderis, si in con-
nio tantum, sed aduoco? & quidem pru-

...sibi, aut e vita exeundum) vel vitam istam ...endam, vel plane vitam abiiciendam & ... esse, quod licere sibi in certis casibus ...

... ad instar obsecundanti, ...

dentiores quam ipſe ſum, ad quos ſoleo referre, ſi quid delibero. Epicuri epiſtolam ad hanc rem pertinentem legi, Idomeneo quæ ſcribitur, quem rogat, vt quantum poteſt fugiat & properet, antequam aliqua vis maior interueniat, & auferat libertatem recedendi. Idem tamen ſubiicit, nihil eſſe tentandum, niſi cum apte poterit tempeſtiueque tentari: ſed cum illud tempus diu captatum venerit, exſiliendum ait. Dormitare de fuga cogitantem vetat, & ſperat etiam ex difficillimis ſalutarem exitum; ſi nec properemus ante tempus, nec ceſſemus in tempore. Puto nunc & Stoicam ſententiam quæris. non eſt quod quiſquam illos apud te temeritatis infamet: cautiores quam fortiores ſunt. Exſpectas forſitan, vt tibi hæc dicantur? Turpe eſt cedere oneri: luctare cum officio, quod ſemel recepiſti. Non eſt vir fortis & ſtrenuus, qui laborem fugit: verum ibi creſcit illi animus, ipſa rerum difficultate. Dicentur tibi iſta, ſi operæ pretium habebit perſeuerantia, ſi nihil indignum bono viro faciendum patiendumue erit; alioquin ſordido ſe & contumelioſo labore non conteret, nec in negotiis erit negotii cauſſa. Ne illud quidem, quod exiſtimas eum facturum, faciet, vt ambitioſis rebus implicitus, earum ſemper æſtus ferat. Sed cum viderit breuia in quibus volutatur, incerta, ancipitia: repetet pedem, nec vertet terga: ſed ſenſim recedet in tutum. Facile eſt autem, mi Lucili, occupationes euadere, ſi occupationum pretia contempſeris. Illa ſunt, quæ nos morantur & detinent. Quid ergo? tam longas ſpes relinquam? ac ipſa meſſe diſcedam? nudum erit latus? incomitata lectica? atrium vacuum? Ab his ergo inuiti homines recedunt, & mercedem miſeriarum amant, ipſas execrantur. Sic de ambitione quomodo de amica queruntur: id eſt, ſi verum affectum eorum inſpicias, non oderunt, ſed

liti.

igat: quid ni te tota cohors Stoicorum probatu-
Omnes Zenones & Chrysippi moderata, & hone-
vera suadebunt. Sed si propter hoc tergiuersaris,
umspicias, quantum feras tecum, & quam magna
ia instruas otium: nunquam exitum inuenies.
cum sarcinis enatat. Emerge ad meliorem vi-
ropitiis diis sed non sic, quomodo istis propitii
quibus bono ac benigno vultu mala magnifica
runt: hoc vno excusati, quod ista quæ vrunt, quæ
ciant, optantibus data sunt. Iam imprimebam epi-
signum: resoluenda est, vt cum solenni ad te mu-
llo veniat, & aliquam magnificam vocem secum fe-
k ecce occurrit mihi nescio vtrum verior, an ele-
tior. cuius? inquis. Epicuri. adhuc enim alienas 8)
ias adorno. Nemo non ita exit e vita, tanquam mo-
traverit. Quemcumque vis, occupa, adolescentem,
m, medium: inuenies æque timidum mortis, æ-

Litigant) instar amantium, qui cum maxime queruntur
igant, non oderunt tamen, sed maxime amant, se
L

que inscium vitæ. nemo quidquam habet facti. in futurum enim nostra distulimus. Nihil me magis in ista voce delectat, quam quod exprobratur senibus infantia. Nemo, inquit, aliter, quam quomodo natus est, exit e vita. Falsum est, peiores morimur, quam nascimur. Nostrum istud, non naturæ vitium est. illa de nobis conqueri debet, & dicere: Quid hoc est? sine cupiditatibus vos genui, sine timoribus, sine superstitione, sine perfidia, ceterisque pestibus: qualis intrastis, exite. Percepit sapientiam, si quis tam securus moritur, quam nascitur. Nunc vero trepidamus, cum periculum accessit: non animus nobis, non color constat: lacrimæ nihil profuturæ cadunt. Quid est turpius, quam in ipso limine securitatis esse solicitum? Caussa autem hæc est, quod inanes omnium bonorum sumus, quorum in fine vitæ desiderio laboramus. Non enim apud nos pars eius vlla subsedit. transmissa est, & effluxit. Nemo quam bene viuat, sed quam diu, curat: cum omnibus possit contingere, vt bene viuant; vt diu, nulli.

Epist. XXIII.

Monet verum gaudium quærere. quod illud? seuerum, & ex vero Bono natum. Reliqua fallacia & fugacia sunt, hoc solidum, & firmum: quia in solido situm, & animo, optima nostri parte. Vno verbo, positum est in Conscientia. Epicuri deinde dictum: Turpe & molestum, vitam semper inchoare. & inconstantes damnantur.

PUtas me tibi scripturum, quam humane nobiscum hiems egerit, quæ & remissa fuit, & breuis: quam malignum ver sit, quam præposterum frigus, & alias ine-

verba querentium. Ego vero aliquid, quod
tibi prodesse possit, scribam. Quid autem
nisi vt te exhorter ad bonam mentem? Huius
mentum quod sit, quaeris? ne gaudeas vanis.
mentum hoc esse dixi: culmen est. Ad summa
it, qui scit quo gaudeat, qui felicitatem suam
n potestate non posuit. Solicitus est, & incer-
quem spes aliqua protritat: licet ad manum sit,
ex difficili petatur, licet illum nunquam spe-
ceperint. Hoc ante omnia fac, mi Lucili,
dere. Existimas me nunc detrahere tibi
voluptates, qui fortuita submoueo, qui spes,
oblectamenta, deuitanda [illegible]issimo? imo
nolo tibi vnquam deesse laetitiam. volo illam
nasci: nascetur, si modo intra teipsum sit,
hilaritates non implent pectus, seu frontem
, leues sunt: nisi forte tu iudicas illum gau-
qui ridet. Animus debet esse alacer & fidens,
omnia erectus. Mihi crede, res seuera est
gaudium. An tu existimas quemquam soluto
, &, vt isti delicati loquuntur, hilariculo mor-
contemnere? paupertati domum aperire? vo-
tenere sub fraeno? meditari dolorum patien-
? Haec qui apud se versat, in magno gaudio est,
blando. In huius gaudii possessione esse
nunquam deficiet, cum semel vnde petatur
. *Leuium* metallorum fructus in summo
lentissima sunt, quorum in alto latet ve-
plenius responsura fodienti. Haec quibus
, tenuem habent ac perfusoriam 1)

1) non penetrantem, sed exterius asper-
sorie dicere, leniter & sine attentione aut

voluptatem: & quodcumque inuecticium 2) gaudium est, fundamento caret. Hoc de quo loquor, ad quod te conor perducere, solidum est, quod plus pateat introrsus. Fac, oro te, Lucili carissime, quod vnum potest te præstare felicem. disiice & conculca ista quæ extrinsecus splendent, quæ tibi promittuntur ab alio: ad verum bonum specta, & de tuo gaude. Quid est autem hoc? de te ipso, & tui optima parte. Corpusculum quoque, etiam si nihil fieri sine illo potest, magis necessariam rem crede, quam magnam. Vanas suggerit voluptates, breues, pœnitendas, ac nisi magna moderatione temperentur, in contrarium abituras. Ita dico, in præcipiti est voluptas, ad dolorem vergit, nisi modum teneat, modum autem tenere in eo difficile est, quod bonum esse credideris. Veri boni auiditas, tuta est. Quid sit istud, interrogas, aut vnde subeat? dicam. Ex bona conscientia, ex honestis consiliis, ex rectis actionibus, ex contemptu fortuitorum, ex placido vitæ & continuo tenore vnam prementis viam. Nam illi qui ex aliis propositis in alia transiliunt, aut ne transiliunt quidem, sed casu quodam transmittuntur, 3) quomodo habere quidquam certum mansurumue possunt, suspensi & vagi? Pauci sunt, qui consilio se suaque disponant: ceteri eorum more quæ fluminibus innatant, non eunt, sed feruntur. Ex quibus alia lenior vnda detinuit, ac mollius vexit; alia vehementior rapuit; alia proxime ripam, cursu languescente deposuit; alia torrens impetus eiecit in mare. Ideo constituendum est, quid velimus, & in eo perseuerandum.

2. *Inuecticium*) aliunde quæsitum, extra nos positis rebus aduectum.

3. *Casu quodam transmittuntur*) prolabuntur & impetu quasi ruunt.

Hic

Hic est locus soluendi aeris alieni. 4) Possum enim vocem tibi Epicuri tui reddere, & hanc epistolam liberare. Molestum est, semper vitam inchoare. aut si hoc modo magis sensus potest exprimi; Male viuunt qui semper viuere incipiunt. Quare, inquis? desiderat enim explanationem ista vox. Quia semper illis imperfecta vita est. non potest autem stare paratus ad mortem, qui modo incipit viuere. Id agendum est, vt satis vixerimus: nemo hoc putat, qui orditur cummaxime vitam. Non est quod existimes, paucos esse hos propemodum omnes sunt. Quidam viuere 5) tunc incipiunt, cum desinendum est: 6) si hoc iudicas mirum, adiiciam quod magis admireris: quidam ante viuere defecerunt, 7) quam inciperent. 8)

EPIST. XXIV.

Epistola inter bonas, pulchrasque. Hortatur non timere ventura, etsi minentur: imo proponere ventura, & sic se formare, examinando aut eleuando, Quid enim omnes isti metus sunt? Vltimus eorum mors est: & ratione contemne. Magni viri fecerunt, e plebe & seruitiis fecerunt: cur tu non adspires? Deme personam rebus. quod times, dolor est: quem muliercula in puerperio tulit. Denique in hac natus es, iactari, dolere, mori: agnosce sortem. Tamen (Epicuri praecepto) nec opta mortem, nec time.

---

4. *Hic est locus soluendi aeris alieni*) (sibi scilicet mutuo sententias praeclaras perscribebant. Hic igitur Seneca se occasionem nancisci dicit debitum exsoluendi.

5. *Viuere*) h. e. vita recte vti incipiunt.

6. *Cum desinendum est*) cum hac vita est exeundam.

7. *Viuere defecerunt*) vita exierant.

8. *Quam inciperent*) viuere, hoc est vita recte vti.

SOllicitum te esse scribis de iudicii euentu, quod tibi furor inimici denuntiat, & existimas me suasurum vt meliora tibi ipsi proponas, & acquiescas spei blandæ. Quid enim necesse est mala arcessere, & satis cito patienda cum venerint, præsumere, ac præsens tempus futuri metu perdere? Est sine dubio stultum, quia quandoque sis futurus miser, esse iam miserum; sed ego alia te ad securitatem via ducam. Si vis omnem solicitudinem exuere, quidquid vereris ne eueniat, euenturum vtique propone: & quodcumque illud est malum, tecum ipse metire, ac timorem tuum taxa. intelliges profecto, aut non magnum, aut non longum esse, quod metuis. nec diu exempla, quibus confirmeris, colligenda sunt: omnis illa ætas tulit. In quamcumque partem rerum, vel ciuilium,1) vel externarum, memoriam miseris; occurrent tibi ingenia, aut profectus, aut impetus magni. Nunquid accidere tibi, si damneris, potest durius, quam vt mittaris in exsilium? vt ducaris in carcerem? nunquid vltra quidquam timendum est vlli, quam vt vratur? quam vt pereat? Singula ista constitue, & contemptores eorum cita, qui non quærendi, sed eligendi sunt. Damnationem suam Rutilius sic tulit, tanquam nihil illi molestum esset aliud, quam quod male iudicaretur. Exsilium Metellus fortiter tulit, Rutilius etiam libenter. alter, vt rediret, Reipubl. præstitit: 2) alter reditum suum Sullæ negauit, cui nihil tunc negabatur. In carcere Socrates disputauit, & exire (cum essent qui promitterent fugam) noluit: remansitque, vt duarum rerum grauissimarum hominibus metum demeret, mortis & carceris. Mucius ignibus manum imposuit. Acerbum est vri: quanto acerbius si id te fa-

1. *Ciuilium*) Romanarum.
2. *Reipubl. præstitit*) h. e. in gratiam Reipublicæ rediit.

ciente

aris? Vide hominem non eruditum, nec
pcis contra mortem aut dolorem subornatari tantum robore instructum, pœnas a se
tus exigentem. spectator distillantis in ho-
dextræ stetit, nec ante remouit nudis offi-
um manum, quam ignis illi ab hoste subdu-
Facere aliquid in illis castris felicius potuit,
us. Vide quanto acrior sit ad occupanda
rtus, quam crudelitas ad irroganda. Fa-
ena Mucio ignouit, quod voluerat occidere;
Mucius, quod non occiderit. Decantatæ
omnibus scholis fabulæ istæ sunt. iam mi-
d contemnendam mortem ventum fuerit,
narrabis. Quid ni ego narrem, vltima il-
latonis librum legentem, posito ad caput
uo hæc in rebus extremis instrumenta pro-
alterum vt vellet mori, alterum vt posset.
s ergo rebus, vtcumque componi fractæ at-
e poterant, id agendum existimauit, ne cui
ut occidere liceret, aut seruare continge-
icto gladio, quem vsque in illum diem ab
parum seruauerat: Nihil, inquit, egisti,
mnibus conatibus meis obstando. non pro
t, sed pro patriæ libertate pugnaui: nec a-
pertinacia, vt liber, sed vt inter liberos
nc quoniam deploratæ sunt res generis
o deducatur in tutum. Impressit dein-
corpori vulnus. quo obligato a medi-
sanguinis haberet, minus virium, ani-
non tantum Cæsari, sed sibi iratus, nu-
manus egit, & generosum illum con-
omnis potentiæ spiritum non emisit,
in hoc exempla hæc nunc congero,
ceam, sed vt te aduersus id quod ma-
videtur, exhorter. Facilius autem

exhortabor, si ostendere, non tantum fortes viros momentum efflandæ animæ contempsisse: sed q dam ad alia ignauos, in hac re exæquasse animum tissimorum. sicut illum Cn. Pompeii socerum Sci nem, qui contrario in Africam vento relatus, cum t ri nauem suam videret ab hostibus, ferro se transfu rauit, & quærentibus vbi imperator esset: Imperato quit, bene se habet. Vox hæc illum parem maioribu cit, & fatalem Scipionibus in Africa gloriam non e terrumpi passa. Multum fuit Carthaginem vincer amplius mortem. Imperator, inquit, bene se bet. An aliter debebat Imperator, & quidem C nis, 3) mori? Non reuoco te ad historias, ne omnibus sæculis contemptores mortis, qui sunt rimi, colligo: respice ad hæc nostra tempora, de rum languore ac deliciis querimur. omnis or homines succurrent, omnis fortunæ, omnis æ qui mala sua morte præciderunt. Mihi crede, L adeo mors timenda non est, vt beneficio eius anteferendum sit. Securus itaque inimici mina di: & quamuis conscientia tua tibi fiduciam f tamen quia multa extra caussam valent, 4) & æquissimum est spera, & ad id te quod est iniqu mum, compara. Illud ante omnia memento, mere rebus tumultum, ac videre quid in quaqu sit: scies nihil esse in istis terribile, nisi ipsum t rem. Quod vides accidere pueris, hoc nobis que maiusculis pueris euenit, illi quos amant, bus assueuerunt, cum quibus ludunt, si persor vident, expauescunt: non hominibus tantum, s

3. *Catonis*) qui erat in exercitu, cui præerat Scipio i gatus.

4. *Multa extra caussam valent*) gratia scilicet, opes, o & alia quæ extra caussam sunt, & tamen efficiunt sæpe, vt bona succumbat, vincat deterior.

a demenda est, & reddenda facies sua. ladios & ignes ostendis, & turbam carni- frementem? Tolle istam pompam sub stultos territas. mors es, quam nuper , quam ancilla contempsit. Quid tu egella & eculeos magno apparatu expli- igulis articulis singula machinamenta, queantur, aptata, & mille alia instru- ificandi particulatim hominis? Pone : obstupefaciunt: iube conticescere ge- mationes, & vocum inter lacerationem bitatem. Nempe dolor est, quem po- contemnit, quem stomachicus ille in ip- fert, quem in puerperio puella perpeti- st, si ferre possum: grauis est, si ferre Haec in animo voluta, quae saepe audisti, ed an vere audieris, an vere dixeris, ef- hoc enim turpissimum est, quod nobis erba nos philosophiae, non opera tracta- ? nunc primum tibi mortem imminere silium, nunc dolorem? in haec natus uid fieri potest, quasi futurum cogite- facere te moneo, scio certe fecisse. Nunc animum tuum non merges in istam soli- bebitur enim, & minus habebit vi- surgendum erit. Abduc illum a priua- ublicam: 5) dic mortale tibi & fragile esse, cui non ex iniuria tantum aut ex ribus denuntiabitur dolor; ipsa volu- menta vertuntur. Epulae cruditatem tates neruorum torporem tremorem- pedum, manuum, articulorum omni- ones. Pauper fiam? inter plures ero.

neo ad ea quae omnibus imminent, tibique sunt cum omnibus calamitates.

Exsul fiam? ibi me natum putabo, quo mittar. Alligabor? quid enim? nunc solutus sum? ad hoc me natura graue corporis mei pondus adstrinxit Moriar? hoc dicis, desinam ægrotare posse, desinam alligari posse, desinam mori posse. Non sum tam ineptus, vt Epicuream cantilenam hoc loco persequar, & dicam, vanos esse inferorum metus, nec Ixionem rota volui, nec saxum humero Sisyphi trudi in aduersum, nec vllius viscera & renasci posse quotidie, & carpi. 6) Nemo tam puer est, vt Cerberum timeat & tenebras, & larualem 7) habitum nudis ossibus cohærentium. Mors nos aut consumit, aut exuit. Emissis meliora restant, onere detracto: consumptis nihil restat. bona pariter malaque submota sunt. Permitte mihi referre hoc loco tuum versum, si prius admonuero, vt te iudices non aliis scripsisse ista, sed etiam tibi. Turpe est aliud loqui, aliud sentire: quanto turpius, aliud scribere, aliud sentire? Memini te illum locum aliquando tractasse, non repente nos in mortem incidere, sed minutatim procedere. Quotidie morimur, quotidie enim demitur aliqua pars vitæ: & tunc quoque cum crescimus vita decrescit. Infantiam amisimus, deinde pueritiam, deinde adolescentiam: vsque ad hesternum, quidquid transiit temporis, periit. hunc ipsum quem agimus diem, cum morte diuidimus. Quemadmodum clepsydram non extremum stillicidium exhaurit, sed quidquid ante defluxit: sic vltima hora, qua esse desinimus, non sola mortem facit, sed sola consummat. Tunc ad illam peruenimus, sed diu venimus. Hæc cum descripsisses, quo soles, ore, semper quidem magnus, nun-

6. *Renasci posse quotidie & carpi*) quod de Tytio Poëtæ fabulantur, æternum a vulture ita lacerando.

7. *Larualem*) qualis laruarum est & lamiarum.

quam

quam tamen acrior, quam vbi veritati commodas verba, dixisti:

Mors non ultima venit; quæ rapit, ultima mors est. 8) Malo te legas, quam epistolam meam. apparebit enim tibi, hanc quam timemus mortem extremam esse, non solam. Video quo spectes. quæris quid huic epistolæ infulserim, quod dictum alicuius animosum, quod præceptum vtile? Ex hac ipsa materia quæ in manibus fuit, mittetur aliquid. Obiurgat Epicurus non minus eos qui mortem concupiscunt, quam eos qui timent, & ait: Ridiculum est, currere ad mortem tædio vitæ. cum genere vitæ, vt currendum esset ad mortem, effeceris: Item alio loco dicit: Quid tam ridiculum, quam appetere mortem, cum vitam tibi inquietam feceris metu mortis? His adiicias & illud eiusdem notæ licet, tantam hominum imprudentiam esse, imo dementiam, vt quidam timore mortis cogantur ad mortem. Quidquid horum tractaueris, confirmabis animum, vel ad mortis, vel ad vitæ patientiam. In vtrumque monendi ac firmandi sumus: & ne nimis amemus vitam, & ne nimis oderimus. etiam cum ratio suadet finire, non temere, nec cum procursu capiendus est impetus. Vir fortis ac sapiens non fugere debet e vita, sed exire. Et ante omnia ille quoque vitetur affectus, qui multos occupauit, libido moriendi. Est enim, mi Lucili, vt ad alia, sic etiam ad moriendum inconsulta animi inclinatio; quæ sæpe generosos atque acerrimæ indolis viros corripit, sæpe ignauos iacentesque. illi contemnunt vitam, hi grauantur. Quosdam subit eadem faciendi

1. *Mors non ultima venit &c.*) falsum est inquit mortem vltimam rerum venire vel venisse: multis mortibus conficimur, & ad nos venit antequam rapiat: sed illa mors quæ nos rapit & aufert ipsarum mortium est vltima. Sic Ep. 120. Græca.

videndique satietas, & vitæ non odium, sed fastidium: in quod prolabimur, ipsa impellente philosophia, dum dicimus. Quousque eadem? Nempe expergiscar, dormiam, satiabor, esuriam, algebo, æstuabo: nullius rei finis est, sed in orbem nexa sunt omnia: fugiunt ac sequuntur. Diem nox premit, dies noctem: æstas in autumnum desinit, autumno hiems instat, quæ vere compescitur. omnia transeunt, vt reuertantur. nihil noui video, nihil noui facio. Fit aliquando & huius rei nausea. Multi sunt qui non acerbum iudicent viuere, sed superfluum.

EPIST. XXV.

Præscribit de duobus amicis, iuuene & sene, aliter atque aliter cum vtroque agendum: cum illo fortius; cum hoc remissius, ne desperet. Ipsum Lucilium hortatur ad mediocritatem aut pauperiem: deinde (Epicuri voce) vt sumat sibi Pædagogum. Fac omnia. tanquam aliquis spectet.

QUod ad duos amicos nostros pertinet, diuersa via eundum est. alterius enim vitia emendanda, alterius frangenda sunt. Vtar libertate tota: non amo illum, nisi offendero. Quid ergo? inquis. quadragenarium pupillum cogitas sub tutela tua continere? Respice ætatem eius iam duram & intractabilem. non potest reformari. tenera finguntur. An profecturus sim nescio: malo successum mihi, quam fidem deesse. Nec desperaueris, etiam diutinos ægros posse sanari, si contra intemperantiam steteris, si multa inuitos & facere coëgeris & pati. Nec de altero quidem satis fiduciæ habeo: excepto eo, quod adhuc peccare erubescit, nutriendus est hic pudor: qui quamdiu in animo eius durauerit, aliquis erit bonæ spei locus.

cus. Cum hoc veterano parcius agendum puto, ne in desperationem sui veniat: nec vllum tempus aggrediendi melius fuit, quam hoc, dum interquiescit, 1) dum emendato similis est. Aliis hæc intermissio eius imposuit, mihi verba non dat: 2) exspecto cum magno fœnore vitia reditura, quæ nunc scio cessare, non deesse. Impendam huic rei dies: & vtrum possit aliquid agi, an non possit, experiar. Tu nobis te, vt facis, fortem præsta, & sarcinas contrahe. 3) Nihil ex his quæ habemus, necessarium est. Ad legem naturæ reuertamur: diuitiæ paratæ sunt. Aut gratuitum est quo egemus, aut vile. Panem & aquam natura desiderat. nemo ad hæc pauper est. intra quæ quisquis desiderium suum clusit, cum ipso Ioue de felicitate contendat, vt ait Epicurus: cuius aliquam vocem huic epistolæ inuoluam. Sic fac, inquit, omnia, tamquam spectet Epicurus. Prodest sine dubio, custodem sibi imposuisse, & habere quem respicias, quem interesse cogitationibus tuis iudices. Hoc quidem longe magnificentius est, sic viuere tanquam sub alicuius boni viri, ac semper præsentis, oculis; sed ego etiam hoc contentus sum, vt sic facias quæcumque facies, tanquam spectet aliquis. Omnia nobis mala solitudo persuadet. Cum iam profeceris tantum, vt sit tibi etiam tui reuerentia, licebit dimittas pædagogum: interim te aliquorum auctoritate custodi. Aut Cato ille sit, aut Scipio, aut Lælius, aut cuius interuentu perditi quoque homines vitia supprimerent; dum te efficis eum, coram quo peccare non audeas. Cum hæc effeceris, & aliqua cœperit apud te tui esse dignatio, incipiam tibi permittere quod idem suadet Epicurus. Tunc præcipue in te ipse secede, cum esse

1. *Interquiescit*) dum vacationem sibi a peccando indulget.
2. *Verba non dat*) nullam spem facit.
3. *Sarcinas contrahe*) ne te distrahas rerum multitudine.

coge-

cogeris in turba. Dissimilem te fieri multis opo dum tibi tutum non est a te recedere: 4) circum singulos. Nemo est, cui non satius sit cum quo esse, quam secum. Tunc praecipue in te ipse sec cum esse cogeris in turba, si bonus vir, si q ... tu temperans es: alioquin in turbam tibi a te rece dum est. Istic enim malo viro propius es.

EPIST. XXVI.

Senem se esse, & tamen vigere. Fortiter de mor quitur: qua sola, inquit, indicat an aliquid si cti. Reliqua, verba sunt: robur & virtus appa cum animam ages. Ab Epicuro clausula: Disce tem meditari.

MOdo dicebam tibi, in conspectu esse me ctutis: iam vereor, ne senectutem post me querim. Aliud iam his annis, certe huic corpor cabulum conuenit: quoniam quidem Senectus, aetatis, non fractae nomen est. Inter decrepito numera, & extrema tangentes. Gratias tamen apud te ago: non sentio in animo aetatis iniur cum sentiam in corpore. tantum vitia, & vitio ministeria senuerunt. Viget animus, & gaudet multum sibi esse cum corpore: magnam oneris tem sui posuit, exsultat, & mihi facit controuer de senectute. hunc ait esse florem suum. Creda illi, bono suo vtatur. Ire in cogitationem iuua dispicere, quid ex hac tranquillitate & modestia rum sapientiae debeam, quid aetati: & diligente cutere, quae non possim facere, quae nolim: po ne aliquid, quod nolim. Nam si quid non pos non posse me gaudeo. Quae enim querela est, q

4. *A te recedere*) Sensus indubitate poscit: *in te sec* quod mirum est non vidisse viros doctos.

incommodum, si quod debet desinere, defecit? Incommodum summum est, inquis, minui & deperire, &, vt proprie dicam, liquescere. Non enim subito impulsi ac prostrati sumus; carpimur. singuli dies aliquid subtrahunt viribus. Et quis exitus est melior quam in finem suum, natura soluente, dilabi? Non quia aliquid mali est ictus, & e vita repentinus excessus: sed quia lenis hæc via est, subduci. Ego certe, velut appropinquet experimentum, & ille laturus sententiam de omnibus annis meis dies venerit, ita me obseruo & alloquor: Nihil est, inquam, adhuc, quod aut rebus, aut verbis exhibuimus. leuia sunt ista & fallacia pignora animi, multisque inuoluta lenociniis: quid profecerim, morti crediturus sum. Non timide itaque componor ad illum diem, quo remotis strophis ac fucis, de me iudicaturus sum, vtrum loquar fortia, an sentiam: nunquid simulatio fuerit & minus, quidquid contra fortunam iactaui verborum contumacium. Remoue existimationem hominum: dubia semper est,& in partem vtramque diuiditur. Remoue studia totam vitam tractata: mors de te pronuntiatura est. Ita dico, disputationes & litterata colloquia, & ex præceptis sapientium verba collecta, & eruditus sermo, non ostendunt verum robur animi. est enim oratio etiam timidissimis audax. quid egeris, tunc apparebit, cum animam ages. Accipio conditionem, non reformido iudicium. Hæc mecum loquor: sed tecum quoque me locutum puta. Iunior es? quid refert? non dinumerantur anni. Incertum est, quo te loco mors exspectet: itaque tu illam omni loco exspecta. Finire iam volebam, & manus spectabat ad clausulam: sed conficienda sunt sacra: 1) &

1. *Conficienda sunt sacra*) solennia omnia peragenda velut in sacris, ad quæ spectat *sententia* ex more,

huic

huic epistolæ viaticum dandum est. Puta me
cere, vnde sumpturus sim mutuum: scis cui
tur. Exspecta pusillum, & de domo fiet nu
interim commodabit Epicurus, qui ait: M
trum commodius sit, vel mortem transire ad
nos ad eam. Hic patet sensus. Egregia res est
condiscere. Superuacuum forsitan putas id
quo semel vtendum est? hoc est ipsum, quar
ri debeamus. semper discendum est, quod an
experiri non possumus. Meditare morte
hoc dicit, meditari libertatem iubet. qui mo
seruire dedidicit: supra omnem potentiam e
extra omnem. Quid ad illum carcer, &
& claustra? liberum ostium habet. Vna e
quæ nos alligatos tenet, amor vitæ: qui vt n
iiciendus, ita minuendus est: vt, si quando r
nihil nos detineat, nec impediat, quo min
simus, quod quandoque faciendum est, s
cere.

Epist. XXVII.

*Monet, & excusat. Quid enim? ipse ia
iam sanus? Non sum, inquit: sed inter ægro
muni malo, & remedio, tecum dissero. V
nocent, aut falso iuuant: Virtus sola solidu
um parit. Sed hanc tu adsume & habe: per a
potes. Historiola de Caluisio faceta. Ep
ctum, Diuitiæ sunt, naturalis paupertas.*

TU me, inquis, mones iam enim te ipse 1)
sti, iam correxisti? Ideo aliorum emenda
cas? Non sum tam improbus, vt curationes æ
am: sed tanquam in eodem valetudinario iac

1. *Iam enim teipse*) Lucilium ironice sese per
Seneca metuit, qui æger aliis mederi velit.

communi malo tecum colloquor, remedia communico. Sic itaque me audi, tanquam mecum loquar. in secretum te meum admitto; & te adhibito, mecum exigo. 2) Clamo mihi ipse, Numera annos tuos: & pudebit eadem velle, quæ volueras puer, eadem parare. Hoc denique tibi citra diem mortis præsta: moriantur ante te vitia. Dimitte istas voluptates turbidas, magno luendas. non venturæ tantum, sed præteritæ nocent. Quemadmodum scelera etiam si non sunt deprehensa cum fierent, solicitudo non cum ipsis abit: ita improbarum voluptatum, etiam post ipsas, pœnitentia est. Non sunt solidæ, non sunt fideles. etiam si non nocent, fugiunt. Aliquod potius bonum mansurum circumspice. nullum autem est, nisi quod animus ex se sibi inuenit. Sola virtus præstat gaudium perpetuum, securum: etiam si quid obstat, nubium modo interuenit, quæ infra 3) feruntur, nec vnquam diem vincunt. Quando ad hoc gaudium peruenire continget? non quidem cessatur adhuc, sed non festinatur. 4) Multum restat operis, in quod ipse necesse est vigiliam, ipse laborem tuum impendas, si effici cupis. Delegationem 5) res ista non recipit. Aliud litterarum genus adiutorium admittit. Calvisius Sabinus memoria nostra fuit diues: & patrimonium habebat libertini, 6) & ingenium. 7)

2. *Exigo*) expostulo.

3. *Infra*) Solem scilicet.

4. *Sed non festinatur*) *sed festinetur* legit Gronov. Ipse scilicet secum exigit Seneca, deinde votum interponit, quando ad hoc gaudium perueniam? Sane non cesso. Sed non satis est, festinare debeo, non tantum non cessare.

5. *Delegationem*) a re nummaria. Aes hoc alienum alteri non delegabis soluendum, a te facienda numeratio. *Lips*

6. *Libertini*) qui sub Principibus honoribus opibusque affluebant.

7. *Ingenium*) i. e. humile & ex seruili aliquid trahens.

Nun-

Nunquam vidi hominem beatum indecentius. 8)
memoria tam mala erat, vt illi modo nomen V
excideret, modo Achillis, modo Priami: quo
bene nouerat, 9) quam pedagogos nostros nou
Nemo vetulus nomenclator, qui nomina non r
sed imponit, tam perperam tribus, quam ille T
nos & Achiuos persalutabat. Nihilominus eru
volebat videri. Hanc itaque compendiariam ex
tauit magna summa emit seruos, vnum qui H
rum teneret, alterum qui Hesiodum: nouem
terea Lyricis singulos assignauit. Magno emi
lum non est quod mireris, non inuenerat: facie
locauit. Postquam hæc familia illi comparata est,
conuiuas suos inquietare. Habebat ad pedes hos,
quibus subinde cum peteret versus, quod ref
sæpe in medio versu excidebat. Suasit illi Sat
Quadratus, stultorum diuitum arrosor, & quod f
tur, arrisor & quod duobus his adiunctum est, de
vt Grammaticos haberet analectas. 11) Cum dixiss
binus, centenis millibus sibi constare singulos se
Minoris, inquit, totidem scrinia emisses. Ille ta
in ea opinione erat, vt putaret se scire, quod quisq
in domo sua sciret. Idem Satellius illum hortari
pit, vt luctaretur, hominem ægrum, pallidum,
cilem. Cum Sabinus respondisset, Et quomodo

8. *Beatum indecentius*) quem minus deceret fortun
cunda.

9. *Quos tam bene nouerat*) omittit illud cum commate
vat Gronov. optimo sensu, nomina scilicet ille non pc
retinere eorum, quos tam bene quam Pædagogos nostro
cete:i nouimus.

10. *Ad pedes hos*) Inter accumbendum enim, vt mo
veteribus, serui ad pedes stabant.

11. *Analectas*) qui reliqua eius quæ velut ab ore excid
colligerent.

viuo. Noli, obſecro te, inquit, iſtud di-
vides quam multos ſeruos valentiſſimos ha-
a mens nec commodatur, nec emitur: & pu-
is eſſet, non haberet emptorem. at mala
mitur. Sed accipe iam quod debeo, & va-
æ ſunt, ad legem naturæ compoſita pauper-
ſæpe dicit Epicurus, aliter atque aliter.
iam nimis dicitur, quod nunquam ſatis di-
uibusdam remedia monſtranda, quibus-
canda ſunt.

EPIST. XXVIII.

*a, animum non mutant. ipſe te debet. Tolle
ægrimoniam, omnis locus bonus iucundusque
igam tamen, ſi poſſum, quietiſſimum & mi-
is aut vitiis opportunum. Clauſula: Pecca-
noſce, iam es ſaluus.*

i ſoli putas accidiſſe, & admiraris quaſi
nouam: quod peregrinatione tam longa, &
m varietatibus, non diſcuſſiſti triſtitiam
ſque mentis. Animum debes mutare, non
icet vaſtum traieceris mare, licet (vt ait Vir-
lius) terræque vrbesque recedant: ſequentur
umque perueneris, vitia. Hoc idem cuidam
Socrates ait: Quid miraris, nihil tibi pere-
es prodeſſe, cum te circumferas? Premit te
uſſa quæ expulit. Quid terrarum iuuare
teſt? quid cognitio vrbium, aut locorum?
cedit iſta iactatio. Quæris quare te fuga
diuuet? tecum fugis. Onus animi depo-
ſt: non ante tibi vllus placebit locus. Ta-
eſſe habitum tuum cogita, qualem Virgilius

noster vatis inducit, iam concitatæ & instigatæ, mu tumque habentis in se spiritus non sui: 1)

Bacchatur vates, magnum si pectore possit
Excussisse Deum. . . .

Vadis huc & illuc, vt excutias insidens pondus: qu ipsa iactatione incommodius fit. sicut in naui one immota minus vrgent: inæqualiter conuoluta, citi eam partem in quam incubuere demergunt. Qui quid facis, contra te facis, & motu ipso noces tibi. grum enim concutis. At cum istud exemeris malu omnis mutatio loci iucunda fiet. In vltimas expel ris terras licebit, in quolibet barbariæ angulo coll ceris: hospitalis tibi illa qualiscumque sedes erit. M gis quis veneris, quam quo, interest: & ideo nulli l co addicere debemus animum. Cum hac persuasio viuendum est: Non sum vni angulo natus: patria m totus hic est mundus. Quod si liqueret tibi, non a mirareris, nil adiuuari te regionum varietatibus, quas subinde priorum tædio migras. Prima eni quæque placuisset, si omnem tuam crederes. Ne peregrinaris, sed erras & ageris, ac locum ex lo mutas: cum illud quod quæris, Bene viuer omni loco positum sit. Num quid tam turbidum fie potest, quam forum? ibi quoque licet quie viuere, si necesse sit. Sed si liceat disponere se, co spectum quoque & viciniam fori procul fugiam. na vt loca grauia, 2) etiam firmissimam valetudine tentant: ita bonæ quoque menti, necdum adhuc pe fectæ, & conualescenti, sunt aliqua parum salubri Dissentio ab his qui in fluctus medios eunt, & tumu tuosam probantes vitam, quotidie cum difficulta bus rerum, magno animo colluctantur. Sapiens f

1. *Non sui*) sed eius quam concepit ipsa mente nostra.
2. *Grauia*) in quibus grauis aer.

ret ista, non eleget: & malet in pace esse, quam in pugna. Non enim multum prodest vitia sua proiecisse, si cum alienis rixandum est. Triginta, inquis, tyranni Socratem circumsteterunt, nec potuerunt animum eius infringere. Quid interest, quot domini sint? seruitus vna est. Hanc qui contempsit, in quantalibet turba dominantium liber est. Tempus est desinere, sed si prius portorium soluero. Initium est salutis, notitia peccati. Egregie mihi hoc dixisse videtur Epicurus. Nam qui peccare se nescit, corrigi non vult. deprehendas te oportet, antequam emendes. Quidam vitiis gloriantur. Tu existimas aliquid de remedio cogitare, qui mala sua virtutum loco numerant? Ideo quantum potes, te ipse coargue. inquire in te: accusatoris primum partibus fungere, deinde iudicis, nouissime deprecatoris: aliquando te offende.

EPIST. XXIX.

Marcellinum difficilem corrigi. Adspernatur enim, & illudit: tamen non deseram, & fortasse vel sic peruincam. Sententia Epicuri, Ne stude populo placere: id est, multis.

DE Marcellino nostro quæris, & vis scire quid agat. Raro ad nos venit, nulla alia ex caussa, quam quia audire verum timet: a quo periculo iam abest. nulli enim nisi audituro dicendum est. Ideo de Diogene, nec minus de aliis Cynicis, qui libertate promiscua vsi sunt, & obuios quosque monuerunt, dubitari solet, an hoc facere debuerint. Quid enim si quis surdos obiurget, aut natura morboue mutos? Quare, inquis, verbis parcam? 1) gratuita

1. *Verbis parcam*) quæ scilicet non magni mihi constant.

ſunt. Non poſſum ſcire 2) an ei profuturus ſim, quem admoneo: illud ſcio, alicui me profuturum, ſi multos admonuero. Spargenda eſt manus: non poteſt fieri, vt non aliquando ſuccedat, multa tentanti. Hoc, mi Lucili, non exiſtimo faciendum magno viro. diluitur eius auctoritas, nec habet apud eos ſatis ponderis, quos poſſet minus obſolefacta corrigere. Sagittarius non aliquando ferire debet, ſed aliquando deerrare. Non eſt ars, quae ad effectum caſu venit. Sapientia ars eſt. certum petat: eligat profecturos: ab his quos deſperauit, recedat: non tamen cito relinquat, ſed in ipſa deſperatione extrema remedia tentet. Marcellinum noſtrum ego nondum deſpero. etiamnum ſeruari poteſt: ſed ſi cito illi manus porrigitur. Eſt quidem periculum, ne porrigentem trahat. magna in illo ingenii vis eſt; ſed iam tendentis in prauum. Nihilominus adibo hoc periculum, & audebo illi mala ſua oſtendere. Faciet quod ſolet, aduocabit illas facetias, quae riſum euocare lugentibus poſſunt: & in ſe primum, deinde in nos iocabitur: omnia quae dicturus ſum, occupabit. Scrutabitur ſcholas noſtras, & obiiciet philoſophis congiaria, amicas, gulam: oſtendet mihi alium in adulterio, alium in popina, alium in aula: oſtendet mihi lepidum philoſophum Ariſtonem, qui in geſtatione 3) diſſerebat. hoc enim ad edendas operas tempus acceperat. De cuius ſecta cum quaereretur, Scaurus ait: Vtique Peripateticus non eſt 4) De eodem cum conſuleretur Iulius Graecinus, vir egregius, quid ſentiret: Non poſſum, inquit, tibi dicere. neſcio enim

2. *Non poſſum ſcire*) noua obiectio.
3. *Geſtatione*) in eſſedo, quod delicatorum eſt.
4. *Peripateticus non eſt*) quoniam non ambulabat ſed ſedebat.

quid de gradu faciat 5) tanquam de effedario interrogaretur. Hos mihi circulatores, qui philosophiam honestius neglexissent, quam vendunt, in faciem ingereret. Constitui tamen contumelias perpeti moueat ille mihi risum: ego fortasse illi lacrimas mouebo: aut, si ridere perseuerabit, gaudebo, tanquam in malis, quod illi genus insaniæ hilare contigerit. Sed non est illa hilaritas longa. obserua, videbis eosdem intra exiguum tempus acerrime ridere, & acerrime rabere. 6) Propositum est aggredi illum, & ostendere quanto pluris fuerit, cum multis 7) minoris videretur. Vitia eius, etiam si non excidero, inhibebo. non desinent, sed intermittent, fortasse autem & desinent, si intermittendi consuetudinem fecerint. Non est hoc ipsum fastidiendum. quoniam quidem grauiter affectis, sanitatis loco est bona remissio. Dum me illi paro, tu interim qui potes, qui intelligis vnde quo euaseris, & ex eo suspicaris, quousque sis euasurus, compone mores tuos, attolle animum, aduersus formidata consiste, numerare eos noli, qui tibi metum faciunt. Nonne videatur stultus, si quis multitudinem timeat eo loco, per quem transitus singulis est? æque ad tuam mortem multis aditus non est, licet illam multi minentur. Sic istud natura disposuit. spiritum tibi tam vnus eripiet, quam vnus dedit. Si pudorem

5. *Quid de gradu faciat*) Essedarii pedites pugnabant, de curru subito delapsi, nescio igitur (ad essedum eius alludens) cuiusmodi hic essedarius; quem nunquam de gradu & incessu pugnantem vidi. *Lips.*

6. *Rabere*) rabie agi.

7. *Multis*) vulgo. olim nimirum cum sapientiæ deditus esset.

haberem, vltimam mihi pensionem 8) r
Sed ne ego quidem me sordide geram in fir
alieni, & tibi quod debeo impingam. Nunqu
populo placere. nam quae ego scio, non pr
pulus; quae probat populus, ego nescio. Q
inquis. Tanquam nescias cui imperem. 10
rus. Sed idem hoc omnes tibi ex omni dom
mabunt, Peripatetici, Academici, Stoici,
Quis enim placere potest populo, cui plac
malis artibus popularis fauor quaeritur: sim
lis facias oportet. non probabunt, nisi ag
Multo autem ad rem magis pertinet, qualis t
ris, quam qualis aliis. Conciliari nisi turpi
mor turpium non potest. Quid ergo illa la
omnibus praeferenda artibus rebusque pl
praestabit? scilicet vt malis tibi placere, quan
vt aestimes iudicia, non numeres: vt sine n
rum hominumque viuas: vt aut vincas ma
nias. Ceterum si te videro celebrem secund
vulgi, si intrante te clamor, plausus, & pan
ornamenta obstrepuerint, si tota ciuitate f
puerique laudauerint: quid ni ego tui mise
sciam quae via ad istum fauorem ferat?

EPIST. XXX.

Morti parari nos debere, & robur in eam fi
exemplo Aufidii Bassi: qui senex libenter a

8. *Vltimam pensionem*) nim. per libros Episto
& haec cum vltima forte fuerit libri, vltimam pensi
sententiam vltimam pensionis instar soluendam. Ve
eius duco, haec Epistola sententiis aliorum ex ins
gandis finem facit.

9. *In fine*) vbi iam paene exsolutum & omne q

10. *Imperem*) qui mihi ad manus ad vitae vsus p

& loquitur, & rationibus adstruit, non timendam, Obiter ista aliqua.

BAssum Aufidium, virum optimum, vidi quassum, 1) ætati obluctantem. Sed iam plus illum degrauat, quam quod possit attolli. Magno senectus & vniuerso pondere incubuit. Scis illum semper infirmi corporis & exhausti fuisse: diu illud continuit, & vt verius dicam, concinnauit. subito defecit. Quemadmodum in naue quæ sentinam trahit, vni rimæ aut alteri obsistitur: vbi plurimis locis laxari cœpit & cedere, succurri non potest nauigio dehiscenti: ita in senili corpore aliquatenus imbecillitas sustineri & fulciri potest. vbi tanquam in putri ædificio omnis iunctura diducitur, & dum alia excipitur, alia discinditur: circumspiciendum est, quomodo exeas. Bassus tamen noster alacer animo est. hoc philosophia præstat: in quocumque corporis habitu fortem, in conspectu mortis hilarem lætumque, nec deficientem, quamuis deficiatur. Magnus gubernator & scisso nauigat velo, & si exarmauit, 2) tamen reliquias nauigii aptat ad cursum. Hoc facit Bassus noster: & eo animo vultuque finem suum spectat, quo alienum spectare, nimis securi putares. Magna res est hæc, Lucili, & diu discenda, cum aduentat hora illa ineuitabilis, æquo animo abire. Alia genera mortis, spei mixta sunt. Desinit morbus, incendium exstinguitur, ruina quos videbatur oppressura deposuit: 3) mare quos hauserat, eadem vi qua sorbebat, eiecit incolumes; gladium miles ab ipsa perituri ceruice reuocauit: nihil habet quod speret, quem senectus ducit ad mortem, huic vni intercedi non potest. Nullo

1. *Quassum*) deficientem. allusum ad Bassi nomen.
2. *Exarmauit*) passiue accipiendum.
3. *Deposuit*) manu quasi sine noxa collocauit. *Lips.*

genere homines mollius moriuntur, sed nec diutius. Bassus noster videtur mihi prosequi se, 4) & componere, & viuere tanquam superstes sibi, & sapienter ferre desiderium sui. Nam de morte multa loquitur; & id agit sedulo, vt nobis persuadeat, si quid incommodi aut metus in hoc negotio est, morientis vitium esse, non mortis: nec magis in ipsa quidquam esse molestiæ, quam post ipsam. Tam demens autem est qui timet quod non est passurus, quam qui timet quod non est sensurus. An quisquam hoc futurum credit vt per quam nihil sentitur, ea sentiatur? Ergo, inquit mors adeo extra omne malum est, vt sit extra omnem malorum metum. Hæc ego scio & sæpe dicta, & sæpe dicenda, sed neque cum legerem, æque mihi profuerunt: neque cum audirem, his dicentibus, qui negabant timenda a quorum metu aberant Hic vero plurimum apud me auctoritatis habuit cum loqueretur de morte vicina. Dicam enim quid sentiam. Puto etiam fortiorem eum esse, qui in ipsa morte est, quam qui circa mortem. Mors enim admota, etiam imperitis animum dedit non vitandi ineuitabilia. Sic gladiator tota pugna timidissimus jugulum aduersario præstat, & errantem gladium sibi attemperat. At illa quæ in propinquo est, vtique ventura, desiderat lentam animi firmitatem quæ est rarior, nec potest nisi a sapiente præstari. Libentissime itaque illum audiebam, quasi ferentem de morte sententiam, & qualis esset eius natura, velut propius inspecta, indicantem. Plus, vt puto, fidei haberet apud te, plus ponderis, si quis reuixisset, & in morte nihil mali esse narraret expertus. Accessus mortis quam perturbationem afferat, optime hi tibi dicent, qui secundum illam steterunt, qui venientem

4. *Prosequi se*) tanquam in funere.

non facio. Tu tamen mortem, vt nunquam timeas, semper cogita.

EPIST. XXXI.

Et vota, & iudicia vulgi, spernendum: ad verum bonum eundum est. id autem, Scientia rerum, per quam vera & falsa noscas; peritura & mansura. Exemplis illustrat.

AGnosco Lucilium meum, incipit quem promiserat exhibere. sequere illum impetum animi, quo ad optima quæque, calcatis popularibus bonis ibas. Non desidero maiorem melioremque te fieri, quam moliebaris. Fundamenta tua multum loci occupauerunt. 1) tantum effice, quantum conatus es: & illa quæ tecum in animo tulisti, tracta. Ad summam, sapiens eris, si clauseris aures. quibus ceram parum est obdere. firmiori spissamento opus est, quam vsum in sociis Vlyssem ferunt. Illa vox quæ timebatur, 3) erat blanda, non tamen publica: at hæc quæ timenda est, non ex vno scopulo, sed ex omni terrarum parte circumsonat. Præteruehere itaque non vnum locum insidiosa voluptate suspectum, sed omnes vrbes: surdum te amantissimis tui præsta. Bono animo male precantur. & si vis esse felix, deos ora, ne quid tibi ex his quæ optantur eueniat. Non sunt ista bona, quæ in te isti volunt congeri: vnum bonum est, quod beatæ vitæ caussa & firmamentum est, sibi fidere. 3) Hoc autem contingere non potest,

1. *Multum loci occupauerunt*) amplissima sunt, egregiamque adeo molem superstruendam pollicentur.
2. *Quæ timebatur*) ab Vlysse.
3. *Sibi fidere*) a se pendere, externa omnia contemta habere. *Lips.*

nisi

cum septimo spatio 6) palmæ appropinquant. Di- bat quidem ille Epicuri præceptis obsequens, prim sperare se, nullum dolorem esse in illo extremo an lim: si tamen esset, habere aliquantulum in ipsa b vitate solatii. Nullum enim dolorem longum e qui magnus est. Ceterum succursurum sibi etiam ipsa distractione animæ corporisque, si cum cruci id fieret, post illum dolorem se dolere non posse. N dubitare autem se, quin senilis anima in primis lab esset, nec magna vi distraheretur a corpore. Ig qui valentem materiam occupauit, aqua, & interdu ruina exstinguendus est: ille qui alimentis deficitur, sponte subsidit, Libenter hæc, mi Lucili, audio, non t quam noua, sed tanquam in rem præsentem perduct Quid ergo? non multos spectaui abrumpentes vita ego vero vidi: sed plus momenti apud me habent, q ad mortem veniunt sine odio vitæ; & admittunt illa non attrahunt. Illud quidem aiebat torment nostra nos sentire opera, quod tunc trepidam cum prope a nobis esse credimus mortem. quo enim non est, 7) parata omnibus locis, om busque momentis? Sed consideremus, inquit, tunc c aliqua caussa moriendi videtur accedere, quanto a propiores sint quæ non timentur. Hostis alicui mort minabatur: hanc cruditas occupauit. Si distinguere lucerimus caussas metus nostri, inueniemus alias esse lias videri. Non mortem timemus, sed cogitation mortis: ab ipsa enim semper tantumdem absumus. It timenda mors est, semper timenda est quod enim te pus morti exemptum est? Sed vereri debeo, ne t longas epistolas, peius quam mortem, oderis: itaque

6. *Septimo spatio*) notum in circo sories cucurrisse & n tam ambiuisse, adeoque septimo spatio iam palmam victo præmium exspectabant.

7. *A quo enim non est*) subintellige *prope*.

ne

nescio. Tu tamen mortem, vt nunquam timeas, semper cogita.

EPIST. XXXI.

Et vota, & iudicia vulgi, spernendum: ad verum bonum eundum est. id autem, Scientia rerum, per quam vera & falsa noscas; peritura & mansura. Exemplis illustrat.

AGnosco Lucilium meum, incipit quem promiserat exhibere. sequere illum impetum animi, quod ad optima quæque, calcatis popularibus bonis ibas. Non desidero maiorem melioremque te fieri, quam moliebaris. Fundamenta tua multum loci occupauerunt. 1) tantum effice, quantum conatus es: & illa quæ tecum in animo tulisti, tracta. Ad summam, sapiens eris, si clauseris aures. quibus ceram parum est obdere. firmiori spissamento opus est, quam vsum in sociis Vlyssem ferunt. Illa vox quæ timebatur, 3) erat blanda, non tamen publica: at hæc quæ timenda est, non ex vno scopulo, sed ex omni terrarum parte circumsonat. Præteruehere itaque non vnum locum insidiosa voluptate suspectum, sed omnes vrbes: surdum te amantissimis tui præsta. Bono animo mala precantur. & si vis esse felix, deos ora, ne quid tibi ex his quæ optantur eueniat. Non sunt ista bona, quæ in te isti volunt congeri: vnum bonum est, quod beatæ vitæ caussa & firmamentum est, sibi fidere. 3) Hoc autem contingere non potest,

1. *Multum loci occupauerunt*) amplissima sunt, egregiamque adeo molem superstruendam pollicentur.
2. *Quæ timebatur*) ab Vlysse.
3. *Sibi fidere*) a se pendere, externa omnia contemni habere. *Lips.*

nisi

nisi contemptus est labor, & in eorum numero habitus, quæ neque bona sunt, neque mala. Fieri enim non potest, vt vna res modo mala sit, modo bona modo leuis & perferenda, modo expauescenda. Labor bonum non est. quid ergo est bonum? laboris contemptio. Itaque in vanum operosos culpauerim rursus ad honesta nitentes, quanto magis incubuerint minusque sibi vinci ac strigare 4) permiserint, admirabor & clamabo, Tanto melior: surge & respira: & cliuum istum vno, si potes, spiritu exsupera. Generosos animos labor nutrit. Non est ergo quod ex illo veteri voto parentum tuorum eligas quid contingere tibi velis, quid optes: & in totum iam per maxima acto viro turpe est, etiamnum deos fatigare. Quid votis opus est? fac te ipse felicem. facies autem, si intellexeris bona esse, quibus admixta est virtus: turpia, quibus malitia coniuncta est. Quemadmodum sine mixtura lucis nihil splendidum est: nihil atrum, nisi quod tenebras habet, aut aliquid in se traxit obscuri: quemadmodum sine adiutorio ignis nihil calidum est, nihil sine aëre frigidum: ita honesta & turpia, virtutis & malitiæ societas efficit. Quid ergo est bonum? rerum scientia. Quid malum est? rerum imperitia. Ille prudens atque artifex, pro tempore, quæque repellet aut eliget. Sed nec quæ repellit timet, nec miratur quæ eligit: si modo magnus illi & inuictus animus est. Submitti te ac deprimi veto. laborem si non recuses, parum est: posce. Quis ergo, inquis, labor friuolus & supervacuus est? in quem humiles caussæ vocauerint, non est malus, non magis quam ille qui pulchris rebus impenditur: quoniam animi est ipsa tolerantia, quæ se ad dura & aspera hortatur, & dicit: Quid cessas? non est

4. *Strigare*) militare verbum, de equis, qui in striga castrorum consistunt, & quiescunt. *Lips.*

viri

viri, timere sudorem. Huc & illud accedat, vt perfecta virtus sit, æqualitas ac tenor vitæ per omnia consonans sibi: quod non potest esse, nisi rerum scientia contingat, & ars, per quam diuina & humana noscantur. Hoc est summum bonum: quod si occupas, incipis deorum esse socius, non supplex. Quomodo, inquis, isto peruenitur? non per Penninum Graiumue montem, nec per deserta Candauiæ: nec Syrtes tibi, nec Scylla aut Charybdis, adeundæ sunt: quæ tamen omnia transisti procuratiunculæ pretio. 1) Tutum iter est, iucundum est, ad quod natura te instruxit. Dedit tibi illa, quæ si non deserueris, par Deo surges. Parem autem Deo pecunia non faciet: Deus nihil habet. Prætexta non faciet: Deus nudus est. Fama non faciet, nec ostentatio tui, & in populos nominis dimissa notitia. nemo nouit Deum. multi de illo male existimant, & impune. Non turba seruorum, lecticam tuam per itinera vrbana ac peregrina portantium: Deus ille maximus potentissimusque ipse vehit omnia. Ne forma quidem & vires beatum te facere possunt: nihil horum non patitur vetustatem. Quærendum est ergo quod non fiat in dies deterius, cui non possit obstari. Quid hoc est? animus? sed hic rectus, bonus, magnus. Quid aliud voces hunc, quam Deum in humano corpore hospitantem? Hic animus tam in equitem Romanum, quam in libertinum, quam in seruum, potest cadere. Quid est eques Romanus, aut libertinus, aut seruus? Nomina ex ambitione, aut ex iniuria nata. Subsilire in cælum ex angulo licet: exsurge modo, & te quoque dignum Finge Deo. Finges autem non auro, non argento: non potest ex hac materia imago Deo exprimi similis. Cogita illos, cum propitii essent, 2) fictiles fuisse.

1. *Procuratiunculæ pretio*) procurator Prouinciæ factus.
2. *Cum propitii essent*) vetere Imperio & paupertate. *Lips.*

EPIST. XXXII.

Laudat Lucilii solitudinem, & subductionem. Porro hortatur, nequis tempus eripiat, illud tam breue & fugax. Contemnit etiam vulgaria vota.

INquiro in te, & ab omnibus sciscitor, qui ex ista regione veniunt, quid agas, vbi & cum quibus moreris. Verba dare non potes. 1) tecum sum. Sic viue, tamquam quid facias auditurus sim: imo tanquam visurus. Quaeris, quid me maxime ex his quae de te audio, delectet? quod nihil audio: quod plerique, ex his quos interrogo, nesciunt quid agas. Hoc est salutare, non conuersari dissimilibus, & diuersa cupientibus. Habeo quidem fiduciam non posse te torqueri, mansurumque in proposito, etiam si solicitantium turba circumeat. Quid ergo est? non timeo ne mutent te, timeo ne impediant. Multum autem nocent etiam qui morantur, vtique in tanta breuitate vitae: quam breuiorem inconstantia facimus, aliud eius subinde atque aliud facientes initium. Diducimus illam in particulas ac lancinamus. Propera ergo, Lucili carissime, & cogita, quantum celeritati additurus fueris, si a tergo hostis instaret, si equitem aduentare suspicareris, ac fugientium premere vestigia. Fit hoc, premeris: accelera, & euade. perduc te in tutum, & subinde considera, quam pulchra res sit consummare vitam ante mortem, deinde exspectare securum reliquam temporis sui partem: in possessione beatae vitae positum: quae beatior non fit, si longior. O quando videbis illud tempus, quo scies tempus ad te non pertinere, quo tranquillus placidusque eris, & crastini negligens, & in summa tui satietate! Vis scire, quid sit quod faciat

1. *Verba dare non potes*) non verbis potes fucum facere.

homi-

homines auidos futuri? Nemo sibi contigit. 1) Optauerunt vtique tibi alia parentes tui: sed ego contra, omnium eorum contemptum opto, quorum illi copiam. Vota illorum multos compilant, vt te locupletent. quidquid ad te transferunt, alicui detrahendum est. Opto tibi tui facultatem, vt vagis cogitationibus agitata mens, tandem resistat, & certa sit: vt placeat sibi, & intellectis veris bonis, quæ simul intellecta sunt, possidentur, ætatis adiectione non egeat. Ille demum necessitates supergressus est, & exauctoratus ac liber, qui viuit vita peracta. 2)

EPIST. XXXIII.

Negat sententias aut chrias e Stoicis excerpendas. Primum, quia omnia plena talibus & densa sunt: deinde quia turpe, cum auctore semper loqui. Nostra faciamus, & vita præferamus.

DEsideras his quoque epistolis, sicut prioribus, adscribi aliquas voces nostrorum procerum. Non fuerunt circa flosculos occupati: totus contextus illorum virilis est. inæqualitatem scias esse, vbi quæ eminent, notabilia sunt. Non est admirationi vna arbor, vbi in eamdem altitudinem tota silua surrexit. Eiusmodi vocibus referta sunt carmina: refertæ historiæ. *Itaque* nolo Epicuri illas esse existimes: publicæ sunt, & maxime nostræ. Sed in illo magis annotantur, quia raræ interueniunt, quia insperatæ, quia mirum est aliquid fortiter dici ab homine mollitiam professo. Ita enim plerique iudicant. apud me vero

1. *Sibi contigit*) apud se est & secum contentus. *Lips.*
2. *Vita peracta*) h. e. fine qui vitæ propositus est, & felicitate vera, quæ vita vera est, impetrata.

Epi-

Epicurus est & fortis, licet manuleatus 1) sit. Fo
tudo, & industria, & ad bellum prompta mens,
in Persas quam in alte cinctos cadit. 2) Non est e
quod exigas excerpta, & repetita: continuum est a
nostros, quidquid apud alios excerpitur. Non
bemus itaque ista odorifera, nec emtorem decipin
nihil inuenturum cum intrauerit, præter illa qu
fronte suspensa sunt. Ipsis permittimus, vnde ve
sumere exemplaria. Puta nos velle singulares sen
tias ex turba separare: cui illas adsignabimus? Zen
an Cleanthi, an Chrysippo, an Panætio, an Posi
nio? Non sumus sub rege: sibi quisque se vindicat
pud istos quidquid dicit Hermachus, quidquid I
trodorus, ad vnum refertur. Omnia quæ quisqu
in illo contubernio locutus est, vnius ductu & au
ciis dicta sunt. Non possumus, inquam, licet te
mus, educere aliquid ex tanta rerum æqualium mu
tudine.

Pauperis est numerare pecus.

Quocumque miseris oculum; id tibi occurrit quod
minere posset, nisi inter paria legeretur. Quare
pone istam spem, posse te summatim degustare in
nia maximorum virorum: tota tibi inspicienda sunt
ta tractanda. Res geritur, & per lineamenta sua inge
opus nectitur, ex quo nihil subduci sine ruina pot
Nec recuso, quo minus singula membra, dummo
in ipso homine, consideres. Non est formosa, cu
crus laudatur aut brachium, sed illa cuius vniuersi
cies 3) admirationem singulis partibus abstulit.
tamen exegeris; non tam mendice tecum agam,

1. *Manuleatus*) tunicæ manicatæ mulierum & molli
fuerunt, viri nudis incedebant brachiis.

2. *Tam in Persas quam in alte cinctos*) illi enim veste lo
vtebantur, alte cincti erant milites Romani.

3. *Facies*) corporis forma.

manu fiet. Ingens eorum turba est passim ia-
m: sumenda erunt, non colligenda. Non e-
xcidunt, sed fluunt perpetua, & inter se contex-
t. Nec dubito, quin multum conferant rudibus
,& extrinsecus auscultantibus. Facilius enim sin-
nsidunt circumscripta, & carminis modo inclusa.
pueris & sententias ediscendas damus, & has
Græci Chrias vocant: quia complecti eas puerilis
us potest: quia plus adhuc non capit certi profe-
Viro captare flosculos turpe est, & fulcire se
imis & paucissimis vocibus, & memoria stare.
innitatur, dicat ista, non teneat. Turpe est
, aut prospicienti senectutem, ex commen-
sapere. Hoc Zeno dixit. tu quid? Hoc Clean-
tu quid? quousque sub alio moueris? & impe-
, quod memoriæ tradatur: aliquid & de tuo
. Omnes itaque istos nunquam auctores, sem-
pretes, sub aliena vmbra latentes, nihil ha-
itno generosi, nunquam ausos aliquando fa-
, quod diu didicerant. Memoriam in alienis
erunt. Aliud autem est, meminisse: aliud,
. Meminisse, est rem commissam memoriæ cu-
re: at contra scire, est & sua facere quæque, nec
mplari pendere, & toties ad magistrum respi-
Hoc dicit Zeno, hoc Cleanthes. Aliquid inter-
r te, & librum. 4) quousque disces? iam, & præ-
. Quid est, quare audiam, quod legere possum?
, inquit, viua vox facit. non quidem hæc,
alienis verbis commodatur, & actuarii vice fun-
. Adiice nunc, quod isti qui nunquam tutelæ
nt, primum in ea re sequuntur priores, in qua
non a priore desciuit: deinde in ea re sequuntur,
adhuc quæritur. Nunquam autem inuenietur, si

Et librum) qui refert tantum aliunde profecta, nihil
ciens ipse.

contenti fuerimus inuentis. Præterea qui alium sequitur, nihil inuenit, imo nec quærit. Quid ergo? non ibo per priorum vestigia? ego vero vtar via veteri: sed si propiorem planioremque inuenero, hanc muniam. Qui ante nos ista mouerunt, non domini nostri, sed duces sunt. Patet omnibus veritas, nondum est occupata: multum ex illa etiam futuris relictum est.

EPIST. XXIV.

Gaudere se in profectu Lucilii, quia ab ipso est: & ipse eum formauit. Hortatur porro pergere, & ad summum.

CResco & exsulto, & discussa senectute recalesco, quoties ex his quæ agis & scribis, intelligo quantum te ipse (nam turbam olim reliqueras) supergrederis. Si agricolam arbor ad fructum perducta delectat, si pastor ex fœtu gregis sui capit voluptatem, si alumnum suum nemo aliter intuetur quam vt adolescentiam illius suam iudicet: quid euenire credis his, qui ingenia educauerunt, & quæ tenera formauerunt, adulta subito vident? Assero te mihi. meum opus es. Ego cum vidissem indolem tuam, inieci manum, exhortatus sum, addidi stimulos, nec lente ire passus sum, sed subinde incitaui: & nunc idem facio. Sed iam currentem hortor, & inuicem hortantem. Quid, aliud, inquis, adhuc volo? 1) in hoc plurimum est. Non sic quomodo principia totius operis dimidium occu-

1. *Quid, aliud, inquis, adhuc volo?*) Lips. distinguit: *Quid aliud, inquis, adhuc? volo.* Sensus: quid est quod moneas porro o Seneca? Respondet Seneca volo monere, habes quod moneam.

pare

partes dicuntur, ita res animo constat: pars magna bonitatis est, velle fieri bonum. Scis quem dicam bonum? perfectum, absolutum, quem malum facere nulla vis, nulla necessitas possit. Hunc in te prospicio, si perseueraueris & incubueris, & id egeris, vt omnia facta dictaque tua inter se congruant ac respondeant sibi, & vna forma percussa sint. Non est huiusmodi animus in recto, cuius acta discordant.

EPIST. XXXV.

Amicum illum sibi optat, id est virum bonum. aliter enim amicus nemo est, etiamsi amat. Hoc ergo faciat, & inprimis discat conuenienter viuere, id est, constanter, id est, sapienter.

Cum te obnixe rogo vt studeas, meum negotium ago: habere amicum volo: quod contingere mihi (nisi pergas excolere te, vt cœpisti) non potest. Nunc enim amas me, amicus non es. Quid ergo? hæc inter se diuersa sunt? imo dissimilia. Qui amicus est, amat: qui amat, non vtique amicus est. Itaque amicitia semper prodest: amor etiam aliquando nocet. Si nihil aliud, ob hoc profice, vt amare discas. Festina ergo, dum mihi proficis, ne istuc alteri didiceris. Ego quidem percipio iam fructum, cum mihi fingo, vno nos animo futuros, & quidquid ætati meæ vigoris abscessit, id ad me ex tua, quamquam non multum abest, rediturum: sed tamen re quoque ipsa lætus esse volo. Venit ad nos ex his quos amamus, etiam absentibus, gaudium: sed id leue & euanidum. Conspectus, & præsentia, & conuersatio aliquid habet viuæ voluptatis: vtique si non tantum quem velis, sed qualem velis, videas. Affer itaque te mihi ingens munus: & quo magis instes, cogita me senem esse, te mortalem. Propera ad me, sed ad te prius. profice,

h 2 & an-

& ante omnia hoc cura, vt constes tibi. Quoties experiri voles, an aliquid actum sit, obserua an eadem velis hodie quæ heri. Mutatio voluntatis indicat animum natare, aliubi atque aliubi apparere, prout tulit ventus. Non vagatur, quod est fixum & fundatum. Istud sapienti perfecto contingit, aliquatenus & proficienti prouectoque. Quid ergo interest? hic commouetur quidem, non tamen transit, sed suo loco nutat; ille nec commouetur quidem.

EPIST. XXXVI.

Laudat quemdam qui otio se admouit, a republica amouit: & vt contemnat vulgi voces. Pergat bonus esse, aut magis fieri; pergat & mortem adspernari, idque ratione.

AMicum tuum hortare, vt istos magno animo contemnat, qui illum obiurgant, quod vmbram & otium petierit, quod dignitatem suam destituerit, & cum plus consequi posset, prætulerit quietem omnibus. Quam vtiliter negotium suum gesserit, quotidie illis ostendet. Hi quibus inuidetur, non desinent transire. 1) alii elidentur, alii cadent. Res est inquieta, felicitas: ipsa se exagitat, mouet cerebrum, non vno genere. Alios in aliud irritat: hos in potentiam, illos in luxuriam: hos inflat, illos mollit, & totos resoluit. At bene aliquis illam fert; sic, quomodo vinum. Itaque non est quod tibi isti persuadeant, eum esse felicem, qui a multis obsidetur. sic ad illum, quemadmodum ad lacum, concurritur: quem qui exhauriunt, & turbant. Nugatorium & inertem vocant. Scis quosdam peruerse loqui, & significare contraria. Felicem vocabant. quid ergo? erat? Ne

1. *Transire*) ab vno proposito in aliud, vitam mutantes.

illud

illud quidem curo, quod quibusdam nimis horridi animi videtur & tetrici. Ariston aiebat, malle se adolescentem tristem, quam hilarem & amabilem turbæ. Vinum enim fieri bonum, quod recens durum & asperum visum est: non pati ætatem, quod in dolio 2) placuit. Sine eum tristem appellent, & inimicum processibus suis. bene se dabit in vetustate ipsa tristitia: perseueret modo colere virtutem, perbibere liberalia studia, non illa quibus perfundi satis est, sed hæc quibus tingendus est animus. hoc est discendi tempus. Quid ergo? aliquod est, quo non sit discendum? minime. sed quemadmodum omnibus annis studere honestum est: ita non omnibus institui. Turpis & ridicula res est, elementarius senex. Iuueni parandum, seni vtendum est. Facies ergo rem vtilissimam tibi, si illum quam optimum feceris. Hæc aiunt beneficia esse expetenda tribuendaque, non dubie primæ sortis, quæ tam prodest dare quam accipere. Denique nihil illi iam liberi est: spopondit. minus autem turpe est creditori, quam spei bonæ decoquere. Ad illud æs alienum soluendum, opus est negotianti nauigatione prospera, agrum colenti vbertate eius quam colit terræ, & cæli fauore: ille quod debet, sola potest voluntate persoluere. In mores fortuna ius non habet. Hos disponat: vt quam tranquillissimus ille animus ad perfectum veniat. qui nec ablatum sibi quidquam sentit, nec adiectum, sed in eodem habitu est, quomodocumque res cedunt. Cui siue aggeruntur vulgaria bona, supra res suas eminet: siue aliquid ex istis vel omnia casus excussit, minor non fit. Si in Parthia natus esset, arcum infans statim tenderet: si in Germania, protinus puer tenerum ha-

2. *In dolio*) vinum enim nouum veteres doliis continebant, defæcatum amphoris & cadis.

ſtile vibraret: ſi auorum noſtrorum temporibus fuiſſet, equitare, & hoſtem cominus percutere didiciſſet. Hæc ſingulis diſciplina gentis ſuæ ſuadet, & imperat. Quid ergo huic meditandum eſt? quod adverſus omnia tela, quod aduerſus omne hoſtium genus bene facit, mortem contemnere: quæ quin habeat in ſe aliquid terribile, vt & animos noſtros (quos in amorem ſui natura formauit) offendat, nemo dubitat: nec enim opus eſſet in id comparari & acui, in quod inſtinctu quodam voluntario iremus, ſicut feruntur omnes ad conſeruationem ſui. Nemo diſcit, vt, ſi neceſſe fuerit, æquo animo in roſa iaceat: ſed in hoc duratur, vt tormentis non ſubmittat fidem: vt, ſi neceſſe fuerit, ſtans etiam aliquando ſaucius, pro vallo peruigilet, & ne pilo quidem incumbat. quia ſolet obrepere interim ſomnus in aliquod adminiculum reclinaris. Mors nullum habet incommodum. Eſſe enim debet aliquid, 1) cuius ſit incommodum. Quod ſi tanta cupiditas longioris æui te tenet, cogita nihil eorum quæ ab oculis abeunt, & in rerum naturam, ex qua prodierunt, ac mox proceſſura ſunt, reconduntur, conſumi. Deſinunt iſta, non pereunt. Et mors, quam pertimeſcimus ac recuſamus, intermittit vitam, non eripit. veniet iterum, qui nos in lucem reponat dies, quem multi recuſarent, niſi oblitos reduceret. Sed poſtea diligentius docebo, omnia quæ videntur perire, mutari. Æquo animo debet rediturus exire. Obſerua orbem rerum in ſe remeantium: videbis in hoc mundo nihil exſtingui. ſed vicibus deſcendere, ac ſurgere. Æſtas abit, ſed alter annus illam adducit: hiems cecidit, referent illam ſui menſes: ſolem nox obruit, ſed ipſam ſtatim dies abiget. Stellarum iſte decurſus, quidquid prætери-

1. *Eſſe debet aliquid*) poſt mortem vero non ſumus.

rit, repetit: pars cæli leuatur aſſidue, pars mergitur. Denique finem faciam, ſi hoc vnum adiecero, nec infantes, nec pueros, nec mente lapſos, timere mortem: & eſſe turpiſſimum, ſi eam ſecuritatem nobis ratio non præſtat, ad quam ſtultitia perducit.

EPIST. XXXVII.

Perſeuerandum in via & militia Sapientiæ eſſe. Ab hac ſalutem, felicitatem, libertatem pendere. Perueniri, & vinci, Ratione duce.

QUod maximum vinculum eſt ad bonam mentem, promiſiſti virum bonum. Sacramento rogatus es. Deridebit, ſi quis tibi dixerit, mollem eſſe militiam & facilem. nolo te decipi. Eadem honeſtiſſimi huius, & illius turpiſſimi auctoramenti, 1) verba ſunt, vri, vinciri, ferroque necari. Ab illis qui manus arenæ locant, & edunt ac bibunt, quæ per ſanguinem reddant, cauetur vt iſta vel inuiti patiantur: a te, vt volens libensque patiaris. Illis licet arma ſubmittere, miſericordiam populi tentare: tu neque ſubmittes, nec vitam rogabis. recto tibi inuictoque moriendum eſt. Quid porro prodeſt, paucos dies aut annos lucrifacere? ſine miſſione 2) naſcimur. Quomodo ergo, inquis, me expediam? effugere non potes neceſſitates: potes vincere. Fit via: & hanc tibi viam dabit philoſophia. ad hanc te confer, ſi vis ſaluus eſſe, ſi ſecurus, ſi beatus: denique ſi vis eſſe, quod eſt maximum, liber. Hoc contingere aliter non poteſt. Humilis res eſt ſtultitia, abiecta, ſordida, ſeruilis, multis affectibus & ſæuiſſimis ſubiecta. Hos tam

1. *Auctoramenti)* gladiatorii.
2. *Sine miſſione)* a gladiatoribus ſumtum, qui interdum mittebantur, vt non ad mortem eſſet pugnandum.

graues dominos, interdum alternis imperantes, terdum pariter, dimittit a te sapientia, quæ sol bertas est. Vna ad hanc fert via, & quidem r non aberrabis: vade certo gradu. Si vis tibi or subiicere, te subiice rationi. multos reges, si rati rexerit. Ab illa disces, quid & quemadmodum gredi debeas: non incides rebus Neminem dabis, qui sciat quomodo quod vult cœperit non consilio adductus vllo, sed impetu impactu Non minus sæpe fortuna in nos incurrit, quam in illam. Turpe est non ire, sed ferri: & sul in medio turbine rerum stupentem, quærere: ego quemadmodum veni?

EPIST. XXXVIII.

Præcepta vtilia ad Sapientiam, magis quam Disserti nes sæpe esse. Illa irrepere in animum, & sen modo fructificare & diffundi.

MErito exigis, vt hoc inter nos epistolarum mercium frequentemus. Plurimum pr sermo, qui minutatim irrepit animo. Disputati præparatæ, & effusæ audiente populo, plus habent pitus, minus familiaritatis. Philosophia bonum co ium est: consilium nemo clare dat. Aliquando vten est & illis, vt ita dicam, concionibus; vbi qui dub impellendus est: vbi vero non hoc agendum es velit discere, sed vt discat, ad hæc submissiora v veniendum est. Facilius intrant, sed & hærent. enim multis opus est, sed efficacibus. Seminis m spargenda sunt. quod quamuis sit exiguum, cun cupauit idoneum locum, vires suas explicat, & ex nimo in maximos auctus diffunditur. Idem oratio. non late patet, si aspicias; in opere cre

[redacted]

Pauca ſunt quæ dicuntur: ſed ſi illa animus bene exceperit, conualeſcunt & eſurgunt. Eadem eſt, inquam, præceptorum conditio, quæ ſeminum. multum efficiunt, & ſi anguſta ſunt, tantum, vt dixi, idonea mens rapiat illa, & in ſe trahat. Multa inuicem & ipſa generabit, & plus reddet, quam acceperit.

EPIST. XXXIX.

Varie, & varios, in philoſophia ſcripſiſſe: excitari nos debere, & ardorem capere ab exemplo. Naturam eo ducere, qua ad excelſa vocat: in quibus non eſt plebeia Felicitas: non item voluptas, quia aut fragilia ſunt, aut nocent.

COmmentarios 1) quos deſideras, diligenter ornatos, & in anguſtum coactos, ego vero componam: ſed vide ne plus profectura ſit oratio ordinaria, quam hæc quæ nunc vulgo Breuiarium dicitur, olim cum Latine loqueremur, Summarium vocabatur. Illa res diſcenti magis neceſſaria eſt: hæc ſcienti. illa enim docet, hæc admonet. Sed vtriusque rei tibi copiam faciam. Tu a me, non eſt quod illum aut illum 2) exigas. qui notorem 3) dat, ignotus 4) eſt. Scribam ego quod vis: ſed meo more. Interim multos habes, quorum ſcripta neſcio an ſatis ordinent. 5) Sume in manus indicem philoſophorum: hæc ipſa te expergiſci coget, ſi videris quam multi tibi laborauerint: concupiſces & ipſe ex illis vnus eſſe. Habet

1. *Commentarios*) Philoſophicos, ſed breues & ſummam Philoſophiæ continentes.
2. *Illum aut illum*) autorem, quem commendem & allegem.
3. *Notorem*) cognitorem, teſtem.
4. *Ignotus*) nullius autoritatis.
5. *Ordinent*) ordinata ſint.

enim hoc optimum in se generosus animus, q concitatur ad honesta. Neminem excelsi ingeni rum humilia delectant & sordida: magnarum re species ad se vocat & extollit. Quemadmodum f ma surgit in rectum, iacere ac deprimi non potest, magis quam quiescere: ita noster animus in motu e mobilior & actuosior, quo vehementior fuerit. Se lix qui ad meliora hunc impetum dedit! ponet se tra ius ditionemque fortunae. secunda temperabi versa comminuet, & aliis admiranda despiciet. gni animi est, magna contemnere, ac mediocria le, quam nimia. illa enim vtilia vitaliaque sunt haec, eo quod superfluunt, nocent. Sic segeten mia sternit vbertas: sic rami onere franguntur: si maturitatem non peruenit nimia fecunditas. I animis quoque euenit, quos immoderata feli rumpit: qua non tantum in aliorum iniuriam, sed e in suam vtuntur. Quis hostis in quemquam tam co meliosus fuit, quam in quosdam voluptates suae s quorum impotentiae atque insanae libidini ob ho num possis ignoscere, quod quae fecere, patiuntu Nec immerito hic illos furor vexat. necesse est in mensum exeat cupiditas, quae naturalem modum t siliit. Illa enim habet suum finem: inania, & ex libi orta, sine termino sunt. Necessaria metitur vtilitas pervacua quo redigis? Voluptatibus itaque se mer quibus in consuetudinem adductis carere non pos & ob hoc miserrimi sunt, quod eo perueniunt, vt quae superuacua fuerant, facta sint necessaria. se unt itaque voluptatibus, non fruuntur: & sua, quod malorum vltimum est, am Tunc autem consummata est infelicitas, vbi tu

1. *Patiuntur*) i. e. ex passione & affectus imperio profe est quod fecere.

[redacted]

non solum delectant, sed etiam placent: & desinit esse remedio locus, vbi, quae fuerant vitia, mores sunt.

E p i s t. XL.

Hortatur scribere, quia ibi imago mentis. tum de Serapione, prompti & profusi sermonis: quod negat Philosophum decere. Grauis & tarda oratio magis intrat & descendit.

QUod frequenter mihi scribis, gratias ago. nam quo vno modo potes, te mihi ostendis. Nunquam epistolam tuam accipio, vt non protinus vna simus. Si imagines nobis amicorum absentium iucundae sunt, quae memoriam renouant, & desiderium absentiae falso atque inani solatio leuant: quanto iucundiores sunt litterae, quae vera amici absentis vestigia, veras notas afferunt? Nam quod in conspectu dulcissimum est, id amici manus epistolae impressa praestat, agnoscere. 1) Audisse te scribis, Serapionem philosophum, cum istuc applicuisset, solere magno cursu verba conuoluere, quae non effundit vna, sed premit & vrget. plura enim veniunt, quam quibus vox vna sufficiat. Hoc non probo in philosopho, cuius pronuntiatio quoque, sicut vita, debet esse composita: nihil autem ordinatum est, quod praecipitatur & properat. Itaque oratio illa apud Homerum concitata, & sine intermissione in morem niuis superueniens, oratori data est: at lenis & melle dulcior seni profluit. Sic itaque habe, istam vim dicendi rapidam atque abundantem, aptiorem esse circulanti, 2) quam

1. *Agnoscere*) Epistola quoque id praestat quod conspectus, facit vt agnoscatur amicus animus.

2. *Circulanti*) circulos facienti. circulatori.

agen-

agenti rem magnam ac seriam, docentique. aeque stillare illam nolo, quam currere. nec extendat aures, nec obruat. Nam illa quoque inopia & exilitas, minus intentum auditorem habet, taedio interruptae tarditatis: facilius tamen insidit quod exspectatur, quam quod praeteruolat. Denique tradere homines discipulis praecepta dicuntur: non traditur, quod fugit. Adiice nunc, quod quae veritati operam dat oratio, incomposita debet esse & simplex. Haec popularis nihil habet veri. mouere vult turbam, & inconsultas aures impetu rapere: tractandam 3) se non praebet; aufertur. Quomodo autem regere potest, quae regi non potest? Quid quod haec oratio, quae sanandis mentibus adhibetur, descendere in nos debet? remedia non prosunt, nisi immorentur. Multum praeterea habet inanitatis, & vani: plus sonat, quam valet. Lenienda sunt quae me exterrent, compescenda quae irritant, discutienda quae fallunt: inhibenda luxuria, corripienda auaritia. Quid horum raptim potest fieri? quis medicus aegros in transitu curat? Quid, quod ne voluptatem quidem vllam habet talis verborum sine delectu ruentium strepitus? sed vt pleraque quae fieri posse non crederes, cognouisse satis est: sic istos, qui verba exercuerunt, abunde est semel audisse. Quid enim quis discere, quid imitari velit? quid de eorum animo iudicet, quorum oratio perturbata & immissa 4) est, nec potest reprimi? Quemadmodum per procliue currentium, non vbi visum est, gradus sistitur, sed incitato corporis pondere se rapit, ac longius quam voluit effertur; sic ista dicendi celeritas nec in sua potestate est, nec satis decora philosophiae. quae ponere debet verba, non proiicere, & pedetentim pro-

3. *Tractandam*) considerandam.
4. *Immissa*) vt equi immitti solent.

cedere.

cedere. Quid ergo? non aliquando & insurget? Quidni? sed salua dignitate morum: quam violenta ista & nimia vis exuit. Habeat vires magnas, moderatas tamen: perennis sit vnda, non torrens. Vix oratori permiserim talem dicendi velocitatem, irreuocabilem, ac sine lege vadentem. Quemadmodum enim iudex subsequi poterit, aliquando etiam imperitus ac rudis, tum quoque, cum illum aut ostentatio abstulerit, aut affectus impetus sui tantum festinet atque ingerat, quantum aures pati possunt. 5) Recte ergo facies, si non videris istos, qui quantum dicant, non quemadmodum, quærunt: & ipse malueris aliquando si necesse est, vel iuxta P. Vinicium 6) dicere. qui, cum quæreretur, quomodo diceret, Asellius ait, Tractim. Nam Geminus Varius ait: Quomodo istum disertum dicatis, nescio: tria verba non potest iungere. Quid ni malis tu sic dicere, quomodo Vinicius? Aliquis tam insulsus interuenerit quam qui illi singula verba vellenti, tanquam dictaret, non diceret, ait: Dic, vel nunquam dicas. Nam Q. Haterii cursum suis temporibus oratoris celeberrimi longe abesse ab homine sano volo. Nunquam dubitauit, nunquam intermisit: 7) semel incipiebat, semel desinebat. Quædam tamen & nationibus puto magis aut minus conuenire. In Græcis hanc licentiam tuleris: nos etiam cum scribimus, interpungere consueuimus. Cicero quoque noster, a quo Romana eloquentia exstitit, gradarius 8) fuit. Romanus sermo magis se circumspicit, & æstimat, & præbet æstimandum.

5. *Pati possunt*] rectius: *pati non possunt. Lips.*

6. *Vel iuxta P. Vinicium*) *velut P. Vinicius*, legit Lipsius.

7. *Nunquam dubitauit &c.*) h. e. nunquam pronunciatione dubitationem expressit, quod intermittendo & suspendendo paulisper sermonem fieri solet.

8. *Gradarius*) non cursu sed gradu iuit.

dum. Fabianus vir egregius & vita & ſcientia, & quod poſt iſta eſt, eloquentia quoque, diſputabat expedite magis, quam concitate: vt poſſes dicere, facilitatem eſſe illam, non celeritatem. Hanc ego in viro ſapiente recipio. non exigo, vt oratio eius ſine impedimento exeat: proferatur tamen malo, quam profluat. Eo autem magis te deterreo ab iſto morbo quod non poteſt tibi iſta res contingere aliter, quam ſi te pudere deſierit. perfrices frontem oportet, & ipſe te non audias. Multa enim inobſeruatus ille curſus feret quæ reprehendere velis. Non poteſt, inquam tibi contingere res iſta, ſalua verecundia. Præterea exercitatione opus eſt quotidiana, & a rebus ſtudium transferendum eſt ad verba. Hæc autem etiam ſi aderunt, & poterunt ſine vllo tuo labore decurrere tamen temperanda ſunt. nam quemadmodum ſapienti viro inceſſus modeſtior conuenit; ita oratio preſſa, non audax. Summa ergo ſummarum hæc erit: tardiloquum te eſſe iubeo.

EPIST. XLI.

O pulchram, altamque epiſtolam! Deum in nobis habitare, & bonum virum ſine eo nullum eſſe. Colamus ipſum, & animum, qui ab illo deſcendit. In eo propria noſtra bona ſunt: alia omnia aliena. Bonum autem, recta Ratio.

FAcis rem optimam, & tibi ſalutarem, ſi, vt ſcribis, perſeueras ire ad bonam mentem: quam ſtultum eſt optare, cum poſſis a te impetrare. Non ſunt ad cælum eleuandæ manus, nec exorandus æditunus, vt nos ad aures ſimulacri, quaſi magis exaudiri poſſimus, admittat: prope eſt a te Deus, tecum eſt, intus eſt. Ita dico, Lucili, ſacer intra nos ſpiritus ſedet, malorum bonorumque noſtrorum obſeruator & cuſtos: hic prout a

nobis

tractatus est, ita nos ipse tractat. Bonus vir si-
ne Deo nemo est. An potest aliquis supra fortunam,
ab illo adiutus, exsurgere? ille dat consilia ma-
gnifica, & erecta. In vnoquoque virorum bonorum
(quis Deus incertum est) habitat Deus. Si tibi oc-
currerit vetustis arboribus & solitam altitudinem egres-
sis frequens lucus, & conspectum cœli densitate ra-
morum aliorum alios protegentium submouens: illa
proceritas siluæ, & secretum loci, & admiratio vm-
bræ in aperto tam densæ atque continuæ, fidem ti-
bi numinis facit. Et si quis specus saxis penitus exesis
montem suspenderit, non manu factus, sed naturali-
bus caussis in tantam laxitatem excauatus; animum
tuum quadam religionis suspicione percutiet. Ma-
gnorum fluminum capita veneramur: subita & ex ab-
dito vasti amnis eruptio aras habet. coluntur aqua-
rum calentium fontes: & stagna quædam, vel opaci-
tas vel immensa altitudo sacrauit. Si hominem vi-
deris interritum periculis, intactum cupiditatibus,
inter aduersa felicem, in mediis tempestatibus placi-
dum, ex superiore loco homines videntem, ex æquo
deos, non subibit te veneratio eius? non dices: ista
res maior est altiorque, quam vt credi similis huic,
in quo est, corpusculo possit? Vis istuc diuina
descendit. animum excellentem, moderatum, omnia
tanquam minora transeuntem, quidquid timemus
optamusque ridentem, cælestis potentia agitat. non
potest res tanta sine adminiculo numinis stare. Ita-
que maiore sui parte illic est, vnde descendit. Quem-
admodum radii solis contingunt quidem terram, sed
ibi sunt vnde mittuntur: sic animus magnus & sacer,
& in hoc demissus vt propius diuina nossemus, con-
uersatur quidem nobiscum, sed hæret origini suæ. Il-
linc pendet: illuc spectat ac nititur: nostris tanquam
melior interest. Quis est ergo hic? animus qui nullo
bono

bono nisi suo nititur. Quid enim est stultius, quam in homine aliena laudare? quid eo dementius, qui ea miratur, quæ in alium protinus transferri possint? Non faciunt meliorem equum aurei fræni. Aliter leo aurata iuba demittitur; 1) dum contrectatur, & ad patientiam recipiendi ornamenta cogitur fatigatus: aliter incultus, integri spiritus. Hic scilicet impetu acer, qualem illum esse natura voluit, speciosus ex horrido, 2) cuius hic decor est, non sine timore adspici, præfertur illi languido, & bracteato. Nemo gloriari nisi suo debet. Vitem laudamus, si fructu palmites onerat, si ipsa ad terram, pondere eorum quæ tulit, adminicula 3) deducit. Num quis huic illam præferet vitem, cui aureæ vuæ, aurea folia dependent? Propria virtus est in vite, fertilitas: in homine quoque id laudandum est, quod ipsius est. Familiam formosam habet, & domum pulchram: multum serit, multum fœnerat. nihil horum in ipso est, sed circa ipsum. Lauda in ipso, quod nec eripi potest, nec dari: quod proprium est hominis. Quæris quid sit? animus, & ratio in animo perfecta. Rationale enim animal est homo. consummatur itaque eius bonum, si id adimpleuit cui nascitur. Quid est autem quod ab illo ratio hæc exigit? rem facillimam. secundum naturam suam viuere: sed hanc difficilem facit communis insania. In vitia alter alterum trudimus. quomodo autem ad salutem reuocari possunt, quos nemo retinet, populus impellit?

---

1. *Demittitur*) quia subiicit se & animos deprimit, ornandus. Ita Lipsius. Ego puto illud demittitur esse referendum ad arenam. & de leonibus qui ad spectaculum in illam demittuntur sermonem esse.

2. *Speciosus ex horrido*) cui hoc ipsum quod horridus est speciem & formam conciliat.

3. *Adminicula*) palos & fulcra quibus adhæret.

EPIST.

[redacted]

EPIST. XLII.

Non cito credendum de viro bono: rem magnam esse. Quosdam praeferre, aut simulare; malos futuros, si sit occasio. Exemplo cuiusdam docet. Tum non laborandum in externis, quae incommoda, aut falsa commoda, habent.

IAm tibi iste persuasit, quod virum bonum esse. Atqui vir bonus tam cito nec fieri potest, nec intelligi. Scis quem nunc virum bonum dicam? huius secundae notae: 1) nam ille alter fortasse, tanquam phoenix, semel anno quingentesimo nascitur: nec est mirum, ex interuallo magna generari. Mediocria & in turbam nascentia, saepe fortuna producit: eximia vero, ipsa raritate commendat. Sed iste multum adhuc abest ab eo, quod profitetur; & si sciret quid esset vir bonus, nondum se esse crederet: fortasse etiam fieri posse desperaret. At male existimat de malis. 2) Hoc etiam mali faciunt. nec vlla maior poena nequitiae est, quam quod sibi ac suis displicet. At odit eos qui subita & magna potentia impotenter vtuntur. Idem faciet, cum idem potuerit. multorum, quia imbecilla sunt, latent vitia: non minus ausura, cum illis vires suae placuerint, quam illa quae iam felicitas aperuit. Instrumenta illis explicandae nequitiae desunt. Sic tuto serpens etiam pestifera tractatur, cum riget frigore. non desunt tunc illi venena, sed torpent. Multorum crudelitas, & ambitio, & luxuria, vt paria pessimis audeat, fortunae fauore deficitur. eadem velle eos, cognosces: da posse, quantum

1. *Secundae notae*) proficientem & nondum in summo constitutum, non illum perfectum, & ad amussim factum.

2. *At male &c.*) obiectio est quam sibi facit Seneca, quod ille tamen malos improbat, id quod bonorum esse videtur.

volunt. Meministi, cum quendam affirmares esse in tua potestate, dixisse me, volaticum esse ac leuem, & te non pedem eius tenere, sed pennam. Mentitus sum: pluma tenebatur, 3) quam remisit & fugit. Scis quos postea exhibuerit tibi ludos, quam multa in caput suum casura tentauerit. Non videbat, se per aliorum pericula in suum ruere: non cogitabat, quam onerosa essent quæ petebat, etiam si superuacua non essent. Hoc itaque in his quæ affectamus, ad quæ labore magno contendimus, inspicere debemus, aut nihil in illis commodi esse, aut plus incommodi. Quædam superuacua sunt, quædam tanti non sunt. Sed hæc non prouidemus: & gratuita nobis videntur, quæ carissime constant. Ex eo licet stupor noster appareat, quod ea sola putamus emi, pro quibus pecuniam soluimus: & gratuita vocamus, pro quibus nos ipsos impendimus. Quæ emere nollemus, si domus nobis nostra pro illis esset danda, si amœnum aliquod fructuosumue prædium: ad ea paratissimi sumus peruenire cum solicitudine, cum periculo, cum iactura pudoris, & libertatis, & temporis. Adeo nihil est cuique se vilius. Idem itaque in omnibus consiliis rebusque faciamus, quod solemus facere, quoties ad institorem alicuius mercis accessimus: videamus, hoc quod concupiscimus, quanti deferatur. Sæpe maximum pretium est, pro quo nullum datur. Multa possum tibi ostendere, quæ acquisita acceptaque, libertatem nobis extorserunt; nostri essemus, si ista nostra non essent. Hæc ergo tecum ipse versa, non solum vbi de incremento agetur, sed etiam vbi de iactura. Hoc periturum est? nempe aduenticium fuit. tam facile sine isto viues, quam vixisti. Si diu illud habuisti, perdis postquam satiatus es: si non diu, perdis antequam assuescas. Pecu-

3. *Pluma tenebatur*) argute nam pluma etiam minus quam penna est. *Lips.*

niam

[redacted]

niam minorem habebis? nempe & molestiam. gratiam minorem? nempe & inuidiam. Circumspice ista, quæ nos agunt in insaniam, quæ cum plurimis lacrymis amittimus: scies non damnum in his molestum esse, sed opinionem damni. Nemo illa perisse sentit, sed cogitat. Qui se habet, nihil perdidit. sed quoto cuique habere se contigit?

EPIST. XLIII.

Non latere, quæ faciat: rumorem omnia perferre. Ergo viue, inquit, vt in publico. Quid si etiam lateas? animus suus scit & videt.

QUomodo hoc ad me peruenerit, quæris: quis mihi id te cogitare narrauerit, quod tu nulli narraueras. Is qui scit plurimum, rumor. Quid ergo, inquis, tantus sum, vt possim excitare rumorem? non est quod te ad hunc locum respiciens metiaris: ad istum respice, in quo moraris. Quidquid inter vicina eminet, magnum est illic, vbi eminet. Nam magnitudo non habet certum modum: comparatio illum aut tollit, aut deprimit. Nauis quæ in flumine magna est, in mari paruula est: gubernaculum quod naui alteri magnum, alteri exiguum est. Tu nunc in prouincia, licet contemnas ipse te, magnus es: quid agas, quemadmodum cœnes, quemadmodum dormias, quæritur, scitur. Eo tibi diligentius viuendum est. Tunc autem felicem te esse iudica, cum poteris in publico viuere, cum te parietes tui tegent, non abscondent: quos plerumque circumdatos nobis iudicamus, non vt tutius viuamus, sed vt peccemus occultius. Rem dicam, ex qua mores æstimes nostros, vix quemquam inuenies, qui possit aperto ostio viuere. Ianitores conscientia nostra, non superbia opposuit. Sic viuimus, vt deprehendi sit subito adspici.

adspici. Quid autem potest recondere se, & oculos hominum auresque vitare? Bona conscientia turbam advocat, mala etiam in solitudine anxia atque solicita est. Si honesta sunt, quæ facis, omnes sciant: si turpia, quid refert neminem scire, cum tu scias? O te miserum, si contemnis hunc testem.

EPIST. XLIV.

Pulchra epistola. Nemo se a stirpe contemnat, si ad Sapientiam, id est Virtutem, venit. Hæc sola nobilitat.

ITerum tu mihi te pusillum facis, & dicis, malignius tecum egisse naturam prius, deinde fortunam? cum possis te eximere vulgo, & ad felicitatem omnium maximam emergere. Si quid aliud est in philosophia boni, hoc est, quod stemma non inspicit. Omnes si ad primam originem reuocentur, a diis sunt. Eques Romanus es, & ad hunc ordinem tua te perduxit industria: ad mehercules multis quatuordecim 1) sunt clausi. Non omnes curia admittit: castra quoque, quos ad laborem & periculum recipiunt, fastidiose legunt. Bona mens omnibus patet: omnes ad hoc sumus nobiles. nec reiicit quemquam philosophia, nec eligit: omnibus lucet. Patricius Socrates non fuit: Cleanthes aquam traxit, & rigando hortulo locauit manus: Platonem non accepit nobilem philosophia, sed fecit. Quid est quare desperes his te posse fieri parem? omnes hi maiores tui sunt, si te illis geris dignum. Geres autem, si hoc protinus tibi persuaseris, a nullo te nobilitate superari. Omnibus nobis totidem ante nos sunt. nullius non origo vltra memoriam iacet. Plato ait: Neminem regem non ex

1. *Quatuordecim*) gradus in theatris proprii equitibus.

seruis

seruis esse oriundum, neminem non seruum ex regibus. Omnia ista longa varietas miscuit, & sursum deorsum fortuna versauit. Quis ergo generosus? ad virtutem bene a natura compositus. Hoc vnum est intuendum. alioqui si ad vetera reuocas, nemo non inde est, ante quod nihil est. A primo mundi ortu, vsque in hoc tempus, perduxit nos ex splendidis sordidisque alternata series. Non facit nobilem atrium plenum fumosis imaginibus. nemo in nostram gloriam vixit: nec quod ante nos fuit, nostrum est. Animus facit nobilem: cui ex quacumque conditione supra fortunam licet surgere. Puta itaque te non esse equitem Romanum, sed libertinum: potes hoc consequi, vt solus sis liber inter ingenuos. Quomodo? inquis. si mala bonaque non populo auctore distinxeris. Intuendum est, non vnde veniant, sed quo eant. Si quid est quod beatam vitam potest facere, id bonum est suo iure: deprauari enim in malum non potest. Quid est ergo, in quo erratur? cum omnes beatam vitam optent, quod instrumenta eius pro ipsa habent, & illam dum petunt, fugiunt. Nam cum summa beatæ vitæ sit solida securitas, & eius inconcussa fiducia, solicitudinis colligunt caussas, & per insidiosum iter vitæ non tantum ferunt sarcinas, sed trahunt. Ita longius ab effectu eius quod petunt, semper abscedunt, & quo plus operæ impendunt, hoc se magis impediunt, & feruntur retro. Quod euenit in labyrintho properantibus, ipsa illos velocitas implicat.

EPIST. XLV.

Non multis libris, sed bonis, ad Sapientiam opus. Veteres superflua quædam, aut arguta, frustra scripsisse. Tum contra cauillos, & vocum captiones. Res, res, & earum discrimina quærenda. Quis Beatus, & quod vere bonum?

Librorum iſtic inopiam eſſe quereris. Non ref
quam multos, ſed quam bonos habeas. Lec
certa prodeſt, varia delectat. Qui quo deſtina
peruenire vult, vnam ſequatur viam, non per mul
vagetur. non ire iſtud, ſed errare eſt. Vellem,
quis, magis libros mihi quam conſilium dares. E
vero quoscumque habeo, mittere paratus ſum,
totum horreum excutere: me quoque iſto ſi poſſe
transferrem, & niſi mature te finem officii ſperar
impetraturum, hanc ſenilem expeditionem indi
ſem mihi; nec me Charybdis, & Scylla, & fabuloſ
iſtud fretum deterrere potuiſſent. Transnataſſem i
non ſolum traieciſſem, dummodo te complecti p
ſem, & præſens æſtimare quantum animo creuiſſ
Ceterum quod libros meos tibi mitti deſideras, n
magis ideo me diſertum puto, quam formoſum pu
rem, ſi imaginem meam peteres. Indulgentiæ ſcio iſt
eſſe, non iudicii: & ſi modo iudicii eſt, indulgentia t
impoſuit. Sed qualescumque ſunt, tu illos ſic lege, t
quam verum quæram adhuc, non ſciam, & contuma
ter quæram. Non enim me cuiquam emancipaui, nu
us nomen fero: multum magnorum virorum iudi
credo, aliquid & meo vindico. Nam illi quoque n
inuenta, 1) ſed quærenda nobis reliquerunt: & in
niſſent forſitan neceſſaria, niſi & ſuperflua quæſiſſe
Multum illis temporis verborum cauillatio eripuit,
captioſæ diſputationes, quæ acumen irritum ex
cent. Nectimus nodos, & ambiguam ſignific
tionem verbis illigamus, deinde diſſoluimus. Ta
tum nobis vacat? iam viuere, iam mori ſcimus? T
illo mente pergendum eſt, vbi provideri debet,
res nos, non verba, decipiant. Quid mihi vocum

1. *Illi quoque non inuenta*) vt inuenta quædam nobis re
querunt, ſed & nondum inuenta adeoque inuenienda.

mil

similitudines distinguis, quibus nemo vnquam nisi dum disputat. captus est? res fallunt. illas discerne. Pro bonis mala amplectimur: optamus contra id quod optauimus: pugnant vota nostra cum votis, consilia cum consiliis. Adulatio quam similis est amicitiæ? Non imitatur tantum illam, sed vincit, & præterit: 2) apertis & propitiis auribus recipitur, & in præcordia ima descendit, eo ipso gratiosa, quo lædit. Doce quemadmodum hanc similitudinem dignoscere possim. venit ad me pro amico blandus inimicus: vitia nobis sub virtutum nomine obrepunt: temeritas sub titulo fortitudinis latet; moderatio vocatur ignauia: pro cauto timidus accipitur. In his magno periculo erratur: his certas notas imprime. Ceterum qui interrogatur, an cornua habeat, non est tam stultus, vt frontem suam tentet: nec rursus tam ineptus aut hebes, vt non habere se nesciat, quod tu illi subtilissima collectione 3) persuaseris. Sic ista sine noxa decipiunt, quomodo præstigiatorum acetabula & calculi, in quibus fallacia ipsa delectat. Effice, vt quomodo fiat intelligam: perdidi vsum. 4) Idem de istis captionibus dico: quo enim nomine potius sophismata appellem? nec ignoranti nocent, nec scientem iuuant. Si vis vtique verborum ambiguitates diducere; hoc nos doce, beatum non eum esse, quem vulgus appellat, ad quem pecunia magna confluxit: sed illum, cui bonum omne in animo est, erectum, & excelsum, & mirabilia calcantem. qui neminem videt, cum

2. *Præterit*) anteit, verborum lenociniis, & simulata humanitate.

3. *Subtilissima collectione*) per celebrem Syllogismum, quem κεράτινον vocabant: quod non amisisti habes, Cornua non amisisti. E. cornua habes.

4. *Perdidi vsum*) qui erat vt delectarer, notis autem non delector amplius.

quo se commutatum velit: qui hominem ea sola parte æstimat, qua homo est: qui natura magistra vtitur, ad illius leges componitur, sic viuit, quomodo illa præscripsit: cui bona sua nulla vis excutit: qui mala in bonum vertit, certus iudicii, inconcussus, intrepidus: quem aliqua vis mouet, nulla perturbat: quem fortuna, cum in eum quod habuit telum nocentissimum, vi maxima intorsit, pungit, non vulnerat, & hoc raro. Nam cetera eius tela, quibus genus humanum debellatur, grandinis more dissultant: quæ incussa tectis, sine vllo habitatoris incommodo crepitat, ac soluitur. Quid me detines in eo, quem tu ipse Pseudomenon 5) appellas, de quo tantum librorum compositum est? Ecce tota mihi vita mentitur: hanc ad verum, si acutus es, redige. Necessaria iudicat, quorum magna pars superuacua est: etiam quæ non est superuacua, nihil in se momenti habet in hoc, vt possit fortunatum beatumque præstare. Non enim statim bonum est, si quid necessarium est. Ac proiicimus bonum, si hoc nomen pani aut polentæ damus, & ceteris sine quibus vita non ducitur. Quod bonum est, vtique necessarium est: quod autem necessarium est, non statim bonum est: quoniam quædam necessaria sunt, eadem vilissima. Nemo vsque eo dignitatem boni ignorat, vt illud ad hæc in diem vtilia demittat. Quid ergo? non eo potius curam transferes, vt ostendas omnibus, magno temporis impendio quæri superuacua: & multos transisse vitam, dum vitæ instrumenta conquirunt? Recognosce singulos, considera vniuersos: nullius

5. *Pseudomenon) mentientem*: Sophismatis genus, ita procedens: Epimenides ait omnes Cretenses esse mendaces, & ipse Cretensis est, Ergo & ipse mendax, igitur non ei credendum. Sunt ergo Cretenses veraces, & illis credendum, Epimenides vero etiam Cretensis, Ergo & ei credendum. Credendum igitur Epimenidi & non credendum.

non

non vita spectat in crastinum. Quid in hoc sit mali, quaeris? infinitum. non enim viuunt, sed victuri sunt; omnia differunt. Etiam si attenderemus, tamen nos vita praecurreret: nunc vero cunctantes quasi aliena 1) transcurrit, & vltimo die finitur, omni perit. Sed ne epistolae modum excedam, quae non debet sinistram manum legentis 2) implere; in alium diem hanc litem cum dialecticis differam, nimium subtilibus, & hoc solum curantibus, non & hoc. 3)

EPIST. XLVI.

De libro Lucilii iudicat, & laudat.

Librum tuum quem mihi promiseras, accepi, & tanquam lecturus ex commodo 1) adaperui, ac tantum degustare volui. Deinde blanditus est ipse, vt procederem longius, qui quam disertus fuerit, ex hoc intelligas licet. breuis mihi visus est, cum esset nec mei, nec tui corporis, 2) sed qui primo adspectu aut T. Liuii, aut Epicuri posset videri. tanta autem dulcedine me tenuit & traxit, vt illum sine vlla dilatione

1. *Quasi aliena*) tanquam ad nos haud pertineat.

2. *Sinistram manum legentis*] si enim in nimis magnum volumen excrescit epistola, vna manu teneri non potest.

3. *Hoc solum curantibus, non & hoc*) curantibus Dialecticas subtilitates tanquam ἔργον essent, id est *hoc* non tanquam accessorium, id est & *hoc*. *Lips.*

1. *Ex commodo*) vbi commodum esset.

2. *Nec mei nec tui corporis*) Veteres in euoluendis chartarum voluminibus partem, quam nondum legebant, sed erant lecturi, mento subiiciebant; quod lectum esset, ac cum maxime legeretur, vtraque manu in oris comprehendebant ita, vt lecta rursus complicata, quae vero legerentur explicita & plana haberent. Itaque volumen tam grande ac spissum, vt commode sic a se vel Lucilio teneri non posset, vocat nec sui nec Lucilii corporis. *Gronov.*

perlegerem. Sol me inuitabat, 3) fames admonebat, nubes minabantur 4): tamen exhausi totum. Non tantum delectatus, sed gauisus sum. Quid ingenii iste habuit? quid animi? dicerem, quid impetus? si interquieuisset, si interuallo surrexisset. Nunc non fuit impetus, sed tenor, compositio virilis & sancta. Nihilominus interueniebat dulce illud, & loco lene. Grandis & rectus es. hoc te volo tenere, sic ire. Fecit aliquid & materia. ideo eligenda est fertilis, quæ capiat ingenium, quæ excitet. De libro tuo plura scribam, cum illum retractauero: nunc vero parum mihi sedet iudicium, tanquam audierim illa, non legerim. Sine me & inquirere. Non est quod verearis, verum audies. O te hominem felicem, quod nihil habes, propter quod quisquam tibi tam longe 5) mentiatur! nisi quod etiam vbi caussa sublata est, mentimur & consuetudinis caussa.

EPIST. XLVII.

Familiariter cum seruis agendum, viuendumque. Peccatum in eo sui æui, ex fastu & fastidio. Iudicio tamen, liberius aut seuerius, hos illosque (pro indole & virtute cuiusque) habendos.

Libenter ex his qui a te veniunt cognoui, familiariter te cum seruis tuis viuere. hoc prudentiam tuam, hoc eruditionem decet. Serui sunt? imo homi-

3. *Sol me inuitabat*) vt posito libro inambularem, ac me insolarem vngeremque. *Lips.*

4. *Nubes minabantur*) quæ suadebant corpus exercere ante pluuiam. *Lips.*

5. *Tam longe*) prout nimirum & in Prouincia posito, non erat cur quispiam Romæ, vbi nihil poterat Lucilius, ei adularetur.

mi-

mines. Serui ſunt? imo contubernales. Serui ſunt? imo humiles amici. Serui ſunt? imo conſerui, ſi cogitaueris tantumdem in vtroſque licere fortunæ. Itaque rideo iſtos qui turpe exiſtimant cum ſeruo ſuo cœnare: quare? niſi quia ſuperbiſſima conſuetudo cœnanti domino ſtantium ſeruorum turbam circumdedit. Eſt ille plus quam capit, & ingenti auiditate onerat diſtentum ventrem, ac deſuetum iam ventris officio, vt maiore opera omnia egerat, quam ingeſſit: at infelicibus ſeruis mouere labra, ne in hoc quidem, vt loquantur, licet. virga murmur omne compeſcitur: & ne fortuita quidem verberibus excepta ſunt, 1) tuſſis, ſternutamentum, ſingultus, magno malo vlla voce interpellatum ſilentium luitur: nocte tota ieiuni, mutique perſtant. Sic fit, vt iſti de domino loquantur, quibus coram domino loqui non licet. At illi quibus non tantum coram dominis, ſed cum ipſis erat ſermo, quorum os non conſuebatur, parati erant pro domino porrigere ceruicem, periculum imminens in caput ſuum auertere. In conuiuiis loquebantur, ſed in tormentis tacebant. Deinde eiuſdem arrogantiæ prouerbium iactatur: Totidem eſſe hoſtes, quot ſeruos. Non habemus illos hoſtes, ſed facimus. Alia interim crudelia & inhumana prætereo, quod nec tanquam hominibus quidem, ſed tanquam iumentis abutimur: quod cum ad cœnandum diſcubuimus, alius ſputa detergit, alius reliquias temulentorum ſubditus colligit, alius pretioſas aues ſcindit: pectus & clunes, certis ductibus circumferens eruditam manum, in fruſta excutit. Infelix qui huic vni rei viuit, vt altilia decenter ſecet. niſi quod miſerior eſt, qui hoc voluptatis cauſſa docet, quam qui neceſſitatis diſcit. Alius vini miniſter in muliebrem modum ornatus, cum ætate

1. *Excepta ſunt*) impunita dimittuntur.

tate luctatur. Non potest effugere pueritiam, sed retrahitur. iamque militari habitu glaber, destrictis pilis, aut penitus euulsis, tota nocte peruigilat: quam inter ebrietatem domini ac libidinem diuidit, & in cubiculo vir, 2) & in conuiuio puer est. Alius cui conuiuarum censura permissa est, perstat infelix, & exspectat, quos adulatio, & intemperantia aut gulae, aut linguae, reuocet in crastinum 3). Adiice obsonatores, quibus dominici palati notitia subtilis est: qui sciunt, cuius rei illum sapor excitet, cuius delectet adspectus, cuius nouitate nauseabundus erigi possit, quid iam ipsa satietate fastidiat quid illo die esuriat. Cum his coenare non sustinet, & maiestatis suae diminutionem putat, ad eamdem mensam cum seruo suo accedere. Dii melius, quod ex istis dominos habent. Stare ante limen Callisti dominum suum vidi, & eum qui illi impegerat titulum, 4) qui inter reiicula mancipia produxerat, 5) aliis intrantibus excludi. Retulit illi gratiam seruus, ille in primam decuriam coniectus, 6) in qua vocem praeco experitur, & ipse illum inuicem apologauit, 7) & ipse non iudicauit domo sua dignum. Dominus Callistum vendidit: sed domino quam multa Callistus? Vis tu cogitare istum

2. *In cubiculo vir*) in vtramque enim venerem talibus pueris vtebantur.

3. *Reuocet in crastinum*) grati enim erant hospiti guloso conuiuae, qui & ipsi tales essent, & dicacitate valerent, ideoque ad proximum quoduis conuiuium rursum inuitabantur.

4. *Impegerat titulum*) qui titulo vt moris erat ad pectus illi affixo, venalem eum produxerat.

5. *Inter reiicula mancipia produxerat*) qui titulo non multum laudatum venum exposuerat.

6. *In primam decuriam &c.*) sic enim per decurias dispositos vendebant seruos, in quarum prima vilissimi prostabant, quos vt venderet multum voce vtendum erat praeconi.

7. *Apologauit*) a Graeco *ἀπολέγειν reiecit. Lips.*

quem

quem seruum tuum vocas, ex iisdem seminibus ortum, eodem frui cælo, æque spirare, æque viuere, æque mori? Tam tu illum ingenuum videre potes, quam ille te seruum. Mariana clade quam multos splendidissime natos, senatorium per militiam auspicantes gradum, fortuna depressit? alium ex illis pastorem, alium custodem casæ fecit. Contemne nunc eius fortunæ hominem, in quam transire, dum contemnis, potes. Nolo in ingentem me locum inmittere, & de vsu seruorum disputare, in quos superbissimi, crudelissimi, & contumeliosissimi sumus. Hæc tamen præcepti mei summa est: Sic cum inferiore viuas, quemadmodum tecum superiorem velles viuere. Quoties in mentem venerit, quantum tibi in seruum liceat: veniat in mentem, tantumdem in te domino tuo licere. At ego, inquis, nullum habeo dominum. Bona ætas est: 8) forsitan habebis. nescis qua ætate Hecuba seruire cœperit, qua Crœsus, qua Darii mater, qua Plato, qua Diogenes? Viue cum seruo clementer. comiter quoque & in sermonem admitte, & in consilium, & in conuictum. Hoc loco acclamabit mihi tota manus delicatorum: Nihil hac re humilius, nihil turpius. Hos ego eosdem deprehendam, alienorum seruorum osculantes manum. Ne illud quidem videtis, quam omnem inuidiam maiores nostri dominis, omnem contumeliam seruis detraxerint? Dominum, patremfamiliæ appellauerunt: seruos (quod etiam in mimis adhuc durat) familiares. Instituerunt diem festum, quo non solum cum seruis domini vescerentur, sed quo vtique honores illis in domo gerere, ius dicere permiserunt, & domum pusillam rempublicam esse iudicauerunt. Quid ergo? omnes seruos admo-

8. *Bona ætas est)* potes adhuc antequam finias vitam Domino subiici, potest adhuc per ætatem tuam id fieri.

vebo

vebo mensæ meæ? non magis quam omnes liber
Erras, si existimas me quosdam quasi sordidioris o|
ræ reiecturum, vt puta illum mulionem, & illum b
bulcum: non ministeriis illos æstimabo, sed morib
Sibi quisque dat mores: ministeria casus assignat. Q
dam cœnent tecum, quia digni sunt; quidam vt si
Si quid enim in illis ex sordida conuersatione seru
est, honestiorum conuictus excutiet. Non est, |
Lucili, quod amicum tantum in foro & in curia qu
ras: si diligenter attenderis, & domi inuenies. S
pe bona materia cessat sine artifice. tenta, & experi
Quemadmodum stultus est, qui equum empturus, n
ipsum inspicit, sed stratum eius ac frænos: sic stulti
mus est, qui hominem aut ex veste, aut ex condition
quæ vestis modo nobis circumdata est, æstimat. Se
vus est? sed fortasse liber animo. Seruus est? hoc
li nocebit? ostende quis non sit. Alius libidini se
vit, alius auaritiæ, alius ambitioni; omnes timor
Dabo consularem, aniculæ seruientem, dabo anc
lulæ diuitem: ostendam nobilissimos iuuenes manc
pia Pantomimorum. Nulla seruitus turpior est, qua
voluntaria. Quare non est quod fastidiosi te deterr
ant, quo minus seruis tuis hilarem te præstes,
non superbe superiorem. Colant potius te, quam t
meant. Dicet nunc aliquis, me vocare ad pileu
seruos, & dominos de fastigio suo deiicere: quod d
xi, colant potius dominum, quam timeant. Ita n
inquit, prorsus colant tanquam clientes, tanqua
salutatores? Hoc qui dixerit, obliuiscetur, id dom
nis parum esse, quod Deo satis est, qui colitur & am
tur. Non potest amor cum timore misceri. Recti
sime ergo te facere iudico, quod timeri a seruis tu
non vis, quod verborum castigatione vteris. Verb
ribus muta admonentur. non quidquid nos offendi
& lædit. Sed ad rabiem cogunt venire deliciæ,
quic

id non ex voluntate respondit, iram prouocet. nobis induimus animos. nam illi quoque obli-tum suarum, & imbecillitatis alienæ, sic ex-ant, sic sæuiunt, quasi iniuriam acceperint: a periculo illos fortunæ suæ magnitudo tutissi-stat. Nec hoc ignorent, sed occasionem no-aptant, quærendo, acceperunt iniuriam, vt t. Diutius te morari nolo: non est enim tibi tione opus. Hoc habent inter cetera boni placent sibi, & permanent. leuis est malitia, utatur: non in melius, sed in aliud.

EPIST. XLVIII.

eadem expedire, & alterum alteri vtilem esse. contra captiunculas, & spinosas ineptias. Quid tis? quid luditis? de vita agitur: succurre, & ia. De fortuna: contra eam da arma.

epistolam quam mihi ex itinere misisti, tam ngam, quam ipsum iter fuit, postea rescribam. re me debeo, & quid suadeam, circumspicere. n quoque qui consulis, diu an consuleres co-: quanto magis hoc mihi faciendum est, longiore mora opus sit, vt soluas quæstio-, quam vt proponas? Vtique cum aliud tibi iat, aliud mihi: iterum ego tanquam Epicurus uor. Mihi vero idem expedit, quod tibi: aut m amicus, nisi quidquid agitur ad te pertinens, est. Consortium rerum omnium inter nos fa-icitia: nec secundi quidquam singulis est, nec i. in commune viuitur. Nec potest quisquam degere, qui se tantum intuetur, qui omnia ad v-

tanquam Epicurus) qui amicitias voluptate & vtilitate

tili-

tilitates suas conuertit: alteri viuas oportet, si vi
viuere. Hæc societas diligenter & sanctè obseru
est, quæ nos omnes omnibus miscet, & iudica
quod esse commune ius generis humani. plurimu
illam quoque (de qua loquebar) interiorem soc
tem amicitiæ colendam proficit. Omnia enim
amico communia habebit, qui multa cum hon
Hoc, Lucili virorum optime, mihi ab istis subti
præcipi malo, quid amico præstare debeam, qui
mini, quam quot modis Amicus dicatur, & H
quam multa significet. In diuersum ecce sapi
& stultitia discedunt. cui accedo? in vtram ire pa
iubes? Illi 2) homo pro amico est, huic 3) am
non est pro homine: ille amicum sibi parat, hi
amico. Tu mihi verba distorques, & syllabas d
ris Scilicet nisi interrogationes vaferrimas struxer
conclusione falsa a vero nascens mendacium ad
xero, non potero a fugiendis petenda secernere. P
me in re tam seria senes ludimus. Mus syllaba est:
autem caseum rodit: syllaba ergo caseum rodit.
nunc me istud non posse soluere: quod mihi ex ista
tentia periculum imminet? quod incommodum?
dubio verendum est, ne quando in muscipula syll
capiam, aut ne quando si negligentior fuero, cas
liber comedat Nisi forte acutior est illa collectio:
syllaba est: syllaba autem caseum non rodit: mu
go caseum non rodit. O puériles ineptias! in ho
percilia subduximus? in hoc barbam demisimus?
est quod tristes docemus & pallidi? Vis scire, q
philosophia promittat generi humano? consili
Alium mors vocat, alium paupertas vrit, al
diuitiæ vel alienæ torquent, vel suæ: ille malam

2. *Illi)* Stoico.
3. *Huic)* Epicuro.

tunam horret, hic se felicitati suæ subducere cupit: hunc homines male habent, illum dii. Quid mihi lusoria ista proponis? non est iocandi locus. ad miseros aduocatus es. Opem te laturum naufragis, captis, ægris, egentibus, intentæ securi subiectum præstantibus caput, pollicitus es: quo diuerteris? quid agis? hic cum quo ludis, timet. Succurre, quisquis eloquentior es, pereuntium pœnis. Omnes vndique ad te manus tendunt, perditæ vitæ, perituræque auxilium aliquod implorant, in te spes opesque sunt. Rogant vt ex tanta illos volutatione extrahas, vt disiectis & errantibus clarum veritatis lumen ostendas. Dic quid natura necessarium fecerit, quid superuacuum, quam faciles leges posuerit; quam iucunda sit vita, quam expedita, illas sequentibus; quam acerba & implicita eorum, qui opinioni plus quam naturæ crediderunt. Quid istorum cupiditates demit? quid temperat? Vtinam tantum non prodessent! nocent. Hoc tibi, cum voles, manifestissimum faciam, & comminui & debilitari generosam indolem, in istas argutias coniectam. Pudet dicere, contra fortunam militantibus quæ porrigant tela, quemadmodum illos subornent. Hac ad summum bonum itur? per istud philosophiæ sunt nigræ, & turpes, infamesque, etiam ad album sedentibus. 4) exceptiones. Quid enim aliud agitis, cum eum quem interrogatis, scientes in fraudem inducitis, quam vt formula cecidisse videatur? sed quemadmodum illum prætor, sic hos philosophia in integrum restituit. Quid disceditis ab ingentibus promissis, & grandia locuti, effecturos vos, vt non magis auri fulgor, quam gladii, perstringat

4) *album sedentibus*) Leguleiis, qui ad album, in quo edicta scripta erant, sedebant.

oculos meos, vt ingenti constantia, & quod o
optant, & quod omnes timent, calcem, 5) ad G
maticorum elementa descenditis? Quid dictis
itur ad astra? hoc enim est quod philosophia
promittit, vt parem Deo faciat: ad hoc inuitatus
ad hoc veni. fidem præsta. Quantum potes
mi Lucili, reduc te ab istis exceptionibus & pr
ptionibus philosophorum. Aperta decent & si
cia bonitatem. Etiam si multum superesset ætatis
ce dispensandum erat, vt sufficeret necessariis:
quæ dementia est, superuacua discere in tanta
poris egestate?

EPIST. XLIX.

Pompeiorum adspectu, memoriam sibi Lucilii renou. De breuitate & cursu Temporis: nihil longum vetus in eo esse. Obiter contra Dialecticos: & id genus prospiciendos tantum.

EST quidem, mi Lucili, supinus & negligens in amici memoriam ab aliqua regione adn tus reducitur: tamen repositum in animo n desiderium loca interdum familiaria euocant, ne stinctam memoriam reddunt, sed quiescentem tant. sicut dolorem lugentium, etiam si mitigat tempore, aut seruuli familiaris admissio, aut v aut domus renouat. Ecce Campania, & ma Neapolis, ad Pompeiorum tuorum 1) conspec incredibile est, quam recens desiderium tui fe Totus mihi in oculis es, cum maxime a te discedo deo lacrimas combibentem, & affectibus tuis

5. *Vt quod omnes optant, & quod omnes timent calcem* bona quæ alii optant, mala quæ timent alii contemnam
1. *Pompeiorum tuorum*) villam in Pompeiano habeba

ipſam coërcitionem exeuntibus non ſatis reſiſtentem. modo amiſiſſe te videor. 2) Quid enim non modo eſt, ſi recorderis? modo apud Sotionem philoſophum puer ſedi, modo cauſſas agere cœpi, modo deſii velle agere, modo deſii poſſe. Infinita eſt velocitas temporis, quæ magis apparet reſpicientibus. Nam ad præſentia intentos fallit: adeo præcipitis fugæ tranſitus leuis eſt. Cauſſam huius rei quæris? quidquid temporis tranſiit, eodem loco eſt: pariter aſpicitur, vna iacet: omnia inde in profundum cadunt. & alioquin non poſſunt longa interualla eſſe in ea re, quæ tota breuis eſt. Punctum eſt quod viuimus, & adhuc puncto minus: ſed hoc minimum ſpecie quadam longioris ſpatii natura diuiſit. Aliud ex hoc infantiam fecit, aliud pueritiam, aliud adoleſcentiam, aliud inclinationem quamdam ab adoleſcentia ad ſenectutem, aliud ipſam ſenectutem. In quam anguſto, quot gradus poſuit? Modo te proſecutus ſum: & tamen hoc modo, 3) ætatis noſtræ bona portio eſt: cuius breuitatem aliquando futuram cogitemus. Non ſolebat mihi tam velox tempus videri. nunc incredibilis curſus apparet: ſiue quia admoueri lineas 4) ſentio, ſiue quia attendere cœpi & computare damnum meum. Eo magis vtique indignor, aliquos ex hoc tempore (quod ſufficere nec ad neceſſaria quidem poteſt, etiam ſi cuſtoditum diligentiſſime fuerit) in ſuperuacua maiorem partem erogare. Negat Cicero, ſi duplice-

2. *Modo amiſiſſe te videor*) Ille locus nimirum renouat Senecæ memoriam iſto in loco triſte ſibi vale dicentis Lucilii, cum in Siciliam abiret, ad Pompeianum eum vſque comitanti Seneca.

3. *Hoc modo*) tempus hoc, quod breue adeo dico, ex quo inuicem diuulſi ſumus.

4. *Admoueri lineas*) vt in ſtadio, vbi curritur ad lineam; ſic enim ibi linea, & a qua & ad quam currebant.

tur sibi ætas, habiturum se tempus quo leget L eodem modo Dialecticos. Tristius inepti su ex professo lasciuiunt: hi agere se ipsos aliquid mant. Nec ego nego prospicienda ista: sed pi enda tantum, & a limine salutanda, in hoc ne verba nobis dentur, & aliquid esse in illis in secreti boni iudicemus. Quid te torques & n in ea quæstione quam subtilius est contempsisse soluere? Securi est, & ex commodo 5) mig minuta conquirere. Cum hostis instat a ter mouere iussus est miles, excutit necessitas qu pax otiosa collegerat. Non vacat mihi verba cadentia consectari, & vafritiam in illis meam riri.

Adspice qui coëant populi, quæ mœnia clausi
Ferrum acuant portis.

Magno mihi animo strepitus iste belli circumsc exaudiendus est. Demens omnibus merito vi si, cum saxa in munimentum murorum senes fæ que congererent; cum iuuentus intra portas signum eruptionis exspectaret, aut posceret; ci stilia in portis tela vibrarent, & ipsum solum suf nibus & cuniculis tremeret; sederem otiosus, modi quæstiunculas ponens: Quod non per habes: cornua autem non perdidisti: cornua er hes: aliaque ad exemplum huius acutæ delir concinnata. Atqui æque licet demens tibi si istis impendero operam & nunc obsideor. tamen periculum mihi obsesso externum immi murus me ab hoste secerneret: nunc mortifera n sunt. Non vaco ad istas ineptias. ingens neg in manibus est. Quid agam? mors me sequit git vita: aduersus hæc me doce aliquid. effice

5. *Ex commodo*) vt commodum ipsi visum fuerit.

mortem fugiam, vita me non effugiat. Exhortare aduersus difficilia, de æquanimitate: aduersus ineuitabilia, angustias temporis mei laxa: doce non esse positum bonum vitæ in spatio eius, sed in vsu: posse fieri, imo sæpissime fieri, vt qui diu vixit, parum vixerit. Dic mihi dormituro, Potes non expergisci: dic experrecto, Potes non dormire amplius. Dic exeunti, Potes non reuerti: dic redeunti, Potes non exire. Erras, si in nauigatione tantum, existimas minimum esse, quo a morte vita diducitur: in omni loco æque tenue interuallum est. Non vbique se mors tam prope ostendit: vbique tam prope est. Has tenebras discute: & facilius ea trades, ad quæ præparatus sum. Dociles natura nos edidit, & rationem dedit imperfectam, sed quæ perfici posset. De iustitia mihi, de pietate disputa, de frugalitate, de pudicitia vtraque, & illa cui alieni corporis abstinentia est, & hac cui sui cura. Si me nolueris per deuia ducere, facilius ad id quo tendo, perueniam. Nam (vt ille ait Tragicus 6) Veritatis simplex oratio est. Ideoque illam implicare non oportet. nec enim quidquam minus conuenit, quam subdola ista calliditas, animis conantibus magna.

EPIST. L.

Cæcos nos in vitiis esse, aut elementa iis quærere. Agnoscenda autem, & remedia quærenda. Vnde aliqui animi sanitas? quæ etiam contingere [illegible] inueteratis vitiis potest: quia ille facilis est flecti, & Natura ad bonum vocat.

EPistolam tuam accepi post multos menses, quam miseras. superuacuum itaque putaui, ab eo qui

6. *Tragicus)* Euripides in Phœnissis: Ἁπλοῦς ὁ μῦθος [illegible] ἀληθείας ἔφυ. *Lips.*

afferebat, quid ageres, quærere. Valde enim memoriæ est, si meminit: & tamen spero te viuere, vt vbicumque eris, sciam quid agas. enim aliud agas, quam vt meliorem te ipse q facias, vt aliquid ex erroribus ponas, vt intelli vitia esse, quæ putas rerum? Quædam enim temporibus adscribimus: at illa, quocumque rimus, secutura sunt. Harpasten, vxoris me am, scis hereditarium onus 1) in domo mea sisse. Ipse enim auersissimus ab istis prodigiis quando fatuo delectari volo, non est mihi long rendus: me rideo. Hæc fatua subito desiit Incredibilem tibi narro rem, sed veram, ne se cæcam: subinde pædagogum suum rogat, vt 2) ait domum tenebrosam esse. Hoc quod in demus, omnibus nobis accidere, liqueat tib mo se auarum esse intelligit, nemo cupidum tamen ducem quærunt: nos sine duce erramus mus: Non ego ambitiosus sum, sed nemo alite potest viuere. Non ego sumptuosus sum, s ipsa magnas impensas exigit. Non est meum quod iracundus sum, quod nondum constitui genus vitæ: adolescentia hæc facit. Quid n pimus? non est extrinsecus malum nostrum nos est, in visceribus ipsis sedet. Et ideo di ad sanitatem peruenimus, quia nos ægrotar mus. Si curari cœperimus, quando tot tantasue ægritudines discutiemus? Nunc vero rimus quidem medicum: qui minus negotii l si adhiberetur ad recens vitium. sequerentu & rudes animi, recta monstrantem. nemo di

1. *Hæreditarium onus*) hæreditate inter alias fam ptam adeoque alendam.

2. *Migret*) relinquat hanc domum.

ad naturam reducitur, nisi qui ab illa defecit. Erubescimus discere bonam mentem. at mehercules, turpe est magistrum huius rei quærere. Illud desperandum est, posse nobis casu tantum bonum influere: laborandum est: &, vt verum dicam, ne labor quidem magnus est; si modo, vt dixi, ante animum nostrum formare incipimus, & recorrigere, quam indurescat prauitas eius. Sed nec indurata despero. Nihil est quod non expugnet pertinax opera, & intenta ac diligens cura. Robora in rectum, quamuis flexa, reuocabis: curuatas trabes calor explicat; & aliter natæ, in id finguntur, quod vsus noster exigit: quanto facilius animus accipit formam, flexibilis, & omni humore obsequentior? quid enim aliud est animus, quam quodammodo se habens spiritus? vides autem tanto spiritum esse faciliorem omni alia materia, quanto tenuior est. Illud, mi Lucili, non est quod te impediat, quo minus de nobis bene speres, quod malitia iam nos tenet, quod diu in possessione nostri est. Ad neminem ante bona mens venit, quam mala. omnes præoccupati sumus, virtutes discere, vitia dedidiscere, sed eo maiore animo ad emendationem nostri debemus accedere, quod semel traditi nobis boni perpetua possessio est. Non dediscitur virtus. Contraria enim mala in alieno hærent: ideo expelli & exturbari possunt: fideliter sedent, quæ in locum suum veniunt. Virtus secundum naturam est: vitia inimica & infesta sunt. Sed quemadmodum virtutes receptæ exire non possunt, facilisque earum tutela est: ita initium ad illas eundi arduum. quia hoc primum imbecillæ mentis atque ægræ est, formidare inexperta. Itaque cogenda est mens, vt incipiat. Deinde non est acerba medicina: protinus enim delectat, dum sanat. Aliorum remediorum post sanitatem voluptas est: philosophia pariter & salutaris & dulcis est.

Epist. LI.

De Ætna aliquid, vberius de Baiis: & hac occa in molles & luxui deditos. Hunc pellendum, & litandum esse: in quos? in voluptatem, in dol alia. Hoc agentem, bonum in locis seriis sanct agere; vitare lasciua, aut peramœna.

QUomodo quisque potest, 1) mi Lucili: tu habes Ætnam, illum nobilissimum Siciliæ tem: quem quare dixerit Messalla vnicum, siue gius, (apud vtrumque enim legi) non reperio. plurima loca euomant ignem, non tantum quod crebrius euenit, videlicet quia ignis in a mum effertur, sed etiam iacentia. Nos vtcu possumus, contenti sumus Baiis. quas postero quam attigeram, reliqui. locum ob hoc deuitan cum habeat quasdam naturales dotes, quia sibi celebrandum luxuria desumpsit. Quid ergo? v co indicendum est odium? minime. sed quema dum aliqua vestis sapienti ac probo viro magis c nit quam alia, nec vllum colorem ille odit, se quem putat parum aptum esse frugalitatem pro sic regio quoque est, quam sapiens vir, aut ad entiam tendens, declinet, tanquam alienam moribus. Itaque de secessu cogitans, nunqua nopum 2) eliget, quamuis neminem Canopu frugi vetet. Ne Baias quidem, diuersorium viti esse cœperunt. Illic sibi plurimum luxuria perm illic, tanquam aliqua licentia debeatur loco, 1

1. *Quomodo quisque potest*) Vnusquisque fruatur & c tus sit eis quæ habet, & quæ in potestate eius sunt.

2. *Canopum*) XII. milliaribus ab Alexandria in Ægy stantem, quem religionis specie delicati multum freq bant. Est in Prouerbio *Canopea luxuria. Lips.*

[redacted]

solvitur. Non tantum corpori, sed etiam moribus salubrem locum eligere debemus. Quemadmodum inter tortores habitare nolim, sic nec inter popinas quidem. Videre ebrios per littora errantes, & commissationes nauigantium, & symphoniarum cantibus perstrepentes lacus, & alia, quæ velut soluta legibus luxuria non tantum peccat, sed publicat, quid necesse est? Id agere debemus, vt irritamenta vitiorum quam longissime profugiamus. Indurandus est animus, & a blandimentis voluptatum procul abstrahendus. Vna Hannibalem hiberna soluerunt: & indomitum illum niuibus atque Alpibus virum eneruauerunt fomenta Campaniæ. Armis vicit, vitiis victus est. Nobis quoque militandum est: & quidem genere militiæ, quo nunquam quies, nunquam otium datur. Debellandæ sunt in primis voluptates: quæ (vt vides) sæua quoque ad se ingenia rapuerunt. Si quis sibi proposuerit, quantum operis aggressus sit, sciet nihil delicate, nihil molliter esse faciendum. Quid mihi cum istis calentibus stagnis? quid cum sudatoriis, in quæ siccus vapor corpora exhausturus 3 includitur? Omnis sudor per laborem exeat. Si faceremus, quod fecit Hannibal, vt interrupto cursu rerum, omissoque bello, fouendis corporibus operam daremus: nemo non intempestiuam desidiam, victori quoque, nedum vincenti, periculosam, merito reprehenderet. Minus nobis, quam illis Punica signa sequentibus, licet: plus periculi restat cedentibus, plus operis etiam perseuerantibus. Fortuna mecum bellum gerit: non sum imperata facturus. Iugum non recipio: imo quod maiore virtute faciendum est, excutio: non est emolliendus animus. Si voluptati

3. *Corpora exhausturus*) noster Ep. 104. *Decoquere corpus atque exinanire sudoribus, inutile simul delicatumque credimus.*

cessero, cedendum est dolori, cedendum labor dum est paupertati: idem sibi in me iuris esse ambitio, & ira: inter tot affectus distrahar, im par. Libertas proposita est: ad hoc præmiu ratur. Quæ sit libertas, quæris? nulli rei seru li necessitati, nullis casibus: fortunam in æquu cere 4) quo die intellexero illam plus posse, ni 5) Ego illam feram, cum in manu mors sit? Hi tionibus intentum, loca seria sanctaque elige tet. Effeminat animos amœnitas nimia: non d quid ad corrumpendum vigorem potest regio bet viam iumenta patiuntur, quorum durata i vngula est: in molli palustrique pascuo sagin subteruntur. Et fortior miles ex confragoso ver est vrbanus & verna. Nullum laborem recusan quæ ad arma ab aratro transferuntur: in prim puluere ille vnctus & nitidus. Seuerior loci d firmat ingenium, aptumque magnis conatibu Literni honestius Scipio, quam Baiis exsulabat ius non est tam molliter collocanda. Illi qu quos primos fortuna Romani populi publi transtulit, C. Marius, & C. Pompeius, & Cæsar, e runt quidem villas in regione Baiana, sed illas erunt summis iugis montium. Videbatur h militare, ex edito speculari late longeque Adspice quam positionem elegerunt, quibus excitauerunt locis, & qualia: scias non villas castra. Habitaturum tu putas vnquam fuisse in Catonem, vt præternauigantes adulteras di

4. *In æquum deducere*) ne supra me stet, mihi vet. *Lips.*

5. *Nil poterit*) vbi enim superior fuerit, ei me s ex hac vita exeundo.

6. *In Vtica*) locum corruptum esse certum est. git *Gronov.* *Actas* vero littora amœna vocabant.

ret, & adspicere tot genera cymbarum variis coloribus picta, & fluitantem toto lacu rosam, vt audiret canentium nocturna conuitia? nonne manere ille intra vallum maluisset, quod in vnam noctem manu sua duxisset? Quid ni malit, quisquis vir est, somnum suum classico, quam symphonia rumpi? Sed satis diu cum Baiis litigauimus, nunquam satis cum vitiis: quæ oro te, mi Lucili, persequere sine modo, sine fine, nam illis quoque nec finis est, nec modus. Proiice quæcumque cor tuum laniant: quæ si aliter extrahi nequirent, cor ipsum cum illis reuellendum erat. Voluptates præcipue exturba, & inuisissimas habe, latronum more, quos Philetas Ægyptii vocant. in hoc nos amplectuntur, 7) vt strangulent.

EPIST. LII.

Vacillare nos in rectis opus esse adiutorio, & directione. Alios autem aliis facilius duci formarique, vt natura est. Sed vt formeris, elige e priscis, & e præsentibus. fuge tamen verbosos, ambitiosos, plausum captantes.

QVid est hoc, Lucili, quod nos alio tendentes, alio trahit, & eo vnde recedere cupimus, impellit? quid colluctatur cum animo nostro, nec permittit nobis quidquam semel velle? Fluctuamus inter varia consilia, nihil libere volumus, nihil absolute, nihil semper. Stultitia, inquis, est: cui nihil constat, nihil diu placet. Sed quomodo, aut quando nos ab illa reuellemus? Nemo per se satis valet, vt emergat: oportet manum aliquis porrigat, aliquis educat. Quosdam ait Epicurus ad veritatem sine vlli-

7) *Amplectuntur*) ad vocem Philetas alludit; φιλεῖν enim osculari est & amplecti.

tus adiutorio, ex his se, 1) fecisse sibi ipsos viam hos n
Hinc laudat, quibus ex se impetus fuit, qui se ipsi pr
tulerunt. quosdam indigere ope aliena, non ituro
si nemo praecesserit, sed bene secuturos. ex his M
trodorum ait esse. Egregium hoc quoque, sed secu
dae sortis ingenium. Nos ex illa prima nota non sum
bene nobiscum agitur, si in hanc secundam recipimu
Nec hunc quidem contempseris hominem, qui alie
beneficio esse saluus potest: & hoc multum est, vel
seruari. Praeter haec adhuc inuenies aliud genus h
minum, ne ipsum quidem fastidiendum, eorum q
cogi ad rectum compellique possunt: quibus non d
ce tantum opus sit, sed adiutore, &, vt ita dicam, c
actore. Hic tertius color est. Si quaeris huius exen
plar, Hermachum ait Epicurus talem fuisse. Itaq
alteri magis gratulatur, alterum magis suspicit. 2
Quamuis enim ad eundem finem vterque peruener
tamen maior est laus, idem effecisse in difficiliore m
teria. Puta enim duo aedificia excitata esse, aml
paria, aeque excelsa, aeque magnifica: alterum du
area accepit, illic protinus opus creuit: alterius fun
damenta lassarunt, in mollem ac fluidam demissa hu
mum: multumque laboris exhaustum est, dum pe
venitur ad solidum. Apparet in altero, quidquid f
ctum est: alterius, magna pars & difficilior latet. Qu
dam ingenia facilia & expedita: quaedam manu 3
(quod aiunt) facienda sunt, & in fundamentis su
occupanda. Itaque ego illum feliciorem dixerim, q

1. *Ex his se*) ad veritatem sine vllius adiutorio sibi via
quosdam fecisse Epicurus, atque ex horum numero seipsu
quoque esse ait.

2. *Alteri magis gratulatur, alterum magis suspicit*) mag
gratul tur M trodoro benignam naturam sortito, susp icit He
machum, duram quam acceperat naturam vincentem. *Lips.*

3. *Manu*) opere & labore.

nihi

ocii secum habuit: hunc quidem de se mali-
sse, qui malignitatem naturæ suæ vicit, & ad
m se non perduxit, sed extraxit 4). Hoc
laboriosum ingenium nobis datum, scias li-
per obstantia. Itaque pugnemus, aliquo-
ocemus auxilium. Quem, inquis, inuoca-
e, aut illum? Tu vero etiam ad priores re-
qui vacant. adiuuare nos possunt, non tan-
sunt, sed & qui fuerunt. Ex iis autem qui
gamus non eos, qui verba magna celeritate
unt, & communes locos voluunt, & in priua-
ntur: sed eos qui vita docent, qui cum di-
uid faciendum sit, probant faciendo: qui do-
l vitandum sit, nec vnquam in eo quod fugi-
ixerint, deprehenduntur. Eum elige adiu-
quem magis admireris cum videris, quam
ieris. Nec ideo te prohibuerim hos quoque
quibus consuetudo est admittere populum, ac
i si modo hoc proposito in turbam prode-
meliores fiant, faciantque meliores: si non
ais hoc caussa exercent. Quid enim turpius
hia captante clamores: Numquid æger lau-
icum secantem? Tacete, fauete, & præbete
tioni. etiam si exclamaueritis, non aliter au-
quam si ad tactum vitiorum vestrorum ingemi-
Testari vultis attendere vos, mouerique re-
ignitudine? sane liceat. vt quidem iudicetis,
s de meliore suffragium, quid ni non permit-
pud Pythagoram discipulis quinque annis ta-
erat. numquid ergo existimas, statim illis &
laudare licuisse? Quanta autem dementia e-
quem clamores imperitorum hilarem ex audi-
mittunt? Quid lætaris, quod hominibus iis

trxit) vi quadam adhibita.

lau-

laudaris, quos non potes ipse laudare? Differeba populo Fabianus: sed audiebatur modeste. Erumpebat interdum magnus clamor laudantium: sed quem magnitudo rerum euocauerat, non sonus inoffensæ ac molliter lapsæ orationis. Intersit aliquid inter clamorem theatri, & scholæ. est aliqua & laudandi licentia. Omnia rerum omnium, si obseruentur indicia sunt: & argumentum morum ex minimis quoque licet capere. Impudicum & incessus ostendit, & manus mota, & vnum interdum responsum, & relatus ad caput digitus, 5) & flexus oculorum. Improbum risus, insanum vultus habitusque demonstrat. Illa enim in apertum per notas exeunt. Qualis quisque sit, scies, si quemadmodum laudetur, adspexeris. Hinc atque illinc philosopho manus auditor intentat, & super ipsum caput mirantium turba consistit. non laudatur ille nunc, si intelligas, sed conclamatur. Relinquantur istæ voces illis artibus, quæ propositum habent placere populo: philosophia adoretur. Permittendum erit aliquando iuuenibus, sequi impetum animi. tunc autem hoc ex impetu facient, cum silentium sibi imperare non poterunt. Talis laudatio aliquid exhortationis affert ipsis audientibus, & animos adolescentium exstimulat. Ad rem commoueantur, non ad verba composita. alioqui nocet illis eloquentia, si non rerum cupiditatem facit, sed sui. Differam hoc in præsenti. desiderat enim propriam & longam exsecutionem, quemadmodum populo disserendum, quid sibi apud populum permittendum sit, quid populo apud se. Damnum quidem fecisse philosophiam, non erit dubium, postquam

5. *Relatus ad caput digitus*) Hoc argumento Pompeium mollitiei accusabat Caluus. vid. & Iuuenalis Sat. 9. *Lips.*

pro-

prostituta 6) est: sed potest in penetralibus suis ostendi, si modo non institorem, 7) sed antistitem nacta est.

EPIST. LIII.

Nauigationem suam describit, & iactationem in mari. Per occasionem, in vita nos iactari, sed vitia sua paucos scire, aut fateri. Philosophia docebit, excitabit: demus nos, pares Deo faciet.

QVid non potest mihi persuaderi, cui persuasum est vt nauigarem? Solui mari languido. erat sine dubio cælum graue sordidis nubibus, quæ fere aut in aquam, aut in ventum resoluuntur: sed putaui tam pauca millia a Parthenope tua 1) vsque Puteolos surripi posse, quamuis dubio & impendente cælo. Itaque quo celerius euaderem, protinus per altum ad Nesida 2) direxi, præcisurus omnes sinus. 3) Cum iam eo processissem, vt mea nihil interesset, 4) vtrum irem, an redirem: primum æqualitas 5) illa, quæ me corruperat, 6) periit. nondum erat tempestas, sed iam inclinatio maris, ac subinde crebrior fluctus. Cœpi gubernatorem rogare, vt me in aliquo littore exponeret. Aiebat ille, aspera esse & importuosa,

6. *Prostituta*) in publicum placendi caussa producta.
7. *Institorem*) qui venalem eam habet.
1. *Tua*) forte quia patria.
2. *Nesida*) Insula Campaniæ inter Pausilypum & Puteolos.
3. *Præcisurus omnes sinus*) curuatura omni sinuum omissa recta Nesida tendens.
4. *Vt mea nihil interesset &c.*) i. e. cum mediam viam iam confecissem.
5. *Æqualitas*) cœli & maris tempestate nondum turbati, licet eam subobscure minantis.
6. *Corruperat*) ad iter suscipiendum induxerat.

nec

nec quidquam se æque in tempestate timere,
terram. Peius autem vexabar, quam vt peric
mihi succurreret. Nausea enim me, segnis ha
sine exitu, torquebat: quæ bilem mouet, nec
dit. Institi itaque gubernatori, & illum vellet
coëgi petere littus. Cuius vt viciniam attigimu
exspecto vt quidquam ex præceptis Virgilii fiat,

Obuertant pelago proras, ...

aut anchora de prora iaciatur: sed memor a
mei veteris, mitto me in mare, quomodo psy
lutam 7) decet, gausapatus. 8) Quæ putas m
sum, dum per aspera erepo, dum viam quæro,
facio? Intellexi, non immerito nautis terram ti
Incredibilia sunt, quæ tulerim: cum me ferre no
sem. Illud scito, Vlyssem non fuisse tam irato
natum, vt vbique naufragia faceret. nauseator
at ego quocumque nauigare debuero, vicesimo
perueniam. 9) Vt primum stomachum (scis
cum mari nauseam effugere) collegi, vt c
vnctione recreaui, occepi mecum cogitare, q
nos vitiorum nostrorum sequeretur obliuio etian
poralium, quæ subinde admonent sui, nedum
rum quæ eo magis latent, quo maiora sunt. L
liquem motiuncula decipit: 10) sed cum creuer
vera febris exarserit, etiam duro & perpessit
confessionem accepit. Pedes dolent, articuli
ctiunculas sentiunt: adhuc dissimulamus, & a
lum extorsisse nos dicimus, aut in exercitation

7. *Psychrolutam)* lauatorem in frigido.

8. *Gausapatus)* gausapæ nautis quoque vsus, ad man go erat, qua in mare se proiecturus obuelaretur.

9. *Vicesimo anno perueniam)* infelicior ergo Vlysse q cem annis errores absoluit.

10. *Decipit)* vt non sentiat morbum.

11. *Perpessitio(* etiam ei qui maxime ferendo dolori [illegible] confessionem exprimit.

mire te dormientem cogitat; grauis sopor etiam
exstinguit, animumque altius mergit, quam
ullo intellectu sinat. Quare vitia sua nemo con-
? quia etiam nunc in illis est. Somnium nar-
igilantis est: & vitia sua confiteri, sanitatis indi-
est. Expergiscamus ergo, vt errores nostros coar-
possimus. sola autem nos philosophia excitabit,
mnum excutiet grauem. Illi te totum dedica: di-
lla es; illa te digna est. ite in complexum alter al-
omnibus aliis rebus te nega, fortiter, aperte. Non
od precario philosopheris. Si æger esses, curam
nisses rei familiaris, & forensia tibi negotia exci-
t; nec quemquam tanti putares, cui aduocatus in
sione 14) descenderes: toto animo id ageres, vt
primum morbo liberareris. Quid ergo? non &
idem facies? Omnia impedimenta dimitte, & va-
næ menti. nemo ad illam peruenit occupatus. Ex-
philosophia regnum suum: dat tempus, non ac-
Non est res subcisiua; ordinaria est, domina
dest, & iubet. Alexander cuidam ciuitati, par-
grorum, & dimidium rerum omnium, promit-

reliquissem. Itidem philosophia rebus omnibu: Non sum id tempus acceptura, quod vobis superfu nt: sed id habebitis, quod ipsa erogauero. Totam hu conuerte mentem, huic asside, hanc cole: ingens inte vallum inter te & ceteros fiat. Omnes mortales mul antecedes, non multo te di antecedent. Quid inter & illos interfuturum sit quaeris? diutius erunt. At m hercule magni artificis est, clausisse totum in exiguo. Tantum sapienti sua, quantum Deo omnis aetas pate Est aliquid, quo sapiens antecedat Deum. ille natur beneficio non timet, suo sapiens: ecce res magna, h bere imbecillitatem hominis, securitatem Dei. I credibilis vis philosophiae est, ad omnem fortuita vim retundendam. Nullum telum in corpore eius s det: munita est solidaque. quaedam defatigat, & vel leuia tela laxo sinu 16) eludit, quaedam discutit, & i eum vsque qui miserat respuit.

EPIST. LIV.

Suspirio se laborasse: atque ita de morte cogitasse. ne timendam, quia idem post eam, quod antequam era mus, erit. Praeparemur.

LOngum mihi commeatum 1) dederat mala val tudo: repente me inuasit. Quo genere? inqui prorsus merito interrogas: adeo nullum mihi ign tum est Vni tamen morbo quasi assignatus sum. que quare Graeco nomine appellem, nescio. satis eni

15. *Clausisse totum in exiguo*) quod facit qui vitam breue exiguam recte collocat.

16. *Laxo sinu*) vestitu laxiore quo tela leuia eluduntur.

1. *Commeatum*) militare vocabulum, veniam commea priuatae rei aut valetudinis caussa militi datam notat. dicit ! que diu se a morbo dimissum fuisse.

ap

ici suspirium 2) potest. Breuis autem valde, &
hus similis, impetus est: intra horam fere desinit.
nim diu exspirat? Omnia corporis aut incom-
mt pericula, per me transierunt: nullum mi-
tur molestius. Quid ni? aliud enim quid-
t, ægrotare est: hoc est animam agere. 3)
nedici, hanc meditationem mortis 4) vocant.
quando spiritus ille, quod sæpe conatus est. 5)
me putas hæc tibi scribere, quia effugi? si hoc
fi bona valetudine delector: tam ridicule fa-
n ille, quisquis se vicisse putat, cum vadi-
distulit. Ego vero & in ipsa suffocatione
cogitationibus lætis ac fortibus acquiescere.
est? inquam. tam sæpe mors experitur me?
go illam diu expertus sum. Quando, in-
quam nascerer. Mors est non esse id quod
d quale sit, iam scio: hoc erit post me, quod
. Si quid in hac re tormenti est, necesse
? antequam prodiremus in lucem: atqui
mus tunc vexationem. Rogo, non stul-
as, si quis existimet lucernæ peius esse
i est, quam antequam accenderetur? nos
endimur, & exstinguimur: medio illo
id patimur. Vtrimque vero alta securitas

anhelitus difficultas, ὀρθόπνοιαν Græci vo-
re) respirationis enim difficultate laborans,
s, spiritumque, qui idem & anima dicitur,
animam quasi agit.
n *mortis*) exercitationem: morientes enim
nem reciprocantes in isto morbo se quasi
nunt ad eum efflandum.
do *Spiritus ille quod sæpe conatus est*) h. e.
in morbo isto quasi conatus exire ægre re-

 est.

est. In hoc enim, mi Lucili, nisi fallor, quod mortem iudicamus sequi: cum illa & rit, & secutura sit. Quidquid ante nos fu est Quid enim refert, vtrum non incipias finas? vtriusque rei hic est effectus, non esse huiusmodi exhortationibus tacitis scilicet (bis locus non erat) alloqui me non desii: dei latim suspirium illud, quod esse iam anhelit rat, interualla maiora fecit, & retardatum ei mansit. Nec adhuc, quamuis desierit, e fluit spiritus 6) sentio hæsitationem quanda moram. Quomodo volet, dummodo non suspirem. 7) hoc tibi de me recipe; non trep extrema: iam præparatus sum: nihil cogit illum lauda & imitare, quem non piget m iuuat viuere. Quæ enim virtus est, cum eiiciar tamen est & hic virtus. Eiicior quidem, sed exeam. Et ideo nunquam eiicitur sapiens: est inde expelli, vnde inuitus recedas. N tus facit sapiens. necessitatem effugit: quia v ipsa coactura est.

EPIST. LV.

De Vatiæ villa, & de ipso Vatia: tum de bone otio. Item amicos animo adesse posse, & deb

A Gestatione cum maxime venio, non m gatus, quam si tantum ambulassem, sedi. labor est enim, & diu ferri: ac nescio a ior, quia contra naturam est: quæ pedes ded nos ambularemus; oculos, vt per nos viderei

6. *Ex natura fluit spiritus*) non est respiratio qu nis sani & in naturali statu constituti esse solet.

7. *Non ex animo suspirem*) modo mens valeat, tia sua, nihil suspirans, fruatur.

bilitatem nobis indixere deliciæ: & quod diu noluimus, posse desinimus. Mihi tamen necessarium erat concutere corpus, vt siue bilis insederat faucibus, discuteretur; siue ipse ex aliqua caussa spiritus densior erat, extenuaret illum iactatio. quam profuisse mihi sensi. Ideo diutius vehi perseueraui, inuitante ipso litore, quod inter Cumas & Seruilii Vatiæ villam curuatur, & hinc mari, illinc lacu, velut angustum iter clauditur. Erat enim a recenti tempestate spissius. 1) Fluctus autem illud (vt scis) frequens & concitatus exæquat: longior tranquillitas soluit, cum arenis, quæ humore alligantur, succus abscessit. Ex consuetudine tamen mea circumspicere cœpi, an aliquid illic inuenirem, quod mihi bono posset esse & direxi oculos in villam, quæ aliquando Vatiæ fuit. In hac ille prætorius diues, nulla alia re quam otio notus, consenuit, & ob hoc unum felix habebatur. Nam quoties aliquos amicitia Asinii Galli, 2) quoties Seiani 3) odium, deinde amor merserat, (æque enim offendisse illum, quam amasse, periculosum fuit) exclamabant homines: O Vatia, solus scis viuere. At ille latere sciebat, non viuere. multum autem interest, vtrum vita tua otiosa sit, an ignaua. Nunquam aliter hanc villam Vatiæ viuo præteribam, quam vt dicerem: Vatia *hic situs est.* 4) Sed adeo, mi Lucili, philosophia sacrum quiddam est, & venerabile, vt etiam si quid illi simile est, mendacio placeat. Otiosum enim ho-

1. *Spissius*) firmius, aquæ enim arenas ligauerant, & viam spissam firmamque magis fecerant.

2. *Asinii Galli*) cui infensus Tiberius, eumque fame enecauit. Tacit. Annal. 6.

3. *Seiani*) qui nihil non apud Tiberium poterat initio, deinde inuisus ei redditus, fortunæ suæ contagio omnes amicos suos infecit.

4. *Hic situs est*) quod mortuorum tumulis inscribi solet.

minem, seductum 5) existimat vulgus, & securum, & se contentum, sibique viuentem: quorum nihil vlli contingere, nisi sapienti, potest. Ille quidem nulla re sollicitus scit sibi viuere. ille enim (quod est primum) scit viuere. Nam qui res & homines fugit, quem cupiditatum suarum infelicitas relegauit, qui alios feliciores videre non potuit, qui velut timidum atque iners animal, metu oblituit, ille sibi non viuit, sed (quod est turpissimum) ventri, somno, libidini. Non continuo sibi viuit, qui nemini. Adeo tamen magna res est constantia, & in proposito suo perseuerantia, vt habeat auctoritatem inertia quoque pertinax. De ipsa villa nihil possum tibi certi scribere; frontem enim eius tantum noui, & exposita: quae ostendit etiam transeuntibus. Speluncae sunt duae magni operis: laxo atrio pares, manufactae; 6) quarum altera solem non recipit, altera vsque in occidentem tenet. Platanona 7) medius riuus, & a mari & ab Acherusio lacu receptus, Euripi modo diuidit, alendis piscibus (etiam si assiduo exhauritur) sufficiens. Sed illi, cum mare patet, parcitur: cum tempestas piscatoribus dedit ferias, manus ad parata porrigitur. Hoc tamen est commodissimum in villa, quod Baias trans parietem 8) habet: incommodis illarum caret, voluptatibus fruitur. Has laudes eius ipse noui: esse villam totius anni credo. Occurrit enim Fauonio, & illum adeo excipit, vt Bagis neget. Non stulte videtur elegisse hunc locum Vatia, in quem otium suum pigrum iam & senile conferret. Sed non multum ad tranquillitatem locus confert: animus est, qui com-

5. *Seductum*) a turba seiunctum.
6. *Manufactae*) magni operis, non natione.
7. *Platanona*) syluam ex platenis.
8. *Trans parietem*) qui villam cingit.

men

mendat omnia. Vidi ego in villa hilari & amœna mœstos, vidi in media solitudine occupatis similes. Quare non est quod existimes, ideo parum bene compositum esse te, quod in Campania non es. quare autem non es? hucusque cogitationes tuas mitte. Conuersari cum amicis absentibus licet: & quidem quotiens velis, quamdiu velis magis hac voluptate, quæ maxima est, fruimur, dum absumus. Præsentia enim nos delicatos facit: & quia aliquando vna loquimur, ambulamus; cum consedimus, cum diducti sumus, nihil de his quos modo vidimus, cogitamus. & ideo æquo animo ferre debemus absentiam, quia nemo non multum etiam præsentibus abest. Pone hic primum noctes separatas: deinde occupationes vtrinque diuersas: deinde studia secreta, suburbanas profectiones: videbis non multum esse, quod nobis peregrinatio eripiat. Amicus animo possidendus est. hic autem nunquam abest: quemcumque vult, quotidie videt. Itaque mecum stude, mecum cœna, mecum ambula. In angusto viueremus, si quidquam esset cogitationibus clausum. Video te, mi Lucili, cum maxime, audio; adeo tecum sum, vt dubitem, an incipiam non epistolas, sed codicillos 9) tibi scribere.

EPIST. LVI.

Mentem compositam, vacare sibi & studiis, etiam in turba. Suo exemplo docet. Magis optandum internum silentium, & pacem. Inertia porro, mala, & ea cupidinum mater.

9. *Codicillos*) mitti solitos ad præsentes.

PEream, si est tam necessarium, quam videtur, silentium in studia seposito.1) Ecce varius clamor vndique me circumsonat: supra ipsum balneum habito.2) Propone nunc tibi omnia genera vocum, quæ in odium possunt aures adducere: cum fortiores exercentur, & manus plumbo graues 3) iactant, cum aut laborant, aut laborantem imitantur, gemitus audio: quoties retentum spiritum remiserunt, sibilos, & acerbissimas respirationes: cum in alipten inertem, & hac plebeia vnctione contentum incidi, audio crepitum illisæ manus humeris: quæ prout plana peruenit, aut concaua, ita sonum mutat. Si vero pilicrepus 4) superuenerit, & numerare cœperit pilas, 5) actum est. Adiice nunc scordalum, 6) & furem deprehensum, & illum cui vox sua in balneo placet. 7) Adiice nunc eos, qui in piscinam cum ingenti impulsæ aquæ sono saliunt. Præter istos, quorum si nihil aliud, rectæ voces sunt, alipilum 8) cogita tenuem & stridulam vocem, quo sit notabilior, subinde exprimentem, nec vnquam tacentem, nisi dum vellit alas, & alium pro se clamare cogit. Iam libarii 9) varias exclamationes, & botularium, & crustularium, 10) & omnes popinarum institores, mercem

1 *In studia seposito*) ei qui se studiis dicat & quasi seponit.
2. *Supra balneum habito*) Baiis in diuersorio.
3. *Manus plumbo graues*) Halteres vocabant quos manibus iactabant, ad robur exercendum, sudorem item prouocandum, item quandoque ad librandum sese inter saltandum.
4. *Pilicrepus*) pilæ nimirum quibus ludebatur, crepebant.
5. *Numerare cœperit pilas*) i. e. pilarum sine casu iactus.
6. *Scordalum*) h. e. hominem in vino lingua liberiorem.
7. *In balneo placet*) ibi enim cantillabant & recitabant.
8. *Alipilum*) qui pilos ex alis euellit.
9. *Libarii*) qui liba vendit.
10. *Botularium & crustularium*) ille est qui botulos ex ouis & nucleis, vel etiam ex cepa & porro confectos, hic qui frustula panis bene cocti & leniter melliti vendit.

sua

sua quadam & insignita modulatione vendentes. O te, inquis, ferreum, aut surdum, cui mens inter clamores tam varios, tam dissonos, constat! cum Chrysippum nostrum assidua salutatio perducat ad mortem. At mehercules, ego istum fremitum non magis curo, quam fluctum aut deiectum aquae. Quamvis audiam cuidam genti hanc vnam fuisse caussam, vrbem suam transferendi, quia fragorem Nili cadentis ferre non potuit. Magis mihi vox 11) auocare videtur, quam crepitus. Illa enim animum abducit, hic tantum aures implet, ac verberat. In iis quae me sine auocatione circumstrepunt, essedas transcurrentes pono, & fabrum inquilinum, & ferrarium vicinum, aut hunc qui ad metam sudantem 12) tabulas experitur & tibias, 13) nec cantat, sed exclamat. Etiam molestior est mihi sonus, qui intermittitur subinde, quam qui continuatur. Sed iam me sic ad omnia ista duraui, vt audire vel pausarium 14) possim, voce acerbissima remigibus modos dantem. Animum enim cogo sibi intentum esse, nec auocari ad externa. omnia licet foris resonent; dum intus nihil tumultus sit, dum inter se non rixentur cupiditas & timor, dum auaritia luxuriaque non dissideant, nec altera alteram vexet. Nam quid prodest totius regionis silentium, si affectus fremunt?

Omnia noctis erant, placida composta quiete.

Falsum est. nulla placida quies est, nisi quam ratio

11. *Vox)* articulata, & sensum habens.
12. *Metam sudantem)* loci nomen.
13. *Tabulas experitur & tibias)* f. legendum: *fabula se experitur & tibia*, h. e. experimentum sui capit in fabula ad tibiam agenda. *Lips.*
14. *Pausarium)* qui pergendi & pausandi modum remigibus dat. *Lips.*

compoſuit. nox exhibet moleſtiam, non tollit: ſolicitudines mutat. Nam dormientium quoque ſomnia tam turbulenta ſunt, quam dies. Illa tı quillitas vera eſt, in quam bona mens explicatur. ſpice illum, cui ſomnus laxæ domus ſilentio quærit cuius aures ne quis agitet ſonus. omnis ſeruorum ba conticuit, & ſuſpenſum, accedentium prop veſtigium ponitur. Huc nempe verſatur atque il ſomnum inter ægritudines leuem captans: quæ r audit, audiſſe ſe queritur. Quid in cauſſa putas eſ animus illi obſtrepit: hic placandus eſt, huius cc peſcenda eſt ſeditio: quem non eſt quod exiſtii placidum, ſi iacet corpus. Interdum quies inqu eſt. Et ideo ad rerum actus excitandi, ac tractatı bonarum artium occupandi ſumus, quoties nos m habet inertia ſui impatiens. Magni imperatores cı male parere militem vident, aliquo labore com ſcunt, & expeditionibus detinent. nunquam vı laſciuire diſtrictis: nihilque tam certum eſt quam vitia negotio diſcuti. Sæpe videmur tædio rerı ciuilium, & infelicis atque ingratæ ſtationis pœ tentia, ſeceſſiſſe: tamen in illa latebra, in quam ı timor & laſſitudo coniecit, interdum recrudeſcıt a bitio. Non enim exciſa deſiit, ſed fatigata, aut am obirata, rebus parum ſibi cedentibus. Idem luxuria dico, quæ videtur aliquando ceſſiſſe: de de frugalitatem profeſſos ſollicitat, atque in me parſimonia voluptates non damnatas, ſed relictas tit: & quidem eo vehementius, quo occultius. mnia enim vitia in aperto leuiora ſunt: morbi qı que tunc ad ſanitatem inclinant, cum ex abdito eru punt, ac vim ſuam proferunt. Et auaritiam itaqı & ambitionem, & cetera mala mentis humanæ, tu pernicioſiſſima ſcias eſſe, cum ſimulata ſanitate ſul dunt. Otioſi videmur, & non ſumus. Nam ſi bo

ſi

fide sumus, si receptui cecinimus, si speciosa contempsimus, vt paullo ante dicebam, nulla res nos auocabit, nullus hominum auiumque concentus interrumpet cogitationes bonas, solidasque & iam certas. Leue illud ingenium, nec se adhuc reduxit introrsus, quod ad vocem & accidentia erigitur. Habet intus aliquid solicitudinis, & concepti pauoris, quod illum curiosum facit, vt ait Virgilius noster:

Et me, quem dudum non vlla iniecta mouebant
Tela, nec aduerso glomerati ex agmine Graii,
Nunc omnes terrent aura, sonus excitat omnis
Suspensum, & pariter comitique onerique timentem.

Prior ille sapiens est, quem non tela vibrantia, non arietata inter se arma agminis densi, non vrbis impulsæ fragor territat: hic alter imperitus est, rebus suis timet, ad omnem crepitum expauescens, quem vnaquælibet vox pro fremitu accepta deiecit, quem motus leuissimi exanimant. Timidum illum sarcinæ faciunt. Quemcumque ex istis felicibus elegeris, multa trahentibus, multa portantibus, videbis illum comitique onerique timentem. Tunc ergo te scito esse compositum, cum ad te nullus clamor pertinebit: cum te nulla vox tibi excutiet: non si blandietur, non si minabitur, non si inani sono varia circumstrepet. Quid ergo? non aliquando commodius est, carere conuicio? * fateor. Itaque ego ex hoc loco migrabo: ** experiri & exercere me volui. Quid necesse est diutius torqueri: cum tam facile remedium V-

* *Conuicio)* proprijssimo significatu *conuicium* tumultus est & clamor inordinatus.

** *Ex hoc loco migrabo)* Baias & diuersorium, vbi ista turba me exercuit, relinquam.

lysses

lysses sociis etiam aduersus Sirenas dederit, & inuenerit?

EPIST. LVII.

De Crypta Neapolitana, & ibi horrore. tum primos motus in potestate non esse. Aliquid de animi tenuitate & celeritate.

CUm Baiis deberem Neapolim repetere, facile credidi tempestatem esse, ne iterum nauem experirer. 1) sed tantum luti tota via fuit, vt possem videri nihilominus nauigasse. Totum athletarum fatum 2) mihi illo die perpetiendum fuit. a ceromate nos haphe excepit, in Crypta Neapolitana. Nihil illo carcere longius, nihil illis faucibus obscurius; quae nobis praestant, non vt per tenebras videamus, sed vt ipsas. Ceterum etiam si locus haberet lucem, puluis auferret, in aperto quoque res grauis & molesta: quid illic, vbi in se volutatur, & cum sine vllo spiramento sit inclusus, in ipsos a quibus excitatus est recidit? Duo incommoda inter se contraria simul pertulimus, eadem via, eodem die, & luto & puluere laborauimus. Aliquid tamen mihi illa obscuritas, quod cogitarem, dedit. sensi quemdam ictum animi, & sine metu mutationem, quam insolitae rei nouitas simul ac foeditas fecerat. Non de me nunc tecum loquor, qui multum ab homine tolerabili, ne-dum a perfecto absum,

1. *Facile credidi tempestatem esse, ne iterum nauem experirer)* cum nauigatio inuisa mihi esset reddita itinere Ep. LIII. descripta, facile mihi ipsi persuasi tempestatem imminere, vt ne animo breuior via & alia commoda naue ire persuaderet.

2. *Totum athletarum fatum)* quorum est *ceromate* perfundi, & *haphe* deinde inspergi. Mihi simile: qui in via prima luto & liquore velut crasso ceromate delibutus sum: deinde in crypta arenis & puluere, vt *haphe* perspersus. *Lips.*

[redacted]

ille in quem ius fortuna perdidit: huius quoque animus, mutabitur color. Quaedam enim, cili, nulla virtus effugere potest: admonet illam mortalitatis suae. Itaque & vultum adducet litiam, & inhorrescet ad subita, & caligabit, m altitudinem in crepidine eius constitutus de it. Non est hic timor, sed naturalis affectio gnabilis rationi. Itaque fortes quidam, & simi fundere suum sanguinem, alienum vi- non possunt: quidam ad vulneris noui, qui- id veteris & purulenti tractationem inspectio- ne concidunt, & linquuntur animo: alii gla- facilius recipiunt, quam vident. Sensi ergo ebam) quamdam non quidem perturbatio- sed mutationem: rursus, ad primum conspe- redditae lucis, alacritas incogitata rediit & iniussa. Illud deinde mecum loqui coepi, quam inepte m magis ac minus timeremus, cum omnium inis esset. Quid enim interest, vtrum supra a- n vigiliarium 3) ruat, an mons? nil inuenies. tamen qui hanc ruinam magis timeant, quam- nque mortifera aeque sit. Adeo non effectus, ficientia timor spectat. Nunc me putas de Stoi- icare, qui existimant animam hominis magno lere contriti permeare non posse, & statim spargi, non fuerit illi exitus liber: ego vero non facio. se dicunt, videntur mihi errare. Quemadmo- flamma non potest opprimi; nam circa id diffu- no vrgetur: quemadmodum aër verbere aut ictu editur, nec scinditur quidem, sed circa id cui refunditur: sic animus qui ex tenuissimo constat,

3) vigiliarium) locus & specula in qua vigiles. Nisi for- ilariam legendum, quod tectum leue & temere contex- tent, in quod prima messis secundum aream congeritur. V.

depre-

deprehendi non poteſt, nec intra corpus affligi: ſed beneficio ſubtilitatis ſuæ, per ipſa quibus premitur, erumpit. Quomodo fulmini, etiam cum latiſſime percuſſit ac fulſit, per exiguum foramen eſt reditus: ſic animo, qui adhuc tenuior eſt igne, per omne corpus fuga eſt. Itaque de illo quærendum eſt, an poſſit immortalis eſſe? hoc quidem certum habe, ſi ſuperſtes eſt corpori, propter hoc 4) illum nullo genere poſſe perire, propter quod non perit: quoniam nulla immortalitas cum exceptione eſt, nec quidquam noxium æterno eſt.

EPIST. LVIII.

Verba quædam nupera, deſita nunc eſſe. tranſit ad Phyſica, & quotuplex τὸ ὄν, ex Platone. Aptat ad Ethica, & nihil hic idem, aut firmum eſſe. Tum ſubtilitates, quem vſum habere poſſint? & hunc ex omni re captandum. Adnectit de ſenectute, & morte: neutram optandam, & recuſandam.

QVanta verborum nobis paupertas, imo egeſtas ſit, nunquam magis quam hodierno die intellexi. Mille res inciderunt, cum forte de Platone loqueremur, quæ nomina deſiderarent, nec haberent: quædam vero cum habuiſſent, faſtidio noſtro perdidiſſent. Quis autem ferat in egeſtate faſtidium? Hunc quem Græci œſtrum vocant, pecora peragentem, & totis ſaltibus diſſipantem, aſilum noſtri vocabant. hoc Virgilio licet credas:

4. *Si ſuperſtes eſt corpori, propter hoc &c*) Gronouius reſtituit: *Si ſuperſtes eſt corpori, perire illum nullo genere poſſe, propter quod non perit* ſenſus hic eſt: Inanis eſt quæſtio: vtrum animus magno pondere oppreſſi hominis intereat, niſi prius mortalem animum eſſe fuerit probatum. Si mortalis enim eſt, propter eandem cauſſam nullo genere poteſt perire, propter quam immortalis eſt.

Et

Et lucum Silari iuxta ilicibusque virentem
Pluribus Alburnum volitans, cui nomen asilo
Romanum est, aestrum Graeci vertere vocantes,
Asper, acerba sonans, quo tota exterrita siluis
Diffugiunt armenta. ----

Puto intelligi istud verbum interisse. Ne te longe differam, quaedam simplicia in vsu erant, sicut cernere ferro inter se dicebantur. Idem Virgilius hoc probabit tibi:

---- Stupet ipse Latinus,
Ingentis, genitos diuersis partibus orbis,
Inter se coiisse viros, & cernere ferro.

quod nunc decernere dicimus: simplicis illius verbi vsus amissus est. Dicebant antiqui, si iusso, id est, si iussero. Hoc nolo mihi credas: sed fide Virgilio:

Cetera, qua iusso, mecum manus inferat arma.

Non id ago nunc hac diligentia, vt ostendam quantum tempus apud grammaticum perdiderim: sed vt ex hoc intelligas, quantum apud Ennium & Attium, verborum situs occupauerit: cum apud hunc quoque, qui quotidie excutitur, aliqua nobis subducta sint. Quid, inquis, sibi ista vult praeparatio? quo spectat? Non celabo te. cupio, si fieri potest propitiis auribus tuis, Essentiam dicere: sin minus, dicam & iratis. Ciceronem auctorem huius verbi habeo, puto locupletem. si recentiorem quaeris; Fabianum, disertum & elegantem, orationis, etiam ad nostrum fastidium, nitidae, Quid enim fiet, mi Lucili? quomodo dicetur οὐσία res necessaria, naturam continens, fundamentum omnium? Rogo itaque permittas mihi hoc verbo vti, nihilominus dabo operam, vt ius a te datum parcissime

me exerceam: fortasse contentus ero mihi licere. Quid proderit facilitas tua, cum ecce id nullo modo Latine exprimere possim, propter quod linguæ nostræ conuicium feci? Magis damnabis angustias Romanas si scieris vnam syllabam esse, quam mutare non possim. Quæ hæc sit, quæris? τὸ ὄν. Duri tibi videbor ingenii: in medio positum, posse sic transferri, vt dicam, Quod est. Sed multum interesse video. cogor verbum pro vocabulo ponere: sed id si necesse est, ponam. Quod est, sex modis hoc a Platone dici, amicus noster homo eruditissimus hodierno die dicebat. Omnes tibi exponam, si ante indicauero, esse aliquod genus, esse & speciem. Nunc enim primum illud genus quærimus, ex quo ceteræ species suspensæ sunt, à quo nascitur omnis diuisio, quo vniuersa comprehensa sunt. Inuenietur autem, si cœperimus singula retro legere. sic enim perducemur ad primum. Homo species est, vt Aristoteles ait: equus species est, canis species. ergo commune aliquod quærendum est his omnibus vinculum, quod illa complectatur, & sub se habeat. Hoc quid est? animal. Ergo genus esse cœpit omnium horum quæ modo retuli, hominis, equi, canis, animal. Sed sunt quædam, quæ animam habent, nec sunt animalia. placet enim satis & arbustis animam inesse. itaque & viuere illa, & mori dicimus. Ergo animantia superiorem tenebunt locum, quia animalia in hac forma sunt, & sata. Quædam anima carent, vt saxa. itaque aliquid erit animantibus antiquius, scilicet corpus. hoc sic diuidam, vt dicam, corpora omnia aut animata esse, aut inanimantia. Etiamnum est aliquid superius, quam corpus. Dicimus enim quædam corporalia esse, quædam incorporalia. Quid ergo erit ex quo hæc diducantur? illud cui nomen modo parum proprium imposuimus, Quod est. Sic enim in species secabitur, vt dicamus: Quod est,

[redacted]

rale est, aut incorporale. Hoc ergo ge-
m & antiquissimum, &, vt ita dicam, ge-
a genera quidem sunt, sed specialia, tan-
;enus est. Habet enim in se nationum spe-
Romanos, Parthos; colorum, albos, ni-
habet singulos, Catonem, Ciceronem,
Itaque qua multa continet, in genus ca-
alio est, in speciem. Illud genus, Quod
, supra se nihil habet. Initium rerum
ab illo sunt. Stoici volunt superponere
ud genus magis principale: de quo sta-
prius illud genus, de quo locutus sum,
m poni docuero, cum sit rerum omni-
Quod est, in has species diuido, vt sint
it incorporalia. Nihil tertium est. Cor-
diuido? vt dicam, aut animantia sunt,
tia. Rursus animantia quemadmodum
cam, quædam animum habent, quædam
am aut sic: quædam impetum habent,
nseunt: quædam solo affixa, radicibus
scunt. Rursus animalia in quas species
ortalia sunt, aut immortalia. Primum
quibusdam videtur, Quid: sed quare
iiciam. In rerum (inquiunt) natura
, quædam non sunt. Et hæc autem quæ
rum natura complectitur, quæ animo
tanquam Centauri, Gigantes, & quid-
lsa cogitatione formatum, habere ali-
em cœpit, quamuis non habeat substan-
id id quod tibi promisi, reuertor, quo-
mque sunt, in sex modos Plato partiatur.
l Quod est, nec visu, nec tactu, nec vl-
orehenditur: cogitabile est, quod gene-
inquam homo generalis sub oculos non
specialis venit, vt Cicero & Cato. A-

m nimal

nimal non videtur, sed cogitatur: videtur autem
cies eius, equus, & canis. Secundum ex his
sunt, ponit Plato, quod eminet & exsuperat on
Hoc ait per excellentiam esse. vt poëta commu
dicitur. omnibus enim versus facientibus hoc nc
est. sed iam apud Græcos in vnius notam cessit.
merum intelligas, cum audieris poëtam. Quid
hoc est? Deus, scilicet maior ac potentior cunctis.
tium genus est eorum, quæ proprie sunt: innun
bilia hæc sunt, sed extra nostrum posita conspec
Quæ sunt, interrogas? propria Platonis supelle
Ideas vocat, ex quibus omnia, quæcumque vide
fiunt: & ad quas cuncta formantur. Hæ immortale
mutabiles, inuiolabiles sunt. Quid sit idea, id est,
Platoni esse videatur, audi. Idea est eorum, quæ n
fiunt, exemplar æternum. Adiiciam definitioni i
pretationem, quo tibi res apertior fiat. Volo imag
tuam facere. exemplar picturæ te habeo, ex quo
aliquem habitum mens, quem operi suo imponat
illa quæ me docet & instruit facies, a qua petitur i
tio, idea est. Talia ergo exemplaria infinita habet
ra rerum, hominum, piscium, arborum: ad quæ, q
cumque fieri ab illa debet, exprimitur. Qua
locum habet εἶδος. Quid sit hoc εἶδος, attendas
tet: & Platoni imputes, non mihi, hanc rerum
ficultatem. nulla est autem sine difficultate subti
Paullo ante pictoris imagine vtebar. ille cum red
Virgilium coloribus vellet, ipsum intuebatur:
erat Virgilii facies, futuri operis exemplar: ex
quod artifex trahit, & operi suo imposuit, εἶδος
Quid intersit, quæris? alterum exemplar est, alte
forma ab exemplari sumpta, & operi imposita. alt
artifex imitatur, alteram facit. Habet aliquam
em statua: hæc est idos habet aliquam faciem exem
ipsum, quod intuens opifex, statuam figurauit:

[redacted]

idea est. Etiamnum aliam desideras distinctionem? Idos in opere est: Idea extra opus: nec tantum extra opus est, sed ante opus. Quintum genus est eorum, quæ communiter sunt. hæc incipiunt ad nos pertinere: hic sunt omnia, homines, pecora, res. Sextum genus eorum est, quæ quasi sunt, tanquam inane, tanquam tempus. Quæcumque videmus ac tangimus, Plato in illis non numerat, quæ esse proprie putat. Fluunt enim, & in assidua diminutione atque adiectione sunt. Nemo nostrum idem est in senectute, qui fuit iuuenis. nemo est mane, qui fuit pridie. Corpora nostra rapiuntur fluminum more. quidquid vides, currit cum tempore, nihil ex his quæ videmus, manet. Ego ipse dum loquor mutari ista, mutatus sum. Hoc est quod ait Heraclitus: In idem flumen bis non descendimus. Manet idem fluminis nomen, aqua transmissa est. Hoc in amne manifestius est, quam in homine. sed nos quoque non minus velox cursus præteruehit: & ideo admiror dementiam nostram, quod tantopere amamus rem fugacissimam, corpus, timemusque ne quando moriamur: cum omne momentum, mors prioris habitus sit. Vis tu non timere, ne semel fiat quod quotidie fit? De homine dixi, fluida materia & caduca, & omnibus obnoxia casibus: mundus quoque, æterna res & inuicta, mutatur, nec idem manet. Quamuis enim omnia in se habeat quæ habuit, aliter habet quam habuit, ordinem mutat. Quid, inquis, ista subtilitas mihi proderit? Si me interrogas, nihil. Sed quemadmodum ille cælator oculos diu intentos ac fatigatos remittit atque auocat, &, vt dici solet, pascit: sic nos animum aliquando debemus relaxare, & quibusdam oblectamentis reficere. sed ipsa oblectamenta opera sint: ex his quoque, si obseruaueris, sumes quod possit fieri salutare. Hoc ego, mi Lucili,

ſoleo facere: ex omni natione, 1) etiam ſi a philoſophia longiſſime auerſa eſt, eruere aliquid conor, & vtile efficere. Quid de iſtis capiam, quæ modo tractauimus, remotis a reformatione morum? quomodo meliorem me facere Ideæ Platonicæ poſſunt? quid ex iſtis traham, quod cupiditates meas comprimat? Vel hoc ipſum, quod omnia iſta quæ ſenſibus ſeruiunt, quæ nos accendunt & irritant, negat Plato ex iis eſſe quæ vere ſint. Igitur iſta imaginaria ſunt, & ad tempus aliquam faciem ferunt: nihil horum ſtabile, nec ſolidum eſt. & nos tamen cupimus tanquam aut ſemper futura, aut ſemper habituri. Imbecilli fluidique per interualla conſiſtimus: mittamus animum ad illa, quæ æterna ſunt. miremur in ſublimi volitantes rerum omnium formas: Deumque inter illa verſantem, & hoc prouidentem, quemadmodum quæ immortalia facere non potuit, quia materia prohibebat, defendat a morte, ac ratione vitium corporis vincat. Manent enim cuncta, non quia æterna ſunt, ſed quia defenduntur cura regentis. Immortalia tutore non egent. hæc conſeruat artifex, fragilitatem materiæ vi ſua vincens. Contemnamus omnia, quæ adeo pretioſa non ſunt, vt an ſint omnino, dubium ſit. Illud ſimul cogitemus, ſi mundum ipſum non minus mortalem, quam nos ſumus, prouidentia periculis eximit, poſſe tamen aliquatenus noſtra quoque prouidentia longiorem prorogari huic corpuſculo moram, ſi voluptates, quibus pars maior perit, potuerimus regere & coërcere. Plato ipſe ad ſenectutem ſe diligentia pertulit. Erat quidem corpus validum ac forte ſortitus, & illi nomen latitudo pectoris fecerat: ſed nauigationes ac pericula multum detraxerunt viri-

1. *Natione*) ex omni Philoſophorum ſecta. Niſi f. legendum *oratione*.

bus;

bus; parſimonia tamen,& earum quæ auiditatem euocant modus, & diligens ſui tutela, perduxit illum ad ſenectutem, multis prohibentibus cauſſis. Nam hoc ſcis, puto, Platoni diligentiæ ſuæ beneficio contigiſſe, quod natali ſuo deceſſit, 2) & annum vnum atque octogeſimum impleuit, ſine vlla deductione. 3) Ideo Magi, qui forte Athenis erant, immolauerunt defuncto, amplioris fuiſſe ſortis quam humanæ rati, quia conſummaſſet perfectiſſimum numerum, quem nouem nouies multiplicata componunt. Non dubito, quin paratus eſſet paucos dies ex iſta ſumma, & ſacrificium, remittere. Poteſt frugalitas producere ſenectutem: quam vt non puto concupiſcendam, ita ne recuſandam quidem. Iucundum eſt, eſſe ſecum quam diutiſſime, cum quis ſe dignum quo frueretur, effecit. Itaque de iſto feremus ſententiam, an oporteat faſtidire ſenectutis extrema, & finem non opperiri, ſed manu facere. Prope eſt a timente, qui fatum ſegnis exſpectat: ſicut ille vltra modum deditus vino eſt, qui amphoram exſiccat, & fæcem quoque exſorbet. De hoc tamen quæremus, pars ſumma vitæ, vtrum fæx vitæ hæc ſit, an liquidiſſimum ac puriſſimum quiddam: ſi modo mens ſine iniuria eſt, & integri ſenſus animum iuuant, nec defectum & præmortuum corpus eſt. Plurimum enim refert, vitam aliquis extendat, an mortem. 4) At ſi inutile miniſteriis eſt corpus, quid ni oporteat educere animum laborantem? & fortaſſe paullo ante quam debet, faci-

2. *Natali ſuo deceſſit*) ipſo natali ſuo obiit qui erat ſeptimus dies menſis Thargelionis, quouſque iam antea languidus & morti vicinus, diligentia tamen ſua mortem extraxit.

3. *Sine vlla deductione*) iuſto calculo, vt nulla dies deeſſet.

4. *An mortem*) defectum ſcilicet ac præmortuum corpus mortem vocat,

endum eſt, ne cum fieri debeat, facere non poſſis; & cum maius periculum, ſit male viuendi, quam cito moriendi, ſtultus eſt qui non exigui temporis mercede, magnæ rei aleam redimit. Paucos longiſſima ſenectus ad mortem ſine iniuria pertulit. multis iners vita ſine vſu iacuit ſui. Quanto deinde crudelius iudicas, aliquid ex vita perdidiſſe, quamuis finienda? 5) Noli me inuitus audire, tanquam ad te iam pertineat iſta ſententia: ſed quid dicam æſtima. Non relinqnam ſenectutem, ſi me totum mihi reſeruabit: totum autem ab illa parte meliore. At ſi cœperit concutere mentem, ſi partes eius conuellere, ſi mihi non vitam reliquerit, ſed animam; proſiliam ex ædificio putrido ac ruenti Morbum morte non fugiam, dumtaxat ſanabilem, nec officientem animo: non afferam mihi manus propter dolorem. ſic mori, vinci eſt. Hunc tamen ſi ſciero perpetuo mihi eſſe patiendum; exibo non propter ipſum, ſed quia impedimento mihi futurus eſt ad omne, propter quod viuitur. Imbecillus eſt & ignauus, qui propter dolorem moritur: ſtultus, qui doloris cauſſa viuit. Sed in longum exeo, eſt præterea materia quæ ducere diem poſſit. Et quomodo finem vitæ imponere poterit, qui epiſtolæ non poteſt? Vale ergo; quod libentius quam mortis moras 6) lecturus es.

---

5. *Paucos longiſſima &c*) iſta ſunt quæ aduerſarius obiiceret, pauci ſunt qui non defectum ac præmortuum corpus diu antequam morerentur habuerint, illis igitur omnibus ex vita exeundum. Multis omnis vita nil prodeſt, ſed iners tranſigitur, eosne igitur omnes emigrare ſubebimus? quid quod crudele ſit aliquid ex vita perdere. His deinde reſpondet Seneca.

6. *Mortis moras*) hoc eſt rationes quæ mortem nobis ipſis inferendam diſſuadent, quales hactenus Seneca attulerat.

EPIST.

Epist. LIX.

tatis & Gaudii discrimen: adque hoc honestum ium esse. Laudat deinde stilum Lucilii, & philo-ho verba item non negligenda; amandas etiam pa-vlas atque imagines. Serio autem, non obiter osophandum esse: nec nobis ipsis cito placendum. adulatio nos perdit.

gnam ex epistola tua percepi voluptatem. per-mitte enim mihi vti verbis publicis; 1) nec illa nificationem Stoicam reuoca. Vitium esse vo-m credimus. Sit sane: ponere tamen illam 2) m, ad demonstrandam animi hilarem affectio-Scio, inquam, & voluptatem (si ad nostrum 3) verba dirigimus) rem infamem esse, & gau-nisi sapienti non contingere. Est enim animi suis bonis viribusque fidentis. vulgo tamen nimur, vt dicamus, magnum gaudium nos ex il-nsulatu, aut ex nuptiis, aut ex partu vxoris per-: quae adeo non sunt gaudia, vt saepe initia fu-ristitiae sint. Gaudio autem iunctum est, non re, nec in contraria verti. Itaque cum dicit Vir-noster: Et mala mentis Gaudia; diserte quidem sed parum proprie: nullum enim malum gau-st. Voluptatibus hoc nomen imposuit, & quod , expressit: significauit enim homines, malo os. tamen ego non immerito dixeram, cepis-magnam ex epistola tua voluptatem. quamuis sta caussa imperitus homo gaudeat, tamen affe-

---

erbis publicis) communi sermone receptis.
nere illam) vti hac voce solemus.
d nostrum album) i. e. Stoicum: vt in nostro foro & li super iis arbitramur. album enim est in quo scribe-Praetorum decreta.

ctam eius impotentem, & in diuersa statim inclinaturum, voluptatem voco, opinione falsi boni motam, immoderatam & immodicam. Sed vt ad propositum reuertar, audi quid me in epistola tua delectauerit. habes verba in potestate: non effert te oratio, nec longius quam destinasti, trahit. Multi sunt, qui ad id quod non proposuerant scribere, alicuius verbi decore placentis vocentur. quod tibi non euenit. pressa sunt omnia, & rei aptata. Loqueris quantum vis, & plus significas quam loqueris. Hoc maioris rei indicium est. apparet, animum quoque nihil habere superuacui, nihil tumidi. Inuenio tamen translationes verborum, vt non temerarias, ita quae periculum sui fecerint. 1) Inuenio imagines: quibus si quis nos vti vetat, & poëtis illas solis iudicat esse concessas, neminem mihi videtur ex antiquis legisse, apud quos nondum captabatur plausibilis oratio. Illi qui simpliciter, & demonstrandæ rei caussa eloquebantur, parabolis referti sunt: quas existimo necessarias, non ex eadem caussa qua poëtis, sed vt imbecillitatis nostræ adminicula sint, & vt discentem & audientem in rem præsentem adducant Sextium ecce cum maxime lego, virum acrem, Græcis verbis, Romanis moribus philosophantem. movit me imago ab illo posita: ire quadrato agmine exercitum, vbi hostis ab omni parte suspectus est, pugnæ paratum. Idem, inquit, sapiens facere debet: omnes virtutes suas vndique expandat, vt vbicumque infesti aliquid oritur, illic parata præsidia sint, & ad nutum regentis sine tumultu respondeant. Quod in exercitibus his quos imperatores magni ordinant, fieri videmus, vt imperium ducis simul omnes copiæ sentiant, sic dispositæ, vt si-

1. *Quæ periculum sui fecerint)* h. e. nouas, & cum aliqua tamen audacia prolatas.

gnum

gnum ab vno datum, peditem simul equitemque percurrat: hoc aliquanto magis necessarium esse nobis, Sextius ait. Illi enim saepe hostem timuere sine caussa, tutissimumque illis iter, quod suspectissimum fuit: nil stultitia pacatum habet. tam superne illi metus est, quam infra. vtrumque trepidat latus. Sequuntur pericula & occurrunt, ad omnia pauet: imparata est, & ipsis terretur auxiliis. Sapiens autem, ad omnem incursum munitus & intentus, non si paupertas, non si luctus, non si ignominia, non si dolor impetum faciat, pedem referet. Interritus & contra illa ibit, & inter illa. Nos multa alligant, multa debilitant: diu in istis vitiis iacuimus. elui difficile est. non enim inquinati sumus, sed infecti. Ne ab alia imagine ad aliam transeamus, hoc quaeram, quod mecum saepe dispicio, quid ita nos stultitia tam pertinaciter teneat. Primo quia non fortiter illam repellimus, nec toto ad salutem impetu nitimur: deinde, quia illa quae a sapientibus viris reperta sunt, non satis credimus, nec apertis pectoribus haurimus, leuiterque tam magnae rei insistimus. Quemadmodum autem potest aliquis, quantum satis sit, aduersus vitia discere, qui quantum a vitiis vacat, discit? 2) Nemo nostrum in altum descendit. summa tantum decerpsimus: & exiguum temporis impendisse philosophiae, satis abundeque occupatis fuit. Illud praecipue impedit, quod cito nobis placemus: si inuenimus qui nos bonos viros dicat, qui prudentes, qui sanctos, agnoscimus. 3) Nec sumus modica laudatione contenti: quidquid in nos adulatio sine pudore congessit,

2. *Qui quantum a vitiis vacat, discit*) qui eas tantum horas, quas vitiorum exercitium vacuas ipsi relinquit, adeoque subsecivas discendo tantum impendit.

3. *Agnoscimus*) assensum praebemus, nosque tales esse putamus.

tanquam debitum prendimus: optimos nos esse, sa pientissimos affirmantibus assentimur, cum sciamu illos sæpe mentiri. Adeoque indulgemus nobis, v laudari velimus in id, cui contraria cummaxime faci mus. Mitissimum ille se in ipsis suppliciis audit, in rapinis liberalissimum, in ebrietatibus ac libidinibu temperatissimum. Sequitur itaque, vt ideo mutar nolimus, quia nos optimos esse credimus. Alexan der cum iam in India vagaretur, & gentes, ne finitimi quidem satis notas, bello vastaret, in obsidione cu iusdam vrbis, dum circuit muros, & dum imbecillis sima mœnium quærit, sagitta ictus, diu persedere, & incepta agere perseuerauit. Deinde cum, repress sanguine, sicci vulneris dolor cresceret, & crus equ suspensum paulatim obtorpuisset, coactus absistere Omnes, inquit, iurant me Iouis esse filium, sed vul nus hoc hominem esse me clamat. Idem nos facia mus: cum pro sua quemque portione adulatio infatu at, dicamus: Vos quidem me dicitis prudentem esse; ego autem video quam multa inutilia concupiscam, nocitura optem. ne hoc quidem intelligo, quod ani malibus satietas monstrat, quis cibo debeat esse, quis potioni modus: quantum capiam, adhuc nescio. Iam docebo, quemadmodum intelligas te non esse sapien tem? Sapiens ille est plenus gaudio, hilaris & placi dus, inconcussus, cum diis ex pari viuit. Nunc ipse te consule: si nunquam mœstus es, nulla spes animum tuum futuri exspectatione sollicitat, si per dies noctes que par & æqualis animi tenor erecti & placentis sibi est: peruenisti ad humani boni summam. Sed si ap petis voluptates, & vndique, & omnes: scito tantum tibi ex sapientia, quantum ex gaudio, deesse. Ad hoc cupis peruenire, sed erras, qui inter diuitias illuc venturum esse te speras. Inter honores gaudium id est, inter solicitudines quæris? ista quæ sic petis, tam

a lætitiam ac voluptatem, caussæ dolorum
nes, inquam, illi tendunt ad gaudium:
bile magnumque consequantur, ignorant.
uiis & luxuria: ille ex ambitione, & cir-
ntium turba: ille ex amica: alius ex studio-
ium vana ostentatione, & nihil sanantibus
mnes istos oblectamenta fallacia & brevia
sicut ebrietas, quæ vnius horæ hilarem in-
gi temporis tædio pensat. sicut plausus &
nis secundæ fauor, qui magna solicitudine
, & expiandus. Hoc ergo cogita, hunc
iæ effectum, gaudii æqualitatem. Talis
animus, qualis mundi status super Lu-
er illic serenum est. Habes ergo, quare
esse: quia nunquam sine gaudio est. Gau-
on nascitur, nisi ex virtutum conscientia.
gaudere, nisi fortis, nisi iustus, nisi tem-
uid ergo, inquis? stulti ac mali non gau-
magis, quam prædam nacti leones. Cum
t se vino & libidinibus, cum illos nox inter
t, cum voluptates angusto corpori vltra
bat ingestæ supputare cœperunt, tunc ex-
seri Virgilianum illum versum:

vt supremam falsa inter gaudia noctem
, nosti.

uriosi noctem inter falsa gaudia, & qui-
am supremam, agunt. Illud gaudium,
deorumque æmulos sequitur, non inter-
non desinit, desineret, si sumptum esset ali-
non est alieni muneris, nec arbitrii quidem
od non dedit fortuna, non eripit.

EPIST. LX.

[illegible] *spernenda. Naturam audiendam esse.*

Que-

tanquam debitum prendimus; optimos nos esse, pientissimos affirmantibus assentimur, cum scian illos sæpe mentiri. Adeoque indulgemus nobis, laudari velimus in id, cui contraria cummaxime f mus. Mitissimum ille se in ipsis suppliciis audit, rapinis liberalissimum, in ebrietatibus ac libidinil temperatissimum. Sequitur itaque, vt ideo mu nolimus, quia nos optimos esse credimus. Alex der cum iam in India vagaretur, & gentes, ne finitii quidem satis notas, bello vastaret, in obsidione iusdam vrbis, dum circuit muros, & dum imbecil sima mœnium quærit, sagitta ictus, diu persedere incepta agere perseuerauit. Deinde cum, repre sanguine, sicci vulneris dolor cresceret, & crus ec suspensum paulatim obtorpuisset, coactus absiste Omnes, inquit, iurant me Iouis esse filium, sed v nus hoc hominem esse me clamat. Idem nos fac mus: cum pro sua quemque portione adulatio infa at, dicamus: Vos quidem me dicitis prudentem e ego autem video quam multa inutilia concupisc nocitura optem. ne hoc quidem intelligo, quod a malibus satietas monstrat, quis cibo debeat esse, q potioni modus: quantum capiam, adhuc nescio. I docebo, quemadmodum intelligas te non esse sapi tem? Sapiens ille est plenus gaudio, hilaris & pla dus, inconcussus, cum diis ex pari viuit. Nunc ipse consule: si nunquam mœstus es, nulla spes anim tuum futuri exspectatione sollicitat, si per dies noct que par & æqualis animi tenor erecti & placentis f est: peruenisti ad humani boni summam. Sed si a petis voluptates, & vndique, & omnes; scito tantu tibi ex sapientia, quantum ex gaudio, deesse. A hoc cupis peruenire, sed erras, qui inter diuit illuc venturum esse te speras. Inter honores gaudiu id est, inter solicitudines quæris? ista quæ sic petis, ta

qua

quam datura lætitiam ac voluptatem, caussæ dolorum sunt. Omnes, inquam, illi tendunt ad gaudium: sed vnde stabile magnumque consequantur, ignorant. Ille ex conuiuiis & luxuria: ille ex ambitione, & circumfusa clientium turba: ille ex amica: alius ex studiorum liberalium vana ostentatione, & nihil sanantibus literis. Omnes istos oblectamenta fallacia & breuia decipiunt: sicut ebrietas, quæ vnius horæ hilarem insaniam, longi temporis tædio pensat. sicut plausus & acclamationis secundæ fauor, qui magna solicitudine & partus est, & expiandus. Hoc ergo cogita, hunc esse sapientiæ effectum, gaudii æqualitatem. Talis est sapientis animus, qualis mundi status super Lunam. semper illic serenum est. Habes ergo, quare velis sapiens esse: quia nunquam sine gaudio est. Gaudium hoc non nascitur, nisi ex virtutum conscientia. Non potest gaudere, nisi fortis, nisi iustus, nisi temperans. Quid ergo, inquis? stulti ac mali non gaudent? Non magis, quam prædam nacti leones. Cum fatigauerunt se vino & libidinibus, cum illos nox inter vina defecit, cum voluptates angusto corpori vltra quam capiebat ingestæ supputare cœperunt, tunc exclamant miseri Virgilianum illum versum:

Namque vt supremam falsa inter gaudia noctem
Egerimus, nosti.

Omnem luxuriosi noctem inter falsa gaudia, & quidem tanquam supremam, agunt. Illud gaudium, quod deos deorumque æmulos sequitur, non interrumpitur, non desinit, desineret, si sumptum esset aliunde: quia non est alieni muneris, nec arbitrii quidem alieni. Quod non dedit fortuna, non eripit.

EPIST. LX.

Vota vulgi spernenda. Naturam audiendam esse.

Que-

QUeror, litigo, irascor. Etiamnum optas quod tibi optauit nutrix tua, aut pædagogus, aut mater? Nondum intelligis, quantum mali optauerint? O quam inimica nobis sunt vota nostrorum! eo quidem inimiciora, quo cessere felicius. Iam non admiror, si omnia nos a prima pueritia mala sequuntur: inter exsecrationes parentum creuimus. Exaudiant quoque diu nostram pro votis vocem gratuitam. 1) Quousque poscemus aliquid deos, quasi nondum ipsi alere nos possimus? Quam diu sationibus implebimus magnarum vrbium campos? 2) quam diu nobis populus metet? quam diu vnius mensæ frumentum multa nauigia, & quidem non ex vno mari, subuehent? Taurus paucissimorum iugerum pascuis impletur: vna silva elephantis pluribus sufficit: homo & terra pascitur, & mari. Quid ergo? tam insatiabilem nobis natura aluum dedit, cum tam modica corpora dedisset, vt vastissimorum edacissimorumque animalium auiditatem vinceremus? minime. Quantulum est enim quod naturæ datur? paruo illa dimittitur. Non fames nobis ventris nostri magno constat, sed ambitio. 3) Hos itaque (vt ait Sallustius) ventri obedientes animalium loco numeremus, non hominum: quosdam vero ne animalium quidem, sed mortuorum. Viuit is, qui se vtitur: qui vero latitant & torpent, sic in domo sunt, tanquam in conditiuo. Horum licet in limine ipso nomen marmori inscribas, 4) mortem suam antecesserunt.

1. *Exaudiant quoque diu nostram pro votis vocem gratuitam*] Interrogatiue accipiendum puto. an exaudiant etiam diu inanes nostras voces, quas pro votis ipsis reddimus Dii?

2. *Magnarum vrbium campos*) qui magnis vrbibus possent sufficere.

3. *Ambitio*) cupiditas delicatis tantum cibis inhians.

4. *Horum licet in limine &c.*) nil prohibet quo minus horum nomen limini, vt mortuorum sepulcro inscribatur.

EPIST.

[redacted]

EPIST. LXI.

Emendari & immutari studeamus. mortem cogitemus, vt semper imminentem, & vtique venturam.

DEsinamus quod voluimus velle. Ego certe id ago senex, non eadem velle, quæ puer volui. In hoc vnum eunt dies, in hoc noctes: hoc opus meum est, hæc cogitatio, imponere veteribus malis finem: Id ago, vt mihi instar totius vitæ, sit dies. Nec mehercules tanquam vltimum rapio, 1) sed sic illum adspicio, tanquam esse vel vltimus possit. Hoc animo tibi hanc epistolam scribo, tanquam cum maxime scribentem mors euocatura sit. Paratus exire sum, & ideo fruor vita: quia quam diu futurum hoc sit, non nimis pendeo. Ante senectutem curaui, vt bene viuerem: in senectute, vt bene moriar. Bene autem mori, est libenter mori. Da operam, ne quid vnquam inuitus facias quidquid necesse est, futurum est. Repugnanti, non volenti necessitas est: in volente necessitas non est. Ita dico, qui imperia libens excipit, partem acerbissimam seruitutis effugit, facere quod nolit. Non qui iussus aliquid facit, miser est: sed qui inuitus facit. Itaque sic animum componamus, vt quidquid res exiget, id velimus: & in primis finem nostri sine tristia cōgitemus. ante ad mortem, quam ad vitam, præparandi sumus. Satis instructa vita est: sed nos instrumentorum eius auidi sumus. Deesse nobis aliquid videtur, & semper videbitur. Vt satis vixerimus, nec anni nec dies facient, sed animus. Vixi, Lucili carissime, quantum satis erat: mortem plenus 2) exspecto.

1. *Non tanquam vltimum rapio)* non ita eo auide ac si vltimus sit vtor.
2. *Plenus)* exsatiatus.

EPIST. LXII.

Homines aut negotia non obſtare Bonæ menti. Laus Demetrii.

MEntiuntur, qui ſibi obſtare ad ſtudia liberalia turbam negotiorum videri volunt: ſimulant occupationes, & augent, & ipſi ſe occupant. Vaco, mi Lucili, vaco: & vbicumque ſum, meus ſum. Rebus enim non me trado, ſed commodo: nec conſector perdendi temporis cauſſas: quocumque conſtiti loco, ibi cogitationes meas tracto, & aliquid in animo ſalutare verſo. Cum me amicis dedi, non tamen mihi abduco: nec cum illis moror, quibus me tempus aliquod congregauit, aut cauſſa ex officio nata ciuili, ſed cum optimo quoque ſum: ad illos, in quocumque loco, in quocumque ſæculo fuerint, animum meum mitto. Demetrium, virorum optimum, mecum circumfero, & relictis conchyliatis, [1]) cum illo ſeminudo loquor, illum admiror. Quid ni admirer? vidi nihil ei deeſſe. Contemnere omnia aliquis poteſt: omnia habere nemo poteſt. Breuiſſima ad diuitias, per contemptum diuitiarum, via eſt. Demetrius autem noſter ſic viuit, non tanquam contempſerit omnia, ſed tanquam aliis habenda permiſerit.

EPIST. LXIII.

Conſolatoria ſuper morte amici, ſapiens & perpulcra.

GRauiter fers deceſſiſſe Flaccum, amicum tuum: plus tamen æquo dolere te nolo. Illud, vt non

1. *Conchyliatis)* qui in lacernis purpureis incedunt.

dole-

doleas, vix audebo exigere: & eſſe melius ſcio. Sed cui iſta firmitas animi continget, niſi iam multum ſupra fortunam elato? Illum quoque iſta res vellicabit, ſed tantum vellicabit. Nobis autem ignoſci poteſt, prolapſis ad lacrimas: ſi non nimiæ decurrerent, ſi ipſi illas repreſſimus. Nec ſicci ſint oculi amiſſo amico, nec fluant: lacrimandum eſt, non plorandum. Duram tibi legem videor ponere? cum poëtarum Græcorum maximus, ius flendi dederit in vnum dumtaxat diem: 1) cum dixerit, etiam Nioben de cibo cogitaſſe. 2) Quæris vnde ſint lamentationes, vnde immodici fletus? per lacrimas argumenta deſiderii quærimus: & dolorem non ſequimur, ſed oſtendimus. Nemo triſtis ſibi eſt. 3) O infelicem ſtultitiam! eſt aliqua & doloris ambitio. Quid ergo? inquis. obliuiſcar amici? Breuem illi apud te memoriam promittis, ſi cum dolore manſura eſt. Iam iſtam frontem ad riſum quælibet fortuita res transferet. Non differo in longius tempus, quo deſiderium omne mulcetur, quo etiam acerrimi luctus reſidunt: cum primum te obſeruare deſieris, imago iſta triſtitiæ diſcedet. Nunc ipſe cuſtodis dolorem tuum, ſed cuſtodienti quoque elabitur: eoque citius, quo eſt acrior, deſinit. Id agamus, vt iucunda fiat nobis amiſſorum recordatio. nemo libenter ad id redit, quod non ſine tormento cogitaturus eſt. Si tamen iſtud fieri neceſſe eſt, vt cum aliquo nobis morſu, amiſſorum quos amauimus nomen occurrat: hic quoque morſus habet ſuam vo-

1. *In vnum dumtaxat diem*) Habes ap. Homerum Il. τ. vbi Vlyſſes ad Achillem lacrymis diffluentem:
Ἀλλὰ χρὴ τὸν μὲν καταθάπτειν ὅς κε θάνησι
Νηλέα θυμὸν ἔχοντας, ἐπ' ἤματι δακρύσαντας.
2. *Etiam Nioben de cibo cogitaſſe*) Id. Hom. Il. vlt.
3. *Nemo triſtis ſibi eſt*) Sed aliis quibus oſtendere triſtitiam cupit.

luptatem. Nam, vt dicere solebat Attalus noster; Sic amicorum defunctorum memoria iucunda est, quomodo poma quædam sunt suauiter aspera, quomodo in vino nimis veteri ipsa nos amaritudo delectat: cum vero interuenit spatium, omne quod angebat exstinguitur, & pura ad nos voluptas venit. Si illi credimus, amicos incolumes cogitare, melle ac placenta frui est: eorum qui fuerunt retractatio, non sine acerbitate quadam iuuat. Quis autem negauerit, hæc acria quoque, & habentia austeritatis aliquid, stomachum excitare? Ego non idem sentio. mihi amicorum defunctorum cogitatio, dulcis ac blanda est. habui enim illos, tanquam amissurus: amisi, tanquam habeam. Fac ergo, mi Lucili, quod tuam æquitatem decet. Desine beneficium Fortunæ male interpretari. abstulit, sed dedit. Ideo amicis auide fruamur, quia quamdiu contingere hoc possit, incertum est. Cogitemus quam sæpe illos reliquerimus, in aliquam peregrinationem longinquam exituri: quam sæpe eodem morantes loco, non viderimus: intelligemus, plus nos temporis perdidisse in viuis. Feras autem hos, qui cum negligentissime amicos habeant, miserrime lugent: nec amant quemquam, nisi cum perdiderunt? Ideoque tunc effusius mœrent, quia verentur, ne dubium sit an amauerint: sera iudicia affectus sui quærunt. Si alios habemus amicos, male de his & meremur, & existimamus: quia parum valent in vnius elati solatium. si non habemus, maiorem ipsi nobis iniuriam fecimus, quam a fortuna accepimus. Illa vnum abstulit: nos quemcumque non fecimus. Deinde ne vnum quidem amauit, qui plus quam vnum amare non potuit. Si quis despoliatus, amissa vnica tunica, complorare se malit, quam circumspicere quomodo frigus effugiat, & aliquid inueniat quo tegat scapulas, nonne tibi videatur stultissimus? Quem ama-

amabas, extulisti: quaere, quem ames. Satius est amicum reparare, quam flere. Scio quidèm pertritum iam hoc esse, quod adiecturus sum: non tamen ideo praetermittam, quia ab omnibus dictum est. Finem dolendi etiam qui consilio non fecerat, tempore inuenit: turpissimum autem est in homine prudente remedium mœroris, lassitudo mœrendi. Malo relinquas dolorem, quam ab illo relinquaris. quamprimum id facere desiste, quod etiamsi voles, diu facere non poteris. Annum fœminis ad lugendum constituère maiores, non vt tam diu lugerent, sed ne diutius: viris nullum legitimum tempus est, quia nullum honestum. Quam tamen mihi ex illis muliercùlis dabis, vix retractis a rogo, vix a cadauere reuulsis, cui lacrimae in totum mensem durauerint? Nulla res citius in odium venit, quam dolor: qui recens, consolatorem inuenit, & aliquos ad se adducit: inueteratus vero deridetur. nec immerito: aut enim simulatus, aut stultus est. Haec tibi scribo, is qui Annaeum Serenum, carissimum mihi, tam immodice fleui, vt (quod minime velim) inter exempla sim eorum quos dolor vicit. hodie tamen factum meum damno, & intelligo maximam mihi caussam sic lugendi fuisse, quod nunquam cogitaueram, mori eum ante me posse. Hoc vnum mihi occurrebat, minorem esse, & multo minorem: tanquam ordinem fata seruarent. Itaque assidue cogitemus, tam de nostra, quam omnium quos diligimus, mortalitate. Tunc ego dicere debui: Minor est Serenus meus: quid ad rem pertinet? post me mori debet, sed ante me potest. quia non feci, imparatum subito fortuna percussit. Nunc cogito, omnia & mortalia esse, & incerta lege mortalia. Hodie fieri potest, quidquid vnquam potest. Cogitemus ergo, Lucili carissime, cito nos eo peruenturos, quo illum peruenisse mœremus. Et forte

taſſe (ſi modo ſapientum vera fama eſt, recipitque nos locus aliquis) quem putamus periſſe, præmiſſus eſt.

EPIST. LXIV.

Q. Sextii laudatio, & ipſius deinde Sapientiæ. Veteres eius auctores venerandos, & nos tamen poſſe adiicere.

FUiſti heri nobiſcum. Potes queri, ſi heri tantum: ideo adieci, nobiſcum; 1) mecum enim ſemper es. Interuenerant quidam amici, propter quos maior fumus fieret: non hic qui erumpere ex lautorum culinis, & terrere vigiles 2) ſolet: ſed hic modicus, qui hoſpites veniſſe ſignificaret. Varius nobis ſermo fuit, vt in conuiuio, nullam rem vsque ad exitum adducens, ſed aliunde alio tranſiliens. Lectus eſt deinde liber Q. Sextii patris, magni, ſi quid mihi credis, viri, & licet negent, Stoici. Quantum in illo, dii boni, vigoris eſt, quantum animi! hoc non in omnibus philoſophis inuenies. Quorumdam ſcripta clarum habent tantum nomen: 3) cetera exſanguia ſunt. Inſtituunt, diſputant, cauillantur: non faciunt animum, quia non habent. Cum legeris Sextium, dices: Viuit, viget, liber eſt, ſupra hominem eſt, dimittit me plenum ingentis fiduciæ. In quacumque poſitione mentis ſim, cum lego hunc, (fatebor tibi) libet omnes caſus prouocare, libet exclamare: Quid ceſſas fortuna? congredere. paratum vides. Illius animum induo, qui quærit vbi ſe experiatur, vbi virtutem ſuam oſtendat,

1. *Nobiſcum*) non mecum, cum reliquis enim non tanta ipſi intercedebat amicitia, vt ſemper cum eis ſicut cum Seneca eſſe credi poſſet.
2. *Vigiles*) qui incendia curabant.
3. *Nomen*) titulum.

Spon-

[redacted]

Spumantemque dari pecora inter inertia votis
Optat aprum aut fuluum descendere monte leonem.

Libet aliquid habere quod vincam, cuius patientia exercear. Nam hoc quoque egregium Sextius habet, quod & ostendet tibi beatæ vitæ magnitudinem, & desperationem eius non faciet. Scies illam esse in excelso, sed volenti penetrabilem. hoc quidem virtus tibi ipsa præstabit, vt illam admireris, & tamen speres. Mihi certe temporis multum auferre solet contemplatio ipsa sapientiæ. non aliter illam intueor o! stupefactus, quam ipsum interim mundum, quem sæpe tanquam spectator nouus video Veneror itaque inuenta sapientiæ, inuentoresque; adire tanquam multorum hereditatem iuuat. Mihi ista acquisita, mihi laborata sunt. Sed agamus bonum patremfamiliæ: faciamus ampliora quæ accepimus. maior ista hereditas a me ad posteros transeat. Multum adhuc restat operis, multumque restabit: nec vlli nato post mille sæcula præcludetur occasio aliquid adhuc adiiciendi. Sed etiam si omnia a veteribus inuenta sunt: hoc semper nouum erit, vsus, & inuentorum ab aliis scientia & dispositio. Puta relicta nobis medicamenta, quibus sanarentur oculi. non opus est mihi alia quærere: hæc tantum morbis & temporibus aptanda sunt. Hoc asperitas oculorum conleuatur. hoc palpebrarum crassitudo tenuatur. hoc vis subita & humor auertitur. hoc acuitur visus. Teras ista oportet, & eligas tempus, adhibeas singulis modum. Animi remedia inuenta sunt ab antiquis; quomodo autem admoueantur, aut quando, nostri operis est quærere. Multum egerunt qui ante nos fuerunt, sed non peregerunt: suspiciendi tamen sunt, & ritu deorum colendi. Quid ni ego magnorum virorum & imagines habeam, incitamen-

ta animi, & natales celebrem? Quid ni illos honoris caussa semper appellem? Quam venerationem praeceptoribus meis debeo, eandem illis praeceptoribus generis humani, a quibus tanti boni initia fluxerunt. Si consulem videro aut praetorem, omnia quibus honos haberi honori 1) solet, faciam: equo desiliam, caput adaperiam, semita cedam. Quid ergo? Marcum Catonem vtrumque, & Laelium Sapientem, & Socratem cum Platone, & Zenonem, Cleanthemque, in animum meum sine dignatione summa recipiam? Ego vero illos veneror, & tantis nominibus semper assurgo.

EPIST. LXV.

Physiologica tractat, de Caussa & Materia. Quatenus vtilia sint, docet: si cum modo tractentur, & bono fine, id est vita. Attolli per haec animum ad Deum, & Honestum.

HEsternum diem diuisi cum mala valetudine. antemeridianum illa sibi vindicauit: postmeridiano mihi cessit. Itaque lectione primum tentaui animum. deinde cum hanc recepisset, plus illi imperare ausus sum, imo permittere. Aliquid scripsi, & quidem intentius, quam soleo, dum cum materia difficili contendo, & vinci nolo: donec interuenerunt amici, qui mihi vim afferrent, & tanquam aegrum intemperantem coërcerent. In locum stili sermo successit. ex quo eam partem ad te perferam, quae in lite est. te arbitrum adegimus? 1) plus negotii habes quam existimas. Triplex caussa est. Dicunt, vt scis, Stoici nostri, duo esse in rerum natura, ex quibus omnia fiant: caussam

1. *Honori*) officio & dignitati qua Praetor refulget.
1. *Adegimus*) l. *addiximus*.

& materiam. Materia iacet iners, res ad omnia parata, cessatura, si nemo moueat. Caussa autem, id est, ratio, materiam format, & quocumque vult versat, ex illa varia opera producit. Esse debet ergo vnde aliquid fiat, deinde a quo fiat: hoc caussa est, illud materia. Omnis ars imitatio est naturæ: itaque quod de vniuerso dicebam, ad hæc transfer, quæ ab homine facienda sunt. Statua & materiam habuit, quæ pateretur artificium: & artificem, qui materiæ daret faciem. Ergo in statua materia æs fuit, caussa artifex. Eadem conditio rerum omnium est. ex eo constant quod fit, & ex eo quod facit. Stoicis placet vnam caussam esse, id quod facit. Caussam Aristoteles putat tribus modis dici. *Prima*, inquit, caussa est ipsa materia, sine qua nihil potest effici. Secunda opifex. Tertia forma, quæ vnicuique operi imponitur, tanquam statuæ. nam hanc Aristoteles Idos vocat. Quarta quoque, inquit, his accedit, propositum totius operis. Quid sit hoc, aperiam. Æs prima statuæ caussa est: nunquam enim facta esset, nisi fuisset id, ex quo ea funderetur, duceretur ue. Secunda caussa artifex est: non potuisset enim æs illud in habitum statuæ figurari, nisi accessissent peritæ manus. Tertia caussa est forma: neque enim statua ista Doryphoros aut Diadumenos vocaretur, nisi hæc illi esset impressa facies. Quarta caussa est faciendi propositum: nam nisi hoc fuisset, facta non esset. Quid est propositum? quod inuitauit artificem, quod ille secutus fecit. Vel pecunia est hoc, si venditurus fabricauit: vel gloria, si laborauit in nomen: vel religio, si donum templo parauit. Ergo & hæc caussa est, propter quam fit. An non putas inter caussas facti operis numerandum, quo remoto factum non esset? His quintam Plato adiicit, exemplar, quam ipse ideam vocat: hoc est enim ad quod respiciens artifex, id

quod destinabat, efficit. Nihil autem ad re net, vtrum foris habeat exemplar, ad quoc oculos; an intus, quod sibi ipse concepit ć Hæc exemplaria rerum omnium Deus intra numerosque vniuersorum quæ agenda sunt, (mente complexus est. plenus his figuris est, (to ideas appellat, immortales, immutabiles gabiles. Itaque homines quidem pereunt: tem humanitas ad quam homo effingitur, pe & hominibus laborantibus, intereuntibus, il titur. Quinque ergo caussæ sunt, vt Plato (ex quo, 1) id a quo, 2) id quo, 3) id ad q id propter quod. 5) nouissime id quod ex h Tanquam in statua (quia de hac loqui cœpi ex quo, æs est: Id a quo, artifex est: Id qu(est, quæ aptatur illi: Id ad quod, exemplar e imitatur is qui facit: Id propter quod, facie positum est. Id quod ex istis est, ipsa statu omnia mundus quoque (vt ait Plato) habe ens, hic Deus est: Ex quo fit, hæc materia est hic est habitus, & ordo mundi quem videmu plar, scilicet ad quod Deus hanc magnitudir ris pulcherrimi fecit: Propositum, propter qu Quæris, quid sit propositum Deo? Bonitas. Plato ait. Quæ Deo faciendi mundum cat bonus est, bono nulla cuiusquam boni inuidi cit itaque quam optimum potuit. Fer erg sententiam, & pronuncia, quis tibi verisim videatur dicere, non quis verum dicat. id e

1. *Ex quo*) materia.
2. *A quo*) causa efficiens.
3. *Quo*) forma, qua vel per quam res est.
4. *Ad quod*) idea siue exemplar.
5. *Propter quod*) caussa finalis.
6. *Id quod ex his est*) effectus.

[illegible] nos eſt, quam ipſa veritas. Hæc quæ ab Ariſtotele & Platone ponitur turba cauſſarum, aut nimium multa, aut nimium pauca comprehendit. Nam ſi quocumque remoto quid effici non poteſt, id cauſſam iudicant eſſe faciendi, pauca dixerunt. Ponant inter cauſſas tempus. nihil ſine tempore poteſt fieri. Ponant locum. ſi non fuerit vbi fiat aliquid, ne fiet quidem. Ponant motum. nil ſine hoc nec fit nec perit: nulla ſine motu ars, nulla mutatio eſt. Sed nos nunc primam & generalem cauſſam quærimus. hæc ſimplex eſſe debet. nam & materia ſimplex eſt. Quærimus, quid ſit cauſſa: Ratio faciens, id eſt, Deus. Ita enim quæ nunc retuli, non ſunt multæ & ſingulæ cauſſæ, ſed ex vna pendent ex ea quæ faciet. Formam dicis cauſſam eſſe: hanc imponit artifex operi. pars eſt, non cauſſa. Exemplar quoque non eſt cauſſa, ſed inſtrumentum cauſſæ neceſſarium. Sic neceſſarium eſt exemplar artifici, quomodo ſcalprum, quomodo lima. ſine his procedere ars non poteſt. non partes tamen hæc artis, aut cauſſæ ſunt. Propoſitum, inquit, artificis, propter quod ad faciendum aliquid accedit, cauſſa eſt. vt ſit cauſſa, non eſt efficiens cauſſa, ſed ſuperueniens. Hæ autem innumerabiles ſunt: nos de cauſſa quærimus generali. Illud vero non pro ſolita ipſis ſubtilitate dixerunt, totum mundum & conſummatum opus, cauſſam eſſe. multum enim intereſt inter opus, & cauſſam operis. Aut fer ſententiam: aut (quod facilius in eiuſmodi rebus eſt) nega tibi liquere, & nos reuerti iube. Quid te, inquis, delectat tempus inter iſta conterere, quæ tibi nullum affectum eripiunt, nullam cupiditatem abigunt? Ego quidem priora illa ago ac tracto, quibus pacatur animus, & me prius ſcrutor: deinde hunc mundum. Ne hoc quidem tempus vt exiſtimas, perdo. Iſta enim omnia ſi non concidantur, nec in hanc ſubtilitatem inutilem diſtrahantur, attollunt & leuant animum, qui graui ſarcina

cina pressus, explicari cupit, & reuerti ad illa qu fuit. Nam corpus hoc, animi pondus ac pœn premente illo vrgetur, in vinculis est, nisi ac philosophia: & illum respirare rerum naturæ sp culo iussit, & a terrenis dimisit ad diuina. Hæc l tas eius est, hæc euagatio: subducit interim se c diæ in qua tenetur, & cælo reficitur. Quema dum artifices ex alicuius rei subtilioris intentio quæ oculos defatigat, si malignum & precarium l habent, 8) in publicum prodeunt, & in aliqua r ne ad populi otium dedicata oculos libera luce ctant: si animus in hoc tristi & obscuro dom clusus, quoties potest, apertum petit, & in r naturæ contemplatione requiescit. Sapiens a torque sapientiæ adhæret quidem in corpore suo optima sui parte abest, & cogitationes suas ad mia intendit, & velut sacramento rogatus, hoc viuit, stipendium putat: & ita formatus est, nec amor vitæ, nec odium sit, patiturque mo quamuis sciat ampliora superesse. Interdices inspectione rerum naturæ, ac toto abductum re in partem? Ego non quæram, quæ sint initia v sorum, quis rerum formator, quis omnia in vn sa & materia inerti conuoluta discreuerit? Non ram, quis sit artifex huius mundi? qua ratione magnitudo in legem & ordinem venerit? quis collegerit, confusa distinxerit, in vna deformit latentibus faciem 10) diuiserit? vnde lux tanta f

7. *Intentione*) ex intensa in opus aliquod subtilius op
8. *Malignum & precarium lumen habent*) quod fieri oculo in rebus minutis, vel colore radiante infectis nim occupato.
9. *Deformitate*) chao.
10. *Faciem*) formam & cultum.

nudos edere animos, feciſſet. nunc quod amplius eſt, facit: quosdam enim edit corporibus impeditos, ſed nihilominus perrumpentes obſtantia. Claranus mihi videtur in exemplar editus: vt ſcire poſſemus, non deformitate corporis fœdari animum, ſed pulcritudine animi corpus ornari. Quamuis autem pauciſſimos vna fecerimus dies, tamen multi nobis ſermones fuerunt, quos ſubinde egeram, 2) & ad te mittam. Hoc primo die quæſitum eſt, quomodo poſſint paria bona eſſe, ſi triplex eorum conditio eſt. Quædam (vt noſtris videtur) prima bona ſunt: tanquam gaudium, pax, ſalus patriæ. Quædam ſecunda, in materia infelici expreſſa: tanquam tormentorum patientia, & in morbo graui temperantia. Illa bona directo optamus nobis: hæc, ſi neceſſe erit. Sunt adhuc tertia: tanquam modeſtus inceſſus, & compoſitus, ac probus vultus, & conueniens prudenti viro geſtus. Quomodo iſta inter ſe paria eſſe poſſunt: cum alia optanda ſint, alia auerſanda? Si volumus iſta diſtinguere, ad primum reuertamur, & conſideremus id quale ſit. Animus intuens vera, peritus fugiendorum ac petendorum, non ex opinione, ſed ex natura pretia rebus imponens, toti ſe inferens mundo, & in omnes eius actus contemplationem ſuam mittens, cogitationibus actionibusque intentus, ex æquo magnus ac vehemens, aſperis blandisque pariter inuictus, neutri ſe fortunæ ſubmittens, ſupra omnia quæ contingunt acciduntque eminens, pulcherrimus, ordinatiſſimus, cum decore, cum viribus ſanus ac ſiccus, 3) imperturbatus, intrepidus, quem nulla vis frangat, quem nec attollant fortuita, nec deprimant. Talis animus virtus eſt, hæc eius facies, ſi ſub vnum veniat

2, *Egeram*) proferam.
3. *Siccus*) firmus & ſibi conſtans, notum de ξηρᾷ ψυχῇ quid dixerit Heraclitus.

adſpe-

adſpectum, & ſemel tota ſe oſtendat. Ceterum mu-
tæ eius ſpecies ſunt, quæ pro vitæ varietate & pro acti-
onibus explicantur: nec minor fit aut maior ipſa. D
creſcere enim ſummum bonum non poteſt, nec vi-
tuti ire retro licet: ſed in alias atque alias qualitat
conuertitur, ad rerum quas actura eſt habitum fig-
rata. Quidquid attigit, in ſimilitudinem ſui adducit
tingit: actiones, amicitias, interdum domos totas, qu
intrauit diſpoſuitque, condecorat: quidquid tractau
id amabile, conſpicuum, mirabile facit. Itaque vis ei
& magnitudo vltra non poteſt ſurgere, quando incr
mentum maximo non eſt. Nihil inuenies rectius rect
non magis quam verius vero, quam temperato temp
ratius. omnis in modo eſt virtus: modus certa menſu
eſt. Conſtantia non habet quo procedat, non mag
quam fiducia, aut veritas, aut fides. Quid accedere pe
fecto poteſt? nihil. aut perfectum non erat, cui acceſſi
ergo ne virtuti quidem, cui ſi quid adiici poteſt, defui
Honeſtum quoque nullam acceſſionem recipit: ho
neſtum eſt enim propter illa quæ retuli. Quid porr
decorum, & iuſtum, & legitimum? non eiuſdem eſ
formæ putas, certis terminis comprehenſum? Creſce
re poſſe, imperfectæ rei ſignum eſt: bonum omne i
eaſdem cadit leges: iuncta eſt priuata & publica vtil
tas, tam mehercules, quam inſeparabile eſt, laudan
dum petendumque. Ergo virtutes inter ſe pares ſun
& opera virtutum, & omnes homines quibus illa con
tigere. Satorum vero animaliumque virtutes, cum
mortales ſint, fragiles, caducæque, & incertæ, ex
ſiliunt reſiduntque: & ideo non eodem pretio æſtiman
tur. Vna inducitur humanis virtutibus regula: vn
enim eſt ratio recta, ſimplexque. Nihil eſt diuin
diuinius, cæleſti cæleſtius. Mortalia minuunt, ca
dunt, deteruntur, creſcunt, exhauriuntur, implen
tur; itaque illis in tam incerta ſorte inæqualitas eſt

diui

diuinorum vna natura est. Ratio autem nihil aliud est, quam in corpus humanum pars diuini spiritus mersa. Si ratio diuina est, nullum autem bonum sine ratione est, bonum omne diuinum est, nullum porro inter diuina discrimen est, ergo nec inter bona. Paria itaque sunt inter se gaudium, & fortis atque obstinata tormentorum perpessio. in vtroque enim eadem est animi magnitudo: in altero remissa, & laxa; in altero pugnax, & intenta. Quid? tu non putas, parem esse virtutem eius qui fortiter hostium mœnia expugnat, & eius qui obsidionem patientissime sustinet? Et magnus Scipio, qui Numantiam claudit & comprimit, cogitque inuictas manus in exitium ipsas sui verti: & magnus ille obsessorum animus, qui scit nihil esse clausum, cui mors aperta est, & in complexu libertatis exspirat. Æque reliqua quoque inter se paria sunt, tranquillitas, simplicitas, liberalitas, constantia, æquanimitas, tolerantia: omnibus enim istis vna virtus subest, quæ animum rectum & indeclinabilem præstat. Quid ergo? nihil interest inter gaudium, & dolorum inflexibilem patientiam? nihil, quantum ad ipsas virtutes; plurimum, quantum ad illa, in quibus virtus vtraque ostenditur. In altero namque naturalis animi remissio ac laxitas: in altero, contra naturam dolor. Itaque media sunt hæc, quæ plurimum interualli recipiunt. Virtus in vtraque par est: virtutem materia non mutat: nec peiorem facit dura & difficilis, nec meliorem hilaris & læta. Necesse est ergo æqualia sint bona vtraque: quia nec hic potest se melius in hoc gaudio gerere, nec ille melius in illis cruciatibus. duo vero, quibus nihil fieri melius potest, paria sunt. Nam si quæ extra virtutem posita sunt, aut minuere illam, aut augere possunt; desinit vnum bonum esse, quod honestum est. Si hoc concesseris, omne honestum perit. Quare? dicam; quia nihil honestum est.

est, quod ab inuito, quod a coacto fit. omi
stum voluntarium est. Admisce illi pigritia
relam, tergiuersationem, metum: quod ha
optimum, perdidit, sibi placere. Non pot
stum esse, quod non est liberum, nam quod ti
vit. Honestum omne securum est, tranqui
si recusat aliquid, si complorat, si malum iudi
turbationem recipit, & in magna discordia v
Hinc enim species recti vocat, illinc suspicio
trahit. Itaque qui honeste aliquid facturus e
quid opponitur, id etiam si incommodum pu
lum non putat: velut libens faciet. Omne h
iniussum, incoactumque est, sincerum, & n
lo mixtum. Scio quid mihi hoc loco respon
sit. Hoc nobis persuadere conaris, nihil inte
trum aliquis in gaudio sit, an in equuleo iaceat
torem suum lasset. Poteram respondere quo
rus ait, Sapientem, si in Phalaridis tauro pe
exclamaturum: Dulce est, & ad me nil p
Quid miraris, si ego paria bona dico, vnius i
vio iacentis, alterius inter tormenta fortissi
tis: cum (quod incredibilius est) dicat E
dulce esse torqueri? Et hic respondeo, plurir
teresse inter gaudium & dolorem. Si quæra
ctio, alterum petam, alterum vitabo. illud sec
naturam est, hoc contra. Quamdiu sic æstir
magno inter se dissident spatio: cum ad virtut
tum est, vtraque par est, & quæ per læta proc
quæ per tristia. Nullum habent momentum
& dolor, & quidquid aliud incommodi est:
enim obruitur. Quemadmodum minuta
claritas solis obscurat: sic dolores, molestias,
as, virtus magnitudine sua elidit, atque oppri
quocumque affulsit, ibi quidquid sine illa app
stinguitur: nec magis vllam portionem hal

tum in virtutem inciderint, quam in mari Hoc scias ita esse, ad omne pulcrum vir bo- la cunctatione procurret. stet illic licet car- tortor atque ignis, perseuerabit: nec quid sed quid facturus sit, adspiciet: & se ho- nquam bono viro credet. vtilem illam sibi tutam, prosperam. Eumdem ergo lo- pit apud illum honesta res, sed tristis atque nem vir bonus, pauper, aut exsul, ac pal- gedum pone ex alia parte virum bonum, undantem, ex altera nihil habentem, sed ia: vterque æque bonus vir erit, etiam si spari vtetur. Idem (vt dixi) in rebus iu- :, quod in hominibus. æque laudabilis est orpore valido ac libero posita, quam in mor- necto. Ergo tua quoque virtus non magis lau- corpus illæsum tibi & integrum fortuna præ- am si ex aliqua parte mutilatum. alioqui hoc uorum habitu dominum æstimare. Omnia in quæ dominium casus exercet, serua sunt, & corpus, & honores: imbecilla, fluida, possessionis incertæ. Illa rursus libera & era virtutis. quæ non ideo magis appeten- benignius a fortuna tractantur; nec minus, erum iniquitate premuntur. Quod amici- minibus est, hoc in rebus appetitio est. o, magis amares virum bonum locupletem, perem: nec robustum & lacertosum, quam & languidi corporis: ego ne rem quidem etes hilarem ac pacatam, quam distractam m. Et si hoc est, magis diliges ex duobus is viris, nitidum & vnctum, quam pulueru- horrentem. deinde hucusque peruenies, vt gas integrum omnibus membris & illæsum, ilem aut luscum. Paulatim fastidium tuum

illo

illo vsque procedet, vt ex duobus æque iustis ac
dentibus, comatum & crispulum malis, quam re
strum. Vbi par est in vtroque virtus, non compare
rum rerum inæqualitas: omnia enim alia non p
sed accessiones sunt. Nam quis tam iniquam c
ram inter suos agit, vt filium sanum quam ægrun
gis diligat? procerumue & excelsum, quam breu
modicum? Fœtus suos non distinguunt feræ, &
alimentum pariter omnium sternunt. 1) aues ex
partiuntur cibos. Vlysses ad Ithacæ suæ saxa sic
perat, quemadmodum Agamemnon ad Mycen
nobiles muros. Nemo enim patriam, quia m
est, amat, sed quia sua. Quorsum hæc pertinen
scias virtutem omnia opera sua, velut fœtus suo
dem oculis intueri, æque indulgere omnibus: &
dem impensius, laborantibus. Quoniam qu
etiam parentum amor, magis in ea quorum m
tur, inclinatur. Virtus quoque opera sua quæ
affici & premi, non magis amat, sed parentun
norum more, magis complectitur ac fouet. Quare
est vllum bonum altero maius? quia non est quid
apto aptius, quia plano nihil est planius. Non pot
cere, Hoc magis par est alicui 2) quam illud: erg
honesto honestius quidquam est. Quod si par om
virtutum natura est, tria genera bonorum in
sunt. Ita dico, in æquo est moderate gaudere, & n
rate dolere: Lætitia illa non vincit hanc animi fir
tem, sub tortore gemitus deuorantem. Illa bona
bilia sunt, hæc mirabilia. vtraque nihilominus p
quia quidquid incommodi est, velamento m
boni tegitur. Quisquis hæc imparia iudicat, a
sis virtutibus auertit oculos, & exteriora circums

1. *Sternunt*) vbera præbituræ.
2. *Hoc magis par est alicui)* hoc bonum magis alicui
venit.

...idem pendunt, idem patent: a) falsa mpl.
bent vani. Itaque speciosa & magna contra
...o, cum ad pondus reuocata sunt, fallunt.
mi Lucili, quidquid vera ratio commendat,
& aeternum est, firmat animum, attollitque,
...urum in excelso: illa quae temere laudan-
...ulgi sententia bona sunt, inflant inanibus lae-
...ursus ea quae timentur tanquam mala, iniici-
...nidinem mentibus, & illas non aliter, quam
i species periculi, agitant. Vtraque res er-
...cussa animum & diffundit, & mordet: nec
...lio, nec haec metu digna est: sola ratio immu-
...iudicii tenax est. non enim seruit, sed im-
...nsibus. Ratio rationi par est, sicut rectum
...rgo & virtus, quae non aliud est quam recta
Omnes virtutes rationes rectae sunt: si rectae
pares sunt. Qualis ratio est, tales & actio-
...: ergo omnes pares sunt. Nam cum similes
...int, similes & inter se sunt: pares autem acti-
...er se esse dico, qua rectae sunt, & honestae.
...n magna habebunt discrimina, variante ma-
...ae modo latior est, modo angustior; modo
..., modo ignobilis; modo ad multos pertinens,
...d paucos. In omnibus tamen istis, id quod
...m est, par est. tanquam viri boni, omnes pa-
..., qua boni sunt. sed habent differentias aeta-
...s senior, alius iunior. habent corporis: alius
..., alius deformis est. habent fortunae: ille
hic pauper est: ille gratiosus, potens, vrbibus
...populis; ignotus hic plerisque, & obscurus.
...illud quod boni sunt, pares sunt. De bonis
...sensus non iudicat: quid vtile, scit; quid in-

a) ... patent) non imponant specie, sed idem pendunt
quod esse videntur.

bet: & ea quæ neque bona sunt, neque mal
siones minimas ac leuissimas iudicat, omne illi
in animo est. Ceterum quædam prima existi
quæ ex proposito venit, tanquam victoriam
liberos, patriæ salutem: quædam secunda, q
apparent nisi in rebus aduersis: tanquam æqu
pati morbum magnum, exsilium: quædam
quæ nihilo magis secundum naturam sunt, qu
tra naturam: tanquam prudenter ambulare,
site sedere. Non enim minus secundum natu
sedere, quam aut stare, aut ambulare. Duo
periora diuersa sunt. prima enim secundum n
sunt, gaudere liberorum pietate, patriæ incolu
secunda contra naturam sunt, fortiter obstare
tis, & sitim perpeti, morbo vrente præcordia
ergo? aliquid contra naturam bonum est? min
illud aliquando contra naturam est, in quo
illud exsistit. vulnerari enim, & subiecto ig
scere, & aduersa valetudine affligi, contra n
est: sed inter ista seruare animum infatigabil
cundum naturam est. Et vt, quod volo, ex
breuiter, materia boni aliquando contra n
at bonum, nunquam. quoniam bonum sine
nullum est: sequitur autem ratio naturam. Q
ergo ratio? naturæ imitatio. Quid est summ
minis bonum? ex naturæ voluntate se gerer
est, inquit, dubium, quin felicior pax sit nu
lacessita, quam multo reparata sanguine. N
dubium, inquit, quin felicior sit inconcussa v

[redacted]

ribus morbis & extrema minitantibus in
dam & patientia educta. Eodem modo
ium, quin maius bonum sit gaudium,
tius animus ad perpetiendos cruciatus
signium. Minime: illa enim quae fortuita
nis discriminis recipiunt: aestimantur e-
umentium. Bonorum vnum propositum
e naturae. hoc in omnibus par est. Cum
tatu sententiam sequimur, non potest di-
assentitur, quam ille: ab omnibus in e-
ntiam itur. idem de virtutibus dico: o-
assentiuntur. idem de bonis dico: omnia
iuntur. Alter adolescens decessit, alter se-
raeter hos infans, cui nihil amplius conti-
spicere vitam: omnes hi aeque fuere mor-
si mors aliorum longius vitam passa est
iorum in medio flore praecidit, aliorum
ncipia. Alius inter coenandum solutus est,
nuata mors somno est, aliquem concubi-
bis oppone ferro transfossos, aut exani-
tum morsu, aut fractos ruina, aut per lon-
um contractionem extortos minutatim:
elior dici, aliquorum peior potest exitus:
omnium par est. per quae venit diversa
od desinunt, vnum est. mors nulla maior
: habet enim eumdem in omnibus mo-
itam. Idem tibi de bonis dico, hoc bonum
oluptates est, hoc inter tristia & acerba:
e indulgentiam rexit, hoc violentiam do-
rque aeque bonum est, quamuis illud pla-
it, hoc aspera. Idem finis omnium est.
laudanda sunt, virtutem rationemque
virtus aequat inter se, quidquid agnoscit.
l hoc inter nostra placita mireris. apud E-
bona sunt, ex quibus summum illud bea-

O 2 tum-

tumque componitur: vt corpus sine dolore sit, animu sine perturbatione. Hæc bona non crescunt, si plena sunt. quo enim crescet, quod plenum est? Dolore corpus caret: quid ad hanc accedere indolentiam potest? Animus constat sibi, & placidus est: quid accedere ad hanc tranquillitatem potest? Quemadmodum serenitas cæli non recipit maiorem adhuc claritatem, in sincerissimum nitorem repurgata: sic hominis, corpus animumque curantis, & bonum suum ex vtroque nectentis, perfectus est status, & summam voti sui inuenit si nec æstus animo est, nec dolor corpori. Si qua extra blandimenta contingunt, non augent summum bonum, sed, vt ita dicam, condiunt & oblectant absolutum enim illud humanæ naturæ bonum, corporis & animi pace contentum est. Dabo apud Epicurum tibi etiamnum simillimam huic nostræ diuisionem bonorum. Alia enim sunt apud illum, quæ malit contingere sibi: vt corporis quietem, ab omni incommodo liberam, & animi remissionem, bonorum suorum contemplatione gaudentis. Alia sunt, quæ quamuis nolit accidere, nihilominus & laudat & comprobat: tanquam illam, quam paulo ante dicebam, malæ valetudinis, & dolorum grauissimorum perpessionem. in qua Epicurus fuit illo summo ac fortunatissimo die suo: ait enim se vesicæ & exulceratæ ventris tormenta tolerare, vlteriorem doloris accessionem non recipientia: esse nihilominus sibi illum beatum diem; beatum autem agere, nisi qui est in summo bono, non potest. Ergo & apud Epicurum sunt hæc bona, quæ malles non experiri: sed quia ita res tulit, & amplexanda & laudanda & exæquanda summis sunt. Non potest dici, hoc non esse par maximis bonum, quod beatæ vitæ clausulam imposuit, cui Epicurus extrema voce gratias egit. Permitte mihi, mi Lucili virorum optime, aliquid audacius dicere. si vlla bona maior

possent: hæc ego quæ tristia videntur, s & delicatis prætulissem. Maius est enim difficilia, quam læta moderari. Eadem scio, vt aliquis felicitatem bene, & calatiter ferat. Æque fortis esse potest, qui :urus excubuit, nullis hostibus castra tenqui succisis poplitibus in genua se excepit, nisit. Macte virtute esto, sanguinolenredeuntibus dicitur. Itaque hæc magis bona exercitata & fortia, & cum fortu-Ego dubitem, quin magis laudem trunretorridam manum Mucii, quam cuiusliani saluam? Stetit hostium flammarumptor, & manum suam in hostili foculo di-:rspectauit, donec Porsenna, cuius pœgloriæ inuidit: & ignem inuito eripi iusonum quidni inter prima numerem: tanputem, quam illa secura & intentata forquanto rarius est hostem amissa manu armata? Quid ergo? inquis, hoc bonum ? Quid ni? hoc enim, nisi qui potest & potest facere. An potius optem, vt malaarticulos exoletis meis porrigam? vt mu-: aliquis in mulierculam ex viro versus, os ducat? Quid ni, ego feliciorem putem i sic tractauit ignem, quasi illam manum præstitisset? In integrum restituit, quid,

fortunæ) quæ fortuna non tentauit atque lacessidos) *μαλακίζειν* est emolhire.

ri) ita dicti quos in prioribus lineis descripsit, ce membra, & plurimum manus digitosque du-:er tractabant. Martialis l. 3.

rit agili corpus arte tractatrix.

e Clearchus apud Athenæum L. 6. & Ioh. Saris-Polycratici c. 13. *Lips.*

quid errauerat. confecit bellum inermis ac n
& illa manu trunca reges duos vicit. 7)

EPIST. LXVII.

Post Præfatiunculam Quæstio, An omne bonum bile? Ait, esse: etiam cuius materia in mal fortiter vri, ægrotare, flagellari. Non ipsa vst bus, flagella; sed illud, fortiter & patien quit, est optabile. Deinde, Virtutes nexas e vti vna, omnes. Sunt & hæc pulcra, forti ni Stoici.

VT a communibus initium faciam, ver ap cœpit: sed iam inclinatum in æstatem, q pore calere debebat, intepuit: nec adhuc illi f sæpe enim in hiemem reuoluitur. Vis scire q bium adhuc sit? nondum me committo frig adhuc rigorem eius infringo. Hoc est, inquis, dum, nec frigidum pati. Ita est, mi Lucili. iam a contenta est suo frigore: vix media regelatu Itaque maior pars in vestimentis degitur. Ag as senectuti, quod me lectulo affixit. Quid tias illi hoc nomine agam? quidquid debeba non possum. 2) Cum libellis mihi plurimus se si quando interueniunt epistolæ tuæ, tecum e videor: & sic afficior animo, tanquam tibi no bam, sed respondeam. Itaque & de hoc qu ris, quasi colloquar tecum: quale sit, vna mur. Quæris an omne bonum optabile sit. Si est, inquis, fortiter torqueri, & magno an

7. *Reges duos vicit*) Tarquinium exsulem, & P quos ab obsidione remouit. *Lips.*
1. *Frigidæ*) aquæ.
2. *Non possum*) h. e. peccatum me deseruit, nec i me labor in lectu cum eo.

k patienter ægrotare, sequitur vt ista optabilia sint. nihil autem video ex istis voto dignum. Neminem :erte adhuc scio eo nomine votum soluisse, quod fla- ;ellis cæsus esset, aut podagra distortus, aut equuleo ongior factus. Distingue, mi Lucili, ista: & intel- ges esse in his aliquid optandum. Tormenta abesse me velim: sed si sustinenda fuerint, vt me in illis ortiter, honeste, animose geram, optabo. Quid- ni ego malim non incidere bellum? sed si inciderit, t vulnera, vt famem, & omnia quæ bellorum neces- tas fert, generose feram, optabo. Non sum tam emens, vt ægrotare cupiam: sed si ægrotandum fue- t, vt nihil intemperanter, nihil effeminate faciam, ptabo. Ita non incommoda optabilia sunt, sed vir- s qua perferuntur incommoda. Quidam ex no- ris existimant, omnino asperorum fortem toleran- m non esse optabilem, sed nec abominandam qui- m: quia voto purum bonum peti debet, & tran- uillum, & extra molestiam positum. Ego dissentio. uare? primum quia fieri non potest, vt aliqua res na quidem sit, sed optabilis non sit: deinde si virtus tabilis est, nullum autem sine virtute bonum, & o- ne bonum optabile. Deinde etiam, si tormento- am fortis patientia optabilis non est: etiamnum inter- go, Nonne fortitudo optabilis est? atqui pericula ntemnit & prouocat. Pulcherrima pars eius, ma- neque mirabilis illa est, non cedere ignibus, ob- am ire vulneribus: interdum tela ne vitare quidem, d pectore excipere. Si fortitudo optabilis est; & rmenta patienter ferre optabile est. hoc enim, for- udinis pars est: sed separa ista, vt dixi, nihil erit od tibi faciat errorem. Non enim pati tormenta tabile est, sed pati fortiter. Illud opto fortiter, od est virtus. Quis tamen vnquam hoc sibi opta- :? Quædam vota aperta & professa sunt, cum par-

ticulatim fiunt: quædam latent, cum vno voto mul comprehensa sunt. Tanquam opto mihi vitam h nestam: vita autem honesta actionibus variis consta In hac est Reguli arca, 3) Catonis scissum manu si vulnus. Rutilii exsilium, calix venenatus qui Socrate transtulit e carcere in cælum. Ita cum optaui mihi v tam honestam, & hæc optaui, sine quibus interdu honesta non potest esse.

- - - - O terque quaterque beati,
Queis ante ora patrum, Troiæ sub mœnibus altis
Contigit oppetere!

Quid interest, optes hoc alicui, an optabile fuisse teatis? Decius se pro Rep. deuouit, & in medios h stes incitato equo mortem petens irruit. Alter p hunc paternæ virtutis æmulus, conceptis solennib 4) ac iam familiaribus 5) verbis, in aciem confe tissimam incurrit, de hoc solicitus tantum vt litar 6) optabilem rem putans bonam mortem. Dubi ergo, an optimum sit memorabilem mori, & in quo opere virtutis? Cum aliquis tormenta fortiter titur, omnibus virtutibus 7) vtitur fortasse, cum v in promptu sit, & maxime appareat, patientia ce rum illic est fortitudo: cuius patientia & perpessio, tolerantia, rami sunt. illic est prudentia, sine q nullum initur consilium: quæ suadet, quod effug non possis, quam fortissime ferre. illic est constanti quæ deiici loco non potest, & propositum nulla vi

3. *Reguli arca)* in qua clauis confixus fortiter stetit.
4. *Solennibus)* formula enim solenni se deuouebant pr unte pontifice.
5. *Iam familiaribus)* vtpote a patre etiam conceptis, at adeo huic familiæ quasi propriis.
6. *Litaret)* Deos seipsum sacrificans propitiaret.
7. *Omnibus virtutibus)* omnes enim inter se coniunctæ si

t

s dimittit. illic est indiuiduus ille comitatus .Quidquid honeste fit, vna virtus facit, sed de ntentia : 8) quod autem ab omnibus virtuti- robatur, etiam si ab vna fieri videtur, opta- Quid? tu existimas ea tantum optabilia esse, oluptatem & otium veniunt? quae excipiuntur rnatis 9)? Sunt quaedam tristes voluptates, sum vota, quae non gratulantium coetu, sed adoran- rantiumque celebrantur. Ita tu non putas optasse, vt ad Poenos perueniret? Indue ma- imum, & ab opinionibus vulgi secede pau- pe quantam debes virtutis pulcherrimae ac ntissimae speciem, quae nobis non sertis, sed sanguine colenda est. Adspice M. Cato- ro illi pectori purissimas manus admouen- ulnera parum demissa laxantem. Vtrum il- dicturus es. Vellem quae velles: 10) &, Mo- ? an, Feliciter, quod agis? 11) Hoc loco mi- rius noster occurrit, qui vitam securam, & ortunae incursionibus mare mortuum vocat. ere ad quod exciteris, ad quod te concites, ntiatione, & incursu firmitatem animi tui d in otio inconcusso iacere: non est tranquil- acia est. 12) Attalus Stoicus dicere solebat: fortuna in castris suis, quam in deliciis ha- queor, sed fortiter: bene est. occidor, sed bene est. Apud Epicurum dicet, Et dulce

nsilii sententia) Ex forensi formula, nam praetor r pronunciat de consilii sententia. *Lips.*
is ornatis) Hoc dicit, quod in omni publica prima- ia receptam ianuam ornari lauru & lucernis.
m quae velles) h. e. vellem vt laetiora & quae velles ae, quod in luctu dicere solemus.
iter quod agis) formula gratulandi in re laeta.
cia est) quae in mari dicitur, cum sine motu torpet.

est. Ego tam honestæ rei ac seueræ nunquam nomen imponam. Vror, sed inuictus. Q optabile sit, non quod vrit me ignis, sed qu vincit? Nihil est virtute præstantius, nihil pı & bonum est, & optabile, quidquid ex huius imperio.

EPIST. LXVIII.

Suadet otium, sed cum Philosophia iunctum. non iactandum esse. Et in eo de se, apud se dum: id est, vt in vitia inquiramus, eme Denique hoc otium, super aliorum negotia es magna reip. seruit.

CONSILIO tuo accedo: absconde te in otio, se tium tuum absconde. Hoc te facturum, rum etiam si non præcepto, at exemplo licet sci ex præcepto quoque facies: id tibi, cum voles, babo. Nec ad omnem Remp. mittimus, nec (1) nec sine vllo fine. 2) Præterea, cum sapienti ipso dignam dedimus, id est, mundum: non tra Remp. etiamsi secesserit. imo fortasse reli angulo, in maiora atque ampliora transit, & ce positus, intelligit, cum sellam aut tribunal as rat, 3) quam humili loco sederit. Depono ho te: nunquam plus agere sapientem, quam cum spectum eius diuina atque humana venerunt. ad illud reuertor, quod suadere tibi cœperam, um tuum ignotum sit. Non est quod inscribas bi philosophiam. atque etiam aliud, propos

1. *Nec semper*) ita vt nihil aliud agat.
2. *Nec sine vllo fine*) Pausa & quies in senectute est
3. *Cum sellam aut tribunal ascenderat*) in magistra
4. *Quod inscribas*) vt titulum præ te feras, & pr um philosophiæ ostentes.

nomen impone: valetudinem, & imbecillitatem vo- cato, & desidiam. Gloriari otio, iners ambitio est. Animalia quædam, ne inueniri possint, vestigia sua circa cubile ipsum confundunt: idem tibi faciendum est, alioqui non deerunt qui persequantur. Multi aperta transeunt, condita & obstrusa rimantur. furem signata sollicitant. vile videtur, quidquid patet: aperta effractarius præterit. Hos mores habet populus, hos imperitissimus quisque: in secreta irrumpere cupit. Optimum itaque est, non iactare otium suum. iactandi autem genus est, nimis latere, & a conspectu hominum secedere. Ille Tarentum se abdidit, ille Neapoli inclusus est: ille multis annis non transit domus suæ limen. Conuocat turbam, quisquis otio suo aliquam fabulam imposuit. 5) Cum secesseris, non est agendum hoc, vt de te homines loquantur, sed vt ipse tecum loquaris. Quid autem tecum loquaris? quod homines de aliis libentissime faciunt, de te apud te pessime existima. Assuesce & dicere verum, & audire. Id autem maxime tracta, quod in te esse infirmissimum senseris. Nota habet quisque sui corporis vitia. itaque alius vomitu leuat stomachum, alius frequenti cibo fulcit, alius interposito ieiunio corpus exhaurit & purgat. Hi quorum pedes dolor repetit, aut vino aut balneo abstinent: in cetera negligentes, huic, a quo infestantur, occurrunt. Sic in animo nostro sunt quasi caussariæ partes 6), quibus adhibenda cura est. Quid in otio facio? vlcus meum curo. Si ostenderem tibi pedem turgidum, liuidam manum aut contracti cruris aridos neruos, permitteres mihi uno loco iacere, & fouere morbum meum: maius

Fabulam imposuit) vt in hominum ore esset effecit.
Caussariæ partes) caussarii in militia, qui caussam commoditatem vacationis militiam allegant, inde caussarii pro affectis.

ma-

medicus, sed æger hic habitat. Malo illa,
secesseris, dicas: ego istum beatum hominem p
& eruditum: erexeram aures. destitutus su
vidi, nihil audiui, quod concupiscerem, ad quo
terer. Si hoc sentis, si hoc loqueris, aliquid pr
est. Malo ignoscas otio meo, quam inuideas.
inquis, Seneca, mihi commendas? ad Epicu
ces dilaberis? Otium tibi commendo, in qu
ra agas & pulcriora, quam quæ reliquisti.
superbas potentiorum fores, digerere in litt
senes orbos, plurimum in foro posse, inuid
tentia ac breuis est, &, si verum æstimes, sor
le me gratia forensi longe antecedit. ille st
militaribus & quæsita per hoc dignitate. 8) il
tum turba. huius turbæ par esse non possum
gratiæ. Tanti est 9) ab hominibus vinci,
me fortuna vincatur. Vtinam quidem hoc p
tum sequi olim fuisset animus tibi! vtinam de
ata non in conspectu mortis ageremus! sed nu
que non moremur. Multa enim, quæ superuacu
mimica, credituri fuimus rationi, nunc expe
credimus. Quod facere solent qui serius exe
volunt tempus celeritate reparare, calcar ad

7. *Digerere in litteram*) catalogum conficere saluta
s, vt officiis hæreditatem captares.

8. *Quæsita per hoc dignitate*) nam qui primum pilu
rant equites fiebant, & qui tribunatu militum functi
res. Supra ep. 47. *Lips.*

9. *Tanti est*) cum gestu proferendum, nihili est.

hæc ætas optime facit ad hæc ſtudia: iam deſpumauit, iam vitia primo feruore adoleſcentiæ indomita laſſauit; non multum ſupereſt, vt extinguat. Et quando, inquis, tibi proderit iſtud, quod in exitu diſcis aut in quam rem? in hanc, vt exeam melior. Non eſt tamen quod exiſtimes, vllam ætatem aptiorem eſſe ad bonam mentem, quam quæ ſe multis experimentis, longa ac frequenti rerum patientia domuit: quæ ad ſalutaria, mitigatis affectibus, venit. Hoc eſt huius boni tempus. quisquis ſenex ad ſapientiam peruenit, annis peruenit. 10)

EPIST. LXIX.

Loca non mutanda, ſed magis quieſcendum corpore vt & animus poſſit. Hunc in ſalutari ſtudio defigendum, & quæ nocent, vitanda.

MUtare te loca, & in alium de alio tranſilire, nolo. Primum, quia tam frequens migratio, inſtabilis animi eſt. coaleſcere otio non potes, niſi deſinas circumſpicere & errare. Vt animum poſſis continere, prius corporis tui fugam ſiſte. Deinde, plurimum remedia continuata proficiunt. interrumpenda non eſt quies, & vitæ prioris obliuio. Sine dediſcere oculos tuos: ſine aures aſſueſcere ſanioribus verbis. quoties proceſſeris, in ipſo tranſitu aliqua quæ renouent cupiditates tuas, tibi occurrent. Quemadmodum ei, qui amorem exurere conatur, euitanda eſt omnis admonitio dilecti corporis: nihil enim facilius quam amor recrudeſcit: ita qui deponere vult deſideria rerum omnium, quarum cupiditate flagrauit, & oculos & aures ab his quæ reliquit, auertat. Ci-

10. *Annis peruenit*) i. e. beneficio annorum, cum beneficio rationis peruenire ad eam potuiſſet.

to rebellat affectus quocumque se verterit, pretium aliquod præsens occupationis suæ adspiciet. Nullum sine auctoramento 1) malum est. Auaritia pecuniam promittit: luxuria multas ac varias voluptates: ambitio purpuram & plausum, & ex hoc potentiam, & quidquid potentia potest. Mercede te vitia solicitant: hic tibi gratis viuendum est. Vix effici toto seculo potest, vt vitia tam longa licentia tumida subigantur, & iugum accipiant: nedum, si tam breue tempus interuallo discindimus. Vnam quamlibet rem vix ad perfectum adducit assidua vigilia & intentio. Si me quidem velis audire, hoc meditare. exerce te, vt mortem & excipias, & si ita res suadebit, arcessas. interest nihil, an illa ad nos veniat, an ad illam nos. Illud imperitissimi cuiusque verbum, falsum esse ipse tibi persuade: Bella res est, mori sua morte. 2) Illud præterea tecum licet cogites: Nemo nisi suo die 3) moritur. Nihil perdis ex tuo tempore. nam quod relinquis, alienum est.

EPIST. LXX.

Pompeiis se fuisse, & præteriti temporis admonitu sensisse eius fugam. Mortem instare, portum nempe iactationum, neque timendam, neque appetendam, aut sumendam: nisi interdum. & quando? cum ratio, non impetus suadebit. Pluria & perpulcra in hunc sensum.

POst longum interuallum Pompeios tuos 1) vidi. in conspectum adolescentiæ meæ reductus sum. quid-

1. *Sine auctoramento*) sine mercede & pretio.
2. *Sua morte*) hoc est quam naturæ necessitas imponit, quæque adeo veniat non arcessita.
3. *Suo die*) ineuitabili necessitate sibi destinato.
1. *Pompeios tuos*) villam cui nomen *Pompeii*.

quid

quid illic iuuenis feceram, videbar mihi facere adhuc posse, & paulo ante fecisse. Prænauigamus, mi Lucili, vitam: & quemadmodum in mari, vt ait Virgilius noster,

.... *Terræque vrbesque recedunt*:

sic in hoc cursu rapidissimi temporis, primum pueritiam abscondimus, deinde adolescentiam, deinde quidquid est illud inter iuuenem & senem medium, in vtriusque confinio positum, deinde ipsius senectutis optimos annos. nouissime incipit ostendi publicus finis 2) generis humani. Scopulum esse illum putamus, dementissimi? portus est, aliquando petendus, nunquam recusandus. In quem si quis intra primos annos delatus est, non magis queri debet, quam qui cito nauigauit. Alium enim, vt scis, venti segnes ludunt ac detinent, & tranquillitatis lentissimo tædio lassant: alium pertinax flatus celerrime perfert. Idem euenire nobis puta. alios vita velocissime adduxit, quo veniendum erat etiam cunctantibus: alios macerauit & coxit. quæ, vt scis, non semper retinenda est. Non enim viuere bonum est, sed bene viuere. Itaque sapiens viuit, quantum debet, non quantum potest. Videbit vbi victurus sit, cum quibus, quomodo, quid acturus. cogitat semper, qualis vita, non quanta sit. Si multa occurrunt molesta, & tranquillitatem turbantia, emittit se: nec hoc tantum in necessitate vltima facit, sed cum primum illi cœperit suspecta esse fortuna, diligenter circumspicit, numquid illo die desinendum sit. Nihil existimat sua referre, faciat finem, an accipiat: tardius fiat, an citius. non tanquam de magno detrimento timet,

2. *Publicus finis*) h. e. communis, mors scilicet.

aliquod animal aleretur, suadenti cuidam
ret cibo: Omnia, inquit, homini, dum
randa sunt. Vt sit hoc verum, non omni
emenda est. Quædam, licet magna, licet
tamen ad illa turpi infirmitatis confessione
am. Ego cogitem, in eo qui viuit, omni
tunam, potius quam cogitem in eo qui scit
hil posse fortunam? Aliquando tamen, eti
mors instabit, & destinatum sibi supplicium
commodabit pœnæ suæ manum. Stultitia
re mortis mori. venit qui occidat. Exspe
occupas? quare suscipis alienæ crudelitati
tionem? vtrum inuides 5) carnifici tuo,
6) Socrates potuit abstinentia finire vitam
potius quam veneno mori. triginta tamen
cere, & in exspectatione mortis exegit: no
mo, tanquam omnia fieri possent, tanqu
spes tam longum tempus reciperet, sed
ret se legibus, vt fruendum amicis extrem
tem daret. Quid erat stultius, quam mo
temnere, venenum timere? Scribonia grau
amita Drusi Libonis fuit, adolescentis ta

3. *Ex stillicidio*) vtpote ex quo aqua guttatim de
que non multum perit licet breuiori tempore
cum vita comparatum, non multum perdimus, vt
vis vita cito fluere desinat.

4. *Rhodii*) Telesphori, qui a Lysimacho in c
iectus est. vid. de Ira L. 3. c. 17.

5. *Inuides*) ne te interfecisse gloriæ sibi ducat.

6. *Parcis*) ne interficiendi molestiam subeat.

abilis, maiora sperantis, quam aut illo secu-
quam sperare poterat, aut ipse vllo. 7) cum
senatu in lectica relatus esset, non sane frequen-
exsequiis, 8) [omnes enim necessarii deserue-
mpie, iam non reum, sed funus] habere cœpit
um, vtrum conscisceret sibi mortem, an ex-
ret. Cui Scribonia: Quid te, inquit, delectat
m 9) negotium agere? Non persuasit. manus
ulit, nec sine caussa. Non post diem tertium
artum inimici moriturus arbitrio, si viuit, alie-
negotium agit. 10) Non possis itaque de re in
sum pronuntiare, cum mortem vis externa de-
t, occupanda sit, an exspectanda. Multa e-
int, quae in vtramque partem trahere possunt.
ra mors cum tormento, altera simplex & faci-
, quid ni huic iniicienda sit manus? Quemad-
m nauim eligam nauigaturus, & domum habi-
s, ita mortem vtique qua sum exiturus e vita.
rea, quemadmodum non vtique melior est lon-
ita, sic peior vtique mors longior. In nulla re
, quam in morte, mortem animo gerere debe-
exeat qua impetum cepit: siue ferrum appetit,
aqueum, siue aliquam potionem venas occu-
m, pergat, & vincula seruitutis abrumpat. Vi-

aut ipse vllo) tam erat stolidus, vt quaecunque etiam in-
ot tempora, nihil magni ipsi promitti posset, res no-
men moliebatur, propterea accusatus, v. Tacit.
I.

exsequiis) ita vocat eius deductionem; deducere enim
os solebant & comitari sui clientes, quoniam mortuo
funus non erat absimilis.

alienum) carnificis nempe.

Alienum negotium agit) dum nimirum agit vitam, quae
ius iam amplius est, quippe alterius potestati obnoxia.
um vt Stoicus non omnino Domitii factum Seneca im-
t.

tam & aliis approbare quisque debet. mortem sibi optima est, quae placet. Stulte haec cogitantur: Aliquis dicet me parum fortiter fecisse, aliquis nimis temere, aliquis fuisse aliquod genus mortis animosius. Vis tu cogitare 11) id in manibus esse consilium, ad quod fama non pertinet 12)? hoc vnum intuere, vt te fortunae quam celerrime eripias. Alioqui aderunt qui de facto tuo male existiment. Inuenies etiam professos sapientiam, qui vim afferendam vitae suae negent, & nefas iudicent ipsum interemptorem sui fieri. exspectandum esse exitum, quem natura decreuit. Hoc qui dicit, non videt se libertatis viam claudere. Nil melius aeterna lex fecit, quam quod vnum introitum nobis ad vitam dedit, exitus multos. Ego exspectem vel morbi crudelitatem, vel hominis, cum possim per media exire tormenta, & aduersa discutere? Hoc est vnum, cur de vita non possimus queri: neminem tenet. Bono loco res humanae sunt, quod nemo nisi vitio suo miser est. Placet? viue. non placet? licet eo reuerti vnde venisti. Vt dolorem capitis leuares, sanguinem saepe emisisti: ad extenuandum corpus vena percutitur: non opus est vasto vulnere diuidere praecordia. scalpello aperitur ad illam magnam libertatem via: & puncto 13) securitas constat. Quid ergo est, quod nos facit pigros, inertesque? Nemo nostrum cogitat, quandoque sibi ex hoc domicilio exeundum. Sic veteres inquilinos indulgentia loci & consuetudo, etiam inter iniurias, detinet. Vis aduersus hoc corpus liber esse? tanquam migraturus habita: propone tibi, quandoque hoc

11. *Vis tu cogitare*) h. e. an non subit animum? an non cogitas?

12. *Fama non pertinet*) quid enim ad mortuum fama?

13. *Puncto*) propriissime: si vnica enim vice te pungas anima abit.

contubernio carendum. fortior eris ad necessitatem eundi. Sed quemadmodum suus finis veniet in mentem, omnia sine fine concupiscentibus? Nullius rei meditatio tam necessaria est. Alia enim exercentur fortasse in superuacuum, aduersus paupertatem praeparatus est animus? permansere diuitiae. ad contemptum nos doloris armauimus? nunquam a nobis exiget huius virtutis experimentum integri ac sani felicitas corporis. vt fortiter amissorum desideria pateremur, praecepimus nobis? omnes quos amabamus, superstites fortuna seruauit. Huius vnius rei 14) vsum qui exigat dies, veniet. Non est quod existimes, magnis tantum viris hoc robur fuisse, quo seruitutis humanae claustra perrumperent. non est quod iudices, hoc fieri nisi a Catone non posse, qui quam ferro non emiserat animam, manu extraxit. cum vilissimae sortis homines ingenti impetu in tutum euaserint, cumque commodo mori non licuisset, nec ad arbitrium suum instrumenta mortis eligere: obuia quaeque rapuerunt, & quae natura non erant noxia, vi sua tela fecerunt. Nuper in ludo bestiariorum, vnus e Germanis, cum ad matutina spectacula 15) pararetur, secessit ad exonerandum corpus. nullum aliud illi dabatur sine custode secretum. ibi lignum id, quod ad emundanda obscœna adhaerente spongia positum est, totum in gulam farsit, & vi praeclusis faucibus spiritum elisit. Hoc fuit morti contumeliam facere, ita prorsus. Parum munde, & parum decenter. Quid est stultius, quam fastidiose mori? O virum fortem! ô dignum, cui fati daretur electio! quam fortiter ille gladio vsus esset! quam animose in pro-

14. *Huius vnius rei*) exercitationis illius qua mori discimus.

15. *Matutina spectacula*) vide supra Ep. 7.

[redacted]

fundam se altitudinem maris, aut abscissæ rupis, immisisset! Vndique destitutus inuenit, quemadmodum & mortem sibi deberet, & telum: vt scias ad moriendum nihil aliud in mora esse, quam velle. Existimetur de facto hominis acerrimi, vt cuique visum erit, dum hoc constet, præferendam esse spurcissimam mortem seruituti mundissimæ. Quoniam cœpi sordidis exemplis vti, perseuerabo. plus enim a se quisque exiget, si viderit hanc rem etiam a contemptissimis posse contemni. Catones, Scipionesque, & alios, quos audire cum admiratione consueuimus, supra imitationem positos putamus: iam ego istam virtutem habere tam multa exempla in ludo bestiario, quam in ducibus belli civilis ostendam. Cum adueheretur nuper inter custodias quidam ad matutinum spectaculum missus, tanquam somno premente nutaret, caput vsque eo demisit, donec radiis 16) insereret, & tamdiu se in sedili suo tenuit, donec ceruicem circumactu rotæ frangeret. eodem vehiculo quo ad pœnam ferebatur, pœnam effugit. Nihil obstat, erumpere & exire cupienti. In aperto nos natura custodit. 17) Cui permittit necessitas sua, circumspiciat exitum mollem. cui ad manum plura sunt, per quæ sese asserat, is delectum agat, & qua potissimum liberetur consideret: cui difficilis occasio est, is proximam quamque pro optima arripiat, sit licet inaudita, sit noua. Non deerit ad mortem ingenium, cui non defuerit animus. Vides quemadmodum extrema quoque mancipia, vbi illis stimulos adegit dolor, excitentur, & intentissimas custodias fallant? Ille vir magnus est, qui mortem

16. *Radiis*) rotæ nimirum

17. *In aperto nos natura custodit*) quasi dicat liberi sumus, & natura in aperto non in clauso nos habet. *Lips.*

sibi

[redacted]

ıntum imperauit. sed inuenit. 18) Ex eo-
nunere 19) plura exempla promisi. - Se-
) Naumachiæ spectaculo, vnus e barbaris
quam in aduersarios acceperat, 21) totam
o inımersit. Quare, inquit, non omne
n, omne ludibrium iam dudum effugio?
mortem armatus 22) exspecto? Tanto hoc
spectaculum fuit, quanto honestius mori
ımines, quam occidere. 23) Quid ergo?
ni perditi noxiosique 24) habebunt, non
illi, quos aduersus hos casus instruxit lon-
io, & magistra rerum omnium ratio? Illa
fati varios esse accessus, finem eumdem.
m interesse, vnde incipiat quod venit.
ratio monet, vt, si licet, moriaris sine do-
item non potes, fac quemadmodum potes,
d obuenerit ad vim adferendam tibi, in-
iuriosum est rapto viuere: ad contra pul-
ı, mori rapto.

EPIST. LXXI.

*vnum in oculis habendum, eo singula consi-
ltiones referendas. Quod igitur illud? Summum
. Adulterant, qui Externa miscent: quia*

---

uenit) si serio enim sibi mortem imperauerit, fa-
; si non inuenit, non imperauit serio, adeoque
est.

?) spectaculis, quæ munera fiunt.
?) bis enim Nero hoc spectaculum edidit.
ersarios acceperat) acceperat vt ea in aduersarios

us) cum arma quibus eam arcessere possint ad

occidere) hoc enim vulgo in spectaculis discunt.
perditi noxiosique) quales sunt bestiariorum il-
diatorum abiectissimi hominum generis.

in solo animo haret. Deinde, Bona paria ess
Contemptum a claritate non differre, si vtri
ex Honesto. Catonem dat exemplum, & (ô pu
dilatat. Mortem honestam a vita tali, no
differre: contra Academicos, qui gradus faciun
titatis. Non esse, nec illam, nec Honestum in
Itaque in eculeo, Beatissimo esse licere. Itane
pallebit, tremet, dolebit? Imo (a natura enim
sed hæc omnia animi robore vincet. Nec tam
stim omnes. discrimina sunt inter Sapientes, a
diosos. Lege sodes, attende, mirare.

SUbinde me de rebus singulis consulis, oblit
sto nos mari diuidi. cum magna pars consili
tempore, necesse est euenire, vt de quibusdam
tunc ad te perferatur sententia mea, cum iam c
ria potior est. Consilia enim rebus aptantur: res 1
feruntur, imo voluuntur. Ergo consilium sub e
sci debet; & hoc quoque tardum est nimis: sub
quod aiunt, sub manu nascatur. Quemadmod
tem inueniatur, ostendam. Quoties quid fugie
sit, aut quid petendum, voles scire: ad summu
num, & propositum totius vitæ respice. Illi enin
sentire debet quidquid agimus non disponet si
1) nisi cui iam vitæ suæ summa proposita est. I
quamuis paratos habeat colores, similitudiner
det, nisi iam constet quid velit pingere. Ideo
mus, quia de partibus vitæ omnes deliberamus, (
nemo deliberat. Scire debet quid petat ille, c
gittam vult mittere: & tunc dirigere, & mo
manu telum. errant consilia nostra, quia non h
quo dirigantur. Ignoranti quem portum peta

1. *Non disponet singula*) non recte vtetur singu
rebus.

entus est. 2) Necesse est multum in vita no-
s possit, quia viuimus casu. Quibusdam
enit, vt quaedam scire se nesciant quemad-
uaerimus saepe eos, cum quibus stamus: ita
ne finem summi boni ignoramus appositum.
s verbis, nec circuitu longo, quid sit sum-
ium colliges: digito, vt ita dicam, demon-
s est, nec in multa spargendum. Quid' e-
em pertinet, in particulas illud diducere?
s dicere, Summum bonum est, quod hone-
& quod magis admireris, Vnum bonum est,
estum est: cetera falsa & adulterina bona
aec si persuaseris tibi, & virtutem adamaue-
re enim parum est) quidquid illa contigerit,
ualecumque aliis videbitur, faustum felix-
& torqueri, si modo iacueris ipso torquen-
r: & aegrotare, si non maledixeris fortunae,
seris morbo. Omnia denique quae ceteris
nala, & mansuescent, & in bonum abibunt,
a eminueris. Hoc liqueat, nihil esse bo-
i honestum & omnia incommoda suo iure
abuntur, quae modo virtus honestauerit.
demur 3) maiora promittere, quam re-
ana conditio. non immerito. ad corpus e-
iunt. reuertantur ad animum: iam homi-
metientur. Erige te, Lucili virorum opti-
inque istum ludum litterarium philosopho-
qui rem magnificentissimam ad syllabas vo-
nimum minuta docendo demittunt & con-

entus est) suus h. e. ipsi secundus, quoque ipse vti

ur) nos, Stoici, ex quorum sententia hactenus
est.
m litterarium Philosophorum) scholam Philosophos [illegible]
& verba non res docentem.

terunt: fies similis illis, qui inuenerunt ista, n docent, & id agunt vt philosophia potius di quam magna 5) videatur. Sequere illos, si q pud te habeo auctoritatis. Socrates, qui tota losophiam reuocauit ad mores, & hanc summ xit esse sapientiam, bona malaque distinguer sis beatus, inquit, & te alicui stultum vider Quisquis volet, tibi contumeliam faciat, & ini tu tamen nihil patieris, si modo tecum erit virt vis, inquit, beatus esse, si fide bona vir bonu contemnat te aliquis. Hoc nemo praestabit, n omnia bona exaequauerit: quia nec bonum sine sto est, & honestum in omnibus par est Q go? nihil interest inter praeturam Catonis, & sam? nihil interest vtrum Pharsalica acie Cato tur, an vincat? hoc eius bonum, quo victis p non potest vinci, par erat illi bono, quo victo ret in patriam, & componeret pacem? Quic sit? eadem enim virtute & mala fortuna vinci ordinatur bona. virtus autem non potest mai minor fieri. Vnius staturae est. Sed Cn Po amittit exercitum: sed illud pulcherrimum rei textum, 6) optimates, & prima acies Pom rum partium, senatus ferens arma, vno praelio gabuntur: & tam magni ruina imperii, in totu liet orbem. aliqua pars eius in Aegypto, aliqu frica, aliqua in Hispania cadet. ne hoc quiden

5. *Potius difficilis quam magna)* *difficilem* vt eruditi tur videri malunt, quam *magnam*, h. e. quae magnos l bus animos addat.

6. *Praetextum)* h. e. ornamentum, qui significatus p9, quod *praetexta* magistratus ornabantur, vt docet ad l res H. A. Salmasius.

magno animo feret, aliquia ubi ad victori-
m ad præturam obstitisse. Quo die repulsus
: qua nocte periturus fuit, legit. eodem lo-
t, prætura & vita excidere. omnia quæ ac-
ferenda esse persuaserat sibi. Quid ni ille
em Reip. forti & æquo pateretur animo?
m mutationis periculo exceptum? non terra
m, non totus hic rerum omnium contextus,
Deo agente ducatur. non semper tenebit
inem: sed illum ex hoc cursu aliquis dies de-
ertis eunt cuncta temporibus: nasci debent,
xstingui. Quæcumque vides supra nos cur-
æc quibus innixi atque impositi sumus veluti
iis, carpentur ac desinent. nulli non senectus
æqualibus ista spatiis 8) eodem natura di-
uidquid est, non erit, nec peribit, sed re-
Nobis solui, perire est. 9) Proxima enim
r: ad vlteriora non prospicit mens hebes, &
orpori addixerit: alioqui fortius finem sui
ae pateretur, si speraret omnia illa sic in vi-
emque per vices ire, & composita dissolui,

[redacted]

diſſoluta componi : in hoc opere æternam a cuncta temperantis Dei verti. Itaque Cato æuum animo percurrerit, dicet: Omne huma genus, quodque eſt, quodque erit, morte damn eſt. omnes quæ vsquam rerum potiuntur v quæque alienorum imperiorum magna decora, vbi fuerint, aliquando quæretur vario exitii genere tollentur. alias deſtruent l alias deſidia, paxque ad inertiam verſa, conſu & magnis opibus exitioſa res luxus. Omnes ho tiles campos repentina maris inundatio abſconde in ſubitam cauernam confidentis ſoli lapſus ducet. Quid eſt ergo, quare indigner, aut dol ſi exiguo momento publica fata præcedo ? gnus animus Deo pareat: & quidquid lex vniuer bet, ſine cunctatione patiatur. Aut in meliore mittitur vitam, lucidius tranquilliusque inter d manſurus: aut certe ſine vllo futurus incommodo turæ ſuæ remiſcebitur, & reuertetur in totum eſt ergo M. Catonis maius bonum honeſta vita, q mors honeſta: quoniam non intenditur virtus. Idem eſſe dicebat Socrates veritatem & virtutem quomodo illa non creſcit, ſic nec virtus quidem. bet numeros ſuos, plena eſt. Non eſt itaque c mireris paria eſſe bona, & quæ ex propoſito ſum ſunt, & quæ ſubita res 12) tulit. nam ſi hanc qualitatem receperis, vt fortiter torqueri in mi bus bonis numeres, numerabis etiam in malis: & felicem Socratem dices in carcere, infelicem Cato vulnera ſua animoſius quam fecerat, retractan

10. *Non intenditur virtus*) non maior eſt virtus inte vendum ho.. ſt, quam eſt ſi fortiter moriaris.

11. *Veritatem & virtutem*) Eo ſenſu quod virtus ſit ſci omni autem ſcientia veritas. *Lipſ.*

12. *Subita res*) caſus.

simum omnium Regulam, fidei pœnas eti-
us seruatæ pendentem. Atqui nemo hoc
ex mollissimis quidem, ausus est. negant
esse beatum, sed tamen negant miserum.
veteres beatum quidem esse etiam inter
us fatentur, sed non ad perfectum, nec ad
quod nullo modo potest recipi. Nisi bea-
ummo bono non est. Quod summum bo-
upra se gradum non habet: si modo illi vir-
ī illam aduersa non minuunt; si manet eti-
inuto corpore incolumis. manet autem.
nim intelligo animosam & excelsam: quam
uidquid infestat. Hunc animum quem sæ-
: generosæ indolis iuuenes, quos alicuius ho-
ulcritudo percussit, vt omnia fortuita con-
rofecto sapientia infundet, & tradet: per-
num bonum esse quod honestum. Hoc nec
: intendi posse, non magis quam regulam,
n probari solet, quam si flectes, quidquid
ueris, iniuria est recti 1) Idem ergo de
emus: & hæc recta est. flexuram non re-
dari 2) quidem, amplius intendi non po-
de omnibus rebus iudicat, de hac nulla. Si
i non potest fieri, nec quæ ab illa quidem fi-
liis rectiora sunt. huic enim necesse est re-
. ita paria sunt. Quid ergo? inquis. Ia-
uiuio, & torqueri, paria sunt? Hoc mirum
i? illud licet magis admireris. Iacere in
malum est: torqueri in equuleo, bonum

est recti) non *minus recta* euadit regula mutata,
us recta, adeoque non intendi vel remitti rectitu-

i) obfirmari, indurari. Vt regula ex metallo con-
i mollei icta rigidior non rectior fieri potest.

est:

[redacted]

est: si illud turpiter, hoc honeste fit. bona i mala, non efficit materia, sed virtus. hæc vbicu apparuit, omnia eiusdem mensuræ ac pretii sun oculos nunc mihi manus intentat ille, qui om animum æstimat ex suo, quod dicam paria bo aduersa fortiter portantis, & prospera honest cantis: quod dicam paria bona esse eius qui t phat, & eius qui ante currum vehitur, inuicti mo. Non putant enim fieri, quidquid facer possunt: ex infirmitate sua de virtute ferunt se am. Quid miraris, si vri, vulnerari, occidi gari iuuat, aliquando etiam libet? Luxurioso litas pœna est, pigro supplicii loco labor est, tus miseretur industrii, desidioso studere torqu Eodem modo hæc, ad quæ omnes imbecilli s dura atque intoleranda credimus, obliti quam tormentum sit vino carere, aut prima luce ex Non ista difficilia sunt natura, sed nos fluidi & en Magno animo de rebus magnis iudicandum est qui videbitur illarum vitium esse quod nostru Sic quædam rectissima, cum in aquam demissa speciem curui præfractique visentibus reddunt. tantum quid videas, sed quemadmodum, refert mus noster ad vera perspicienda caligat. Da m dolescentem incorruptum, & ingenio vegetum, fortunatiorem sibi videri, qui omnia rerum adu rum onera rigida ceruice sustollit, qui supra f nam exstat. Non mirum est, in tranquillitat concuti: illud mirare, ibi extolli aliquem, vbi o deprimuntur; ibi stare vbi omnes iacent. Qu in tormentis quid est in aliis quæ aduersa appella mali? hoc, vt opinor, succidere mentem, & in vari, & succumbere: quorum nihil sapienti viro test euenire. Stat rectus sub quolibet pondere. la illum res minorem facit, nihil illi eorum qu

[redacted]

nt, displicet. Nam quidquid cadere in ho- potest, in se cecidisse non queritur. vires suas scit se esse oneri ferendo. Non educo sapi- e hominum numero, nec dolores ab illo, sicut a rupe nullum sensum admittente submoueo. ex duabus partibus illum esse compositum. t irrationalis. hæc mordetur, vritur, dolet: ionalis. hæc inconcussas opiniones habet, in- est, & indomita. In hac positum est summum minis bonum. quod antequam impleatur, in- entis volutatio est: cum vero perfectum est, illa stabilitas est. Itaque inchoatus, 3) ad sum- edens, cultorque virtutis, etiamsi appropin- fecto bono, sed ei nondum summam manum t, ibi interim cessabit, & remittet aliquid ex ne mentis. nondum enim incerta transgressus m nunc versatur in lubrico. beatus vero, & exactæ, tunc se maxime amat, cum fortissime s est: & metuenda ceteris, si alicuius honesti of- ia sunt, non tantum fert, sed amplexatur. mul- adire mauult, Tanto melior, quam felicior. unc illo, quo me vocat exspectatio tua. Ne rum naturam vagari virtus nostra videatur, et sapiens, & dolebit, & expallescet: hi enim corporis sensus sunt. Vbi ergo est origo cala- ? vbi illud malum verum est: illic scilicet, si num detrahunt, si ad confessionem seruitutis nt, si illi pœnitentiam sui 4) faciunt. Sapi- lem vincit virtute fortunam. At multi pro- ientiam, leuissimis nonnunquam minis exter- t. Hoc loco nostrum vitium est, qui quod di-

atus] opponitur τετελειωμένῳ f. perfecto.
itentiam sui) h. e. [illegible] suorum, sicut Bruto), qui virtutem accusat. Lips.

citur

citur de sapiente, exigimus & a proficiente. Suad adhuc mihi ista quæ laudo, nondum persuadeo: etiam persuasissem, nondum tam parata haberem, aut ta exercitata, vt ad omnes casus procurrerent. Quem admodum lana quosdam colores semel ducit, quo dam nisi sæpius macerata & recocta non perb bit: sic alias disciplinas ingenia cum accepere, pr tinus præstant: hæc nisi alte descendit, & diu sedit, nimum non colorauit, sed infecit, nihil ex his qu promiserat, præstat. Cito hoc potest tradi, & pa cissimis verbis, vnum bonum esse virtutem: nullu certe sine virtute: & ipsam virtutem in parte nostri m liore, id est, rationali positam. Quid erit hæc vi tus? iudicium verum, & immotum: ab hoc enim in petus veniet mentis, ab hoc omnis species, quæ in petum mouet, redigetur ad liquidum. 5) Huic iud cio consentaneum erit, omnia quæ virtute contac sunt, & bona iudicare, & inter se paria. Corporu autem bona corporibus quidem bona sunt, sed in t tum non sunt bona. His pretium quidem erit aliquo ceterum dignitas non erit: magnis inter se intervall distabunt, alia maiora, alia minora erunt. Et in i sis sapientiam sectantibus magna discrimina esse, fat amur necesse est. alius iam in tantum profecit, contra fortunam audeat attollere oculos, sed non pe tinaciter: cedunt enim nimio splendore præstricti. al us in tantum, vt possit cum illa conferre vultum. iam peruenit ad summum, & fiduciæ plenus est. In perfecta necesse est labent, & modo prodant 6), m do sublabantur, aut succidant. Sublabentur autem

5. *Redigetur ad liquidum*) vt ita impellens fortiter, sic dura & solida faciunt, nequeat.

6. *Prodant*) f. legendum *procedant*. Sic in sequente epist la eum qui imperfectus adhuc est *procedentis sapientiæ vtrum* appellat, eumque opponit ei cuius consummata sit sapient

n

niſi ire & niti perſeuerauerint: ſi quidquam ex ſtudio & fideli intentione laxauerint, retro eundum eſt. Nemo profectum ibi inuenit, vbi reliquerat. Inſtemus itaque, & perſeueremus. plus quam profligauimus, reſtat: ſed magna pars eſt profectus, velle proficere. Huius rei conſcius mihi ſum: volo, & tota mente volo. Te quoque inſtinctum eſſe, & magno ad pulcherrima properare impetu video. Properemus. ita demum vita beneficium erit; alioqui mora eſt, & quidem turpis inter fœda verſantibus. Id agamus, vt noſtrum omne tempus ſit. non erit autem, niſi prius nos noſtri eſſe cœperimus. Quando continget contemnere vtramque fortunam? quando continget omnibus oppreſſis affectibus, & ſub arbitrium adductis, hanc vocem emittere? Vici. Quem vicerim, quæris? Non Perſas, nec extrema Medorum, nec ſi quid vltra Dahas bellicoſum iacet: ſed auaritiam, ſed ambitionem, ſed metum mortis, qui victores gentium vicit.

Epist. LXXII.

Differt petitionem Lucilii. ex occaſione, differri a nobis Boni ſtudium: male. huic Vni, omiſſis aliis, vacandum eſt. Nihil incidere, quod impediat, Sapienti quidem: aliqua Proficienti. Diſcrimen inter vtrumque. Externa nec addere, nec demere: Sapienti, ſemper ſe contento.

QUod quæris a me, liquebat mihi; ſi remeditari poſſem: ſed diu non retentaui memoriam meam, itaque non facile me ſequitur. quod euenit libris ſitu cohærentibus, 1) hoc eueniſſe mihi ſentio:

1. *Situ cohærentibus*) quod facile in illis voluminibus. *Lipſ.*

ex-

explicandus 2) est animus, & quæcumque apud illum deposita sunt, subinde excuti debent, vt parata sint quoties vsus exegerit. Ergo hoc in præsentia differamus: multum enim operæ, multum diligentiæ poscit. Cum primum longiorem eodem loco sperauero moram, tunc istud in manus sumam. Quædam enim sunt, quæ possis & in cisio scribere: quædam lectum, & otium, & secretum desiderant. nihilominus his quoque occupatis diebus agatur aliquid, & quidem totis. nunquam enim non succedent occupationes nouæ. serimus illas: itaque ex vna exeunt plures: deinde ipsi nobis dilationem damus. Cum hoc peregero, toto animo incumbam: & si hanc rem molestam composuero, studio me dabo. Non cum vacaueris, philosophandum est: omnia alia negligenda, vt huic assideamus, cui nullum tempus satis magnum est, etiam si a pueritia vsque ad longissimos humani ævi terminos vita protenditur. Non multum refert, vtrum omittas philosophiam, an intermittas. non enim vbi interrupta est manet, sed eorum more, quæ intenta dissiliunt, vsque ad initia sua recurrit, quod a continuatione discessit. Resistendum est occupationibus; nec explicandæ, sed submouendæ sunt. tempus quidem nullum est parum idoneum studio salutari. Atqui multi inter illa non studentur. propter quæ studendum. Incidet aliquid quod impediat? non equidem eum, cuius animus in omni negotio lætus atque alacer est. Imperfectis adhuc interscinditur lætitia: sapienti vero contexitur gaudium, nulla rumpitur caussa, nulla fortuna: semper & vbique tranquillum est. Non enim ex alieno pendet, nec fauorem fortunæ, aut hominis exspectat: domestica illi fe-

2. *Explicandus)* adhuc alludit ad volumina ista, quæ convoluta proprie explicari dicuntur.

licis-

[illegible] est. exiret ex animo, si intraret. 3) ibi nasci-[illegible]. Aliquando extrinsecus, quo admoneatur mor-[illegible], interuenit: sed id leue, & quod summam cu-[illegible] stringat. Aliquo, inquam, incommodo afflatur: [illegible] eius illud bonum, est fixum. Ita dico, extrin-[illegible] aliqua sunt incommoda, velut in corpore inter-[illegible] robusto solidoque, eruptiones quædam pustula-[illegible], & vlcuscula: nullum in alto malum est. Hoc, in-[illegible], interest inter consummatæ sapientiæ virum, & [illegible] procedentis, 4) quod inter sanum, & ex morbo [illegible] diutino emergentem, cui sanitatis loco est, le-[illegible] accessio. 5) Hic, nisi attendit, subinde grauatur, & [illegible] reuoluitur. Sapiens recidere non potest, ne [illegible] quidem amplius. Corpori enim ad tempus bo-[illegible] valetudo est: quam medicus etiam si reddidit, non [illegible]. sæpe ad eumdem quem aduocauerat, 6) ex-[illegible]: 7) animus semel in totum sanatur. Dicam quo-[illegible] intelligas sanum. si se ipse contentus est, si confi-[illegible] sibi; si scit, omnia vota mortalium, omnia beneficia [illegible] petunturque, nullam in beata vita habere [illegible]. Nam cui quid accedere potest, id imper-[illegible] est: cui quid abscedere potest, id imperpetuum [illegible]. [illegible] perpetua futura lætitia est, is suo gaudeat. Omnia [illegible] quibus vulgus inhiat, vltro citroque

3. *[illegible], si intraret*) si intraret, hoc est externa [illegible], exiret ex animo sapientis, ab ipso exulare iussa, cum [illegible] viri sapientis animum externis bonis occupare, sed [illegible] felicitatem quærere.

4. *Procedentis*) quem inchoatum supra Ep. 71. vocabat, *pro-[illegible] sapientiæ* virum hic vocat, vt qui summum nondum [illegible] adeo qui *procedere* & vltra niti debeat.

5. *Lenior accessio*) morbi scilicet, quam paroxysmum appel-[illegible] Medicorum filii

6. *Aduocauerat*) legendum: *auocauerat* sc. a præsenti do-[illegible] & morbo. nisi malis: *adiuuerat*. Gronov.

7. *Excitatur*) reuocatur.

[redacted]

fluunt. Nihil dat fortuna mancipio: sed qu. fortuita tunc delectant, cum illa ratio vit ac miscuit. hæc est etiam quæ externa cor quorum auidus vsus ingratus est. Solebi hac imagine vti: Vidisti aliquando canem m mino frusta panis aut carnis aperto ore ca quidquid excepit, protinus integrum deuor per ad spem futuri hiat. Idem euenit nob quid exspectantibus fortuna proiecit, id sir luptate demittimus, statim ad rapinam alte & attenti. Hoc sapienti non euenit; plenu am si quid obuenit, secure excipit, ac rep tia fruitur maxima, continua, sua. Hab bonam voluptatem, habet profectum, multum desit a summo? huic deprimitu & extollitur, ac modo in cælum alleuatu defertur ad terram. Imperitis ac rudibu præcipitationis finis est: in Epicureum ill decidunt inane, sine termino. Adhuc est g tium eorum qui sapientiæ alludunt: quam dem contigerunt, in conspectu tamen, & cam, sub ictu habent: 8) hi non concutiu defluunt quidem: nondum in sicco, iam in p Ergo cum tam magna sint inter summos im scrimina, cum medios quoquo sequatur fr sequatur ingens periculum ad deteriora non debemus occupationibus indulgere. dæ sunt: si semel intrauerint, in locum as substituent. Principiis illarum obstemu non incipient, quam desinent.

---

8. *Sub ictu habent*) a sagittariis ductum, qui lam ad scopum, nondum emisere tamen, adeoq eum quasi habent. *Lips.*

[redacted]

EPIST. LXXIII.

on esse contumaces, Parere magis, & ama-
s, quam illos ambitiosos, aut Palatinos,
ppetunt, inuident, semper inquieti, &
Illi autem amant, quia in quiete sub iis
ales sunt, id est, bonarum mentium plu-
ant etiam hoc beneficium, etsi pluribus
Hortatur deinde assurgere ad Virtutem,
im. Nam Sapientem (Stoica superbia)
m.

hi videntur, qui existimant, philoso-
aliter deditos, contumaces esse ac refra-
ntemptores magistratuum ac regum, eo-
uos publica administrantur. E contra
illi aduersus illos gratiores sunt: nec im-
s enim plus præstant, quam quibus frui
io licet. Itaque hi, quibus ad proposi-
endi aditum confert 1) securitas publica,
ctorem huius boni, vt parentem colant:
m magis, quam illi inquieti, & in medio
i multa principibus debent, sed multa &
quibus nunquam tam plene occurrere
s potest, vt cupiditates illorum quæ cres-
nplentur, exsatiet. Quisquis autem de
ogitat, oblitus accepti est. nec vllum
cupiditas maius, quam quod ingrata est.

---

ropositum bona viuendi aditum confert) ex Cod.
ibus altum otium ad propositum bene viuendi
t *Gronov.*
ositi) non seducti & a turba remoti. *Lips.*
ant) officia principibus præstantes, quibus
illi [illegible] *ant.*

[redacted]

Adiice nunc, quod nemo eorum qui in republici santur, quos vincat, sed a quibus vincatur, a cit: & illis non tam iucundum est, multos post s dere, quam graue, aliquem ante se. Habet hoc uin omnis ambitio: non respicit. 4) Nec am tantum instabilis est, verum cupiditas omnis: incipit semper a fine 5) At ille vir sincerus ac p qui reliquit & curiam & forum, & omnem admin tionem reip. vt ad ampliora secederet, diligit eo quos hoc ei facere tuto licet, solusque illis gratu 6) testimonium reddit, & magnam rem nescientib debet. Quemadmodum praeceptores suos venei ac suspicit, quorum beneficio illis se vitiis exuit & his, sub quorum tutela positus exercet artes b Verum alios quoque rex viribus suis protegit. qu gat? Sed quemadmodum Neptuno plus debere dicat, ex his qui eadem tranquillitate vsi sunt, qu ra & pretiosiora illo mari vexit: & animosius a m tore, quam a vectore soluitur votum: & ex ipsis catoribus effusius gratus est, qui odores ac purpu auro pensanda portabat, quam qui vilissima qu & saburrae loco futura congesserat: sic huius paci neficium ad omnes pertinentis, altius ad eos p nit, qui illa bene vtuntur. multi enim sunt ex hi gatis, quibus pax operosior 8) bello est. An i existimas pro pace debere eos, qui illam ebrietat libidini impendunt, aut aliis vitiis, quae vel l

4. *Respicit*) ad eos qui sequuntur & inferiores suit prospicit ad eos qui praecedunt.

5. *Incipit semper a fine*) finis vnius est initium ali Hoc cupitum habeo, aliud cupio, & fit series in: *Lips*

6. *Gratuitum*) mercede & beneficiis non emtum. *L*

7. *Nescientibus*) quia nec sciunt Principes aut inte illi se hoc praestare. *Lips*

8. *Operosior*) ob ambitiones nimirum, lites forenses

compendia sunt? nisi forte tam iniquum putas esse sapientem, vt nihil viritim se debere pro communibus bonis iudicet. Soli lunaeque plurimum debeo: & non vni mihi oriuntur; * anno, temperantique annum Deo, priuatim obligatus sum: quamuis nihil 9) in meum honorem descripta sint. Stulta auaritia mortalium possessionem proprietatemque discernit, nec quicquam suum credit esse, quod publicum est: at ille sapiens nihil iudicat suum magis, quam cuius illi cum humano genere consortium est. Nec enim essent ista communia, nisi pars illorum pertineret ad singulos. Socium efficit, etiam quod ex minima portione commune est. Adiice nunc, quod magna & vera bona non sic diuiduntur, vt exiguum in singulos cadat: ad vnumquemque tota perueniunt. Ex congiario tantum ferunt homines, quantum in capita promissum est. Epulum & visceratio, & si quid aliud capitur manu, discedit in partes: at haec indiuidua bona, pax, libertas, tam omnium tota, quam singulorum sunt. Cogitat itaque sapiens, per quem sibi horum vsus fructusque contingat, per quem non ad arma illum, nec ad seruandas vigilias, nec ad tuenda moenia, & multiplex belli tributum publica necessitas vocet: agitque gubernatori suo gratias. Hoc docet philosophia praecipue, bene debere beneficia, bene soluere. Interdum autem solutio est ipsa confessio. Confitebitur ergo multum se debere ei, cuius administratione ac prouidentia contingit illi pingue otium, & arbitrium sui temporis, & imperturbata publicis occupationibus quies.

* *O Meliboee, Deus nobis haec otia fecit.*
Namque erit ille mihi semper Deus, - - -

9. (Nihil) idem quod non.

Si illa quoque otia multum auctori suo debent, quorum munus hoc maximum est:

Ille meas errare boues (vt cernis) & ipsum
Ludere quæ vellem, calamo permisit agresti:

quanti æstimamus hoc otium, quod inter deos agitur, quod deos facit? Ita dico, Lucili, & te in cælum compendiario voco. Solebat Sextius dicere, Iouem plus non posse quam bonum virum. Plura Iupiter habet, quæ præstet hominibus: sed inter duos bonos non est melior, qui locupletior. non magis, quam inter duos, quibus par scientia regendi gubernaculum est, meliorem dixeris, cui maius speciosiusque nauigium est. Iupiter quo antecedit virum bonum? diutius bonus est. Sapiens nihilo se minoris æstimat, quod virtutes eius spatio breuiora clauduntur. Quemadmodum ex duobus sapientibus, qui senior decessit, non est beatior eo, cuius intra pauciores annos terminata virtus est: sic Deus non vincit sapientem felicitate, etiam si vincit ætate. non est virtus maior, quæ longior. Iupiter omnia habet; sed nempe aliis tradidit habenda. ad ipsum hic vnus vsus pertinet, quod vtendi etiam omnibus caussa est: sapiens tam æquo animo omnia apud alios videt, contemnitque quam Iupiter. & hoc se magis suspicit, quod Iupiter vti illis non potest, sapiens non vult. Credamus itaque Sextio, monstranti pulcherrimum iter, & clamanti, Hac itur ad astra; hac, secundum frugalitatem; hac, secundum temperantiam; hac, secundum fortitudinem. Non sunt dii fastidiosi, non inuidi: admittunt, & ascendentibus manum porrigunt. Miraris hominem ad deos ire? Deus ad homines venit, imo (quod propius est) in homines venit. Nulla sine Deo mens bona est. Semina in corporibus humanis diuina dispersa sunt. quæ si bonus cultor excipit, similia

milia origini prodeunt, & paria his ex quibus orta sunt surgunt: si malus, non aliter quam humus sterilis ac palustris, necat, ac deinde curat 2) purgamenta pro frugibus.

EPIST. LXXIV.

O pulcra, ô honesta Epistola! & de ipso Honesto. Vnum illud re Bonum esse: cetera, opinione. Qui tuto, qui secure volet viuere, sic sentiat. Quid etiam? scutum in omnia fortuita promptum habeat, Deum sequi. Obiectiunculis quibusdam deinde respondet: postremo, vitam beatam, vt circulum esse; in paruo, in magno, perfectam: nihil addi, nihil detrahi ab Externis. Iterandum est, ô pulcra, ô honesta! qui mentem talem habes, fruere.

EPistola tua delectauit me, & marcentem excitauit: memoriam quoque meam, 1) quæ iam mihi segnis ac lenta est, euocauit. Quid ni tu, mi Lucili, maximum putes instrumentum beatæ vitæ hanc persuasionem, vnum bonum esse, quod honestum est? Qui omne bonum honesto circumscripsit, intra se felix est. nam qui alia bona iudicat, in fortunæ venit potestatem, alieni arbitrii fit. Hic amissis liberis mœstus, hic sollicitus ægris, hic turpibus & aliquam passis infamiam tristis. illum videbis alienæ vxoris amore cruciari, illum suæ. Non deerit, quem repulsa distorqueat: erunt, quos honor ipse vexet. Illa vero maxima est ex omni mortalium populo turpa miserorum, quam ex-

2. *Curat*) alii *creat*. Sed & *curat* ferri potest. Cum enim bonus cultor curare fruges debeat, iste curam purgamentis impendit, i. e. paleas & stipulas habet pro frugibus. *Lips.*

1. *Memoriam quoque meam*) Ergo illud fuit, quod supra Ep. 72. querebatur, & negabat se memoriam retentasse. *Lips.*

[redacted]

spectatio mortis exagitat, vndique impendens. enim est, vnde non subeat. Itaque vt in hostili one versantibus, huc & illuc circumspiciendu & ad omnem strepitum circumagenda ceruix: n timor e pectore eiectus est, palpitantibus praec viuitur. Occurrent acti in exsilium, & euolu nis: occurrent (quod genus egestatis grauissi est) in diuitiis inopes: 2) occurrent naufragi, liique naufragis passi, quos aut popularis ira, au dia, pernitiosum optimis telum, inopinantes rosque disiecit, procellæ more, quæ in ipsa ser ducia solet emergere; aut fulminis subiti, ad ictum etiam vicina tremuerunt. Nam vt illic quis ab igne propior stetit, percusso similis obst sic in his per aliquam vim accidentibus, vnum c tas opprimit, ceteros metus: paremque passis stitiam facit, pati posse. Omnium animos mal na ac repentina sollicitant. Quemadmodum etiam inanis fundæ sonus territat: ita nos n ictum tantum exagitamur, sed ad crepitum. N test ergo quisquam beatus esse, qui huic se op credidit. non enim beatum est, nisi quod intre inter suspecta male viuitur. Quisquis se m fortuitis dedit, ingentem sibi materiam pertu nis, & inexplicabilem fecit: vna hæc via est ad t denti, & externa dispicere, & honesto cont esse. Nam qui aliquid virtute melius putat, aut præter illam bonum; ad hæc quæ a fortuna sparg sinum expandit, & solicitus missilia eius exspe

a. *In diuitiis inopes*) auari.

3. *Paremque passis*) parem ei quam passi sentiunt.

4. *Missilia eius exspectat*) a ludis sumtum, in quibus in spargi donorum indices, aut ipsa etiam dona solebant ex alto mittebantur in sorte capientes *missilia* dicta. I

ginem animo tuo propone, ludos facere
n, & in hunc mortalium cœtum honores, di-
ratiam excutere: quorum alia inter diripien-
nus scissa sunt, alia infida societate diuisa, alia
letrimento eorum, in quos deuenerant, preti-
bus quædam aliud agentibus inciderunt, quæ-
ia nimis captabantur, amissa, & dum auide
ur, excussa sunt. Nulli vero, etiam cui fe-
citer cessit, gaudium rapti durauit in poste-
nque prudentissimus quisque, cum primum
idet munuscula, a theatro fugit, & scit magno
onstare. Nemo manum confert cum rece-
nemo exeuntem ferit: circa præmium rixa est.
his euenit, quæ fortuna desuper iactat. æstua-
seri, distringimur, multas habere cupimus
modo in hunc, modo in illum respicimus: ni-
le nobis mitti videntur, quæ cupiditates no-
itant, ad paucos peruentura, exspectata o-
. Ire obuiam cadentibus cupimus: gaudes
uid innasimus: inuidentque alii, quos spes va-
it. vilem prædam magno aliquo incommodo
ent inde 5) fallimur. Secedamus itaque ab
is, & demus raptoribus locum. Illi spectent
la pendentia, & ipsi magis pendeant. Qui-
beatus esse constituit, vnum esse bonum pu-
od honestum est. Nam si vllum aliud existi-
rimum male de prouidentia iudicat: quia mul-
modo iustis viris accidunt; & quia quidquid
edit, breue est & exiguum, si compares mundi
mo. Ex hac deploratione nascitur, vt in-
minorum interpretes simus. querimur, quod
mper, & quod pauca nobis, & incerta,
ra contingant. Inde est quod nec viuere, nec

5 inde) legendum; auidique. Lips.

præsentibus gaudet, non concupiscit differri
non illi magnum est, quia satis. Ab hoc disc
dicio: non pietas constabit, non fides: multa
que præstare cupienti patienda sunt, ex his qu
appellantur: multa impendenda sunt ex his,
indulgemus tanquam bonis. Perit fortitud
periculum facere debet sui: perit magnanimit
non potest eminere, nisi omnia velut mini
tempseris, quæ pro maximis vulgus optat: peri
& relatio gratiæ æstimatur labor, si quidquam
sius fide nouimus, si non optima spectamus.
illa prætercam, aut ista bona non sunt quæ vo
aut homo felicior Deo est. quoniam quidem
rata nobis sunt, non habet in vsu Deus: ne
libido ad illum, nec epularum lautitia, nec op
quidquam ex his hominem inescantibus, & vi
ptate ducentibus, pertinet. Ergo aut, quod
dibile est, bona Deo desunt; aut hoc ipsum arg
tum est, bona non esse quæ Deo desunt.
quod multa quæ bona videri volunt, animalibu
homini pleniora contingant. Illa cibo auidiu
tur: Venere non æque fatigantur: virium illis
est & æquabilior firmitas. sequitur vt multo f
sint homine. Nam sine nequitia, sine fraudil
gunt; fruuntur voluptatibus, quas & magis c
& ex facili, sine vllo pudoris aut pœnitentia
Considera tu itaque, an id bonum vocandum f
Deus ab homine vincitur. Summum bonum in
constituamus. obsolescit, si ab optima nostri p

...m transit, & transfertur ad sensus, qui agilio-
...t animalibus mutis. Non est summa felicitatis
in carne ponenda. Bona illa sunt vera, quæ ra-
... solida ac sempiterna quæ cadere non possunt,
crescere quidem aut minui. cetera opinione bo-
... & nomen quidem habent commune cum ve-
...roprietas in illis boni non est. Itaque com-
vocentur, & (vt nostra lingua 6) loquar)
...ta 7) : ceterum sciamus mancipia nostra
non partes : & sint apud nos, sed ita vt me-
... extra nos esse. Etiam si apud nos sint,
abiecta & humilia numerentur, propter quæ
se attollere debeat. quid enim stultius,
aliquem eo sibi placere, quod ipse non fecit?
... ista nobis accedant, non hæreant: vt si abdu-
..., sine vlla nostri laceratione discedant. Vta-
...is, non gloriemur: & vtamur parce, tanquam
...tis apud nos, & abituris. Quisquis illa sine
... possedit, non diu tenuit. ipsa enim felicitas
...temperat, premit: si fugacissimis bonis credi-
...to deseritur; & vt non deseratur, affligitur 8)
... deponere felicitatem molliter licuit: ceteri,
... inter quæ eminuere, labuntur, & illos degra-
..., quæ extulerant. Ideo adhibebitur pruden-
...m modum illis ac parsimoniam imponat. quo-

6) ...stra lingua) h. e. Stoicorum.

7) ...ducta) προηγμένα quæ Cic. edita l. 3. de fi-
... producta itemque promota vocat. diuisit autem Zeno ea
... neque bona neque mala sunt in προηγμένα producta, h. e.
... quæ aliquis mallet habere quam non habere, qua-
... ingenium, sanitas &c. ἀποπροηγμένα h. e. reiecta, quæ
... ut si potius caperet, qualia sunt stupor me-
... sine negotio, quale v. g. digiti motus.

8) ...affligitur) si non deserant, ipsa tamen in malum ei
...t.

niam

uum, intemperantius currunt. ...
muniendi sumus. nullus autem contra fortu
expugnabilis murus est: intus instruamur.
pars tuta est, pulsari homo potest, capi non
Quod sit hoc instrumentum, scire desideras
indignetur sibi accidere, sciatque, illa ipsa qu
di videtur, ad conseruationem vniuersi pertin
ex his esse, quæ cursum mundi officiumque c
inant. Placeat homini, quidquid Deo placu
hoc seipsum suaque miretur, quod non pote
quod mala ipsa sub se tenet, quod ratione,
lentius nihil est, casum doloremque & iniuria
git. Ama rationem; huius te amor contra du
armabit. Catulorum amor in venabula impi
ras, quas feritas & inconsultus impetus præst
mitas: iuuenilia nonnunquam ingenia cupido
in contemptum tam ferri, quam ignium, mi
cies quosdam, atque vmbra virtutis, in mort
... trudit. quanto his omnibus fortio
est, quanto constantior, tanto vehementior
tus ipsos & pericula exibit. Nihil agitis,
quod negatis vllum esse aliud ab honesto bonu
faciet vos hæc munitio tutos a fortuna, & im
Dicitis enim, inter bona esse liberos pios, &
moratam patriam, & parentes bonos. horum
la non potestis spectare securi; perturbabit vo
dio patriæ, liberorum mors, parentum se
Quid aduersus hos pro nobis responderi sole

9. Licentia) sine modo crescendi.

nam; deinde tunc adiiciam, quid præterea respondendum putem. Alia conditio est in his, quæ ablata in locum suum aliquid incommodi substituunt: tanquam bona valetudo vitiata, in malam transfertur: acies oculorum exstincta, cæcitate nos afficit: non tantum velocitas perit poplitibus incisis, sed debilitas pro illa subit. Hoc periculum non est in his, quæ paullo ante retulimus. quare? si amicum bonum amisi, non est mihi pro illo perfidia patienda: nec si bonos liberos extuli, in illorum locum impietas succedit. Deinde non amicorum ille, aut liberorum interitus, sed corporum est. Bonum autem vno modo perit, si in malum transit, quod natura non patitur: quia omnis virtus & opus omne virtutis incorruptum manet. Deinde, etiam si amici perierunt, etiam si probati respondentesque voto patris liberi: est quod illorum expleat locum. Quid sit, quæris? quod illos bonos fecerat, virtus. Hæc nihil vacare patitur loci: totum animum tenet, desiderium omnium tollit; sola satis est. Omnium enim bonorum vis & origo in ipsa est. Quid refert, an aqua decurrens intercipiatur atque abeat, si fons ex quo fluxerat, saluus est? Non dices vitam iustiorem saluis liberis, quam amissis, nec ordinatiorem, nec prudentiorem, nec honestiorem: ergo nec meliorem quidem. Non facit collectio amicorum sapientiorem, non facit stultiorem detractio? ergo nec beatiorem, aut miseriorem. quamdiu salus fuerit virtus, non senties quid abscesserit. Quid ergo? non est beatior & amicorum & liberorum turba succinctus? Quid ni non sit? Summum enim bonum nec infringitur, nec augetur: in suo modo permanet: vtcumque fortuna se gessit, siue illi senectus longa contigit, siue citra senectutem finitus est, eadem mensura summi boni est, quamuis ætatis diuersa sit. Vtrum maiorem an minorem circulum

culum ſcribas, ad ſpatium eius pertinet:
mam. licet alter diu manſerit, alterum
xeris, & in eum in quo ſcriptus eſt pulu
veris, in eadem vterque forma fuit. (
eſt, nec magnitudine æſtimatur, nec
tempore: non magis produci, quam co
Honeſtam vitam ex centum annorum
quantum voles corripe, & in vnum diem
honeſta eſt. modo latius virtus funditur
bes, prouincias temperat, fert leges, co
inter propinquos liberosque diſpenſat o
arcto fine circumdatur paupertatis, ex
tis: non tamen minor eſt, ſi ex altiore fa
vatum, ex regio in humilem ſubducitur
& ſpatioſo iure in anguſtias domus, vel
Æque magna eſt, etiam ſi in ſe receſſit,
cluſa. nihilominus enim magni ſpiritus
exactæ prudentiæ, indeclinabilis iuſtiti
que beata eſt: beatum enim illud in vno l
eſt, in ipſa mente, ſtabile, grande, tranqui
ſine ſcientia diuinorum humanorumque
effici. Sequitur illud, quod me reſpo
dicebam: Non affligitur ſapiens liberorum
non amicorum. eodem enim animo fert il
tem, quo ſuam exſpectat. non magis l
quam illam dolet. Virtus enim conuer
ſtat: omnia opera eius cum ipſa concord
gruunt: hæc concordia perit, ſi animus
celſum oportet eſſe, luctu aut deſiderio
Inhoneſta eſt omnis trepidatio & ſolicitud
lo actu pigritia. Honeſtum enim ſecurum
tum eſt, interritum eſt, in procinctu ſtat.

10. *Puluerem*) Mathematici veteres radio in
bebant, vide Ciceroni l. 2. de nat. Deorum pa
mathematicas diſciplinas notat.

[redacted]

go? non aliquid perturbationi simile patietur? non & color eius mutabitur. & vultus agitabitur, & artus refrigescent? & quidquid aliud, non ex imperio animi, sed inconsulto quodam naturæ impetu geritur? Fateor: sed permanebit illi persuasio eadem: nihil illorum malum esse, nec dignum, ad quod mens sana deficiat. Omnia quæ facienda erunt, audacter facit & prompte. Hoc enim stultitiæ proprium quis non dixerit, ignaue & contumaciter facere quæ facit, & alio corpus impellere, alio animum, distrahique inter diuersissimos motus? Iam propter illa ipsa, quibus extollit se miraturque, contempta est, & ne illa quidem quibus gloriatur, libenter facit. Si vero aliquod timetur malum, eo perinde, dum exspectatur, quasi venisset vrgetur: & quidquid ne patiatur timet, iam metu patitur. Quemadmodum in corporibus futuri languoris signa præcurrunt: quædam enim segnitia neruis inest, & sine labore vllo lassitudo 11) & oscitatio & horror membra percurrens: sic infirmus animus, multo ante quam opprimatur malis, quatitur. præsumit illa, & ante tempus cadit. Quid dementius autem, quam angi futuris, nec se tormento reseruare, sed accersere sibi miserias, & admouere: quas optimum est differre, si discutere non possis? Vis scire, futuro neminem debere torqueri? quicumque audierit post quinquagesimum annum sibi patienda supplicia, non perturbatur, nisi si medium spatium transilierit, & se in illam sæculo 12) post futuram solicitudinem immiserit. Eodem modo fit, vt animos libenter ægros, & captantes caussas doloris, vetera atque obliterata con-

11. *Sine labore vllo lassitudo*) h. e. quæ non ex labore adeo, quæ ex morbo fit.

12. *Sæculo*) ergo sæculum hic pro anno trigesimo circiter, si vera lectio de *quinquagesimo* anno. *Lips.*

tri-

[redacted]

triſtent: & quæ præterierunt, & quæ futura ſunt, abſunt: neutra ſentimus, non eſt autem, niſi ex eo quod ſentias, dolor.

Epist. LXXV.

Philoſophiam verba non captare, nec tamen ingenio aut eloquio renunciare. Præcipuum eſt, ſit vita vt ſermo. Deinde, tentemus progredi: quoniam per gradus aſcenditur, & ſunt tres Proficientium claſſes.

Minus tibi accuratas a me epiſtolas mitti quereris. quis enim accurate loquitur, niſi qui vult putide loqui? Qualis ſermo meus eſſet, ſi vna ſederemus, aut ambularemus; illaboratus & facilis: tales eſſe Epiſtolas meas volo, quæ nihil habeant accerſitum, nec fictum. Si fieri poſſet, quid ſentiam oſtendere quam loqui mallem. Etiam ſi diſputarem, nec ſupploderem pedem: nec manum iactarem, nec attollerem vocem: ſed iſta oratoribus reliquiſſem, contentus ſenſus meos ad te pertuliſſe, quos nec exornaſſem, nec abieciſſem. 1) hoc vnum plane tibi approbare vellem, omnia me illa ſentire quæ dicerem: nec tantum ſentire, ſed amare. Aliter homines amicam, aliter liberos oſculantur: tamen in hoc quoque amplexu tam ſancto & moderato, ſatis apparet affectus. Non mehercules ieiuna eſſe & arida volo, quæ de rebus tam magnis dicentur: neque enim philoſophia ingenio renuntiat: multum tamen operæ impendi verbis non oportet. Hæc ſit propoſiti noſtri ſumma: quod ſentimus, loquamur; quod loquimur, ſentiamus. Concordet ſermo cum vita. ille promiſſum ſuum impleuit, qui & cum videas illum, & cum audias, idem eſt. Videbimus qualis

1. *Abieciſſem*) triuiali dicendi genere depreſſiſſem.

ſit,

: vnus sit. 2) Non delectent verba nostra,
Si tamen contingere eloquentia non so-
, aut si parata est, aut paruo constat, as-
cherrimas prosequatur. Sit talis, vt res po-
s ostendat. Aliae artes, ad ingenium to-
: hic animi negotium agitur. Non quae-
licum eloquentem, sed sanantem: sed si
, vt idem ille qui sanare potest, compte
cienda sunt disserat, boni consulet: non
quare gratuletur sibi, quod inciderit in
iam disertum. hoc enim tale est, quale si
ernator etiam formosus est. Quid aures
? quid oblectas? aliud agitur. vrendus,
bstinendus sum. 3) Ad haec adhibitus es:
s morbum veterem, grauem, publicum.
otii habes, quantum in pestilentia medi-
ba occupatus es? iamdudum gaude, si suf-
Quando multa disces? quando quae didice-
oi, ita vt excidere non possint? quando illa
Non enim vt cetera memoriae tradidisse sa-
oere tentanda sunt. Non est beatus qui
qui facit. Quid ergo? infra illum nulli
? statim ab sapientia praeceps est? Non ex-
m qui proficit, in numero quidem stulto-
igno tamen interuallo ab illis diducitur:
noque proficientes sunt magna discrimi-
classes (vt quibusdam placet) diuidun-
sunt qui sapientiam nondum habent, sed
ia eius constiterunt. tamen etiam quod
tra est. Qui sint hi, quaeris? qui omnes
at vitia posuerunt: quae erant comple-

) conuenientia sit in vita.
ius sum) prohibendus a cibis noxiis, & diaeta

ctenda, didicerunt: sed illis adhuc inexperta fiduci est. bonum suum nondum in vsu habent. Iam tame in illa quæ fugerunt, recidere non possunt: iam ib sunt, vnde non est retro lapsus: sed hoc illis de se non dum liquet, & quod in quadam epistola scripsisse me memini, scire se nesciunt. Iam contigit illis bono suo frui, nondum confidere. Quidam hoc profici entium genus, de quo locutus sum, ita complectun tur,, vt illos dicant iam effugisse morbos animi, affe ctus nondum, & adhuc in lubrico stare: quia nemo sit extra periculum malitiæ, nisi qui totam eam excus sit. nemo autem illam excussit, nisi qui pro illa sapi entiam assumpsit. Quid inter morbos animi intersi & affectus, sæpe iam dixi: nunc quoque te admone bo. Morbi sunt inueterata vitia, & dura: vt auari tia, vt ambitio nimia: postquam hæc animum impli cuerunt, & perpetua esse mala eius cœperunt. Vt breuiter finiam, morbus est iudicium in prauo perti nax, tanquam valde expetenda sint, quæ leuiter expe tenda sunt. vel, si mauis, ita finiamus: nimis immi nere leuiter petendis, vel ex toto non petendis, aut in magno pretio habere in aliquo habenda, vel in nul lo. Affectus, sunt motus animi improbabiles, 4) subiti & concitati: qui frequentes neglectique, fece re morbum. sicut distillatio vna, nec adhuc in morem adducta tussim facit; assidua & vetus, phthisin. Ita que qui plurimum profecere, extra morbos sunt: af fectus adhuc sentiunt, perfecto proximi. Secun dum genus est eorum, qui & maxima animi mala & affectus deposuerunt, sed ita vt non sit illis securitatis suæ certa possessio: possunt enim in eadem relabi Tertium illud genus extra multa & magna vitia est, sed non extra omnia. effugit auaritiam; sed iram ad-

4. *Improbabiles*) qui probandi non sint.

huc

hoc sentit. iam non sollicitatur libidine; sed habet etiamnum ambitionem. iam non concupiscit; sed adhuc timet: & in ipso metu ad quædam satis firmus est, quibusdam cedit: mortem contemnit, dolorem reformidat. De hoc loco aliquid cogitemus: bene nobiscum agetur, si in hunc admittimur numerum. Magna felicitate naturæ, magnaque & assidua intentione studii, secundus occupatur gradus: sed nec hic quidem contemnendus est color tertius. Cogita, quantum circa te videas malorum: adspice, quam nullum sit nefas sine exemplo, quantum quotidie nequitia proficiat, quantum publice priuatimque peccetur: intelliges satis nos consequi, si inter pessimos non sumus. Ego vero, inquis, spero me posse & amplioris ordinis fieri. Optarim hoc nobis magis, quam promiserim. præoccupati sumus: ad virtutem contendimus, inter vitia districti: pudet dicere, honesta colimus, quantum vacat. At quam grande præmium nos exspectat, si occupationes nostras, & mala tenacissima, abrumpimus? Non cupiditas nos, non timor pellet: inagitati terroribus, incorrupti voluptatibus, nec mortem horrebimus, nec deos: sciemus mortem malum non esse, deos malos non esse. Tam imbecillum est, quod nocet, quam cui nocetur: optima vi noxia carent. Exspectant nos, si ex hac aliquando fæce in illud euadimus sublime & excelsum, tranquillitas animi, & expulsis erroribus absoluta libertas. Quæris, quæ sit ista? non homines timere, non deos: nec turpia velle, nec nimia: in seipsum habere maximam potestatem. Inæstimabile bonum est, suum fieri.

EPIST. LXXVI.

Philosophum se audire, & scholam adire. Conqueritur de hominum incuria vel ignauia, qui alia discunt, philosophari negligunt. Ne tu sis, ô Luci-

li propera. & Bonum disce. quod Bonum? illud, Honestum. Et iterum argumentis tale esse; alia non esse. Laudabilis & sapie stola.

INimicitias mihi denuntias, si quidquam ex h quotidie facio, ignorauerıs. Vide quam simp tecum viuam: hoc quoque tibi committam. P phum audio, & quidem quintum iam diem hab quo in scholam eo, & ab octaua disputantem Bona inquis, ætate. 1) Quid ni bona? quid aute tius, quam quia diu non didiceris, non discere? ergo? idem faciam, quod trossuli 2) & iuuene ne mecum agitur, si hoc vnum senectutem me decet. Omnis ætatis homines hæc schola ad in hac senescamus, hanc vt iuuenes sequamu theatrum senex ibo, & in circum deferar, & n par sine me depugnabit. Ad philosophum ire scam? Tam diu discendum est, quam diu nesci si prouerbio credimus, quam diu viuas. Nec v rei magis conuenit, quam huic: tam diu disce est quemadmodum viuas, quam diu viuis. E men hic aliquid & doceo. Quæris quid doce tiam seni esse discendum. Pudet autem me g humani, quoties scholam intraui. Præter theatrum Neapolitanorum (vt scis) transeundu Metronactis petentibus domum. Illud quide ctum 3) est: & hoc ingenti studio, quis sit pitha

1. *Bona, inquis, ætate*) Ironice. Iam Senex enim ea hæc agebat.

2. *Trossuli*) equit s: qui cum maximam partem Iuuenes, pro iuuenibus etiam vox sumitur.

3. *Farctum*) plenum, stipatum.

4. *Pithaules*) qui doliolo s. cado canit, nam & id inflatur modulate sicut vtris, quem inflantes os caulæ Latinis vtricularii sunt. Lips.

bonus, iudicatur: habet tibicen quoque Graecus & praeco 5) concursum. At in illo loco, in quo vir bonus quaeritur, in quo vir bonus discitur, paucissimi sedent: & hi plerisque videntur nil boni negotii habere, quod agant: inepti & inertes vocantur. Mihi contingat iste derisus. aequo animo audienda sunt imperitorum conuicia: & ad honesta vadenti contemnendus est iste contemptus. Perge, Lucili, & propera, ne tibi accidat quod mihi, vt senex discas: imo ideo magis propera, quoniam id nunc aggressus es, quod perdiscere vix senex possis. Quantum, inquis, proficiam? quantum tentaueris. Quid exspectas? nulli sapere casu obtigit. Pecunia veniet vltro, honor offeretur, gratia ac dignitas fortasse ingerentur tibi: virtus in te non incidet; nae leui quidem opera aut paruo labore cognoscitur: sed est tanti laborare, omnia bona semel occupaturo. 6) Vnum enim est bonum, quod honestum: in illis nihil inuenies veri, nihil certi, quaecumque famae placent. Quare hoc vnum sit bonum, quod honestum? dicam, quoniam me parum exsecutum priore epistola iudicas, magisque hanc rem tibi laudatam quam probatam putas. Et vt in arctum, quae dicta sunt, contraham: omnia suo bono constant. vitem fertilitas commendat, sapor vinum, velocitas ceruum. Quare fortia dorso iumenta sint, quaeris? quia eorum hic vnus est vsus, sarcinam ferre. In cane sagacitas prima est, si inuestigare debet feras: cursus, si consequi: audacia, si mordere & inuadere. Id in quoque optimum est cui nascitur, quo censetur. In homine optimum quid est? Ratio: hac an-

5. *Praeco*) publice laudes eorum qui in muficis certaminibus vicerant decantans.

6. *Omnia bona semel occupaturo*) vtpote quae vna virtute contineantur.

tecedit animalia, deos sequitur. Ratio ergo perfecta, proprium hominis bonum est: cetera illi cum animalibus satisque communia sunt. Valet? & leones. formosus est? & pauones. velox est? & equi. non dico, in his omnibus vincitur. Non quæro quid in se maximum habeat, sed quid suum. Corpus habet? & arbores. habet impetum & motum voluntarium? & bestiæ, & vermes. habet vocem? sed quanto clariorem canes, acutiorem aquilæ, grauiorem tauri, dulciorem mobilioremque luscinii? Quid in homine proprium? Ratio. hæc recta & consummata, felicitatem hominis impleuit. Ergo si omnis res, cum bonum suum perfecit, laudabilis est, & ad finem naturæ suæ peruenit, homini autem suum bonum ratio est; si hanc perfecit, laudabilis est, & finem naturæ suæ attigit. hæc ratio perfecta, virtus vocatur, eademque honestum est. Id itaque vnum bonum est in homine, quod vnum hominis est. nunc enim non quærimus quid sit bonum, sed quod sit hominis bonum. Si nullum aliud est hominis, quam ratio: hæc erit vnum eius bonum, sed pensandum cum omnibus. Si sit aliquis malus, puto improbabitur: si bonus, puto probabitur. Id ergo in homine proprium solumque est, quo & probatur & improbatur. Non dubitas, an hoc sit bonum; dubitas, an solum bonum sit. Si quis omnia alia habeat, valetudinem, diuitias, imagines multas, 7) frequens atrium, 8) sed malus ex confesso sit: improbabis illum. Item si quis nihil quidem illorum quæ retuli, habeat, deficiatur pecunia, clientum turba, nobilitate, & auorum proauorumque serie, sed ex confesso bonus sit: probabis illum. Ergo hoc vnum est

7. *Imagines multas*) h. e. nobilitatem antiquam, cuius signum erat & argumentum multæ maiorum imagines in atriis asseruari, & funeribus præferri solitæ.

8. *Frequens atrium*) imaginibus huiusmodi refertum.

bo-

[redacted]

n hominis: quod qui habet, etiam si aliis desti-, laudandus est: qui non habet, in omnium m copia damnatur ac reiicitur. Quae con-erum, eadem & hominum est. Nauis bona r, non quae pretiosis coloribus picta est, nec gentenm aut aureum rostrum est, nec cuius tu-ebore caelata est, nec quae fiscis ac opibus re-essa est: sed stabilis, & firma, & iuncturis a-excludentibus spissa, ad ferendum incursum olida, gubernaculo parens, velox, & non sen-ntum. Gladium bonum dices, non cui de-rest baltheus, nec cui vagina gemmis distin-; sed cui & ad secandum subtilis acies, & mu-nimentum omne rupturus. Regula non quam i, sed quam recta sit, quaeritur. Eo quod-datur, cui comparatur, 10) quod illi propri-

Ergo in homine quoque nihil ad rem perti-antum aret, quantum foeneret, a quam mul-etur, quam pretioso incumbat lecto, quam lo poculo bibat, sed quam bonus sit: bonus st, si ratio explicita & recta est, & ad naturae tem accommodata. Haec vocatur virtus: hoc estum, & vnicum hominis bonum. Nam ratio perficiat hominem, sola ratio perfecta facit. hoc autem vnum hominis bonum est, beatus efficitur. Dicimus & illa bona esse, irtute profecta contractaque 11) sunt, id est, ius omnia. Sed ideo vnum ipsa bonum est, llum sine illa est. Si omne in animo bonum idquid illum confirmat, extollit, amplificat,

tela) locus in prora vbi tutelares dii.
i comparatur) quod habet id quod illi proprium est.
tractaque) contagium de rebus malis & noxiis alias

bonum eſt: validiorem autem animum, excelſiorem, & ampliorem, facit virtus. nam cetera quæ cupiditates noſtras irritant, deprimunt quoque animum & labefaciunt: & cum videntur attollere, inflant, ac multa vanitate deludunt. Ergo vnum id bonum eſt, quo melior animus efficitur. Omnes actiones totius vitæ, honeſti ac turpis reſpectu, temperantur: ad hæc, faciendi & non faciendi, ratio dirigitur. Quid ſit hoc, dicam. Vir bonus quod honeſte ſe facturum putauerit, faciet, etiam ſi laborioſum erit: faciet, etiam ſi damnoſum erit: faciet, etiam ſi periculoſum erit. rurſus quod turpe erit, non faciet, etiam ſi pecuniam affert, etiam ſi voluptatem, etiam ſi potentiam. Ab honeſto nulla re deterrebitur, ad turpia nulla ſpe inuitabitur. Ergo ſi honeſtum vtique ſecuturus eſt, turpe itaque vitaturus: & in omni actu vitæ ſpectaturus hæc duo; nullum aliud bonum quam honeſtum, nec aliud malum quam turpe. Si vna indeprauata virtus eſt, & ſola permanet tenoris ſui, vnum eſt bonum, virtus: cui iam accidere ne ſit bonum, non poteſt. Mutationis periculum effugit ſapientia. Sapientia non eripitur, ſapientia in ſtultitiam non reuoluitur. Dixi, ſi forte meminiſti, concupita vulgo, & formidata, inconſulto impetu 12), pleroſque calcaſſe. inuentus eſt qui flammis imponeret manum: 13) cuius riſum 14) non interrumperet tortor: qui in funere liberorum lacrymam non mitteret: qui morti intrepidus occurreret. amor, ira, cupiditas, pericula depopoſcerunt. Quod ſi hoc poteſt breuis obſtinatio animi, aliquo ſtimulo excitata: quanto magis virtus quæ non ex impetu, nec ſubito, ſed æqualiter valet;

12. *Inconſulto impetu*) non deliberato animo, & vero virtuti ſtimulis ex irato.

13. *Flammis imponeret manum*) Mutius Scæuola.

14. *Cuius riſum*) ſeruus qui in vindictam Domini Aſdrubelem interfecerat, *Lipſ.*

cui

[redacted]

cui perpetuum robur est? Sequitur, vt quae ab inconsultis saepe contemnuntur, a sapientibus semper, ea nec bona sint, nec mala. Vnum ergo bonum ipsa virtus est, quae inter hanc fortunam & illam 15) superba incedit, cum magno vtriusque contemptu. Si hanc opinionem receperis, aliquid bonum esse praeter honestum, nulla non virtus laborabit. nulla enim obtineri poterit, si quidquam extra se respexerit. Quod si est, rationi repugnat, ex qua virtutes sunt; & veritati, quae sine ratione non est. quaecumque autem opinio veritati repugnat, falsa est. Virum bonum, concedas necesse est, summae pietatis erga deos esse: itaque quidquid illi acciderit, aequo animo sustinebit. sciet enim id accidisse lege diuina, qua vniuersa procedunt. Quod si est, vnum illi bonum erit, quod honestum: in hoc enim positum est & parere diis, nec excandescere ad subita, nec deplorare sortem suam, sed patienter excipere fatum, & facere imperata. Si enim vllum aliud est bonum quam honestum, sequetur nos auiditas vitae, auiditas rerum vitam instruentium: quod est intolerabile, infinitum, vagum. Solum ergo bonum est honestum, cui modus est. Diximus, hominum futuram feliciorem vitam quam deorum, si ea bona sunt, quorum nullus diis vsus est, tanquam pecunia & honores. Adiice nunc, quod si modo solutae corporibus animae manent, felicior illis status restat, quam est dum mersantur in corpore. Atqui si ista bona sunt, quibus per corpora vtimur, emissis erit peius: quod contra fidem est, feliciores esse liberis, & in vniuersum datis, 16) clausas & obsessas. Illud quoque dixeram, si bona sunt ea quae tam homini contingunt quam mutis animalibus, & muta anima-

15. *Hanc fortunam & illam*) secundam & aduersam.
16. *Et in vniuersum datis*) dimissis in vniuersum.

lia beatam vitam actura; quod fieri nullo modo potest. Omnia pro honesto patienda sunt: quod non erat faciendum, si esset vllum aliud bonum quam honestum. Hæc quamuis latius exsecutus essem priore epistola, constrinxi, & breuiter percurri. Nunquam autem vera tibi opinio talis videbitur, nisi animum alleues & teipsum interroges: si res exegerit, vt pro patria moriaris, & salutem omnium ciuium tua redimas, an porrecturus sis ceruicem, non tantum patienter, sed etiam libenter? si hoc facturus es, nullum aliud bonum est. Omnia relinquis, vt hoc habeas. Vide, quanta vis honesti sit? Pro rep. morieris etiamsi statim facturus hoc eris 17), cum scieris tibi esse faciendum. interdum ex re pulcherrima magnum gaudium etiam tempore breui ac exiguo capitur: & quamuis fructus operis peracti nullus ad defunctum exemptumque rebus humanis pertineat, ipsa tamen contemplatio futuri operis iuuat: & vir fortis & iustus, cum mortis suæ pretia ante se posuit, libertatem patriæ, salutem omnium pro quibus dependit animam, in summa voluptate est, & periculo suo fruitur. Sed ille quoque, cui etiam hoc gaudium eripitur, quod tractatio operis 18) maximum & vltimum præstat, nihil cunctatus desiliet in mortem, facere recte pieque contentus. Oppone etiam nunc illi multa, quæ dehortentur. Dic, Factum tuum matura sequetur obliuio, & parum grata existimatio ciuium: respondebit tibi, Ista omnia extra opus meum sunt. ego ipsum contemplor: hoc esse honestum scio. Itaque quocumque ducit ac vocat, venio. Hoc ergo vnum bonum est, quod non tantum perfectus animus, sed ge-

17. *Etiamsi statim facturus hoc eris*) h. e. etiam sine alio fructu diutinæ cogitationis, tantum vt officio satisfacias. *Lips.*

18. *Tractatio operis*) contemplatio operis futuri, quam iuvare antea dixerat.

nero-

[redacted]

s quoque & indolis bonæ sentit: cætera lenia mutabilia. Itaque solicite possidentur, etiam mé fortuna in vnum congesta sunt: dominis cumbunt grauia, & illos semper premunt, ali-o & elidunt. Nemo ex istis, quos purpuratos elix est, non magis, quam ex illis quibus sce-& chlamydem in scena fabulæ assignant. cum te populo elati incesserunt, & cothurnati, simul at, excalceantur, & ad staturam suam redeunt. emo istorum, quos diuitiæ honoresque in altio-gio ponunt, magnus est. Quare ergo magnus ? Cum basi illum sua metiris. Non est magnus o, licet in monte constiterit: Colossus magni-m suam seruabit, etiam si steterit in puteo. Hoc nus errore: sic nobis imponitur: quod nemi-stimamus eo quod est, sed adiicimus illi & ea, adornatus est. Atqui cum voles veram homi-imationem inire, & scire qualis sit, nudum in-ponat patrimonium, ponat honores, & alia e mendacia: corpus ipsum exuat: animum in-qualis quantusque sit, alieno an suo magnus. tis oculis gladios micantes videt, & si scit sua nteresse vtrum anima per os, an per iugulum beatum voca. si, cum illi denuntiata sunt is tormenta, & quæ casu veniunt, & quæ loris iniuria, si vincula & exsilia, & vanas arum formidines mentium, securus audit, t,

- - - - Non vlla laborum,
irgo, noua mi facies inopinaue surgit:
ula præcepi, atque animo mecum ipse peregi.

---

taturam suam redeunt) cothurnis nimirum exutis, uram auxerant.

Tu

Tu hodie ista denuntias, ego semper denuntiaui 1 hi, & hominem paraui ad humana. praecogitati n mollis ictus venit. At stultis & fortunae credentib omnis videtur noua rerum & inopinata facies. mag autem pars est apud imperitos mali, nouitas. I vt scias, ea quae putauerunt aspera, cum assueue patiuntur. Ideo sapiens assuescit futuris malis: quae alii diu patiendo leuia faciunt, hic leuia fi diu cogitando. Audimus aliquando voces imperi rum, dicentium: Nesciebam hoc mihi restare. sapi scit sibi omnia restare: quidquid factum est, di Sciebam.

EPIST. LXXVII.

Et haec inter bonas, stilesque. Narrat obiter de A xandrinis nauibus: aliis accurrentibus, se neglexi Quanti enim ista, aut quamdiu? Senex sum, al Et aliquando sponte abeundum, ut fecit Marce nus. Tum contra metum mortis: rationesque ha temnenda.

SVbito hodie nobis Alexandrinae naues apparueru quae praemitti solent & nuntiare secuturae classis aduentum. tabellarias 2) vocant. Gratus ilları Campaniae adspectus est. omnis in pilis 3) Puteo rum turba consistit, & ex ipso genere velorum A xandrinas, quamuis in magna turba nauium, int ligit. Solis enim licet supparum 4) intendere, qu

1. *Classis*) frumentariae scilicet ab Augusto institutae.

2. *Tabellarias*) quoniam quasi nuncii erant aduentar classis. *Lips.*

3. *Pilis*) saxeis molibus quas Augustus portui formar ibi iecit. *Lips.*

4. *Supparum*) velum summo malo appensum, quod venti fauentia nautae expandebant.

[redacted]

omnes habent naues. Nulla enim res aeque
ut cursum, quam summa pars veli; illinc maxi-
nis vrgetur. Itaque quoties ventus increbuit,
quae est quam expedit, antenna submittitur.
habet virium flatus ex humili. Cum intraue-
reas & promontorium, ex quo

a procellosa speculatur vertice Pallas, 5)

velo iubentur esse contentae: supparum Alexan-
rum insigne est. In hoc omnium discursu pro-
tium ad littus, magnam ex pigritia mea sensi vo-
tam, quod epistolas meorum accepturus, non
raui scire, quis illic esset rerum mearum status,
fferrent. Olim iam nec perit quidquam mihi,
quiritur. Hoc, etiam si senex non essem, fue-
tiendum: nunc vero multo magis, quia quan-
cumque haberem, tamen plus iam mihi super-
iatici, quam viae: praesertim cum eam viam si-
gressi, quam peragere non est necesse. 6) Iter
fectum erit, si in media parte, aut citra peti-
ocum steteris: vita non est imperfecta, si hone-
. Vbicumque desines, si bene desinis, tota est.
autem & fortiter desinendum est, & non ex me-
causis. nam nec hae maximae sunt, quae nos te-
Tullius Marcellinus, quem optime noueras,
cens quietus & cito senex, morbo, & non in-
li correptus, sed longo & molesto & multa im-
te, coepit deliberare de morte. conuocauit com-
amicos, vnusquisque, aut quia timidus erat,

allas) in promontorio enim templum Mineruae, cui
ibi libabant.
peragere non sit necesse) cum ex Stoicorum sententia li-
ipsum ex vita emittere.

id

[redacted]

id illi suadebat, quod sibi suasisset: aut quia adulat & blandus, id consilium dabat, quod delibera gratius fore suspicabatur. Amicus noster Stoicus, h mo egregius, &, vt verbis illum quibus laudari dign est, laudem, vir fortis ac strenuus, videtur mihi op me illum cohortatus. Sic enim cœpit: Noli, Marcelline, torqueri, tanquam de re magna deliber Non est res magna, viuere, omnes serui tui viuu omnia animalia. magnum est, honeste mori, prud ter, fortiter. Cogita quamdiu iam idem facias. (bus, somnus, libido: per hunc circulum curriti Mori velle non tantum prudens & fortis, aut mis sed etiam fastidiosus 7) potest. Non opus erat si sore illi, sed adiutore. serui parere nolebant. P mum detraxit illis metum, & indicauit, tunc fami am periculum adire, 8) cum incertum esset, an m domini voluntaria fuisset: alioquin tam mali exe pli esse occidere hominem, quam prohibere. Dein ipsum Marcellinum admonuit, non esse inhumanu quemadmodum cœna peracta reliquiæ circumstan bus diuiduntur, sic peracta vita aliquid porrigi h qui totius vitæ ministri fuissent. Erat Marcellinus cilis animi, & liberalis, etiam cum de suo fieret. M nutas itaque summulas distribuit flentibus seruis, illos vltro consolatus est. Non fuit illi opus ferro, n sanguine: triduo abstinuit, & in ipso cubiculo po tabernaculum 9) iussit. Solium 10) deinde illatu est, in quo diu iacuit, & calida subinde suffusa, pa latim defecit: vt aiebat, non sine quadam volupta

7. *Fastidiosus*) & delicatus.

8. *Familiam periculum adire*) familia serui sunt, qui SC. Silaniano tenebantur domino interfecto. *Lips.*

9. *Tabernaculum*) tentorium aliquod instar balneoli quo illum & ipse tegerentur. *Lips.*

10. *Solium*) balnearium vas siue cupa ad lauandum. *Lips.*

qua

quam afferre solet lenis dissolutio, non inexperta nobis, quos aliquando liquit animus. In fabellam excessi, non ingratam tibi: exitum enim amici tui cognosces, non difficilem, nec miserum. Quamuis enim mortem sibi consciuerit, tamen mollissime excessit, & vita elapsus est. Sed ne inutilis quidem hæc fabella fuerit. Sæpe enim talia exempla necessitas exigit. Sæpe debemus mori, 11) nec volumus: morimur; 12) nec volumus. Nemo tam imperitus est, vt nesciat, sibi quandoque moriendum: tamen cum prope accesserit, tergiuersatur, tremit, plorat. Nonne tibi videbitur stultissimus omnium, qui fleuerit quod ante annos mille non vixerat? æque stultus est, qui flet, quod post annos mille non viuet. Hæc paria sunt: non eris, nec fuisti. Vtrumque tempus alienum est. In hoc punctum coniectus es: quod vt extendas, quousque extendes? Quid fles? quid optas, perdis operam.

Desine fata Deum flecti sperare precando:

rata & fixa sunt, atque magna & æterna necessitate ducuntur. Eo ibis, quo omnia eunt. Quid tibi nouum est? ad hanc legem natus es: hoc patri tuo accidit, hoc matri, hoc maioribus, hoc omnibus ante te, hoc omnibus post te. Series inuicta, & nulla mutabilis ope, illigat ac trahit cuncta. Quantus te populus moriturorum sequetur, quantus comitabitur? Fortior, vt opinor, esses, si multa millia tibi commorerentur. atqui multa millia hominum & animalium hoc ipso momento, quo tu mori dubitas, animam variis generibus emittunt. Tu autem non putabas te aliquando peruenturum ad id, ad quod semper ibas?

11. *Debemus mori*) officium exigit vt moriamur.
12. *Morimur*) ex necessitate naturæ.

nul-

[redacted]

nullum sine exitu iter est. Exempla nunc magnc
virorum me tibi iudicas relaturum? puerorum
ram. Lacon ille memoriæ traditur impubes ad
qui captus clamabat, Non seruiam, sua illa D
lingua: & verbis fidem imposuit. Vt primum i
est fungi seruili & contumelioso ministerio: af
enim vas obscœnum iubebatur: illisum parieti c
rupit. Tam prope libertas est: & seruit aliquis!
non sic perire filium tuum malles, quam per iner
senem fieri? Quid ergo est, cur perturberis, si i
fortiter etiam puerile est? Puta te nolle sequi, d
ris. Fac tui iuris, quod alieni est. Non sumes p
spiritum, vt dicas, Non seruio? Infelix, seruis
minibus, seruis rebus, seruis vitæ. Nam vita, si
riendi virtus abest, seruitus est. Ecquid habes
pter quod exspectes? Voluptates quæ te morant
retinent, consumpsisti: nulla tibi noua est: r
non iam odiosa ipsa satietate. quis sit vini,
mulsi sapor, scis: nihil interest, centum per
cam tuam, an mille amphoræ transeant. sa
es. 13) quid sapiat ostreum, quid mullus, optime
sti. nihil tibi luxuria tua in futuros annos intac
reseruauit. Atqui hæc sunt, a quibus inuitus di
leris. Quid est aliud quod tibi eripi doleas? Am
& patriam? tanti enim illam putas, vt tardius cœ
14) solem quoque, 15) si posses, exstingueres. Q
enim vnquam fecisti luce dignum? confitere, nor
riæ te, non fori, non ipsius naturæ rerum deside
tardiorem ad moriendum fieri. Inuitus relin

13. *Saccus es*) respicit ad vini castrationem quæ sacco fi
Lips.

14. *Vt tardius cœnes*) ob quos vix cœnam differres.

15. *Solem quoque &c.*) vt scilicet ad cœnam aduc
posiis.

m: Nunc enim, inquit, viuis? 19) Hoc istis ndum est, quibus succursura 20) mors est: ies. nunc enim viuis? Sed ego, inquit, vi-, qui multa honeste facio. inuitus relinquo a, quibus fideliter & cum industria fungor. a nescis vnum esse ex vitæ officiis, & mori? officium relinquis. non enim certus nume-n debebas explere, finitur. Nulla vita est non iam si ad naturam rerum respexeris, etiam & Statiliæ breuis est; quæ inscribi monu-o iussit, annis se nonaginta nouem vixisse. iculam gloriari senectute longa. quis illam uisset, si contigisset centesimum implere? o fabula, sic vita: non quam diu, sed quam a sit, refert. Nihil ad rem pertinet, quo nas. quocumque voles, desine: tantum lausulam impone.

---

no *nihil reliquisti*) in quo omnia commisisti, omni onis te ingurgitasti.

la oblectationes) vel in venere vel in gula, quorum

EPIST. LXXVIII.

De morbis suis, etiam in iuuentute: & quid sit ill vandis? Honesta, inquit, studia, itemque ami sed remediorum remedium, contemptus mortis. vocat Lucilium; & contra Dolorem plura disserit, ta, animosa, vera.

VExari te destillationibus crebris ac febriculis, q longas destillationes & in consuetudinem ductas sequuntur, eo molestius mihi est, quia exp tus sum hoc genus valetudinis: quod inter initia c tempsi. Poterat adhuc adolescentia iniurias ferre, se aduersus morbos contumaciter gerere: deinde s cubui, & eo perductus sum, vt ipse destillarem. Ad summam maciem deductus, sæpe impetum c abrumpendæ vitæ: patris me indulgentissimi senec retinuit. Cogitaui enim, non quam fortiter ego m ri possem, sed quam ille fortiter desiderare non p set. 2) Itaque imperaui mihi vt viuerem. aliquan enim & viuere, fortiter facere est. Quæ mihi tu fuerint solatio, dicam: si prius hoc dixero, hæc i quibus acquiescebam, medicinæ vim habuisse. remedium cedunt honesta solatia: & quidquid a mum erexit, etiam corpori prodest. Studia m nostra saluti fuerunt. Philosophiæ acceptum f quod surrexi, quod conualui: illi vitam debeo, & ni illi minus debeo. Multum mihi contulerunt ad l nam valetudinem amici, quorum adhortationib vigiliis, sermonibus alleuabar. Nihil æque, Lu virorum optime, ægrum reficit atque adiuuat, qu amicorum affectus: nihil æque exspectationem m

1. *Destillarem*) liquescerem & consumerer.
2. *Non posset*) quippe qui Philosophus non esset.

metum surripit. Non iudicabam me, cum il-
perstites relinquerem, mori: putabam, inquam,
iturum, non cum illis, sed per illos: non effun-
spiritum mihi videbar, sed tradere. Hæc mihi
unt voluntatem adiuuandi me, & patiendi o-
tormentum. alioqui miserrimum est, cum ani-
moriendi proieceris, non habere viuendi. Ad
ergo remedia te confer. Medicus tibi quantum
les, quantum exercearis, monstrabit: ne indul-
itio, ad quod vergit iners valetudo: vt legas cla-
& spiritum, cuius iter & receptaculum laborat,
eas: vt nauiges, & viscera molli iactatione con-
e quibus cibis vtaris vinum quando virium caussa
es, quando intermittas, ne irritet & exasperet
. Ego tibi illud præcipio, quod non tantum huius
i, sed totius vitæ remedium est: contemne mor-
Nihil triste est, cum huius metum effugimus. Tria
n omni morbo grauia sunt, metus mortis, dolor
ris, intermissio voluptatum. De morte, satis di-
est. hoc vnum dicam, non morbi hunc esse, sed
æ metum. multorum mortem distulit morbus: &
illis fuit, videri perire. Morieris, non quia ægro-
ed quia viuis. Ista te res & sanatum manet, cum
alueris, non mortem, sed valetudinem effugies.
lud nunc proprium incommodum reuertamur.
nos cruciatus habet morbus: sed hos tolerabiles
ualla faciunt. Nam summi doloris intentio in-
finem. Nemo potest valde dolere, & diu. sic
mantissima nostri natura disposuit, vt dolorem
tolerabilem, aut breuem faceret. Maximi dolo-
onsistunt in macerrimis corporis partibus: nerui,
uliique, & quidquid aliud exile est, acerrime sæ-
cum in arcto vitia concepit Sed cito hæ partes
apescunt, & ipso dolore sensum doloris amittunt:
quia spiritus naturali prohibitus cursu, & muta-

tur, & finis dolendi est, obdor[illegible]
lorum, aurium dolor ob hoc ipsum acutissi
quod inter angusta corporis nascitur: non mi
hercule, quam capitis ipsius. Sed quo incita
eo citius in alienationem stuporemque conu
Hoc itaque solatium vasti doloris est, quod
est desinas illum sentire, si nimis senseris. I
tem est, quod imperitos in vexatione corpo
habet: non assueuerunt animo esse contenti
tum illis cum corpore fuit. Ideo vir magnus
dens animum diducit a corpore, & multum c
liore & diuina parte versatur: cum hac querul
gili, quantum necesse est. Sed molestum est,
carere assuetis voluptatibus, abstinere cibo,
esurire. Hæc prima abstinentia grauia sunt:
cupiditas relanguescit, ipsis per quæ cupimus
tis, ac deficientibus. Inde morosus est stom
inde quorum fuit auiditas, odium est, deside
moriuntur. Non est autem acerbum carere e
cupere desieris. Adiice, quod nullus non in
titur dolor, aut certe remittitur. Adiice, q
cet & cauere venturum, & obsistere imminent
diis. Nullus enim non signa præmittit, vtiqu
solito reuertitur. Tolerabilis est morbi pati
contempseris id quod extremum minatur. N

5. *Vermiculatio*) morsicatio prima, & velut pruri
tis. *Lips.*

opinionem dolemus. Tam miser est quisquam credit. Detrahendas præteritorum doconquestionem puto, & illa verba: Nulli vnit peius. Quos cruciatus, quanta mala perano me surrecturum putauit. Quoties deplora meis, quoties a medicis relictus? In equupositi non sic distrahuntur. Etiamsi sunt vatransierunt. Quid iuuat præteritos dolores re, & miserum esse, quia fueris? Quid, quod on multum malis suis adiicit, & sibi ipse meneinde quod acerbum fuit, retulisse iucundum turale est, mali sui fine gaudere. Circum ergo duo sunt, & futuri timor, & veteris odi memoria: hoc ad me iam non pertinet, ndum. In ipsis positus difficultatibus di-

orsan & hæc olim meminisse iuuabit.

ntra illum pugnet animo. vincetur, si cesserer. si se contra dolorem suum intenderit.

gnant, iſta patiuntur, ſed vt pugnent. 4) exercitatio ipſa tormentum eſt. Nos quoque euincamus omnia, quorum præmium non corona, nec palma eſt, nec tubicen 5) prædicationi nominis noſtri ſilentium faciens. ſed virtus, & firmitas animi, & pax in ceterum parta, ſi ſemel in aliquo certamine debellata fortuna eſt. Dolorem grauem ſentio. Quid? ergo non ſentis, ſi illum muliebriter tuleris? Quemadmodum perniciosior eſt hoſtis fugientibus, ſic omne fortuitum incommodum magis inſtat cedenti & auerſo. Sed graue eſt. quid? nos ad hoc fortes ſumus, vt leuia portemus? Vtrum vis longum eſſe morbum, an concitatum & breuem? Si longus eſt, habet intercapedinem, dat refectioni locum: multum temporis donat. neceſſe eſt vt exſurgat, & deſinat. Breuis morbus ac præceps alterutrum faciet; aut exſtinguetur, aut exſtinguet. Quid autem intereſt, non ſit, an non ſim? in vtroque finis dolendi eſt. Illud quoque proderit, ad alias cogitationes auertere animum, & a dolore diſcedere. Cogita, quid honeſte, quid fortiter feceris: bonas partes tecum ipſe tracta: memoriam in ea quæ maxime miratus es, ſparge. tunc tibi fortiſſimus quisque, & victor doloris, occurrat. Ille, qui dum varices exſecandas præberet, legere librum perſeuerauit. Ille, qui non deſiit ridere, 6) cum hoc ipſum 7) irati tortores omnia inſtrumenta crudelitatis experirentur. Non vincetur dolor ratione, qui victus eſt riſu? Quidquid vis, nunc licet dicas, deſtillationes & vim continuæ tuſſis egerentem viſcerum

4. *Sed vt pugnent*) dum ſcilicet ſe exercent vt pugnæ idonei ſint.

5. *Tubicen*) qui præcinebat, antequam præco publica voce victorem renuntiaret.

6. *Non deſiit ridere*) Asdrubalis ſeruus. vid. Ep. 76.

7. *Hoc ipſum*) ob hoc ipſum.

par-

partes, & febrem præcordia ipsa torrentem, & sitim, & artus in diuersum articulis exeuntibus tortos: plus est flamma, & equuleus, & lamina, & vulneribus ipsis intumescentibus, quod illa renouaret & altius vrgeret impressum. inter hæc tamen aliquis non gemuit: parum est. non rogauit: parum est. non respondit: parum est. risit, & quidem ex animo: vis tu post hoc dolorem deridere? Sed nihil, inquit, agere finit morbus, qui me omnibus abduxit officiis. Corpus tuum valetudo tenet, non animum. Itaque cursoris moratur pedes, sutoris ac fabri manus impediet. Si animus tibi esse in vsu solet; suadebis, docebis, audies, disces, quæres, recordaberis. Quid porro? nihil agere te credis, si temperans æger sis? ostendes morbum posse superari, vel certe sustineri. Est, mihi crede, virtuti etiam in lectulo locus. Non tantum arma & acies dant argumenta alacris animi, indomitique terroribus: & in vestimentis vir fortis apparet. Habes quod agas. bene luctare cum morbo: si nihil te coëgerit, si nihil exorauerit, insigne prodis exemplum. O quàm magna erat gloriæ materia, si spectaremur ægri! ipse te specta. ipse te lauda. Præterea duo sunt genera voluptatum. corporales morbus inhibet, non tamen tollit, imo, si verum æstimes, incitat. magis iuuat bibere sitientem: gratior est esurienti cibus. Quidquid ex abstinentia contingit, auidius excipitur. Illas vero animi voluptates, quæ maiores certioresque sunt, nemo medicus ægro negat: has quisquis sequitur, & bene intelligit, omnia sensuum blandimenta contemnit. O infelicem ægrum! quare? quia non vino niuem diluit: quia non rigorem potionis suæ, quam capaci scypho miscuit, renouat fracta insuper glacie: quia non ostrea illi Lucrina in ipsa mensa aperiuntur: quia non circa cœnationem eius tumultus coquorum est, ipsos cum obso-

niis focos transferentium. hoc enim iam luxuria c
menta est. Ne quis intepescat cibus, ne quid p
iam calloso parum ferueat, cœnam culina prose
tur. O infelicem ægrum! edet quantum concoc
non iacebit in conspectu aper, vt vilis caro, a m
relegatus, nec in repositorio eius pectora au
(totas enim videre fastidium est) congesta pone
Quid tibi mali factum est? cœnabis tanquam a
imo aliquando tanquam sanus. Sed omnia ista
perferemus, sorbitionem, aquam calidam & quid
aliud intolerabile videtur delicatis & luxu fluent
magisque animo quam corpore morbidis: ta
mortem desinamus horrere. Desinemus autem,
nes bonorum ac malorum cognouerimus: ita de
nec vita tædio erit, nec mors timori. Vitam enim
pare satietas sui non potest tot res varias magna
vinas percensentem: in odium illam sui adduce
let iners otium. Rerum naturam peragranti, nun
in fastidium veritas veniet: falsa satiabunt. Rur
mors accedit & vocat, licet immatura sit, licet
am præcidat ætatem perceptus longissime fruct
cognita est illi ex magna parte natura, scit ten
honesta non crescere. His necesse est videri om
vitam breuem, qui illam voluptatibus vanis, &
infinitis, metiuntur. His te cogitationibus re
& interim epistolis nostris vacando: veniet ali
tempus, quod nos iterum iungat ac misceat.
tum libet sit illud, longum faciet scientia vtendi.
vt Posidonius ait, vnus dies hominum erudit
plus patet, quam imperiti longissima ætas. In
hoc tene, hoc morde, 8) aduersis non succum
lætis non credere, omnem fortunæ licentiam in

8. *Morde*) translatum ab animalibus qui mordent qu
miter tenent.

lit habere: tanquam quidquid potest facere, factum sit. Quidquid exspectatum est diu, leuius accidit.

EPIST. LXXIX.

De Charybdi aliquid, Scylla, & Ætna. Tum, Sapientes inter se pares esse: & ad Sapientiam hortatur, etiamsi gloria non comitetur. Atqui comitabitur, sed post vitam. Bona.

EXspecto epistolas tuas, quibus mihi indices, circumitus Siciliae totius quid tibi noui ostenderit, & omnia de ipsa Charybdi certiora. Nam Scyllam saxum esse, & quidem non terribile nauigantibus, optime scio: Charybdis an respondeat fabulis, perscribi mihi desidero. Et si forte obseruaueris (dignum est autem, vt obserues) fac nos certiores, vtrum vno tantum vento 1) agatur in vortices, an omnis tempestas aeque mare illud contorqueat & an verum sit, quidquid illo freti turbine arreptum est, per multa millia trahi conditum, & circa Tauromenitanum littus emergere. Si haec mihi perscripseris, tunc tibi audebo mandare, vt in honorem meum Ætnam quoque ascendas: quem consumi, & sensim subsidere, ex hoc colligunt, quod aliquanto longius nauigantibus solebat ostendi. Potest hoc accidere, non quia montis altitudo descendit, sed quia ignis euanuit, & minus vehemens ac largus effertur: ob eamdem causam, fumo quoque per diem segniore. Neutrum autem incredibile est, nec montem qui deuoretur quotidie minui, nec ignem non manere eumdem: qui non ipse ex se est, sed in aliqua inferna valle conceptus exaestuat, &

1. *Vno tantum vento)* austro nimirum, vt aiunt.

[redacted]

alibi pafcitur: in ipfo monte non alimentum habet. fed viam. In Lycia regio notiffima eft, Epheftion 2) incolæ vocant, perforatum pluribus locis folum, quod fine vllo nafcentium damno ignis innoxius circuit. Læta itaque regio eft, & herbida, nil flammis adurentibus, fed tantum vi remiffa ac languida refulgentibus. Sed referuemus ifta, tunc quæfituri, cum tu mihi fcripferis, quantum ab ipfo ore montis niues abfint, quas ne æftas quidem foluit: adeo tutæ funt ab igne vicino. Non eft autem, quod iftam curam imputes mihi: morbo 3) enim tuo daturus eras, etiam fi nemo mandaret tibi, donec Ætnam defcribas 4) in tuo carmine, & hunc folennem omnibus Poëtis locum attingas. quem quo minus Ouidius tractaret, nihil obftitit, quod iam Virgilius impleuerat: ne Seuerum quidem Cornelium vterque deterruit. Omnibus præterea feliciter hic locus fe dedit: & qui præcefferant, non præripuiffe mihi videntur quæ dici poterant, fed aperuiffe. Sed multum intereft, vtrum ad confumptam materiam, an ad fubactam accedas: crefcit in dies, & inuenturis inuenta non obftant. Præterea, conditio optima eft vltimi. Parata verba inuenit, quæ aliter inftructa nouam faciem habent: nec illis manus iniicit, tanquam alienis: funt enim publica. Iurifconfulti negant, quidquam publicum vfucapi. Aut ego te non noui, aut Ætna tibi faliuam mouet. Iam cupis grande aliquid, & par prioribus fcribere. Plus enim fperare modeftia tibi tua non permittit: quæ tanta in te

2. *Epheftion*) ἡφαίςιον, Vulcanium latine diceres.

3. *Morbo*) fic Poeticam titillationem vocat.

4. *Etiam fi nemo mandaret tibi, donec Ætnam defcribas*) diftingue & lege etiamfi nemo mandaret *Quid tibi donec Ætnam defcribas &c* vt nempe Seneca indicet Lucilium fponte fua tanta Ætnam defcribendi libidine teneri, vt nullo pretio inde auocari poffit. *Gronov.*

eft,

est, vt videaris mihi retracturus ingenii tui vires, si vincendi periculum sit tanta tibi priorum reuerentia est. Inter cetera, hoc habet boni sapientia: nemo ab altero potest vinci, nisi dum ascenditur. Cum ad summum perueneris, paria sunt: non est incremento locus, statur. Nunquid sol magnitudini suæ adiicit? numquid luna vltra quam solet procedit? maria non crescunt: mundus eumdem habitum ac modum seruat. Extollere se, quæ iustam magnitudinem impleuere, non possunt. Quicumque fuerint sapientes, pares erunt & æquales: habebit vnusquisque ex his proprias dotes; alius erit affabilior, alius expeditior, alius promptior in eloquendo, alius facundior: illud de quo agitur, quod beatum facit, æquale erit in omnibus. An Ætna tua possit sublabi, & in se ruere, an hoc excelsum cacumen & conspicuum per vasti maris spatia detrahat assidua vis ignium, nescio: virtutem non flamma, non ruina inferius adducet. Hæc vna maiestas deprimi nescit, nec proferri vltra, nec referri potest. Sic huius, vt cælestium, stata magnitudo est. Ad hanc nos conemur educere. iam multum operis effectum est, imo si verum fateri volo, non multum. Nec enim bonitas est, pessimis esse meliorem. Quis oculis glorietur, qui suspicentur diem, quibus sol per caliginem splendet? licet contentus interim sit effugisse tenebras, adhuc non fruitur bono lucis. Tunc animus noster habebit quod gratuletur sibi, cum emissus his tenebris, in quibus volutatur, non tenui visu clara prospexit, sed totum diem admiserit, & redditus cælo suo fuerit, cum receperit locum, quem occupauit sorte nascendi. Sursum vocant illum initia sua. Erit autem illic, etiam antequam hac custodia exsoluatur, cum vitia disiecerit, purusque ac leuis in cogitationes diuinas emicuerit. Hoc nos oportet agere, Lucili carissime, in hoc ire im-

impetu toto, licet pauci sciant, licet nemo videat. Gloria, vmbra virtutis est: etiam inuitos comitabitur. Sed quemadmodum aliquando vmbra antecedit, aliquando sequitur; ita gloria aliquando ante nos est, visendamque se præbet, aliquando in auerso est, maiorque quo serior, vbi inuidia secessit. Quamdiu videbatur furere Democritus? vix recepit Socratem fama 5) Quamdiu Catonem ciuitas ignorauit? respuit: nec intellexit, nisi cum perdidit. Rutilii innocentia ac virtus lateret, nisi accepisset iniuriam: dum violatur, effulsit. Nunquid non sorti suæ gratias egit, & exsilium suum complexus est? De his loquor, quos illustrauit fortuna, dum vexat: quam multorum profectus in notitiam euasere, post ipsos? quam multos fama non excepit, sed eruit? Vides Epicurum, quantopere non tantum erudiitiores, sed hæc quoque imperitorum turba miretur. Hic ignotus ipsis Athenis fuit, circa quas delituerat. Multis itaque iam annis Metrodoro suo superstes, in quadam epistola, cum amicitiam suam & Metrodori, grata commemoratione cecinisset, hoc nouissime adiecit, Nihil sibi & Metrodoro inter bona tanta nocuisse, quod ipsos illa nobilis Græcia non ignotos solum habuisset, sed pene inauditos. Numquid ergo non postea, quam esse desierat, inuentus est? numquid non opinio eius emicuit? Hoc Metrodorus quoque in quadam epistola confitetur, se & Epicurum non satis eminuisse: sed post, se & Epicurum, magnum paratumque nomen habituros, apud eos qui voluissent per eadem ire vestigia. Nulla virtus latet: & latuisse, non ipsius est damnum. Veniet qui conditam, & sæculi sui malignitate compressam, dies publicet. Paucis

5. *Recepit Socratem fama*) quem proiecerat inuidia ciuium.

natus

ıst, qui populum ætatis suæ cogitat. Multa
ım millia, multa populorum superuenient: ad
pice, etiam si omnibus tecum viuentibus silen-
uor indixerit. venient qui sine offensa, sine
ndicent. Si quod est pretium virtutis ex fama,
: interit. Ad nos quidem nihil pertinebit po-
m sermo; tamen etiam non sentientes colet, ac
ıtabit. Nulli non virtus, & viuo, & mortuo,
gratiam: si modo illam bona secutus est fide,
m exornauit & pinxit, sed idem fuit, siue ex
ıato videbatur, 6) siue imparatus ac subito.
simulatio proficit. paucis imponit leuiter
ectus inducta facies: veritas in omnem par-
i semper eadem est. Quæ decipiunt, nihil
: solidi. Tenue est mendacium: perlucet, si
ıter inspexeris.

Epist. LXXX.

*ad spectaculum & ad stadium, sese ad studium
ınimum iuisse. Hunc colendum, non corpus: &
le id esse, si Bona velis. Ad libertatem eundum;
d fit spretis calcatisque cupidinibus. In eo veram
itatem, non externo splendore esse.*

dierno die non tantum meo beneficio mihi va-
o, sed spectaculi, quod omnes molestos ad
ɔmachiam 1) auocauit. Nemo irrumpit, ne-
gitationem meam impedit: quæ hac ipsa fidu-
cedit audacius. Non crepuit subinde ostium,

ε *denunciato videbatur*) qui mos hodieque inter magna-
mittere & nunciare aduentum.
ıharomachiam) pilarem lusum intelligere videtur, sed
n istius spectaculi sit solennitas, viri docti se non capere
ſt.

non

[redacted]

non alleuabatur velum: licebit vni vadere. 2) magis necessarium est per se eunti, 3) & suam ti viam. Non ergo sequor priores? facio. mitto mihi & inuenire aliquid, & mutare, & quere. Non seruio illis, sed assentior. magi men verbum dixi, qui mihi silentium promi & sine interpellatione secretum: ecce ingens ex stadio profertur, & me non excutit mihi, se ius ipsius rei contentionem 4) transfert. mecum, quam multi corpora exerceant, qua nia pauci: quantus ad spectaculum non fidele rium fiat concursus, quanta sit circa artes bon tudo: quam imbecilli animo sint, quorum humerosque miramur. Illud maxime reuol cum si corpus perduci exercitatione ad hanc tiam potest, qua & pugnos pariter & calces no hominis ferat, qua solem ardentissimum in fe simo puluere sustinens aliquis, & sanguine suo diem ducat: quanto facilius animus corrobor sit, vt fortunæ ictus inuictus excipiat, vt pr vt conculcatus exsurgat? Corpus enim multis bus, vt valeat: animus ex se crescit, se ipse alit ercet. Illi multo cibo, multa potione opus e to oleo, longa denique opera: tibi continget v ne apparatu, sine impensa. Quidquid facer test bonum, tecum est. Quid tibi opus e bonus? velle. Quid autem melius potes velle eripere te huic seruituti, quæ omnes premit, mancipia quoque conditionis extremæ, & in

2. *Vni vadere)* soli incedere.

3. *Per se eunti)* h. e. aliorum autoritates non quique adeo propria meditatione opus habeat.

4. *Contentionem)* vt contendam hoc certamen cu meliore. *Lips.*

[redacted]

ata, omni modo exuere conantur? Peculium 5) quod comparauerunt, ventre fraudato, ite numerant: tu non concupiſces quanticum libertatem peruenire, qui te putas in illa na- Quid ad arcam tuam reſpicis? emi non poteſt. in tabellas 6) vanum coniicitur nomen liber- quam nec qui emerunt habent, nec qui vendi- . Tibi des oportet iſtud bonum, a te petas. te primum metu mortis: illa nobis primum imponit: deinde metu paupertatis. Si vis ſci- m nihil in illa mali ſit, compara inter ſe pau- & diuitum vultus. Sæpius pauper & fideli- idet: nulla ſolicitudo in alto 8) eſt: etiam ſi cidit cura, velut nubes leuis tranſit. Horum ices vocantur, hilaritas ficta eſt, aut grauis & ata triſtitia: & quidem grauior, quia interdum et palam eſſe miſeros: ſed inter ærumnas cor exedentes, neceſſe eſt agere felicem. Sæpius emplo mihi vtendum eſt: nec enim vllo effica- primitur hic humanæ vitæ mimus, qui nobis has, quas male agamus, aſſignat. Ille qui ia elatus incedit, & hæc reſupinus dicit,

impero Argis; regna mihi liquit Pelops,
a Ponto ab Helles atque ab Ionio mari
etur Iſthmos:

ſ eſt, quinque modios accipit, 9) & quinque

---

eculium ſuum) redimere ſe aere ſuo ſerui ſolebant.

Tabellas) manumiſſionis quæ fidei cauſſa dabantur. *Lipſ.*
ſidelius) ſincerius, non ſimulato riſu.
n alto) & profundo & imo pectore.
Quinque modios accipit) dimenſum & cibarium ſeruile nſes. *Lipſ.*

de-

denarios. Ille qui superbus, atque impotens, & fi cia virium tumidus ait,

Quod nisi quieris Menelae, hac dextra occides:

diurnum 10) accipit, in centunculo dormit. Id de istis licet omnibus dicas, quos supra capita ho num, supraque turbam delicatos lectica suspen omnium istorum personata felicitas est. Contem illos, si despoliaueris. Equum empturus, si iubes stratum, detrahis vestimenta venalibus, qua vitia corporis lateant: hominem inuolut aestimas? Mangones, quidquid est quod displic aliquo lenocinio abscondunt. Itaque ementibus namenta ipsa suspecta sunt: siue crus alligatum, brachium adspiceres, nudari iuberes, & ipsum corpus ostendi. Vides illum Scythiae Sarmati regem, insigni capitis decorum? si vis illum aesti re, totumque scire qualis sit, fasciam 11) so multum mali sub illa latet. Quid de aliis loquor perpendere te voles, sepone pecuniam, dom dignitatem: intus te ipse considera. Nunc qu sis, aliis credis.

Epist. LXXXI.

De homine ingrato exordium: tum quaestio, An i ti esse debeamus aduersus eum, qui ante iuuit, i nocuit? Subtiliter & diffuse hoc disputat, & S distinguit.

QVereris incidisse te in hominem ingratum. hoc nunc primum, age aut fortunae; aut c

10. *Diurnum)* denarium & mercedulam. *Lips.*
11. *Fasciam)* diadema.

...ilitate, vnius anni restituit vbertas. Est ...gratum inuenias, experiri & ingratos. Ne... ...et tam certam in beneficiis manum, vt non fæ...tur: aberrent, vt aliquando hæreant. 1) Post ...gium maria tentantur; fœneratorem non fu...bat decoctor. Cito inerti otio vita torpebit, ...ndum est quidquid offendit. Te vero be... ...hæc ipsa res faciat. nam cuius rei euentus ...s est, id, vt aliquando procedat, sæpe tentan... ...Sed de isto satis multa in iis libris locuti ..., qui de Beneficiis inscribuntur: illud magis ...ri videtur, quod non satis (vt existimo) ex... ...est: An is qui profuit nobis, si postea nocu... ...fecerit, 2) & nos debito soluerit? Adiice si ...lud: Multo plus postea nocuit, quam ante ...rat. Si rectam illam rigidi iudicis sententi... ...tis, alterum ab altero absoluet, & dicet: Quam... ...uria præponderet, tamen beneficiis donetur, ...x iniuria superest. Plus nocuit? sed prius pro... ...que habeatur & temporis ratio. Iam illa ma... ...sunt quam vt admoneri debeas: quan...

ctus sum aut verecundia, aut instantis pertinacia, aut spe. Eo animo quidque debetur, quo datur: nec quantum sit, sed a quali profectum voluntate, perpenditur. Nunc coniectura tollatur. Et illud beneficium fuit, & hoc quod modum beneficii prioris excessit, iniuria est. Vir bonus vtrosque calculos sic ponit, vt se ipse circumscribat: 3) beneficio adiicit, iniuriæ demit. Ille alter remissior iudex, quem esse me malo, iniuriæ obliuisci debebit, officii meminisse. Hoc certe, inquit, iustitiæ conuenit, suum cuique reddere, beneficio gratiam, iniuriæ talionem, aut certe malam gratiam. Verum erit istud, cum alius iniuriam fecerit, alius beneficium dederit. nam si idem est, beneficio vis iniuriæ exstinguitur. Nam cui, etiam si merita non antecessissent, oportebat ignosci, post beneficia lædenti plus quam venia debetur. Non pono vtrique par pretium: pluris æstimo beneficium, quam iniuriam. Non omnes debere sciunt grati beneficium. Potest etiam imprudens, & rudis, & vnus e turba, vtique dum prope est ab accepto, reddere beneficium, & pensare: ignorat autem quantum debeat. Vni sapienti notum est, quanti res quæque taxanda sit. Nam ille, de quo loquebar modo, stultus, etiam si bonæ voluntatis est, aut minus quam debet, aut tempore, aut quo non debet loco, reddit: id quod referendum est, effundit atque abiicit. Mira in quibusdam rebus verborum proprietas est: & consuetudo sermonis antiqui quædam efficacissimis, & officia docentibus, notis signat. Sic certe solemus loqui: Ille illi gratiam retulit. Referre, est vltro quod debeas afferre. Non dicimus, Gratiam reddidit. Reddunt enim, & qui reposcuntur, & qui inuiti, & qui

3. *Circumscribat*) decipiat se, & vltro fallat. *Lips.*

i, & qui per alium. Non dicimus, Reposuit
um, aut soluit: nullum enim nobis placuit,
ri alieno conuenit, verbum. Referre, est ad
quo acceperis, ferre. Hæc vox significat vo-
m relationem. Qui retulit, ipse se appella-
piens omnia examinabit secum, quantum ac-
,a quo, quando, vbi, quemadmodum. Ita-
amus, quemquam scire gratiam referre, nisi
m. non magis quam beneficium dare quis-
:it, nisi sapiens: hic scilicet, qui magis dato
, quam alius accepto. Hoc aliquis inter illa
t, quæ videmur inopinata omnibus dicere: πα-
Græci vocant: & ait, Nemo ergo scit præter sa-
i referre gratiam? ergo nec quod debet credi-
, reponere quisquam scit alius? nec cum emit
rem, pretium venditori persoluere? Sed ne
at inuidia, scito idem dicere Epicurum. Me-
is certe ait, Solum sapientem referre gratiam
Deinde idem admiratur, cum dicimus, Solus
scit amare, solus sapiens amicus est. Atqui
is & amicitiæ pars est, referre gratiam: immo hoc
ulgare est, & in plures cadit, quam vera amici-
inde idem admiratur, quod dicimus fidem nisi
nte non esse: tanquam non ipse idem dicat. An
etur fidem habere, qui referre gratiam nescit?
it itaque infamare nos, tanquam incredibilia
s: & sciant apud sapientem esse ipsa honesta,
ulgum simulacra rerum honestarum & effigies.
referre gratiam scit, nisi sapiens. Stultus quo-
umque scit, & quemadmodum potest, referat:
illi potius, quam voluntas desit. Velle non
.. Sapiens inter se omnia comparabit. maius
ius, aut minus fit (quamuis idem sit) tem-
oco, caussa. Sæpe enim hoc non potuere di-
i domum infusæ, quod *opportune* dati mille

[redacted]

denarii. Multum enim interest, donauerit, an succurreris: seruauerit illum tua liberalitas, an instruxerit. Sæpe quod datur, exiguum est: quod sequitur ex eo, magnum. Quantum autem existimas interesse, vtrum aliquis de arca, 4) quod præstaret, sumpserit, an beneficium acceperit, vt daret? Sed ne in eadem, quæ satis scrutati sumus, reuoluamur; in hac comparatione beneficii & iniuriæ, vir bonus iudicabit quidem quod erit æquissimum: sed beneficio fauebit, in hanc erit partem procliuior. Plurimum autem momenti persona solet afferre in rebus eiusmodi. Dedisti mihi beneficium in seruo, iniuriam fecisti in patre: seruasti mihi filium, sed patrem abstulisti. Alia deinceps, per quæ procedit omnis collatio, prosequetur: & si pusillum erit quod intersit, dissimulabit. Etiam si multum fuerit, si id donari salua pietate ac fide poterit, remittet: id est, si ad ipsum tota pertinebit iniuria. Summa rei hæc est. facilis erit in commutando patietur plus imputari sibi. 5) inuitus beneficium per compensationem iniuriæ soluet: in hanc partem inclinabit. huc verget, vt cupiat debere gratiam, cupiat referre. Errat enim, si quis beneficium libentius accipit, quam reddit. Quanto hilarior est qui soluit. quam qui mutuatur; tanto debet lætior esse, qui se maximo ære alieno accepti beneficii exonerat, quam qui accipiens cum maxime obligatur. Nam in hoc quoque falluntur ingrati, quod creditori quidem, præter sortem, extra ordinem 6) numerant: beneficiorum autem vsum esse gratuitum putant.

4. *De arca*) sensus est: Quid censes interesse, vtrum aliquis domo & ab arca paratam pecuniam sumserit, an vt posset benefacere beneficium acceperit? id est ipse mutuum sumtum alteri dederit? *Lips.*

5. *Plus imputari sibi*) plus sibi deberi.

6. *Extra ordinem*) vsuras scilicet.

Et illa crescunt mora: tantoque plus soluendum est, quanto tardius. Ingratus est, qui beneficium reddit sine vsura. Itaque huius quoque rei habebitur ratio, cum conferentur accepta & expensa. Omnia facienda sunt, vt quam gratissimi simus. nostrum enim in hoc bonum. quemadmodum iustitia non est, vt vulgo creditur, ad alios pertinens; maxima pars eius in se redit. Nemo non cum alteri prodest, sibi profuit. Non eo nomine dico, quod volet adiuuare adiutus, protegere defensus, quod bonum exemplum circuitu ad facientem reuertitur: sicut mala exempla recidunt in auctores, nec vlla miseratio contingit his, qui patiuntur iniurias, quas posse fieri, faciendo docuerunt: sed quod virtutum omnium pretium in ipsis est. Non enim exercentur ad præmium: recte facti, fecisse merces est. Gratus sum. non vt alius mihi libentius præstet, priori irritatus exemplo: sed vt rem iucundissimam ac pulcherrimam faciam. Gratus sum. non quia expedit, sed quia iuuat. 7) Hoc vt scias ita esse, si gratum esse non licebit, nisi vt videar ingratus, si reddere beneficium non aliter quam per speciem iniuriæ potero; æquissimo animo ad honestum consilium, per mediam infamiam, tendam. Nemo mihi videtur pluris æstimare virtutem, nemo illi magis esse deuotus, quam qui boni viri famam perdidit, ne conscientiam perderet. Itaque, vt dixi, maiore tuo, quam alterius bono, gratus es. Illi enim vulgaris & quotidiana res contigit, recipere quod dederat: tibi magna, & ex beatissimo animi statu profecta, gratum fuisse. Nam si malitia miseros facit, virtus beatos, gratum autem esse virtus est: rem vsitatam reddidisti, inæstimabilem consecutus es, conscientiam

7. *Iuuat*) delectat.

grati: quæ nisi in animum diuinum, fortunatumque, 8) non peruenit. In contrarium autem huic affe-ctum, summa infelicitas vrget. Nemo, si ingratus est, non miser erit: non differo illum, statim miser est. 9) Itaque ingrati esse vitemus, non aliena caussa, sed nostra. Minimum ex nequitia leuissimumque ad alios redundat: quod pessimum ex illa est, & (vt ita dicam) spississimum, 10) domi remanet, & premit habentem. quemadmodum Attalus noster dicere solebat, Malitia ipsa maximam partem veneni sui bibit. Illud venenum, quod serpentes in alienam perniciem proferunt, sine sua continent, non est huic simile: hoc, habentibus pessimum est. Torquet ingratus se, & macerat: odit quæ accepit, quia redditurus est, & extenuat: iniurias vero dilatat atque auget. Quid autem eo miserius, cui beneficia excidunt, hærent iniuriæ? At contra sapientia exornat omne benefici-um, ac sibi ipsa commendat, & se assidua eius commemoratione delectat. Malis vna voluptas est, & hæc breuis, dum accipiunt beneficia: ex quibus sapienti longum gaudium manet, ac perenne. Non e-nim illum accipere, sed accepisse delectat: quod immortale est, & assiduum. Illa contemnit, quibus læsus est: nec obliuiscitur per negligentiam, sed volens. Non vertit omnia in peius; sed nec quærit cui imputet casum, & peccata hominum ad fortunam potius refert. Non calumniatur verba, nec vultus: quidquid accidit, benigne interpretando leuat; nec offensæ potius, quam beneficii meminit. Quantum potest, in priore ac meliore se memoria detinet; nec

8. *Fortunatumque*) beatum.
9. *Statim miser est*) hoc ipso quod ingratus est.
10. *Spississimum*) ad liquida respicitur, in quibus pessima h. e. fæces *inspissata* subsidunt.

mu-

mutat animum aduersus bene meritos, nisi multum malefacta præcedant, 11) & manifestum etiam conniuenti discrimen est: tunc quoque in hoc duntaxat, 12) vt talis sit post maiorem iniuriam, qualis ante beneficium. Nam cum beneficio par est iniuria, aliquid in animo beneuolentiæ remanet. Quemadmodum reus sententiis paribus absoluitur; & semper quidquid dubium est, humanitas inclinat in melius: sic animus sapientis, vbi paria maleficiis merita sunt, desinet quidem debere, sed non desinet velle debere: & hoc facit, quod qui post tabulas nouas 13) soluunt. Nemo autem gratus esse potest, nisi contempserit ista, propter quæ vulgus insanit. Si referre vis gratiam; & in exilium eundum est, & effundendus sanguis, & suscipienda egestas, & ipsa innocentia sæpe maculanda; indignisque obiicienda rumoribus. Non paruo sibi constat homo gratus. Nihil carius æstimamus, quam beneficium, quamdiu petimus: nihil vilius, cum accepimus. Quæris quid sit, quod obliuionem acceptorum nobis faciat? cupiditas accipiendorum. cogitamus non quid impetratum, sed quid impetrandum sit. Abstrahunt a recto diuitiæ, honores, potentia, & cetera, quæ opinione nostra cara sunt, pretio suo vilia. Nescimus æstimare res: de quibus non cum fama, sed cum rerum natura deliberandum est. Nihil habent ista magnificum, quo mentes in se nostras trahant, præter hoc, quod mirari illa consueuimus. Non enim quia concupiscenda sunt, laudantur; sed concupiscuntur, quia laudata

11. *Præcedant*) superent bene facta.
12. *Tunc quoque in hoc duntaxat*) & vel sic etiam in hoc animum mutat, vel ita eum mutat, vt odio tamen non prosequatur, sed obligatione tantum se solutum existimet.
13. *Tabulas nouas*) quibus æs alienum remittitur.

ſunt: & cum ſingulorum error publicum fecerit, 14) ſingulorum errorem facit publicus. 15) Sed quemadmodum illa credimus, ſic & in hoc fidei populi credamus, nihil eſſe grato animo honeſtius. Omnes hoc vrbes, omnes etiam ex barbaris regionibus gentes conclamabunt: in hoc bonis malisque conueniet. Erunt qui voluptates laudent, erunt qui labores malint: erunt qui dolorem maximum malum dicant, erunt qui ne malum quidem appellent: diuitias aliquis ad ſummum bonum admittet, alius illas dicet humanæ malo vitæ repertas: nihil eſſe eo locupletius, cui quod donet fortuna non inuenit. In tanta iudiciorum diuerſitate, referendam bene merentibus gratiam, omnes vno tibi, quod aiunt, ore affirmabunt, in hoc tam diſcors turba conſentiet, cum interim iniurias pro beneficiis reddimus. Et prima cauſſa eſt, cur quis ingratus ſit, ſi ſatis gratus eſſe non potuit. Eo perductus eſt furor, vt periculoſiſſima res ſit, beneficia in aliquem magna conferre. nam quia putat turpe, non reddere; non vult eſſe, cui reddat. Tibi habe, quod accepiſti: non repeto, non exigo. profuiſſe tutum ſit. Nullum eſt odium pernicioſius, quam ex beneficii violati pudore.

EPIST. LXXXII.

Contra delicias, & mollem vitam: itemque otium ignauum. ſtudiis id dedicandum eſſe: & præſertim Philoſophiæ, quæ muniat contra metus, & externa omnia mala, contra ipſam mortem. Fruſtra in hanc nos argutiis aut Sophismatis armari; & e-

14. *Cum ſingulorum error publicum fecerit*) dum ſinguli omnia laudarunt, omnibus laudata iſta fuerunt.

15 *Singulorum errorem facit publicus*) h. e. publica laudatio facit vt ſinguli appetant.

allit, animum, recti ac boni amatorem. In
ars tui melior est. potest fortuna tibi iniuriam
: quod ad rem magis pertinet, non timeo ne tu
tibi. I. qua cœp sti: & in isto te vitæ habitu
one, placide, non molliter. Male tibi esse
quam molliter. Hoc sic excipe, quemadmo-
a populo solet dici. 1) dure, aspere, laborio-
audire solemus sic quorumdam vitam laudari,
s inuidetur: Molliter viuit. hoc dicunt, mol-
. Paulatim enim effeminatur animus, atque
ilitudinem otii sui & pigritiæ, in qua iacet, sol-
Quid ergo? viro non vel obrigescere satius est?
e delicati timent mortem, cui vitam suam fece-
ilem. Multum interest inter otium, & condi-
. 2) Quid ergo, inquis, non satius est vel sic
, quam istis officiorum vorticibus volutari? V-
e res lethalis est, & contractio, & torpor. Pu-
que qui in odoribus iacet, mortuus est, quam
pitur vnco. 3) Otium sine litteris mors est, &
nis viui sepultura. Quid denique prodest seces-
annam non trans maria nos solicitudinem

caussæ persequantur? Quæ latebra est, in quam non intret metus mortis? quæ tam munita, & in altum subducta vitæ quies, quam non dolor territet? Quocumque te abdideris, mala humana circumstrepent. Multa extra sunt, quæ circumeunt nos, quo aut fallant, aut vrgeant: multa intus, quæ etiam in media solitudine exæstuant. Philosophia circumdanda est, inexpugnabilis murus, quem fortuna multis machinis lacessitum non traxit.4) In insuperabili loco stat animus, qui externa deseruit, & arce se sua vindicat: infra illum omne telum cadit. Non habet, vt putamus, fortuna longas manus: neminem occupat, nisi hærentem sibi. Itaque quantum possumus, ab illa resiliamus: quod sola præstabit sui naturæque cognitio. Sciat quo iturus sit, vnde ortus: quod illi bonum, quod malum sit: quid deuitet: quæ sit illa ratio, quæ appetenda ac fugienda discernat, qua cupiditatum mansuescit insania, timorum sævitia compescitur. Hæc quidem putant ipsos etiam sine philosophia repressisse: 5) sed cum securos aliquis casus expertus est, exprimitur sera confessio. Magna verba excidunt, 6) cum tortor poposcit manum, cum mora propius accessit. Possis illi dicere: Facile prouocabas mala absentia: ecce dolor, quem tolerabilem esse dicebas: ecce mors, quam contra multa animose locutus es: sonant flagella, gladius micat:

Nunc animis opus, Ænea, nunc pectore firmo.

Faciet autem illud firmum assidua meditatio: si non verba exercueris, sed animum: si contra mortem te præparaueris: aduersus quam non exhortabitur, nec attollet, qui cauillationibus tibi persuadere tentaue-

4. *Traxit*) euertit, deiecit. *Lips.*
5. *Repressisse*) f. rectius *repperisse*. *Lips.*
6. *Excidunt*) deficiunt.

rit,

re, mortem malum non esse. Libet enim, Lucili virorum optime, ridere ineptias Graecas, quas nondum, quamuis mirer, 7) excussi. Zeno noster hac collectione vtitur: nullum malum gloriosum est: mors autem gloriosa est: mors ergo non est malum. Profecisti. 8) liberatus sum metu: post hoc, non dubitabo porrigere ceruicem. Non vis seuerius loqui, nec morituro risum mouere? Non mehercule facile tibi dixerim, vtrum ineptior fuerit, qui se hac interrogatione iudicauit mortis metum exstinguere: an qui hoc tanquam ad rem pertineret, conatus est soluere. Nam & ipse interrogationem contrariam opposuit ex eo natam, quod mortem inter Indifferentia ponimus, quae ἀδιάφορα Graeci vocant. Nihil, inquit, indifferens gloriosum est: mors autem gloriosum est: ergo mors non indifferens. Haec interrogatio vides vbi obrepat: 9) mors non est gloriosa, sed fortiter mori gloriosum est: & cum dicit, Indifferens nihil gloriosum est: concedo tibi ita, vt dicam, nihil gloriosum esse, nisi circa Indifferentia: tanquam 10) indifferentia esse dico, id est nec bona, nec mala, morbum, dolorem, paupertatem, exsilium, mortem: nihil horum per se gloriosum est, nihil tamen sine his. Laudatur enim non paupertas, sed is quem non submittit, nec incuruat: laudatur non exsilium, sed qui hoc non doluit: laudatur non dolor, sed ille quem nihil coëgit dolor. Nemo mortem laudat, sed eum cui mors ante abstulit animum, 11) quam conturbauit. Omnia ista per se

7. *Quamuis mirer*) frustra hunc locum Lipsius mihi solicitare videtur. Sensus est, quas nondum excussi, licet eas me excussisse ipse mirer.
8. *Profecisti &c.*) Ironice.
9. *Vbi obrepat*) latenter imponat. *Lips.*
10. *Tanquam*) hic notat idem quod *verbi gratia*.
11. *Abstulit animum*) vitam adimit.

non

non sunt honesta, nec gloriosa; sed quid ex illis adiit, tractauitque, honestum & facit. Illa in medio posita sunt: interest, litia illis an virtus manum admouerit. Mo la, quae in Catone gloriosa est, in Bruto pis est & erubescenda. Hic est enim Brutus periturus mortis moras quaereret, ad ex ventrem secessit, & euocatus ad mortem praebere ceruicem: Praebebo, inquit, ita v dementia est fugere, cum retro ire non p bebo, inquit, ita viuam pene adiecit. v tonio. 12) O hominem dignum, qui vitae 13) Sed, vt coeperam dicere, vides ipsam n malum esse, nec bonum: Cato illa honest est, turpissime Brutus. Omnis res, quod it decus, virtute addita sumit. Cubiculu dicimus: hoc idem obscurissimum est noc lucem infundit, nox eripit. Sic istis quae differentia ac media dicuntur, diuitiis, vi mae, honoribus, regno: & contra, mor malae valetudini, doloribus, quaeque alia aut magis pertimuimus: aut malitia, au boni vel mali nomen. Massa per se nec frigida est. in fornacem coniecta concaluit remissa refrixit. Mors honesta est, per i honestum est: id est virtus, & animus ex temnens. Est & horum, Lucili, quae appel

12, *Vel sub Antonio*) Nimirum illud *ita viua* rum vitae amorem indicabat, quem magis indece illud additum *vel sub Antonio*. Eius enim tanta tas & animi impotentia, vt nemo sanus vitam sub l morti anteponere debuerit.

13. *Vitae dederetur*) vt seruus misera & qualis effet vitae addiceretur.

dia, grande discrimen. Non enim sic mors indifferens est, quomodo vtrum capillos pares habeas, nec: mors inter illa est, quæ mala quidem non sunt, nen habent mali speciem. Sui amor est, & pernendi conseruandique se insita voluntas, atque aspernatio dissolutionis: quia videtur multa nobis boripere, & nos ex hac cui assueuimus rerum copia cere. Illa quoque res morti nos alienat, quod iam nouimus: illa ad quæ transituri sumus, neus qualia sint, & horremus ignota. Naturalis rea tenebrarum metus est, in quas adductura creditur. Itaque etiamsi indifferens mors, non inter ea est quæ facile negligi possint: magna tatione durandus est animus, vt conspectum essumque patiatur. Mors contemni debet m solet. multa enim de illa credimus: mulingeniis certatum est, ad augendam eius infaDescriptus est carcer infernus, & pernocte oppressa regio, in qua ingens ianitor,

super recubans antro semesa cruento,
æternum latrans exsangues territat umbras.

cum persuaseris istas fabulas esse, nec quidunctis superesse quod timeant, subit alius Æque enim timent, ne apud inferos sint, usquam. His aduersantibus, quæ nobis ga persuasio, fortiter pati mortem, quid m sit, & inter maxima opera mentis hunquam ad virtutem exsurget, si moresse crediderit: exsurget, si putabit ine. Non recipit rerum natura, vt aliquis accedat ad id quod malum iudicat: picunctanter: non est autem gloriosum, quod

quod ab inuito & tergiuersante fit. nihil facit vir quia necesse est. Adiice nunc, quod nihil hon fit, nisi cui totus animus incubuit atque affuit, nulla parte sui repugnauit. Vbi autem ad malum ceditur, aut peiorum metu, aut spe bonorum quæ peruenire tanti sit, deuorata vnius mali pat tia; dissident inter se iudicia facientis. Hinc quod iubeat proposita perficere: illinc, quod re hat, & ab re suspecta ac periculosa fuget. Ig in diuersa distrahitur. Si hoc est, perit glo Virtus enim concordi animo decreta peragit; no met quod facit.

Tu ne cede malis, sed contra audentior ito
Qua tua te Fortuna sinet.

Non ibis audentior, si mala illa esse credideris. I mendum hoc e pectore est: alioquin hæsitabit im tum moratura suspicio: 14) trudetur in id, 15) qu inuadendum est. Nostri quidem videri volunt nonis interrogationem 16) veram esse, fallacem tem alteram & falsam, quæ illi opponitur. E non redigo ista ad legem Dialecticam, & ad il artificii veternosissimi nodos: totum genus ist exturbandum iudicio, quo circumscribi se qui int rogatur, existimat, & ad confessionem perduc aliud respondet, aliud putat. Pro veritate simplic agendum est: contra metum fortius. Hæc ipsa q

14. *Hæsitabit impetum moratura suspicio*) h. e. formi losus impetum, & alacritatem suspicione morâturus h tabit.

15. *Trudetur*) vi quadam adigetur ad faciendum id qu sponte sua facere debebat.

16. *Zenonis interrogationem*) de qua supra. quærebat en Zeno, an malum est gloriosum? & hoc negato inde inferet mortem ergo malum non esse, quæ gloriosa sit.

V

tur ab illis, soluere malim & expandere, 17
eadem, non vt imponam. In aciem educturus
um, pro coniugibus ac liberis mortem obitu-
uomodo exhortabitur? Do tibi Fabios, totum
ellum in vnam transferentes domum. Laco-
i ostendo, in ipsis Thermopylarum angustiis
nec victoriam sperant, nec reditum. ille
lis sepulcrum futurus est. Quemadmodum ex-
s, vt totius gentis ruinam, obiectis corporis
ipiant, & vita potius quam loco cedant? Di-
uod malum est, gloriosum non est: mors glo-
t: mors ergo non malum? O efficacem conci-
Quis post hanc dubitet se infestis ingerere mu-
ne, & stans mori? At ille Leonidas quam for-
os allocutus est? Sic inquit, commilitones,
te, tanquam apud inferos cœnaturi. Non in
uit cibus, non hæsit in faucibus, non elapsus
ibus: alacres illi & ad prandium promiserunt,
enam. Quod dux ille Romanus, qui ad occu-
n locum milites missos, cum per ingentem ho-
xercitum ituri essent, sic allocutus est? Ire com-
es illo necesse est, vnde redire non est necesse.
uam simplex & imperiosa virtus sit. Quem
um circumscriptiones vestræ fortiorem facere,
rectiorem possunt? Frangunt animum, qui
m minus contrahendus est, & in minuta ac spi-
gendus, quam cum aliquid grande componi-
Non trecentis, sed omnibus mortalibus mortis
detrahi debet. quomodo illos docebis malum,
est quomodo opiniones totius æui, quibus proti-
antia imbuitur, euinces? quod auxilium inue-

xpandere) ita illud *voluuntur* quoque intelligitur.
ei enim contrahunt & conuoluunt. Rhetores expan-
Lips.

nies?

fundisque posset ... erat, cum ingens magnitudo pro solida, ferrum, & quidquid humanas reiiceret. molaribus demum fracta versus mortem tu tam minuta iacula nem excipis? Acuta sunt ista quæ acutius arista. 18) quædam inutilia subtilitas reddit.

EPIST. LXXX

Ostendam, ut coram Deo inspectore ... iungit de sua tunc vita, temper... Iterum (ut priore epistola) con... qui minutis sermonibus aut cavillis ... Vane. Docet ab ipso Zenone, ... differentes. Atqui fortius clar... exemplum præbet, & vitium ... Bona.

[redacted]

Quid enim prodest ab homine aliquid esse se-
? nihil Deo clusum est. Interest animis nostris,
itionibus mediis interuenit. Sic, interuenit,
inquam aliquando discedat. 1) Faciam ergo
bes, & quid agam, & quo ordine, libenter tibi
. observabo me protinus: & quod est vtilissi-
diem meum recognoscam. Hoc nos pessi-
it, quod nemo vitam suam respicit. Quid
imus, cogitamus, & id raro: quid fecerimus
itamus, & id raro: quid fecerimus, non co-
. atqui consilium futuri ex præterito venit.
nus dies solidus est. nemo ex illo quidquam
ipuit: totus inter stratum lectionemque diui-
Minimum exercitationi corporis datum: &
nine ago gratias senectuti. non magno mihi
cum me moui, lassus sum. Hic autem ex-
mis, etiam fortissimis, finis est. Progymna-
eos quæris? vnus mihi sufficit Earinus, puer
amabilis: sed mutabitur. Iam aliquem te-
m quæro. Hic quidem ait, nos eamdem cri-
ere, quia vtrique dentes cadant: 3) sed iam
m assequor currentem, & intra paucissimos
potero. vide quid exercitatio quotidiana pro-
Cito magnum interuallum fit, inter duos iti-
erso euntes. eodem tempore ille ascendit, ego
o: nec ignoras, quanto ex his velocius alte-
. Mentitus sum. iam enim ætas nostra non
it, sed cadit. Quomodo tamen hodiernum

quam aliquando discedat) corrigit & explicat vocem cautius positam. vox *interuenire* enim significare vi- n aliquando *discedere*.
gymnastas) Habebant priuatim illos, velut præexer- qui docebant & ducebant. *Lips.*
rique dentes cadant) nam senibus æque ac pueris den- nt.

II. *ii* ceta

certamen nobis cesserit, quaeris? quod raro cursoribus euenit, hieran fecimus. 4) Ab hac fatigatione magis, quam exercitatione, in frigidam descendi. hoc apud me vocatur parum calda. 5) Ille tantus Psychrolutes, 6) qui Kalendis Ianuariis in Euripum 7) saltabam, qui anno nouo, 8) quemadmodum legere, scribere, dicere aliquid, sic auspicabar in Virginem 9) desilire, primum ad Tiberim transtuli castra. deinde ad hoc solium, 10) quod cum fortissimus sum, & omnia bona fide fiunt, sol temperat, non multum mihi ad balneum superest. 11) Panis deinde siccus, 12) & sine mensa prandium: 13) post quod non sunt lauandae manus. Dormio minimum consuetudinem meam nosti: breuissimo somno vtor, & quasi interiungo. Satis est mihi, vigilare desiisse. aliquando dormisse me scio, aliquando suspicor. Ecce Circensium obstrepit clamor: subita

4. *Hieran fecimus*) hiera est ἱερὸς στέφανος *sacra corona*: vincentes nimirum coronam reportabant, ambigua victoria, diis illa consecrabatur, adeoque *Hiera* illa euadebat, quam proinde *faciebant* non reportabant. Rem illustri Polybii loco ex L. I. firmat. *Lips.*

5 *Parum calda*) plane frigidam enim ferre non poterat senium Senecae

6. *Psychrolutes*) qui frigida lauatur.

7. *Euripum*) notat fossas & incilia cum aquis, quae in hortis & praetoriis ex more erant. *Lips*

8. *Anno nouo*) moris erat vt Kl. Ianuar. quisque artes & opificia sua auspicii caussa delibaret.

9. *Virginem*) aquam quae Romae influebat omnium frigidissimam *virginem* appellatam.

10. *Solium*) aqua si non ab igne, a sole temperatam, quae mitior erat aquis Tiberinis, quemadmodum hae aquis *Virginis* frigore cedebant.

11. *Ad balneum superest*) quo gloriatur in omnem vitam se abstinuisse Ep. 108. *Lips.*

12. *Siccus*) sine obsonio. *Id.*

13. *Sine mensa prandium*) quod de manu sumebat stans. *Id.*

ali-

aliqua & vniuersa voce feriuntur aures meæ, nec cogitationem meam excutiunt, nec interrumpunt quidem. Fremitum patientissime fero: multæ voces, & in vnum confusæ, pro fluctu mihi sunt, aut vento siluam verberante, & ceteris sine intellectu sonantibus. Quid ergo est? nunc cui animum adiecerim, dicam. Superest ex hesterno mihi cogitatio, quid sibi voluerint prudentissimi viri, qui rerum maximarum probationes leuissimas & perplexas fecerunt: quæ vt sint veræ, mendacio tamen similes sunt. Vult nos ab ebrietate deterrere Zeno, vir maximus, huius sectæ fortissimæ ac sanctissimæ conditor. Audi ergo quemadmodum colligat, virum bonum non futurum ebrium. Ebrio secretum sermonem nemo committit: viro autem bono committit: ergo vir bonus ebrius non erit. Quemadmodum opposita interrogatione simili derideatur, attende. Satis enim est, vnam ponere ex multis. Dormienti nemo secretum sermonem committit: viro bono autem committit: ergo vir bonus non dormit. Quo vno modo potest, Posidonius Zenonis nostri caussam agit: sed ne sic quidem, vt existimo, agi potest. Ait enim, ebrium duobus modis dici: altero, cum aliquis vino grauis est, & impos sui: altero, si solet ebrius fieri, & huic obnoxius vitio est. Nunc a Zenone dici, qui soleat fieri ebrius, non qui sit. Huic autem neminem commissurum arcana, quæ per vinum eloqui possit. quod est falsum. Prima enim illa interrogatio. complectitur eum qui est ebrius, non eum qui futurus est. Plurimum enim interesse concedes inter ebrium & ebriosum. potest & qui ebrius est, tunc primum esse, nec habere hoc vitium: & qui ebriosus est, sæpe extra ebrietatem esse. Itaque id intelligo, quod significari verbo isto solet: præsertim cum ab homine diligentiam professo ponatur, & verba examinante. Adice

nunc, quod si hoc intellexit Zeno, & nos intellig voluit, ambiguitate verbi quæsiuit locum frau quod faciendum non est, vbi veritas quæritur. sane hoc senserit: quod sequitur, falsum est, ei soleat ebrius fieri, non committi sermonem secreti Cogita enim quam multis militibus, non semper bri:s, & imperator, & tribunus, & centurio, tac da mandauerit. De illa C. Cæsaris cæde, illius c qui superato Pompeio rempublicam tenuit, creditum est Tullio Cimbro, quam C. Cassio. C us tota vita aquam bibit: Tullius Cimber & nin erat in vino, & scordalus. 14) In hanc rem iocatu ipse: Ego, inquit, quemquam feram, 15) qui num ferre non possum? Sibi quisque nunc nom eos, quibus scit, & vinum male credi, & sermon bene. Vnum tamen exemplum, quod occurrit hi, referam, ne intercidat. Instruenda est enim ta exemplis illustribus: non semper confugiamu vetera. L. Piso, vrbis custos, ebrius, ex quo se factus est, fuit, 16) maiorem partem noctis in con vio exigebat: vsque in horam sextam fere dormie hoc erat eius matutinum. Officium tamen sui quo tutela vrbis continebatur, diligentissime ad nistrauit. Huic & diuus Augustus dedit secreta m data, cum illum præponeret Thraciæ, quam perdor it: & Tiberius proficiscens in Campaniam, c multa in vrbe & suspecta relinqueret & inuisa. P quia illi bene cesserat Pisonis ebrietas, postea Coss fecit vrbis præfectum, virum grauem, moderat sed mersum vino, & madentem: adeo, vt ex sen aliquando, in quem e conuiuio venerat, oppressu

14. *Scordalus*) vid. Ep. 56

15. *Quemquam feram*) supra me Dominum.

16. *Ebrius, ex quo semel factus est, fuit*) cum semel, in ebrius, semper erat, non desistebat. *Lips.*

e

excitabili somno, tolleretur. Huic tamen Tiberius multa sua manu scripsit, quæ committenda ne ministris quidem suis iudicabat. Nullum Cosso aut priuatum secretum, aut publicum elapsum est. 17) Itaque declamationes istas de medio remoueamus. Non est animus in sua potestate, ebrietate deuinctus. Quemadmodum musto dolia ipsa rumpuntur, & omne quod in imo iacet, in summam partem vis caloris eiectat: sic vino exæstuante, quidquid in imo iacet abditum, effertur, & prodit in medium. Onerati mero, quemadmodum non continent cibum, vino redundante, ita ne secretum quidem: quod suum alienumque est, pariter effundunt. Sed quamuis hoc soleat accidere, ita & illud solet, vt cum his quos scimus libentius bibere, de rebus necessariis deliberemus. Falsum est ergo hoc, quod patrocinii loco ponitur, ei qui soleat ebrius fieri, non dari tacitum. 18) Quanto satius est, aperte accusare ebrietatem, & vitia eius exponere? quæ etiam tolerabilis homo vitauerit, nedum perfectus ac sapiens. cui satis est sitim exstinguere: qui etiam si quando orta est hilaritas, aliena caussa producta longius, tamen citra ebrietatem resistit. Nam de illo videbimus, an sapientis animus nimio vino turbetur, & faciat ebriis solita. Interim si hoc colligere vis, virum bonum non debere ebrium fieri, cur syllogismis agis? dic quam turpe sit plus sibi ingerere quam capiat, & stomachi sui non nosse mensuram: quam multa ebrii faciant, quibus sobrii erubescant: nihil aliud esse ebrietatem, quam voluntariam insaniam. Extende in plures dies illum ebrii habitum: nunquid de furore dubitabis? nunc quoque non est minor, sed breuior. Refer Alexandri Macedonis

17. *Elapsum est*) nullum prodidit.
18. *Non dari tacitum*) non mandari secretum. *Lips.*

exemplum, qui Clitum carissimum sibi ac fi
mum inter epulas transfodit: & intellecto fac
mori voluit, certe meruit. Omne vitium ebr
incendit, & detegit: obstantem malis conatil
verecundiam remouet. Plures enim pudore p
di, quam bona voluntate, prohibitis abstine
bi possedit animum nimia vis vini, quidquid i
tebat, emergit. Non facit ebrietas vitia, se
trahit. tunc libidinosus ne cubiculum quidem
ctat, sed cupiditatibus suis quantum petierint,
latione permittit: tunc impudicus morbum c
tur ac publicat: tunc petulans non linguam, n
num continet. Crescit insolenti superbia, c
tas saeuo, malignitas liuido: omne vitium lax
prodit. Adiice illam ignorationem sui, d
parum explanata verba, incertos oculos, g
errantem, vertiginem capitis, tecta ipsa n
velut aliquo turbine circumagente totam d
stomachi tormenta, cum efferuescit mer
viscera ipsa distendit. Tunc tamen vtcumq
rabile est, dum illi vis sua est: quid cum so
tiatur, & quae ebrietas fuit, cruditas facta est?
quas clades ediderit publica ebrietas. 19) Haec
mas gentes bellicosasque, hostibus tradidit: h
torum annorum pertinaci bello defensa moe
fecit: haec contumacissimos, & iugum recusa
alienum egit arbitrium: haec inuictos acie m
muit. Alexandrum, cuius modo feci ment
tot itinera, tot praelia, tot hiemes, per quas, vi
porum locorumque difficultate, transierat, to
na ex ignoto cadentia, tot maria tutum dimi

19. *Publica ebrietas*) quae ad plures simul, vel ad im
stre, vrbiumque praesidia peruenit.

le, quæ alia res perdidit, & in externos mo-
tis non Romana traiecit, quam ebrietas, nec
no Cleopatræ amor? Hæc illum res hostem
æ, hæc hostibus suis imparem reddidit, hæc
s fecit, cum capita principum ciuitatis cœ-
ferrentur, cum inter apparatissimas epulas
regales ora ac manus proscriptorum recó-
t, cum vino grauis, sitiret tamen sangui-
tolerabile erat, quod ebrius faciebat, etiam
faceret: quanto intolerabilius, quod hæc
rietate faciebat? Fere vinolentiam crudeli-
tur. violatur enim exasperaturque sanitas
Quemadmodum difficiles faciunt oculos
orbi, etiam ad minimam radii solis offensi-
ebrietates continuæ efferant animos. Nam
apud se non sint, consuetudo insaniæ durat,
ino concepta, etiam sine illo valent. Dic
are sapiens non debeat ebrius fieri. Defor-
rei & importunitatem ostende rebus, non
uod facillimum est. Proba istas, quæ volu-

... in succum ... vertenda,
Deinde adhortatio ad Sapien...
monita.

ITinera ista quæ segnitiam mi...
tudini meæ prodesse iudico, ...
letudinem adiuuent, vides: cur...
gligentem corporis, litterarum...
opera i) exerceor. Studiis qua...
A lectionibus non recessi. Sun...
necessaria. primum, ne sim me v...
vt cum ab aliis quæsita cognouer...
iudicem, & cogitem de inueni...
genium: & studio fatigatum, n...
reficit. Nec scribere tantum, ...
bemus: altera res contristabit, ...
stilo dico: altera soluet ac dilu...
commutandum est, & alterum a...
vt quidquid lectione collectum...
corpus. Apes (vt aiunt) debe...

deinde quidquid attulere, disponunt, ac per fauos digerunt: &, vt Virgilius noster ait,

. . . liquentia mella
Stipant, & dulci distendunt nectare cellas.

De illis non satis constat, vtrum succum ex floribus ducant, qui protinus mel sit: an quæ collegerunt, in hunc saporem mixtura quadam, & proprietate spiritus sui, mutent. Quibusdam enim placet, non faciendi mellis scientiam esse illis, sed colligendi. Aiunt inueniri apud Indos mel in arundinum foliis, quod aut ros illius cæli, aut ipsius arundinis humor dulcis & pinguior gignat. In nostris quoque herbis vim eamdem, sed minus manifestam & notabilem poni: quam persequatur & contrahat animal huic rei genitum. Quidam existimant, conditura & dispositione in hanc qualitatem verti, quæ ex tenerrimis virentium florentiumque decerpserint: non sine quodam, vt ita dicam, fermento: quo in vnum diuersa coalescunt. Sed ne aliud, quam de quo agitur, abducar, nos quoque has apes debemus imitari, & quæcumque ex diuersa lectione congessimus, separare, melius enim distincta seruantur. Deinde adhibita ingenii nostri cura & facultate, in vnum saporem varia illa libamenta confundere: vt etiam si apparuerit vnde sumptum sit, aliud tamen esse, quam vnde sumptum est, appareat. quod in corpore nostro videmus, sine vlla opera nostra, facere naturam. Alimenta quæ accepimus, quamdiu in sua qualitate perdurant, & solida innatant stomacho, onera sunt: at cum ex eo quod erant, mutata sunt, tunc demum in vires & in sanguinem transeunt. Idem in his, quibus aluntur ingenia, præstemus: vt quæcumque hausimus, non patiamur integra esse, ne aliena sint. Concoquamus illa: alio-

parebit similitudo, quam admirabere ... similem esse te volo quomodo filium, non qu imaginem. Imago, res mortua est. Quid non intelligetur cuius imiteris orationem? c gumentationem? cuius sententias? Puto aliqu ne intelligi quidem posse, si magni viri. nec omnibus, quæ ex quoque velut exemplari formam suam impressit, vt in vnitatem illam tant. Non vides quam multorum vocibus cho fiet? vnus tamen ex omnibus sonus redditur. a lic acuta est, aliqua grauis, aliqua media. acce ris feminæ, interponuntur tibiæ: singulorum tent voces, omnium apparent. De choro dic veteres philosophi 3) nouerant. In commissio

2. *Puto aliquando*) totum locum ita restituit Gr *Puto aliquando ne intelligi quidem posse imaginem vi nim omnibus, quæ ex suo velut exemplaria struxit, sui impressit, vt in veritatem illam competant.* Resp propositam quæstionem repetendo similitudinem, qu visa: imitatorem auctori esse debere similem vt Pau non vt faciei imaginem. Miraris velle me, ne nim reat cuius orationem exprimas: cum ne imaginem qu

nostris plus cantorum est, quam in theatris olim spectatorum fuit. cum omnes vias 5) ordo canentium impleuit, & cauea aeneatoribus 6) cincta est, & ex pulpito omne tibiarum genus organorumque consonuit, fit concentus ex dissonis. Talem animum esse nostrum volo, vt multae in illo artes, multa praecepta sint, multarum aetatum exempla, sed in vnum conspirata. Quomodo, inquis, hoc effici poterit? assidua intentione: si nihil egerimus, nisi ratione suadente. hanc si audire volueris, dicet tibi: Relinque ista iamdudum, ad quae discurritur. relinque diuitias, aut periculum possidentium, aut onus. relinque corporis atque animi voluptates: molliunt & eneruant. relinque ambitum; tumida res est, vana, ventosa. nullum habet terminum. tam solicita est ne quem ante se videat, quam ne post se alium. laborat inuidia, & quidem duplici. Vides autem quam miser sit, si is, cui inuidetur, & inuidet? Intueris illas potentium domos, illa tumultuosa, rixa salutantium, limina? multum habent contumeliarum, vt intres: plus, cum intraueris. Praeteri istos gradus diuitum, & magno aggestu suspensa 7) vestibula. non in praerupto tantum istic stabis, sed in lubrico. Huc potius te ad sapientiam dirige, tranquillissimasque res, & simul amplissimas, pete. Quaecumque videntur eminere in rebus humanis, quamuis pusilla sint, & comparatione humillimorum exstent, per difficiles tamen & arduos tramites adeuntur. Confragosa in fastigium dignitatis via est. At si conscendere hunc verticem libet,

5. *Vias*) Theatrorum. nam via inter cuneos & praecinctiones. *Lips.*

6. *Aeneatoribus*) sunt qui tuba signum commissionis in omnibus ludis dabant.

7. *Magno aggestu suspensa*) nimirum & structurae arte & tibicinibus suspenduntur aedificia. *Gronov.*

cui

[redacted]

cui se fortuna submisit: omnia quidem sub te, quæ
excelsissimis habentur, adspicies, sed tamen ve
ad summa per planum.

EPIST. LXXXV.

Sophismata improbat, & a seriis studiis ea a Exempla quædam dat, sed ad vitia traducit: & c tra Peripateticos, sapientem vacare affectibus d re. Deinde, Beatam, vitam sibi sufficere; vnam & qualem esse, seu longam, seu breuem. Non etiam minui ab externis, etsi mala, aut damna incurra & Sapientem omnibus bene vti. Bona, sapiens pistola.

PEpercceram tibi, & quidquid nodosi adhuc sup rat, præterieram: contentus quasi gustum tibi re eorum, quæ a nostris dicuntur, vt probetur vi ad explendam beatam vitam sola satis efficax. In me, quidquid est interrogationum aut nostrarum, ad traductionem 1) nostram excogitatarum, co prehendere: quod si facere voluero, non erit epist sed liber. Illud toties testor, hoc me argumentor genere non delectari. pudet in aciem descendere diis hominibusque susceptam, subula armatum. Qui prudens est, & temperans est: qui temper est, & constans: qui constans est, & imperturba est: qui imperturbatus est, sine tristitia est: qui s tristitia est, beatus est: ergo prudens, beatus & prudentia ad beatam vitam satis est. Huic co

1. *Traductionem*) hoc nomine intelligit aliorum Phil phorum sententias, quibus *conuellebant & traducebant* Stoi rum placita.

2. *Subula armatum*) tenui isto argutiarum stoicarum t *Sic supra ep. 82. subula leonem excipis. Lips.*

Sic

ctioni hoc modo Peripateticorum quidam respondent, vt imperturbatum, & constantem, & sine tristitia, sic interpretentur, tanquam imperturbatus dicatur, qui raro perturbatur & modice, non qui nunquam. Item sine tristitia eum dici aiunt, qui non est obnoxius tristitiae, nec frequens, nimiusue in hoc vitio. Illud enim humanam naturam negare, alicuius animum immunem esse tristitia; sapientem non vinci moerore, ceterum tangi; & cetera in hunc modum sectae suae respondentia. Non hi tollunt affectus, sed temperant; quantulum autem sapienti damus, si imbecillimis fortior est, & moestissimis laetior, & effraenatissimis moderatior, & humillimis maior? Quid si miretur velocitatem suam Ladas, 3) ad claudos debilesque respiciens?

Illa vel intactae segetis per summa volaret
Gramina, nec cursu teneras laesisset aristas,
Vel mare per medium, fluctu suspensa tumenti,
Ferret iter, celeres nec tingueret aequore plantas.

Haec est pernicitas per se aestimata, non quae tardissimorum collatione laudatur. Quid si sanum voces, leuiter febricitantem? non est bona valetudo, mediocritas morbi. Sic, inquit, sapiens imperturbatus dicitur, quomodo apyrina 4) dicuntur, non quibus nulla inest duritia granorum, sed quibus minor. Falsum est. Non enim diminutionem malorum in bono viro intelligo, sed vacationem. nulla debent esse, non parua. Nam si vlla sint, crescent, & interim impedient. Quomodo oculos maior & per-

3. *Ladas*) celebris cursor.
4. *Apyrina*) malorum punicorum genus, quibus lignosus nucleus abest, & candidior natura, & blandiores sunt acini. Plin. XIII, 19.

fecta suffusio excæcat, sic modica turbat. Si d
aliquos affectus sapienti, impar illis erit ratio, & v
lut torrente quodam auferetur: præsertim cum illi no
vnum, sed vniuersum affectuum cœtum relinquis, cu
quo colluctetur. Plus potest quamuis mediocriu
turba, quam posset vnius magni violentia. Hab
pecuniæ cupiditatem, sed modicam: habet ambiti
nem, sed non concitatam: habet iracundiam, sed pl
cabilem: habet inconstantiam, sed minus vagam a
mobilem: habet libidinem, non insaniam. Meliu
cum illo ageretur, qui vnum vitium integrum hab
ret, quam cum eo qui leuiora quidem, sed omni
Deinde nihil interest, quam magnus sit affectu
quantuscumque est, parere nescit, consilium non a
cipit. Quemadmodum rationi nullum animal ob
temperat, non ferum, non domesticum & mit
natura enim illorum est surda suadenti: sic non s
quuntur, non audiunt affectus, quantulicumqu
sint. Tigres, leonesque nunquam feritatem exu
unt, aliquando submittunt: & cum minime exsp
ctaueris, exasperatur toruitas mitigata. Nunqua
bona fide vitia mansuescunt. Deinde si ratio profi
cit, ne incipient quidem affectus. Si inuita ratione
cœperint, inuita perseuerabunt. Facilius est enim
initia illorum prohibere, quam impetum regere. Fal
sa est itaque ista mediocritas & inutilis, eodemqu
loco habenda, quo, si quis diceret, modice insani
endum, modice ægrotandum. Sola virtus habet
non recipiunt animi mala, temperamentum: facili
us sustuleris illa, quam rexeris. Nunquid dubium
est, quin vitia mentis humanæ inueterata, & dura, qu
morbos vocamus, immoderata sint: vt auaritia, v
crudelitas, vt impotentia, vt impietas? ergo immo
derati sunt & affectus: ab his enim ad illa transitu
Deinde si das aliquid iuris tristitiæ, timori, cupidita
t

iis, ceterisque motibus prauis, non erunt in nostra potestate. Quare? quia extra nos sunt, quibus irritantur. Itaque crescunt, prout magnas habuerint minoresue caussas, quibus concitentur. maior erit timor, si plus, quo exterreatur, aut propius adspexerit: acrior cupiditas, quo illam amplioris rei spes euocauerit. Si in nostra potestate non est, an sint affectus, ne illud quidem est, quanti sint: si ipsis permisisti incipere, cum caussis suis crescent, tantique erunt, quanti fient. Adiice nunc, quod ista, quamuis exigua sint, in maius excedunt. nunquam perniciosa seruant modum. Quamuis leuia initia morborum serpunt: & aegra corpora, minima interdum mergit accessio. Illud vero cuius dementiae est credere, quarum rerum extra nostrum arbitrium posita principia sunt, earum nostri esse arbitrii terminos? Quomodo ad id finiendum satis valeo, ad quod prohibendum parum valui? cum facilius sit excludere, quam admissa comprimere. Quidam ita distinxerunt, vt dicerent: Temperans ac prudens positione quidem mentis, & habitu tranquillus est, euentu non est: nam quantum ad habitum mentis suae, non perturbatur, nec contristatur, nec timet: sed multae extrinsecus caussae incidunt, quae illi perturbationem afferant. Tale est quod volunt dicere: Iracundum quidem illum non esse, irasci tamen aliquando: & timidum quidem non esse, timere tamen aliquando; id est, vitio timoris carere, affectu non carere. Quod si recipitur, vsu frequenti timor transit in vitium; & ira in animum admissa habitum illum ira carentis animi retexit. Praeterea, si non contemnit venientes extrinsecus caussas, & aliquid timet; cum fortiter eundum erit aduersus tela, ignes, pro patria, legibus, libertate; cunctanter exibit, & animo recedente. Non cadit autem in sapientem haec diuersitas mentis. Il-

Illud præterea iudico obseruandum, ne duo quæ separatim probanda sunt, misceamus. Per se enim colligitur, vnum bonum esse, quod honestum: per se rursus, ad vitam beatam satis esse virtutem. Si vnum bonum est, quod honestum, omnes concedunt ad beate viuendum sufficere virtutem: econtrario non remittetur, si beatum sola virtus facit, vnum bonum esse quod honestum est. Xenocrates & Speusippus putant beatum vel sola virtute fieri posse: non tamen vnum bonum esse quod honestum est. Epicurus quoque iudicat, cum virtutem habeat, beatum esse, sed ipsam virtutem non satis esse ad beatam vitam: quia beatum efficiat voluptas, quæ ex virtute est, non ipsa virtus. Inepta distinctio. Idem enim negat, vnquam virtutem esse sine voluptate. ita si ei iuncta semper est, atque inseparabilis, & sola satis est: habet enim secum voluptatem, sine qua non est, etiam cum sola est. Illud autem absurdum est, quod dicitur beatum quidem futurum vel sola virtute 5); non futurum autem perfecte beatum: quod quemadmodum fieri possit, non reperio. Beata enim vita bonum in se perfectum habet, inexsuperabile: quod si est, perfecte beata est. Si deorum vita nihil habet maius aut melius; beata autem vita diuina est: nihil habet, in quod amplius possit attolli. Præterea, si beata vita nullius est indigens, omnis beata vita perfecta est, eademque est & beata, & beatissima. Nunquid dubitas, quin beata vita summum bonum sit? ergo si summum bonum habet, summe beata est. Quemadmodum summum, adiectionem non recipit; (quid enim supra summum erit?) ita ne beata quidem vita, quæ sine summo bono non est. Quod si aliquem ma-

5. *vel sola virtute)* quod supra Xenocratem & Speusippum statuere dixit.

pis beatum inde fuerit, & multo magis innumerabilia diſcrimina ſummi boni faciet: cum ſummum bonum intelligam, quod ſupra ſe gradum non habet. Si eſt aliquis minus beatus quam alius, ſequitur, vt hic alterius vitam beatioris magis concupiſcat, quam ſuam. beatum autem nihil ſuæ præfert. Vtrumlibet ex his incredibile eſt: aut aliquid beato reſtare, quod eſſe quam quod eſt malit: aut id illum non malle, quod illo melius eſt. Vtique enim quo prudentior eſt, hoc magis ſe ad id quod eſt optimum, extendet, & id omni modo conſequi cupiet. Quomodo autem beatus eſt, qui cupere etiamnum poteſt, immo qui debet? Dicam quid ſit, ex quo veniat hic error. Neſciunt beatam vitam vnam eſſe. in optimo illam ſtatu ponit qualitas ſua, non magnitudo. Itaque in æquo eſt longa & breuis diffuſa & anguſtior, in multa loca, multasque partes diſtributa, & in vnum coacta. Qui illam numero æſtimat, & menſura, & partibus, iam illi quod habet eximium, eripit. Quid autem eſt in beata vita eximium? quod plena eſt. Finis, vt puto, edendi bibendique ſatietas eſt: hic plus edit, ille minus: quid refert? vterque iam ſatur eſt. hic plus bibit, ille minus: quid refert? vterque non ſitit. Hic pluribus annis vixit, hic paucioribus: nihil intereſt ſi tam illum multi anni beatum fecerunt, quam hunc pauci. Ille quem tu minus beatum vocas, non eſt beatus: non poteſt nomen imminui. Qui fortis eſt, ſine timore eſt: qui ſine timore eſt, ſine triſtitia eſt: qui ſine triſtitia eſt, beatus eſt. Noſtrorum hæc interrogatio eſt. Aduerſus hanc ſic reſpondere conantur, falſam nos rem, & controuerſioſam a) pro confeſſa vindicare, eum qui fortis eſt, ſine timore eſſe. Quid ergo? inquit. fortis imminentia mala non timebit?

a. *Controuerſioſam*) Vox Liuio quoque vſurpata L. 3. extr.

bit? istud dementis alienatique, non fortis est. Ille vero, inquit, moderatissime timet, sed in totum extra metum non est. Qui hæc dicunt, rursus in idem reuoluuntur, vt illis virtutum loco sint minora vitia. Nam qui timet quidem, sed rarius & minus, non caret malitia, sed leuiore vexatur. At enim dementem puto, qui mala imminentia non extimescit. Verum est quod dicit, si mala sunt: sed si scit mala illa non esse, & vnam tantum turpitudinem malum iudicet; debebit secure pericula adspicere, & aliis timenda contemnere. aut si stulti & amentis est, mala non timere: quo quis prudentior est, hoc timebit magis. Vt vobis, inquit, videtur, præbebit se periculis fortis. Minime. non timebit illa, sed vitabit: cautio illum decet, timor non decet. Quid ergo? inquis. mortem, vincula, ignes, alia tela fortunæ non timebit? Non: scit enim illa non esse mala, sed videri: omnia ista humanæ vitæ formidines putat. Describe captiuitatem, verbera catenas, egestatem, & membrorum lacerationes, vel per morbum, vel per iniuriam: & quidquid aliud attuleris, inter lymphaticos metus numerat. Ista timidis timenda sunt. An id existimas malum, ad quod aliquando nostra sponte veniendum est? Quæris, quid sit malum? Cedere his quæ mala vocantur, & illis libertatem suam dedere, pro qua cuncta patienda sunt. Perit libertas, nisi illa contemnimus, quæ nobis iugum imponunt. Non dubitarent quid conueniret forti viro, si scirent quid esset fortitudo. Non est enim inconsulta temeritas, nec periculorum amor, nec formidabilium appetitio: scientia est distinguendi quid sit malum, & quid non sit. Diligentissima in tutela sui fortitudo est, & eadem patientissima eorum, quibus falsa species malorum est. Quid ergo, si ferrum intentatur ceruicibus viri fortis, si pars subinde alia atque alia

suf-

suffoditur, si viscera sua in sinu suo vidit, si ex intervallo, quo magis tormenta sentiat, repetitur, & per adsiccata viscera 3) recens dimittitur sanguis, non timere illum tu dices, non dolere? Iste vero dolet: sensum enim hominis nulla exuit virtus: sed non timet, invictus ex alto dolores suos spectat. Quaeris, quis tunc animus illi sit? Qui aegrum amicum adhortantibus. Quod malum est, nocet: quod nocet, deteriorem facit: dolor & paupertas deteriorem non faciunt: ergo mala non sunt. Falsum est, inquit, quod proponitur: non enim si quid nocet, etiam deteriorem facit. Tempestas & procella nocet gubernatori, non tamen illum deteriorem facit. Quidam Stoici ita adversus hoc respondent: Deteriorem fieri gubernatorem tempestate ac procella, quia non possit id quod proposuit efficere, nec tenere cursum suum: deteriorem illum in arte sua non fieri in opere fieri. Quibus Peripateticus: Ergo, inquit, & sapientem deteriorem faciet paupertas & dolor, & quidquid aliud tale fuerit: virtutem enim illi non eripiet, sed opera eius impediet. Hoc recte diceretur, nisi dissimilis esset gubernatoris conditio, & sapientis. Huic enim propositum est in vita agenda, non vtique quod tentat, efficere, sed omnia recte facere: gubernatori propositum est, vtique nauem in portum perducere. Artes ministrae sunt: praestare debent, quod promittunt: sapientia domina rectrixque est. Artes seruiunt vitae, sapientia imperat. Ego aliter respondendum iudico, nec artem gubernatoris deteriorem vlla tempestate fieri, nec ipsam administrationem artis. Gubernator tibi non felicitatem promisit, sed vtilem operam,

3. *Viscera*) lege *vulnera* cum Gronouio. idem est quod tunc dixit *repeti per interualla*. Per interualla enim repetitur, cuius vulnus adsiccatum & obligatum, refricatur, ita vt denuo sanguis inde proliciatur.

& nauis regendæ scientiam. hæc eo magis apparet, quo illi magis aliqua fortuita vis obstitit. Qui hoc potuit dicere, Neptune, nunquam hanc nauem, nisi rectam. arti satisfecit. tempestas non opus gubernatoris impedit, sed successum. Quid ergo? inquit. non nocet gubernatori ea res quæ illum tenere portum vetat? quæ conatus eius irritos efficit? quæ aut refert illum, aut detinet, & exarmat? Non tanquam gubernatori, sed tanquam nauiganti nocet. Alioquin gubernatoris artem adeo non impedit, vt ostendat. tranquillo enim, vt aiunt, quilibet gubernator est. Nauigio ista obsunt, non rectori eius, qua rector est. Duas personas habet gubernator: alteram communem cum omnibus qui eandem conscenderunt nauem, qua ipse quoque vector est: alteram propriam, qua gubernator est. tempestas tanquam vectori nocet, non tanquam gubernatori. Deinde gubernatoris ars alienum bonum est, ad eos quos vehit, pertinet: quomodo medici ars ad eos, quos curat: sapientis commune bonum est, & eorum cum quibus viuit, & proprium ipsius. Itaque gubernatori fortasse nocetur, cuius ministerium aliis promissum tempestate impeditur: sapienti non nocetur a paupertate, non dolore, non ab aliis tempestatibus vitæ. Non enim prohibentur opera eius omnia, sed tantum ad alios pertinentia: ipse semper in actu est, non in effectu. 4) tunc maximus, cum illi fortuna se opposuit: tunc ipsius sapientiæ negotium agit, quam diximus & alienum bonum esse, & suum. Præterea, ne aliis quidem tunc prodesse prohibetur, cum illum aliquæ necessitates premunt. Propter paupertatem prohibetur docere, quemadmodum tractanda respublica sit: at

4. *In actu est, non in effectu*) agit semper, licet actionem successus externus non semper sequatur.

ſet, quemadmodum tractanda ſit paupertas;
um vitam opus eius extenditur. Id nulla for-
nulla res, actus ſapientis excludit. Id enim
igit, quo alia agere prohibetur. c) Ad vtros-
ſus aptus eſt: bonorum rector, & malorum
Sic, inquam, ſe exercuit, vt virtutem tam
ndis quam in aduerſis exhibeat: nec materiam
id ipſam intueatur. Itaque nec paupertas il-
ec dolor, nec quidquam aliud quod imperi-
etit & præcipites agit, prohibet. Tu illum
putas malis? vtitur. Non ex ebore tantum
ſciebat facere ſimulacra, faciebat ex ære: ſi
r illi, ſi adhuc viliorem materiam obtuliſſes,
quale ex illa fieri optimum poſſet. Sic ſapi-
tutem, ſi licebit, in diuitiis explicabit; ſi mi-
a paupertate; ſi poterit, in patria; ſi minus,
io: ſi poterit, imperator; ſi minus, miles: ſi
, integer; ſi minus, debilis. quamcumque
m acceperit, aliquid ex illa memorabile effi-
Certi ſunt domitores ferarum, qui ſæuiſſima
a & ad occurſum exterrentia hominem, do-
ſi iugum: nec aſperitatem excuſſiſſe contenti,
n contubernium mitigant. Leonibus magi-
num inſertat, oſculatur tigrim ſuus cuſtos,
um minimus Æthiops iubet ſubſidere in ge-
mbulare per funem. Sic ſapiens eſt artifex
malo. Dolor, egeſtas, ignominia, carcer,
& vbicumque horrenda, cum ad hunc per-
manſueta ſunt.

c) *quo alia agere prohibetur.)* hoc ipſum eum occu-
ſe exercet, ſuamque ſapientiam oſtendit, quod
alia agat impedit. v. c. paupertas impedit
agat, quæ ad rempublicam gerendam ſpe-
ergo agit quo prohibetur, paupertatem æ-
ferr.

& nauis regendæ scientiam. hæc eo magis apparet, quo illi magis aliqua fortuita vis obstitit. Qui hoc potuit dicere, Neptune, nunquam hanc nauem, nisi rectam. arti satisfecit. tempestas non opus gubernatoris impedit, sed successum. Quid ergo? inquis. non nocet gubernatori ea res quæ illum tenere portum vetat? quæ conatus eius irritos efficit? quæ aut refert illum, aut detinet, & exarmat? Non tanquam gubernatori, sed tanquam nauiganti nocet. Alioquin gubernatoris artem adeo non impedit, vt ostendat. tranquillo enim, vt aiunt, quilibet gubernator est. Nauigio ista obsunt, non rectori eius, qua rector est. Duas personas habet gubernator: alteram communem cum omnibus qui eandem conscenderunt nauem, qua ipse quoque vector est: alteram propriam, qua gubernator est. tempestas tanquam vectori nocet, non tanquam gubernatori. Deinde gubernatoris ars alienum bonum est, ad eos quos vehit, pertinet: quomodo medici ars ad eos, quos curat: sapientis commune bonum est, & eorum cum quibus viuit, & proprium ipsius. Itaque gubernatori fortasse nocetur, cuius ministerium aliis promissum tempestate impeditur: sapienti non nocetur a paupertate, non a dolore, non ab aliis tempestatibus vitæ. Non enim prohibentur opera eius omnia, sed tantum ad alios pertinentia: ipse semper in actu est, non in effectu. 4) tunc maximus, cum illi fortuna se opposuit: tunc ipsius sapientiæ negotium agit, quam diximus & alienum bonum esse, & suum. Præterea, ne aliis quidem tunc prodesse prohibetur, cum illum aliquæ necessitates premunt. Propter paupertatem prohibetur docere, quemadmodum tractanda respublica sit: at il-

4. *In actu est, non in effectu*) agit semper, licet actionem effectus externus non semper sequatur.

lud

hic docet, quemadmodum tractanda sit paupertas; per totam vitam opus eius extenditur. Id nulla fortuna, nulla res, actus sapientis excludit. Id enim ipsum agit, quo alia agere prohibetur. ς) Ad vtrosque casus aptus est: bonorum rector, & malorum victor. Sic, inquam, se exercuit, vt virtutem tam in secundis quam in aduersis exhibeat: nec materiam eius, sed ipsam intueatur. Itaque nec paupertas illum, nec dolor, nec quidquam aliud quod imperitos auertit & praecipites agit, prohibet. Tu illum premi putas malis? vtitur. Non ex ebore tantum Phidias sciebat facere simulacra, faciebat ex aere: si marmor illi, si adhuc viliorem materiam obtulisses, fecisset quale ex illa fieri optimum posset. Sic sapiens virtutem, si licebit, in diuitiis explicabit; si minus, in paupertate; si poterit, in patria; si minus, in exsilio: si poterit, imperator; si minus, miles: si poterit, integer; si minus, debilis. quamcumque fortunam acceperit, aliquid ex illa memorabile efficiet. Certi sunt domitores ferarum, qui saeuissima animalia & ad occursum exterrentia hominem, docent pati iugum: nec asperitatem excussisse contenti, vsque in contubernium mitigant. Leonibus magister manum insertat, osculatur tigrim suus custos, elephantem minimus Æthiops iubet subsidere in genua, & ambulare per funem. Sic sapiens est artifex domandi mala. Dolor, egestas, ignominia, carcer, exsilium, & vbicumque horrenda, cum ad hunc peruenere, mansueta sunt.

ς. *Id agit, quo alia agere prohibetur)* hoc ipsum eum occupat, & in hoc se exercet, suamque sapientiam ostendit, quod eum quo minus alia agat impedit. v. c. paupertas impedit quo minus aliquis agat quae ad rempublicam gerendam spectant: hoc ipsum ergo agit quo prohibetur, paupertatem animo fortiter fert.

ſius lapis, quondam rarum in aliquo ſpectaculum templo, piſcinas noſtras circumdedit; in quas multa ſudatione corpora exinanita 11) demittimus; niſi aquam argentea epiſtomia fuderunt. Et adhuc plebeias fiſtulas loquor: quid cum ad balnea libertinorum peruenero? quantum ſtatuarum, quantum columnarum eſt nihil ſuſtinentium, ſed in ornamentum poſitarum, impenſæ cauſſa? 12) quantum aquarum per gradus cum fragore labentium? Eo deliciarum peruenimus, vt niſi gemmas calcare nolimus. In hoc balneo Scipionis minimæ ſunt, rimæ magis quam feneſtræ muro lapideo exſectæ, vt ſine iniuria munimenti lumen admitterent. At nunc blattaria 13) vocant balnea, ſi qua non ita aptata ſunt, vt totius diei ſolem feneſtris ampliſſimis recipiant; niſi & lauantur ſimul & colorantur; 14) niſi ex ſolio agros & maria proſpiciunt. Itaque quæ concurſum, & admirationem habuerant cum dedicarentur, 15) hæc in antiquorum numerum reiiciuntur, cum aliquid noui luxuria commenta eſt, quo ipſa ſe obrueret. At olim & pauca erant balnea, nec vllo cultu exornata. Cur enim ornaretur res quadrantaria, 16) & in vſum, non oblectamentum, reperta? Non ſuffundebatur aqua,

11. *Multa ſudatione corpora exinanita*) nam poſt ſiccum balneum ſiue Laconicum, quidam in piſcinas ſiue frigidam deſcendebant *Lipſ.* Sic & Ep 108. *ſudoribus exinanire corpora.*

12. *Impenſæ cauſſa*) non vllius vſus, ſed opum oſtentandarum gratia.

13. *Blattaria*) a blattis, quæ loca obſcuriora ſectantur.

14. *Colorantur*) inſolantur, quod poſt vnctionem in aprico fieri ſolebat, in admittentibus autem vbique diem balneis non minus ac in aprico fieri poterat. *Lipſ.*

15. *Dedicarentur*) de publicis balneis loquitur, ſolenniter dedicari ſolitis. *Id.*

16. *Quadrantaria*) merces balneatorum quadrans erat. *Id.*

nec

aut Scipio libertati faceret iniuriam, neutrum fas erat. Itaque dedit locum legibus, & ſe Liternum recepit, tam ſuum exſilium reip. imputaturus, quam Hannibalis. Vidi villam ſtructam lapide quadrato, murum circumdatum ſiluæ, turres quoque in propugnaculum villæ vtrimque ſubrectas. Ciſternam ædificiis ac viridibus ſubditam, quæ ſufficere in vſum vel exercitus poſſet. Balneolum anguſtum, tenebricoſum ex conſuetudine antiqua. non videbatur maioribus noſtris caldum, niſi obſcurum. Magna ergo me voluptas ſubit, contemplantem mores Scipionis ac noſtros. In hoc angulo ille Carthaginis horror, cui Roma debet, quod tantum ſemel capta eſt, 6) abluebat corpus laboribus ruſticis feſſum: exercebat enim opere ſe, terramque (vt mos fuit priſcis) ipſe ſubigebat. Sub hoc ille tecto tam ſordido ſtetit, hoc illum pauimentum tam vile ſuſtinuit. At nunc quis eſt, qui ſic lauari ſuſtineat? pauper ſibi videtur ac ſordidus, niſi parietes magnis & pretioſis orbibus 7) refulſerunt; niſi Alexandrina marmora Numidicis cruſtis 8) diſtincta ſunt: niſi illis vndique operoſa & in picturæ modum 9) variata circumlitio prætexitur; niſi vitro abſconditur 10) camera; niſi Tha-

6. *Quod tantum ſemel capta eſt*) a Gallis, ſecunda vice ab Annibale capienda, niſi Scipio fuiſſet.

7. *Orbibus*) nam cruſtas aut ſegmenta marmorum varie figurabant, in ouum, in quadram, in quadratum. *Lipſ.*

8. *Numidicis cruſtis*) vid. Plin. L. 35. c. 1. Neroniano ſcilicet æuo inuentum, vt varii generis colorisque cruſtis parietes diſtinguerentur.

9. *In picturæ modum*) Muſiuum opus intelligit, quo ſolent ambire quadras aut orbes, & velut marginare. Ideo addit: *circumlitionem prætexi.* Vera autem pictura etiam in Muſiuis, i. e. variis rerum formæ. *Lipſ.*

10. *Vitro abſconditur*) ipſo pauimento, parietibus, faſtigio vitro obtectis.

gradus cum fragore labentium? I
venimus, vt nisi gemmas calcare
balneo Scipionis minimæ sunt, ri
nestræ muro lapideo exsculptæ, vt
menti lumen admitterent. At nu
cant balnea, si qua non ita aptata
solem fenestris amplissimis recipia
simul & colorantur; 14) nisi ex si
prospiciunt. Itaque quæ concur
nem habuerant cum dedicarentu
quorum numerum reiiciuntur, cu
xuria commenta est, quo ipsa se c
& pauca erant balnea, nec vllo cu
enim ornaretur res quadrantaria,
oblectamentum, reperta? Non si

---

11. *Multa sudatione corpora exinanita*
neum siue Laconicum, quidam in pisc
scendebant *Lips.* Sic & Ep 108. *sudo*
12. *Impensæ caussa*) non vllius vsus,
rum gratia.

mper velut ex calido fonte currebat: nec
bant, in quam perlucida sordes depone-
lii boni, quam iuuabat illa balnea in-
, & gregali tectorio 17) inducta, quæ
am tibi ædilem, 18) aut Fabium Maxi-
Corneliis aliquem manu sua temperasse?
oque nobilissimi ædiles fungebantur offi-
ea loca quæ populum receptabant, exi-
nditias, & vtilem ac salubrem tempera-
hanc, quæ nuper inuenta est, similis in-
adeo quidem vt conuictum in aliquo sce-
vinum lauari oporteat. Nihil mihi vi-
ereffe, ardeat balneum, an caleat. Quan-
ii rusticitatis damnant Scipionem, quod
ium suum latis specularibus diem admi-
non in multa luce decoquebatur, & ex-
in balneo concoqueret? O hominem
nesciit viuere! Non faccata aqua 20)
d sæpe turbida, & cum plueret vehe-
lutulenta. Nec multum ejus intererat,
ur: veniebat enim, vt sudorem illic ab-
t vnguentum. Quas nunc quorundam
credis? Non inuideo Scipioni: vere in
qui sic lauabatur. Imo si scias, non
batur. Nam, vt aiunt qui priscos mo-
liderunt brachia & crura quotidie ablue-

---

ectorio) h. e. vulgari ex calce, non marmore
c.
) ad ædiles enim pertinebat balneorum cura.
ecendio) Seneca enim temporibus multus in bal-
udorem exprimendum, olim non ita. vid. &
. Conuiv. 8. c. 9.
aqua) a delicatis enim, ne turbida interueni-
facco aut centunculo in canalibus aqua fuit.

bant, quæ ſcilicet ſordes opere collegerant: ceter toti nundinis 21) lauabantur. Hoc loco dicet quis, liquet mihi immundiſſimos fuiſſe. Quid tas illos oluiſſe? militiam, laborem, virum. P quam munda balnea inuenta ſunt, ſpurciores ſi Deſcripturus infamem & nimiis notabilem deli Horatius Flaccus, quid ait?

Paſtillos 22) Ruſillus olet. ---

Dares nunc Ruſillum, perinde eſſet, ac ſi hircum rer, & Gorgonii loco eſſet, quem idem Horatius l ſillo oppoſuit. Parum eſt ſumere vnguentum, ni die terque renouetur, ne euaneſcat in corpore. Q quod iidem odore tamquam ſuo gloriantur? Hæ tibi nimium triſtia videbuntur, villæ imputabis: qua didici ab Ægialo diligentiſſimo patrefamiliæ enim nunc huius agri poſſeſſor eſt) quamuis vetus buſtum poſſe transferri. Hoc nobis ſenibus diſc neceſſarium eſt, quorum nemo non oliuetum al ponit. Quod vidi illum arborum trimum 23) quadrimum faſtidienti fructus autumno deponere quoque proteget illa, quæ

Tarda venit, ſeris factura nepotibus umbram;

vt ait Virgilius noſter: qui non quid veriſſime, quid decentiſſime diceretur, adſpexit; nec agri las docere voluit, ſed legentes delectare. Nam

21. *Nundinis*) cum in vrbem venirent.

22. *Paſtillos*) medicamenta quibus ſudores tolluntur, vt tur hircoſi. *Lipſ.*

23. *Quod vidi illum arborum trimum*) Sic intellige: *quo linetum arborum trimarum aut quadrimarum, vidi illum Æ lum* iterum pangere, transferre & *deponere. Gronov.*

omn

in culcita. Ex duabus penulis, altera stragulum, altera opertorium facta est. De prandio nihil detrahi potuit. paratum fuit non magis hora 1), nusquam sine caricis, nusquam sine pugillaribus. Illæ, 2) si panem habeo, pro pulmentario sunt: si non, pro pane. quotidie mihi annum nouum 3) faciunt, quem ego faustum & felicem reddo bonis cogitationibus, & animi magnitudine: qui numquam maior est, quam vbi aliena seposuit: & fecit sibi pacem, nihil timendo; fecit sibi diuitias, nihil concupiscendo. Vehiculum in quod impositus sum, rusticum est. Mulæ viuere se ambulando testantur, mulio excalceatus non propter æstatem. 4) Vix a me obtineo, vt hoc vehiculum velim videri meum. Durat adhuc peruersa recti verecundia. quoties in aliquem comitatum lautiorem incidimus, inuitus erubesco: quod argumentum est, ista, quæ probo, quæ laudo, nondum habere certam fidem & immobilem. Qui sordido vehiculo erubescit, pretioso gloriatur. Parum adhuc profeci, nondum audeo frugalitatem palam ferre, etiam nunc curo opiniones viatorum. Contra totius generis humani opiniones mittenda vox erat: Insanitis, erratis, stupetis ad superuacua, neminem æstimatis suo. Cum ad patrimonium ventum est, diligentissimi computatores, sic rationem ponitis singulorum, quibus aut pecuniam credituri estis, aut beneficia: (nam hæc quoque iam expensa fertis.) late possidet, sed multum debet: habet domum formosam, sed alienis nummis paratam: familiam nemo cito speciosiorem producet,

1. *Non magis hora*) apparatus prandii vix horam absumsit.
2. *Illæ*) caricæ nimirum. Plinius XV, 19. *Ficus panis simul & obsonii vicem siccatæ implent*
3. *Annum nouum*) hæc dulcia enim nouo anno quasi omen dare & mittere inuicem solebant. *Lipf.*
4. *Non propter æstatem*) sed egestatem.

sed

horridum, aut triste. Illud etiam nunc vidi, vitem ex arbusto suo annosam transferri: huius capillamenta quoque (si fieri potest) colligenda sunt, deinde liberalius sternenda vitis, vt etiam ex corpore radicescat. Et vidi non tantum mense Februario positas, sed etiam Martio exacto tenent & complexæ sunt non suas vlmos. omnes autem istas arbores, quæ (vt ita dicam) grandiscapiæ 25) sunt, ait aqua adiuuandas cisternina: quæ si prodest, habemus pluuiam in nostra potestate. Plura te docere non cogito: ne quemadmodum Ægialus noster me sibi aduersarium 26) parauit, sic ego parem te mihi.

EPIST. LXXXVII.

Frugalitas Senecæ, & externorum contemptus: admonitio ad alios, vt sic velint, faciantque. Dissertatiunculæ deinde, quibus approbat Fortuita in bonis non esse: dumtaxat Commoda dici posse.

NAufragium, antequam nauem adscenderem, feci: quomodo acciderit, non adiicio, ne & hoc putes inter Stoica paradoxa ponendum: quorum nullum esse falsum, nec tam mirabile quam prima facie videtur, cum volueris approbabo, imo etiam si nolueris. Interim hoc me iter docuit, quam multa haberemus superuacua, & quam facile iudicio possemus deponere, quæ si quando necessitas abstulit, non sentimus ablata. Cum paucissimis seruis, quos vnum capere vehiculum potuit, sine vllis rebus, nisi quæ corpore nostro continebantur, ego & Maximus meus biduum iam beatissimum agimus. Culcita in terra iacet, ego

25) *Grandiscapiæ)* Græcis μακροκαυλοι dicuntur.
26. *Aduersarium)* æmulum industriæ & superare conantem. *Lips.*

catus delicatos qui cum maxime dubitat, vtrum se ad gladium locet, an ad cultrum. 9) O quantum erat saeculi decus, imperatorem triumphalem, censorium (& quod super omnia haec est) Catonem, vno caballo esse contentum, & ne toto quidem. 10) Partem enim sarcinae, ab vtroque latere dependentes, occupabant. Ita non omnibus obesis mannis, 11) & asturconibus, & tollutariis praeferres vnicum illum equum, ab ipso Catone defrictum? Video non futurum finem in ista materia vllum, nisi quem mihi ipse fecero. Hic itaque conticescam, quantum ad ista: quae sine dubio talia diuinauit futura, qualia nunc sunt, qui primus appellavit impedimenta. Nunc volo paucissimas adhuc interrogationes nostrorum tibi reddere, ad virtutem pertinentes, quam satisfacere vitae beatae contendimus. Quod bonum est, bonum facit, nam & in arte musica quod bonum est, facit musicum. fortuita bonum non faciunt: ergo non sunt bona. Aduersus hoc sic respondent Peripatetici, vt quod primum proponimus, falsum esse dicant. Ab eo, inquiunt, quod est bonum, non vtique fiunt boni. In musica est aliquod bonum, tanquam tibia, aut chorda, aut organum aliquod aptatum ad vsus canendi: nihil tamen horum facit musicum. Hic respondebimus. Non intelligitis, quomodo posuerimus, quod bonum est musico. Non enim id dicimus, quod instruit musicum, 12) sed quod facit: tu

9. *Vtrum se ad gladium locet, an ad cultrum*) qui aere alieno oppressus, & desperabundus inter medios istos apparatus secum deliberat, quomodo operam suam locare arenae velit, an gladiatorem quorum gladius, an venatorem quorum culter est se facere velit.

10. *Et ne toto quidem*) nam partem eius sarcinae sibi deposcebant, vt ex sequentibus patet.

11. *Mannis*) paruis equis.

12. *Quod instruit musicum*) quod instrumentum eius est.

ad

ſed nominibus non reſpondet. Si creditoribus ſolverit, nihil illi ſupererit. Idem in reliquis quoque facere debebatis, excutere quantum proprii quisque habeat. Diuitem illum putas, quia aurea ſupellex etiam in via eum ſequitur, quia in omnibus prouinciis arat, quia magnus kalendarii liber 5) voluitur, quia tantum ſuburbani agri poſſidet, quantum inuidioſe in deſertis Apuliæ poſſideret: cum omnia dixeris, pauper eſt. quare? quia debet. quantum? inquis. omnia: niſi forte iudices intereſſe, vtrum aliquis ab homine, an a fortuna mutuum ſumpſerit. Quid ad rem pertinent mulæ ſaginatæ, vnius omnes coloris? Quid iſta vehicula cælata?

- - - inſtrati oſtro alipedes, pictiſque tapetis.
Aurea pectoribus demiſſa monilia pendent.
Tecti auro, fuluum mandunt ſub dentibus aurum.

Iſta nec dominum meliorem poſſunt facere, nec mulam. M. Cato Cenſorius (quem tam reip. hercule profuit naſci quam Scipionem: alter enim cum hoſtibus noſtris bellum, alter cum moribus geſſit) canterio 6) vehebatur, & hippoperis quidem impoſitis, vt ſecum vtilia portaret. O quam cuperem illi nunc occurrere aliquem ex his troſſulis 7) in via diuitibus, 8) curſores & Numidas, & multum ante ſe pulueris agentem! Hic ſine dubio cultior comitatiorque quam M. Cato videretur: hic, inter illos appa-

5. *Kalendarii liber*) i. e. fœnebris pecuniæ liber. nam kalendis vſuræ cedebant & petebantur. Itaque nomina & pecunia per kalendas in tali codice ſcribebantur. *Lipſ.*

6. *Canterio*) equo ſecto.

7. *Troſſulis*) ſupra Epiſt. 76.

8. *In via diuitibus*) in itinere quoque opes oſtentantibus.

ratus

... ita non omnibus bobus mannis, 11)
reconibus, & tollutariis præferres vnicum illum
, ab ipso Catone defrictum? Video non futu-
rem in ista materia vllum, nisi quem mihi ipse

Hic itaque conticescam, quantum ad ista:
ne dubio talia diuinauit futura, qualia nunc
qui primus appellavit impedimenta. Nunc
ucissimas adhuc interrogationes nostrorum ti-
lere, ad virtutem pertinentes, quam satisfa-
te beatæ contendimus. Quod bonum est, bo-
cit, nam & in arte musica quod bonum est, fa-
sicum. fortuita bonum non faciunt: ergo non
ona. Aduersus hoc sic respondent Peripateti-
quod primum proponimus, falsum esse dicant.
, inquiunt, quod est bonum, non vtique fiunt
In musica est aliquod bonum, tanquam tibia,
orda, aut organum aliquod aptatum ad vsus
li: nihil tamen horum facit musicum. Hic
debimus. Non intelligitis, quomodo posue-
quod bonum est musico. Non enim id dici-
quod instruit musicum, 12) sed quod facit: tu

ad ſupellectilem artis, non ad artem venit. Si quid autem in ipſa arte muſica bonum eſt, id vtique muſicum faciet. Etiamnum facere id planius volo. Bonum in arte muſica duobus modis dicitur: altero, quo effectus muſici adiuuatur: altero, quo ars. Ad effectum pertinent inſtrumenta, tibiæ, & organa, & chordæ: ad artem ipſam non pertinent. Eſt enim artifex etiam ſine iſtis: vti forſitan non poteſt arte. Hoc non eſt æque duplex in homine. idem enim bonum & hominis, & vitæ. Quod contemptiſſimo cuique contingere ac turpiſſimo poteſt, bonum non eſt: opes autem & lenoni, & laniſtæ contingunt: ergo non ſunt bona. Falſum eſt, inquiunt, quod proponitur. Nam & in grammatica, & in arte medendi, aut gubernandi, videmus bona humillimis quibusque contingere. Sed iſtæ artes non ſunt magnitudinem animi profeſſæ, non conſurgunt in altum, nec fortuita faſtidiunt. Virtus extollit hominem, & ſupra cara mortalibus collocat: nec ea quæ bona, nec ea quæ mala vocantur, aut cupit nimis, aut expaueſcit. Chelidon, vnus ex Cleopatræ mollibus, patrimonium grande poſſedit. Nuper Natalis, tam improbæ linguæ quam impuræ, in cuius ore feminæ purgabantur, 13) & multorum heres fuit, & multos habuit heredes. Quid ergo? vtrum illum pecunia purum effecit, an ipſe pecuniam impurauit? quæ ſic in quoſdam homines, quomodo denarius in cloacam cadit. Virtus ſuper iſta conſiſtit, ſuo ære 14) cenſetur: nihil ex iſtis quolibet incurrentibus bonum iudicat. Medicina, & gubernatio, non interdicit ſibi ac ſuis

13. *Feminæ purgabantur*) fuit quod ille Scaurus, de Beneſ. L. 4. c. 31. *Lipſ.*

14. *Suo ære*) proprio non aduentitio pretio. *Id.*

ad-

dmirationem 15) talium rerum. Qui non est vir bo- ꝰ, potest nihilominus medicus esse: potest guberna- r, potest grammaticus, tam mehercules quam co- us. Cui contigit habere non quælibet, hunc non emlibet dixeris. Qualia quisque habet, talis est. Fi- a tanti est, quantum habet: imo in accessionem eius nit quod habet. 16) Quis pleno sacculo vllum etium ponit, nisi quod pecuniæ in eo conditæ nu- erus effecit? Idem euenit magnorum dominis pa- imoniorum: accessiones illorum & appendices nt. Quare ergo sapiens magnus est? quia magnum imum habet. Verum est ergo, quod contemptis- mo cuique contingit, bonum non esse. Itaque in- lentiam nunquam bonam dicam, habet illam ci- la habet pulex. Ne quietem quidem, & molestia va- e, bonum dicam, quid est otiosius verme? Quæris, æ res sapientem faciat? quæ Deum. 17) Des opor- illi aliquid diuinum, aliquid cæleste, magnifi- m. Non in omnes bonum cadit, nec quemlibet ssessorem patitur. Vide,

Et quid quæque ferat regio, & quid quæque recuset.
Hic segetes, illic veniunt felicius vuæ:
Arborei fætus alibi, atque iniussa virescunt
Gramina. nonne vides, croceos vt Tmolus odores,
India mittit ebur, molles sua tura Sabæi?
At Chalybes nudi ferrum. - - - -

5. *Admirationem*) *admixtionem* legit *Gronouius*. Sensus ꝛ ma non permiscet sibi, nec in suo aere censet illa quolibet urrentia, medicina permisceret.

6. *In accessionem eius venit quod habet*) Intellige. Ipsa ꝰ sine sportula pecuniaria accedit pecuniæ. Nihil est si- ea. *Lips.*

7. *Quæ Deum*) perfecta ratio: quæ pars in nobis commu- illius rationis est, id est Dei.

incommoda diuitiis imputatis. Illæ neminem lædunt, aut ſua cuique nocet ſtultitia, aut aliena nequitia: ſic, quemadmodum gladius, qui neminem occidit, occidentis telum eſt. Non ideo diuitiæ tibi nocent, ſi propter diuitias tibi nocetur. Poſidonius (vt ego exiſtimo) melius: qui ait diuitias eſſe cauſſam malorum, non quia ipſæ faciant aliquid, ſed quia facturos irritant. Alia eſt enim cauſſa efficiens, quæ protinus neceſſe eſt noceat: alia præcedens. hanc præcedentem cauſſam diuitiæ habent. Inflant animos, ſuperbiam pariunt, inuidiam contrahunt, & vſque eo mentem alienant, vt fama pecuniæ nos etiam nocitura delectet. Bona autem omni carere culpa decet. pura ſunt, non corrumpunt animos, non ſollicitant: extollunt quidem & dilatant ſed ſine tumore. Quæ bona ſunt, fiduciam faciunt: diuitiæ audaciam. Quæ bona ſunt, magnitudinem animi dant: diuitiæ inſolentiam. Nihil autem aliud eſt inſolentia, quam ſpecies magnitudinis falſa. Iſto modo, inquis, etiam malum ſunt diuitiæ, non tantum bonum non ſunt. Eſſent malum, ſi per ſe nocerent, ſi (vt dixi) haberent efficientem cauſſam: nunc præcedentem habent, & quidem non irritantem tantum animos, ſed attrahentem. Speciem enim boni oſtendunt veriſimilem ac pleriſque credibilem. Habet virtus quoque præcedentem cauſſam, ad inuidiam: multis enim propter ſapientiam, multis propter iuſtitiam inuidetur: ſed nec ex ſe hanc cauſſam habet, nec veriſimilem. Contra enim veriſimilior illa ſpecies hominum animis obiicitur a virtute, quæ illos in amorem & admirationem vocet. Poſidonius ſic interrogandum ait: Quæ neque magnitudinem animo dant, nec fiduciam, nec ſecuritatem, non ſunt bona: diuitiæ autem, & bona valetudo, & ſimilia his, nihil horum faciunt: ergo non ſunt bona. Hanc interrogationem magis etiamnunc hoc modo intendit:

rum dat, quia viperam habet, sed aurum dat,
viperam habeat. Eodem modo ex sacrilegio lu-
:: non qua turpe & sceleratum est sacrilegium,
lucrum habet. quemadmodum in illa vrna
malum est, non aurum quod cum vipera ia-
: in sacrilegio malum est scelus, non lucrum.
opponitur. Dissimillima vtriusque rei conditio
ic aurum possum sine vipera tollere: hic lu-
ne sacrilegio facere non possum. lucrum istud
: appositum sceleri, sed immixtum. Quod
nsequi volumus, in multa mala incidimus, id
non est: dum diuitias consequi volumus, in
mala incidimus: ergo diuitiæ bonum non sunt.
nquit, significationes habet propositio vestra,
dum diuitias consequi volumus, in multa nos
cidere: in multa autem mala incidimus, &
irtutem consequi volumus. Aliquis, dum
: studii caussa, naufragium fecit: aliquis ca-
. Altera significatio talis est. Per quod in
cidimus, id bonum non est. Huic proposi-
on erit consequens, per diuitias nos, aut per

tant. Alia [illegible]
necesse est noceat nulla præcedente, hanc præce
caussam diuitiæ habent. Inflant animos, sup
pariunt, inuidiam contrahunt, & vsque eo m
alienant, vt fama pecuniæ nos etiam nocitu
ctet. Bona autem omni carere culpa decet. pu
non corrumpunt animos non sollicitant; extolli
dem & dilatant. sed sine tumore. Quæ bona sun
ciam faciunt: diuitiæ audaciam. Quæ bona su
gnitudinem animi dant: diuitiæ insolentiam. N
tem aliud est insolentia, quam species magni
falsa. Isto modo, inquis, etiam malum sunt diuit
tantum bonum non sunt. Essent malum, si pe
cerent, si (vt dixi) haberent efficientem caussam
præcedentem habent, & quidem non irritantu
tum animos, sed attrahentem. Speciem eni
ostendunt verisimilem ac plerisque credibile
bet virtus quoque præcedentem caussam, ad
am; multis enim propter sapientiam, multis p
iustitiam inuidetur; sed nec ex se hanc caussam
nec verisimilem. Contra enim verisimilior i

dit: Quæ neque magnitudinem animo dant, nec fiduciam, nec securitatem, contra autem insolentiam, tumorem, arrogantiam creant, mala sunt: a fortuitis autem in hæc impellimur: ergo non sunt bona. Hac, inquis, ratione ne commoda quidem ista erunt. Alia est commodorum conditio, alia bonorum. Commodum est, quod plus vsus habet, quam molestiæ. bonum sincerum esse debet, & ab omni parte innoxium. Non est id bonum, quod plus prodest: sed quod tantum prodest. Propterea commodum & ad animalia pertinet, & ad imperfectos homines, & ad stultos. Itaque potest ei esse incommodum mixtum: sed commodum dicitur, a maiore sua parte æstimatum. Bonum ad vnum sapientem pertinet, inuiolatum esse oportet. Bonum animum habe. vnus tibi nodus, sed Herculaneus, restat. Et malis bonum non fit: ex multis paupertatibus diuitiæ fiunt: ergo diuitiæ bonum non sunt. Hanc interrogationem nostri non agnoscunt. Peripatetici & fingunt illam, & soluunt. Ait autem Posidonius, hoc sophisma per omnes dialecticorum scholas iactatum, sic ab Antipatro refelli. Paupertas non per positionem, sed per detractionem dicitur, vel (vt antiqui dixerunt) per orbationem: Græci dicunt κατὰ στέρησιν non quod habeat, dicitur, sed quod non habeat. Itaque ex multis inanibus nihil impleri potest: diuitias multæ res faciunt, non multæ inopiæ. Aliter quam debes, paupertatem intelligis. Paupertas est, non quæ pauca possidet, sed quæ multa non possidet. Ita non ab eo dicitur quod habet, sed ab eo quod ei deest. Facilius quod volo exprimerem, si Latinum verbum esset, quo ἀνυπαρξία significatur. Hanc paupertati Antipater assignat. Ego non video quid aliud sit paupertas quam parui possessio. De isto videbimus, si quando valde vacabit, quæ sit diuitiarum, quæ paupertati

mentum & ... cogitet
diuitias autem suas timeat? et cogitet ...
ctos reperisse? Hinc ambitum, & largi...
multus, in vrbem sanctissimam tempe...
que irrupisse? nimis luxuriose ostentari
lia? quod vnus populus eripuerit omn...
vni ab omnibus eripi posse? Hæc satiu...
& expugnare affectus, non circumscr...
possumus, fortius loquamur: si minu...

EPIST. LXXXV

Liberalia studia in bonis non esse, nec a... se ducere. Singillatim hoc docet, i... Musica, Geometria, Astronomia. ... non ducunt, conducunt: id est, in... runt. Tum diuisa alia Artium, in... dicras, Pueriles, Liberales: & in i... losophiam esse, quæ vere liberum fa... de Bonis Malisque indagat, sola nos... colenda, aut præcipue est: & osten... ... Philologi sectentu...

ad æs exit. 1) Meritoria artificia sunt, hactenus vtilia, si præparant ingenium, non detinent. Tamdiu enim istis immorandum est, quamdiu nihil animus agere maius potest. rudimenta sunt nostra, non opera. Quare liberalia studia dicta sint vides, quia homine libero digna sunt. Ceterum vnum studium vere liberale est, quod liberum facit, hoc sapientiæ, sublime, forte, magnanimum: cetera pusilla & puerilia sunt. An tu quidquam in istis esse credis boni, quorum professores turpissimos omnium ac flagitiosissimos cernis? Non discere debemus ista, sed didicisse. 2) Quidam illud de liberalibus studiis quærendum iudicauerunt, an virum bonum facerent. Ne promittunt quidem, ne huius rei scientiam affectant. Grammaticus circa curam sermonis versatur, & si latius euagari vult, circa historias. Iam vt longissime fines suos proferat, circa carmina. Quid horum ad virtutem viam sternit? Syllabarum enarratio, & verborum diligentia, & fabularum memoria, & versuum lex ac modificatio? Quid ex his metum demit, cupiditatem eximit, libidinem frænat? Ad geometriam transeamus, & ad musicam: nihil apud illas inuenies, quod vetet timere, vetet cupere: quæ quisquis ignorat, alia frustra scit. Videndum vtrum doceant isti virtutem, an non. si non docent, nec tradunt quidem: si docent, philosophi sunt. Vis scire, quam non ad docendam virtutem consederint? adspice quam dissimilia inter se omnium studia sint. atqui similitudo esset idem docentium. Nisi forte tibi Homerum philosophum fuisse

1. *Ad æs exit*) mercenarium est, & pecuniam quærit.
2. *Non discere, sed didicisse*) non semper in illis discendis versari, sed discendi finem aliquando facere.

persuadent, cum, his ipsis quibus colligunt, negent. 3) Nam modo Stoicum illum faciunt, virtutem solam probantem, & voluptates refugientem, & ab honesto ne immortalitatis quidem pretio recedentem: modo Epicureum, laudantem statum quietæ ciuitatis, & inter conuiuia cantusque vitam exigentis: modo Peripateticum, bonorum tria genera inducentem: modo Academicum, incerta omnia dicentem. Apparet nihil horum esse in illo, cui omnia insunt: ista enim inter se diffident. Demus illis, Homerum philosophum fuisse. nempe sapiens factus est, antequam carmina vlla cognosceret: ergo illa discamus, quæ Homerum fecere sapientem. Hoc quidem me quærere, vtrum maior ætate fuerit Homerus an Hesiodus, non magis ad rem pertinet; quam scire an minor Hecuba fuerit, quam Helena; & quare tam male tulerit ætatem. Quid, inquam, annos Patrocli & Achillis inquirere, ad rem existimas pertinere? Quæris, Vlysses vbi errauerit, potius, quam efficias, ne nos semper erremus? Non vacat audire, vtrum inter Italiam & Siciliam iactatus sit, an extra notum nobis orbem: neque enim potuit in tam angusto error esse tam longus. Tempestates animi nos quotidie iactant, & nequitia in omnia Vlyssis mala impellit. non deest forma quæ solicitet oculos, non hostis: hinc monstra effera, & humano cruore gaudentia: hinc insidiosa blandimenta aurium: hinc naufragia, & tot varietates malorum. Hoc me doce, quomodo patriam amem, quomodo vxorem, quomodo patrem, quomodo ad hæc tam honesta vel naufragus nauigem. Quid inquiris, an Penelopa impudica fuerit, an verba sæculo suo dederit, an Vlyssem illum esse quem videbat, antequam sciret,

3. *Cum, his ipsis quibus colligunt, negent*) his ipsis argumentis ex quibus concludant *Philosophum* fuisse, euincunt non fuisse.

suspi-

ispicata sit? Doce me, quid sit pudicitia, & quantum in ı bonum: in corpore, an in animo posita sit. Ad musi- ım transeo. Doces me, quomodo inter se acutæ ac raues voces consonent. quomodo neruorum dispa- em reddentium sonum fiat concordia. Fac potius, quo- nodo animus secum meus consonet, nec consilia mea liscrepent. Monstras mihi, qui sint modi flebiles. mon- stra potius, quomodo inter aduersa non emittam flebi- lem vocem. Metiri me geometres docet latifundia. potius doceat, quomodo metiar quantum homini sit sa- tis. Numerare docet me arithmetica, & auaritiæ com- modare digitos. 4) potius doceat, nihil ad rem pertine- re istas computationes. non esse feliciorem, cuius pa- trimonium tabularios 5) lassat: imo quam superuacua possideat: qui infelicissimus futurus est, si quantum ha- beat, per se computare cogatur. Quid mihi prodest, sci- re agellum in partes diuidere, si nescio cum fratre di- uidere? Quid prodest colligere subtiliter pedes iugeri, 6) & comprehendere etiam si quid decempedam effu- git, si tristem me facit vicinus potens, & aliquid ex meo bradens? Doces me, quomodo nihil perdam ex finibus meis? at ego discere volo, quomodo totos hilaris amit- tam. Paterno agro, inquit, & auito expellor. Quid? ante auum tuum quis istum agrum tenuit? Cuius, non dico hominis, sed populi fuerit, expedire potes? Non domi- nus isto, sed colonus intrasti. cuius colonus es? si bene te- cum agitur, heredis. 7) Negant iurisconsulti quidquam

4. *Digitos*) nam digitis numerabant, & numeros ipsos ex- primebant. *Lips.*

5. *Tabularios*) *tabulæ* erant accepti & expensi, vectigalium & opum, qui præerant *tabularii* dicti. *id.*

6. *Pedes iugeri*) Regionum in partes diuisionem decempedis & perticis pedibusque iugeri collectis conficiebant

7. *Heredis*) si bene res succedat prolis tuæ, vel alterius scripti heredis. at & tyranni potes esse colonus, vel hostis qui tibi erepto agro in eius possessionem veniat.

vſucapi, quod publi.um eſt: publicum eſt hoc qu
tenes, quod tuum dicis; publicum eſt, & quidem
neris humani. O egregiam artem! ſcis rotunda
tiri: in quadratum redigis quamcumque accepe
formam. interualla ſiderum dicis: nihil eſt quod
menſuram tuam non cadat. Si artifex es, metire l
minis animum, dic quam magnus ſit, dic quam p
ſillus ſit. Scis quæ recta ſit linea: quid tibi prode
ſi, quid in vita rectum ſit, ignoras? Venio nunc
lum qui cæleſtium notitia gloriatur.

Frigida Saturni quo ſeſe ſtella receptet,
Quos ignis cæli Cyllenius erret in orbes.

Hoc ſcire quid proderit? vt ſolicitus ſim, cum Satu
nus & Mars ex contrario ſtabunt, aut cum Mercuri
veſpertinum faciet occaſum vidente Saturno? Poti
hoc diſcam, vbicumque ſunt iſta, propitia eſſe, n
poſſe mutari. Agit illa continuus ordo fatorum
ineuitabilis curſus: per ſtatas vices remeant. Eff
ctus rerum omnium aut mouent, aut notant. Sed
ve quidquid euenit faciunt quid immutabilis rei n
titia proficiet? ſiue ſignificant, quid refert pro
dere, quod effugere non poſſis? Scias iſta, neſcis
fient.

Si vero ſolem rapidum ſtellaſque ſequentes
Ordine reſpicias, numquam te craſtina fallet
Hora, nec inſidiis noctis capiere ſerenæ.

Satis abundeque prouiſum eſt, vt ab inſidiis tutus e
ſem. Numquid me craſtina non fallit hora? fallit
nim, quod neſcienti euenit. Ego, quid futurum ſi
neſcio: quid fieri poſſit, ſcio. Ex hoc nihil deſpe
bo; totum exſpecto. Si quid remittitur, boni co
ſul

ulo. Fallit me hora, si parcit: sed ne sic quidem allit. Nam quemadmodum scio omnia accidere posse, sic scio & non vtique casura. Vtique secunda expecto: malis paratus sum. In illo feras me necesse st non per præscriptum euntem. 8) Non enim adducor, vt in numerum liberalium artium pictores recipiam, non magis, quam statuarios, aut marmorarios, aut ceteros luxuriæ ministros. Æque luctatores, & totam oleo ac luto constantem scientiam expello ex his studiis liberalibus: aut & vnguentarios recipiam, & cocos, & ceteros voluptatibus nostris ingenia accommodantes sua. Quid enim, oro te, liberale habent isti ieiuni vomitores, 9) quorum corpora in sagina, animi in macie & veterno sunt? An liberale studium istud esse iuuentuti nostræ credimus, quam maiores nostri rectam 10) exercuerunt, hastilia iacere, sudem torquere, equum agitare, arma tractare? Nihil liberos suos docebant quod discendum esset iacentibus. Sed nec hæ nec illæ docent, aluntue virtutem. Quid enim prodest equum regere & cursum eius freno temperare, affectibus effrænatissimis abstrahi? Quid prodest multos vincere luctatione vel cæstu, ab iracundia vinci? Quid ergo? nihil liberalia nobis conferunt studia? Ad alia multum, ad virtutem nihil. Nam & hæ viles ex professo artes, quæ manu constant, ad instrumenta vitæ plurimum conferunt, tamen ad virtutem non pertinent. Quare ergo! liberalibus studiis filios erudimus? Non quia virtutem dare possunt, sed

8. *Non per præscriptum euntem*) non numerantem artes liberales vt vulgus. *Lips.*

9. *Ieiuni vomitores*) qui mane cibos precedente die ingestos egerunt. vid. Ep. 122.

10. *Rectam*) i. e. stantem, non iacentem & victam: nullas enim artes quibus iacentes vterentur edocuere, vtpote, qui iacere suos nollent.

quia

quia animum ad accipiendam virtutem præp
Quemadmodum prima illa, vt antiqui voc
litteratura, per quam pueris elementa tradi
non docet liberales artes, sed mox præcip
locum parat: sic liberales artes non perduc
nimum ad virtutem, sed expediunt. Quatu
esse Posidonius artium genera. Sunt vulga
sordidæ, sunt ludicræ, sunt pueriles, sunt l
les. Vulgares opificum, quæ manu constan
ad instruendam vitam occupatæ sunt: in quibus
decoris, nulla honesti simulatio est. Ludicræ
quæ ad voluptatem oculorum atque aurium ten
His annumeres licet machinatores, qui pegma
se surgentia 11) excogitant, & tabulata tacite i
lime crescentia, & alias ex inopinato varietates
dehiscentibus quæ cohærebant, aut his quæ dista
sua sponte coëuntibus, aut his quæ eminebant,
tim in se residentibus His imperitorum feriuntur
li, omnia subita (quia caussas non nouere) miran
Pueriles sunt & aliquid habentes liberalibus si
hæ artes quas ἐγκυκλίους Græci, nostri liberales vo
Solæ autem liberales sunt, imo (vt dicam veri
beræ, quibus curæ virtus est Quemadmodum
quit, est animi aliqua pars philosophiæ natural
aliqua moralis, est aliqua rationalis, sic &
quoque liberalium artium turba locum sibi in p
sophia vindicat. Cum ventum est ad naturales
stiones, geometriæ testimonio statur. Ergo
quam adiuuat, pars est? multa adiuuant nos
deo partes nostræ sunt: imo si partes essent, no
iuuarent. Cibus adiutorium corporis, nec ta
pars est. Aliquid nobis præstat geometriæ mi

11. *Pegmata per se surgentia*) machinæ in theatris ne quod appareat, manum admouente subito prodeuntes.

rium. Sic philosophiæ necessaria est, quomodo ipsi faber: sed nec hic geometriæ pars est, nec illa philosophiæ. Præterea, vtraque fines suos habet. sapiens enim caussas naturalium & quærit & nouit, quorum numeros mensurasque geometres persequitur & supputat. Qua ratione constent cælestia, quæ illis sit vis, quæue natura, sapiens scit: cursus & recursus & obseruationes, per quas descendunt & alleuantur, ac speciem interdum stantium præbent, cum cælestibus stare non liceat, colligit mathematicus. Quæ caussa in speculo imagines exprimat, scit sapiens: illud tibi geometer potest dicere, quantum abesse debeat corpus ab imagine: & qualis forma speculi, quales imagines reddat. Magnum esse solem philosophus probabit: quantus sit, mathematicus, qui vsu quodam & exercitatione procedit: sed vt procedat, impetranda illi quædam principia sunt. Non est autem ars sui iuris, cui precarium fundamentum est. Philosophia nil ab alio petit, totum opus a solo 12) excitat. Mathematica (vt ita dicam) superficiaria est, in alieno ædificat, aliena accipit principia, quorum beneficio ad vlteriora perueniat: si per se iret ad verum, si totius mundi naturam posset comprehendere, dicerem multum collaturam mentibus nostris quæ tractatu cælestium crescunt, trahuntque aliquid ex illo. Vna re consummatur animus scientia bonorum ac malorum immutabili, quæ soli philosophiæ competit. Nulla autem ars alia de bonis ac malis quærit. Singulas habet circumire virtutes. Fortitudo contemptrix timendorum est: terribilia, & sub iugum libertatem nostram mittentia despicit, prouocat, frangit: numquid ergo hanc liberalia studia corroborant? Fides sanctissimum humani pectoris bonum est, nulla ne-

12. *A solo*) ab ipsis fundamentis.

cessi-

nit. Scis [illegible]
quantum velis, sed quantum [illegible]
manitas vetat superbum esse aduersus [illegible]
varum: verbis, rebus, affectibus com
que omnibus præstat: nullum alienum
bonum autem suum id maxime, quod
turum est, amat. numquid liberalia st
præcipiunt? non magis quam simpli
modestiam ac moderationem, non m
galitatem, ac parsimoniam: non mag
tiam, quæ alieno sanguini tanquam
homini non esse homine prodige vte
catis, inquit, sine liberalibus studiis
perueniri, quemadmodum negatis
virtuti? quia nec sine cibo ad virtu
cibus tamen ad virtutem non perti
naui conferunt, quamuis non fiat
Non est, inquam, cur aliquid putes
eri, sine quo non potest fieri. Pot
illud dici, sine liberalibus studiis ve
posse: quamuis enim virtus discen
[illegible] Quid est autem

an certior memoria 14) sit, quae nullum extra
sidium habet. Magna & spatiosa res est, sapi-
: vacuo illi loco opus est: de diuinis humanis
discendum est: de praeteritis, de futuris, de ca-
, de aeternis, de tempore: de quo vno vide quam
quaerantur. Primum, an per se sit aliquid: de-
in aliquid ante tempus sit: si tempus cum mundo
an & ante mundum, quia fuerit aliquid fuerit &
s. Innumerabiles quaestiones sunt de animo tan-
vnde sit, qualis sit, quando esse incipiat, quam-
t: an aliunde alio transeat, & domicilium mu-
alias animalium formas aliasque coniectus: an
mplius quam semel seruiat; & emissus vagetur in
vtrum corpus sit, an non sit; quid sit facturus,
er nos aliquid facere desierit: quomodo liber-
a vsurus, cum ex hac effugerit cauea: an obli-
ar priorum, & illic nosse se incipiat, postquam
rpore abductus in sublime secessit. Quamcum-
artem rerum humanarum diuinarumque com-
nderis, ingenti copia quaerendorum ac discendo-
fatigaberis. Haec tam multa, tam magna, vt ha-
possint liberum hospitium, superuacua ex animo
da sunt. Non dabit se in has angustias virtus. la-
patium res magna desiderat, expellantur omnia:
pectus illi vacet. At enim delectat artium no-
multarum. Tantum itaque ex illis retineamus,
tum est necessarium. An tu existimas repre-
ndum, qui superuacua vsu sibi comparat &
sarum rerum pompam in domo explicat? non
eum, qui occupatus est in superuacua littera-
suppellectile? Plus scire velle quam sit satis, intem-
tiae genus est. Quid quod ista liberalium ar-

Certior memoria) nam qui discunt litteris confisi minus
ria student, vnde apud Platonem quoque in Cratylo lit-
n inuentio perstringitur.

tium

Sappho public [illegible]
da, si scires. I nunc, & longam [illegible]
ad nostros quoque cum perueneris, e
securibus recidenda. Magno impend
magna alienarum aurium molestia, lau
stat: O hominem litteratum! Simus hoc
re contenti: O virum bonum! Itane e
voluam omnium gentium, & quis p
scripserit, quæram: quantum tempor
intersit & Homerum, cum fastos non
putabo: & Aristarchi notas, quibus
compunxit, recognoscam: & ætatem
teram. Itane in geometriæ puluere
mihi præceptum illud salutare excidi
os? Hæc sciam, & quid ignorem? 15
maticus qui sub C. Cæsare tota circum
& in nomen Homeri 16) ab omnibus
ptatus, aiebat: Homerum vtraque
mata, & Odyssea, & Iliade, princip
peri suo, quo bellum Troianum con
[illegible] rei argumentum afferebat, quod

n primo versu posuisset ex industria librorum suorum numerum continentes. Talia sciat oportet, qui multa vult scire. Non vis cogitare quantum temporis tibi auferat mala valetudo, quantum occupatio publica, quantum occupatio priuata, quantum occupatio quotidiana, quantum somnus. metire aetatem tuam: tam multa non capit. De liberalibus studiis loquor: philosophi quantum habent superuacui? quantum ab vsu recedentis? Ipsi quoque ad syllabarum distinctiones, & coniunctionum ac praepositionum proprietates descenderunt, & inuidere grammaticis, inuidere geometris. Quidquid in illorum artibus superuacuum erat, transtulere in suam. Sic effectum est, vt diligentius scirent loqui, quam viuere. Audi, quantum mali faciat nimia subtilitas, & quam infesta veritati sit. Protagoras ait, de omni re in vtramque partem disputari posse, ex aequo. & de hac ipsa, an omnis res in vtramque partem disputabilis sit. Nausiphanes ait, ex his quae videntur esse, nihil magis esse, quam non esse. Parmenides ait, ex his quae videntur, nihil esse in vniuersum. 18) Zenon Eleates omnia negotia de negotio deiecit: ait nihil esse. Circa eadem fere Pyrrhonii versantur, & Megarici, & Eretrici, & Academici, qui nouam induxerunt scientiam, nihil scire. Haec omnia in illum superuacuum studiorum liberalium gregem coniice. Illi mihi non profuturam scientiam tradunt, hi spem omnis scientiae eripiunt: satius est superuacua scire, quam nihil. Illi non praeferunt lumen, per quod acies dirigatur ad verum: hi oculos mihi effodiunt. Si Protagorae

18 *Nihil esse in vniuersum*) *nisi vniuersum* ex vett. libb. restituit Gronouius. Sensus est: *τὸ πᾶν ἕν*, vna omnium rerum substantia, vt adeo praeter vniuersum nihil sit, qui aliorum quoque veterum & ex recentioribus Spinosae error fuit.

rum, [illegible] ad illa, qui [illegible]
voluerunt: ad illa, qui [illegible]
querunt, nihil scire.

EPIST. LXXXI

Philosophiæ & Sapientiæ discrimen: & [illegible] ria; partiumque iterum diuisio, & [illegible] nitum deinde, hæc & talia ad mores referenda: & obiter in male diuites in[illegible] que simul & auaritiam castigat.

REm vtilem desideras, & ad sapien[illegible] vtique necessariam, diuidi philo[illegible] gens corpus eius in membra disponi. per partes in cognitionem totius a[illegible] nam quemadmodum vniuersi mundi [illegible]ctum venit, ita philosophia tota nob[illegible] re, simillimum mundo spectaculum [illegible] omnes mortales in admirationem su[illegible]

imo deficit, ſingula quæque oſtendi facilius poſ-
int, vniuerſi nondum capacibus. Faciam ergo
uod exigis, & philoſophiam in partes, non in
ruſta, diuidam. Diuidi enim illam, non concidi,
tile eſt. nam comprehendere, quemadmodum
maxima, ita minima, difficile eſt. Deſcribitur in
ribus populus, in centurias exercitus. Quidquid
n maius creuit, facilius agnoſcitur, ſi diſceſſit in
artes: quas (vt dixi) innumerabiles eſſe, & par-
'as, non oportet. Idem enim vitii habet nimia,
uod nulla diuiſio: ſimile confuſo eſt, quidquid vs-
ue in puluerem ſectum eſt. Primum itaque, ſicut
idetur, tibi dicam, inter ſapientiam & philoſophiam
uid interſit. Sapientia perfectum bonum eſt
entis humanæ: philoſophia ſapientiæ amor
ſt & affectatio. Hæc oſtendit, quo illa peruenit.
hiloſophia vnde dicta ſit, apparet: ipſo enim no-
ine fatetur. Quidam ſapientiam ita finierunt, vt
icerent eam diuinorum & humanorum ſcientiam.
uidam ita: Sapientia eſt, noſſe diuina & huma-
a, & horum cauſſas. Superuacua mihi videtur
æc adiectio, quia cauſſæ diuinorum humanorum-
ue partes ſunt. Philoſophiam quoque fuerunt qui
liter atque aliter definirent. alii, ſtudium illam vir-
tutis eſſe dixerunt; alii, ſtudium corrigendæ mentis.
 quibusdam dicta eſt, appetitio rectæ rationis. Il-
ud quaſi conſtet, aliquid inter philoſophiam & ſapi-
ntiam intereſſe. Neque enim fieri poteſt, vt idem
t quod affectatur, & quod affectat. Quomodo
multum inter auaritiam & pecuniam intereſt, cum
a cupiat, hæc concupiſcatur: ſic inter philoſophiam
ſapientiam. Hæc enim illius effectus, & præmium
ſt: illa venit, ad hanc itur. Sapientia eſt, quam
ræci σοφίαν vocant. Hoc verbo quoque Romani
ebantur, ſicut philoſophia nunc quoque vtuntur.

Quod & togatæ 1) tibi antiquæ probabunt, & inscriptus Dossenni 2) monumento titulus:

Hospes resiste, & sophiam Dossenni lege.

Quidam ex nostris, quamuis philosophia studium virtutis esset, & hæc peteretur, illa peteret, tamen non putauerunt illas distrahi posse. Nam nec philosophia sine virtute est, nec sine philosophia virtus est. Philosophia studium virtutis est, sed per ipsam virtutem: nec virtus autem esse sine studio sui potest, nec virtutis studium sine ipsa. Non enim quemadmodum in his qui aliquid ex distanti loco ferire conantur, alibi est qui petit, alibi quod petitur: nec quemadmodum itinera quæ ad vrbes perducunt, extra ipsas sunt, ad virtutem venitur per ipsam. Cohærent ergo inter se philosophia, virtusque. Philosophiæ tres partes esse dixerunt & maximi & plurimi auctores, Moralem, Naturalem, & Rationalem. Prima componit animum, secunda rerum naturam scrutatur, tertia proprietates verborum exigit, & structuram, & argumentationes, ne pro vero falsa surrepant. Ceteri inuenti sunt, & qui in pauciora philosophiam, & in plura diducerent. Quidam ex Peripateticis q tam partem adiecerunt, Ciuilem: quia quam propriam exercitationem desideret, & circa a materiam occupata sit. Quidam adiecerunt hi tem, quam Græci οἰκονομικὴν vocant, administr rei familiaris scientiam. Quidam & de generib tæ locum separauerunt. Nihil autem horum parte morali non reperitur. Epicurei duas

1. *Togatæ*) comœdiæ veteres quæ scriptæ sunt iux Romanorum, quemadmodum *palliatæ* dictæ sunt G comœdiæ, quoniam hi in *pallio*, illi in *toga* incedel

2. *Dossenni*) Fabius Dossennus Atellanarum scrip cio eius apud Plin. XIV, 13.

philosophiæ putauerunt esse, Naturalem, atque Moralem: Rationalem remouerunt. Deinde cum ipsis rebus cogerentur ambigua secernere, falsa sub specie veri latentia coarguere, ipsi quoque locum, quam De iudicio & regula appellant, alio nomine rationalem 3) induxerunt: sed eum accessionem esse naturalis partis existimant. Cyrenaici naturalia cum rationalibus sustulerunt, & contenti fuerunt moralibus: sed hi quoque qui remouent, aliter inducunt. In quinque enim partes moralia diuidunt: vt vna sit de fugiendis & expetendis, altera de affectibus, tertia de actionibus, quarta de caussis, quinta de argumentis. Caussæ rerum ex naturali parte sunt, argumenta ex rationali, actiones ex morali. Aristo Chius non tantum superuacuas esse dixit naturalem & rationalem, sed etiam contrarias: moralem quoque, quam solam reliquerat, circumcidit. Nam eum locum qui monitiones continet, 4) sustulit, & pædagogi esse dixit, non philosophi: tanquam quidquam aliud sit sapiens, quam humani generis pædagogus. Ergo cum tripertita sit philosophia, moralem eius partem primum incipiamus disponere. Quam in tria rursus diuidi placuit: vt prima esset inspectio suum cuique distribuens, & æstimans quanto quidque dignum sit, maxime vtilis. quid enim est tam necessarium, quam pretia rebus imponere? Secunda de impetu: tertia de actionibus. Primum enim est, vt quanti quidque sit, iudices: secundum,

3. *Alio nomine rationalem*) κανονικὴ enim Epicuri non alio nomine ab ea quam Seneca *rationalem* h. e. λογικὴν, alii διαλεκτικὴν vocant, differt.

4. *Qui monitiones continet*) τὴν παραινετικήν. de qua Ep. 94 *Lips.*

vt impetum ad illa capias ordinatum temperatumq tertium, vt inter impetum tuum, actionemque c veniat, vt in omnibus istis tibi ipsi consentias. Qu quid ex his tribus defuerit, turbat & cetera. Q enim prodest, intus aestimata habere omnia, si sis i petu nimius? Quid prodest impetus repressisse, & bere cupiditates in tua potestate, si in ipsa rerum ctione tempora ignores, nec scias quando quidq & vbi, & quemadmodum agi debeat? Aliud est eni dignitates & pretia rerum nosse: aliud articulos: ud impetus refraenare, & ad agenda ire, non rue Tunc ergo vita sibi concors est, vbi actio non desti it impetum. Impetus ex dignitate rei cuiusque c cipitur, perinde remissus acriorue, prout illa dig est peti. Naturalis pars philosophiae in duo scindit Corporalia, & Incorporalia. Vtraque diuidun in suos, vt ita dicam, gradus. Corporum locus in hos primum, in ea quae faciunt, 6) & quae ex gignuntur; gignuntur autem elementa. Ipse menti locus, vt quidam putant, simplex est: vt q dam, in materiam, & caussam omnia mouentem elementa diuiditur. Superest vt rationalem part philosophiae diuidamus. Omnis oratio aut conti est, aut inter respondentem & interrogantem disci Hanc διαλεκτικὴν, illam ῥητορικὴν placuit vocari. h verba curat, & sensus, & ordinem. διαλεκτικὴ duas partes diuiditur: in verba & significationes: est, in res quae dicuntur, & vocabula quibus dic tur. Ingens deinde sequitur vtriusque diuisio. que hoc loco finem faciam:

5. *Corporum locus*) locus hic vt Graecis τόπος, pars tra tionis quae agit de corporibus.

6. *In ea quae faciunt*) principia actiua in scholis dicunt, lii Deus, & materia, quae si non agit respectu Dei, agit ta respectu compositorum.

ta excita, soluta constringe, contumacia
ıpiditates tuas publicasque, quantum potes,
istis dicentibus, Quousque eadem? respon-
debeo dicere, Quousque eadem peccabitis?
ante vultis, quam vitia desinere. ego vero
dicam, & quia recusatis, perseuerabo. Tune
ıdicina proficere, vbi in corpore alienato 7)
ıactus expressit. Dicam etiam inuitis pro-
Aliquando aliqua ad vos non blanda vox
& quia verum singuli audire non vultis, pu-
ite. Quousque fines possessionum propaga-
r vni domino, qui populum cepit, angustus
ousque arationes vestras porrigetis, ne pro-
ı quidem satione contenti circumscribere
m modum? Illustrium fluminum per priua-
rsus, & amnes magni, magnarumque gen-
ıini, vsque ad ostium a fonte, vestri sunt.
ıue parum est, nisi latifundiis vestris maria
nisi trans Hadriam, & Ionium, Ægæum-
er villicus regnet: nisi insulæ, ducum do-

loquor, quorum æque ſpatioſe luxuria, quam illorum avaritia diffunditur. Vobis dico; Quouſque nullus erit lacus, cui non villarum veſtrarum faſtigia immineant? nullum flumen, cuius non ripas ædificia veſtra prætexant? Vbicumque ſcatebunt aquarum calentium venæ, ibi noua diuerſoria luxuriæ excitabuntur. Vbicumque in aliquem ſinum littus curuabitur, vos protinus fundamenta iacietis, nec contenti ſolo, niſi quod manu feceritis, maria agetis introrſus. 9) Omnibus licet locis tecta veſtra ſplendeant, alicubi impoſita montibus, in vaſtum terrarum mariſque proſpectum, alicubi ex plano in altitudinem montium educta: cum multa ædificaveritis, cum ingentia; tamen & ſingula corpora eſtis, & paruula. Quid proſunt multa cubicula? in vno iacetis. Non eſt veſtrum, 10) vbicumque non eſtis. Ad vos deinde tranſeo, quorum profunda & inſatiabilis gula, hinc maria ſcrutatur, hinc terras. Alia hamis, alia laqueis, alia retitum variis generibus cum magno labore perſequitur: nullis animalibus, niſi ex faſtidio, pax eſt. Quantulum enim ex iſtis epulis, quæ per tot comparatis manus, feſſo voluptatibus ore libatis? quantulum ex iſta fera, periculoſe capta, dominus crudus ac nauſeans guſtat? quantulum ex tot conchyliis, tam longe aduectis, per iſtum ſtomachum inexplebilem labitur? infelices etiam, quod non intelligitis, vos maiorem famem habere, quam ventrem. Hæc aliis dic: vt dum dicis, audias ipſe. Scribe: vt dum ſcribis, legas; omnia ad mores, & ad ſedandam rabiem affectuum referens. Stude, non vt plus aliquid ſcias, ſed vt melius.

9. *Maria agetis introrſus)* terræ aggeſtione in anguſtiori ſpatia illud cogetis.

10. *Non eſt veſtrum)* quid enim ad nos ea quibus vti non poſſumus.

EPIST.

EPIST. XC.

Philosophiæ laus. ea vitam formauit, consortia & imperia instituit, leges & iura dedit. An etiam artes vitæ utiles, ut fabricam, marmorariam, metallariam, vestiariam, aliasque? Negat ipse, contra Posidonium, & inferiora hæc maiestate illius esse; & multa horum superuacua. Non corporis, sed animi negotium illa gerit, & gessit. Rudi etiam sæculo, an fuere Sapientes? Non, sed sapientibus similes, beneficio non Doctrinæ, sed Naturæ. Multa in his bona, & scientia aut vitæ fructuosa.

QVis dubitare, mi Lucili, potest, quin Deorum immortalium munus sit, quod viuimus: philosophiæ, quod bene viuimus? Itaque tanto plus nos debere huic, quam diis, quanto maius beneficium est bona vita, quam vita? Pro certo deberetur, nisi ipsam Dii philosophiam tribuissent: cuius scientiam nulli dederunt, facultatem omnibus. Nam si hanc quoque bonum vulgare fecissent, & prudentes nasceremur; sapientia quod in se optimum habet perdidisset; inter fortuita esset. Nunc enim hoc in illa pretiosum atque magnificum est, quod non obuenit, quod illam sibi quisque debet, quod non ab alio petitur. Quid haberes, quod in philosophia suspiceres, si beneficiaria 1) res esset? Huius opus vnum est, de diuinis humanisque verum inuenire: ab hac nunquam recedit iustitia, pietas, religio, & omnis alius comitatus virtutum consertarum, & inter se cohærentium. Hæc docuit colere diuina, humana diligere, & penes Deos imperium esse, & inter homines consortium: quod

1. *Beneficiaria*) beneficii alieni, quæque tribui posset. *Lips.*

aliquamdiu inuiolatum mansit, antequam societate auaritia distraxit, & paupertatis caussa etiam hi quos fecit locupletissimos, fuit. Desierunt enim mnia possidere, dum volunt propria. 2) Sed prin mortalium, quique ex his geniti, naturam incorrup sequebantur, eamdem habebant & ducem, & legen commissi melioris arbitrio. Naturae est enim, poti ribus deteriora submittere. Mutis quidem greg bus aut maxima corpora praesunt, aut vehementissi ma. Non praecedit armenta degener taurus, sed qu magnitudine ac toris ceteros mares vicit: elephantu rum gregem excelsissimus ducit; inter homines, pr summo est optimus. Animo itaque rector eligebatu ideoque summa felicitas erat gentium: in quibus no poterat potentior esse, nisi melior. Tantum enin quantum vult potest, qui se, nisi quod debet, non pu tat posse. Illo ergo saeculo, quod aureum perhiben penes sapientes fuisse regnum Posidonius iudicat. H continebant manus, & infirmiores a validioribus tu ebantur: suadebant, dissuadebantque, & vtilia atqu inutilia monstrabant. Horum prudentia, ne quid deesset suis, prouidebat; fortitudo arcebat pericula beneficentia augebat ornabatque subiectos. Offici um erat imperare, non regnum. 3) Nemo quantum posset aduersus eos experiebatur, per quos coepera posse. Nec erat cuiquam aut animus in iniuriam aut caussa: cum bene imperanti bene pareretur, ni hilque rex maius minari male parentibus posset, quam

2. *Desierunt omnia possidere, dum volunt propria*) scilicet o mnia omnium sunt in statu naturali, & sapiens qui vtitur o mnibus quantum opus omnium Dominus est, dum propri autem sibi esse volunt quaedam mortales, hoc ipso reliqua quae sibi non vindicant, sua non esse fatentur.

3. *Officium erat imperare, non regnum*) h. e. onus erat imperare, non praerogatiua.

vt

vt abiret e regno. Sed postquam, surrepentibus vitiis, in tyrannidem regna versa sunt: opus esse cœpit legibus, quas & ipsas inter initia 4) tulere sapientes. Solon, qui Athenas æquo iure fundauit, inter septem sui sapientia notos. Lycurgum si eadem ætas tulisset, sacro illi numero accessisset octauus. Zaleuci leges Charondæque laudantur. hi non in foro, nec in consultorum atrio, sed in Pythagoræ tacito illo sanctoque secessu didicerunt iura, quæ florenti tunc Siciliæ, & per Italiam Græciæ ponerent. Hactenus Posidonio assentior: artes quidem a philosophia inuentas, quibus in quotidiano vsu vita vtitur, non concesserim, nec illam fabricæ assertam gloriam. Illa, inquit, sparsos & aut cauis tectos, aut aliqua rupe suffossa, aut exesæ arboris trunco, docuit tecta moliri. Ego vero philosophiam iudico, non magis excogitasse has machinationes tectorum supra tecta surgentium, & vrbes prementium, quam viuaria piscium in hoc clausa, vt tempestatum pericula non adiret gula, & quamuis acerrime pelago sæuiente, haberet luxuria portus suos, in quibus distinctos piscium greges saginaret. Quid ais? Philosophia docuit homines habere clauem & seram? & quid aliud erat, auaritiæ signum dare? Philosophia hæc, cum tanto habitantium periculo, imminentia tecta suspendit? Parum enim erat fortuitis tegi, & sine arte & difficultate naturale sibi inuenire aliquod receptaculum. Mihi crede, felix illud sæculum ante architectonas fuit. Ista nata sunt, iam nascente luxuria; in quadratum tigna decidere, & serra per designata currente, certa manu trabem scindere.

Nam primi cuneis scindebant fissile lignum.

4. *Inter initia*) primum.

Non

tectis habitauere securi. Ost

marmore atque auro seruitus

que dissentio a Posidonio, qu

excogitata a sapientibus viris i

do dicat, licet, sapientes, per

Tunc laqueis captare feras,
Inuentum, & magnos canibus

Omnia enim ista sagacitas ho
inuenit. In hoc quoque diss
qui ferri metalla & æris inuen
siluarum adusta tellus, in fumo
facta fudisset. Ista tales inue
Ne illa quidem tam subtilis
quam Posidonio: Vtrum mall
forcipes cœperint. Vtraque
tati ingenii, acuti, non magn
quid aliud corpore incuruato,
ctante, quærendum est. Sa
quid mihi sum hoc quoque faci

[redacted]

ſet puerum caua manu libentem aquam, inus exemptum e perula calicem, hac ob- : fui : Quam diu homo ſtultus ſuperuacuas habui? qui ſe complicuit in dolio, & in eo du- lodie vtrum tandem ſapientiorem putas, t quemadmodum in immenſam altitudinem tentibus fiſtulis exprimat 7) ; qui Euripos iarum impetu implet, 8) aut ſiccat ; verſa- nationum laquearia ita coagmentat, vt ſub- acies atque alia ſuccedat, & toties tecta, ecula mutentur ? an eum, qui & aliis & ſibi rat, quam nihil nobis natura durum ac dif- rauerit ? Poſſe nos habitare ſine marmora- poſſe nos veſtitos eſſe ſine commercio Se- ſe nos habere vſibus noſtris neceſſaria, ſi uerimus his, quæ terra poſuit in ſummo ? 10) udire humanum genus voluerit, tam ſuper- :iet ſibi coquum eſſe, quam militem. 11) ites fuerunt, aut certe ſapientibus ſimi- us expedita erat tutela corporis. Simpli- onſtant neceſſaria : in delicias laboratur. lerabis artifices, ſi ſequere naturam. illa no- leſtrictos : ad quæcumque nos cogebat, in- Frigus intolerabile eſt corpori nudo. Quid imquid non pelles ferarum, & aliorum ani- i frigore ſatis abundeque defendere queunt? cibus arborum pleræque gentes tegunt cor- in auium plumæ in vſum veſtis conferuntur?

tibus fiſtulis exprimat) quod in theatris fiebat ad . Lipſ.

Euripos &c.) hoc quoque in ſpectaculis factum. Nam i foſſis per occultos canales ex aquæ ductibus, to- n inundabant, ad naumachiam aut talia. *Lipſ.*

utilia) de quibus Suetonius Neroni c. 31.

ummo) non in imo vt metalla. *Lipſ.*

tem) bella enim ex auaritia.

non

geam crateis ...
luto, deinde stipula aliisque ...
re fastigium, & pluuiis per deuexa labe
mem transiere securi? Quid ergo? non in
tent Syrticæ gentes? quibus propter nimio
res, nullum tegumentum satis repellendi
solidum est, nisi ipsa arens humus. N
inimicæ naturæ, vt cum omnibus aliis ani
cilem actum vitæ daret, homo solus non
tot artibus viuere. Nihil horum ab illa
ratum est, nihil ægre quærendum, vt po
duci. Ad parata nati sumus: nos omnia
cilia facilium fastidio fecimus. Tecta
que, & fomenta corporum, & cibi,
ingens negotium facta sunt, obuia erant
& opera leui parabilia: modus enim om
postulabat necessitas, erat: nos ista preti
ra, nos magnis multisque conquirend
mus. Sufficit ad id natura, quod pos
luxuria desciuit, quæ quotidie seipsam
... & ingenio adiuuat viti

n, hinc molles corporis motus docentium, molsque cantus & infractos. Recessit enim ille naturai modus, desideria ope necessaria finiens: iam rustitatis & miseriæ est, velle quantum sat est. Incredibile est, mi Lucili, quam facile etiam magnos vis dulcedo orationis abducat a vero. Ecce Posidous, vt mea fert opinio, vnus ex iis qui plurimum iilosophiæ contulerunt, dum vult describere priium, quemadmodum alia torqueantur fila, alia ex iolli solutoque ducantur: deinde quemadmodum la suspensis ponderibus rectum stamen extendat, temadmodum subtemen insertum, quod duritiam rimque comprimentis tramæ remolliat, spatha coi: cogantur & iungi · textrini quoque artem a sapienbus dixit inuentam, oblitus postea repertum hoc btilius genus, in quo

Tela iugo iuncta est, stamen secernit arundo.
Inseritur medium radiis subtemen acutis,
Quod lato feriunt insecti pectine dentes.

uid si contigisset illi videre has nostri temporis telas, uibus vestis nihil celatura conficitur, in qua non dio nullum corpori auxilium, sed nullum pudori est? ransit deinde ad agricolas, nec minus facunde descriit proscissum aratro solum, & iteratum 12) quo soluor terra facilius pateat radicibus: tum sparsa semia, & collectas manu herbas, ne quid fortuitum & greste succrescat, quod necet segetem. Hoc quoue opus ait esse sapientium: tanquam non nunc noque plurima cultores agrorum noua inueniant, er quæ fertilitas augetur. Deinde non est contens his artibus, sed in pistrinum sapientem submit-

12. *Iteratum*) agriculturæ vox. Columella. *Arationem itetio sequitur, vt veruactum religatur in puluerem. Lips.*

tit,

tit. Narrat enim, quemadmodum rerum natu-ram imitatus, panem cœpit facere. Receptas, in-quit, in os fruges, concurrens inter se duritia denti-um frangit, & quidquid excidit, ad eosdem dentes lingua refertur: tunc vero saliua miscetur, vt facili-us per fauces lubricas transeat. Cum peruenit in ven-trem, aqualiculi feruore concoquitur: tunc demum corpori accedit. Hoc aliquis secutus exemplar, la-pidem asperum aspero imposuit, ad similitudinem dentium, quorum pars immobilis motum alterius ex-spectat: deinde vtriusque attritu grana franguntur, & sæpius regeruntur, donec ad minutiam frequenter trita redigantur. Tunc farinam aqua sparsit, & assi-dua tractatione perdomuit, finxitque panem: quem primo cinis calidus, & feruens testa percoxit: deinde furni paullatim reperti, & alia genera, quorum fer-vor seruiret arbitrio. Non multum abfuit, quin su-trinum quoque inuentum a sapientibus diceret. O-mnia ista ratio quidem, sed non recta ratio commen-ta est. Hominis enim, non sapientis inuenta sunt: tam mehercules quam nauigia, quibus amnes, qui-busque maria transimus, aptatis ad excipiendum ven-torum impetum velis, & additis a tergo gubernacu-lis, quæ huc atque illuc cursum nauigii torqueant: & exemplum a piscibus tractum est, qui cauda regun-tur, & leui eius in vtrumque momento velocitatem suam flectunt. Omnia hæc quidem, inquit, sapiens inuenit: sed minora, quam vt ipse tractaret, sordi-dioribus ministris dedit. Imo non ab aliis excogita-ta ista sunt, quam a quibus hodieque curantur. Quæ-dam nostra demum prodisse memoria scimus: vt spe-culariorum 13) vsum, perlucente testa, clarum trans-

13. *Speculariorum*) orbes fenestris inserti ad lucem immit-tendam & excludendum ventum, dicti a lapide speculari, ex quo conficiebantur, cui hoc nomen a nitore tralucente. Lips.

mit-

m lumen: vt suspensuras balneorum, 14)
os parietibus tubos, per quos circumfunde-
or, qui ima simul & summa foueret aequali-
id loquar marmora, quibus templa, quibus
lgent? Quid lapideas moles in rotundum ac
itas, quibus porticus & capacia populorum
ipimus 15)? quid verborum notas, quibus
citata excipitur oratio, & celeritatem linguae
quitur? Vilissimorum mancipiorum ista
a sunt: sapientia altius sedet, nec manus e-
iimorum magistra est. Vis scire, quid illa
quidue effecerit? Non indecoros corporis
ec varios per tubam ac tibiam cantus, qui-
ctus spiritus, aut in exitu, 16) aut in transi-
ormatur in vocem: non arma, nec muros,
: vtilia molitur, paci fauet, & genus huma-
oncordiam vocat. Non est, inquam, in-
orum ad vsus necessarios opifex. quid illi
ula assignas? artificem vides vitae. Alias
rtes sub dominio habet. nam cui vita, illi vi-
e ornamenta seruiunt: ceterum ad beatum
ndit, illo ducit, illo vias aperit. Quae sint
e videantur, ostendit: vanitatem exuit men-
magnitudinem solidam; inflatam vero, &
peciosam reprimit: nec ignorari sinit, inter
uid intersit & tumida: totius naturae notiti-
ae tradit. Quid sint dii, qualesque, decla-

ensuras balneorum) scilicet antea simpliciter bal-
struebant, postea repertum suspendi, & a terra
euari, vt calor diutius perseueraret. *Lips.*
pimus) suffulcimus. hoc sensu & apud Plinium est
8. & Palladium Augusto tit. 9. *Gronov.*
itu) vt in tuba.
ansitu) vt in tibia, per cuius foramina Spiritus dum
iam in cantum formatur.

rat: quid inferi, quid lares & genii. Quid in sec dam numinum formam 18) animae perpetuae, consistant, quid agant, quid possint, quid veli Haec eius initiamenta sunt, per quae non municip sacrum, sed ingens omnium deorum templum mu dus iste reseratur: cuius vera simulacra, verasque cies cernendas mentibus protulit. nam ad spectac tam magna hebes visus est. ad initia deinde rerum dit, & aeternam rationem toti inditam, & vim om um seminum singula proprie figurantem. Tum animo coepit inquirere, vnde esset, vbi, quamdiu, quot membra 19) diuisus. Deinde a corporalil se ad incorporalia transtulit, veritatemque & ar menta eius excussit: post haec, quemadmodum scernerentur vitae ac necis ambigua: 20) in vtraque nim falsa veris immixta sunt. Non abduxit, inqui se, vt Posidonio videtur, ab istis artibus sapiens, ad illas omnino non venit. Nihil enim dignum ventu iudicasset, quod non erat dignum perpetuo indicaturus. ponenda non sumeret. Anacharsis, quit, inuenit rotam figuli, cuius circuitu vasa form tur. Dein quia apud Homerum inuenitur figuli ro mauult videri versus falsos esse, quam fabulam. E nec Anacharsin huius rei fuisse auctorem contendo: si fuit, sapiens quidem hoc inuenit, sed non tanqu sapiens: sicut multa sapientes faciunt, qua homir sunt, non qua sapientes. Puta velocissimum esse sapie tem: cursu omnes ante ibit, qua velox est, non qua sa

---

18. *In secundam numinum formam)* proximo a diis loco dignitate. *Lips.*

19. *In quot membra)* h. e. partes, quas octo Stoici fecerun

20. *Vitae ac necis ambigua)* nam verior vita est, quando nima huius corporis vinculis exsoluta libere agit, quae tam mors nobis dicitur.

[redacted]

Cuperem Posidonio aliquem vitrarium osten-
qui spiritu vitrum in habitus plurimos format,
: diligentia manuum effingerentur. Haec in-
unt, postquam sapientem inuenire desiuimus.
ritus, inquit, inuenisse dicitur fornicem, vt
n curuatura paullatim inclinatorum medio sa-
pareretur. Hoc dicam falsum esse. Necesse est
nte Democritum, & pontes, & portas fuisse,
a fere summa curuantur. Excidit porro vobis,
n Democritum inuenisse, quemadmodum
olliretur, quemadmodum decoctus calculus in
dum conuerteretur, qua hodieque coctura in-
pides coctiles colorantur. Ista sapiens licet
rit, non qua sapiens erat, inuenit. multa e-
it, quae ab imprudentissimis aut aeque fieri vi-
, aut peritius, aut exercitatius. Quid sapiens
gauerit, quid in lucem protraxerit, quaeris?
n rerum naturam, quam non vt cetera animalia
ecutus est, tardis ad diuina. Deinde vitae le-
quem ad vniuersa direxit: nec nosse tantum,
ui docuit deos, & accidentia non aliter exci-
quam imperata. Vetuit parere opinionibus
& quanti quidque esset, vera aestimatione per-
damnauit mixtas poenitentiae voluptates. Et
mper placitura laudauit, & palam fecit, feli-
m esse, cui felicitate opus non est: potentissi-
se, qui se habet in potestate. Non de ea phi-
a loquor, quae ciuem extra patriam posuit, 21)
undum deos, quae virtutem donauit volupta-
illa, quae nullum bonum putat, nisi quod ho-
est; quae nec hominis, nec fortunae muneri-
eniri potest: cuius hoc pretium est, non posse

uem extra patriam posuit) respicit ad Epicurum, qui
npublicam, & sibi viuere sapientem voluit.

pretio capi. Hanc philoſophiam fuiſſe illo rudi ſæculo, quo adhuc artificia deerant, & ipſo vſu diſcebant vtilia, non credo: ſicut ante fortunata tempora, cum in medio iacerent beneficia naturæ promiſcue vtenda, antequam auaritia atque luxuria diſſociauere mortales, & ad rapinam ex conſortio diſcurrere, non erant illi ſapientes viri, etiam ſi faciebant facienda ſapientibus. Statum quidem generis humani, non alium quiſquam ſuſpexerit magis; nec ſi cui permittat Deus terrena formare, & dare gentibus mores, aliud probaverit, quam quod apud illos fuiſſe memoratur, apud quos

- - - nulli ſubigebant arua coloni,
Nec ſignare quidem, aut partiri limite campum
Fas erat: in medium quærebant, ipſaque tellus
Omnia liberius, nullo poſcente, ferebat.

Quid hominum illo genere felicius? In commune rerum natura fruebantur: ſufficiebat illa, vt parens in tutelam omnium: hæc erat publicarum opum ſecura poſſeſſio. Quid ni ego illud locupletiſſimum mortalium genus dixerim, in quo pauperem inuenire non poſſes? Irrupit in res optime poſitas auaritia: & dum ſeducere aliquid cupit, atque in ſuum vertere, omnia fecit aliena, & in anguſtum ex immenſo redacta, paupertatem intulit, & multa concupiſcendo, omnia amiſit. 22) Licet itaque velit nunc concurrere 23) & reparare quod perdidit; licet agros agris adiiciat, vicinum vel pretio pellat æris, 24) vel iniuria; licet in prouinciarum ſpatium rura dilatet, & poſſeſſi-

22. *Omnia amiſit)* ſic ſupra p. 300.
23. *Concurrere)* rectius *occurrere* vel *conquirere*.
24. *Pretio pellat æris)* emtione vicini fundum acquirat.

ones

quem vocet per ſuam longam peregrinationem: nulla nos finium propagatio eo reducet, vnde diſceſſimus. Cum omnia fecerimus, multum habebimus: vniuerſum habebamus. Terra ipſa fertilior erat illaborata, & in vſus populorum non diripientium larga. Quidquid natura protulerat, id non minus inueniſſe, quam inuentum monſtrare alteri, voluptas erat: nec aut vlli ſuperare poterat: aut deeſſe. inter concordes diuidebatur. Nondum valentior impoſuerat infirmiori manum, nondum auarus abſcondendo quod ſibi iaceret, 25) alium neceſſariis quoque excluſerat: par erat alterius ac ſui, cura. Arma ceſſabant incruentæque humano ſanguine manus, odium omne in feras verterant. Illi, quos aliquod nemus denſum a ſole protexerat, qui aduerſus ſæuitiam hiemis, aut imbris, vili receptaculo tuti ſub fronde viuebant, placidas tranſigebant ſine ſuſpirio noctes. Sollicitudo nos in noſtra purpura verſat, & acerrimis excitat ſtimulis: at quam mollem ſomnum illis dura tellus dabat. Non impendebant cælata laquearia; ſed in aperto iacentes ſidera ſuperlabebantur, & inſigne ſpectaculum noctium; mundus in præceps agebatur. ſilentio tantum opus ducens. Tam interdiu illis, quam noctu, patebat proſpectus huius pulcherrimæ domus: libebat intueri ſigna, ex media cæli parte vergentia, rurſus ex occulto alia ſurgentia. Quidni iuuaret vagari inter tam late ſparſa miracula? At vos ad omnem tectorum pauetis ſonum, & inter picturas veſtras ſi quid increpuit, fugitis attoniti. Non habebant domos inſtar vrbium. Spiritus ac liber inter aperta flatus, & leuis vmbra rupis aut arboris, & perlucidi fontes, riuique non opere, nec fiſtula, nec vllo coacto itinere obſolefacti, ſed ſponte currentes, & prata ſine arte formoſa, inter hæc agreſte domicilium, ruſtica

25) *Quod ſibi iaceret*) ſine vſu & fructu abſconditum. *Lipſ.*

nondum effetus ediderit. Quæ
omnibus indoles fortior fuit, &
ita non erant ingenia omnibus cor
nim dat natura virtutem; ars est
quidem non aurum, nec argentu
lapides ima terrarum fæce quære
adhuc etiam mutis animalibus;
homo hominem non iratus, non
ctaturus occideret. Nondum v
nondum texebatur aurum: adl
Quid ergo? ignorantia rerum
multum autem interest, vtrum p
an nesciat. Deerat illis iustitia
deerat temperantia ac fortitudo.
tutibus habebat similia quædam ru
contingit animo, nisi instituto
summum assidua exercitatione p
quidem, sed sine hoc nascimur:
que antequam erudias, virtutis
tus est.

ıci, terræmotu, aquis, flammis. Omnia mor- morte damnata esse. Ergo nec istam homini, nec uiam timenda.

alis noster nunc tristis est, nuntiato incendio, Lugdunensis colonia exusta est. Mouere hic ıemlibet posset, nedum hominem patriæ suæ ſimum. Quæ res efficit, vt firmitatem animi 'at, quam videlicet ad ea quæ timeri posse pu- xercuit: hoc vero tam inopinatum malum, ınauditum, non miror si sine metu fuit, cum : exemplo. multas enim ciuitates incendium nullam abstulit. Nam etiam vbi hostili ma- ſa ignis immissus est, multis locis deficit: & ı subinde excitetur, raro tamen sic cuncta de- vt nihil ferro relinquat. Terrarum quoque uam tam grauis & perniciosus fuit motus, vt da euerteret. Nunquam denique tam infe- i exarsit incendium, vt nihil alteri superesset ı. Tot pulcherrima opera, quæ singula illu- bes singulas possent, vna nox strauit; & in 'e, quantum ne bello quidem timeri potest, Quis hoc credat, vbique armis quiescentibus,) orbe terrarum diffusa securitas sit, Lugdu- od ostendebatur in Gallia, quæri? Omnibus quos publice afflixit, quod passuri erant, ti- 'misit: nulla res magna non aliquod habuit æ spatium; in hac, vna nox fuit inter vrbem n, & nullam. Denique diutius illam tibi quam periit, narro. Hæc omnia Liberalis 'ectum inclinant, aduersus sua 1) firmum m. nec sine caussa concussus est. Inexspe- ı aggrauant: nouitas adiicit calamitatibus

fueta legit Lipsius & ex sequentibus firmari patet.

tota quidem incurrit. Modo
aduocat, modo ſuis contenta
cula ſine auctore. Nullum ter
ipſis voluptatibus cauſſæ dolo
in media pace conſurgit, & au
tum tranſeunt: ex amico
ſocio. In ſubitas tempeſtat
iores, agitur æſtiua tranquil
timur hoſtilia: & cladis cauſ
nimia ſibi felicitas inuenit.
mos morbus, validiſſimos p
mos pœna, ſecretiſſimos tu
quid noui caſus, per quod v
as ingerat. Quidquid longa ſe
multa Deum indulgentia ſtrux
ac diſſipat. Longam moram
tibus, qui diem dixit; hora, m
ris, euertendis imperiis ſuffecer
becillitatis noſtræ ſolatium, rer
tam tarde perirent cuncta, qua
menta lente exeunt: feſtinatur

[redacted]

s pertulit? Cogitanda ergo sunt omnia, & uersus ea quæ possunt euenire, firmandus: rmenta, bella, morbos, naufragia medita- s patriæ, potest patriam tibi casus eripere: ı solitudinem abiicere, potest hoc ipsum in suffocatur 1), fieri solitudo. Tota ante tis humanæ conditio ponatur: nec quan- enter euenit, sed quantum plurimum potest ræsumamus animo, si nolumus opprimi, nec atis velut nouis obstupefieri. In plenum co- rtuna est: Quoties Asiæ, quoties Achaiæ tremore ceciderunt? quot oppida in Sy- t in Macedonia deuorata sunt? Cyprum 'astauit hæc clades? quoties in se Pa- ruit? Frequenter nobis nuntiati sunt rbium interitus: & nos, inter quos r ista nuntiantur, quota pars omnium su- nsurgamus itaque aduersus fortuita: & quid- lerit, sciamus non esse tam magnum, quam ıctetur. Ciuitas arsit opulenta, ornamen- rouinciarum, quibus & inserta erat, & ex- ıi tamen imposita, & huic non altissimo mon- ium istarum ciuitatum, quas nunc magnifi- ıbiles audis, vestigia quoque tempus era- ı vides, quemadmodum in Achaia clarissi- rbium iam fundamenta consumpta sint, nec ı exstet, ex quo appareat illas saltem fuisse? um manufacta labuntur non tantum huma- ıue industria posita vertit dies: iuga monti- unt, totæ desedere regiones. Operta sunt

s *suffocatur*) vbi tanta est turba, vt suffocationis fit.

ta *erat & excepta*) inserta loco & positu, excepta , colonia enim Romana erat Lugdunum.

fluctibus, quæ procul a conspectu maris stabant: exstauit ignis colles, per quos elucebat: erosit & quondam altissimos vertices, solatia nauigantium ac speculas; ad humilem arenam deduxit. Ipsius naturæ opera vexantur: & ideo æquo animo ferre debemus vrbium excidia. Casura omnia extant: omnibus exitus manet: siue interna vi flatuque præclusa violenti 3) pondus, sub quo tenentur, excusserint; siue torrentium in abdito vis obstantia effregerit; siue flammarum violentia compaginem soli ruperit; siue vetustas, a qua nihil tutum est, expugnauerit minutatim; siue grauitas cæli egesserit populos, & situs deserta corruperit. Enumerare omnes fatorum vias, longum est. hoc vnum scio: omnia mortalium opera, mortalitate damnata sunt; inter peritura viuimus. Hæc ego atque eiusmodi solatia admoueo Liberali nostro, incredibili quodam patriæ suæ amore flagranti; quæ fortasse consumpta est, vt in melius excitaretur. Sæpe maiori fortunæ locum fecit iniuria: multa ceciderunt, vt altius surgerent, & in maius. Timagenes 4) felicitati vrbis inimicus aiebat, Romæ sibi incendia ob hoc vnum dolori esse, quod sciret meliora resurrectura, quam arsissent. In hac quoque vrbe verisimile est certaturos omnes esse, vt maiora certioraque, quam amisere, restituantur. Sint vtinam diuturna, & melioribus auspiciis in æuum longius condita! Nam huic coloniæ ab origine sua centesimus annus est, ætas ne homini quidem extrema. A Planco deducta in hanc frequentiam, loci opportunitate, conualuit: quæ tamen grauissimos casus intra spatium

3. *Vi flatuque præclusa violenti*) nulla in sensu difficultas, si legas cum Lipsio: *flatusque præclusi violenta &c.*

4. *Timagenes*) seruus, Augusti obtrectator, & præsenti statui infensus. vid. Senecam patrem L. X. controv. 5. *Lips.*

huma-

pertulit senectutis. Itaque formetur ani-
ntellectum, patientiamque sortis suæ, & sciat
usum esse fortunæ. Aduersus imperia illam
pere iuris, quod aduersus imperantes: aduer-
idem posse, quod aduersus homines. Nihil
ndignandum est. in eum intrauimus mun-
n quo his legibus viuitur. Placet? pare.
et? quacumque vis, exi. Indignare, si quid
ui proprie 5) constitutum est: sed si hæc imo
que necessitas alligat, in gratiam cum fato re-
a quo omnia resoluuntur. Non est quod
ulis metiaris, & his monumentis, quæ viam
ria prætexunt: æquat omnes cinis. impares
, pares morimur. Idem de vrbibus, quod
m incolis dico: tam Ardea capta, quam Ro-
Conditor ille iuris humani, non natalibus
e nominum claritate distinxit, nisi dum su-
bi vero ad finem mortalium ventum est: Dis-
iquit, ambitio: omnium quæ terram pre-
iremps 7) lex esto. Ad omnia patienda pa-
us: nemo altero fragilior est, nemo in crasti-
certior. Alexander Macedonum rex discere
riam infelix cœperat, saiturus quam pusilla
et, ex qua minimum occupauerat. Ita dico,
ob hoc, quod intelligere debebat falsum se
ognomen. quis enim esse magnus in pusillo

rie) peculiariter, præcipue.
umentis quæ viam) Nam vtrinque ad viarum publi-
nites monumenta statuta, quæ transeuntes mortis
ent. Sed ea magna, parua, modica, ornata & ti-
fortuna cuiusque) diuersa: at mors vna omnibus,
domus illæ dispares, quidquid natales, opes, vita
Lips.
mps) dicitur quasi similis res ipsa. Vid. Festum &
otata a viris doctis.

po-

poteſt? Erant illa quæ tradebantur, ſubtilia, & diligenti intentione diſcenda: non quæ percipere poſſet veſanus homo, & trans Oceanum cogitationes ſuas mittens. Facilia, inquit, me doce. Cui præceptor. Iſta, inquit, omnibus eadem ſunt, æquæ difficilia. Hoc puta rerum naturam dicere: Iſta de quibus quereris, omnibus eadem ſunt: nulli dari faciliora poſſunt: ſed quiſquis volet, ſibi ipſi illa reddet faciliora. Quomodo? Æquanimitate. Et doleas oportet, & ſitias, & eſurias, & ſeneſcas, & ſi tibi longior contigerit inter homines mora, & ægrotes, & perdas aliquid, & pereas. Non eſt tamen quod iſtis, quæ te circumſtrepunt, credas: nihil horum malum eſt, nihil intolerabile, aut durum. Ex conſenſu iſtis metus eſt. ſic mortem times, quomodo famam: quid autem ſtultius homine, verba metuente? Eleganter Demetrius noſter ſolet dicere, eodem loco ſibi eſſe voces imperitorum, quo ventre redditos crepitus. Quid enim, inquit, mea refert, ſurſum iſti an deorſum ſonent? Quanta dementia eſt vereri, ne infameris ab infamibus? Quemadmodum famam extimuiſtis ſine cauſſa: ſic & illa, quæ nunquam timeretis, niſi fama iuſſiſſet. Numquid detrimenti faceret vir bonus, iniquis rumoribus aſperſus? nec morti quidem hoc apud nos noceat: & hæc malam molitionem 8) habet. Nemo eorum qui illam accuſant, expertus eſt interim temeritas eſt, damnare quod neſcias. At illud ſcis, quam multis vtilis ſit, quam multos liberet tormentis, egeſtate, querelis, ſuppliciis, tædio. Non ſumus in vllius poteſtate, cum mors in noſtra poteſtate ſit.

8. *Molitionem)* leg. *opinionem. Gronov.* Senſus: Mors quoque fama tantum & opinione mala eſt.

EPIST.

EPIST. XCII.

m in homine dominari, & huc omnia referri, ea perfecta Beatam vitam esse. Externa leue, aut m, pondus habere. Vtique voluptatem non facere atum, irrationalium bonum. Et posse tamen externa, quæ secundum Naturam sunt; sed iu-: & hoc tunc in iis Bonum esse, bene eligi. Ni-inus & sine iis, sola virtute beatum, imo Bea-um aliquem esse. Accedere hæc posse; non ta-augere addita, nec minuere detracta Beatitatem. am nec Tempus aliquid potest. Deo assimilemur, um eamus.

inter me teque conuenit, externa corpori ac-i, corpus in honorem animi coli, in animo es-miniſtras, per quas mouemur alimurque, pro-um principale 1) nobis datas. In hoc princi-aliquid irrationale, eſt & rationale. Illud uit: hoc vnum eſt, quod alio non refertur, ia ad ſe perfert. Nam illa quoque diuina ra-ibus præpoſita eſt, ipſa ſub nullo eſt: & hæc oſtra eadem eſt, quia ex illa eſt. Si de hoc s conuenit, ſequitur vt de illo quoque conue-hoc vno poſitam eſſe beatam vitam, vt in no-perfecta ſit. Hæc enim ſola non ſubmittit a-, ſtat contra fortunam: in quolibet rerum ha-uata, ſeruat. 2) Id autem vnum bonum eſt, unquam defringitur. Is, inquam, beatus, ulla res minorem facit: tenet ſumma, & ne vl-m, niſi ſibi, innixus. Nam qui aliquo au-

ncipale) ἡγεμονικόν.
nata ſeruat) lege: *ſe rectam ſeruat. Gronov.*

xilio

in rebus agendis ordo, modus,
luntas, aut benigna, intenta
ab illa recedens, amabilis simu
nique, vt breuiter tibi formula
mus sapientis esse viri debet,
Quid potest desiderare is, cui o
gunt? Nam si possunt aliquid no
optimum statum, in iis erit be
non est. Et quid stultius, turp
rationalis animi ex irrationalib
tamen augeri summum bonum i
plenum sit, fortuitis repugnantil
que, inter magnos sectæ huius
tribuere dicit externis, sed exigu
des autem quale sit, die non esse
quis igniculus alluxerit. Quod
te solis habere scintilla momen
honestate contentus, necesse est
lis, quam hesychiam vocant Gr
Horum alterum vtcumque recip

ſtat? Excedat ex hoc animalium numero pulcher-
io, ac diis ſecundo; mutis aggregetur animal pa-
o lætum. Irrationalis pars animi duas habet par-
: alteram animoſam, ambitioſam, impotentem,
itam in affectionibus: alteram humilem, langui-
n, voluptatibus deditam. Illam effrænatam, me-
em tamen, certe fortiorem ac digniorem viro,
iquerunt: hanc neceſſariam beatæ vitæ putauerunt,
ruem & abiectam. Huic rationem ſeruire iuſſe-
it, & fecerunt animalis generoſiſſimi bonum, de-
ſum & ignobile. Præterea mixtum, portento-
nque, & ex diuerſis animalium congruentibus
mbris. 3) nam, vt ait Virgilius noſter, in Scyl-

Prima hominis facies & pulcro pectore virgo
Pube tenus, poſtrema immani corpore piſtrix,
Delphinum caudas vtero commiſſa luporum.

ic tamen Scyllæ fera animalia iuncta ſunt, horren-
, velocia: at iſti ſapientiam ex quibusnam compo-
re portentis? Prima hominis pars, eſt ipſa virtus:
c committitur futilis caro, & fluida, & receptan-
tantum cibis habilis, vt ait Poſidonius. Virtus
diuina in lubricum deſinit, & ſuperioribus eius
tibus venerandis atque cæleſtibus, animal iners ac
rcidum attexitur. Illa vtcumque alta quies, ni-
quidem ipſa animo præſtabat, ſed impedimenta
nouebat: voluptas vltro diſſoluit, & omne robur
ollit. Quæ inuenietur tam diſcors inter ſe iun-
ra corporum? Fortiſſimæ rei inertiſſima adſtrui-
, ſeueriſſimæ parum ſeria, ſanctiſſimæ intempe-

3. *Ex diuerſis animalium congruentibus membris*) non opus
puto alia lectione. Senſus: *ex membris qui congruant di-
ſis animalium*; ſubintellige *generibus* vel tale quid,

rans

rans vſque ad inceſta. Quid ergo? inquit: ſi virtutem nihil impeditura ſit bona valetudo, & quies, & dolorum vacatio; non petes illa? Quid ni petam? non quia bona ſunt, ſed quia ſecundum naturam ſunt, & quia bono a me iudicio ſumuntur. Quod erit in illis tunc bonum? hoc vnum, bene eligi. Nam cum veſtem qualem decet ſumò, cum ambulo vt oportet, cum cœno quemadmodum debeo: non cœna aut ambulatio, aut veſtis bona ſunt, ſed meum in his propoſitum, ſeruantis in quaque re rationi conuenientem modum. Etiam nunc adiiciam: Mundæ veſtis electio appetenda eſt homini. natura enim homo mundum & elegans animal eſt. Itaque non eſt bonum per ſe munda veſtis, ſed mundæ veſtis electio: quia non in re bonum eſt, ſed in electione: quæ actiones noſtræ honeſtæ ſunt, non ipſa quæ aguntur. Quod de veſte dixi, idem de corpore me exiſtima dicere. nam hoc quoque natura, vt quamdam veſtem, animo circumdedit: velamentum eius eſt. Quis autem vnquam veſtimenta æſtimauit arcula? 4) Nec bonum, nec malum vagina gladium facit. Ergo de corpore quoque idem tibi reſpondeo: ſumpturum quidem me, ſi detur electio, & ſanitatem & vires: bonum autem futurum, iudicium de illis meum, non ipſa. Eſt quidem, inquit, ſapiens beatus: ſummum tamen illud bonum non aſſequitur, niſi illi & naturalia inſtrumenta reſpondeant. Ita miſer quidem eſſe, qui virtutem habet, non poteſt; beatiſſimus autem non eſt, qui naturalibus bonis deſtituitur, vt valetudine, & membrorum integritate. Quod incredibilius videtur, id concedis, aliquem in maximis & continuis doloribus non eſſe miſerum, eſſe etiam beatum: quod leuius eſt, negas, beatiſſimum eſſe. Atqui ſi poteſt virtus efficere, ne miſer aliquis ſit, facilius

4.) *Arcula*) in qua aſſeruantur.

effi-

efficiet, vt beatissimus sit. minus enim interualli a beato ad beatissimum restat, quam a misero ad beatum. An quae res tantum valet, vt ereptum calamitatibus inter beatos locet: non potest adiicere quod superest, vt beatissimum faciat? in summo deficit cliuo? Commoda sunt in vita & incommoda; vtraque extra nos. Si non est miser vir bonus, quamuis omnibus prematur incommodis: quomodo non beatissimus, & si aliquibus commodis deficitur? Nam quemadmodum incommodorum onere vsque ad miserum non deprimitur, sic commodorum inopia non deducitur a beatissimo: sed tam sine commodis beatissimus est, quam non est sub incommodis miser. Aut potest illi eripi bonum suum, si potest minui. Paulo ante dicebam, igniculum nihil conferre lumini solis: claritate enim eius, quidquid sine eo lucet, absconditur. Sed quaedam, inquit, soli quoque obstant. At solis vis & lux integra est, etiam inter opposita: & quamuis aliquid interiaceat, quod nos prohibeat eius adspectu, in opere est, cursu suo fertur. Quoties inter nubila luxit, non est sereno minor, nec tardior quidem: quoniam multum interest, vtrum aliquid obstet tantum, an impediat. Eodem modo virtuti opposita nihil detrahunt. non est minor, sed minus fulget: nobis forsitan non aeque apparet ac nitet; sibi eadem est, & more solis obscuri, in occulto vim suam exercet. Hoc itaque aduersus virtutem possunt calamitates, & damna, & iniuriae, quod adversus solem potest nebula. Inuenitur qui dicat, sapientem corpore parum prospero vsum, nec miserum esse, nec beatum. Hic quoque fallitur. exaequat enim fortuita virtutibus, & tantumdem tribuit honestis, quantum honestate carentibus. Quid autem foedius, quid indignius, quam comparare veneranda contemptis? Veneranda enim sunt, fides; iustitia, pietas, fortitudo, prudentia: e contrario vilia sunt,

quæ sæpe contingunt pleniora vilissimis, crus solidum, & lacertus, & dentes, & horum sanitas, firmitasque. Deinde si sapiens cui corpus molestum est, nec miser habebitur, nec beatus, sed in medio relinquetur: vita quoque eius nec appetenda erit, nec fugienda. Quid autem tam absurdum, quam sapientis vitam appetendam non esse? aut quid tam extra fidem, quam esse aliquam vitam nec appetendam, nec fugiendam? Deinde, si damna corporis miserum non faciunt, beatum esse patiuntur. Nam quibus potentia non est in peiorem transferendi statum, nec interpellandi quidem optimum. Frigidum, inquit, aliquid, & calidum nouimus: inter vtrumque tepidum est. Sic aliquis beatus est, aliquis miser, nec beatus. Volo hanc contra nos positam imaginem excutere. Si tepido illi plus frigidi ingessero, fiet frigidum: si plus calidi affudero, fiet nouissime calidum. At huic, nec misero, nec beato, quantumcumque ad miserias adiecero, miser non erit, quemadmodum dicitis: ergo imago ista dissimilis est. Deinde trado tibi hominem, nec miserum, nec beatum. huic adiicio cæcitatem, non fit miser: adiicio debilitatem, non fit miser: adiicio dolores continuos & graues, non fit miser. Quem tam multa mala in miseram vitam non transferunt, nec ex beata quidem educunt. Si non potest, vt dicitis, sapiens ex beato in miserum decidere, non potest in non beatum. quare enim qui labi cœpit, alicubi subsistat? quæ res non patitur illum ad imum deuolui, retinet in summo. Qidni non possit beata vita rescindi? nec remitti quidem potest: & ideo virtus ad illam per se ipsa satis est. Quid ergo? inquit, sapiens non est beatior, qui diutius vixerit, quem nullus auocauit dolor; quam ille qui cum mala fortuna semper luctatus est? Responde mihi: Numquid & melior est, & honestior? si hæc non sunt, nec beatior.

lem est. Rectius viuat, oportet, vt beatius rectius non potest, ne beatius quidem. Non ır virtus: ergo ne beata quidem vita, quæ ex t. Virtus enim tantum bonum est, vt istas es minutas non sentiat, breuitatem æui, & , & corporum varias offensiones. Nam vo- n est digna, ad quam respiciat. Quid est in æcipuum? futuro non indigere, nec dies su- ıtare, in quantolibet tempore æterna con- . Incredibilia nobis hæc videntur, & supra ı naturam excurrentia, maiestatem enim e- stra imbecillitate metimur, & vitiis nostris rtutis imponimus. Quid porro, non æque le videtur, aliquem in summis cruciatibus dicere, Beatus sum? atqui hæc vox in ipsa oluptatis est audita. Beatissimum, inquit, timum diem ago, Epicurus: cum illum hinc icultas torqueret, hinc insanabilis exulcera- entris. Quare ergo incredibilia sunt ista a- qui virtutem colunt: cum apud eos quoque ur, apud quos voluptas imperat? Hi quo- ıeres & humillimæ mentis aiunt, in summis ı, in summis calamitatibus, sapientem nec futurum, nec beatum. Atqui hoc quoque le est, imo incredibilius. Non video enim,) non in infimum agatur, e fastigio suo de- ıs. Aut beatum præstare debet: aut, si ab lsa est, non prohibebit fieri miserum. Stans st vinci. aut vincatur oportet, aut vincat. uit, immortalibus solis & virtus & beata vi- git: nobis vmbra quædam illorum bonorum ado. accedimus ad illa, non peruenimus. o, diis hominibusque communis; hæc in il- mmata est, in nobis consummabilis. Sed ationem nos vitia nostra perducunt. Nam

ille alter secundus, vt aliquis parum constans ad
studienda optima, cuius iudicium labat etiamnum
incertum est, desiderat oculorum atque aurium s
sum, bonam valetudinem, & non fœdum adspect
corporis, & habitu manentem suo, ætatis præte
longius spatium. Per hanc 5) potest non pœniten
agitare, vt in imperfecto viro. Huic malitiæ vis qu
dam inest, qua animum habet mobilem ad praua:
le agit carens malitia, & ea agitatio abest a bo
Non est adhuc bonus, sed in bonum fingit
cuicumque autem deest aliquid ad bonum, mal
est.

Sed si cui virtus animusque in corpore præsens;

hic deos æquat, illo tendit, originis suæ memor. N
mo improbe eo conatur adscendere, vnde descen
rat. Quid est autem, cur non existimes in eo div
aliquid existere, qui Dei pars est? totum hoc quo co
tinemur, & vnum est, & Deus 6): & socii eius sum
& membra. Capax est noster animus: perfertur
lo, si vitia non deprimant. Quemadmodum c
porum nostrorum habitus erigitur, & spectat in c
lum; ita animus, cui, inquantum vult, licet por
gi, in hoc a natura rerum formatus est, vt paria c
velit, & sic vtatur suis viribus, ac se in spatium su
extendat. Nam si aliena vi ad summa niteretur, r
gnus erat labor, ire in cælum; redit. cum hoc i
nactus est, vadit audacter, & contemptor omniu

5. *Per hanc*) leg. *per hunc* Gronov. sensus: tolerabi
puta, quamuis non ad summum gradum sapientiæ peruen
sed in secundo subsistit. sequentia vero ita legit & disting
Potest non pœnitenda agitare. At imperfecto viro mal
vis quædam inest: qua animum habet mobilem; ad prau
lum agit hærens malitia, & ea agitatio abest a bono.
6. *Et Deus*) nam & mundus Stoicis Deus. *Lips.*

pecuniam respicit: aurum argentumque, illis
ms iacuere tenebris dignissima, non ad hunc
t splendorem, quo imperitorum verberant
, Scit erui e cœno, ex quo illa secreuit cupi-
ostra & effodit. Scit, inquam, alibi positas
uitias, quam quo congeruntur 7): animum
i debere, non arcam. Hunc imponere do-
omnium rerum licet, hunc in possessionem re-
turæ inducere, vt suorum. Oriens Occidens
minus fiat, deorumque ritu cuncta possideat;
pibus suis diuites superne despiciat: quorum
tam lætus est suo, quam tristis alieno. Cum
nc sublimitatem tulit, corporis quoque, vel-
is necessarii, non amator, sed procurator est:
lli cui impositus est, subiicit. Nemo liber est,
pori seruit. nam vt alios dominos, quos nimia
solicitudo inuenit, transeas, ipsius morosum
um delicatumque est. Ab hoc, modo æquo a-
xit, modo magno prosilit: nec, quis deinde re-
ius futurus sit exitus, quærit. Sed vt ex barba
detonsos negligimus: ita ille diuinus animus
rus hominem, quo receptaculum suum confe-
ignis illud exurat, an feræ distrahant, an ter-
egat, non magis ad se iudicat pertinere, quam
is ad editum infantem. Vtrum proiectum
fferant, an consumatur.

- canibus data præda marinis,

illum? Qui tunc quoque, cum inter homines
las minas timet: vllasne timebit post mortem
orum, quibus vsque ad mortem timeri parum
Non conterret, inquit, me, nec vncus, nec

---

o congeruntur) non positas esse veras diuitias in arca,
geruntur istæ quæ vulgo diuitiæ audiunt.
ibus ad mortem timeri parum est) intelligit tyrannos,
dauera quoque mortuorum sæuiunt.

Alte cinctum 9) putes dixiſ
um & grande & virile, niſi i
ſet.

EPIST.

De morte Philoſophi Metron
Parum id refert: & vita n
da eſt. Omnis bona ea,
longum.

IN epiſtola, qua de mort
quærebaris, tanquam &
debuiſſet, æquitatem tuan
omni perſona, in omni ne
deeſt, in qua omnibus. N
verſus homines; aduerſus
mus quotidie fatum: Qua
ptus eſt? quare ille non
tem & ſibi & aliis grauem e

nimus ſibi bonum ſuum reddidit, & ad ſe poteſtatem ſui tranſtulit. Quid illum octoginta anni iuuant, per inertiam exacti? non vixit iſte, ſed in vita moratus eſt: nec ſero mortuus eſt, ſed diu. 1) Octoginta annis vixit. Intereſt, mortem eius ex quo die numeres. At ille obiit viridis: ſed officia boni ciuis, boni amici, boni filii exſecutus eſt: in nulla parte ceſſauit. licet eius ætas imperfecta ſit, vita perfecta eſt. Octoginta annis vixit. Imo octoginta annis fuit: niſi forte ſic vixiſſe eum dicis, quomodo dicuntur arbores viuere. Obſecro te, mi Lucili, hoc agamus; vt quemadmodum pretioſa rerum, 2) ſic vita noſtra non pateat multum, ſed multum pendat. Actu illam metiamur, non tempore. Vis ſcire, quid inter hunc interſit vegetum contemptoremque fortunæ, functum omnibus vitæ humanæ ſtipendiis, atque in ſummum bonum eius euectum, & illum cui multi anni transmiſſi ſunt? alter poſt mortem quoque eſt, alter ante mortem periit. Laudemus itaque, & in numero felicium reponamus eum, cui quantulumcumque temporis contigit, bene collocatum eſt. Vidit enim veram lucem, non fuit vnus e multis. & viuit, & vixit, & viguit. Aliquando ſereno vſus eſt: aliquando, vt ſolet, validi ſideris fulgor per nubila emicuit. Quid quæris, quamdiu vixerit? vixit ad poſteros vsque: tranſiliit, & ſe in memoriam dedit. Nec ideo mihi plures annos accedere recuſauerim; nihil tamen ad beatam vitam defuiſſe dicam, ſi ſpatium eius inciditur. Non enim ad eum diem me aptaui, quem vltimum mihi ſpes auida promiſerat: ſed nullum non tamquam vltimum adſpexi. Quid me interrogas, quando natus

1. *Sed diu*) ſcilicet mortuus eſt, vtpote cuius tota vita mortis inſtar habuerit.

2. *Pretioſa rerum*) gemmæ, & aurum quæ in breuitate pretium & pondus habent. *Lipſ.*

sim? an inter iuniores adhuc censear? habeo meum. Quemadmodum in minore corporis habitu, potest homo esse perfectus: sic & in minore temporis modo, potest esse vita perfecta. Ætas inter externa est. Quamdiu sim, alienum est: quamdiu vir bonus sim, meum est. Hoc a me exige, ne velut per tenebras æuum ignobile emetiar: vt agam vitam, non vt prætervehar. Quæris quod sit amplissimum vitæ spatium? vsque ad sapientiam viuere. Qui ad illam peruenit, attigit non longissimum finem, sed maximum. ille vero glorietur audacter, & diis agat gratias: interque eos, sibi & rerum naturæ imputet, quod fuit. Merito enim imputabit: meliorem illi vitam reddidit, quam acceperat. Exemplar boni viri posuit: qualis quantusque esset ostendit: si quid adiecisset, fuisset simile præterito. Et tamen quousque viuimus? omnium rerum cognitione fruiti sumus. Scimus a quibus principalis natura 3) se attollat, quemadmodum ordinet mundum, per quas vices annum reuocet, qvemadmodum omnia quæ vsquam erant, cluserit, & seipsam sui finem fecerit. Scimus, sidera impetu suo vadere: præter terram nihil stare, cetera continua velocitate decurrere. Scimus quemadmodum solem luna prætereat: quare tardior velociorem post se relinquat: quomodo lumen accipiat, aut perdat: quæ caussa inducat noctem, quæ reducat diem. Illuc eundum est, vbi ista propius adspicias. nec hac spe, inquit sapiens ille, fortius exeo, quod patere mihi ad deos meos iter iudico. Merui quidem admitti, & iam inter illos fui: animumque illo meum misi, & ad me illi suum miserunt. Sed tolli me de medio puta, & post mortem nihil ex

3. *Principalis natura)* intelligo naturam rerum, quæ attollitur & surgit a Deo & materia. *Lips.*

homi-

e restare: æque magnum animum habeo, etiam
uam transiturus excedo. Non tam multis vi-
nis, quam potuit. Et paucorum versuum
st, & quidem laudandus, atque vtilis; annales
si scis quam non decori sint, & quid vocen-
[æque est vita quorumdam longa,] & quod
sii sequitur annales. Numquid feliciorem iu-
um, qui summo die muneris, quam eum qui
occiditur? numquid aliquem esse tam stulte
am vitæ putas, vt iugulari in spoliario, 5) quam
na malit? Non maiore spatio alter alterum
dimus. mors per omnes it: qui occidit, con-
ur occisum. Minimum est, de quo sollicitis
gitur. Quid autem ad rem pertinet, quamdiu
quod euitare non possis?

EPIST. XCIV.

atio, Vtrum Dogmatica, an Parænetica pars losophiæ Vtilior? & an altera sine altera sufficiat? isto priorem præfert, & solam admittit: eiusque argumenta: alii & alteram adiungunt, ac ma- s eius Vsus ostendunt: & Seneca diducit eleganter, ute, fructuose. Lege, & oblectare.

m partem philosophiæ, 1) quæ dat propria cuique
ersonæ præcepta, nec in vniuersum componit ho-
n, sed marito suadet, quomodo se gerat aduersus
m: patri, quomodo educet liberos: domino, quo-
seruos regat: quidam solam receperunt, ceteras

it quid vocentur) nempe quod illi Catulliani *Annales & cacata charta. Lips.*
poliario) pars Amphitheatri, in quo indui equi solent, ac deinceps inutiles occidi. *Lips.*
iam partem philosophiæ) παραινετικὴν f. præceptivam.

quasi extra nostram vtilitatem vagantes reliquerunt: tanquam quis possit de parte suadere, nisi qui summam prius totius vitæ complexus est. Sed Aristo Stoicus e contrario hanc partem leuem existimat, & quæ non descendat in pectus vsque: at illam non habentem præcepta, plurimum ait proficere, ipsaque decreta philosophiæ, constitutionem esse summi boni; quam qui bene intellexit & didicit, quid in quaque re faciendum sit, sibi ipse præcepit. Quemadmodum qui iaculari discit, destinatum locum captat, & manum format ad dirigenda quæ mittit: cum hanc vim ex disciplina & exercitatione percepit, quocumque vult, illa vtitur: didicit enim non hoc aut illud ferire, sed quodcumque voluerit. sic qui se ad totam vitam instruxit, non desiderat particulatim admoneri, doctus in totum: non quomodo cum vxore aut cum filio viueret, sed quomodo bene viueret. in hoc est, & quomodo cum vxore ac liberis viuat. Cleanthes vtilem quidem iudicat & hanc partem, sed imbecillem nisi ab vniuerso fluit, nisi decreta ipsa philosophiæ & capita cognouit. In duas ergo quæstiones locus iste diuiditur. Vtrum vtilis, an inutilis sit: & an solus virum bonum possit efficere, id est, vtrum superuacuus sit, an omnes faciat supervacuos. 2) Qui hanc partem videri volunt supervacuam, hoc aiunt: Si quid oculis oppositum moratur aciem, remouendum est: illo quidem non abiecto operam perdidit, qui præcepit: Sic ambulabis, illo manum porriges. Eodem modo, vbi aliqua res obcæcat animum, & ad officiorum dispiciendum ordinem impedit, nihil agit, qui præcipit: Sic viues cum patre, sic cum vxore. Nihil enim proficient

2. *An omnes faciat supervacuos)* h. e. an solus sufficiat ita vt carere reliquis possimus.

præ-

, quamdiu menti error obfusus est: si ille di-
apparebit quid cuique debeatur officio. Alio-
tes illum, quid sano faciendum sit, non sanum
Pauperi, vt agat diuitem, monstras: hoc quo-
manente paupertate fieri potest? Ostendis
i, quid tamquam satur faciat: fixam potius
famem detrahe. Idem tibi de omnibus
o, ipsa remouenda sunt; non præcipiendum,
ri illis manentibus non potest. Nisi opinio-
s, quibus laboramus, expuleris: nec aua-
omodo vtendum pecunia sit, exaudiet; nec
, quomodo pericula contemnat. Efficias o-
vt sciat pecuniam nec bonam, nec malum
endas illi miserrimos diuites. Efficias, vt quic-
blice expauimus, sciat non esse tam timen-
uam fama circumfert, nec dolere quoque, nec
Sæpe in morte, quam pati lex est, magnum
tium, quod ad neminem redit: in dolore
edio futuram obstinationem animi, qui leuius
i, quidquid contumaciter passus est. Opti-
oloris esse naturam, quod non potest nec qui
tur, magnus esse; nec qui est magnus, exten-
nnia fortiter accipienda, quæ nobis mundi
as imperat. His decretis cum illum in con-
suæ conditionis adduxeris, & cognouerit
vitam esse, non quæ secundum voluptatem
secundum naturam: cum virtutem vnicum
hominis adamauerit, turpitudinem solum
fugerit, reliqua omnia, diuitias, honores,
valetudinem, vires, imperia, scierit esse
partem, nec bonis annumerandam, nec
monitorem non desiderabit ad singula, qui
Sic in cede, sic cœna: hoc viro, hoc feminæ,
rito, hoc cælibi conuenit. Ista enim qui di-
sime monent, ipsi facere non possunt. Hæc
pæda-

pædagogus puero, hæc auia nepoti præcipit: & irascendum non esse, magister iracundissimus disputat. Si ludum litterarium intraueris, scies ista quæ ingenti supercilio philosophi iactant, in puerili esse præscripto. 3) Vtrum manifesta demum, an dubia præcipies? non desiderant manifesta monitores: præcipienti dubia, non creditur: superuacuum est ergo præcipere. Id adeo sic disce. Si id mones quod obscurum est & ambiguum, probationibus adiuuandum erit: si probaturus es, illa per quæ probas, plus valent, satisque per se sunt. Sic amico vtere, sic ciue, sic socio, quare? quia iustum est. Omnia ista mihi locus de iustitia tradit. Illic inuenio æquitatem per se expetendam, nec metu nos ad illam cogi, nec mercede conduci: non esse iustum, cui quidquam in hac virtute placet, præter ipsam. Hæc cum persuasi mihi, & perbibi, quid ista præcepta proficiunt, quæ eruditum docent? Præcepta dare scienti, superuacuum est: nescienti parum. Audire enim debet, non tantum quid sibi præcipiatur, sed etiam quare. Vtrum, inquam, veras opiniones habenti de bonis malisque, sunt necessaria, an non habenti? qui non habet, nihil a te adiuuabitur: aures eius contraria monitionibus tuis fama possedit. qui habet exactum iudicium de fugiendis petendisque, scit quid sibi faciendum sit, etiam te tacente. tota ergo pars ista philosophiæ submoueri potest. Duo sunt, propter quæ delinquimus: Aut inest animo prauis opinionibus malitia contracta: aut etiam si non est falsis occupatus, ad falsa procliuis est, & cito specie, quo non oportet trahente, corrumpitur. Itaque debemus aut percurare mentem

3. *In puerili esse præscripto*) in gnomis & sententiis quæ describendæ & ediscendæ proponuntur. *Præscriptum* ergo exemplar. Ita infra: Pueri ad præscriptum discunt. *Lips.*

ægram,

[redacted]

& vitiis liberare; aut vacantem quidem, sed ad
ronam, præoccupare. Vtrumque decreta phi-
æ faciunt, ergo tale præcipiendi genus nihil a-
terea, si præcepta singulis damus, incomprehen-
ous est. Alia enim dare debemus feneranti, alia
agrum, alia negotianti, alia regum amicitias se-
, alia pares, alia inferiores amaturo. In matri-
præcipias, quomodo viuat cum vxore aliquis
irginem duxit, quomodo cum ea quæ alicuius
atrimonium experta est, quemadmodum cum
te, quemadmodum cum indotata. An non pu-
aid esse discriminis inter sterilem, & fœcundam
rouectiorem, & puellam; inter matrem, & no-
? Omnes species complecti non possumus: at-
gulæ propria exigunt. Leges autem philosophiæ
sunt, & omnia alligant. Adiice nunc, quod
is præcepta finita esse debent, & certa: si qua
ion possunt, extra sapientiam sunt: sapientia
terminos nouit. Ergo ista pars præceptiua
uenda est: quia quod paucis promittit, præ-
mnibus non potest: sapientia autem omnes te-
Inter insaniam publicam ³), & hanc quæ me-
aditur, nihil interest: nisi quod hæc morbo
:, illa opinionibus falsis. Altera caussa furo-
cit ex valetudine, altera animi mala valetudo
Si quis furioso præcepta det, quomodo loqui
, quomodo procedere, quomodo in publico
ere, quomodo in priuato; erit ipso, quem
oit, insanior. bilis nigra curanda est, & ipsa
s caussa remouenda. Idem in hoc alio animi
faciendum est. ipse discuti debet: alioquin
it in vanum monentium verba. Hæc ab Ari-

saniam publicam) h. e. eam qua omnes laborant qui
a non conualuerunt.

stone

tur officio, natura non docet.
suffusio est, is non protinus cum visu
quoque potest reddere: malitia liber
Non est opus exhortatione, nec cons
colorum proprietates oculus intelligat
etiam nullo monente, distinguet.
præceptis eget animus, vt videat quid
vita. Quamquam oculos quoque ægro
tantum curat, sed etiam monet. Non e
protinus imbecillam aciem committas
ni: a tenebris primo ad vmbrosa proc
aude, & paullatim claram lucem assu
quod post cibum studeas, non est qu
ac tumentibus imperes. 4) Afflatum
in os occurrentis euita: alia eiusmod
nus quam medicamenta proficiunt.
diis medicina consilium. Error, in
peccandi: hunc nobis præcepta non
expugnant opiniones de bonis ac m
cedo, per se efficacia præcepta non
dam prauam animi persuasionem: s
aliis quidem adiecta, proficiunt, P
am renouant: deinde quæ in vniu

At tu isto modo licet & consolationes dicas superuacuas, & exhortationes: atqui non sunt superuacuæ: ergo ne monitiones quidem. Stultum est, inquit, præcipere ægro, quid facere tamquam sanus debeat: cum restituenda sanitas sit, sine qua irrita sunt præcepta. Quid quod habent ægri sanique quædam communia, de quibus admonendi sunt? tamquam, ne auide cibos appetant, vt lassitudinem vitent. Habent quædam præcepta communia pauper & diues. Sana, inquit, auaritiam, & nihil habebis, quod admoneas aut pauperem, aut diuitem, si cupiditas vtriusque considet. Quid quod aliud est, non concupiscere pecuniam? aliud, vti pecunia scire? cuius auari modum ignorant, etiam non auari vsum. Tolle, inquit, errores: superuacua præcepta sunt. Falsum est. puta enim auaritiam relaxatam: puta adstrictam esse luxuriam, temeritati frænos iniectos, ignauiæ subditum calcar: etiam remotis vitiis, quid & quemadmodum debeamus facere discendum est. Nihil, inquit, efficient monitiones, admotæ grauibus vitiis. Ne medicina quidem morbos insanabiles vincit: tamen adhibetur aliis in remedium, aliis in leuamentum. Ne ipsa quidem vniuersæ philosophiæ vis, licet tota in hoc vires suas aduocet, duram iam & veterem animis extrahet pestem: sed non ideo nihil sanat, quia non omnia. Quid prodest, inquit, aperta monstrare? Plurimum, interdum enim scimus, nec attendimus. Non docet admonitio, sed aduertit, sed excitat, sed memoriam continet, nec patitur elabi. Pleraque ante oculos posita transimus: admonere, genus adhortandi est: sæpe animus etiam aperta dissimulat, ingerenda est itaque illi notitia rerum notissimarum. Illa hoc loco in Vatinium Calui repetenda sententia est: Factum ambi-

[illegible]
peversari: vt non tantum no
parata. Adiice nunc, quod
ora fieri solent. Si dubia su
probationes adiicere debebis
cepta, proficient. Quid qu
nibus, ipsa monentis auctori
do iurisconsultorum valent
non redditur. Præterea, ips
se multum habent ponderis: v
texta sunt, aut prosa oratione
Sicut illa Catoniana: Emas,
quod necesse est. Quod non
Qualia sunt illa, aut reddita or
pori parce; Te nosce. Nun
cum tibi aliquis hos dixerit ve

Iniuriarum remedium est, ob
Audentes fortuna iuuat.
Piger sibi ipse obstat.

Aduocatum ista non quærunt;
& natura vim suam exercente

lito esse, cum dicta sunt. Quaedam diuersis
ent sparsa, quae contrahere inexercitata mens
est. Itaque in vnum conferenda sunt, & iun-
vt plus valeant, animumque magis alleuent.
i praecepta nihil adiuuant, omnis institutio
est: ipsa natura contenti esse debemus. Hoc
int, non vident alium ingenii esse mobilis &
alium tardi & hebetis: vtique alius alio in-
r est. Ingenii vis praeceptis alitur & crescit,
e persuasiones adiicit innatis, & deprauata
Si quis, inquit, non habet recta decre-
illum admonitiones iuuabunt vitiis obliga-
oc scilicet; vt illis liberetur. non enim exstin-
indoles naturalis est: sed obscurata, & op-
Sic quoque tentat resurgere, & contra pra-
ir. nacta vero praesidium, & adiuta praece-
ualescit: si tamen illam diutina pestis non in-
ec enecuit. Hanc enim ne disciplina qui-
losophiae, toto impetu suo connixa, restitu-
id enim interest inter decreta philosophiae,
epta: nisi quod illa generalia praecepta
ec specialia? Vtraque res praecipit: sed alte-
um, particulatim altera. Si quis, inquit,
bet & honesta decreta, hic ex superuacuo
. Minime. nam hic quoque doctus qui-
facere, quae debet: sed adhuc non satis pro-
Non enim tantum affectibus impedimur,
us probanda faciamus, sed imperitia inue-
uid quaeque res exigat. Habemus interdum
rum animum: sed residem, & inexercita-
ueniendam officiorum viam, quam admo-
nonstrat. Expelle, inquit, falsas opinio-
onis & malis: in locum autem earum veras
& nihil habebit admonitio quod agat. Or-
ista sine dubio ratione animus, sed non ista

tantum. Nam quamuis argumentis collecti
quæ bona, quæ mala sint: nihilominus habe
cepta partes suas: & prudentia, & iustitia
constant: officia præceptis disponuntur. Pr
ipsum de bonis malisque iudicium confirmat
ciorum exsecutione, ad quam præcepta per
Vtraque enim inter se consentiunt: nec illa
præcedere, vt non hæc sequantur; & hæc o
sequuntur suum. Vnde apparet illa præceder
finita, inquit, præcepta sunt. Falsum est.
maximis ac necessariis rebus, non sunt infinita
es autem differentias habent, quas exigunt te
loca, personæ. Sed his quoque dantur præc
neralia. Nemo, inquit, præceptis curat insi
ergo nec malitiam quidem. Dissimile est.
insaniam sustuleris, sanitas reddita est: si fal
niones exclusimus, non statim sequitur dispe
rum agendarum: & vt sequatur, tamen adı
corroborabit rectam de bonis malisque sent
Illud quoque falsum est, nihil apud insanos pı
præcepta. Nam quemadmodum sola non p
sic curationem adiuuant: & denuntiatio, 6)
gatio insanos coërcuit. De illis insanis nunc l
quibus mens mota est, non erepta. Leges,
vt faciamus quod oportet, non efficiunt; & q
ud sunt, quam minis mixta præcepta? Prim
mnium, ob hoc illæ non persuadent, quia
tur: at hæc non cogunt, sed exorant. Deind
a scelere deterrent; præcepta in officium adl
tur. His adiice, quod leges quoque profici
bonos mores: vtique si non tantum imperan
docent. In hac re dissentio a Posidonio. No
bo, quod Platonis legibus adiecta principia su

5. *Denuntiatio*) periculi admonitio.

[redacted]

nim breuem esse oportet, quo facilius ab im-
teneatur, velut emissa diuinitus vox sit. Iu-
non disputet. Nihil videtur mihi frigidius,
ieptius, quam lex cum prologo. Mone, dic
e velis fecisse: non disco, sed pareo. Profici-
que malis moribus, vti videbis ciuitates, vsas
egibus. 6) At non apud omnes proficiunt. Ne
phia quidem: nec ideo inutilis, & forman-
nis inefficax est. quid autem philosophia, ni-
ex est? Sed putemus non proficere leges: non
quitur, vt ne monitiones quidem proficiant.
& consolationes nega proficere, dissuasiones-
adhortationes, obiurgationes, & laudationes.
ista monitionum genera sunt: per ista ad per-
animi statum peruenitur. Nulla res magis
honesta induit, dubiosque & in prauum incli-
reuocat ad rectum, quam bonorum virorum
satio. Paullatim enim descendit in pectora:
præceptorum obtinet, frequenter audiri, ad-
equenter. Occursus mehercule ipse sapien-
uat: & est aliquid, quod ex magno viro vel
proficias. Nec tibi facile dixerim, quemad-
a prosit sic vt illud intelligam, profuisse. Mi-
ædam, vt ait Phædon, animalia, cum mor-
ion sentiuntur. adeo tenuis illis & fallens in
um vis est. tumor indicat morsum, & in ipso
nullum vulnus apparet. Idem tibi in con-
ne virorum sapientium eueniet. non depre-
quemadmodum, aut quando, tibi prosit: pro-
eprehendes. Quorsum, inquit, hoc perti-
que præcepta bona, si sæpe tecum sint, pro-

i videbis ciuitates, vsas malis legibus) sensus est: *leges*
t moribus malisque medentur, vbi videmus corru-
mores in ciuitatibus malis legibus vsis.

futura, quam bona exempla. Pythagoras ait, alium animum fieri intrantibus templum, deorumque simulacra ex vicino cernentibus, & alicuius oraculi opperientibus vocem. Quis autem negauerit, feriri quibusdam præceptis efficaciter etiam imperitissimos? velut his breuissimis vocibus, sed multum habentibus ponderis:

- - - - Nihil nimis.
Auarus animus nullo satiatur lucro.
Ab alio exspectes, alteri quod feceris.

Hæc cum ictu quodam 7) audimus, nec vlli licet dubitare, aut interrogare, Quare? adeo etiam sine ratione ipsa veritas ducit. Si reuerentia frænat animos, aut vitia compescit: cur non admonitio idem possit? Si imponit pudorem castigatio: cur admonitio non faciat, etiamsi nudis præceptis vtitur? Illa vero efficacior est, & altius penetrat, quæ adiuuat ratione, quod præcipit; quæ adiicit, quare quidque faciendum sit, & quis facientem obedientemque præceptis fructus expectet. Si imperio proficitur, & admonitione proficitur. atqui proficitur imperio: ergo & admonitione. In duas partes virtus diuiditur, in contemplationem veri, & actionem: contemplationem institutio tradit, actionem admonitio. Virtutem & exercet, & ostendit recta actio: acturo autem si prodest, qui suadet; & qui monet, proderit. Ergo si recta actio virtuti necessaria est, rectas autem actiones admonitio demonstrat, & admonitio necessaria est. Duæ res plurimum roboris animo dant, fides veri, & fiducia: vtramque admonitio facit. Nam & creditur illi, & cum creditum est, magnos animus spiritus

7. *Cum ictu quodam*) feriunt animum.

cipit, ac fiducia impletur: ergo admonitio non
superuacua. M. Agrippa, vir ingentis animi, qui
us ex his quos ciuilia bella claros potentesque fece-
t, felix in publicum fuit, dicere solebat, mul-
se huic debere sententiae: Nam concordia paruae
crescunt, discordia maximae dilabuntur. Hac
iebat, & fratrem, & amicum optimum factum. Si
modi sententiae, familiariter in animum receptae,
nant eum: cur non haec pars philosophiae, quae
ius sententiis constat idem possit? Pars virtutis di-
iina constat, pars exercitatione: & discas oportet,
iod didicisti, agendo confirmes. Quod si ita est,
tantum scita sapientiae prosunt, sed etiam prae-
a: quae affectus nostros velut edicto coërcent,
lligant. 8) Philosophia, inquit, diuiditur in
, scientiam, & habitum animi. 9) Nam qui di-
, & facienda ac vitanda percepit, nondum sa-
est, nisi in ea quae didicit, animus eius trans-
itus est. Tertia pars, ista praecipiendi, ex vtro-
t; & ex decretis, & ex habitu: itaque super-
est ad implendam virtutem, cum duo illa suffi-
isto ergo modo & consolatio superuacua est;
ec quoque ex vtroque est: & exhortatio, &
& ipsa argumentatio. nam & haec ab habitu
ompositi validique proficiscitur. Sed quam-
ex habitu animi veniant; optimus animi ha-
ex his est, & ex illis. Deinde istud quod di-
perfecti viri est, ac summam consecuti se-
umanae. Ad hoc autem tarde peruenitur:

---

ur) placet hoc verbum Senecae pro *ligare & colli-*
le Benef. IV, 21. 5. 8. 12. &c. *Gronov.*
ns & habitum animi) scientiam, quae decretis
itum qui ab actione & exercitio illorum paritur,

 inte-

interim etiam imperfecto, sed proficienti, demonstranda est in rebus agendis via. Hanc forsitan etiam sine admonitione dabit sibi ipsa sapientia: quae iam eo perduxit animum, vt moueri nequeat, nisi in rectum. Imbecillioribus quidem ingeniis, necessarium est aliquem praeire: Hoc vitabis, hoc facies. Praeterea, si exspectat tempus, quo per se sciat, quid optimum factu sit: interim errabit, & errando impedietur, quo minus ad illud perueniat, quo possit se esse contentus: regi ergo debet, dum incipit posse se regere. Pueri ad praescriptum discunt, digiti illorum tenentur, & aliena manu per litterarum simulacra ducuntur; deinde imitari iubentur proposita, & ad illa reformare chirographum: sic animus noster dum eruditur ad praescriptum, iuuatur. Haec sunt per quae probatur, hanc philosophiae partem supervacuam non esse. Quaeritur deinde, an ad faciendum sapientem sola sufficiat. Huic quaestioni suum diem dabimus 10) interim omissis argumentis, nonne apparet nobis esse opus aliquo aduocato, qui contra populi praecepta praecipiat? nulla ad aures nostras vox impune perfertur: nocent qui optant, nocent qui exsecrantur. nam & horum imprecatio falsos nobis metus inserit, & illorum amor male docet bene optando. Mittit enim nos ad longinqua bona, & incerta & errantia, cum possimus felicitatem domo promere. Non licet, inquam, ire recta via. trahunt in prauum parentes, trahunt serui: nemo errat vni sibi, sed dementiam spargit in proximos, accipitque inuicem. Et ideo in singulis vitia populorum sunt, quia illa populus dedit. dum facit quisque peiorem, factus est. Didicit deteriora, deinde docuit: effectaque est ingens

10. *Suum diem*) vt in iudiciis, h. e. suo tempore eam tractabimus.

i, congesto in vnum, quod cuique pessi-
. Sit ergo aliquis custos, & aurem subinde
abigatque rumores, & reclamet populis
: Erras enim, si existimas nobiscum
superuenerunt, ingesta sunt. Itaque mo-
rebris, opiniones quæ nos circumsonant,
us. Nulli nos vitio natura conciliat: nos il-
ac liberos genuit. Nihil quidem quod a-
stram irritaret, posuit in aperto: pedibus
rgentum subiecit, calcandumque ac pre-
edit, quidquid est, propter quod calca-
nimur. Illa vultus nostros erexit in cæ-
idquid magnificum mirumque fecerat,
picientibus voluit: ortus occasusque, &
mundi volubilem cursum, interdiu ter-
ntem, noctu cælestia: tardos siderum
compares toti; 11) citatissimos, si cogi-
a spatia numquam intermissa velocitate
; defectus solis & lunæ, inuicem obstan-
deinceps digna miratu, siue per ordi-
t, siue subitis caussis mota prosiliunt, vt
nium tractus, & sine vllo ictu sonituque
li patiscentis, 12) columnæque ac trabes,
ilacra flammarum. Hæc supra nos iturae
rum quidem & argentum, & propter i-
n pacem agens ferrum, quasi male nobis
itur, abscondit. Nos in lucem, pro-
gnaremus, extulimus: nos & caussas pe-
ostrorum, & instrumenta, disiecto ter-

i. e. summo orbi, quod primum mobile vo-

cæli patiscentis) chasmata intelligit.

fuligine oblinantur. Atqui
nimos, quam corpora: & in
in artifice, plus est sordium.
admoneri, & habere aliquem
tis, eque tanto fremitu tum
denique audire vocem. Q
cet, quæ tibi tantis clamorib
salubria insusurret verba: q
inuideas istis, quos magnos f
non est quod tibi composita
tatem plausus excutiat: non e
tis tuæ fastidium faciat ille, s
cultus: non est quod feliciore
monetur, quam quem licto
exercere tibi vtile, nulli auten
mone vitia. Multi inueniun
vrbibus, qui inexpugnabilia
aetatis tuta prosternant, qui æ
attollant, & muros in miran
arietibus ac machinis quassent
se agant agmina, & tergis h

oque, vt vincerent hostem, cupiditate victi
Nemo illis venientibus restitit, sed nec ipsi
ioni, crudelitatique restiterant: tunc cum age-
i sunt alios, agitantur. Agebat infelicem Ale-
rum furor aliena deuastandi, & ad ignota mit-
· An tu putas sanum, qui a Graeciae primum
ius, in qua eruditus est, incipit: qui quod cui-
ptimum est, eripuit? Lacedaemona seruire iu-
Athenas tacere. Non contentus tot ciuitatum
s, quas aut vicerat Philippus, aut emerat, &
alio loco proiicit, & toto orbe arma circum-
nec subsistit vnquam lassa crudelitas. immanium
um modo, quae plus quam exigit fames, mor-
Iam in vnum regnum multa regna coniecit;
Graeci Persaeque eumdem timent; iam etiam a Da-
berae nationes 14) iugum accipiunt: hic tamen
ltra Oceanum Solemque, indignatur ab Hercu-
berique vestigiis victoriam flectere; ipsi naturae
parat. Non ille ire vult, sed non potest stare.
liter, quam in praeceps deiecta pondera, qui-
undi finis est, iacuisse. Ne Cn. quidem Pom-
externa bella aut domestica virtus aut ratio sua-
: sed insanus amor magnitudinis falsae, modo in
niam & Sertoriana arma, modo ad colligendos
a, ac maria pacanda vadebat. Hae praetexebantur
e, ad continuandam potentiam. Quid illum
ricam, quid in Septentrionem, quid in Mithri-
m & Armeniam, & omnes Asiae angulos traxit?
ta scilicet cupido crescendi: cum sibi vni parum
us videretur. Quid C. Caesarem in sua fata,
r ac publica, immisit? gloria & ambitio, & nul-

A Dario liberae nationes) h. e. Persico dominatui non
e, neque adeo barbarae seruituti assuetae.
Hic tamen) forte leg. Id tamen. Lips.

lus supra ceteros eminendi modus. Vnum ante se ferre non potuit, 16) cum resp. supra se duos 17) ferret. Quid, tu C. Marium semel consulem (vnum enim consulatum accepit, ceteros rapuit) cum Theutonicos Cimbrosque concideret, cum Iugurtham per Africæ deserta sequeretur, tot pericula putas appetisse, virtutis instinctu? Marius exercitum, Marium ducebat ambitio. Isti cum omnia concuterent, concutiebantur: turbinum more, qui rapta conuoluunt, sed ipsi ante voluuntur, & ob hæc maiore impetu incurrunt, quia nullum illis sui regimen est. Ideoque cum multis fuerunt mali, pestiferam illam vim, qua plerisque nocuerunt, ipsi quoque sentiunt. Non est quod credas, quemquam fieri aliena infelicitate felicem. Omnia ista exempla, quæ oculis atque auribus nostris ingeruntur, retexenda sunt, & plenum malis sermonibus pectus exhauriendum. Inducenda est in occupatum locum virtus: quæ mendacia contra verum placentia exstirpet, quæ nos a populo, cui nimis credimus, separet, ac sinceris opinionibus reddat. Hæc est enim sapientia, in naturam conuerti, & eo restitui, vnde publicus error expulerit. Magna pars sanitatis est, hortatores insaniæ reliquisse, & ex isto cœtu inuicem noxio procul abiisse. Hoc vt esse verum scias, adspice, quanto aliter vnusquisque populo viuat, aliter sibi. Non est per se magistra solitudo innocentiæ, nec frugalitatem docent rura: sed vbi testis ac spectator abscessit, vitia subsidunt, quorum monstrari & conspici fructus est. 18) Quis eam, quam nulli ostenderet, induit purpuram? quis

16. *Vnum ante se ferre non potuit)* sc. Pompeium.
17. *Duos)* & Pompeium nempe & ipsum Cæsarem.
18. *Quorum monstrari & conspici fructus est)* quæ cupiunt videri, atque hoc ipsum quod videantur in lucro ponunt, vt luxus in vestibus & reliquo apparatu &c.

posu-

posuit secretam in auro dapem? quis sub alicuius rusticae arboris proiectus vmbra, luxuriae suae pompam solus explicuit? Nemo oculis suis lautus est, ne paucorum quidem & familiarium, sed apparatum vitiorum suorum pro modo turbae, spectantis expandit. Itaque irritamentum est omnium, in quae insanimus, admirator & conscius. Ne concupiscamus efficies, si ne ostendamus effeceris. Ambitio, & luxuria, & impotentia, scenam desiderant: sanabis ista, si absconderis. Itaque si in medio vrbium fremitu collocati sumus, stet ad latus monitor, & contra laudatores ingentium patrimoniorum laudet paruo diuitem, & vsu opes metientem. Contra illos, qui gratiam ac potentiam attollunt, otium ipse suspiciat traditum litteris, & animum ab externis ad sua reuersum. Ostendat, ex constitutione vulgi beatos, in isto inuidioso fastigio suo trementes & attonitos, longeque aliam de se opinionem habentes, quam ab aliis habetur. Nam quae aliis videntur excelsa, ipsis praerupta sunt. Itaque exanimantur, & trepidant, quoties despexerunt in illud magnitudinis suae praeceps. Cogitant enim varios casus, & in sublimi maxime lubricos; tunc appetita formidant, & quae & illos graues aliis reddit, grauior ipsis felicitas incumbit. Tunc laudant otium lene & sui iuris: odio est fulgor, & fuga iam a rebus adhuc stantibus quaeritur: tunc demum videas philosophantes metus, & aegrae fortunae sata consilia. Nam quasi ista inter se contraria sunt, bona fortuna, & mens bona: ita melius in malis sapimus, secunda rectum auferunt.

EPIST. XCV.

Haeret aut pendet a priore, quaeriturque, An igitur Paraenetica sola sufficiat? cum praesertim ostenderit tan-

to?

tos eius & tam claros vsus. Negat, & argumenta quæ adferuntur ponit, ac refellit. Dogmaticam igitur laudat, & ab illo fonte manare Præcepta, & vitam ea contineri ostendit. Florida miscet, & in Luxum, Libidinem, Ambitum obiter excurrit. Tota pulcra & fructuosa est.

PEtis a me, vt id quod in diem suum dixeram debere differri, 1) repræsentem, & scribam tibi, an hæc pars philosophiæ, quam Græci παραινετικὴν vocant, nos præceptiuam dicimus, satis sit ad consummandam sapientiam. Scio te in bonam partem accepturum, si negauero. Eo magis promitto, & verbum publicum perire non patior: 2) Postea noli rogare, quod impetrare nolueris. Interdum enim obnixe petimus, id quod recusaremus, si quis offerret. Hæc siue leuitas est, siue vernilitas, punienda est promittendi facilitate. Multa videri volumus velle, sed nolumus. Recitator 3) historiam ingentem attulit, minutissime scriptam, arctissime plicatam, & magna parte perlecta: Desinam, inquit, si vultis. Acclamatur, Recita, recita, ab his qui illum obmutescere illico cupiunt. Sæpe aliud volumus, aliud optamus: & verum ne diis quidem dicimus; 4) sed dii aut non ex-

1. *Quod in diem suum dixeram debere differri*) Ep. præced.

2. *Verbum publicum perire non patior*) ipse quoque dum aliter ac velles respondeo, & facio quod nolles, potis tamen interea, prouerbium confirmo, non esse petenda quæ impetrare nolueris, quod faciunt nonnulli honoris causa nonnunquam rogantes.

3. *Recitator*) veteres sua scripta in amicorum corona legebant, vt approbationem eorum haberent.

4. *Verum ne diis quidem dicimus*) vbi nempe publice concipienda sunt vota, quæ pro eorum sæpe incolumitate concipimus, quos perditos cum maxime vellemus.

audi-

audiant, aut miserentur. Ego me, omissa misericordia, vindicabo, & tibi ingentem epistolam impingam: quam tu si inuitus leges, dicito: Ego mihi hoc contraxi. teque inter illos numera, quos vxor magno ducta ambitu torquet; inter illos, quos diuitiæ per summum acquisitæ sudorem, male habent: inter illos, quos honores, nulla non arte atque opera petiti, discruciant: & ceteros, malorum suorum compotes. Sed vt, omisso principio, rem ipsam aggrediar: Beata, inquiunt, vita constat ex actionibus rectis: ad actiones rectas præcepta perducunt: ergo ad beatam vitam præcepta sufficiunt. Non tamen semper ad actiones rectas præcepta perducunt, sed cum obsequens ingenium est: aliquando frustra admouentur, si animum opiniones obsident prauæ. Deinde, etiam si recte faciunt, nesciunt facere se recte. Non potest enim quisquam nisi ab initio formatus, & tota ratione compositus, omnes exsequi numeros, vt sciat quando oporteat, & in quantum, & cum quo, & quemadmodum. Quare non potest toto animo ad honesta conari, ne constanter quidem, aut libenter: sed respiciet, sed hæsitabit. Si honesta, inquit, actio ex præceptis venit, ad beatam vitam præcepta abunde sunt: atqui est illud: ergo & hoc. His respondemus, Actiones honestas ex decretis fieri, non tantum præceptis. Si aliæ, inquit, artes contentæ sunt præceptis, contenta erit & sapientia: nam & hæc ars vitæ est. Atqui gubernatorem facit ille qui præcipit, Sic moue gubernaculum, sic vela submitte, sic secundo vento vtere, sic aduerso resiste, sic dubium communemque tibi vindica. Alios quoque artifices præcepta confirmant: ergo non hoc idem poterunt artifices viuendi? Omnes istæ artes circa instrumenta vitæ occupatæ sunt, non circa totam vitam. Itaque multa illas inhibent extrinsecus, & impediunt, spes, cupiditas, timor,

[redacted]

timor. At hæc quæ artem vitæ professa est, nulla re, quo minus se exerceat, vetari potest. discutit enim impedimenta, & tractat obstantia. Vis scire quam dissimilis sit harum artium conditio, & huius? In illis excusatius est, voluntate peccare, quam casu: in hac, maxima culpa est, sponte delinquere. Quod dico, tale est. Grammaticus non erubescit solœcismum, si sciens facit: erubescit, si nesciens. Medicus si deficere ægrum non intelligit, quantum ad artem magis peccat, quam si se intelligere dissimulat. At in hac arte viuendi, turpior volentium culpa est. Adiice nunc, quod artes quoque pleræque, imo ex omnibus liberalissimæ, habent decreta sua, non tantum præcepta: sicut medicina. Itaque alia est Hippocratis secta, alia Asclepiadis, alia Themisonis. Præterea nulla ars contemplatiua sine decretis suis est, quæ Græci vocant δόγματα: nobis decreta licet appellare, vel scita, vel placita: quæ in geometria & in astronomia inuenies. Philosophia autem & contemplatiua est, & actiua: spectat, simulque agit. Erras enim, si illam putas tantum terrestres operas promittere: altius spirat. Totum, inquit, mundum scrutor, nec me intra contubernium mortale contineo, suadere vobis, ac dissuadere contenta: magna me vocant, supraque vos posita.

Nam tibi de summa cæli ratione, deumque,
Differere incipiam, & rerum primordia pandam,
Vnde omnis natura creet res, auctet, alatque,
Quoque eadem rursus natura perempta resoluat:

vt ait Lucretius. sequitur ergo, vt cum contemplatiua sit, habeat decreta sua. Quid, quod facienda quoque nemo rite obibit, nisi is cui ratio erit tradita, qua in quaque re omnes officiorum numeros exsequi pos-

possit? quos non seruabit, qui in rem praecepta acceperit, non in omne. 5) Imbecilla sunt per se, &, vt ita dicam, sine radice, quae partibus dantur. Decreta sunt quae muniant, quae securitatem nostram, tranquillitatemque tueantur, quae totam vitam, totamque rerum naturam simul contineant. Hoc interest inter decreta philosophiae, & praecepta: quod inter elementa & membra. haec ex illis dependent: illa & horum caussae sunt & omnium. Antiqua, inquit, sapientia nihil aliud, quam facienda & vitanda, praecepit: & tunc longe meliores erant viri: postquam docti prodierunt, boni desunt. Simplex enim illa & aperta virtus in obscuram & solertem scientiam versa est, docemurque disputare, non viuere. Fuit sine dubio, vt dicitis, vetus illa sapientia, cum maxime nascens, rudis: non minus quam ceterae artes, quarum in processu subtilitas creuit. Sed ne opus quidem adhuc erat remediis diligentibus. Nondum in tantum nequitia surrexerat, nec tam late se sparserat: poterant vitiis simplicibus obstare remedia simplicia. Nunc necesse est tanto operosiora esse munimenta, quanto valentiora sunt, quibus petimur. Medicina quondam paucarum fuit scientia herbarum, quibus sisteretur fluens sanguis, vulnera coirent paullatim: deinde in hanc peruenit tam multiplicem varietatem. Nec est mirum, tunc illam minus negotii habuisse, firmis adhuc, solidisque corporibus, & facili cibo, nec per artem voluptatemque corrupto. Qui postquam coepit, non ad tollendam, sed ad irritandam famem quaeri, & inuentae sunt mille conditu-

5. *Qui in rem praecepta acceperit, non in omne*) qui praecepta quaedam ad *rem* h. e. ad singularia quaedam pertinentia acceperit, non vero in omnibus officiis suis eam dirigentia.

rae,

[illegible]
quam poterat? [illegible]
vultus, tabesque in se putrescentium,
articulis obrigescentibus, neruorum
tium torpor, aut palpitatio sine inter
tium. Quid capitis vertigines dicam?
auriumque tormenta, & cerebri æs
tiones, & omnia per quæ exoneram
ribus affecta? Innumerabilia præter
ra, aliarum impetu sæuientium, ali
repentium, aliarum cum horrore &
rum quassatione venientium? Qu
innumerabiles morbos, supplicia lu
erant ab istis malis, qui nondum se
qui sibi imperabant, sibi ministral
pere ac vero labore durabant, au
aut venatu, aut tellure versata: exc
qui nisi esurientibus placere non po
hil opus erat tam magna medicoru
tot ferramentis, atque pyxidibus.
simplici caussa valetudo: multos r
[illegible] Vide quantum reru

lo ægrotamus genere, quam viuimus. 6)
s ille medicorum, 7) & huius ſcientiæ con-
feminis nec capillos defluere dixit, nec
iborare. Atqui hæ iam & capillis deſtitu-
& pedibus ægræ ſunt. Non mutata femi-
natura, ſed vita eſt. nam cum virorum li-
æquauerint, corporum quoque virilium vi-
iuerunt. Non minus peruigilant, 8) non
otant, & oleo & mero viros prouocant: æque
ngeſta viſceribus per os reddunt, & vinum
omitu remetiuntur: æque niuem rodunt, ſo-
tomachi æſtuantis. Libidine vero, nec ma-
iidem cedunt, pati natæ. Dii illas deæque
rdant! adeo peruerſum commentæ genus
itiæ: viros ineunt. 9) Quid ergo miran-
, maximum medicorum, ac naturæ peritiſ-
, in mendacio prehendi, cum tot feminæ
cæ caluæque ſint? Beneficium ſexus ſui vi-
iiderunt: & quia feminam exuerunt, dam-
nt morbis virilibus. Antiqui medici neſcie-
re cibum ſæpius, 10) & vino fulcire venas 11)
s: neſciebant ſaniem emittere, 12) & diu-

n nullo ægrotamus genere, quam viuimus) tam parum
mo & ſimplici, quam neque victus eſt e certis & vnis.

ximus ille Medicorum) Hippocrates in Aphoriſmis
ui tamen non diſerte hoc dicit, quamuis ex verbis
elici poſſit, vt obſeruat ad illum locum Galenus.

ruigilant) in conuiuiis illis intempeſtiuis. *Lipſ.*
ros ineunt) non male *Lipſ. Viri ſunt, ineunt.*
bum ſæpius) conf. L. 3. de benef. c. 9.
ino fulcire venas) vide l. c. Ouidius: *vt ſolet infuſo*
dire mero. Lipſ.
aniem emittere) de ſudoribus loquitur per balnea emiſ-
pſ.

concupitarum. [illegible] Cessit vi
raberis: doquos numera. Cessit
liberalia professi, sine vlla frequen
gulis præsident. In rhetorum a
scholis, solitudo est: at quam cele
quanta circa nepotum focos iuuentu
seo puerorum infelicium greges: q
conuiuia, aliæ cubiculi contume
Transeo agmina exoletorum, per n
14) descripta, vt eadem omnibus
primæ mensura lanuginis, eade
rum, ne quis, cui rectior est co
sceatur. Transeo pistorum turb
stratorum, per quos signo dato
nam discurritur. Dii boni, quan
venter exercet! Quid? tu illos
um venenum, nihil occulti ope
tiamsi præsentanei non furant i
æstiuam niuem non putas callum
re? Quid? illa ostrea, inertissi
nihil existimas limo

Memini fuisse quondam in sermone nobilem
m, in quam quidquid apud lautos solet diem
:, 17) properans in damnum suum popina
ferat: veneriæ 18) spondylique, & ostrea ea-
circumcisa, qua eduntur, interuenientibus di-
ebantur echinis; torti distractique sine vllis os-
mulli constrauerant. Piget iam esse singula:
tur in vnum sapores. In cœna fit, quod fieri
saturo in ventre. Exspecto iam vt manducata
tur. Quantulo autem hoc minus est, testas
ere atque ossa, & dentium opera coquum
? Graue est luxuriari per singula: omnia se-
& in eumdem saporem versa, ponantur. Qua-
ad vnam rem manum porrigam? plura veni-
nul; multorum ferculorum ornamenta coëant
ereant. Sciant protinus hi, qui iactationem

---

sociorum garum) *garum* sanies erat cruenta ex inte-
iscium præcipue scombrorum eliquata. Qua id arte
, docet Autor Geopon. L. 20. cap. vlt. pag. vlt. Lauda-

nascuntur, [illegible]
aduersus quos & [illegible]
generibus, multis obseruationibus
losophia dico. Fuit aliquando sim
nora peccantes, & leui quoque cu
aduersum tantam morum euersio
nanda. Et vtinam sic denique lue
Non priuatim solum, sed publi
micidia compescimus, & singulas
la, & occisarum gentium gloriosu
varitia, non crudelitas modum n
diu furtim, & a singulis fiunt, minu
monstrosa sunt: ex senatus consul
sæua exercentur, & publice iube
tim. Quæ clam commissa capite l
paludati fecere, laudamus. Non p
tissimum genus, gaudere sanguin
rere, gerendaque liberis tradere:
mutis ac feris pax sit? Aduersus t
citumque late furorem operosio
est, & tantum sibi virium sumsit
versus quæ parabatur, accesserat
obiurgare indulgentes mero, &
[illegible] non erat animus ad

Nunc manibus rapidis opus est, nunc arte magistra.

Voluptas ab omni parte quæritur: nullum intra se manet vitium. In auaritiam præceps luxuria est: honestatis obliuio inuasit: nihil turpe est, cuius placet pretium. Homo, sacra res, homini iam per lusum & iocum occiditur: & quem erudiri ad inferenda accipiendaque vulnera nefas erat, is iam nudus inermisque producitur: 21) satisque spectaculi ex homine, mors est. In hac ergo morum peruersitate, desideratur solito vehementius aliquid, quod mala inueterata discutiat. decretis agendum est, vt reuellatur penitus falsorum recepta persuasio. His si adiunxerimus præcepta, consolationes, adhortationes, poterunt valere: per se inefficaces sunt. Si volumus habere obligatos, & malis, quibus iam tenentur, auellere; discant quid malum, quid bonum sit: sciant, omnia, præter virtutem, mutare nomen, modo mala fieri, modo bona. Quemadmodum primum militiæ vinculum est religio, & signorum amor, & deserendi nefas: tunc deinde facile cetera exiguntur mandanturque iusiurandum adactis: ita in his, quos velis ad beatam vitam perducere, prima fundamenta iacienda sunt, & insinuanda virtus. Huius quadam superstitione teneantur: hanc ament: cum hac viuere velint, sine hac nolint. Quid ergo? non quidam sine institutione subtili euaserunt probi, magnosque profectus assecuti sunt, dum nudis tantum præceptis obsequuntur? Fateor: sed felix ingenium illis fuit, & salutaria in transitu rapuit. Nam vt dii immortales nullam didicere virtutem, cum omni editi; 22) & pars

21. *Producitur)* ad spectaculum, in arenam, vt gladiatores.

22. *Cum omni editi)* omnibus virtutibus ab ipsa natiuitate instructi.

animorum effricanda est. Ceterum ve ...
pronos citius educit ad summa, & hos i...
adiuuabit, malisque opinionibus extra...
philosophiæ placita tradiderit: quæ qua...
saria, scilicet, videas. Quædam inside...
nos ad alia pigros, ad alia temerarios f...
hæc audacia reprimi potest, nec illa in...
nisi caussæ eorum eximantur, fal...
falsa formido. Hæc nos quamdiu p...
cas licet: Hoc patri præstare debes...
hoc amicis, hoc hospitibus: tentantem...
nebit. Sciet pro patria pugnandum e...
bit timor. Sciet pro amicis desudand...
tremum vsque sudorem: sed deliciæ v...
in vxorem grauissimum esse genus iniu...
sed illum libido in contraria impinge...
proderit dare præcepta, nisi prius amo...
præceptis: non magis, quam proderi...
spectu posuisse, propiusque admouisse...
nus expediuntur. 23) Vt ad præcepta q...
sit animus ire, soluendus est. Putem...
re, quod oportet. non faciet assidue, r...
liter: nescit enim quare faciat. Aliq...

ſu bonus eſt. Deinde, præſtabunt tibi fortaſſe
æcepta, vt quod oportet facias: non præſtabunt,
quemadmodum oportet: & ſi hoc non præſtant,
virtutem non perducunt. Faciet quod oportet
onitus. concedo. ſed id parum eſt. quoniam qui-
m non in facto laus eſt, ſed in eo quemadmodum
t. Quid eſt cœna ſumptuoſa flagitioſius, & eque-
em cenſum conſumente? quid tam dignum cenſo-
nota, ſi quis, vt iſti ganeones loquuntur, ſibi hæc
genio ſuo præſtet? & toties tamen ſeſtertio 24) adi-
les 25) cœnæ frugaliſſimis viris conſtiterunt. Ea-
m res ſi gulæ datur, turpis eſt: ſi honori, repre-
nſionem effugit. Non enim luxuria, ſed impenſa
lennis eſt. Mullum ingentis formæ (quare autem
n pondus adiicio, & aliquorum gulam irrito? qua-
or pondo & ad ſelibram fuiſſe aiebant) Tiberius
eſar miſſum ſibi, cum in macellum deferri & veni-
iuſſiſſet; Amici, inquit, omnia me fallunt, niſi
um mullum aut Apicius emerit, aut P. Octauius.
tra ſpem illi coniectura proceſſit. licitati ſunt: vi-
Octauius, & ingentem conſecutus eſt inter ſuos
oriam, cum quinque millibus HS. 26) emiſſet piſcem,
em Cæſar vendiderat, ne Apicius quidem emerat.
umerare tantum Octauio fuit turpe. nam ille qui
erat, vt Tiberio mitteret, (quamquam illum quo-
e reprehenderim) admiratus eſt rem, qua putauit
eſarem dignum. Amico ægro aliquis aſſidet: pro-

24. *Et toties tamen ſeſtertio*) vel numerum excidiſſe dicen-
n eſt, vt fuerit: *& toties tamen DC. HS.* qui eſt cenſus
ieſtris, de quo in præcedentibus. Vel legendum: *& tot*
en HS. Lipſ.

25. *Aditiales*) quæ dabantur in aditu & auſpiciis hono-
n.

26. *Quinque millibus HS.*) Eſſent nobis CXXV. Philippi-
Lipſ.

bamus. at hoc si hereditatis caussa facit, vultur est, cadauer exspectat. Eadem & turpia sunt, & honesta: refert, quare, aut queamadmodum fiant. Omnia autem honeste fient, si honesto nos addixerimus, idque vnum in rebus humanis bonum iudicauerimus, quæque ex eo sunt: cetera, in diem bona sunt. Ergo infigi debet persuasio, ad totam pertinens vitam: hoc est, quod decretum voco. Qualis hæc persuasio fuerit, talia erunt quæ agentur, quæ cogitabuntur: qualia autem hæc fuerint, talis vita erit. In particulas suasisse, totum ordinanti parum est. M. Brutus in eo libro, quem περὶ καθήκοντος inscripsit, dat multa præcepta & parentibus & liberis & fratribus. hæc nemo faciet quemadmodum debet, nisi habuerit quo referat. Proponamus oportet finem summi boni, ad quem nitamur, ad quem omne factum nostrum dictumque respiciat: veluti nauigantibus ad aliquod sidus dirigendus est cursus. Vita sine proposito, vaga est. Quod si vtique proponendum est, incipiunt necessario esse decreta. Illud, puto, concedes, nihil esse turpius dubio, & incerto ac timido, pedem modo referente, modo producente. Hoc in omnibus rebus accidet nobis: nisi eximantur, quæ reprehendunt 27) animos ac detinent, & conari totos vetant. Quomodo sint dii colendi, solet præcipi. Accendere aliquem lucernam sabbatis 28) prohibeamus: quoniam nec lumine dii egent, & ne homines quidem

27. *Reprehendunt*) idem ac *retrahunt*.

28. *Accendere aliquem lucernam sabbatis*) lucernas accendere in honorem Deorum aut Principum festis diebus mos apud Romanos, sed vt apparet paullatim Iudaici ritus inualuere, & Sabbathi diem illa superstitione coluerunt. Persius Sat. V.

Herodis venere dies, vnctaque fenestra
Dispositæ pinguem nebulam vomuere lucernæ. *Lips.*

dele

ıtur fuligine. Vetemus ſalutationibus ma-
fungi, & foribus aſſidere templorum: huma-
ıitio iſtis officiis capitur. Deum colit, qui
Vetemus lintea & ſtrigiles 29) Ioui ferre, &
m tenere 30) Iunoni. Non quærit miniſtros
quid ni? ipſe humano generi miniſtrat: vbi-
omnibus præſto eſt. Audiat licet, quemad-
ı ſe gèrere in ſacrificiis debeat, quam procul
a moleſtiis ac ſuperſtitionibus: numquam
ofectum erit, niſi qualem debet Deum, men-
eperit, omnia habentem, omnia tribuentem,
ia gratis dantem. Quæ cauſſa eſt diis benefa-
natura. Errat, ſi quis putat illos nocere vel-
ı poſſunt. nec accipere iniuriam queunt, nec
Lædere etenim lædique, coniunctum eſt.
ı illa ac pulcherrima omnium natura, quos
o exemit, nec periculoſos quidem fecit. Pri-
: deorum cultus, deos credere: deindè, red-
is maieſtatem ſuam, reddere bonitatem, ſine
lla maieſtas eſt. Scire, illos eſſe qui præſident
, qui vniuerſa vi ſua temperant, qui humani
ı tutelam gerunt, interdum curioſi ſingulorum.
dant malum, nec habent: ceterum caſtigant
ım, & coërcent, & irrogant pœnas, & aliquan-
ie boni puniunt. 31) Vis deos propitiare? bo-
o. Satis illos coluit, quisquis imitatus eſt. Ec-
ra quæſtio, quomodo hominibus ſit vtendum.

intea & ſtrigiles) quaſi lotione Dii egerent, ſunt enim
ıearia inſtrumenta. *Lipſ.*
peculum tenere) Seneca apud Auguſtin. L. 6. de ci-
: *Sunt quæ Iunoni ac Mineruæ capillos diſponant, longo
, non tantum ſimulacro, ſtantes, digitos mouent aman-
ıdo, ſunt, quæ ſpeculum teneant.*
ecie boni puniunt) dant bona externa, quæ in malum

hanc formulam humani officii traderet
quod vides, quo diuina atque humana
vnum est: membra sumus corporis m
nos cognatos edidit, cum ex iisdem &
gigneret. Hæc nobis amorem indidi
sociabiles fecit: illa æquum iustumque
illius constitutione miserius est nocere,
illius imperio paratæ sunt ad iuuandu
versus, & in pectore, & in ore sit:

Homo sum, humani nihil a me alien

Habeamus in commune, 33) quod n
cietas nostra lapidum fornicationi sim
casura, nisi inuicem obstarent, hoc
Post deos hominesque dispiciamus,
sit vtendum. In superuacuum præc
nisi illud præcesserit, qualem de quac
beamus opinionem, de paupertate,
gloria, de ignominia, de patria, de
... singula, fama remota: & quæ

dinem complectamur: temperantiam amemus: m, si fieri potest, propius etiam quam ceteras, pplicemus. Sed nihil agetur, si ignoramus, virtus: vna sit, an plures: separatæ an anne-) an qui vnam habet, & ceteras habeat: quo- inter se differant. Non est necesse fabro de quærere, quod eius initium, quis vsus sit: non quam pantomimo, de arte saltandi. Omnes es se sciunt: nihil deest. Non enim ad totam nt vitam: virtus & aliorum scientia est, & sui. dum de ipsa est, vt ipsa voluntas discatur: actio on erit, nisi recta fuerit voluntas. ab hac enim io. Rursus, voluntas non erit recta, nisi ha- nimi rectus fuerit: ab hoc enim est voluntas. s porro animi non erit in optimo, nisi totius ges perceperit, & quid de quoque iudicandum egerit, nisi res ad verum redegerit. Non con- ranquillitas, nisi immutabile certumque iudi- deptis: ceteri decidunt subinde, & reponun- inter omissa appetitaque alternis fluctuantur. huius iactationis est, quod nihil liquet incer- regimine vtentibus, fama. Si vis eadem sem- le, vera oportet velis. Ad verum sine decretis eruenitur: continent vitam. Bona & mala, a & turpia, iusta & iniusta, pia & impia, vir- susque virtutum, rerum commodarum 35) pos- æstimatio ac dignitas, valetudo, vires, for- gacitas sensuum, hæc omnia æstimatorem de- it, quanti quidque in censum deferendum sit. s enim, & pluris quædam quam sunt, putas: ne falleris, vt quæ maxima inter vos habentur,

Annexæ) annexæ sunt Stoicis, qui vnam sine alia nun- sse putant.

erum commodarum) ita Stoicis bona externa audiunt.

diui-

ſectu. Præterea, [illegible]
ta tollunt, eo ipſo confirmant il
tur. Quid enim dicunt? præcepti
plicari, ſuperflua eſſe decreta ſa
dogmata. Atqui hoc ipſum quod
tum eſt: tam hercule, quam ſi nu
recedendum eſſe a præceptis ſuperv
la ſtudium conferendum: hoc ipſo
randa eſſe præcepta, præciperem.
nitionem philoſophiæ deſiderant,
nem: & quidem multa; quia inuo
ſumma diligentia ac ſumma ſubtilit
probationes neceſſariæ ſunt; & d
tem argumentis colligunt. Qua
quædam obſcura. Aperta, quæ
duntur, quæ memoria: obſcura, q
Ratio autem non impletur manifeſt
pulcriorque in occultis eſt. Oc
exigunt, probatio non ſine decret
go decreta ſunt. Quæ res comm
eadem perfectum, 37) certarum r

ne qua, omnia in animo natant: nessaria ergo sunt decreta, quæ dant animis inflexibile iudicium. Denique cum monemus aliquem, vt amicum eodem habeat loco quo se, vt ex inimico cogitet posse fieri amicum, in illo amorem incitet, in hoc moderetur odium: adiicimus, iustum est & honestum. Iustum autem honestumque decretorum nostrorum continet ratio: ergo hæc necessaria est, sine qua nec illa sunt. Sed vtraque iungamus. namque & sine radice inutiles rami sunt; & ipsæ radices his, quæ genuere, adiuvantur. Quantum vtilitatis manus habeant, nescire nulli licet; aperte iuuant: cor, illud quo manus viuunt, ex quo impetum sumunt, quo mouentur, latet. Idem dicere de præceptis possum; aperta sunt: decreta vero sapientiæ in abdito. Sicut sanctiora sacrorum tantum initiati sciunt: ita in philosophia, arcana illa admissis receptisque in sacra ostenduntur: ad præcepta, & alia huiusmodi, profanis quoque nota sunt. Posidonius non tantum præceptionem, (nihil enim nos hoc verbo vti prohibet) sed etiam suasionem, & consolationem, & exhortationem necessariam iudicat. His adiicit caussarum inquisitionem, quam cur ætiologiam dicere non audeamus, cum Grammatici, custodes Latini sermonis, suo iure ita appellent, non video. Ait vtilem futuram esse descriptionem cuiusque virtutis. hanc Posidonius ætiologiam 38) vocat: quidam χαρακτηρισμὸν appellant, signa cuiusque virtutis & vitii ac notas reddentem, quibus inter se similia discriminentur. Hæc res eamdem vim habet, quam præcipere. Nam qui præcipit, dicit: Illa facies, si voles temperans esse. Quid describit, ait. Temperans est, qui facit illa, qui illis abstinet.

38. *Ætiologiam*) Lipsius legit *ethologiam*, a moribus.

Quæ-

Quæris, quid intersit? alter præcepta virtutis dat, alter exemplar. Descriptiones has, & (vt publicanorum vtar verbo) 39) εἰκονισμοὺς ex vsu esse confiteor. Proponamus laudanda: inuenietur imitator. Putas vtile, tibi dari argumenta, per quæ intelligas nobilem equum, ne fallaris empturus, ne operam perdas in ignauo? Quanto hoc vtilius est, excellentis animi notas esse, quas ex alio in se transferre permittitur?

Continuo pecoris generosi pullus in aruis
Altius ingreditur, & mollia crura reponit.
Primus inire viam, & fluuios tentare minaces
Audet, & ignoto sese committere ponto.
Nec vanos horret strepitus: illi ardua ceruix,
Argutumque caput, breuis aluus, obesaque terga:
Luxuriatque toris animosum pectus:
- - - tum, si qua sonum procul arma dedere,
Stare loco nescit, micat auribus, & tremit artus,
Collectumque premens voluit sub naribus ignem.

Dum aliud agit Virgilius noster, descripsit virum fortem. Ego certe non aliam imaginem magno viro dederim. si mihi Cato exprimendus inter fragores bellorum ciuilium inpauidus, & primus incessens admotos iam exercitus Alpibus, ciuilique se bello ferens obuium: non alium illi assignauerim vultum, non alium habitum. altius certe nemo ingredi potuit, quam qui simul contra Cæsarem Pompeiumque se su-

39. *Vt publicanorum vtar verbo*) vt constaret tales & tales soluisse portorium, nec alios, publicanos descripsisse formam & faciem singulorum puto; idque appellasse εἰκονισμόν. Potuit & in pecunia assignanda & delegãda locum habere, dabis tali & tali forma, æuo, nota. *Lips.*

stulit,

ftulit, & aliis Cæfarianas opes, aliis Pompeianas fouentibus, vtrumque prouocauit, oftenditque aliquas effe reip. partes. 40) Nam parum eft in Catone, dicere: Nec vanos horret ftrepitus. Quid ni, cum veros vicinofque non horreat? cum contra decem legiones, & Gallica auxilia, & mixta barbarica arma ciuilibus, vocem liberam mittat, & Remp. hortetur, ne pro libertate decidat, 41) fed omnia experiatur, honeftius in feruitutem cafura, quam itura? Quantum in illo vigoris ac fpiritus, quantum in publica trepidatione fiduciæ eft? Scit fe vnum effe, de cuius ftatu non agatur: non enim quæri, an liber Cato, fed an inter liberos fit. 42) Inde periculorum gladiorumque contemptus. Libet admirantem inuictam conftantiam viri, inter publicas ruinas non labantis, dicere: Luxuriatque toris animofum pectus. Proderit non tantum quales effe foleant boni viri, dicere, formamque eorum & lineamenta deducere: fed quales fuerint narrare, & exponere Catonis illud vltimum ac fortiffimum vulnus, per quod libertas amifit animam: Lælii fapientiam, & cum fuo Scipione concordiam: alterius Catonis domi forifque egregia facta: Tuberonis ligneos lectulos, 43) cum in publicum fternerentur, hædinafque pro ftragulis pelles, & ante ipfius Iouis cellam 44) propofita conuiuis vafa fi-

40. *Aliquas effe Reip. partes*) habere Remp. adhuc nonnullos, qui nec Cæfariani fint nec Pompeiani, fed eius libertatem tueantur.

41. *Decidat*) cedat, animum abiiciat.

42. *Sed an inter liberos fit*) an alios quoque habeat libertatem vna cum ipfo defendentes.

43. *Tuberonis ligneos lectulos*) vide Valerium L. VII. c. 5.

44. *Ante ipfius Iouis cellam*) epulo publico in Capitolio. Lipf.

tum : at omnibus seculis Tr
bunt.

Epist. X

Contra Querulos : & omnia a Fa igitur indignamur? Pareamu tiamur. Bona.

TAmen tu indignaris aliquid intelligis, nihil esse in istis quod indignaris & quereris? puto viro miserum, nisi aliq tura putet miserum. Non f aliquid ferre non potero. Ma Familia decubuit? fœnus o puit? damna vulnera, labores Solet fieri. hoc parum est: d tur ista, non accidunt. Si q mos affectus meos tibi cumn mnibus quæ aduersa videntur

ii Lucili, nec speraueris immunitatem, nec
Vesicæ te dolor inquietauit: epulæ fuerunt
lces: detrimenta continua. propius acce-
:apite timuisti. Quid tu, nesciebas hæc te
ım optares senectutem? Omnia ista in lon-
t, quomodo in longa via & puluis & lutum
Sed volebam, inquis, viuere, carere
ommodis omnibus. Tam effeminata vox
lecet. Videris, quemadmodum hoc vo-
n excipias: ego illud magno animo, non
ıno facio. Neque dii, neque deæ faciant,
ına in deliciis habeat. Ipse te interroga, si
tatem tibi Deus faciat, vtrum velis viuere in
n in castris. Atqui viuere, mi Lucili militare
ıe hi qui iactantur, & per operosa atque
sum atque deorsum eunt, & expeditiones
ssimas obeunt, fortes viri sunt, primores-
ırum: isti quos publica quies, aliis laboran-
ılliter habet, Turturillæ sunt, 2) tuti con-
ausa.

EPIST. XCVII.

*& olim, fuisse malos. Exemplum a iudicio
io, quod ille nummis & adulteriis corrupit.
'einde Conscientia; damnari ab ea mala, at-
tim puniri interno flagello aut morsu.*

mi Lucili, si existimas nostri seculi esse viti-
uxuriam & negligentiam boni moris. & alia

ırillæ sunt) i. e. in loco illo cui *turturillæ* nomen
Turturillæ autem dicebatur locus, vbi corrupte-
quod ibi turturi opera daretur & ganeæ, vt est apud
Gloss. Talia autem loca & homines tuti, non per
sed contumeliam, & quia spernuntur. *Lips.*

rat, violatis religionibus ... [illegible]
pulo 1) fieri dicitur, sic subinde ...
omnibus viris, vt picturæ quoque 2)
nimalium contegantur. Atqui dati
mi sunt: & quod hac etiamnum pact
stupra insuper matronarum & adole
bilium, salarii loco exacta sunt.
quam absolutione, peccatum est.
adulteria diuisit: 3) nec ante fuit
quam similes sui iudices suos reddid
dicio facta sunt, in quo, si nihil aliu
nium dixerat. Ipsa bonam verba C
res fidem excedit: Accersiuit ad se
cessit, dedit. Iam vero, ô dii bon
etiam noctes certarum mulierum,
tulorum nobilium introductiones
bus pro mercedis cumulo fuerun
pretio queri, plus in accessionibu
illius vxorem? dabo illam. Vis d
que tibi præstabo concubitum.

[illegible]cis, damna. Illa formosa quam desideras, veniet: illius tibi noctem promitto, nec differo: intra comperendinationem, 5) fides promissi mei stabit. Plus est distribuere adulteria, quam facere: illud est matribus familias denuntiare; 6) hoc, illudere. Hi iudices Clodiani a senatu petierant praesidium, quod non erat nisi damnaturis necessarium: & impetrauerant. Itaque eleganter illis Catulus, absoluto reo: Quid vos, inquit, praesidium a nobis petebatis? an, ne nummi vobis eriperentur? Inter hos tamen iocos, impune tulit ante iudicium adulter, in iudicio leno: qui damnationem peius effugit, quam meruit. Quidquam fuisse corruptius illis moribus credis, quibus libido non sacris inhiberi, non iudiciis poterat? quibus in ea ipsa quaestione, quae extra ordinem senatus-consulto exercebatur, plus quam quaerebatur admissum est? Quaerebatur, an post adulterium aliquis posset tutus esse: apparuit, sine adulterio tutum esse non posse. Hoc inter Pompeium & Caesarem, inter Ciceronem Catonemque commissum est: Catonem, inquam, illum, quo sedente negatur populus permisisse sibi postulare. Floraies iocos nudandarum meretricum. Credis spectasse tunc seuerius homines, quam iudicasse? & fient, & facta sunt ista: & licentia vrbium, aliquando disciplina metuque, numquam sponte considet. Non est itaque quod credas, nunc plurimum libidini permissum esse, legibus minimum. Longe enim frugalior haec iuuentus, quam illa est, cum reus adulterium apud iudices negaret, iudices apud reum confiterentur: cum stuprum committeretur rei iudicandae

5. *Intra comperend.*) i. e. antequam illa desinat.

6. *Denuntiare*) velut imperium in eas exercere, & per minas ad alium mittere: quod plus est quam per blanditias surrepere & illudere. *Lips.*

ctilia. quid aliud paupertatem in Capitolio consecrare? Vt nullum aliud factum eius habeam, quo illum Catonibus inseram, hoc parum credimus? Censura fuit illa, non cœna. O quam ignorant homines cupidi gloriae, quid illa sit, aut quemadmodum petenda! Illo die populus Romanus multorum supellectilem spectauit, vnius miratus est. Omnium illorum aurum argentumque fractum est, & millies conflatum: at omnibus seculis Tuberonis fictilia durabunt.

EPIST. XCVI.

Contra Querulos: & omnia a Fato ac Deo venire. Quid igitur indignamur? Pareamus istis, aut potius assentiamur. Bona.

TAmen tu indignaris aliquid, aut quereris; & non intelligis, nihil esse in istis mali, nisi hoc vnum, quod indignaris & quereris? Si me interrogas, nihil puto viro miserum, nisi aliquid esse in rerum natura putet miserum. Non feram me, 1) quo die aliquid ferre non potero. Male valeo? pars fati est. Familia decubuit? fœnus offendit? domus crepuit? damna vulnera, labores, metus incurrerunt? Solet fieri. hoc parum est: debuit fieri. decernuntur ista, non accidunt. Si quid credis mihi, intimos affectus meos tibi cummaxime detego: in omnibus quae aduersa videntur & dura, sic formatus sum. Non pareo Deo, sed assentior: ex animo illum, non quia necesse est, sequor. Nihil vmquam mihi incidet, quod tristis incipiam, quod malo vultu: nullum tributum inuitus conferam. Omnia autem ad quae gemimus, quae expauescimus, tributa vitae sunt.

1. *Non feram me*) i. e. vita exibo.

Ho-

ſecura 9) non poſſunt. Hoc ego repugnare ſectæ noſtræ,10) ſi ſic expediatur,non iudico. quare? quia prima & maxima peccantium eſt pœna, peccaſſe. nec vllum ſcelus,licet illud fortuna exornet muneribus ſuis, licet tueatur ac vindicet,impunitum eſt. quoniam ſceleris,in ſcelere,ſupplicium eſt.Sed nihilominus & hæc, & illa, ſecundæ 11) pœnæ premunt ac ſequuntur: timere ſemper & expaueſcere, & ſecuritati diffidere. Quare ego hoc ſupplicio nequitiam liberem? quare non ſemper illam in ſuſpenſo relinquam? illic diſſentiamus cum Epicuro, vbi dicit, nihil iuſtum eſſe natura, & crimina vitanda eſſe, quia vitari metus non poſſit. Hic conſentiamus, mala facinora conſcientia flagellari, & plurimum illi tormentorum eſſe, eo quod perpetua illam ſolicitudo vrget ac verberat, quod ſponſoribus ſecuritatis ſuæ non poteſt credere. Hoc enim ipſum argumentum Epicuri eſt, natura nos a ſcelere abhorrere, quod nulli non etiam inter tuta timor eſt. Multos fortuna liberat pœna, metu neminem. quare? quia infixa nobis eius rei auerſatio eſt, quam natura damnauit. Ideo numquam fides latendi fit etiam latentibus; quia coarguit illos conſcientia, & ipſos ſibi oſtendit. Proprium autem eſt nocentium, trepidare. Male de nobis actum erat, quod multa ſcelera legem & iudicem effugiunt, & ſcripta ſupplicia 12): niſi il-

9. *Secura)* hoc ad animi affectum pertinet, *tuta* ad ipſam [illegible] & euentum.

10. *Repugnare ſectæ noſtræ)* Stoicæ, quæ non formidinem [illegible], nec ideo quod vel non *tutum* vel parum *ſecurum* ſit peccare, abſtinere peccatis iubebat, ſed ideo quod ipſum peccatum in ſe ſpectatum ſit abominabile.

11. *Et hæc, & illa, ſecundæ)* Lipſ. *& hæc & illæ.* Nimirum & hæc, quod ſc. ſibi ipſi ſcelus ſupplicium eſt, & illæ ſecundæ [illegible], quod nulla eſt in peccando ſecuritas, præmunt, &c.

12. *Et ſcripta ſupplicia)* quod effugiant ſupplicia legibus ſcripta atque ſancita.

dignæ habenda. Præparand... amissionem talium, & ad t... dus. Quidni? alii tulerunt. ... imo ipse esto exemplum. Plan... Epistola.

NUmquam credideris felicem ... citate suspensum 1) fragilib... ventitio lætus est; exibit gaud... At illud ex se ortum, fidele, fi... scit, & ad extremum usque pro... rum admiratio est vulgo, in di... ergo? non usui ac voluptati esse ... sed ita, si illa ex nobis pendent, ... omnia quæ fortunam intuentur ... iucunda fiunt, si quis habens il... nec in rerum suarum potestate ... mi Lucili, qui aut boni aliquid ... cant tribuere fortunam: materi... malorum, & initia rerum apu... umque exiturarum. Valentior...

in malum vertit, etiam quæ specie optimi venerant: rectus atque integer, corrigit prava fortunæ; & dura atque aspera, ferendi scientia mollit: idemque & secunda grate excipit modesteque, & adversa constanter atque fortiter. Qui licet prudens sit, licet exacto faciat cuncta iudicio, licet nihil supra vires suas tentet: non contingit illi bonum integrum illud, & extra minas fortunæ positum, nisi certus adversus incerta est. Siue alios observare volueris (liberius enim inter aliena iudicium est) siue teipsum favore seposito; & senties hoc, & confiteberis, nil ex his optabilibus & caris vtile esse, nisi de contra levitatem casus, rerumque casum sequentium, instruxeris: nisi illud frequenter & sine querela, inter singula damna dixeris: Diis aliter visum est. Imo mehercule, vt carmen fortius ac iustius petam, quo animum tuum magis fulcias, hoc dicito, quoties aliquid aliter quam cogitabas evenerit: Dii melius 4)! Sic composito nihil accidet. sic autem componetur, si, quid humanarum rerum varietas possit, cogitaverit, antequam senserit. Si & liberos, & coniugem, atque patrimonium sic habuerit, tamquam non vtique semper habiturus: & tamquam non futurus ob hoc miserior, si habere desierit. Calamitosus est animus futuri anxius, & ante miserias miser, qui solicitus est, vt ea quibus delectatur, ad extremum usque permaneant. Nullo enim tempore conquiescet; & expectatione futuri, præsentia, quibus frui poterat, amittet. In æquo est autem amissio rei, & timor amittendæ. Nec ideo præcipio tibi negligentiam. Quin vero metuenda declina; & quidquid consilio prospici potest, prospice: quodcumque læsurum est, multo ante quam accidat, speculare & averte. In

4. Dii melius) sc. provideant.

& illos fingens, 5) ac tum incom-
tam intemperantes in ipsis miserii
lias. Plus dolet quam necesse est, q
necesse sit. Eadem enim infirmita
stimat, qua non exspectat. Ead
fingit sibi perpetuam felicitatem, i
debere quæcumque contigerunt, n
& oblitus huius petauri 6), quo
sibi vni fortuitorum constantiam
Itaque videtur mihi Metrodorus di
qua sororem, amisso optimæ indol
Mortale est omne mortalium bon
bonis, ad quæ concurritur. Na
num non moritur: certum est sen
entia & virtus: hoc vnum contin
talibus. Ceterum tam improbi
quo eant, quo illos singuli dies t
aliquid se amittere, amissuri vno
quid est, cui dominus inscriberis
non est: nihil firmum infirmo, nil
fictum est. Tam necesse est per

& hoc ipsum, si intelligimus, solatium est, æquo animo perdere, quod periturum est. Quid ergo adversus has amissiones auxilii inueniemus? Hoc, vt memoria teneamus amissa, nec cum ipsis fructum excidere patiamur, quem ex illis percepimus. Habere, eripitur: habuisse, numquam. Peringratus est, qui cum amiserit, pro accepto nihil debet. Rem nobis eripit casus, vsum fructumque apud nos relinquit: quem nos iniquitate desiderii perdimus. Dic tibi, ex istis quæ terribilia videntur, nihil est inuictum. Singula vicere iam multi: ignem Mucius, crucem Regulus, venenum Socrates, exsilium Rutilius mortem ferro adactam Cato: & nos vincamus aliquid. Rursus ista, quæ vt speciosa & felicia trahunt vulgum, a multis & sæpe contemta sunt. Fabricius diuitias imperator reiecit, censor notauit: Tubero 8) paupertatem & se dignam & Capitolio iudicauit, cum fictilibus in publica cœna vsus, ostendit, debere his hominem esse contentum, quibus dii etiamnum vterentur. Honores repulit pater Sextius, 9) qui ita natus vt remp. deberet capessere, latum clauum 10) diuo Iulio dante, non recepit. Intelligebat enim, quod dari posset, & eripi posse. Nos quoque aliquid ipsi faciamus animose: simus inter exempla. Quare deficimus? quare desperamus? quidquid fieri potuit, potest. Nos modo purgemus animum, sequamurque naturam, a qua aberranti cupiendum timendumque est, & fortuitis seruiendum. Licet reuerti in viam, licet in integrum restitui. Restituamur, vt possimus dolores, quocumque modo corpus inuaserint, perferre, & fortunæ dicere: Cum viro tibi negotium

8. *Tubero*) supra ep. 95.
9. *Sextius*) vid. Ep. 59.
10. *Latum clauum*) insigne senatorium, pectore demissum Lips.

est, quaere quem vincas. His sermonibus [...]
milibus 11), lenitur illa vis vlceris: quam [...]
hercules mitigari, & aut sanari, aut stare [...]
ipso senescere. Sed securus de ipso sum. [...]
damno agitur, quibus senex egregius eripitu[r] [...]
ipse vitae plenus est, cui adiici nihil desidera[t] [...]
sa, sed eorum quibus vtilis est. Liberaliter fa[cit] [...]
viuit. Alius iam hos cruciatus finisset: hic [...]
putat mortem fugere, quam ad mortem c[onfugere] [...]
Quid ergo? non, si suadebit res, exibit? Quid [...]
si nemo iam eo vti poterit? si nihil aliud, qu[am] [...]
operam dabit? Hoc est, mi Lucili, philos[ophiam] [...]
opere discere, & ad verum exerceri: 12) vi[dere quid] [...]
homo prudens animi habeat contra morten[m] [...]
dolorem: cum illa accedat, hic premat. Qu[id] [...]
dum sit, a faciente discendum est. Adhuc a[rgumen]-
tis actum est, an possit aliquis dolori resi[stere] [...]
mors magnos quoque animos admota fr[angat]. [...]
Quid opus est verbis? in rem praesentem ea[mus] [...]
mors illum contra dolorem facit fortiorem [...]
lor contra mortem. contra vtrumque sibi [...]
spe mortis patienter dolet, nec taedio dolor[is] [...]
moritur. hunc fert, illam exspectat.

EPIST. XCIX.

Consolatoria in morte filii. Sapiens, ita mo[...]
diserta.

11. *His sermonibus &c.*) omnino hiatum hic [...]
stum. fuisse aliquid de sene lugente & solatii in [...]
Lipsius, qui de eodem de quo in seq. Ep. Marullo [...]
nem Senecae fuisse suspicatur. Verum sequentia [...]
tius virum & sapientem, quam mollem ac Mar[ullum] [...]
nobis sistunt.

12. *Ad verum exerceri*) non per lusum.

istolam, quam scripsi Marullo, cum filium par-
ulum amisisset, & diceretur molliter ferre, misi
In qua non sum morem solitum secutus, nec
is leniter illum debere tractari, cum obiurgatio-
set quam consolatione dignior. Afflicto enim
ignum vulnus male ferenti, paullisper cedendum
exsatiet se, aut certe primum impetum effundat.
mi sibi lugere sumpserunt, protinus castigentur,
scant, quasdam etiam lacrimarum ineptias esse.
ia exspectas? conuicia accipe. tam molliter tu
mortem filii? quid faceres, si amicum perdidis-
Decessit filius incertae spei, paruulus: pusillum
ooris periit. Caussas doloris conquirimus, & de
ma etiam iniqui queri volumus: quasi non sit in-
uerendi caussas praebitura. At mehercule satis
iam videberis animi habere, etiam aduersus so-
mala, nedum ad istas vmbras malorum, quibus
miscunt homines moris caussa. Quod damno-
omnium maximum est, si amicum perdidisses,
la opera erat, vt magis gauderes quod habueras,
n moereres quod amiseras. Sed plerique non
putant, quanta perceperint, quantumue gauisi
Hoc habet inter reliqua mala dolor, quod non
ruacuus tantum, sed ingratus est. Ergo quod
uisti talem amicum, periit opera? tot annis, tan-
oniunctione vitae, tam familiari studiorum socio,
nihil actum est? Cum amico efferes amicitiam: &
doles amisisse, si habuisse non prodest? Mihi
e, magna pars ex illis quos amauimus, licet ipsos
abstulerit, apud nos manet. Nostrum est quod
eriit tempus: nec quidquam est loco tutiore,
n quod fuit. Ingrati aduersus percepta, spe futuri,
us: quasi non quod futurum est, si modo succes-
nobis, cito in praeterita transiturum sit. Angu-
ste

ſte fructus rerum determinat, qui tantum præſentibus lætus eſt. & futura & præterita delectant: hæc, exſpectatione; illa, memoria. ſed alterum pendet, & non fieri poteſt: alterum non poteſt non fuiſſe. Quis ergo furor eſt, certiſſimo excidere? Acquieſcamus his quæ iam hauſimus: ſi modo non perforato animo hauriebamus, & tranſmittente quidquid acceperat. Innumerabilia ſunt exempla eorum, qui liberos iuvenes ſine lacrymis extulerint: qui in ſenatum, aut in aliquod publicum officium a rogo redierint, & ſtatim aliud egerint: nec immerito. Nam primum, ſuperuacuum eſt dolere, ſi nihil dolendo proficias: deinde iniquum eſt queri de eo, quod vni accidit, & omnibus reſtat. Deinde, deſiderii ſtulta conqueſtio eſt, vbi minimum intereſt inter amiſſum & deſiderantem. Eo itaque æquiore animo eſſe debemus, quod quos amiſimus, ſequimur. Reſpice celeritatem rapidiſſimi temporis: cogita breuitatem huius ſpatii, per quod citatiſſimi currimus: obſerua hunc comitatum generis humani, eodem tendentis, minimis interuallis diſtinctum, etiam vbi maxima videntur: quem putas periiſſe, præmiſſus eſt. Quid autem dementius, quam cum idem tibi iter emetiendum ſit, flere eum qui anteceſſit? Flet aliquis factum, quod non ignorauit futurum? aut ſi mortem in homine non cogitauit, ſibi impoſuit. Flet aliquis factum, quod aiebat non poſſe non fieri? quisquis aliquem queritur mortuum eſſe, queritur hominem fuiſſe. Omnes eadem conditio deuinxit: cui naſci contingit, mori reſtat. Interuallis diſtinguimur, exitu æquamur. Hoc quod inter primum diem & vltimum iacet, varium, & incertum eſt: ſi moleſtias æſtimas, etiam puero longum: ſi velocitatem, etiam ſeni anguſtum. Nil non lubricum & fallax, & omni tempeſtate mobilius.

bitius. Iactantur cuncta, & in contrarium transeunt, iubente fortuna: & in tanta volutatione rerum humanarum, nil cuiquam, nisi mors, certum. Tamen de eo queruntur omnes, in quo vno nemo decipitur. Sed puer decessit. Nondum dico melius agi cum eo qui vita defungitur: ad eum transeamus qui consenuit: quantulo vincit infantem? Propone profundi temporis vastitatem, & vniuersum complectere: deinde hoc quod aetatem vocamus humanam, compara immenso: videbis quam exiguum sit, quod optamus, quod extendimus. Ex hoc quantum lacrimae, quantum solicitudines occupant, quantum mors, antequam veniat, optata: quantum valetudo, quantum timor, quantum teneri aut rudes aut inutiles anni? dimidium ex hoc edormitur. Adiice labores, luctus, pericula: & intelliges, etiam in longissima vita minimum esse quod viuitur. Sed quis tibi concedat, non melius se habere eum cui cito reuerti licet, cui ante lassitudinem peractum est iter? Vita, nec bonum nec malum est: boni ac mali locus est. Ita nihil perdidit ille, nisi aleam in damnum certiorem. Potuit euadere modestus ac prudens, potuit sub cura tua in meliora formari: sed (quod iustius timetur) potuit fieri pluribus similis. Adspice illos iuuenes, quos ex nobilissimis domibus in arenam luxuria proiecit: 1) adspice illos, qui suam alienamque libidinem exercent, mutuo impudici; quorum nullus sine ebrietate, nullus sine aliquo insigni flagitio dies exit: plus timeri quam sperari potuisse, manifestum erit. Non debes itaque caussas doloris accersere, nec leuia incommoda indignando cumulare. Non hortor, vt nitaris & vrgeas: non tam male de

1. *In arenam luxuria proiecit*) qui bonis dilapidatis gladiatores facti sunt. vid. ep. 87.

te

[illegible] per [illegible], non virtute,
oculis quibus ipsos videre, ne
mam familiarium diuisionem.
re; quædam non sunt sui iuris.
retinentibus lacrimæ, & anir
Quid ergo est? permittamus ill
remus. Fluant quantum affect
tum poscet imitatio. Nihil ver
nec illum ad alienum augeamus
stentatio doloris exigit, quam d
sibi tristis est? Clarius, cum au
taciti quietique, dum secretum
derint, in fletus nouos excitant
manus ingerunt, quod potuera
hibente, liberius; tunc morten
tunc lectulo deuoluuntur. Sin
lor. Sequitur nos vt in aliis re
que hoc vitium, ad plurimum ex
quid oporteat, sed quid soleat,
ra discedimus: populo nos dam
auctori, & in hac re, sicut in c

im, & corpori affusum: 3) effeminatum ait, & e-ruem. Omnia itaque ad rationem reuocanda sunt. ultius vero nihil est, quam famam captare tristitiæ, lacrimas approbare: quas iudico sapienti viro ali-permissas cadere, alias vi sua latas. Dicam quid tersit. Cum primum nos nuncius acerbi funeris rculit, cum tenemus corpus e complexu nostro in nem transiturum, lacrimas naturalis necessitas ex-imit: & spiritus ictu doloris impulsus, quemadmo-m totum corpus quatit, ita oculos, quibus adia-ntem humorem perpremit & expellit. Hæ lacrimæ r elisionem cadunt, nolentibus nobis. Aliæ sunt, ibus exitum damus, cum memoria eorum quos a-isimus retractatur: & inest quiddam dulce tristitiæ: m occurrunt sermones eorum iucundi, conuersa- hilaris, officiosa pietas, tunc oculi velut in gau-o relaxantur. His indulgemus, illis vincimur. on est itaque, quod lacrimas propter circumstan-s assidentesque aut contineas, aut exprimas: nec ssant, nec fluunt vmquam tam turpiter, quam fin-ntur. Eant sua sponte: ire autem possunt placidis que compositis. Sæpe salua sapientis autoritate xerunt, tanto temperamento, vt illis nec huma-tas, nec dignitas deesset. Licet, inquam, naturæ sequi, grauitate seruata. Vidi ego in funere suo-m verendos, in quorum ore amor eminebat, remo-omni lugentium scena. Nihil erat, nisi quod ve-s dabatur affectibus. Est aliquis & dolendi decor. c sapienti seruandus est: & quemadmodum in eris rebus, ita & in lacrimis aliquid sat est. prudentium vt gaudia, sic dolores exundauere. quo animo excipe necessaria. Quid incredibile,

3. *Corpori affusum*) an corpori defuncto? in ea enim infa-
lecta agitati proruere solent.

quid

quid nouum euenit? quam multis cum maxim locatur 4)? quam multis vitalia eruuntur 5)? multi post luctum tuum lugent? Quoties c ris puerum fuisse, cogita & hominem, cui ni ti promittatur, quem fortuna non vtique per senectutem: vnde visum est, dimittit. Cete illo frequenter loquere, & memoriam eius, q potes, celebra: quæ ad te sæpius reuertetur, s ne acerbitate ventura. Nemo enim libent conuersatur, nedum tristitiæ. Si quos serm ius, si quos quamuis paruuli iocos cum volu dieras, sæpius repete: potuisse illum imple tuas, quas paterna mente conceperas, audact ma. Obliuisci quidem suorum, ac memori corporibus efferre, & effusissime flere, memin cissime, inhumani animi est. Sic aues, sic f tus suos diligunt: quarum concitatus est amo ne rabidus, sed cum amissis totus exstinguitu prudentem virum non decet: meminisse per lugere desinat. Illud nullo modo probo, q Metrodorus, esse aliquam cognatam tristiti ptatem, hanc ipsam captandam in eiusmodi re. Ipsa Metrodori verba subscripsi: Μιχθεῖ ἡδονὴ τίς γάρ ἐστι, ἣν μὲν ζητητέον κατὰ τοῦτον τ de quibus non dubito, quid sis censurus. enim turpius, quam captare in ipso luctu volu imo per luctum: & inter lacrymas quoque, q vet, quærere? Hi sunt qui nobis obiiciunt r rigorem, & infamant præcepta nostra duritiæ

4. *Quam multis cum max. &c.*) quam multi sunt q eque ac tu libitinariis efferendum locant? h. e. quam habeo doloris tui socios.

5. *Vitalia eruuntur*) a Medicis scilicet a quibus c Sic Senec. consol. ad Marc. c. 22. *lacerationes medicor vitiis legentium* memorat. *Gronov.*

[redacted]

amus dolorem in animum aut admittendum non
s, aut cito expellendum. Vtrum tandem est
t incredibilius, aut inhumanius, non sentire
isso amico dolorem, an voluptatem in ipso dolore
mpari? Nos quod praecipimus honestum est; cum
quid lacrimarum affectus effuderit, &, vt ita di-
a, despumauerit, non esse tradendum animum
lori. Quid tu dicis? miscendam ipsi dolori volu-
tem? Sic consolamur crustulo pueros, sic infanti-
fletum infuso lacte compescimus. Ne illo quidem
pore quo filius ardet, aut amicus exspirat, cessare
ris voluptatem, sed ipsum vis titillare mœrorem.
rum honestius dolor ab animo submouetur, an vo-
tas ad dolorem quoque admittitur? admittitur, di-
captatur, & quidem ex ipso. Est aliqua, inquit,
uptas cognata tristitiae. Illud nobis licet dicere:
vis quidem non licet. Vnum bonum nostis, volu-
tem; vnum malum, dolorem. Quae potest inter
num, & malum, esse cognatio? Sed puta esse. nunc
issimum eruitur: & ipsum dolorem scrutamur an
quid habeat iucundum circa se, & voluptarium?
edam remedia aliis partibus corporis salutaria, ve-
foeda & indecora, adhiberi aliis nequeunt: & quod
ri prodesset sine damno verecundiae, id fit inhone-
m loco vulneris. Non te pudet luctum voluptate
are? seuerius ista plaga curanda est. illud potius
none, nullum mali sensum, ad eum qui perit, per-
nire: nam si peruenit, non perit. Nulla, inquam,
n res laedit, qui nullus est: viuit, si laeditur. Vtrum
tas illi mala esse, quod nullus est, an quod est ad-
caliquis? Atqui nec ex eo potest ei tormentum esse,
od non est: quis enim nullius sensus est? nec ex eo,
od est: effugit enim maximum mortis incommo-
m, non esse. Illud quoque dicamus ei, qui de-
t, ac desiderat in aetate prima raptum: Omnes

[illegible]
quidquid lecturus es: ſed vt te
am moram, qua a te receſſiſti
tarer, contra fortunam toller
ius tela non tamquam poſſem
vtique eſſent ventura, proſpi

EPIST

De Papirio Fabiano philoſopho ptis.

FAbiani Papirii 1) libros,
lium, legiſſe te cupidiſſin
ſpondiſſe expectationi tuæ d
loſopho agi, compoſitionem
quod dicis: & effundi verba
mum; habet iſta res ſuam gra
prius orationis leniter lapſæ.
ſe exiſtimo, vtrum exciderit
hoc quoque, quod dicturus ſi

[redacted]

ione, non fine curfu tamen, veniens. Illud fatetur & præfert, non esse se tractatam, 4) n tortam. Sed ita, vt vis, esse credamus; mo-:, non verba composuit; & animis scripsit ista aribus. Præterea, ipso dicente 5) non vacas-i partes intueri; adeo te summa rapuisset: & æ impetu placent, minus præstant ad manum 6) Sed illud quoque multum est, primo ad-oculos occupasse: etiamsi contemplatio dili-uentura est, quod arguat. Si me interrogas, ille est qui iudicium abstulit, 7) quam qui me-) Et scio hunc tutiorem esse: scio audacius fi-uturo promittere. 9) Oratio solicita philoso-non decet. Vbi tandem erit fortis & constans, iculum sui faciet, qui timet verba? Fabianus at negligens in oratione, sed securus; itaque uenies sordidum. Electa verba sunt, non ca-nec huius seculi more contra naturam suam & inuersa; splendida tamen, quamuis suman-nedio: sensus honestos & magnificos habent, actos in sententiam, 10 sed latius ductos. 11) mus, quid parum recisum 12) sit, quid parum

ractatam) quæ fingi enim & comta esse oportet, mul-nibus tractari oportet.

so dicente) si recitantem audisses.

d manum relata) in manum sumta & relecta minus pla-em audita. *Lips.*

dicium abstulit) in dicendo rapuit, & velut inuitum *Lips.*

ui meruit) accurata scriptione aut dictione. *Id.*

le futuro promittere) famam scilicet perennaturam.

ductos in sententiam) vt acute & sententiose dicta vi-

atius ductos) libero stylo explicatos.

ecisum) latius enim ductos illi sensus tribuerat.

non constat. Quidam illam
comptam: quidam vsque eo
quæ mollius casus explicuit,
& clausulas abrumpant, ne a
deant. Lege Ciceronem c
pedem seruat, curata, lenta,
At contra, Pollionis Asinii s
vbi minime exspectes, reli
Ciceronem omnia desinunt: a
exceptis paucissimis, quæ ad
vnum exemplar, adstricta su
tibi videri dicis omnia, & pa
carere eum iudico. Non sun
da, & ad animi tenorem qu
formata, nec depressa, sed pl
rius vigor, stimulique quos
sententiarum: sed totum corp
incomptum, honestum est.
sed debet 17 dignitatem. Al

13. *Structum*) compositum.

sis præponere. Dic Ciceronem, cuius libri ad philosophiam pertinentes, pene totidem sunt, quod Fabiani. Cedam sed non statim pusillum est, si quid maximo minus est. Dic Asinium Pollionem. Cedam: & respondeamus: In re tanta eminere est, & post duos esse. Nomina adhuc Liuium. Scripsit enim & dialogos, quos non magis philosophiæ annumerare possis, quam historiæ: & ex professo philosophiam continentes libros. Huic quoque dabo locum: vide tamen, quam multos antecedat, qui a tribus vincitur, & tribus eloquentissimis. Sed non præstat omnia. non est fortis oratio eius, quamuis elata sit: non est violenta, nec torrens, quamuis effusa sit: non est perspicua, sed pura. Desideres, inquies, contra vitia aliquid aspere dici, contra pericula animose, contra fortunam superbe, contra ambitionem contumeliose. Volo luxuriam obiurgari, libidinem traduci, impotentiam frangi: sit aliquid oratorie acre, tragice grande, comice exile. Vis illum assidere pusillæ rei, verbis? Ille rerum se magnitudini addixit: eloquentiam, velut vmbram, non hoc agens, trahit. Non erunt sine dubio singula circumspecta, nec in se collecta nec omne verbum excitabit ac punget: fateor: exibunt multa, nec ferient, & interdum otiosa præterlabetur oratio: sed multum erit in omnibus locis & ingens sine tædio spatium. Denique illud præstabit, vt liqueat tibi, illum sensisse quæ scripsit. Intelliges actum hoc, vt tu scires quid illi placeret; non vt ille placeret tibi. Ad profectum omnia tendunt, & ad bonam mentem: non quæritur plausus. Talia esse scripta eius, non dubito, etiam si magis reminiscor quam teneo: hæretque mihi color eorum, non ex recenti conuersatione familiariter, sed summatim, vt solet ex vetere notitia. Cum audirem certe illum, talia mihi videbantur: non solida, sed plena, quæ

De subita morte cuiusdam not
fidendum aut spondendum
ideoque vita bona non di
non optanda: & exagita
votum.

OMnis dies, omnis hora,
dit, & aliquo argumento
litatis oblitos, cum æterna me
ad mortem. Quid sibi istud p
Senecionem Cornelium, equi
dum & officiosum, noueras:
ipse promouerat, & iam illi
cetera. Facilius enim crescit
Pecunia quoque 1) circa p
moram habet, dum ex illa er
cio diuitii imminebat, ad qu
bant efficacissimæ, & quæren

cto, & sine spe iacenti, vsque in noctem assedisset, cum hilaris cœnasset, genere valetudinis præcipiti abreptus, angina, vix compressum arctatis faucibus spiritum traxit in lucem. Intra paucissimas ergo horas, postquam omnibus erat sani ac valentis officiis functus, decessit. Ille qui & mari & terra pecuniam agitabat, qui ad publica quoque, nullum relinquens inexpertum genus quæstus, accesserat; in ipso actu bene cedentium rerum, in ipso procurrentis pecuniæ impetu, raptus est.

Insere nunc, Melibœe, pyros, pone ordine vites.

Quam stultum est ætatem disponere? ne crastino quidem dominamur. O quanta dementia est spes longas inchoantium! Emam, ædificabo, credam, exigam, honores geram, tum demum lassam & plenam senectutem in otium referam. Omnia, mihi crede, etiam felicibus dubia sunt. Nihil sibi quisquam de futuro debet promittere: id quoque quod tenetur, per manus exit, & ipsam quam premimus horam, casus incidit. Voluitur tempus, rata quidem lege, sed per obscurum: quid autem ad me, an naturæ certum sit, quod mihi incertum est? Nauigationes longas, & pererratis littoribus alienis, seros in patriam reditus proponimus; militiam, & castrensium laborum tarda manupretia; 2) procurationes, officiorumque per officia processus: cum interim ad latus mors est. quæ quoniam nunquam cogitatur, nisi aliena; nobis subinde ingeruntur mortalitatis exempla, non diutius, quam dum miramur, hæsura. Quid autem est stultius, quam mirari id vllo die factum, quod omni

2. *Tarda manupretia*) nam promotiones castrenses gradatim fiebant, nec magna nisi in extremis præmia. *Lips.*

re. Ex hac autem indigen
piditas futuri, exedens anim
dubitatione venientium, qu
tum fit illud quod reſtat, au
inexplicabili formidine agi
giemus hanc volutationem?
prominebit, ſi in ſe colliget
ſuſpenditur, cui irritum eſt
quid mihi debui, redditum
ſcit, nihil intereſſe inter die
deinceps dierum rerumque v
ſpicit, & cum multo riſu ſe
Quid enim varietas mobilitas
ſi certus ſit aduerſus incerta
pera viuere: & ſingulos d
Qui hoc modo ſe aptabit, cu
ta, ſecurus eſt. In ſpe viuen
que tempus elabitur: ſubito
mum atque miſerrima omnia
Inde illud Mæcenatis turpiſſi
bilitatem non recuſat, & de

Debilem facito manu,
Debilem pede, coxa;
Tuber adstrue gibberum,
Lubricos quate dentes.
Vita dum superest, bene est.
Hanc mihi, vel acuta
Si sedeam cruce, sustine.

Quod miserrimum erat, si incidisset, optatur: & tamquam vita petitur, supplicii mora. Contemptissimum putarem, si viuere vellet vsque ad crucem. Tu vero, inquit, me debilites licet, dum spiritus in corpore fracto & inutili maneat: deprāues licet, dum monstroso & distorto temporis aliquid accedat: suffigas licet, & acutam sessuro crucem subdas: est tanti, vulnus suum premere, & patibulo pendere destrictum, dum differat id quod est in malis optimum, supplicii finem. Est tanti, habere animam, vt agam. 5) Quid huic optes, nisi deos faciles? 6) quid sibi vult ista carminis effeminati turpitudo? quid timoris dementissimi pactio? quid tam fœda vitæ mendicatio? Huic putas vmquam recitasse Virgilium,

Vsque adeone mori miserum est?

Optat vltima malorum: & quæ pati grauissimum est, extendi ac sustineri cupit. qua mercede? scilicet vitæ longioris. Quid autem huius viuere est? diu mori. Inuenitur aliquis, qui malit inter supplicia tabescere, & perire membratim, & toties per stillicidia 7) amittere

5. *Vt agam*) agere animam dicuntur, qui moriuntur.
6. *Deos faciles*) in pœnam stolidi voti, exauditionem eius.
7. *Per stillicidia*) sensim & guttatim quasi, beata morte.

sunt: etiam amicum prodere; liberos ad stuprum manu sua trad
cem videre, tot consciam sceler
tæ cupido est: discendumque, n
patiaris quod quandoque patienc
viuas referre, non quamdiu: sa
bene, ne diu.

EPIST.

Aliquid de immortalitate anima
An claritas post mortem ad m
tenuiter primo & scholastice:
gis, & ad Deum ac cælestia an
hoc, sarcinam aut velamentum
& exui, cum Deus & dies ille

Quomodo molestus est iucund
ti, qui excitat: aufert enim
falsam, effectum tamen veræ ha
la tua mihi fecit iniuriam. reuo

& in possessionem omnis aeui transiturus: cum subito experrectus sum, epistula tua accepta, & tam bellum somnium perdidi. quod repetam, si te dimisero, & redimam. Negas me epistola prima totam quaestionem explicuisse, in qua probare conabar id quod nostris placet, claritatem quae post mortem contingit, bonum esse. Id enim me non soluisse, quod opponitur nobis: Nullum, inquiunt, bonum ex distantibus: hoc autem ex distantibus constat. Quod interrogas, mi Lucili, eiusdem quaestionis est, loci alterius: & ideo non hoc tantum, sed alia quoque eodem pertinentia, distuleram. Quaedam enim, vt scis, moralibus rationalia 1) immixta sunt. Itaque illam partem recta ad mores pertinentem tractaui, Numquid stultum sit ac superuacuum, vltra extremum diem curas transmittere. An cadant bona nostra nobiscum, nihilque sit eius qui nullus est. An ex eo, quod cum erit, sensuri non simus, antequam 2) aliquis fructus percipi aut peti possit. Haec autem omnia ad mores spectant: itaque suo loco posita sunt. At quae a dialecticis contra hanc opinionem dicuntur, segreganda fuerunt: & ideo seposita sunt. Nunc quia omnia exigis, omnia quae dicunt persequar, deinde singulis occurram. At nisi aliquid praedixero, intelligi non poterunt quae refellentur. Quid est, quod praedicere velim? Quaedam continua esse corpora, vt hominem: quaedam composita, vt nauem, domum, omnia denique quorum diuersae partes iunctura in vnum sunt coactae: quaedam ex distantibus, quorum adhuc membra separata sunt, tanquam exercitus, populus, senatus. Illi enim, per quos ista corpora efficiuntur, iure aut officio cohae-

1. *Rationalia*) Logica.
2. *Antequam*) subintellige *fit* vel *eueniat*.

rent,

rent, natura diducti & singuli sunt. Quid est, quod etiam nunc prædicare velim? Nullum bonum putamus esse, quod ex distantibus constat: vno enim spiritu vnum bonum contineri ac regi debet, vnum esse vnius boni principale. 3) Hoc si quando desideraueris, per se probatur: interim ponendum fuit, quia inde nostra tela mittuntur. Dicitis, inquit, nullum bonum ex distantibus esse. Claritas autem ista, bonorum virorum secunda opinio 4) est. Nam quomodo fama non est vnius sermo, nec infamia vnius mala existimatio: sic nec claritas, vni bono placuisse. Consentire in hoc plures insignes & præstantes viri debent, vt claritas sit. Hæc autem ex iudiciis plurium efficitur, id est, distantium. ergo non est bonum. Claritas, inquit, laus est a bonis bono reddita: laus oratio: oratio vox est, aliquid significans: vox autem, licet virorum sit bonorum, bonum non est. Neque enim quicquid vir bonus facit, bonum est. nam & plaudit, & sibilat: sed nec plausum quisquam, nec sibilum, licet omnia eius admiretur & laudet, bonum dicit, non magis quam sternutamentum aut tussim. Ergo claritas bonum non est. Ad summam, dicite nobis, vtrum laudantis, an laudati bonum sit? Si laudati bonum esse dicitis, tam ridiculam rem facitis, quam si affirmetis meum esse, quod alius bene valeat. Sed laudare dignos, honesta actio est: ita laudantis bonum est, cuius actio est, non nostrum qui laudamur. atqui hoc quærebatur. Respondebo nunc singulis cursim. Primum, an sit aliquid ex distantibus bo-

3. *Principale*) vnum esse debet vnius boni ἡγεμονικόν.
4. *Secunda opinio*) amica & fauens. *Lips.*

num

[redacted]

tiam nunc quæritur, & pars vtraque ſententi-
t. 5) Deinde, claritas deſiderat multa ſuffra-
teſt & vnius boni viri iudicio eſſe contenta:
mnes bonos bonus vnus iudicat. Quid ergo?
& fama erit vnius hominis exiſtimatio, & in-
nius malignus ſermo? Gloriam quoque, in-
itius fuſam intelligo: conſenſum enim mul-
xigit. Diuerſa horum conditio eſt, & illius.
quia ſi de me bene vir bonus ſentit, eodem
m, quo, ſi omnes boni idem ſentirent. o-
nim ſi me cognouerint, idem ſentient. Par
meque iudicium eſt: æque vero infiſtitur ab his,
idere non póſſunt. Ita pro eo eſt, ac ſi omnes
ntiant: quia aliud ſentire non poſſunt. Ad
& famam, non eſt ſatis vnius opinio. Illic
oteſt vnius ſententia, quod omnium: quia
n ſi perrogetur, vna erit: hic diuerſa diſſi-
iudicia ſunt, diſſimiles affectus. Dubia o-
menias, leuia, ſuſpecta. Putas tu poſſe ſen-
vnam omnium eſſe? non eſt vnius vna. Il-
t verum: veritatis vna vis, vna facies eſt: a-
falſa ſunt, quibus aſſentiuntur. Numquam
alſis conſtantia eſt: variantur & diſſident. Sed
quit, nihil aliud quam vox eſt: vox autem
non eſt. Cum dicunt claritatem laudem eſſe
m, a bonis redditam: iam non ad vocem re-
ſed ad ſententiam. Licet enim vir bonus ta-
d aliquem iudicet dignum laude, laudatus
æterea, aliud eſt laus, aliud laudatio. Hæc
m exigit. Itaque nemo dicit laudem fune-
ſed laudationem, cuius officium oratione
Cum dicimus aliquem laude dignum, non
lli benigna hominum, ſed iudicia promitti-

tentias) ſuffragia.

mus. Ergo laus etiam taciti eſt bene ſentientis, ac bonum virum apud ſe laudantis. Deinde, vt dixi, ad animum refertur laus, non ad verba; quæ conceptam laudem egerunt, & in notitiam plurium emittunt. Laudat, qui laudandum eſſe iudicat. Cum Tragicus ille apud nos ait, Magnificum eſſe laudari a laudato viro: laude digno, ait. Et cum æque antiquus poëta ait, Laus alit artes: non laudationem dicit, quæ corrumpit artes nihil enim æque & eloquentiam & omne aliud ſtudium auribus deditum vitiauit, quam popularis aſſenſio. Fama vtique vocem deſiderat, claritas non. poteſt enim citra vocem contingere, contenta iudicio: plena eſt, non tantum inter tacentes, ſed etiam inter reclamantes. Quid interſit inter claritatem & gloriam, dicam. Gloria multorum iudiciis conſtat, claritas bonorum. Cuius, inquit, bonum eſt claritas, id eſt, laus bono a bonis reddita? vtrum laudati, an laudantis? Vtriuſque: meum qui laudor, quia natura me amantem omnium genuit; & bene feciſſe gaudeo, & gratos me inueniſſe virtutum interpretes lætor. Hoc plurium bonum eſt, quod grati ſunt, ſed & meum. Ita enim animo compoſitus ſum, vt aliorum bonum, meum iudicem: vtique eorum, quibus ipſe ſum boni cauſſa. Eſt illud laudantium bonum: virtute enim geritur: omnis autem virtutis actio bonum eſt. Hoc contingere illis non potuiſſet, niſi ego talis eſſem. Itaque vtriusque bonum eſt, merito laudari; tam mehercule, quam bene iudicaſſe, iudicantis bonum eſt, & eius, ſecundum quem iudicatum eſt. Numquid dubitas, quin iuſtitia & habentis bonum ſit, & eius cui debitum ſoluit? Merentem laudare, iuſtitia eſt: igitur vtriuſque bonum eſt. Cauillatoribus iſtis abunde reſponderimus. Sed non debuit hoc nobis eſſe propoſitum, arguta diſſerere, & philoſophiam in

has

has angustias ex sua maiestate detrahere. Quanto satius est, ire aperta via & recta, quam sibi ipsi flexus disponere quos cum magna molestia debeas relegere? neque enim quidquam aliud istæ disputationes sunt, quam inter se perite captantium lusus. Dic potius, quam naturale sit, in immensum mentem suam extendere. Magna & generosa res est humanus animus: nullos sibi poni nisi communes & cum Deo terminos patitur. Primum, humilem non accipit patriam: Ephesum aut Alexandriam, aut si quod est etiamnunc frequentius incolis, latius tectis solum. Illi patria est, quodcumque suprema & vniuersa circuitu suo cingit: hoc omne conuexum, intra quod iacent maria cum terris, intra quod aër humanis diuina secernens 6) etiam coniungit, 7) intra quod disposita tot numina in actus suos excubant. Deinde, arctam ætatem sibi dari non finit. Omnes, inquit, anni mei sunt. nullum sæculum magnis ingeniis clusum est, nullum non cogitationi peruium tempus. Cum venerit dies ille qui mixtum hoc diuini humanique secernat corpus, hoc, vbi inueni, relinquam: ipse me diis reddam. nec nunc sine illis sum, sed graui terrenoque detineor. Per has mortalis æui moras, illi meliori vitæ longiorique proluditur. Quemadmodum nouem mensibus nos tenet maternus vterus, & præparat non sibi, sed illi loco in quem videmur emitti, iam idonei spiritum trahere, & in aperto durare: sic per hoc spatium, quod ab infantia patet in senectutem, in alium mature scimus partum. Alia origo nos exspectat, alius rerum status. Nondum cælum, nisi ex interuallo, pati possumus. Proinde in-

6. (*Humanis diuina secernens*) nam super aërem coelum statim incipit, vbi dii. *Lips.*

7. *Etiam coniungit*) quia terram cum coelo connectit medius interiectus aër.

trepi-

mus. Ergo laus etiam taciti eſt bene ſ
bonum virum apud ſe laudantis. Dei
ad animum refertur laus, non ad verb
ceptam laudem egerunt, & in notitiar
mittunt. Laudat, qui laudandum eſſe i
Tragicus ille apud nos ait, Magnificum
laudato viro: laude digno, ait. Et cum æ
poëta ait, Laus alit artes: non laudation
corrumpit artes. nihil enim æque & elo
omne aliud ſtudium auribus deditum vi
popularis aſſenſio. Fama vtique voce
claritas non. poteſt enim citra vocem
contenta iudicio: plena eſt, non tantun
tes, ſed etiam inter reclamantes. Qui
ter claritatem & gloriam, dicam. Glor
iudiciis conſtat, claritas bonorum. C
bonum eſt claritas, id eſt, laus bono a bo
vtrum laudati, an laudantis? Vtriuſque
laudor, quia natura me amantem omn
& bene feciſſe gaudeo, & gratos me inu
tum interpretes lætor. Hoc plurium
quod grati ſunt, ſed & meum. Ita enim
poſitus ſum, vt aliorum bonum, meum
tique eorum, quibus ipſe ſum boni cauſ
laudantium bonum: virtute enim geritu
tem virtutis actio bonum eſt. Hoc con
non potuiſſet, niſi ego talis eſſem. I
que bonum eſt, merito laudari; tam
quam bene iudicaſſe, iudicantis bonum
ſecundum quem iudicatum eſt. N
bitas, quin iuſtitia & habentis bonum
cui debitum ſoluit? Me ... laudare,
igitur vtriuſque bonu ... uillatu
bunde reſpondetimu ... debuit
ſe propoſitum, argu ... & phil

reducat. Hinc nunc quoque tu quantum potes, subuola: vtique etiam 10) necessariis, quae cohaerebunt, alienus. Iam hinc, altius aliquid sublimiusque meditare. Aliquando naturae tibi arcana retegentur, discutietur ista caligo, & lux vndique clara percutiet. Imaginare tecum, quantus ille sit fulgor, tot sideribus inter se lumen miscentibus. Nulla serenum vmbra turbabit: aequaliter splendebit omne caeli latus: dies & nox, aëris infimi vices sunt. Tunc in tenebris vixisse dices, cum totam lucem totus adspexeris: quam nunc, per angustissimas oculorum vias, obscure intueris, & tamen admiraris iam procul. Quid tibi videbitur diuina lux, cum illam suo loco videris? haec cogitatio nihil sordidum animo subsidere sinit, nihil humile, nihil crudele. Deos omnium rerum esse testes ait, illis nos approbari, illis in futurum parari iubet, & aeternitatem proponere; quam qui mente concepit, nullos horret exercitus, non terretur tuba, nullis ad timorem minis agitur. Quid ni non timeat, qui mori sperat? Si is quoque, 11) qui tamdiu animum iudicat manere, quamdiu retinetur corporis vinculo; exsolutum, statim spargi; id agit, vt etiam post mortem vtilis esse possit. Quamuis enim ipse ereptus sit oculis, tamen

Multa viri virtus animo, multusque recursat
Gentis honos.

Cogita, quantum nobis exempla bona prosint: scis magnorum virorum non minus praesentia, esse vtilem memoriam.

10. *Vtique etiam*) Gronouius legit: *caris quoque necessariis cohaere vt alienus.*
11. *Si is quoque*) Epicurum intelligit.

Q uenire, sed possunt o
dico, ruinam, aliaque,
insidiantur: illa potius vid
seruant, quæ captant. R
ves, naufragium facere,
ne homini quotidianum
te expedi, hoc intentis ocu
malum frequentius, nul
blandius. Tempestas mi
crepant ædificia, antequ
fumus incendium: subita
eo diligentius tegitur, q
si istorum tibi qui occurr
num effigies habent, ani
larum 1) perniciosior est p
sire non queunt. Num
dum nisi necessitas inigit
guntur ad pugnam: hom
2) Tu tamen ita cogita,
sit: vt cogites, quod sit l
intuere, ne lædaris; alt

dis omnium læteris, mouearis incommodis: & memineris quæ præstare debeas, quæ cauere. Sic viuendo quid consequeris? non, vt ne noceant; sed, ne fallant. Quantum autem potes, in philosophiam secede. illa de sinu suo proteget: in huius sacrario eris aut tutus, aut tutior. Non arietant inter se, nisi in eodem ambulantes. Quod autem 3) ipsam philosophiam, non debebis iactare, multis fuit periculi caussa, insolenter tractata, & contumaciter. Vitia tibi detrahat, non alii exprobret: non abhorreat a publicis moribus; nec hoc agat, vt quidquid non facit, damnare videatur. Licet sapere sine pompa, sine inuidia.

EPIST. CIV.

De inualetudine sua, de cura & caritate in se vxoris. Locum se mutasse, vt recrearetur: & hinc de Peregrinatione pulcherrima dissertatio. Non esse eam a se vtilem, nisi animo talis efficitur. Ille emendetur, affectus recidantur: omnia tunc loca & status iucunda. Peregrinatio etiam alia pulcherrima, ad priscos & magnos viros ire, illos cogitatione intueri atque imitari. Hoc vitia tollit, virtutes inserit: atque istuc Lucilium vocat.

IN Nomentanum meum fugi, quid putas? vrbem? imo febrem & quidem surrepentem. Iam manum mihi iniecerat: protinus itaque parari vehiculum iussi, Paulina mea retinente. Medicus initia esse dicebat, motis venis, sed incertis, & naturalem turbantibus modum. Exire perseueraui. Illud mihi in ore erat domini mei 1) Gallionis: qui cum in Acha-

3. *Quod autem*) *Quin etiam* leg. *Gronov.*
1. *Domini mei*) patres atque etiam fratres honoris caussa dominos vocabant. *Lips.*

mihi in mentem, in hoc sen
cui parcitur. Itaque quonia
tro, vt me fortius amet: 2) i
diligentius amem. Indulge
affectibus: & interdum etiam
ritus in honorem suorum vel
dus, & in ipso ore retinendu
vendum sit, non quamdiu iu
Ille qui non vxorem, non ami
us in vita commoretur, qui p
est. Hoc quoque imperet sib
rum exigit: nec tantum si vul
mittat, & suis se commodet.
liena caussa ad vitam reuerti
fecerunt. Sed hoc quoque
stimo, senectutem suam, c
securior sui tutela, & vitæ v
conseruare, si scias alicui tu
ptabile. Habet præterea in
gaudium, & mercedem. qu

quomodo mihi consilium profectionis cesserit? Vt primum grauitatem vrbis excessi, & illum odorem culinarum fumantium, quæ motæ quidquid pestiferi vaporis obruerant, cum puluere effundunt, protinus mutatam valetudinem sensi. Quantum deinde adiectum putas viribus, postquam vineas attigi? in pascuum emissus, cibum meum inuasi. Repitiui ergo iam me. 4) non permansit marcor ille corporis dubii, & male cogitantis: incipio toto animo studere. Non multum ad hoc locus confert, nisi se sibi præstet animus, qui secretum & in occupationibus mediis, si volet, habebit. At ille qui regiones eligit, & otium captat, vbique quo distringatur inueniet. Nam Socratem quærenti cuidam, quod nihil sibi peregrinationes profuissent, respondisse ferunt: Non immerito hoc tibi euenit: tecum enim peregrinabaris. O quam bene cum quibusdam ageretur, si a se aberrarent! Nunc primi seipsos sollicitant, corrumpunt, territant. Quid prodest mare traiicere, & vrbes mutare? si vis ista, quibus vrgeris effugere, non alibi sis oportet, sed alius. Puta venisse te Athenas, puta Rhodon: elige arbitrio tuo ciuitatem: quid ad rem pertinet, quos illa mores habeat? tuos adferes. Diuitias iudicabis bonum? torquebit te paupertas, & (quod est miserrimum) falsa. Quamuis enim multum possideas, tamen quia aliquis plus habet, tanto tibi videberis defici, quanto vinceris. Honores iudicas bonum? male te habebit ille consul factus, ille etiam refectus: ringeris, quoties aliquem in fastis sæpius legeris. Tantus erit ambitionis furor, vt nemo tibi post te videatur, si aliquis ante te fuerit. Maximum malum iudicabis

4. *Repetiui iam me*) recuperaui antea amissum. Sum qui fui. *Lips.*

Ipsa pax timores subministr
bebitur fides, consternata s
suetudinem pauoris improu
salutis suæ inhabilis est. N
magis autem periculis pater
iudicabis malum, aliquem e
re; cum interim hoc tam
quod arboribus amœnis &
decidant folia. Quidquid
get vt videras dum vireret.
excutiet. sed quemadmodu
est, quia renascuntur; sic is
oblectamenta vitæ putas es
tur 7), etiam si non renascar
Ne tu quidem idem eris.
mutat: sed in aliis rapina fa
quia non ex aperto fit. Alii

---

5. *Quod ante ipsam est*) qu
dutem metus.
6. *Quicquid te delectat*) ...

furto ſubducimur. Horum nihil cogitabis, nec remedia vulneribus appones, ſed ipſe tibi ſeres ſolicitudinum cauſſas, alia ſperando, alia deſperando? Si ſapis, alterum alteri miſceas: nec ſperaueris ſine deſperatione, nec deſperaueris ſine ſpe. Quid per ſe prodeſſe peregrinatio cuiquam potuit? Non voluptates illa temperauit, non cupiditates refrenauit, non iras repreſſit, non indomitos amoris impetus fregit, nulla denique animo mala eduxit, non iudicium dedit, non excuſſit errorem; ſed vt puerum ignota mirantem, ad breue tempus rerum aliqua nouitate detinuit. Ceterum inconſtantiam mentis, quæ cum maxime ægra eſt, laceſſit, mobiliorem leuioremque reddit ipſa iactatio. Itaque quæ petierant cupidiſſime loca, cupidius deſerunt, & auium modo tranſuolant, citiusque quam venerant, abeunt. Peregrinatio notitiam dabit gentium, nouas tibi montium formas oſtendet, inuſitata ſpatia camporum, & irriguas perennibus aquis valles, & alicuius fluminis ſub obſeruatione naturam: ſiue, vt Nilus, æſtiuo incremento tumet; ſiue, vt Tigris, eripitur ex oculis, & acto per occulta curſu, integræ magnitudini redditur; ſiue, vt Mæander, poëtarum omnium exercitatio & ludus, implicatur crebris anfractibus, & ſæpe in vicinum alueo ſuo admotus, antequam ſibi influat, flectitur; ceterum neque meliorem faciet, neque ſaniorem. Inter ſtudia verſandum eſt, & inter auctores ſapientiæ, vt quæſita diſcamus, nondum inuenta quæramus. Sic eximendus animus ex miſerrima ſeruitute, in libertatem aſſeritur. Quamdiu quidem neſcieris, quid fugiendum, quid petendum, quid neceſſarium, quid ſuperuacuum, quid iuſtum, quid honeſtum ſit: non erit hoc peregrinari, ſed errare. Nullam tibi opem feret iſte

dicum, vt fracta pars iung
reponatur. Quid ergo?
& extortum, credis locoru
maius eſt iſtud malum, q
n) Peregrinatio non facit
nulla ars loco diſcitur. Q
omnium maxima in itiner
crede, iter eſt, quod te ex
extra metus ſiſtat: aut ſi qu
illuc humana pergeret. T
macerabuntque per terras
malorum geſtaris cauſſas.
miraris? tecum ſunt quæ
onera tibi detrahe & deſi
contine. Omnem ex an
vis peregrinationes habere
ſana. Hærebit tibi auari
doque conuixeris: hærebi
perbo conuerſaberis: nun
contubernio pones: incen
rorum ſodalitia. Si velis vi

tonibus viue, cum Lælio, cum Tuberone: quod si conuiuere etiam Græcis iuuat, cum Socrate, cum Zenone versare. Alter te docebit mori, si necesse erit: 12) alter antequam necesse erit. 13) Viue cum Chrysippo, cum Posidonio. Hi tibi tradent diuinorum humanorumque notitiam. hi iubebunt in opere esse: nec tantum scite loqui, & in oblectationem audientium verba iactare, sed animum indurare, & aduersus minas erigere. Vnus est enim huius vitæ fluctuantis & turbidæ portus, euentura contemnere, stare fidenter, aperte 14) tela fortunæ aduerso pectore excipere, non latitantem, nec tergiuersantem. Magnanimos nos natura produxit: & vt quibusdam animalibus ferum dedit, quibusdam subdolum, quibusdam pauidum, ita nobis gloriosum & excelsum spiritum, quærentem vbi honestissime, non vbi tutissime viuat; simillimum mundo: 15) quem quantum mortalibus passibus licet, sequitur æmulaturque. Profert se, laudari & adspici credit. 16) Dominus omnium est, supra omnia est. itaque nulli se rei submittit: nihil illi videtur graue, nihil asperum, quod virum incuruet.

Terribiles visu formæ, letumque Laborque:

minime quidem, si quis rectis oculis intueri illa pos-

12. *Alter te docebit mori, si necesse erit*) Socrates, qui mortem si aduenerit æquo animo ferre docet.

13. *Alter antequam necesse erit*) Zeno. Stoici enim vltro arcessere mortem, & præuenire naturam vel necessitatem docebant.

14. *Stare fidenter, aperte*) *stare fidenter ac rectum.* Gronov.

15. *Mundo*) cœlo.

16. *Laudari & adspici credit*) ita agit ac si omnium oculi in se sint intenti.

quam, in iſtis eſt tam for
gauit? Quid eſt, obſecro
borem vir, mortem homo
iſti, qui non putant fieri
poſſunt, & aiunt nos loqu
ra humana ſuſtineat. At
exiſtimo? ipſi quoque ha
ſunt. Denique quem vm
tem? cui non faciliora ap
difficilia ſunt, non audem
difficilia ſunt. Si tamen
cipite Socratem perpeſſiti
aſpera iactatum, inuictu
quam grauiorem illi dom
laboribus, quos militares
ille domi exercitus. ſiue
bus feram, lingua petula
les, & matri quam patri
bello fuit, aut in tyranni
ac tyrannis ſæuiore, Vig
gnatum eſt: poſt finita ar

[redacted]

, dictus est: post hæc carcer, & venenum, ne eo animum Socratis non mouerunt, vt ne quidem mouerint. Illam mirabilem lau- singularem, vsque ad extremum seruauit: riorem quisquam, non tristiorem Socratem qualis fuit in tanta inæqualitate fortunæ. Vis exemplum? accipe hunc M. Catonem re- m, cum quo & infestius fortuna egit, & per- Cui cum omnibus locis obstitisset, nouiss in morte: ostendit tamen virum fortem uita fortuna viuere, inuita mori. Tota aut in armis est exacta ciuilibus, aut in ætate nte iam ciuile bellum. Et hunc licet dicas us, quam Socratem, in seruitute vixisse: ni- Cn. Pompeium, & Cæsarem, & Crassum pa- tatis socios 19) fuisse. Nemo mutatum Ca- toties mutata rep. vidit: eundem se in o- u præstitit. In prætura, in repulsa, in accusa- prouincia, in concione, in exercitu, in mor- que in illa reip. trepidatione, cum illinc Cæ- decem legionibus pugnacissimis subnixus, tot um gentium præsidiis hinc Cn. Pompeius, aduersus omnia. Cum alii ad Cæsarem in- t, alii ad Pompeium, solus Cato fecit aliquas partes. Si animo complecti volueris illius m temporis, videbis illinc 20) plebem & e- rectum ad res nouas vulgum: hinc 21) opti- equestrem ordinem, quidquid erat in ciui- cti & lecti: duos in medio relictos, Remp. tem. Miraberis, inquam, cum animaduer-

---

ertatis socios) eos libertatis tuendæ caussa societa- sse, & triumuiratum constituisse.

nc) a partibus Cæsaris.

ic) a partibus Pompeii.

Atri-

Atridem, Priamumque, & sævum ambei lem.

Vtrumque enim improbat, vtrumque exam fert de vtroque sententiam. Ait se, si Cæsa moriturum: si Pompeius, exsulaturum. bebat quod timeret, qui ea sibi & victo & vict stituerat, quæ constituta esse ab hostibus i poterant? Periit itaque ex decreto suo. Vi homines labores pati? per medias Africæ so pedes duxit exercitum. Vides posse tolera & in collibus arentibus, sine vllis impedime exercitus reliquias trahens, inopiam humori tus tulit: & quoties aquæ fuerat occasio, no bibit. Vides honorem & notam posse conte dem quo repulsus est die, in comitio pila lu des posse non timeri potentiam superiori Pompeium & Cæsarem, quorum nemo offendere audebat, nisi vt alterum deme simul prouocauit. Vides tam morten contemni quam exsilium? & exsilium sibi i mortem, & interim bellum. Possumus itaqu sus ista tantum habere animi: libeat modo s re iugo collum. In primis autem despuendæ luptates: eneruant, & effeminant, & mul tunt. multum autem a fortuna petendum es inde spernendæ opes: auctoramenta 22) sunt tum. Aurum & argentum, & quidquid ali ces domos onerat, relinquatur. non potes constare libertas. Hanc si magno æstimas, om vo æstimanda sunt.

---

22. *Auctoramento*) præmia quibus vendimus lib *Lipf.*

E

EPIST. CV.

Breuia, sed vtilia, præcepta ad Securitatem. Lege, & vsurpa.

QUæ obseruanda tibi sint, vt tutior viuas, dicam. Tu tamen sic audias censeo ista præcepta, quomodo si tibi præciperem, qua ratione bonam valetudinem in Ardeatino tuereris. Considera, quæ sint quæ hominem in perniciem hominis instigent: invenies spem, inuidiam, odium, metum, contemptum. Ex omnibus istis, adeo leuissimum est contemptus; vt multi in illo remedii caussa delituerint. 1) Quem quis contemnit, calcat sine dubio, sed transit. Nemo homini contempto pertinaciter, nemo diligenter nocet. Etiam in acie iacens præteritur: cum stante pugnatur. Spem improborum vitabis, si nihil habueris quod cupiditatem alienam & improbam irritet, si nihil insigne possederis. Concupiscuntur enim insignia, etiam si parum nota sunt. Sic vero inuidiam effugies, si te non ingesseris oculis, si bona tua non iactaueris, si scieris in sinu gaudere. Odium autem ex offensa sic vitabis, neminem lacessendo gratuito: a quo te sensus communis tuebitur. fuit enim hoc multis periculosum. Quidam odium habuerunt, nec inimicum. Illud, ne timearis, præstabit tibi & fortunæ mediocritas, & ingenii lenitas: cum te esse homines scient, quem offendere sine periculo possint. Reconciliatio tua & facilis sit, & certa. Timeri autem tam domi molestum est, quam foris: tam a seruis, quam a liberis. Nulli non ad nocendum satis

1. *Remedii causa delituerint)* vt Brutus qui Reges eiicit, qui vt Liuius habet *in contemtu tutus erat.*

viri-

implicari: pe pluris remedium
constet. Nihil tamen æque proc
re, & minimum cum aliis loqui
Est quædam dulcedo sermonis.
ditur, & non aliter quam ebriet
producit. Nemo quod audie
quantum audierit, loquetur. Q
non tacebit auctorem Habet vi
cui tantum credit, quantum ipsi
rulitatem suam custodiat, & cont
bus, populum faciet. 2) Sic q
erat, rumor est. Securitatis m
hil iniqui facere. Confusam vi
impotentes agunt: tantum met
cent: nec vllo tempore vacant.
cum fecerunt, hærent, conscien
patitur, ac subinde respondere
pœnas, quisquis exspectat:
ruit, exspectat. Tutum alic
conscientia præstat, nulla sec
se, etiam si non deprehenditu

tum videtur, non satis tectum. Nocens habuit aliquando latendi fortunam, numquam fiduciam.

EPIST. CVI.

Tenuis & Chrysippea quaestio, An Bonum sit corpus? In extremo aliquid contra argutias.

TArdius rescribo ad epistolas tuas, non quia districtus occupationibus sum: hanc excusationem caue audias; vaco, & omnes qui volunt, vacant. Neminem res sequuntur: ipsi illas amplexantur, & argumentum esse felicitatis occupationem putant. Quid ergo fuit, quare non protinus rescriberem ei, de quo quærebas? Veniebat in contextum operis mei: scis enim me moralem philosophiam velle complecti, & omnes ad eam pertinentes quæstiones explicare. Itaque dubitaui vtrum differrem te, an, donec suus isti rei veniret locus, ius tibi extra ordinem dicerem: humanius visum est, tam longe venientem 1) non detinere. Itaque & hoc ex illa serie rerum cohærentium excerpam, & si qua erunt huiusmodi, non quærenti tibi vltro mittam. Quæ sint hæc, interrogas? Quæ scire magis iuuat, quam prodest: sicut hoc de quo quæris, an bonum corpus sit. Bonum prodest: facit enim: quod facit, corpus est: bonum, agitat animum, & quodammodo format & continet: quæ ergo propria sunt corporis, ea corporis bona sunt: corpora ergo sunt, & quæ animi sunt. nam & hic corpus est. bonum hominis necesse est corpus sit, cum ipse corporalis. Mentior, nisi & quæ alunt illud, & quæ valetudinem eius vel custodiunt vel restituunt, corpora sunt: ergo & bonum eius corpus est. Non puto te dubitaturum, an affectus corpora sint, vt aliud

1. *Tam longe venientem*) ex Sicilia scribentem.

quo-

quoque de quo non quæris, infulciam: tanquam ira, amor, tristitia, si dubitas, vide an vultum nobis mutent, an frontem adstringant, an faciem diffundant, an ruborem euocent, an fugent sanguinem. Quid ergo? tam manifestas corpori notas credis imprimi, nisi a corpore? Si affectus corpora sunt, & morbi animorum, & auaritia, crudelitas, indurata vitia, & in statum inemendabilem adducta: ergo & malitia, & species eius omnes, malignitas, inuidia, superbia. Ergo & bona. primum quia contraria istis sunt: deinde, quia eadem tibi indicia præstabunt. An non vides, quantum oculis det vigorem fortitudo? quantam intentionem prudentia? quantam modestiam & quietem reuerentia? quantam serenitatem lætitia? quantum rigorem seueritas, quantam remissionem veritas? Corpora ergo sunt, quæ colorem habitumque corporum mutant, quæ in illis regnum suum exercent. Omnes autem quas retuli virtutes, bona sunt, & quidquid ex illis est. Numquid est dubium, an id quo quid tangi potest, corpus sit?

Tangere enim & tangi, nisi corpus, nulla potest res,

vt ait Lucretius.

Omnia autem ista quæ dixi, non mutarent corpus, nisi tangerent: ergo corpora sunt. Etiamnunc, cui tanta vis est, vt impellat & cogat & retineat & iubeat, corpus est. Quid ergo? Non timor retinet? non audacia impellit? non fortitudo immittit, & impetum dat? non moderatio refrænat ac reuocat? non gaudium extollit? non tristitia adducit? Denique quidquid facimus, aut malitiæ, aut virtutis gerimus imperio: quod imperat corpori, corpus est: quod vim corpori affert, corpus. Bonum corporis corporale est: bonum hominis, & corporis bonum est; ita-

que

que corporale est. Quoniam, vt voluisti, morem gessi tibi, nunc ipse dicam mihi, quod dicturum esse te video. Latrunculis ludimus: in superuacuis subtilitas teritur. non faciunt bonos ista, sed doctos. Apertior res est, sapere: imo simplicior. paucis opus est ad mentem bonam litteris. Sed nos vt cetera in superuacuum diffundimus, ita philosophiam ipsam. Quemadmodum omnium rerum, sic litterarum quoque intemperantia laboramus: non vitæ, sed scholæ discimus.

EPIST. CVII.

Solatur Lucilium & erigit, in fuga seruorum. Ista & alia in vitam incidere: ideoque non inopinata esse debere. Patere igitur, quod non emendas. Bona & sapiens Epistola.

VBi illa prudentia tua? vbi in dispiciendis rebus subtilitas? vbi magnitudo? Tam pusilla te angunt? serui occupationes tuas, occasionem fugæ putauerunt. Si amici deciperent, (habeant enim sane nomen, 1) quod illis Epicurus noster 2) imposuit, & ita vocentur) quo turpius non sint omnibus rebus tuis, 3) desint illi, qui & operam tuam conterebant, & te aliis molestum esse credebant. Nihil horum insolitum, nihil inexspectatum est. Offendi rebus istis tam ridiculum est, quam queri, quod spargaris in publico, aut inquineris in

1. *Habeant enim sane nomen*) Stoici solos sapientes inter se amicos, reliquos socios dicunt. *Lips.*

2. *Epicurus noster*) *noster* quia Epicureus fuerat Lucilius.

3. *Quo turpius non sint omnibus rebus tuis*) Lips. legit: *Quid? turbantisne sint omnibus rebus tuis?* sensu perspicuo: si & Amici, quod maius est, deserant, ideone angare & res tuas turbatas putabis?

luto. Eadem vitæ conditio eſt, quæ balnei, turl itineris: quædam intermittentur, 4) quædam ir dent. Non eſt delicata res, viuere. Longam vi ingreſſus es: & labaris oportet, & arietes, & cad & laſſeris, & exclames, O mors; id eſt: mentia 5) Alio loco comitem relinques, alio efferes, alic mebis. Per eiuſmodi offenſas emetiendum eſt c fragoſum hoc iter. Mori me vult? præparetur a mus contra omnia Sciat ſe veniſſe, vbi patiatur f men; ſciat ſe veniſſe, vbi

Luctus & vltrices poſuere cubilia curæ,
Pallentesque habitant morbi, triſtisque ſenectus.

In hoc contubernio vita degenda eſt. Effugere i non potes, contemnere potes: contemnes aute ſi ſæpe cogitaueris, & futura præſumpſeris. Ne non fortius ad id cui ſe diu compoſuerat, acceſſit, duris quoque, ſi præmeditata erant, obſtitit. contra imparatu, etiam leviſſima expauit.. Id age dum eſt, ne quid nobis inopinatum ſit: & quia om nouitate grauiora ſunt, hæc cogitatio aſſidua præſ bit, vt nulli ſis malo tiro. Serui te reliquerunt. Aliu compilauerunt, alium accuſauerunt, alium occi runt, alium prodiderunt, alium calcauerunt, alium neno, alium criminatione petierunt. Quidquid di ris, multis accidit. Deinceps quæ multa & varia ſunt nos diriguntur. Quædam in nos fixa ſunt, quæd vibrant, & cum maxime veniunt, quædam ad ali peruentura nos ſtringunt. Nihil miremur eorum quæ nati ſumus: quæ ideo nulli querenda, quia pa ſunt omnibus. Ita dico paria ſunt, nam etiam qu

4. *Intermittentur*) f. *immittentur.* hoc ſenſu: alii conſ lædent, alii caſu. *Lipſ.*

5. *Id eſt, mentiaris*) optant enim mortem quibus ægre ſed ore, mens abhorret & fugit venientem. *Lipſ.*

eſt

ı nobis loco occurret, & homo perniciosior fe-
nibus. Aliud aqua, aliud ignis eripiet Hanc
ı conditionem mutare non possumus: id possu-
nagnum sumere animum, & viro bono dignum,
ortiter fortuita patiamur, & naturæ consenti-
Natura autem hoc, quod vides, regnum
ionibus temperat. Nubilo serena succedunt:
atur maria, cum quieuerunt: flant inuicem
: noctem dies sequitur: pars cæli consurgit,
nergitur: contrariis rerum æternitas constat.
nc legem animus noster aptandus est, hanc se-
r, huic pareat; & quæcumque fiunt, debuisse
utet: nec velit obiurgare naturam. Optimum
ti, quod emendare non possis: & Deum, quo
re cuncta proueniunt, sine murmuratione co-
i. Malus miles est, qui imperatorem gemens
ur. Quare impigri atque alacres excipiamus
ia, nec deseramus hunc operis pulcherrimi
m, cui quidquid patimur, intextum est: & sic al-
mur Iouem, cuius gubernaculo moles ista diri-
, quemadmodum Cleanthes noster versibus di-

Quocumque placuit. nulla parendi mora eſt.
Aſſum impiger. fac nolle comitabor gemens:
Ducunt volentem fata, nolentem trahunt.
Malusque patiar, quod pati licuit bono.

Sic viuamus, ſic loquamur. paratos nos inueniat atque impigros fatum. Hic eſt magnus animus, qui ſe Deo tradidit: at contra ille puſillus ac degener, qui obluctatur, & de ordine mundi male exiſtimat, & emendare mauult deos, quam ſe.

EPIST. CVIII.

Quomodo Philoſophi legendi, vel audiendi ſint? Cum dilectu & ea maxime excerpenda & imbibenda, quæ faciunt vitæ. Oblectamenta qui quærunt, fruſtra ſunt: tu emendationem. Nec id difficile. Natura enim ipſa vocat ad Honeſtum. Semina eius & fomites in animo noſtro ſunt: ſurgunt & excitantur, cum doctor & irritator acceſſit. A ſuo exemplo, cum apud Attalum diſceret. Oſtendit deinde, vario fine atque animo ad auctores legendos veniri: nos autem debere illo Philoſophi. Pareamus: & legite atque audite vos o Philologi.

ID de quo quæris, ex his eſt, quæ ſcire, tantum eo, vt ſcias, pertinet. Sed nihilominus quia pertinet, pertinaciter properas, 1) nec vis exſpectare libros, quos cum maxime ordino continentes totam moralem philoſophiæ partem, ſtatim expediam. Illud tamen prius ſcribam, quemadmodum tibi iſta cupiditas diſcendi, qua flagrare te video, dirigenda ſit, ne ipſa ſe impediat. Nec paſſim carpenda ſunt, nec auide

1. *Pertinaciter properas)* omiſſo *pertinaciter* Gronouius legit; & *properas.*

inua-

n memini, cum scholam eius obsideremus,
i veniremus, & nouissimi exiremus: ambu-
quoque illum ad aliquas disputationes euoca-
non tantum paratum discentibus, sed obuium.
nquit, & docenti, & discenti debet esse proposi-
ille prodesse velit, hic proficere. Quid ad philo-
um scholas venit, quotidie secum aliquid boni
ut sanior domum redeat, aut sanabilior. Redi-
m. Ea enim philosophiæ vis est, vt non solum
es, sed etiam conuersantes iuuet. Qui in solem
cet non in hoc venerit, colorabitur: qui in vn-
ria taberna resederunt, & paulo diutius com-
sunt, odorem secum loci ferunt: & qui apud
phum fuerunt, traxerint aliquid necesse est,
rodesset etiam negligentibus. Attende quid
negligentibus, non repugnantibus. Quid
non nouimus quosdam, qui multis apud phi-
m annis persederint, & ne colorem quidem
it? Quid ni nouerim? pertinacissimos quidem,
uos: quos ego non discipulos philosophorum,

ſed vt oblectamento aurium perfruantur. Aliqui tamen & cum pugillaribus veniunt, non vt res excipiant, ſed verba: quæ tam ſine profectu alieno diſcant, quam ſine ſuo audiant. Quidam ad magnificas voces excitantur, & tranſeunt in affectum dicentium, alacres vultu & animo: nec aliter concitantur, quam ſolent Phrygii tibicinis ſono ſemiuiri, 3) & ex imperio 4) furentes. Rapit illos inſtigatque rerum pulcritudo, non verborum inanium ſonitus. Si quid acriter contra mortem dictum eſt, ſi quid contra fortunam contumaciter, iuuat protinus quæ audias facere. Afficiuntur illi: & ſint quales iubentur, ſi illa animo forma permaneat, ſi non impetum inſignem protinus populus honeſti diſſuaſor excipiat. Pauci illam, quam conceperant, mentem domum perferre potuerunt. Facile eſt auditorem concitare ad cupiditatem recti. Omnibus enim natura fundamenta dedit, ſemenque virtutum omnes ad omnia iſta nati ſumus: cum irritator acceſſit, tunc illa animi bona velut ſopita excitantur. Non vides quemadmodum theatra conſonent, quoties aliqua dicta ſunt, quæ publice agnoſcimus, & conſenſu vera eſſe teſtamur?

Deſunt inopiæ multa, auaritiæ omnia.
In nullum auarus bonus eſt, in ſe peſſimus.

Ad hos verſus ille ſordidiſſimus plaudit, & vitiis ſuis fieri conuitium gaudet. Quanto magis hoc iudicas euenire, cum a philoſopho iſta dicuntur: cum ſalutaribus præceptis verſus inſeruntur, efficacius eadem illa demiſſuri in animum imperitorum? Nam (vt dicebat Cleanthes) quemadmodum Spiritus noſter clariorem ſonum reddit, cum illum tuba per longi

3. *Semiuiri*) Galli in Sacris Cybeles.
4. *Imperio*) Archigalli, qui ſignum iubet dari. *Lipſ.*

canalis angustias tractum, patentiore nouissime exitu effudit: sic sensus nostros clariores carminis arcta necessitas efficit. Eadem negligentius audiuntur, minusque percutiunt, quamdiu soluta oratione dicuntur: vbi accessere numeri, & egregium sensum astrinxere certi pedes, eadem illa sententia velut lacerto excussa torquetur. De contemptu pecuniæ multa dicuntur, & longissimis orationibus hoc præcipitur, vt homines in animo, non in patrimonio putent esse diuitias: eum esse locupletem, qui paupertati suæ aptus est, & paruo se diuitem fecit: magis tamen feriuntur animi, cum carmine eiusmodi dicta sunt:

Is minimo eget mortalis, qui minimum cupit.
Quod vult habet, qui velle quod satis est potest.

Cum hæc atque eiusmodi audimus, ad confessionem veritatis adducimur. Illi enim quibus nihil satis est, admirantur, acclamant, odium pecuniæ indicunt. Hunc illorum affectum vbi videris, vrge, hoc preme, hoc onera, relictis ambiguitatibus, & syllogismis, & cauillationibus, & ceteris acuminis irriti ludicris. Dic in auaritiam, dic in luxuriam. cum profecisse te videris, & animos audientium affeceris, insta vehementius. Verisimile non est, 5) quantum proficiat talis oratio remedio intenta, & tota in bonum audientium versa. Facillime enim tenera conciliantur ingenia ad honesti rectique amorem. Adhuc docilibus leuiterque corruptis iniicit manum veritas, si aduocatum idoneum nacta est. Ego certe, cum Attalum audirem, in vitia, in errores, in mala vitæ perorantem, sæpe misertus sum generis humani, &

5. *Verisimile non est*) mirum est, incredibile est.

illum sublimem altioremque humano fastigio credidi. Ipse regem se esse dicebat: 6) sed plus quam regnare mihi videbatur, cui liceret censuram agere regnantium. Cum vero commendare paupertatem cœperat, & ostendere, quam quidquid vsum excederet, pondus esset superuacuum & graue ferenti: sæpe exire e schola pauperi libuit. Cum cœperat voluptates nostras traducere, laudare castum corpus sobriam mensam, puram mentem, non tantum al illicitis voluptatibus, sed etiam superuacuis: libeba circumscribere gulam & ventrem. Inde mihi qua dam permansere, Lucili. Magno enim in omni impetu veneram: deinde ad ciuitatis vitam reductus ex bene cœptis pauca seruaui. Inde ostreis boletis que in omnem vitam renuntiatum est. Nec enim cibi, sed oblectamenta sunt, ad edendum saturo cogentia: quod gratissimum est edacibus, & se vltra quam capiunt farcientibus, facile descensura, facil reditura. Inde in omnem vitam vnguento abstine mus: quoniam obtimus odor in corpore est nullus Inde vino caret stomachus: inde in omnem vitam balneum fugimus. Decoquere corpus, atque exina nire sudoribus, inutile simul delicatumque credimus Cetera proiecta redierunt: ita tamen, vt, quorun abstinentiam interrupi, modum seruem. & quiden abstinentiæ proximiorem: quoniam quædam abscin duntur facilius animo, quam temperantur. Quo niam cœpi tibi exponere, quantum maiori impetu ad philosophiam iuuenis accesserim, quam senex pe gam, non pudebit fateri, quem mihi amorem Py thagoræ iniecerit Sotion. Docebat, quare ille an malibus abstinuisset, quare postea Sextius. Dissim

6. *Ipse Regem se esse dicebat*) Inter stoica Paradoxa est: s lus Sapiens Rex.

[redacted]

i vtrique caussa erat, sed vtrique magnifica. Hic omini satis alimentorum citra sanguinem esse credeit, & crudelitatis consuetudinem fieri, vbi in voptatem esset adducta laceratio. Adiiciebat, conahendam materiam esse luxuriae; colligebat, bonae letudini contraria esse alimenta varia, & nostris ana corporibus. At Pythagoras omnium inter onia cognationem esse dicebat, & aliorum commerum in alias atque alias formas transeuntium. Nul- (si illi credas) anima interit, nec cessat quidem, si tempore exiguo, dum in aliud corpus transfuntur. Viderimus 7) per quas temporum vices, & iando pererratis pluribus domiciliis, in hominem uertatur: interim sceleris hominibus ac parricidii etum fecit, cum possint in parentis animam inscii currere, & ferro morsuue violare, in quo cognatus quis spiritus hospitaretur. Haec cum exposuisset tion, & impleslet argumentis suis. Non credis, init, animas in alia corpora atque alia describi? & grationem esse, quam dicimus esse mortem? Non edis in his pecudibus ferisue, aut aqua mersis, illn quondam hominis animum morari? Non credis hil perire in hoc mundo, sed mutare regionem? c tantum caelestia per certos circuitus verti, sed analia quoque per vices ire, & animos per orbem i? Magni ista crediderunt viri. itaque iudicium iidem tuum sustine: ceterum omnia tibi integra ua. Si vera sunt ista, abstinuisse animalibus innontia est: si falsa, frugalitas est. Quod istic credutis tuae damnum est? Alimenta tibi leonum & lturum eripio. His instinctus, abstinere animalius coepi: & anno peracto non tantum facilis erat

7, *Viderimus*) *videbimus* leg. *Gronovius*, quod Seneca. ess Ep. 110. & 116. firmat.

pristinam consuetudinem redii:
vt inciperem melius cœnare, pe
lebat Attalus culcitam, quæ re
vtor etiam senex, in qua vestigiu
sit. Hæc retuli, vt probarem ti
tes haberent tirunculi impetus pr
que, si quis exhortaretur illos, si
aliquid præcipientium vitio pecc
disputare, non viuere: aliquid
positum adferunt ad præceptore
excolendi, sed ingenium. Ita
fuit, facta philologia est. Multu
tinet, quo proposito ad quam
grammaticus futurus, Virgiliun
animo legit illud egregium,

--- *Fugit irreparabile te*

Vigilandum est: nisi properam
agit nos, agiturque velox dies: in

tima quaque dies miseris mortalibus aui
ima fugit. subeunt morbi, tristisque senectus,
labor, & duræ rapit inclementia mortis.

ui ad philosophiam spectat, hæc eadem quo de-
bducit. Numquam Virgilius, inquit, dies dicit
d fugere; quod currendi genus concitatissimum
: optimos quosque primos rapi. Quid ergo cessa-
ıos ipsi concitare, vt velocitatem rapidissimæ rei
nus æquare? Meliora præteruolant, deteriora
dunt. Quemadmodum ex amphora primum
eft sincerissimum effluit, grauissimum quod-
urbidumque subsidit: sic in ætate nostra, quod
ıum, in primo est. Id exhauriri in aliis potius
ıur, vt nobis fæcem reseruemus. Inhæreat istud
o, & tanquam missum oraculo placeat:

tima quaque dies miseris mortalibus æui
ima fugit. - - -

: optima? quia restat quod incertum est. Quare
ıa? quia iuuenes possumus discere, possumus fa-
animum, & adhuc tractabilem, ad meliora con-
e: quia hoc tempus idoneum est laboribus,
um agitandis per studia ingeniis, & exercendis
pera corporibus. Quod superest, segnius &
idius est, & propius a fine. Itaque toto hoc a-
s animo, & omissis ad quæ diuertimus, in rem
laboremus: ne hanc temporis perniciſſimi ce-
tem, quam retinere non possumus, relicti de-
intelligamus. Primus quisque tanquam opti-
lies placeat, & redigatur in nostrum. quod fu-
occupandum est. Hoc non cogitat ille, qui
matici oculis carmen istud legit, ideo optimum
quem-

Non est quod mireris, ex eadem
que studiis apta colligere. In eod
bam quærit, canis leporem, cicon
Ciceronis libros de Rep. prehend
liquis, hinc grammaticus, hinc p
alius alio curam suam mittit. Phi
contra iustitiam dici tam multa
hanc eamdem lectionem philolog
notat, duos Romanos reges esse,
non habet, alter matrem. N
dubitatur: Anci pater nullus;
citur. Præterea notat, eum que
cimus, & in historiis ita nominat
tiquos magistrum populi vocatu
stat in Auguralibus libris: & tes
qui ab illo nominatur, magister
notat, Romulum perisse solis d
cionem ad populum etiam a reg

anquam quod ait Cicero, Quoniam sumus ab ipsa alce, eius interpellatione reuocati: hanc quam nunc n circo cretam 11) vocamus, calcem antiqui dicebant. Deinde Ennianos colligit versus, & in primis los de Africano scriptos:

- - Cui nemo ciuis neque hostis
Quiuit pro factis reddere opraepretium.

x eo se ait intelligere, apud antiquos non tantum auilium significasse operam, sed opera. ait enim nemiem potuisse Scipioni neque ciuem, neque hostem eddere operae pretium. Felicem deinde se putat, quod iuenerit, vnde visum sit Virgilio dicere:

- - Quem super ingens
Porta tonat caeli, - -

nnium hoc ait Homero 12) surripuisse; Ennio Virilium. Est enim apud Ciceronem in his ipsis de Rep. oc Epigramma:

Si fas endo 13) *plagas caelestum ascendere cuiquam:*
Mi soli caeli maxima porta patet.

---

11. *In circo cretam*) ab ipsa re, quia, vt Plinius ait, *eta circum praeducere solent, ad victoriae notam.* id est, meim ea signare, vt conspicua esset. Idipsum calce factum: & de etiam nomen. Lucretius:

praescripta ad candida calcis.
Lips.

12. *Homero*) apud quem domus Olympi est, & portas su- habet Il. θ.

προλῆγεν δὲ πύλησι πολυπτύχου Οὐλύμποιο.
Lips.

13. *Endo*) antiquatum pro *in*, vnde *Enduperator* pro *imperator.*

Sed

autem peius mereri de omnibus
quam qui philosophiam velut aliqu
nale didicerunt: qui aliter viuunt,
esse præcipiunt. Exempla enim sci
plinæ circumferunt, nulli non viti
tur, obnoxii. Non magis mihi pc
lis prodesse præceptor, quam guber
te nauseabundus. Tenendum est
gubernaculum, luctandum cum ips
sunt vento vela: quid me potest ad
vigii attonitus & vomitans? Quar
vitam tempestate iactari, quam vll
est loquendum, sed gubernandum.
cunt, quæ turba audiente iactant,
illa Plato, dixit Zeno, dixit Chrysip
us, & ingens agmen tot ac talium.
bare possint sua esse, monstrabo:
rint. Quoniam quæ volueram ad te
xi, nunc desiderio tuo satisfaciam,
stolam integrum quod exegeras tr

sapiente, nec adiectioni locus. Respondet tamen prodesse, & distincte exsequitur. In fine detestatur argutias inutiles.

AN sapiens sapienti prosit, scire desideras. Dicimus plenum omni bono esse sapientem, & summa adeptum: quomodo prodesse aliquis possit summum bonum habenti, quæritur. Prosunt inter se boni: exercent enim virtutes, & sapientiam in suo statu continent. desiderat vterque aliquem, cum quo conferat, cum quo quærat. Peritos luctandi, vsus exercet: musicum, qui paria didicit, monet. Opus est & sapienti, agitatione virtutum. Ita quemadmodum ipse se mouet, sic mouetur ab alio sapiente. Quid sapiens sapienti proderit? impetum illi dabit, occasiones actionum honestarum commonstrabit. Præter hæc, aliquas suas cogitationes exprimet, docebit quæ inuenerit. Semper enim sapienti restabit, quod inueniat, & quo animus eius excurrat. Malus malo nocet; facit peiorem, iram, metum incitando, tristitiæ assentiendo, voluptates laudando: & tunc maxime laborant mali, vbi plurium vitia miscuere, & in vnum collata nequitia est: ergo ex contrario, bonus bono proderit. Quomodo? inquis. Gaudium illi afferet, fiduciam confirmabit, ex conspectu mutuæ tranquillitatis crescet vtriusque lætitia. Præterea, quarumdam illi rerum notitiam tradet. non enim omnia sapiens scit: etiamsi sciret, breuiores vias rerum aliquis excogitare possit, & has indicare, per quas facilius totum opus circumfertur. Proderit sapienti sapiens: non scilicet tantum suis viribus, sed ipsius quem adiuuat. Potest quidem ille etiam relictus sibi, explicare partes suas. Vtetur propria velocitate: sed nihilominus adiuuat etiam, qui currentem hortatur. Non prodest tantum sapiens sapienti,

sed

fits? In summam, inquit, [illegible]
eri superuacuum est: & in summum [illegible]
superuacuum est, quód prosit. Nū
omnibus rebus agricola, ab alio instr
quid armatus miles quantum in acier
amplius arma desiderat? Ergo nec sa
vitæ instructus, satis armatus est. Q
calore, ei non opus est adiecto, ut
Ipse se, inquit, calor continet. Ad
Primum multum interest, inter ista
Calor enim vnus est: prodesse vari
calor non adiuuatur adiectione calor
piens non potest in habitu suæ menti
cos aliquos similes sui admisit, cum q
as communicet. Adiice nunc, qu
se virtutibus amicitia est. Itaque p
tutes alicuius pares suis amat, aman
præstat. Similia delectant: vtique
& probare ac probari sciunt. Etiam
animum perite mouere nemo alius
[illegible]

n, alia in vſus vitæ cara aut neceſſaria: in
ır etiam ſtultus ſapienti prodeſſe. Prodeſſe
, animum ſecundum naturam mouere vir-
aut eius qui mouebitur. Hoc non ſine ipſi-
e, qui proderit, bono fiet: neceſſe eſt enim,
irtutem exercendo, exerceat & ſuam. Sed
tas iſta, quæ aut ſumma bona ſunt, aut ſum-
ficientia, nihilominus prodeſſe inter ſe ſapi-
unt. Inuenire enim ſapientem, ſapienti per
nda eſt: quia natura bonum omne carum eſt
ſic quisque conciliatur bono, quemadmo-
Neceſſe eſt, ex hac quæſtione, argumen-
in alteram tranſeam. Quæritur enim, an
rus ſit ſapiens: an in conſilium aliquem ad-
: quod facere illi neceſſarium eſt, cum ad
ia & domeſtica venitur, & (vt ita dicam)
In his ſic illi opus eſt alieno conſilio, quo-
dico, 2) quomodo gubernatori, 3) quo-
ocato, & litis ordinatori. 4) Proderit ergo
quando ſapienti: ſuadebit enim: ſed in il-
e magnis ac diuinis, vt diximus, commu-
eſta tractando, & animos cogitationesque
, vtilis erit. Præterea ſecundum naturam eſt
complecti, & amicorum actu, vt ſuo pro-
ætari. Nam ſi hoc non fecerimus, 5) ne

odo medico) qui licet artis ſuæ ſit peritiſſimus,
habet, vt alii morbi conditionem, ægro tempera-
iſcubant & conſilia cum ipſo hac ex parte commu.

rnatori) qui in faucibus ignotis monitore a-
or uli & ſyrtes deliteſcant.
ordinatori) qui circumſtantias cauſæ ab iis tat

ſi hoc non fecerimus. Iſta mihi cum præcedentibus
e cohærere videntur. Neſcio igitur an non luxata
odo hic ſit oratio.

communi prudentia [illegible]
in alieno negotio videre, quam i
nit, quos amor ſui excæcat, qui
tatis, timor in periculis excutit
curior, & extra metum poſitu
quædam ſunt, quæ etiam ſapien
ſe, diligentius vident. Prætere
mum honeſtiſſimumque eſt, id
nolle, ſapiens ſapienti præſtabi
pari iugo ducet. Perſolui quo
quam in ordine rerum erat, quas
voluminibus complectimur.
frequenter tibi dicere: In iſtis r
acumen exercere. Toties enim
iſta me res iuuat? fortiorem fa
peratiorem? Nondum exerce
medico mihi opus eſt. Quid
inutilem? magna promiſiſti: e
bas intrepidum fore, etiamſi ci
rent, etiamſi mucro tangeret i

bigua distinguere, obscura perspicere: nunc doce, quod necesse est.

EPIST. CX.

Genios singulis datos: quos fauentes habet, qui Bonam mentem habet. Vota nostra & iudicia improba esse, res non ex vero æstimantium. Vana optari, vana timeri. Remedium vtriusque a Philosophia: quo nos vocat spretis superuacuis. Luxum denique producit, & castigat, Attali egregia oratione.

EX Nomentano meo te saluto, & iubeo te habere mentem bonam hoc est, propitios deos omnes: 1) quos habet placatos & fauentes, quisquis sibi se propitiauit. Sepone in præsentia, quæ quibusdam placent: Vnicuique nostrum pædagogum dari Deum, non quidem ordinarium, sed hunc inferioris notæ, ex eorum numero quos Ouidius ait, de plebe deos. Ita tamen hoc seponas volo, vt memineris maiores nostros, qui crediderunt hoc, Stoicos fuisse: singulis enim & Genium & Iunonem 2) dederunt. Postea videbimus, an tantum diis vacet, vt priuatorum negotia procurent: interim illud scito, siue assignati sumus, 3) siue neglecti & fortunæ dati, nulli te posse imprecari quidquam grauius, quam si imprecatus fu-

1. *Propitios deos omnes)* felix enim dicitur Græcis ἐυδαίμων, h.e. qui Deum propitium habet, ἐυδαίμων vero & felix qui bona mente fruitur.

2. *Et Genium & Iunonem)* viris genium, fœminis Iunonem, & disiunctiuam hoc loco vim habet.

3. *Assignati sumus)* suo quisque Dæmoni, quod sorte quadam & κλήρῳ fieri putabant, vnde κλῆρος τύχης & ἀγαθοῦ δαίμονος.

um fuit; quod calamitas ... habitus
gratulatione excepta res graduum sit
ceps, & aliquem iam eminentem all
tanquam ibi adhuc staret, vnde tut
ipsum illud cadere non habet in se
si exitum spectes, vltra quem natu
cit. Prope est rerum omnium terr
inquam, & illud vnde felix eiicitur,
lix emittitur. Nos vtraque exten
spe ac metu facimus. Sed si sapis
conditione metire: simul & quod g
mes contrahe. Est tanti, diu nihil
diu timeas. Sed quare istuc malum
est quod quidquam timendum pute
quæ nos mouent, quæ attonitos hal
strum quid veri esset, excussit, sed
ri tradidit 8) Nemo ausus est ad id
accedere, & naturam ac bonum t
Itaque res falsa & inanis habet adhuc

4 Vt se habent iratum) alios impro

[redacted]

arguitur. Tanti putemus oculos intendere: iam parebit quam breuia, quam incerta, quam tuta ti-eantur. Talis est animorum nostrorum confusio, ialis Lucretio visa est:

Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: ita nos in luce timemus.

iid ergo? Non omni puero stultiores sumus, qui luce timemus? Sed falsum est. Lucreti: non ti-:mus in luce. omnia nobis fecimus tenebras: nihil lemus, nec quid noceat, nec quid expediat. tota i incursitamus, nec ob hoc resistimus, aut circum-ctius pedem ponimus. Vides autem quam sit fu-sa res, in tenebris impetus. At mehercule id a-ous, vt longius reuocandi simus: & cum igno-ous quo feramur, velociter tamen illo quo inten-ius, ire perseueramus. Sed lucescere, si velimus, est. Vno autem modo potest, si quis hanc huma-um diuinorumque notitiam acceperit: si illa se i perfuderit, sed infecerit: si eadem, quamuis sci-retractauerit, & ad se sæpe retulerit: si quæsierit : sint bona, quæ sint mala: quibus hoc sit falso no-i adscriptum: si quæsierit de honestis, de turpi-, de prouidentia. Nec intra hæc humani ingenii icitas sistitur. prospicere & vltra mundum libet, feratur, vnde surrexerit, in quem exitum tanta im velocitas properet. Ab hac diuina contem-ione abductum animum in sordida & humilia rexximus, vt auaritiæ seruiret, vt relicto mundo iinisque eius, & dominis cuncta versantibus, ter-rimaretur, & quæreret quid ex illa mali deret, non contentus oblatis. Quidquid no-bono futurum erat, Deus & parens noster in cimo posuit. Non exspectauit inquisitionem no-

 stram

remedia quæruntur. [illegible]
diſpicias, quid ſit neceſſarium, qu
Neceſſaria tibi vbique occurrent: ſ
per, & toto animo quærenda ſunt. q
quod te nimis laudes, ſi contempſ
& gemmeam ſupellectilem: quæ eſ
peruacua contemnere? tunc te adm
tempſeris neceſſaria. Non magnan
viuere ſine recto apparatu potes: qu
milliarios 10) apros, nec linguas p
11) & alia portenta luxuriæ, iam t
dientis, & certa membra ex ſinguli
te admirabor, ſi non contempſeri
panem: ſi tibi perſuaſeris, herbas, v
pecori tantum, ſed homini naſci:
arborum explementum eſſe ventris
tioſa congerimus, tanquam recept
faſtidio implendus eſt. Quid enin
quid accipiat, perditurus quidquid
ctant te diſpoſita, quæ terra mariq
eo gratiora, ſi recentia perferuntur

[redacted]

quæsitus. At mehercule ista solicite scrutata, varieque condita, cum subierint ventrem, vna atque eadem fœditas occupabit. Vis ciborum voluptatem contemnere? exitum specta. Attalum memini cum magna admiratione omnium hæc dicere: Diu mihi, inquit, imposuere diuitiæ. stupebam, vbi aliquid ex illis alio atque alio loco fulserat: existimabam similia esse quæ laterent, his quæ ostenderentur. Sed in quodam apparatu 12) vidi totas opes vrbis, cælatas ex auro & argento, & his quæ pretium auri argentique vicerunt, exquisitos colores, & vestes vltra non tantum nostrum, sed vltra finem hostium advectas. Hinc puerorum perspicuos cultu atque forma greges, hinc feminarum & alia quæ res suas recognoscens summi imperii fortuna protulerat. Quid hoc est, inquam, aliud quam irritare cupiditates hominum per se incitatas? Quid sibi vult ista pecuniæ pompa? ad discendam auaritiam conuenimus. At mehercules minus cupiditatis istinc effero, quam attuleram. Contempsi diuitias, non quia superuacuæ, sed quia pusillæ sunt. Vidistine, quam intra paucas horas ille ordo, quamuis lentus dispositusque, transierit? hoc totam vitam nostram occupabit, quod totum diem occupare non potuit? Accessit illud quoque. tam superuacuæ mihi visæ sunt habentibus, quam fuerant spectantibus. Hoc itaque ipsi mihi dico, quoties tale aliquid præstrinxerit oculos meos, quoties occurrit domus splendida, cohors culta seruorum, lectica formosis imposita calonibus: Quid miraris? quid stupes? Pompa est. Ostenduntur istæ res, non possidentur: & dum placent, transeunt. Ad veras potius te conuerte diuitias: disce paruo esse contentus: & illam vocem

12. *Apparatu*) Circensi, vt ex sqq. patet, nam & ordinem & pompam nominat. *Lips.*

[illegible]
uire te cogunt? quid refert quan
possit negare fortuna? Hæc ipsa a
alienum arbitrium cadit: liber es
quem parum licet fortunæ, sed in
est: nihil desideres oportet, si vis
re, nihil desiderantem. Hæc nob
natura omnibus edixit. Quæ si
cogitare, id ages, si sis felix, no
vt tibi videaris, non aliis.

EPIST. CX

*Cauillos, vanam & humilem philos
ram illam de moribus, firmam, a
dum.*

QUid vocentur Latine sophismata
Multi tentauerunt illis nomen i
hæsit: videlicet quia res ipsa non reci
nec in vsu erat, nomini quoque rept
ptissimum tamen videtur mihi, qu

ürgit in plantas, nec ſummis ambulat digitis,
nore qui mendacio ſtaturam adiuuant, lon-
ıe quam ſunt, videri volunt: contentus eſt
ıdine ſua. Quid ni contentus ſit eo vſque
, quo manum fortuna non porrigit? 2) ergo
humana eſt. Par ſibi in omni ſtatu rerum,
ındo curſu vita procedit, ſiue fluctuatur per
ac difficilia. Hanc conſtantiam cauillatio-
, de quibus paullo ante loquebar, præſtare
ſunt. Ludit iſtis animus, non proficit: &
hiam a faſtigio deducit in planum. Nec te
erim aliquando iſta agere, ſed tunc cum
il agere. Hec tamen habent in ſe peſſimum,
ıem quandam ſui faciunt, & animum ſpecie
is inductum tenent, ac remorantur: cum
um moles vacet, cum vix tota vita ſufficiat,
num diſcas, vitam contemnere. Quid rege-
ıis ſecundum opus eſt. Nam nemo illam
tit, niſi qui contempſerat.

CUpio mehercule amicum tuum formari, vt deſideras, & inſtitui: ſed valde durùs capitur, imo potius, quod eſt moleſtius, valde mollis capitur, & conſuetudine mala ac diutina fractus. Volo tibi ex noſtro artificio 1) exemplum referre. Non quælibet inſitionem viris patitur. ſi vetus & exeſa eſt, ſi infirma graciliſque: aut non recipiet ſurculum, aut non alet, nec applicabit ſibi, nec in qualitatem eius naturamque tranſibit. Itaque ſolemus ſupra terram præcidere: vt, ſi non reſponderit, tentari poſſit ſecunda fortuna, & iterum repetita infra terram inſeratur. Hic de quo ſcribis & mandas, non habet vires indulſit vitiis: ſimul & emarcuit, & induruit. Non poteſt recipere rationem, non poteſt nutrire. At cupit ipſe. Noli credere. non dico illum mentiri tibi: putat ſe cupere. Stomachum illi fecit luxuria: cito tamen cum illa redibit in gratiam. Sed dicit ſe offendi vita ſua. Non negauerim. quis enim non offenditur? homines vitam ſuam & amant ſimul: & oderunt. Tunc itaque de illo feremus ſententiam, cum fidem nobis fecerit, inuiſam iam ſibi eſſe luxuriam. nunc illis male conuenit.

EPIST. CXIII.

Quæſtio, An Virtutes ſint Animalia? Stoice aſſerit eſſe; itemque Vitia, & Affectus. Poſt ridendam nobis hodie diſputatiunculam, a talibus auocat, ad vtilia vita vocat.

DEſideras tibi ſcribi a me, quid ſentiam de hac quæſtione iactata apud noſtros: An iuſtitia, an

1. *Ex noſtro artificio*) nam cultor horti Seneca. Supra Ep. 104. *Lipſ.*

forti-

ortitudo, prudentia, ceteræque virtutes, anima-ia sint. Hac subtilitate effecimus, Lucili carissime, vt exercere ingenium inter irrita videamur, & dispu-tationibus nihil profuturis otium terere. Faciam quod desideras, & quid nostris videatur, exponam. Sed me in alia sententia profiteor esse. Puto quædam esse, quæ decent phæcasiatum 1) palliatumque. Quæ sint ergo, quæ antiquos mouerint, dicam. Animum constat animal esse: cum ipse efficiat, vt simus ani-malia, & cum ab illo animalia nomen hoc traxerint. Virtus autem nihil aliud est, quam animus quodam-modo se habens: 2) ergo animal est. Deinde: Vir-tus agit aliquid: agi autem nihil sine impetu po-test: si impetum habet, qui nulli est, nisi anima-li, animal est. Si animal est, inquit, virtus, habet ipsam virtutem. 3) Quid ni? habet seipsam. Quomodo sapiens omnia per virtutem gerit, sic vir-tus per se. Ergo, inquit, & omnes artes animalia sunt, & omnia quæ cogitamus, quæque mente com-plectimur. Sequitur, vt multa animalium millia habitent in his angustiis pectoris, & singuli multa simus animalia, aut multa habeamus animalia. Quæ-is, quid aduersus ista respondeatur? Vnaquæque es ex istis animal erit, multa animalia non erunt. Quare? dicam, si mihi accommodaueris subtilita-em & intentionem tuam. Singula animalia singulas lebent habere substantias: ista omnia vnum animum

1. *Phæcasiatum*) id est Græcum, cuius gentis est *phæcasia* & pallium, vt Romanorum calcei & toga. Quædam igitur toicis, Græcis Philosophis relinquenda, & ignoscenda esse licit.

2. *Quodammodo se habens*) habitu quodam indutus, & vt cholæ loquuntur, modificatus.

3. *Habet ipsam virtutem*) Obiectio est: Si virtus animal, er virtutem est animal, atque adeo ipsa habet seipsam. Cui nex respondet.

he-

[illegible]
cum per se stabit: vbi vero alteri
non poterit videri aliud. Quare?
aliud est, suum oportet esse, & pr
& intra se absolutum. Ego in ali
professus sum. Non enim tantun
erunt, si hoc recipitur: sed op
vitia & affectus, tamquam ira, ti
cio. Vltra res ista procedet: or
innes cogitationes animalia erunt
recipiendum est. Non enim qu
sit, homo est. Iustitia quid est
quodammodo se habens. Itaqu
est, & iustitia. Minime. hæc
est, & quædam vis. Idem anim
conuertitur, & non toties animal
llud facit: nec illud quod fit ab
Si iustitia animal est, si fortitudo
vtrum desinunt animalia esse sub
piunt, an semper sunt? Desinere v
... multa animalia, imo innu

ipsa vnum animal est. Nemo in Chimæra leonem esse animal dixit, aut draconem: hæ partes erant eius: partes non sunt animalia. Quid est, quo colligas iustitiam animal esse? agit, inquit, aliquid, & prodest: quod autem agit aliquid, & prodest, impetum habet: quod autem impetum habet, animal est. Verum est, si suum impetum habet: suum autem non habet, sed animi. Omne animal donec moriatur, id est quod cœpit: homo donec moriatur, homo est: equus item, & canis: transire enim in aliud non possunt. Iustitia, id est, animus quodammodo se habens, animal est. Credamus. Deinde animal est fortitudo, id est, animus quodammodo se habens. Quis animus? Ille qui modo iustitia erat? tenetur in priore animali: in aliud animal ei transire non licet. In eo illi, in quo primum esse cœpit, perseuerandum est. Præterea vnus animus duorum animalium esse non potest, multo minus plurium. Si iustitia, fortitudo, temperantia, ceteræque virtutes animalia sunt; quomodo vnum animum habebunt? Singulos habeant oportet, aut non sunt animalia. Non potest vnum corpus plurium animalium esse: hoc & ipsi fatentur. Iustitiæ quod est corpus? animus. Fortitudinis quod est corpus? idem animus. Atqui vnum corpus esse duorum animalium non potest. Sed idem animus, inquit, iustitiæ habitum induit, & fortitudinis, & temperantiæ. Hoc fieri posset, si quo tempore iustitia esset, fortitudo non esset: quo tempore fortitudo esset, temperantia non esset. Nunc vero omnes virtutes simul sunt. Ita quomodo erunt singula animalia, cum vnus animus sit, qui plus quam vnum animal non potest facere? Denique nullum animal pars est alterius animalis: iustitia autem pars est animi: non est ergo animal. Videor mihi in re confessa perdere operam.

Ma-

contuleris, diuersa sunt. Tot ...
nullum non sua proprietate signat
nulli similitudo cum altero conuen
interest. Exegit a se, vt quæ ali
lia essent, & imparia. Virtutes,
pares sunt: ergo non sunt animalia
nimal per se aliquid agit. Virtus
agit, sed cum homine. Omnia
nalia sunt, vt homines, vt dii; a
pecora. Virtutes vtique rationa
homines sunt, nec dii: ergo non
mne rationale animal nihil agit,
alicuius rei irritatum est, deinde i
inde assensio confirmauit hunc i
assensio, dicam. Oportet me a
mum ambulo, cum hoc mihi dix
opinionem meam. oportet me s
sedeo. hæc assensio in virtute n
prudentiam animal 4) esse: quon
portet me ambulare. hoc natura
dentia enim ei cuius est prospi

non habet: quod assensionem non habet, rationale animal non est. Virtus si animal est, rationale est: rationale autem non est, ergo nec animal. Si virtus animal est: virtus autem bonum est: omne bonum animal est. Hoc nostri fatentur. Patrem seruare, bonum est: & sententiam prudenter in senatu dicere, bonum est: & iuste decernere, bonum est. Ergo & patrem seruare, animal est; & prudenter dicere, animal est. eo vsque res excedit, vt risum tenere non possis. prudenter tacere, & coenare bene, bonum est: ita & tacere & coenare, animal est. Ego mehercule titillare non desinam, & ludos mihi ex istis subtilibus ineptiis facere Iustitia & fortitudo si animalia sunt, certe terrestria sunt. Omne animal terrestre alget, esurit, sitit: ergo iustitia alget, fortitudo esurit, clementia sitit. Quid porro non interrogabo illos, quam figuram habeant ista animalia, hominis, an equi, an ferae? Si rotundam illis, qualem Deo, dederint formam: quaeram, an & auaritia, & luxuria, & dementia aeque rotundae sint? sunt enim & ipsae animalia. Si has quoque corrotundauerint: etiamnum interrogabo, an prudens ambulatio animal sit, nec ne? confiteantur necesse est. Deinde dicant, ambulationem esse animal, & quidem rotundum. Ne putes autem me primum ex nostris, non ex praescripto loqui, sed meae sententiae esse: inter Cleanthem, & discipulum eius Chrysippum, non conuenit quid sit ambulatio. Cleanthes ait: spiritum esse a principali 6) vsque in pedes permissum: Chrysippus, ipsum principale. Quid est ergo, cur non ipsius Chrysippi exemplo sibi quisque se vindicet, 7) & ista tot animalia, quot mundus ipse non potest capere, derideat? Non sunt, inquit, virtutes multa animalia, & tamen

6. *Principali*) ἡγεμονικῷ.

7. *Sibi quisque se vindicet*) mentem & captum suum sequatur.

ani

... literam. ...
quin & omnia verba erunt animalia
Nam si sermo prudens bonum est
omne animal est· sermo ergo anima
sus, bonum est: bonum autem omi
sus ergo animal est. Itaque,

Arma virumque cano,

animal est: quod 8) non possunt
cum sex pedes habeat. Textoriu
tum mehercule istud est, quod cu
dissilio risu, cum mihi propono sc
esse, & barbarismum, & syllogism
facies, tamquam pictor, affigi
mus, attractis superciliis, fronte r
sum hoc loco dicere illud Cæcilian
ptias! ridiculæ sunt. Quin itac
vtile nobis ac salutare tractamus
modo ad virtutes venire possimus.
adducat. Doce me, non an so
... ullum animal felix esse sine s

do? munimentum humanæ imbecillitatis inexpugnabile: quod qui circumdedit sibi, securus in hac vitæ obsidione perdurat Vtitur enim suis viribus, suis telis. Hoc loco tibi Posidonii nostri sententiam referre volo: Non est quod vmquam fortunæ armis putes esse te tutum: tuis pugna contra ipsam. fortuita non armant. Itaque contra hostes instructi, contra ipsam inermes sunt 10). Alexander quidem Persas, & Hyrcanos, & Indos, & quidquid gentium vsque in Oceanum extendit Oriens, vastabat, fugabatque: sed ipse modo occiso amico, modo amisso, iacebat in tenebris alias scelus, alias desiderium suum mœrens; victor tot regum atque populorum, iræ tristitiæque succubuit. Id enim egerat, vt omnia potius haberet in potestate, quam affectus. O quam magnis homines erroribus tenentur, qui ius dominandi trans maria cupiunt permittere; felicissimosque se iudicant, si multas per milites prouincias obtinent, & nouas veteribus adiungunt, ignari quod sit illud ingens parque diis regnum. Imperare sibi maximum imperium est. Doceat me, quam sacra res sit iustitia alienum bonum spectans, nihil ex se petens, nisi vsum sui. Nihil sit illi cum ambitione famaque: sibi placeat. Hoc ante omnia sibi quisque persuadeat. Me iustum esse gratis oportet. Parum est. adhuc illud persuadeat sibi. Me in hanc pulcherrimam virtutem vltro etiam impendere iuuet: vt tota cogitatio a priuatis commodis quam longissime auersa sit. Non est quod spectes, quod sit iustæ rei præmium maius, quam iustum esse. Illud adhuc tibi affige, quod paullo ante dicebam: nihil ad rem perti-

10. *Contra hostes instructi, contra ipsam inermes sunt*) arma enim & gladii, quibus contra hostes vtuntur, *fortuita* sunt, non eorum propria, adeoque iis *fortuna*, cuius sunt, impugnari nequit.

Eloquentiam alias aliam esse, & pl
publici sunt, seueri, soluti, fract
lorem illam sumere: idque exemp
cet. Illum igitur curandum & fo
quo sensus & verba deinde recta. (
xuriam.

QUare quibusdam temporibus p
pti generis oratio, quæris: & q
dam vitia inclinatio ingeniorum fac
do inflata explicatio vigeret. aliquar
in morem cantici ducta. Quare ali
ces, & fidem egressi 1) placuerint
sententiæ & suspiciosæ, 2) in quibu
dum est, quam audiendum: quare
rit, quæ translationis iure vteretur i
Hoc, quod audire vulgo soles, qu
in prouerbium cessit; talis homini
qualis vita. Quemadmodum auten
actio dicenti similis est, sic genus di

ntiæ publicæ, orationis lasciuia: si modo non in
no aut in altero fuit, sed approbata est, & rece-
a. Non potest alius esse ingenio, alius animo
olor. Si ille sanus est, si compositus, grauis,
mperans, ingenium quoque siccum ac sobrium est:
lo vitiato, hoc quoque afflatur. Non vides, si a-
imus elanguit, trahi membra, & pigre moueri pe-
es? si ille effeminatus est, in ipso incessu appa-
re mollitiem? si ille acer est & velox, concitari
radum? si furit, aut (quod furori simile est) irasci-
ur, turbatum esse corporis motum, nec ire, sed fer-
? Quanto hoc magis accidere ingenio putas, quod
tum animo permixtum est? ab illo fingitur, illi pa-
t, inde legem petit. Quomodo Mæcenas vixerit,
otius est, quam vt narrari nunc debeat: quomodo
nbulauerit, quam delicatus fuerit, quam cupie-
t videri, quam vitia sua latere noluerit. Quid
go? non oratio eius æque soluta est, quam ipse
scinctus? non tam insignita illius verba sunt,
am cultus, quam comitatus, quam domus, quam
tor? Magni ingenii vir fuerat, si illud egisset via
ctiore, si non vitasset intelligi, si non etiam in ora-
one diffluerent. Videbis itaque eloquentiam ebrii
minis involutam, & errantem, & licentiæ plenam.
æcenas in cultu suo 4) Quid turpius amne, sil-
sque ripa comantibus? Vide vt alueum lintribus
ent, versoque vado remittant 5) hortos. Quid si

4. *Mæcenas in cultu suo*) legerem *& licentiæ plenam, Mæ-
natis in cultu suo. Quid turpius: amne &c.* h. e. videbis
ationem dignam Mæcenate ita vt erat culto & diffluente.
uid turpius isto orationis genere? *amne, &c.* & quæ alia sub-
igit orationis diffluentis exempla. forte tamen *cultus poema*
: Mæcenatis. & ita: *Mæcenas in cultu suo* allegatio fuit mar-
ni ab aliquo primum adscripta.

5. *Remittant*) *remi iciunt. Lips.*

6. *Cirro crispatæ*) cuius cirri pendulli ci
lati sunt a calamistro. *Lips.*
7. *Columbatur*) nota oscula columbina.
scilicet & istas bestias arctè iungi notum est.
8. *Feratur*) *fanatur*, furit, insanit vnc
9 *Nemo*) ... m præcedd iungit & legit:
ni irremediabilis &:. vt sensus sit: vltra moi
10. *Irremediabilis*) implacabilis. Sermo
nostris tyrannidis, qui in conuiuiis poculis
ba ibi liberiora captant. *Lips.*
11. *Genium festo &c.*) parcum hominem
genium genii festo placat. *Lips.*
12. *Inuestiunt*) a *veste*. Significatur in
ipso genii festo exiguus focus, quem affi
rent mater & vxor, & demissæ, vt solent,
Lips. qui ista Mæcenatis fragmenta ita dispo
Commation primum de cymbis inter ho

Amne, siluisque ripa comantibus
Vides vt alueum lintribus arent.
Versoque vado remi iciunt hortos.

Commation alterum Venereum:

Quid, si quis fæminæ cirro-crispat
Lab.is columbatur.

Tertium de Bacchabunda:

incipitque
[illegible]

hoc tibi occurret, hunc eſſe qui ſolutis tunicis in vrbe ſemper inceſſerit? Nam etiam cum abſentis partibus Cæſaris fungeretur, ſignum a diſcincto petebatur. Hunc eſſe qui in tribunali, in roſtris, in omni publico cœtu ſic apparuerit, vt pallio velaretur caput, 13) excluſis vtrimque auribus, non aliter quam in Mimo diuites fugitiui 14) ſolent? Hunc eſſe cui, cummaxime ciuilibus bellis ſtrepentibus, & ſolicita vrbe & armata, comitatus hic fuerit in publico: ſpadones duo, magis tamen viri quam ipſe? Hunc eſſe, qui vxorem millies duxit: 15) cum vnam habuerit? Hæc verba tam improbe ſtructa, tam negligenter abiecta, tam contra conſuetudinem omnium poſita, oſtendunt, mores quoque non minus nouos & prauos, & ſingulares fuiſſe. Maxima laus illi tribuitur manſuetudinis; pepercit gladio, ſanguine abſtinuit: nec vlla alia re, quid poſſet, quam licentia oſtendit. Hanc ipſam laudem ſuam corrupit iſtis orationis portentoſiſſimæ deliciis. Apparet enim mollem fuiſſe, non mitem. Hoc iſtæ ambages compoſitionis, hoc verba tranſuerſa, hoc ſenſus magni quidem ſæpe, ſed eneruati dum exeunt, cuiuis manifeſtum facient. motum illi felicitate nimia caput: quod vitium hominis eſſe interdum, interdum temporis ſolet. Vbi luxuriam late felicitas fudit, cultus primum corporum eſſe diligentior incipit; deinde ſupellectili laboratur; deinde in ipſas domos impenditur cura, vt in laxita-

13. *Pallio velaretur caput)* quod imbecilli aut delicatuli ſolent, nam reliqui capite intecto. *Lipſ.*

14. *Quam in mimo diuites fugitiui)* *in mimo diuite* legit *Lipſ.* vt is titulus fuerit Mimi. In mimis enim & comœdiis ſeruuli fugitiui coniecto in humeros pallio & capite velato exprimebantur.

15. *Millies duxit)* Terentiam ſuam, cum qua aſſidua iurgia, diuortia iterumque coniugia. vide de Prouid. c. 3. *Lipſ.*

Cum assueuit animus fastidire quæ v
illi pro sordidis solita sunt; etiam i
nouum est, quærit: & modo antic
exoleta reuocat & profert: modo fi
deflectit: modo id quod nuper incr
habetur, audax translatio, ac freq
sensus præcidant, & hinc gratiam sp
tia pependerit, & audienti suspicio
sunt qui illos detineant, & porrigan
vsque ad vitium accedant (necesse e
re, aliquid grande tentanti) sed qu
ament. Itaque vbicumque videris o
ptam placere, ibi mores quoque a
non erit dubium. Quomodo conu
quomodo vestium, ægræ ciuitatis in
rationis licentia (si modo frequens
nimos quoque, a quibus verba exe
Mirari quidem non debes corrupta
tum a corona sordidiore, 16) sed al
que cultiore. Togis enim inter se isti
stant. 17) Hoc magis mirari potes,

[redacted]

hi quemcumque vis magni nominis virum. di-
quid illi ætas sua ignouerit, quid in illo sciens
ulauerit. Multos dabo, quibus vitia non no-
it: quosdam, quibus profuerint. Dabo, in-
, maximæ famæ & inter miranda propositos:
i quis corrigit, delet. 19) Sic enim vitia virtu-
mmixta sunt, vt illas secum tractura sint. Ad-
anc, quod oratio certam regulam non habet.
etudo illam ciuitatis, quæ numquam in eodem
tit, versat. Multi ex alieno seculo petunt ver-
iodecim tabulas loquuntur: Gracchus illis, &
s, & Curio, nimis culti & recentes sunt: ad Ap-
vsque, & ad Coruncanum redeunt. Quidam
, dum nihil nisi tritum & vsitatum volunt, in
incidunt. Vtrumque diuerso genere corru-
est, tam mehercules, quam si vellent splendi-
, ac sonantibus, & poëticis; necessaria, & in
sita vitare: tam hunc dicam peccare, quam il-
Alter se iusto plus colit, alter se iusto plus ne-
ille & crura, 20) hic nec alas 21) quidem vel-
d compositionem transeamus. quot genera ti-
io in hac, quibus peccetur? Quidam præfra-
k asperam probant; disturbant de industria,
l placidius effluxit: nolunt sine salebra esse iun-
i; virilem putant & fortem, quæ aurem ina-
ite percutiat. Quorumdam non est composi-
odulatio est: adeo blanditur, & molliter labi-
Quid de illa loquar, in qua verba differuntur,
exspectata vix ad clausulas redduntur? Quid

i quis corrigit, delet) quos si quis accurate examinet
igat, nihil in eis esse quod approbationem mereatur
, adeo quæ delet & ex eorum qui famam merentur
eximunt.
lle & crura) quod effæminati solent. *Lips.*
lic nec alas) atque ita hircum olet. *Id.*

tunc eloquentia est: ceteri imitan
tradunt. Sic Sallustio vigente, am
& verba ante exspectatum cadentia
vitas, fuere pro cultu. Arruntius
tatis, qui historias belli Punici scr
stianus, & in illud genus nitens.
um; Exercitum argento fecit; id est
Hoc Arruntius amare cœpit: posu
paginis. Dicit quodam loco: Fug
Alio loco: Hiero Rex Syracusanoru
Et alio loco: Quæ audita Panormitar
nis fecere Gustum tibi dare volui. T
tur liber. Quæ apud Sallustium ra
hunc crebra sunt, & pene continua
ille enim in hæc incidebat; at hic illa
autem quid sequatur, vbi alicui vitii
est. Dixit Sallustius: A quis hiemani
in primo libro belli Punici ait; Reper
pestas. Et alio loco, cum dicere vel
num fuisse, ait: Totus hiemauit an
co: Inde sexaginta onerarias leues

ae de Regulo. Hæc ergo & huiusmodi vitia, quæ
icui impressit imitatio, non sunt indicia luxuriæ,
ac animi corrupti. Propria enim esse debent, & ex
so nata, ex quibus tu æstimes alicuius affectus. Ira-
undi hominis iracunda oratio est: commoti nimis
citata, delicati tenera & fluxa. Quod vides istos
qui, qui aut vellunt barbam, aut interuellunt: qui
ora pressius tondent & abradunt, seruata & submissa
tera parte: 22) qui lacernas coloris improbi 23) su-
unt, qui perlucentem 24) togam: qui nolunt fa-
re quidquam quod hominum oculis transire liceat.
ritant illos, & in se aduertant: volunt vel repre-
endi, dum conspici. 25) Talis est oratio Mæcenatis,
nniumque aliorum, qui non casu errant, sed scien-
s volentesque. Hoc a magno animi malo oritur.
uomodo in vino non ante lingua titubat, quam mens
ssit oneri, & inclinata vel prodita est: ita ista ora-
o (quid aliud quam ebrietas?) nulli molesta est,
si animus labat. Ideo ille curetur: ab illo sensus,
illo verba exeunt, ab illo nobis est habitus, vul-
s, incessus. Illo sano ac valente, oratio quoque
busta, fortis, virilis est: si ille procubuit, & ce-
a sequuntur ruinam.

- - - Rege incolumi, mens omnibus vna est.
Amisso, rupere fidem.

x noster est animus. hoc incolumi, cetera manent
officio, parent & obtemperant: cum ille paullum

22. *Seruata & submissa cetera parte*) puto magis *certa parte*, ope extrema & quam *μύστακα* vocamus. *Lips.*
23. *Improbi*) Purpurei aut coccinei. Ideo autem impro-s, quia nondum tritus, & impudentiæ vel audaciæ aliquid bebat. *Lips.*
24. *Perlucentem*) sericam aut bombycinam feminarum emplo. *Lips.*
25. *Dum conspici*) modo conspiciantur.

impotens, cupidus, delicatus eu
deteſtabile ac dirum, & fit tyra
excipiunt affectus impotentes, in
quidem gaudet, vt ſolet populus
fruſtra plenus, & quæ non poteſt
Cum vero magis ac magis vires n
medullas neruoſque deſcendere
eorum, quibus ſe nimia auiditat
lætus, pro ſuis voluptatibus habe
narum, ſubminiſtrator libidinum
ſibi vſum ingerendo abſtulit; nec
abundare iucundis, quam acerb
mnem illum apparatum per gulam
mittit: non cum omni exoletor
turba conuolutatur: mœretque,
ſuæ felicitatis excluſa corporis ang
quid enim, mi Lucili, hic furo
noſtrum mortalem ſe cogitat? q
lum? imo quod nemo noſtrum v
Adſpice culinas noſtras, & con
ignes coquos noſtros: vnum vid

niis horrea: vnum putas videri ventrem, cui tot consulum regionumque vina conduntur? Adspice quot locis vertatur terra, quot millia colonorum arent, fodiant: vnum putas videri ventrem, cui & in Sicilia, & in Africa seritur? Sani erimus, & modica concupiscemus, si vnusquisque se numeret: metiatur simul corpus, sciatque, nec multum capere, nec diu posse. Nihil tamen æque tibi profuerit ad temperantiam omnium rerum, quam frequens cogitatio breuis æui, & huius incerti. Quidquid facies, respice ad mortem.

EPIST. CXV.

Contra nimis sermonis aut stili anxios: & minuti hoc animi esse. Cum fiducia scribendum loquendumque, sine quæsito ornatu. Quem in animo potius specta. O qualis ille, vbi Virtutes eum excoluerunt! omnes in amorem rapiat, si conspici possit. At externus iste splendor falsus, aut nihili est: item aurum omne & pecunia, quæ miramur. Non faciunt hæc felices, aut securos: imo & miseros, & miserandos.

NImis anxium esse te circa verba & compositionem, mi Lucili, nolo: habeo maiora quæ cures. Quære quid scribas, non quemadmodum: & hoc ipsum, non vt scribas, sed vt sentias; vt illa quæ senseris, magis applices tibi, & veluti signes. 1) Cuiuscumque orationem videris solicitam & politam, scito, animum quoque non minus esse pusillis occupatum. Magnus ille remissius loquitur, & securius: quæcumque dicit, plus habent fiduciæ, quam curæ.

1. *Signes*) impresso signo munias ne elabantur. Metaphora a vasis, quæ signare solemus custodiæ. *Lips.*

No-

que fulgentem videremus? hinc i
tudine, hinc temperantia pruden
Præter has frugalitas, & contine
& libertas, comitasque, & (quis
ne rarum humanitas bonum, sp
affunderent. Tum prouidentia,
ex istis magnanimitas eminentissi
boni! decoris illi, quantum pond
adderent: quanta esset cum gratia
illum amabilem, qui non simul ve
Si quis viderit hanc faciem altior
que, quam cerni inter humana
velut numinis occursu obstupefact
sit vidisse, 4) tacitus precetur?
psum vultus benignitate producțu
cet: & diu contemplatus multum
que mensuram solitorum inter n
oculis miti quidem, sed nihilomin

2. *De capsula*) est id ipsum quod se

...us, tunc demum illam Virgilii nostri vocem ...atque attonitus emittat:

...ndam te memorem Virgo? ...namque haud tibi ...ultus.

...talis, nec Vox hominem sonat.

...elix, nostrumque leves quaecunque laborem.

..., leuabitque, si colere eam voluerimus. Co... item non taurorum opimis corporibus contru..., nec auro argentoque suspenso 5) nec in ...os stipe infusa, sed pia & recta voluntate. Ne... ...quam, non amore eius arderet, si nobis illam contingeret. Nunc enim multa obstrigillant, aciem nostram aut splendore nimio repercutit, ...t obscuro retinent. Sed si 7) quemadmodum ...culorum quibusdam medicamentis acui solet ...rgari: sic & nos, si aciem animi liberare im... ...entia voluerimus, poterimus perspicere virtu... ...iam obrutam corpore, etiam paupertate op..., & humilitate & infamia obiacentibus. Cer..., inquam, pulcritudinem illam, quamuis sor... ...btectam. Rursus aeque malitiam, & aerumno... ...ni veternum perspiciemus: quamuis multum ...liuitiarum radiantium splendor impediat, & ...tem, hinc honorum, illinc magnarum pote... ...falsa lux verberet. Tunc intelligere nobis li... ...quam contemnenda miremur, similliimi pue... ...ibus omne ludicrum in pretio est. Parentibus ..., nec minus fratribus, praeferunt paruo aere

...suspenso) inter donaria.

...bstrigillant) obstant, sese opponunt. Vide Nonium ...tum.

...) delent quidam. Sed elegans est eius repetitio interiecta. *Gronov.*

empta

runt. Miramur parietes ... cum sciamus quale sit, quod abscon... stris imponimus. Et cum aur... mus, quid aliud quam mendacio ... enim sub illo auro fœda ligna lat... parietibus aut lacunaribus orna... tenditur: omnium istorum quos ... bracteata 9) felicitas est. Inspi... tenui membrana dignitatis, q... Hæc ipsa res tot magistratus, tot ... quæ magistratus & iudices faci... ex quo in honore esse cœpit, ve... cidit: mercatoresque & venale... rimus, non quale sit quidque, ... cedem pii sumus, ad merced... quamdiu aliqua illis spes inest, ... trium transituri, si plus scelera... rationem nobis parentes auri ar... teneris infusa cupiditas altius se... cum. Deinde totus populus ... conuenit: hoc suspiciunt, hoc

rum humanarum maximum; cum grati vide- nt, consecrant. Denique eo mores redacti rt paupertas maledicto probroque sit, con- diuitibus, inuisa pauperibus. Accedunt in- nina poëtarum, quae affectibus nostris facem t, quibus diuitiae velut vnicum vitae decus ntumque laudantur. Nihil illis melius re videntur dii immortales posse, nec ha-

s solis erat sublimibus alta columnis,
s micante auro.

n currum adspice.

us axis erat, temo aureus, aurea summae
atura rotae, radiorum argenteus ordo.

e quod optimum videri volunt seculum, au- pellant. Nec apud tragicos desunt, qui in- ocentiam, salutem, opinionem bonam mu-

me 12) Vocari pessimum, vt diues vocer.
ives, omnes quaerimus: nemo, an bonus.
quare, & vnde: quid habeat, tantum rogant.
ue tanti quisque, quantum habuit, fuit.
l habere nobis turpe sit, quaeris? nihil.
diues opto viuere, aut pauper mori.
moritur, qui, dum moritur, lucrum facit.
ecunia ingens generis humani bonum,
non voluptas matris, aut blanda potest
esse prolis, non sacer meritis parens.
dulce si quid Veneris in vultu micat,
ico illa amores caelitum atque hominum mouet.

---

se me) non sunt vnius Poetae hi versus, sed plurium.

Cum

tum lacrimarum, ô quantum labo
misera desideratis, quam misera
quotidianas solicitudines, quæ p
quemque discruciant. Maiore t
possidetur, quam quæritur. Qu
gemiscunt, quæ & magna incidu
dentur! denique vt nihil illis fortu
quid non acquiritur, damnum ef
lum homines, & diuitem voc
optant, quantum ille possidet.
ergo? tu vllos esse conditioni
mas, quam qui habent & misc
am? Vtinam qui diuitias appetit
diuitibus deliberarent! vtinam
ri, cum ambitiosis, & summum
statum! profecto vota mutassent:
noua suscipiunt, qui priora 13) dar
mo enim est cui felicitas sua, etiamsi
faciat. Queruntur & de consiliis
suis: maluntque semper, quæ reli

us existimo: numquam te pœnitebit tui. Ad
e tam solidam felicitatem, quam tempestas nulla
cutiat, non perducent te apte verba contexta, &
tio fluens leniter. Eant vt volent, dum animo
mpositio sua constet, dum sit magnus, & opinio-
n securus, & ob ipsa quae aliis displicent, sibi pla-
t: qui profectum suum vita aestimet, & tantum sci-
se iudicet, quantum non cupit, quantum non
et.

EPIST. CXVI.

*ntra Peripateticos, exscindendos Affectus, non tem-
perandos esse: neque a Natura induci. A mollitie
sententiam aduersam nasci.*

Trum satius sit, modicos habere affectus, an nul-
los, saepe quaesitum est. Nostri illos expellunt:
patetici temperant. Ego non video, quomodo
oris esse aut vtilis possit vlla mediocritas morbi.
timere. nihil eorum, quae tibi non vis negari, e-
: facilem me, indulgentemque praebebo re-
ad quas tendis, & quas aut vitae necessarias, aut
, aut iucundas putes: detraham vitium. Nam
ibi cupere interdixero, velle permittam: 1) vt
illa intrepidus facias, vt certiore consilio, vt
ates illas magis sentias, Quid ni? ad te magis
turae sunt, si illis imperabis, quam si seruies. Sed
: est, inquis. vt desiderio amici torquear: da ius
tam iuste cadentibus. Naturale est opinio-
ominum tangi, & aduersis contristari: quare
mittas mihi hunc tam honestum malae opini-
nem? Nullum vitium est sine patrocinio: nul-

permittam) Voluntas enim Stoicis bona & inter
st. vid. Lips. de Manud. L. 3. Diss. 5.

sed huic vbi nimium indulseris, v
ptatem natura necessariis rebus adr
lam peteremus, sed vt ea, sine quib
viuere, gratiora nobis illius facere
veniat iure, 3) luxuria est. Ergo
stamus: quia facilius, vt dixi, non
exeunt. Aliquatenus, inquis, do
timere permitte. sed illud aliquater
citur, nec vbi vis, accipit finem. S
te custodire se tutum est: & lacri
ptates, vbi volet, sistet. Nobis q
di facile, optimum est omnino no
ganter mihi videtur Panætius resp
tulo cuidam quærenti, An sapien
De sapiente, inquit, videbimus:
adhuc a sapiente longe absumus,
tendum, vt incidamus in rem co
tentem, alteri emancipatam, vil
nim nos respexit, humanitate eiu
contempsit, superbia accendimur.
amoris, quam difficultas nocet: s

rum animum committamus, nec formae, nec adu-
tioni, nec vllis rebus blande trahentibus. Quod
anaetius de amore quaerenti respondit, hoc ego de
mnibus dico. Quantum possumus nos, a lubrico
cedamus: in sicco quoque parum fortiter stamus.
ccurres hoc loco mihi illa publica contra Stoicos
oce: Nimis magna promittitis, nimis dura praecipi-
s. nos homunciones sumus, omnia nobis negare
on possumus. Dolebimus, sed parum: concupi-
emus, sed temperate. irascemur, sed placabimur.
cis quare non possumus ista? quia nos posse non
redimus. Imo mehercules, aliud est in re. Vitia no-
ra, quia amamus, defendimus, & malumus excu-
re illa, quam excutere. Satis natura homini de-
it roboris, si illo vtamur, si vires nostras colliga-
us, ac totas pro nobis, certe non contra nos con-
temus. Nolle in caussa est: non posse praeten-
itur.

EPIST. CXVII.

uaestiuncula, An, cum Sapientia bonum sit, etiam sapere? Stoici istud vulgo negant: alii asserunt, & ipse istis pronior. Denique amolitur haec supervacua, & ad formationem morum serio vocat.

MUltum mihi tibique negotii concinnabis, &,
dum nescis, in magnam me litem ac molestiam
mpinges, qui mihi tales quaestiunculas ponis, in qui-
us ego nec dissentire a nostris salua gratia, nec con-
entire salua conscientia possum. Quaeris, an verum
it, quod Stoicis placet, Sapientiam bonum esse, sa-
ere bonum non esse? Primum exponam, quid Stoicis
ideatur: tum dicere sententiam audebo. Placet no-
tris, quod bonum est, esse corpus: quia quod bonum
st, facit: quicquid facit, corpus est. Quod bonum est,

quo pendet, id est, ad ipsam sapientiam
quid ab aliis respondeatur, audi, ante
secedere, 1) & in alia parte consider
quiunt, nec beate viuere bonum est.
spondendum est, beatam vitam bon
viuere bonum non esse. Etiamnum
lud opponitur. Vultis sapere? ergo e
sapere: si expetenda res est, bonum e
stri verba torquere, & vnam syllab
terponere, quam sermo noster inse
illam, si pateris, adiungam. Expeten
quod bonum est: ad expedendum. a
tingit: quod, cum bonum consecut
tur tanquam bonum, sed petito bo
non idem sentio, & nostros iudico
re: quia iam primo vinculo tenen
lis formulam non licet. Multum
sumptioni 3) omnium hominum
tatis argumentum est, aliquid om
quam deos esse, inter alia sic co
...ibus de iis opinio insita est: ne

ſt adeo extra leges moreſque proiecta, vt non aliquos
leos credat. Cum de animarum æternitate diſſeri-
nus, non leue momentum apud nos habet conſenſus
ominum, aut timentium inferos, aut colentium.
Vtor hac publica perſuaſione: neminem inuenies,
ui non putet & ſapientiam bonum, & ſapere. Non
aciam quod victi 4) ſolent, vt prouocem ad popu-
um: noſtris incipiemus armis confligere. Quod
ccidit alicui: vtrum extra id cui accidit eſt, an in eo
ui accidit? Si in eo eſt cui accidit, tam corpus eſt,
nam illud cui accidit. Nihil enim accidere ſine ta-
tu poteſt; quod tangit, corpus eſt. Si extra eſt,
oſtquam acciderat, receſſit: quod receſſit, motum
abet: quod motum habet, corpus eſt. Speres, me
icturum, non eſſe aliud curſum, aliud currere: nec
liud calorem, aliud calere: nec aliud lucem, aliud
ucere. Concedo iſta alia eſſe, ſed non ſortis alte-
us. Si valetudo indifferens eſt: & valere indiffe-
ns eſt. Si forma indifferens eſt: & formoſum eſſe
differens eſt. Si iuſtitia bonum eſt: & iuſtum eſſe
onum eſt. Si turpitudo malum eſt: & turpem eſſe
alum eſt. tam mehercules quam ſi lippitudo ma-
m eſt, & lippire malum eſt. Hoc vt ſcias, neu-
um eſſe ſine altero poteſt. Quod ſapit, ſapiens eſt:
ed ſapiens eſt, ſapit. Adeo non poteſt dubitari,
quale illud ſit, tale hoc ſit, vt quibusdam vtrum-
e vnum videatur atque idem. Sed illud libenter
nterim: Cum omnia aut bona ſint, aut mala,
t indifferentia, ſapere in quo numero ſit? Bonum
gant eſſe, malum vtique non eſt; ſequitur, vt me-
um ſit. Id autem medium atque indifferens voca-
us, quod tam malo contingere quam bono poteſt:

4. *Victi*) in arena, gladiatoriis pugnis, vbi qui ſuccumbe-
: populi miſericordiam implorabat.

est sapientiam, an proinde ...
ittitur, vtroque modo corpus est.
& quod facit, corpus est. si corp
Vnum enim deerat illi, quo minus
incorporale erat. Peripateticis p
esse inter sapientiam & sapere, cu
rum & alterum sit. Numquid eni
istimas sapere, nisi qui sapientiam
quemquam qui sapiat, non putas l
Dialectici veteres ista distinguunt
que ad Stoicos venit. Qualis sit ha
ager, aliud agrum habere. Quid ni? c
ad habentem, non ad agrum pertin
pientia, aliud sapere. Puto concede
quod habetur, & eum qui habet: ha
bet, qui sapit. Sapientia est men
summum optimumque perducta:
Sapere quid est? non possum dice
sed id quod contingit perfectam 1
Ita alterum est, mens bona; alter
mentem bonam. Sunt, inquit, na

inde, Cato ambulat: non corpus quidem est quod nunc loquor, sed enuntiatiuum quiddam de corpore: quod alii effatum vocant, alii enuntiatum, alii edictum. Sic cum dicimus sapientiam, incorporale 5) quiddam intelligimus: cum dicimus, Sapit: de corpore loquimur. Plurimum autem interest, vtrum illud dicas, an de illo. Putemus in præsentia ista duo esse: nondum enim quid mihi videatur, pronuntio: quid prohibet, quo minus aliud quidem sit, sed nihilominus bonum? Dicebas paullo antè, aliud esse agrum, aliud habere agrum. Quidni? in alia enim natura est qui habet, in alia quod habetur. illa terra est, hic homo est. At in hóc de quo agitur, eiusdem naturæ sunt vtraque, & qui habet sapientiam, & ipsa quæ habetur. Præterea illic aliud est quod habetur, alius qui habet: hic in eodem est, & quod habetur, & qui habet. Ager iure possidetur: sapientia natura. ille abalienari potest, & alteri tradi: hæc non discedit a domino. Non est itaque quod compares inter se dissimilia. Cœperam dicere, posse ista duo esse, & tamen vtraque bona. Sapientia, & sapiens duo sunt: & vtrumque bonum esse concedis. Quomodo nihil obstat, quo minus & sapientia bonum sit, & habens sapientiam: sic nihil obstat, quo minus & sapientia bonum sit, & habere sapientiam, id est, sapere. Ego in hoc volo sapiens esse, vt sapiam. Quid ergo? non est id bonum, sine quo nec illud bonum est? Vos certe dicitis, sapientiam, si sine vsu detur, accipiendam non esse. Quis est vsus sapientiæ? Sapere: hoc est in illa pretiosissimum; quo detracto, superuacua fit. Si tormenta mala sunt, torqueri malum est: adeo quidem, vt illa non sint

5. *Incorporale*) sensus omnino & præcedentia poscunt vt *corporale* legatur.

quentiæ, loqui: quomodo oculis q
ſapere, ſapientiæ vſus eſt. vſus aute
petendus eſt: ſapere ergo expetend
tendum eſt, bonum eſt. Olim ipſe
illos imitor dum accuſo, & verba ape
Cui enim dubium poteſt eſſe, quin ſi
& æſtuare malum ſit? ſi algor mal
ſit algere? ſi vita bonum eſt, & viuer
mnia iſta circa ſapientiam, non in
bis in ipſa commorandum eſt, etiar
libet, amplos habet illa ſpatioſosqu
deorum natura quæramus. de ſider
his tam variis ſtellarum diſcurſibu
motus noſtra moueantur corpora,
mnium, animisque illinc impetu
hæc quæ fortuita dicuntur, certa le
nihilque in hoc mundo repentinu
dinis volutetur. Iſta iam a forma
ceſſerunt: ſed leuant animum, &
tractant rerum magnitudinem attol

ſcire illud bonum eſſe, hoc non eſſe? Temere me geram, ſubibo huius voti aleam. tibi ſapientia, mihi ſapere contingat: pares erimus. Potius id age, vt mihi viam monſtres, qua ad iſta perueniam. Dic mihi quid vitare debeam, quid appetere: quibus animum labantem ſtudiis firmem; quemadmodum quae me ex tranſuerſo ferunt aguntque, procul a me repellam. Quomodo par eſſe tot malis poſſim; quomodo iſtas calamitates remoueam, quae ad me irruperunt: quomodo illas, ad quas ego irrupi. 6) Doce, quomodo feram aerumnam ſine gemitu meo, felicitatem ſine alieno: quomodo vltimum neceſſarium vitae terminum non exſpectem, ſed ipſemet, cum viſum erit, profugiam. Nihil mihi videtur turpius, quam optare mortem. Nam ſi vis viuere, quid optas mori? ſi non vis, quid deos rogas, quod tibi naſcenti 7) dederunt? Nam vt quandoque moriaris, etiam inuito poſitum eſt: vt cum voles, in tua manu eſt. Alterum tibi neceſſe eſt, alterum licet. Turpiſſimum his diebus principium diſerti mehercules viri legi: Ita, inquit, quamprimum moriar. Homo demens, optas rem tuam. 8) Ita quamprimum moriar. Fortaſſe inter has voces ſenex factus es. Alioqui quid in mora eſt? nemo te tenet, euade qua viſum eſt. Elige quamlibet rerum naturae partem, qua tibi praeberi exitum iubeas. Haec nempe ſunt elementa, quibus hic mundus adminiſtratur, aqua, terra, ſpiritus. 9) Omnia iſta tam cauſſa viuendi ſunt, quam viae mortis. Ita quamprimum moriar.

6. *Irrupi*) ad quas ſponte mea prorui.
7. *Tibi naſcenti*) ab ipſa natiuitate, vt parandum non fuerit, quiuis enim hoc habet vt poſſit mori ſi velit.
8. *Optas rem tuam*) quod enim noſtrum eſt, non optamus, cum nobis ipſis id praeſtare poſſimus.
9. *Spiritus*) aer.

sapientia, hoc est sapere, non u
nibus subtilitatem vanissimam a
ones tibi fortuna posuit. nondum
cauillaris. Quam stultum est, c
acceperis, ventilare? 11) remou
decretoriis 12) opus est. Dic q
mum tristitia, nulla formido pe
ne hoc secretarum cupiditatum
Agatur aliquid. Sapientia bonu
est bonum. Sic fit, negemus,
vt hoc totum studium derideatu
tum superuacuis. Quid si scires
an bonum sit futura sapientia? Q
oro te, an nec messem futuram ia
nec futuram adolescentiam pueri
robore intelligat? Ægro interim n
prodest, non magis, quam curren
post multos secuturum sensus ot
nescit hoc ipso non esse bonum id
quia futurum est? nam quod bon
dest: nisi præsentia, prodesse noi

interim non eſt. Prius aliquid eſſe debet, deinde quale eſſe. Quomodo, oro te, quod adhuc nihil eſt, iam bonum eſt? Quomodo autem tibi magis vis probari, non eſſe aliquid, quam ſi dixero, futurum eſt? nondum enim veniſſe apparet, quod venit. Ver ſecuturum eſt: ſcio nunc hiemem eſſe. æſtas ſecutura eſt: ſcio æſtatem non eſſe. Maximum argumentum habeo nondum præſentis, futurum eſſe. Sapiam, ſpero: ſed interim non ſapio. ſi illud bonum haberem, iam hoc carerem malo. Futurum eſt, vt ſapiam: ex hoc licet nondum me ſapere intelligas. non poſſum ſimul & in illo bono, & in hoc malo eſſe. Duo iſta non coeunt, nec apud eundem ſunt vna, bonum & malum. Tranſcurramus ſolertiſſimas nugas, & ad illa quæ nobis aliquam opem ſunt latura, properemus. Nemo qui obſtetricem parturienti filiæ ſolicitus accerſit, edictum & ludorum ordinem 13) perlegit. nemo qui ad incendium domus ſuæ currit, tabulam latruncularium 14) perſpicit, vt ſciat quomodo alligatus exeat 15) calculus. At mehercules omnia tibi vndique nuntiantur, & incendium domus, & periculum liberorum, & obſidium patriæ, & bonorum direptio: adiice iſtis naufragium, motusque terrarum, & quidquid aliud timeri poteſt. Inter iſta diſtrictus, rebus, nihil aliud quam animum oblectantibus, vacas? Quid inter ſapientiam, & ſapere interſit, inquiris? nodos nectis ac ſoluis tanta

13. *Edictum & ludorum ordinem*) libelli & tabulæ vbi apparatus omnis ludorum deſcriptus, in publico propoſitæ monendæ & alliciendæ plebi.

14. *Latruncularium*) de breu. vit. c. 13. de Tranquill. c. 14.

15. *Alligatus exeat*) pugna enim erat, & alterius coloris calculi alteros ad lineam vltimam vrgebant: arcte implexum vel obſeſſum euadere. *Lipſ.*

mole

ferente, quid iuuat maiorem pat num? Adiice nunc, quod assuesci se potius, quam sanare: & phil mentum facere, cum remedium am, & sapere quid intersit, nescio teresse, sciam ista, an nesciam. quid inter sapientiam & sapere in piam? Cur ergo potius inter voca detines, qua inter opera? Fac r me securiorem, fac fortunæ pa rem. possum autem superior esse quod disco.

EPIST. CXV

Inanes epistolas nolle se scribere: pe tilium vberes: & iam facit. Su liena tractare; a Fortuna nihil pendere. Verum bonum quærend lud sit, definitum. Itemque quia rat. Omne bonum, secundum N

que in antecessum 1) dabo. Nec faciam, quod Cicero vir disertissimus facere Atticum iubet, vt etiam si rem nullam habebit, quod in buccam venerit, scribat. Nunquam potest deesse quod scribam, vt omnia illa quæ Ciceronis implent epistolas, transeam: quis candidatus laboret, quis alienis, quis suis viribus pugnet, quis consulatum fiducia Cæsaris, quis Pompeii, quis a se petat: quam durus sit fœnerator Cæcilius, a quo minoris centesimis propinqui nummum mouere non possunt. Sua satius est mala quam aliena tractare: se excutere, & videre, quam multarum rerum candidatus sit, 2) & non suffragari. 3) Hoc est, mi Lucili, egregium, hoc securum ac liberum, nihil petere, & tota fortunæ comitia transire. Quam putas esse iucundum, tribubus vocatis; cum candidati in templis suis 4) pendeant, & alius nummos pronuntiet, alius per sequestrum 5) agat, alius eorum manus osculis conterat, quibus designatus contingendam manum negaturus est, omnes attoniti, vocem præconis exspectant; stare otiosum, & spectare illas nundinas, 6) nec ementem quidquam, nec vendentem? Quanto hic maiore gaudio fruitur, qui non prætoria, aut consularia comitia securus intuetur, sed

1. *In antecessum*) argentariorum verbum: soluere priusquam dies cesserit. *Lips.*

2. *Quam multarum rerum candidatus*) quoniam, quæ aspernetur iudicio & ratione, etsi inclinatio eo vocet.

3. *Non suffragari*) tali sc. petitioni rerum inanium.

4. *In templis suis*) totus campus martius templis & publicis ædificiis erat insessus: ad propinqua itaque templa candidati diuertebant, & ibi exitum comitiorum expectabant. *Lips.*

5. *Per sequestrum*) non tantum promittat, sed & deponat apud alium fidei caussa. *Id.*

6. *Nundinas*) vetus est vitæ cum nundinis comparatio, vbi alii ementes, alii vendentes.

magna

tunam. 9) Libet ergo hæc innicei
integram semper egerere mater
entibus tot millia hominum inqui
pestiferi consequantur, per mala n
petuntque mox fugienda, aut etia
enim assecuto satis fuit, quod. opt
batur? Non est, vt existimant ho
citas, sed pusilla. itaque neminei
credis excelsa, quia longe ab illis
ad illa peruenit, humilia sunt. M
quærit adscendere. Istud quod tu
gradus est. Omnes autem male h
ri. tanquam ad bona feruntur, de
Deinde mala esse, aut inania, aut n
rauerint, adepti ac multa passi vider
miratur ex interuallo fallentia, &
bonis sunt. Hoc ne nobis quoque e
quid sit bonum. Varia eius inter
niuit hoc alius alio modo, alius illu
Quidam ita finiunt: Bonum est,

ta mala, blanda sint. Verum, & verisimile, inter se differunt ita: Quod bonum est, vero iungitur: non est enim bonum, nisi verum est. At quod inuitat ad se, & allicit facie, verisimile est: subrepit,† solicitat, attrahit. Quidam ita finierunt: Bonum est, quod appetitionem sui mouet, vel quod impetum animi tendentis ad se mouet. Et huic idem opponitur: multa enim impetum animi mouent, quæ petuntur petentium malo. Melius illi qui sic finierunt: Bonum est, quod ad se impetum animi secundum naturam movet: & ita demum petendum est, cum cœpit esse expetendum. Iam & honestum est; hoc enim perfecte est petendum. Locus ipse me admonet, vt, quid intersit inter bonum honestumque, dicam. Aliquid inter se habent mixtum, & inseparabile: nec potest bonum esse, nisi cui aliquid honesti inest: & honestum vtique bonum est. Quid ergo inter duo interest? Honestum est perfectum bonum, quo beata vita completur, cuius contactu alia quoque bona fiunt. Quod dico, tale est. Sunt quædam neque bona, neque mala: tanquam militia, legatio, iurisdictio. Hæc cum honeste administrata sunt, bona esse incipiunt, & ex dubio in bonum transeunt. Bonum societate honesti fit, honestum per se bonum est. Bonum ex honesto fluit, honestum ex se est. Quod bonum est, malum esse potuit: quod honestum est, nisi bonum esse non potuit. Hanc quidam finitionem reddiderunt: Bonum est, quod secundum naturam est. Attende quid dicam. Quod bonum est, & secundum naturam est: non protinus quod secundum naturam est, & bonum est. Multa quidem naturæ consentiunt; sed tam pusilla sunt, vt non conueniat illis boni nomen. Levia enim sunt, & contemnenda: nullum nec minimum contemnendum bonum.

Nam

[redacted]

Nam quamdiu exiguum eſt, bonum non eſt: cum bonum eſſe cœpit, non exiguum eſt. Vnde aliquid cognoſcitur bonum? ſi perfecte ſecundum naturam eſt. Fateris, inquis, quod bonum eſt, ſecundum naturam eſſe: hæc eius proprietas eſt. Fateris & alia ſecundum naturam quidem eſſe; ſed bona non eſſe. Quomodo ergo illud bonum eſt, cum hæc non ſint? quomodo ad aliam proprietatem peruenit, cum vtrique præcipuum illud commune ſit, ſecundum naturam eſſe? ipſa ſcilicet magnitudine. Nec hoc nouum eſt, quædam creſcendo mutari. Infans fuit, factus eſt pubes: alia eius proprietas fit: ille irrationalis eſt, hic rationalis. Quædam incremento non tantum in maius exeunt, ſed in aliud. Non fit, inquit, aliud quod maius fit. Vtrum lagenam an dolium impleas vino, nihil refert: in vtroque proprietas vini eſt. Exiguum mellis pondus, & magnum, ſapore non differt. Diuerſa ponis exempla. in iſtis enim eadem qualitas eſt: quamuis augeantur, manent. Quædam amplificata in ſuo genere, in ſua proprietate perdurant: quædam poſt multa incrementa, vltima demum vertit adiectio, & nouam illis, aliamque, quam in qua fuerant, conditionem imprimit. Vnus lapis fecit fornicem, ille qui latera inclinata cuneauit, & interuentu ſuo vinxit. Summa adiectio quare plurimum facit, vel exigua? quia non auget, ſed implet. Quædam proceſſu priorem exuunt formam, & in nouam tranſeunt. Vbi animus aliquid diu protulit, & magnitudinem eius ſequendo laſſatus eſt, infinitum cœpit vocari; quod longe aliud factum eſt quam fuit, cum magnum videretur, ſed finitum. Eodem modo aliquid difficulter ſecari cogitauimus: nouiſſime creſcente difficultate, inſecabile inuentum eſt. Sic ab eo quod vix & ægre mouebatur, proceſſimus ad immobi-

mobile. Eadem ratione aliquid secundum naturam fuit; hoc in aliam proprietatem magnitudo sua transtulit, & bonum fecit.

EPIST. CXIX.

Diuitias a nobis peti posse, & accipi, nil superuacuum putando. Finem omnium rerum spectandum, qui Naturam non excedit. Satis ea habere, non multum, quaeris. Ostendit deinde diuites vulgo, omnes pauperes esse. Pulcra, & (Deus bone!) vera sunt.

QVoties aliquid inueni, non exspecto donec dicas, In commune 1) teipse mihi dico. Quid sit quod inuenerim, quaeris? sinum laxa, merum lucrum est. Docebo quomodo fieri diues celerrime possis, quod valde cupis audire. Nec immerito: ad maximas te diuitias compendiaria ducam. Opus erit tamen tibi creditore. vt negotiari possis, aes alienum facias oportet: sed nolo per intercessorem mutueris, nolo proxenetae nomen tuum iactent. Paratum tibi creditorem dabo, Catonianum illum 2): a te mutuum sumes. Quantulumcumque est, satis erit, si quidquid deerit, id a nobis petierimus. Nihil enim, mi Lucili, interest, vtrum non desideres, an habeas. Summa rei in vtroque est eadem; non torqueberis. Nec illud praecipio, vt aliquid naturae neges: contumax est, non potest vinci, suum poscit: sed vt quidquid naturam excedit, scias precarium esse, non necessarium.

1. *In commune*) quasi dicas: & mihi pars esto. Sic Graeci eodem sensu si aliquid in via quis inuenisset aiebant [illegible] Sic Phaedr. fab. 37: *Eia* inquit *in commune* [illegible]que est tueri. *Gronov.*

2. *Catonianum illum*) sc. creditorem. Nam Cato dicit: *quod tibi deest a te ipso mutuum sume*, vid. [illegible] cap. 7. *Gronov.*

Esurio: edendum est. vtrum hic panis sit plebeius, an siligineus, ad naturam nihil pertinet. illa ventrem non delectari vult, sed impleri. Sitio. vtrum haec aqua sit quam ex lacu proximo excepero, an ea quam multa niue clusero, 3) vt rigore refrigeretur alieno, ad naturam nihil pertinet. Illa hoc vnum iubet, sitim exstingui. Vtrum sit aureum poculum, an crystallinum, an murrheum, an Tiburtinus calix, an manus concaua, nihil refert. Finem omnium rerum specta, & superuacua dimittes. Fames me appellat: ad proxima quaeque tendatur manus; ipsa mihi commendabit, quodcumque comprehendero. Nihil contemnit esuriens. Quid sit ergo, quod me delectauerit, quaeris? Videtur mihi egregie dictum: Sapiens, diuitiarum naturalium est quaesitor acerrimus. Inanime, inquis, lance muneras. Quid est illud in commune? 4) iam ego paraueram fiscos: circumspiciebam in quod me mare negotiaturus immitterem, quod publicum 5) agitarem, quas accerserem merces. Decipere est istud, docere paupertatem, cum diuitias promiseris. Ita tu pauperem iudicas, cui nihil deest? Suo, inquis, & patientiae suae beneficio, non fortunae. Ideo ergo illum non iudicas diuitem quia diuitiae eius desinere non possunt? Vtrum malis habere multum, an satis? qui multum habet, plus cupit; quod est argumentum, nondum illum satis habere: qui satis habet, consecutus est, quod nunquam diuiti contingit, finem. An has ideo non putas esse diuitias, quia propter illas nemo proscriptus est? quia propter illas nulli venenum fili-

3. *Clusero)* nam vas ipsum circumdari niue potest, vt frigus capiat, niuis ipsius & vitii ex parte liquore. *Lips.*

4. *In commune)* scilicet supra dixerat Seneca sub initium Epistolae se aliquid inuenisse *in commune*.

5. *Quod publicum)* nam vectigalium redemptoris promta saepe ad opes via. *Lips.*

lli vxor impegit? quia in bello tutæ sunt? quia otiosæ? quia nec habere illas periculosum est, erosum disponere? An parum habet, qui tantum non alget, non esurit, non sitit? plus Iupiter non. Nunquam parum est, quod satis est: nunquam n est, quod satis non est. Post Darium & Indos est Alexander Macedo: quærit quod suum crutatur maria ignota, in Oceanum classes mittes, &, vt ita dicam, mundi claustra perrumpit. naturæ satis est, homini non est. Inuentus est cupisceret et aliquid post omnia. Tanta est cæcitium, & tanta initiorum suorum vnicuique, cessit, obliuio. Ille modo ignobilis anguli e controuersia dominus, de tanto fine terrarum m rediturus orbem 6) tristis est. Neminem a diuitem fecit: Imo contra, nulli non maiorem iditatem incussit. Quæris, quæ sit huius rei plus incipit habere posse, qui plus habet. Ad m, quem voles mihi ex his quorum nomina asso Licinoque 7) numerantur, in medium litrahas: afferat censum, & quidquid habet, & id sperat, simul computet: iste, si mihi credis, est; si tibi, potest esse. 8) At hic qui se ad id atura exigit, composuit, non tantum extra est paupertatis, sed extra metum. Sed, quam difficile sit res suas ad naturalem n coarctare, hic ipse quem circa naturam us, quem tu vocas pauperem, habet aliquid uacui. At excæcant populum, & in se cont opes, si numerati multum ex aliqua domo

6) *suum rediturus orbem*) nam alienis & nouis imperiis inhians, tristis est quod per suum redeat.
7) *asso Licinioque*) vterque valde diues De Crasso notum. io ex Dione L. 54. Iuuenale sat. I. & aliis constat.
8) *tibi, potest esse*) si tibi credas, h. e. quod ipse statum potest esse pauper.

mm 2 affer-

effertur, si multum auri tecto quoque eius illinitur, si familia aut corporibus electa, aut spectabilis cultu est. Omnium istorum felicitas in publicum spectat: ille quem nos & populo & fortunæ subduximus, beatus introrsum est. Nam quod ad illos pertinet, apud quos falso diuitiarum nomen inuasit occupata paupertas: sic diuitias habent, quomodo habere dicimur febrem, cum illa nos habeat. E contrario dicere debemus: Febris illum tenet. eodem modo dicendum est, Diuitiæ illum tenent. Nihil ergo monuisse te malim, quam hoc, quod nemo monetur satis: vt omnia naturalibus desideriis metiaris, quibus aut gratis satis fiat, aut paruo. Tantum miscere vitia desideriis noli. Quæris, quali mensa, quali argento, quam paribus ministeriis, 9) & leuibus, 10) afferatur cibus? nihil præter cibum natura desiderat.

Num tibi, cum fauces vrit sitis; aurea quæris
Pocula? num esuriens fastidis omnia præter
Pauonem rhombumque?

Ambitiosa non est fames: contenta desinere est: quo desinat, non nimis curat. Infelicis luxuriæ ista tormenta sunt. quærit quemadmodum post saturitatem quoque esuriat; quemadmodum non impleat ventrem, sed farciat; quemadmodum sitim prima potione sedatam reuocet. Egregie itaque Horatius negat ad sitim pertinere, quo poculo aqua, aut quam eleganti manu ministretur. Nam si pertinere ad te indicas, quam crinitus puer, 11) & quam perlucidum

9. *Quam paribus ministeriis*) ætate scilicet & colore. Sic de breuit. vit. c. 12. & alibi in his Epistolis. *Lips.*

10. *Leuibus*) glabris vt alibi vocat, & sine pilis.

11. *Quam crinitus puer*) quia poculis, muliebri plerumque habitu erant, capillitio longo & fluente. *Lips.*

tibi

tibi poculum porrigat, non sitis. Inter reliqua, hoc nobis natura praestitit praecipuum, quod necessitati fastidium excussit. Recipiunt superuacua delectum. Hoc parum decens, illud parum laudatum, oculos hoc meos laedit. Id actum est ab illo mundi conditore qui nobis viuendi iura descripsit, vt salui essemus, non delicati. Ad salutem omnia parata sunt, & in promptu: deliciis omnia misere ac solicite comparantur. Vtamur ergo hoc naturae beneficio inter magna numerando: & cogitemus, nullo nomine melius illam meruisse de nobis, quam quia quidquid ex necessitate desideratur, sine fastidio sumitur.

EPIST. CXX.

Boni notitia quomodo ad nos venerit? obseruatione, & collatione: natura etiam ducente. Venit & ex contrario: id est, vitii detestatione. Describit Sapientem, & vulgo petenda aut timenda calcantem, etiam ipsam mortem. Denique vnum semper, & sibi constantem.

Epistola tua per plures quaestiunculas vagata est, sed in vna constitit, & hanc expediri desiderat: Quomodo ad nos boni honestique notitia peruenerit. Haec duo apud alios diuersa sunt, apud nos tantum diuisa. 1) Quid sit hoc, dicam. Bonum putant esse aliqui, quod vtile est. itaque hoc & diuitiis, & equo, & vino, & calceo nomen imponunt: tanta fit apud illos boni vilitas, & adeo vsque ad sordida descendit. Honestum putant, cui ratio recti officii constat: tanquam pie curatam patris senectutem, adiutam amici paupertatem, fortem expeditionem,

1. *Apud nos tantum diuisa*) quomodo & quatenus in ep. 113. circa medium copiose.

prudentem moderatamque sententiam. Ista duo quidem facimus, sed ex vno. Nihil est bonum, nisi quod honestum est: quod honestum est, vtique bonum. Superuacuum iudico adiicere, quid inter ista discriminis sit, cum sæpe dixerim. Hoc vnum dicam: Nihil nobis bonum videri, quo quis & male vti potest. Vides autem, diuitiis, nobilitate, viribus, quam multi male vtantur. Nunc ergo ad id reuertor, de quo desideras dici: Quomodo ad nos prima boni honestique notitia peruenerit. Hoc nos docere natura non potuit: semina nobis scientiæ dedit, scientiam non dedit. Quidam aiunt nos in notitiam incidisse: quod est incredibile, virtutis alicui speciem casu occurrisse. Nobis videtur obseruatio collegisse, & rerum sæpe factarum inter se collatio, per analogiam nostro intellectu & honestum & bonum iudicante. Hoc verbum cum latini grammatici ciuitate donauerint, ego damnandum non puto, nec in ciuitatem suam redigendum. Vtar ergo illo non tamquam recepto, sed tamquam vsitato. Quæ sit hæc analogia, dicam. Noueramus corporis sanitatem: ex hac cogitauimus esse aliquam & animi, noueramus corporis vires: his collegimus esse & animi robur. Aliqua benigna facta, aliqua humana, aliqua fortia, nos obstupefecerant: hæc cœpimus tamquam perfecta mirari. Suberant illis multa vitia, quæ species alicuius conspicui facti fulgorque celabat: hæc dissimulauimus. Natura iubet augere laudanda: nemo non gloriam vltra verum tulit. Ex his ergo speciem ingentis boni traximus. Fabricius Pyrrhi regis aurum repulit, maiusque regno iudicauit, regias opes posse contemnere. Idem, medico Pyrrhi promittente venenum se regi daturum, monuit Pyrrhum,

caue

re insidias. Eiusdem animi fuit, auro non veneno non vincere. Admirati sumus ingen- irum, quem non regis, non contra regem issa flexissent, boni exempli tenacem: quod dif- num est, in bello innocentem: qui aliquod esse ret etiam in hoste nefas: qui in summa pauper- juam sibi decus fecerat, non aliter refugit di- quam venenum. Viue, inquit, beneficio meo, ie, & gaude, quod adhuc dolebas, Fabricium posse corrumpi. Horatius Cocles solus imple- ntis angustias, adimique a tergo sibi reditum, odo iter hosti auferretur, iussit: & tam diu t prementibus, donec reuulsa ingenti ruina ti- onuerunt. Postquam respexit, & extra pericu- sse patriam periculo suo sensit: Veniat, si quis inquit, sic euntem sequi: deditque se in ps: & non minus solicitus in illo rapido alveo iis, vt armatus, quam vt saluus exiret, retento um victricium decore, tam tutus rediit, quam ite venisset. Hæc & huiusmodi facta imaginem ostendere virtutis. Adiiciam quod mirum e videatur: mala interdum speciem honesti ob- nt, & optimum ex contrario nituit. Sunt e- rt scis, virtutibus vitia confinia, & perditis ie ac turpibus recti similitudo est. Sic menti- odigus liberalem: cum plurimum intersit, v- quis dare sciat, an seruare nesciat. Multi in- , sunt, Lucili, qui non donant, sed proiici- non voco ego liberalem, pecuniæ suæ iratum. ar negligentia facilitatem, temeritas fortitu- . Hæc nos similitudo coëgit attendere, & distin- specie quidem vicina, re autem plurimum in- dissidentia. Dum obseruamus eos, quos insi- gregium opus fecerat, cœpimus annotare, quis

rem aliquam generose animo fecisset, & magno impetu, sed semel. Hunc vidimus in bello fortem, in foro timidum, animose paupertatem ferentem, humiliter infamiam: factum laudauimus, contempsimus virum. Alium vidimus aduersus amicos benignum, aduersus inimicos temperatum, & publica & priuata sancte ac religiose administrantem: non deesse ei, & in his quae toleranda erant, patientiam, & in his quae agenda, prudentiam. Vidimus vbi tribuendum esset, plena manu dantem. vbi laborandum, pertinacem & obnoxium, 2) & lassitudinem corporis animo subleuantem. Praeterea idem erat semper, & in omni actu par sibi, iam non consilio bonus, sed more eo perductus, 3) vt non tantum recte facere posset, sed nisi recte facere non posset. Intelleximus in illo perfectam esse virtutem: hanc in partes diuisimus. Oportebat cupiditates refraenari, metus comprimi, facienda prouideri, reddenda distribui: comprehendimus temperantiam, fortitudinem, prudentiam, iustitiam, & suum cuique dedimus officium. Ex quo ergo virtutem intelleximus? Ostendit illam nobis ordo eius, & decor, & constantia, & omnium inter se actionum concordia, & magnitudo super omnia efferens sese. Hinc intellecta est illa beata vita, secundo defluens cursu, arbitrii sui tota. Quomodo ergo hoc ipsum nobis apparuit? dicam. Numquam vir ille perfectus adeptusque virtutem, fortunae maledixit: numquam accidentia tristis excepit; ciuem esse se vniuersi & militem credens, labores velut imperatos subiit. Quidquid inciderat, non tamquam malum aspernatus est, & in se casu de-

2. *Obnoxium*) obnoxius est, qui laborem subit suscipitque, & se dat. *Lips.*

3. *More eo perductus*) cui in habitum scientia inerat. *Lips.*

latum,

quasi delegatum sibi. Hoc qualecumque
t, meum est: asperum est, durum est; in
mus operam. Necessario itaque magnus
qui numquam malis ingemuit, numquam
o questus est, fecit multis intellectum sui,
aliter quam in tenebris lumen effulsit: ad-
in se omnium animos, cum esset placidus &
umanis diuinisque rebus pariter æquus,
perfectum animum, ad summam sui addu-
a quam nihil est nisi mens Dei, ex qua pars
c pectus mortale defluxit: quod numquam
inum est, quam vbi mortalitatem suam co-
it in hoc natum hominem, vt vita defun-
nec domum esse hoc corpus, sed hospitium,
breue hospitium: quod relinquendum est,
nem esse hospiti videas. Maximum, in-
i Lucili, argumentum est animi ab altiori
sede, si hæc in quibus versatur, humilia in-
angusta, si exire non metuit. Scit enim
rus sit, qui vnde venerit, meminit. Non
quam multa nos incommoda exagitant,
le nobis conueniat hoc corpus? Nunc de
nc de capite, nunc de pectore ac faucibus
: alias nerui nos, alias pedes vexant; nunc
6) nunc destillatio: 7) aliquando supera-
liquando deest: hinc atque illinc tentamur,
mur. Hoc euenire solet in alieno habitanti-
nos corpus tam putre sortiti, nihilominus
proponimus, & in quantum potest aetas hu-

[illegible] intellectum sui) multis virtute sua innotuit.
[illegible] pars) Stoicorum opinio animos nostros ex illo
[illegible] esse. Lips.
[illegible]) deiectio alui, quæ & deiectio simpliciter dicitur.
[illegible] & L. 4. c. 14.
[illegible]) quæ narium est, catarrhum vulgo vocant.

mana protendi, tantum ſpe occupamus, nul
ti pecunia, nulla potentia. Quid hac re f
dentius, quid ſtultius poteſt? Nihil ſatis
turis, imo morientibus. quotidie enim p
vltimo ſtamus, & illo vnde nobis cadendum
nos omnis impellit. Vide in quanta cæci
noſtra ſit! Hoc quod futurum dico, cum n
8) & pars eius magna iam facta eſt. nam
mus tempus, eo loco eſt, quo erat antequam
Erramus autem, qui vltimum timemus d
tantumdem in mortem ſinguli 9)
Non ille gradus laſſitudinem facit, in
cimus, ſed ille profitetur. 10) Ad mo
extremus peruenit, accedit omnis. C
nos illa, non corripit. Ideo magnus
conſcius ſibi melioris naturæ, dat qui
tam, vt in hac ſtatione, qua poſitus eſt,
atque induſtrie gerat: ceterum nihil horum
ipſum ſunt, ſuum iudicat, ſed vt commod
peregrinus & properans. Cum aliquem h
rimus conſtantiæ, quidni ſubiret nos ſpec
ſitatæ indolis? vtique ſi hanc, 12) vt dixi,
dinem veram eſſe oſtendebat. Qualitatis v
permanet, falſa non durant. Quidam alt
tinii, alternis Catones ſunt: & modo paru

8. *Cum maxime ſit*) quotidie enim morimur, h
tem tendimus.

9. *Singuli*) dies nimirum ſinguli vitæ aliquid d

10. *Profitetur*) in illo apparet laſſitudo.

11. *Carpit &c.*) paullatim mors ad ſe ducit, n
rapit. *Lipſ.*

12. *Vtique ſi hanc &c.*) iſta ita reſtituit *Grono*
ſi hanc, vt dixi, magnitudinem veram eſſe oſtendebat
Veri tenor permanet, falſa non durant, vbi obſer
redundare ornatus cauſſa, vt alibi ſæpe.

est Curius, parum pauper Fabricius, parum fru-
ontentus vili Tubero: modo Licinum diuitiis,
um cœnis, Mæcenatem deliciis prouocant. Ma-
m iudicium est malæ mentis, fluctuatio, & in-
nulationem virtutum, amoremque vitiorum,
a iactatio.

- - - - habebat sæpe ducentos,
ve decem seruos: modo reges atque tetrarchas,
nia magna loquens; modo sit mihi mensa tri-
pes, &
ncha salis puri, & toga quæ defendere frigus,
amnis crassa, queat. decies centena dedisses
ic parco paucis contento; quinque diebus
erat in loculis.

es isti tales sunt, qualem hunc describit Ho-
: numquam eumdem, nec similem quidem si-
deo in diuersum aberrat. Multos dixi: prope
omnes sint. Nemo non quotidie consilium mu-
t votum. modo vxorem vult habere, modo
m: modo regnare vult; modo id agit, ne quis
iciosior seruus: modo dilatat se vsque ad inuidi-
modo subsidit, & contrahitur infra humilitatem
iacentium: nunc pecuniam spargit, nunc rapit.
ixime coarguitur animus imprudens: alius pro-
que alius, & (quo turpius nihil iudico) impar
t. Magnam rem puta, vnum hominem agere.
ter sapientem autem nemo vnum agit: ceteri
formes sumus. Modo frugi tibi videbimur &
s, modo prodigi & vani. Mutamus subinde
iam, & contrariam ei sumimus, quam exuimus.
rgo a te exige, vt qualem institueris præstare te,
vsque ad exitum serues. Effice vt possis laudari:

Vnum hominem agere) facere vt semper sis idem.

si

inſpexeris? Tunc
tibi, quid vitan-
æ tuæ debeas. E-
o minus cupiam,
nihi excute: doce
itas dicitur: vnam
Deſiderio tuo
5) & vitia con-
eratumque in
qui nequi-
volupta-
epere,
, & ex
. 6) In-
nora viden-
omnibus ani-
s? Senſum autem
d membra apte &
n in hoc erudita.
s eſt. Artifex in-
ctor nauis ſcit gu-
es quos ad redden-
que ante ſe poſuit,
8) opusque facili

icitas. *Lipſ.*
ens dicendi genus. Sic
cit.
id obloquimur) ex ap.
iones accepimus, ſed
id ægre ferimus.
m & conditionem di-
ryſippo; *οἰκεῖον εἶναι*
ταύτης συνείδησιν.
ngebant.

vul-

effertur, si multum auri tecto quoque eius illini si familia aut corporibus electa, aut spectabilis c est. Omnium istorum felicitas in publicum spe(ille quem nos & populo & fortunæ subduximus, tus introrsum est. Nam quod ad illos pertinet, a quos falso diuitiarum nomen inuasit occupata pau tas: sic diuitias habent, quomodo habere dici febrem, cum illa nos habeat. E contrario dicere bemus: Febris illum tenet. eodem modo dicen(est, Diuitiæ illum tenent. Nihil ergo monuisse te lim, quam hoc, quod nemo monetur satis: vt om naturalibus desideriis metiaris, quibus aut gratis fiat, aut paruo. Tantum miscere vitia desideriis r Quæris, quali mensa, quali argento, quam par ministeriis, 9) & leuibus, 10) afferatur cibus? r præter cibum natura desiderat.

Num tibi, cum fauces urit sitis; aurea quæris
Pocula? num esuriens fastidis omnia præter
Pauonem rhombumque?

Ambitiosa non est fames: contenta desinere est: desinat, non nimis curat. Infelicis luxuriæ ista menta sunt. quærit quemadmodum post saturita quoque esuriat; quemadmodum non impleat v trem, sed farciat; quemadmodum sitim prima pc ne sedatam reuocet. Egregie itaque Horatius gat ad sitim pertinere, quo poculo aqua, aut quam ganti manu ministretur. Nam si pertinere ad t dicas, quam crinitus puer, 11) & quam perlucid

9. *Quam paribus ministeriis*) ætate scilicet & colore. de breuit. vit. c. 12. & alibi in his Epistolis. *Lips.*

10. *Leuibus*) glabris vt alibi vocat, & sine pilis.

11. *Quam crinitus puer*) quia poculis, muliebri plerum habitu erant, capillitio longo & fluente. *Lips.*

tibi poculum porrigat, non ſitis. Inter reliqua, hoc nobis natura præſtitit præcipuum, quod neceſſitati faſtidium excuſſit. Recipiunt ſuperuacua delectum. Hoc parum decens, illud parum laudatum, oculos hoc meos lædit. Id actum eſt ab illo mundi conditore qui nobis viuendi iura deſcripſit, vt ſalui eſſemus, non delicati. Ad ſalutem omnia parata ſunt, & in promptu: deliciis omnia miſere ac ſolicite comparantur. Vtamur ergo hoc naturæ beneficio inter magna numerando: & cogitemus, nullo nomine melius illam meruiſſe de nobis, quam quia quidquid ex neceſſitate deſideratur, ſine faſtidio ſumitur.

EPIST. CXX.

Boni notitia quomodo ad nos venerit? obſeruatione, & collatione: natura etiam ducente. Venit & ex contrario: id eſt, vitii deteſtatione. Deſcribit Sapientem, & vulgo petenda aut timenda calcantem, etiam ipſam mortem. Denique vnum ſemper, & ſibi conſtantem.

EPiſtola tua per plures quæſtiunculas vagata eſt, ſed in vna conſtitit, & hanc expediri deſiderat: Quomodo ad nos boni honeſtique notitia peruenerit. Hæc duo apud alios diuerſa ſunt, apud nos tantum diuiſa. 1) Quid ſit hoc, dicam. Bonum putant eſſe aliqui, quod vtile eſt. itaque hoc & diuitiis, & equo, & vino, & calceo nomen imponunt: tanta ſit apud illos boni vilitas, & adeo vſque ad ſordida deſcendit. Honeſtum putant, cui ratio recti officii conſtat: tanquam pie curatam patris ſenectutem, adiutam amici paupertatem, fortem expeditionem,

1. *Apud nos tantum diuiſa*) quomodo & quatenus in ep. 118. circa medium copioſe.

in his quæ agenda, pr...
buendum esset, plena ma...
dum, pertinacem & obno...
corporis animo subleuant...
semper, & in omni actu p...
bonus, sed more eo perd...
recte facere posset, sed ni...
Intelleximus in illo perfec...
partes diuisimus. Oporte...
metus comprimi, facienda p...
bui: comprehendimus tem...
prudentiam, iustitiam, & fu...
cium. Ex quo ergo virtut...
dit illam nobis ordo eius, &...
omnium inter se actionum...
super omnia efferens sese....
ata vita, secundo defluens...
Quomodo ergo hoc ipsum...
Numquam vir ille perfecti...
fortunæ maledixit: numqu...

l quasi delegatum sibi. Hoc qualecumque
it, meum est: asperum est, durum est; in
:mus operam. Necessario itaque magnus
qui numquam malis ingemuit, numquam
ıo questus est, fecit multis intellectum sui,
aliter quam in tenebris lumen effulsit: ad-
in se omnium animos, cum esset placidus &
ıumanis diuinisque rebus pariter æquus.
perfectum animum, ad summam sui addu-
ı quam nihil est nisi mens Dei, ex quo pars
ıc pectus mortale defluxit: quod numquam
iinum est, quam vbi mortalitatem suam co-
:it in hoc natum hominem, vt vita defun-
nec domum esse hoc corpus, sed hospitium,
ı breue hospitium: quod relinquendum est,
ıuem esse hospiti videas. Maximum, in-
ıi Lucili, argumentum est animi ab altiori
sede, si hæc in quibus versatur, humilia in-
angusta, si exire non metuit. Scit enim
ırus sit, qui vnde venerit, meminit. Non
, quam multa nos incommoda exagitant,
ıle nobis conueniat hoc corpus? Nunc de
ınc de capite, nunc de pectore ac faucibus
:; alias nerui nos, alias pedes vexant; nunc
6) nunc destillatio; 7) aliquando superest,
aliquando deest: hinc atque illinc tentamur,
:mur. Hoc euenire solet in alieno habitanti-
nos corpus tam putre sortiti, nihilominus
roponimus, & in quantum potest, ætas hu-

multis intellectum sui) multis virtute sua innotuit.
ıa pars) Stoicorum opinio animos nostros ex illo
ibatos esse. *Lips.*
tio) deiectio alui, quæ & *deiectio* simpliciter dicitur.
raf. & L. 4. c. 14.
llatio) quæ narium est, catarrhum vulgo vocant.

mana protendi, tantum spe occupamus, nulla contenti pecunia, nulla potentia. Quid hac re fieri impudentius, quid stultius potest? Nihil satis est morituris, imo morientibus. quotidie enim propius ab vltimo stamus, & illo vnde nobis cadendum est, hora nos omnis impellit. Vide in quanta caecitate mens nostra sit! Hoc quod futurum dico, cum maxime fit, 8) & pars eius magna iam facta est. nam quod viximus tempus, eo loco est, quo erat antequam viximus. Erramus autem, qui vltimum timemus diem: cum tantumdem in mortem singuli 9) conferant. Non ille gradus lassitudinem facit, in quo defecimus, sed ille profitetur. 10) Ad mortem dies extremus peruenit, accedit omnis. Carpit 11) nos illa, non corripit. Ideo magnus animus, conscius sibi melioris naturae, dat quidem operam, vt in hac statione, qua positus est, honeste se atque industrie gerat: ceterum nihil horum quae circa ipsum sunt, suum iudicat, sed vt commodatis vtitur, peregrinus & properans. Cum aliquem huius viderimus constantiae, quidni subiret nos species non vsitatae indolis? vtique si hanc, 12) vt dixi, magnitudinem veram esse ostendebat. Qualitatis verae tenor permanet, falsa non durant. Quidam alternis Vatinii, alternis Catones sunt: & modo parum illis se-

8. *Cum maxime fit*) quotidie enim morimur, h. e. ad mortem tendimus.

9. *Singuli*) dies nimirum singuli vitae aliquid detrahunt.

10. *Profitetur*) in illo apparet lassitudo.

11. *Carpit &c.*) paullatim mors ad se ducit, non impetu rapit. *Lips.*

12. *Vtique si hanc &c.*) ista ita restituit Grutero. *Vtique si hanc, vt dixi, magnitudinem veram esse ostendebat aequalitas. Veri tenor permanet, falsa non durant*, vbi obseruandum si redundare ornatus caussa, vt alibi saepe.

verae

parum est Curius, parum pauper Fabricius, parum frugi & contentus vili Tubero: modo Licinum diuitiis, Apicium cœnis, Mæcenatem deliciis prouocant. Maximum indicium est malæ mentis, fluctuatio, & inter simulationem virtutum, amoremque vitiorum, assidua iactatio.

- - - - habebat sæpe ducentos,
Sæpe decem seruos: modo reges atque tetrarchas,
Omnia magna loquens; modo sit mihi mensa tripes, &
Concha salis puri, & toga quæ defendere frigus,
Quamuis crassa, queat. decies centena dedisses
Huic parco paucis contento: quinque diebus
Nil erat in loculis.

Omnes isti tales sunt, qualem hunc describit Horatius: numquam eumdem, nec similem quidem sibi: adeo in diuersum aberrat. Multos dixi: prope est vt omnes sint. Nemo non quotidie consilium mutat, & votum. modo vxorem vult habere, modo amicam: modo regnare vult; modo id agit, ne quis sit officiosior seruus: modo dilatat se vsque ad inuidiam; modo subsidit, & contrahitur infra humilitatem verè iacentium: nunc pecuniam spargit, nunc rapit. Sic maxime coarguitur animus imprudens: alius prodit atque alius, & (quo turpius nihil iudico) impar sibi est. Magnam rem puta, vnum hominem agere. 19) Præter sapientem autem nemo vnum agit: ceteri multiformes sumus. Modo frugi tibi videbimur & graues, modo prodigi & vani. Mutamus subinde personam, & contrariam ei sumimus, quam exuimus. Hoc ergo a te exige, vt qualem institueris præstare te, talem vsque ad exitum serues. Effice vt possis laudari:

19. *Vnum hominem agere*) facere vt semper sis idem.

S

est, spiritus & natura
cta. Dicit esse, &
docet.

Litigabis, ego video:
stiunculam, in qua sa
Iterum enim clamabis, l
clama, dum tibi primu
bus litigem, Posidonium
dicium accipient, 2) de
morale est, bonos more
nem alendum pertinet,
ad vestiendum, aliud a
ctandum. Omnia tame
iamsi non omnia melio
aliter attingunt. Quae
nant, quaedam naturam
tur. Cum quaeritur, qui
xerit, quare praetulerit a
judicas mores reliquisse
nim scies, qui habendi si

inueneris? nisi naturam eius inspexeris? Tunc
n intelliges, quid faciendum tibi, quid vitan-
it, cum didiceris quid naturæ tuæ debeas. E-
quis, volo discere, quomodo minus cupiam,
timeam. Superstitionem mihi excute: doce
le vanumque hoc, quod felicitas dicitur: vnam
abam 4) facillime accedere. Desiderio tuo
iam, & virtutes exhortabor, 5) & vitia con-
abo, licet aliquis nimium immoderatumque in
rte me iudicet, non desistam persequi nequi-
k affectus efferatissimos inhibere, & volupta-
tas in dolorem compescere, & votis obstrepere,
i? cum maxima malorum optauerimus, & ex
tione natum sit quidquid obloquimur. 6) In-
permitte mihi ea quæ paullo remotiora viden-
cutere. Quærebamus, an esset omnibus ani-
is constitutionis 7) suæ sensus? Sensum autem
k eo maxime apparet, quod membra apte &
te mouent, non aliter quam in hoc erudita.
non partium suarum agilitas est. Artifex in-
nta sua tractat ex facili: rector nauis scit gu-
ulum flectere: pictor colores quos ad reddenda
militudinem multos variosque ante se posuit,
me denotat, & inter ceram 8) opusque facili

nam illi syllabam) vt fiat infelicitas, Lips.
irtutes exhortabor) non infrequens dicendi genus. Sic
XIV. 1. *bellum omnes hortari* dicit.
gratulatione natum sit [illegible]) ex iis
bus bonis quæ indepti gratulationes accepimus, [illegible]
illa ex vero erant, natum quicquid ægre ferimus.
onstitutionis) Stoica vox, statum & conditionem di-
Gr. σύστασις. Diogenes in Chrysippo: [illegible]
[illegible]
ram) ceris coloratis veteres pingebant.

ipsa animalia apte moueb
rint, dolorem sensura sur
tur, metusque illa in rect
quod est falsum. Tarda e
impelluntur. Agilitas, spe
autem non adigit illa ad ho
ralem motum etiam dolor
infans qui stare meditatur,
tentare vires suas cœpit, c
surgit, donec se per dolor
scit, exercuit. Animalia
versa tamdiu se torquent,
quant, donec ad locum re
mentum sentit supinata te
desiderio naturalis status:
tere se, quam in pedes con
stitutionis suæ sensus est,
expedita tractatio: nec vllu
mus, cum hac illa ad viuen
quod nullum animal ad vsu
est, inquit, vt vos dicitis

togatorum 9) obscuram intelligant. Verum erat quod opponis, si ego ab animalibus constitutionis finitionem intelligi dicerem. Nam ipsa constitutio facilius natura intelligitur, quam enarratur. Itaque infans ille, quid sit constitutio, non nouit; constitutionem suam nouit: & quid sit animal nescit, animal esse se sentit. Praeterea ipsam constitutionem suam crasse intelligit, & summatim, & obscure. Nos quoque animum habere nos scimus; quid sit animus, vbi sit, qualis sit, & vnde, nescimus. Qualis ad nos peruenit animi nostri sensus, quamuis naturam eius ignoremus, ac sedem, talis ad omnia animalia constitutionis suae sensus. Necesse est enim id sentiant, per quod alia quoque sentiunt: necesse est sensum eius habeant, cui parent, a quo reguntur. Nemo non ex nobis intelligit, esse aliquid, quod impetus suos moueat: quid sit illud, ignorat. & conatum sibi esse scit: quid sit, aut vnde sit, nescit. Sicut infantibus, sic quoque animalibus, principalis partis suae sensus est non satis dilucidus, non expressus. Dicitis, inquit, omne animal primum constitutioni suae conciliari: hominis autem constitutionem rationalem esse: & ideo conciliari hominem sibi, non tamquam animali, sed tamquam rationali. Ea enim parte sibi carus est homo, qua homo est. Quomodo ergo infans conciliari constitutioni rationali potest, cum rationalis nondum sit? Vnicuique aetati sua constitutio est: alia infanti, alia puero, alia seni. Omnes enim constitutioni conciliantur, in qua sunt. Infans sine dentibus est: huic constitutioni suae conciliatur. enati sunt dentes: huic constitutioni conciliatur. Nam & illa herba, quae in segetem frugemque ventura est, alienam constitutio-

9. *Togatorum*) h. e. primorum ciuium, [illegible] enim lege.

nem

nem habet tenera, & vix eminens sulco: aliam cum conualuit, & molli quidem culmo, sed qui ferat onus suum, constitit: aliam cum flauescit, & ad aream spectat, 10) & spica eius indurnit: in quamcunque constitutionem venit, eam tuetur, in eam componitur. Alia est ætas infantis, pueri, adolescentis, senis: ego tamen idem sum, qui & infans fui, & puer, & adolescens. Sic quamuis alia atque alia cuique constitutio sit, conciliatio constitutionis suæ eadem est. Non enim puerum mihi aut iuuenem, aut senem, sed me natura commendat. Ergo infans ei constitutioni suæ conciliatur, quæ tunc infanti est, non quæ futura iuueni est. Neque enim, si aliquid illi maius, in quo transeat, restat; non hoc quoque in quo nascitur, secundum naturam est. Primum sibi ipsi conciliatur animal: debet enim aliquid esse, ad quod alia referantur. Voluptatem peto. cui? mihi. ergo mei curam ago. Dolorem refugio. pro quo? pro me. ergo mei curam ago. Si omnia propter curam mei facio, ante omnia est mei cura. Hæc animalibus inest cunctis: nec inseritur, sed innascitur. Producit fœtus suos natura, non abiicit: & quia tutela certissima ex proximo est, sibi quisque commissus est. Itaque vt in prioribus dixi, tenera quoque animalia e materno vtero vel quoquo modo effusa, quid sit infestum ipsis, protinus norunt, & mortifera deuitant: vmbram quoque transuolantium reformidant, obnoxia 11) auibus rapto viuentibus. Nullum animal ad vitam prodit sine metu mortis. Quemadmodum, inquit, editum animal intellectum habere, aut salutaris aut mortiferæ rei potest? Primum quæritur, an intelligat, non quemadmodum intelligat. Esse autem illis intellectum, ex eo ap-

10. *Ad aream spectat*) trituræ caussa eo deferendum.
11. *Obnoxia*) illa animalia quæ obnoxia sunt rapacitati aliorum, vmbram quoque illorum transuolantium fugiunt.

paret,

nocent, quod nihil amplius, si intellexerint, faciant. Quid est quare pauonem, quare anserem gallina non refugiat, cum tanto minorem, & ne notum quidem sibi, accipitrem fugiat? quare pulli felem timent, canem non timent? Apparet illis inesse scientiam nociuri, non experimento collectam. nam antequam possint experiri, cauent. Deinde, ne hoc casu existimes fieri, nec metuunt alia quam debent, nec vnquam obliuiscuntur huius tutelæ & diligentiæ, æqualis est illis a pernicioso fuga. Præterea, non fiunt timidiora viuendo. Ex quo quidem apparet, non vsu illa ad hoc peruenire, sed naturali amore salutis suæ. Et tardum est & varium, quod vsus docet: quidquid natura tradit, & æquale est omnibus, & statim. Si tamen exigis, dicam quomodo omne animal perniciosa intelligere conetur sentit se carne constare: itaque sentit, quid sit, quo secari caro, quo vri, quo obteri possit. Quæ sunt animalia armata ad nocendum, horum speciem trahit inimicam & hostilem. Inter se ista coniuncta sunt. Simul enim conciliatur saluti suæ quidque: & quæ iuuant, illa petit; læsura formidat. Naturales a contrariis aspernationes sunt. sine vlla cogitatione, sine consilio fit, quidquid natura præcipit. Non vides, quanta subtilitas sit apibus ad fingenda domicilia? quanta diuidui laboris obeundi concordia? Non vides quam nulli mortalium imitabilis sit illa araneæ textura? quanti operis sit, fila disponere? alia in rectum immissa firmamenti loco, alia in orbem currentia ex denso rara, quæ minora animalia, in quorum perniciem illa tenduntur, velut retibus implicata teneant. Nascitur ars ista, non discitur. Itaque nullum est animal altero doctius. videbis aranearum pares telas, par in fauis angulorum omnium foramen. Incertum est & inæquale, quidquid ars tradit: ex æquo venit, quod

natura diſtribuit. Hæc nihil magis, quam tutelam ſui, & eius peritiam tradidit: ideoque etiam ſimul incipiunt, & diſcere & viuere. Nec eſt mirum, cum eo naſci illa, ſine quo fruſtra naſcerentur. Primum hoc inſtrumentum illis natura contulit ad permanendum in conciliatione & caritate ſui. Non poterant ſalua eſſe, ni uellent. Nec hoc per ſe profuturum erat: ſed ſine hoc nulla res profuiſſet. Sed in nullo deprehendes vilitatem ſui, 12) ne negligentiam quidem. Tacitis quoque & brutis, quamuis in cetera torpeant, ad viuendum ſolertia eſt. Videbis quæ aliis inutilia ſunt, ſibi ipſa non deeſſe.

EPIST. CXXII

Ingenium luxuriæ, aduerſa moribus facere. Aliter cœnare, bibere, dormire, ſurgere: & tales aliquot Antipodas facete deſcribit.

DEtrimentum iam dies ſenſit: reſiluit aliquantulum: ita tamen, vt liberale adhuc ſpatium ſit ſi quis cum ipſo, vt ita dicam, die ſurgat, officioſior, meliorque, quam ſi quisillum exſpectat, vt luce prima exeat. 1) Turpis, qui alto ſole ſemiſomnis iacet, cuius vigilia medio die incipit: & adhuc multis hoc antelucanum eſt. Sunt qui officia lucis noctisque peruertunt: nec ante diducunt oculos heſterna graues crapula, quam appetere nox cœpit. Qualis illorum conditio dicitur, quos natura (vt ait Virgilius) ſedibus noſtris ſubditos e contrario poſuit,

12. *Vilitatem ſui*) vt vile ſe habeat.

1. *Vt luce prima exeat*) ſalutatores, qui officioſi dicebantur, prima luce exibant. *Senſus* horum verborum eſt: *Dies* quidem minuit & tardior lux eſt: tamen vel ſic ſatis longus, ſi quis cum luce ſurgat, ſed melioris officii cauſſa, quam vt ſalutatum alius eat. *Lipſ.*

Nosque

Nosque vbi primus equis oriens afflauit anhelis,
Illic sera rubens accendit lumina Veſper:

talia horum contraria omnibus non regio, ſed vita eſt. Sunt quidam in eadem vrbe antipodes, qui, vt M. Cato ait, nec orientem vnquam ſolem viderunt, nec occidentem. Hos tu exiſtimas ſcire, quemadmodum viuendum ſit, qui neſciunt quando? & hi mortem timent, in quam ſe viui condiderunt? tam infauſti ominis, quam nocturnæ aues ſunt? Licet in vino vnguentoque tenebras ſuas exigant, licet epulis, & in multa quidem fercula diſcretis, totum peruerſæ vigiliæ tempus educant; non conuiuantur, ſed iuſta ſibi faciunt. Mortuis certe interdiu parentatur. At mehercule nullus agenti dies longus eſt. Extendamus vitam: huius (a) & officium, & argumentum, actus eſt. circumſcribatur nox, & aliquid ex illa in diem transferatur. Aues, quæ conuiuiis comparantur, vt immotæ facile pingueſcant, in obſcuro continentur: ita ſine vlla exercitatione iacentibus, tumor pigrum corpus inuadit, & ſuper membra iners ſagina ſucceſcit. Ita iſtorum corpora, qui ſe tenebris dicauerunt, fœda viſuntur. Quippe ſuſpectior illis, quam morbo pallentibus, color eſt: languidi, & euanidi albent, & in viuis caro morticina eſt. Hoc tamen minimum in illis malorum dixerim: quanto plus tenebrarum in animo eſt? ille in ſe ſtupet, ille caligat, inuidet cæcis. Quis vnquam oculos tenebrarum cauſſa habuit? Interrogas, quomodo hæc animo prauitas fiat, auerſandi diem, & totam vitam in noctem transferendi? Omnia vitia contra naturam pugnant: omnia debitum ordinem deſerunt. hoc eſt luxuriæ propoſitum, gau-

a. *Huius)* ſcilicet vitæ officium & argumentum eſt actus, agendo enim & viuere nos conſtat, & viuendum officium facimus.

ſudorem, quem mo
feruentibus, ſubinde d
aut cœnam bibere, v
ruſtici faciunt, & vere v
delectat, quod non inn
ad neruos: illa ebrieta
Non videntur tibi con
mutant cum fæminis v
naturam, qui exſpectan
pore alieno? Quid fie
poteſt? numquam vir
& cum illum contume
ætas quidem eripiet?
qui hieme concupiſcu
rum calentium, &, cal
lium, florem vernum,
tra naturam, qui pom
quorum ſiluæ in tectis

---

3. *Subinde deſtringant*)
des & ſudorem defricaba
cis eſt *ἀποξύεσθαι*. *Lipſ.*
4. *Commutant cum fæm*

inde ortis radicibus, quo improbe 6) cacumina egissent? Non viuunt contra naturam, qui fundamenta thermarum in mare iaciunt: 7) nec delicate natare ipsi sibi videntur, nisi calentia stagna fluctu ac tempestate feriantur? Cum instituerunt omnia contra naturæ consuetudinem velle, nouissime in totum ab illa desciscunt. Lucet: somni tempus est. quies est: nunc exerceamur, nunc gestemur, nunc prandeamus. Iam lux propius accedit: tempus est cœnæ. Non oportet id facere, quod populus: res sordida est, trita ac vulgari via viuere. Dies publicus relinquatur: proprium nobis ac peculiare mane fiat. Isti vero mihi defunctorum loco sunt. quantulum enim a funere absunt, & quidem acerbo, qui ad faces & cereos viuunt? 8) Hanc vitam agere eodem tempore multos meminimus: inter quos & Atilium Butam prætorium, cui post patrimonium ingens consumptum, Tiberius paupertatem confitenti: Sero, inquit, experrectus es. Recitabat Montanus Iulius carmen, tolerabilis poëta, & amicitia Tiberii notus, & frigore. 9) Ortus & occasus 10) libentissime inserebat. itaque cum indignaretur quidam illum tota die recitasse, & negaret accedendum ad recitationes eius, Natta Pinarius ait: Numquid liberalius possum agere? Paratus sum illum au-

6. *Improbe*) quo si cacumina egissent monstrum haberent, & a natura recederent.

7. *In mare iaciunt*) quod Bailis aut illo tractu fiebat crebro, *Lips.*

8. *Ad faces & cereos viuunt*) ad quos funera solebant efferri.

9. *Et frigore*) quem fastidiuit postea Tiberius, vt antea amauerat.

10. *Ortus & occasus*) in carminibus suis oriendis & occidendis diei sæpe meminerat.

Varus eques [illegible]
bonarum affectator, quia imp
batur, exclamauit : Incipit Bu
cum subinde recitasset :

Iam sua pastores stabulis arm
Iam dare sopitis nox nigra
Incipit ;

Idem Varus inquit : Quid di
& Butam salutabo. Nihil era
contrarium circumacta : 12)
eodem tempore egerunt. Caus
quibusdam, non quia aliqui
ipsam habere iucundius, sed q
13) & grauis malæ conscientia
cupiscenti aut contemnenti,
empta sunt, fastidio est lume
luxuriosi vitam suam esse in se
volunt. nam si tacetur, per

---

11. *Ab ortu ad occasum*) æquiuc

Itaque male habent, quoties non faciunt, quod excitet famam. Multi bona comedunt, multi amicas habent: vt inter istos nomen inuenias, opus est non tantum luxuriosam rem, sed notabilem facere. In tam occupata ciuitate, fabulas vulgaris nequitia non inuenit. Pedonem Albinouanum narrantem audieramus (erat autem fabulator elegantissimus) habitasse se supra domum Sp. Papinii. is erat ex hac turba lucifugarum. Audio, inquit, circa horam tertiam noctis, flagellorum sonos 14): quæro, quid faciat; Dicitur rationes accipere. Audio, circa horam sextam noctis, clamorem concitatum: quæro, quid sit? Dicitur vocem exercere. Quæro circa octauam horam noctis, quis sit ille sonus rotarum? 15) velle gestari dicitur. Circa lucem discurritur, pueri vocantur, cellarii, coqui tumultuantur. Quæro quid sit? Dicitur mulsum & alicam 16) poposcisse, a balneo exisse. Excedebat, inquit, cœna eius diem? minime. valde enim frugaliter viuebat, nihil consumebat nisi noctem. Itaque crebro dicentibus illum quibusdam auarum, & sordidum: Vos, inquit, illum & lychnobium 17) dicetis. Non debes admirari, si tantas iuuenis vitiorum proprietates: varia sunt, & innumerabiles habent facies: comprehendi eorum genera non possunt Simplex recti cura est; multiplex praui, & quantumuis nouas declinationes capit. Idem moribus euenit. naturam sequentium, faciles sunt, soluti sunt, exi-

14. *Flagellorum sonos*) nimirum diurna ante balneum videntur accepisse, & tum serui sæpe vapulabant. *Lips.*

15. *Sonus rotarum*) palam de essedo, in quo gestandus erat. *Id.*

16. *Mulsum & alicam*) hæc promulsis erat, & sumebatur sub ipsam cœnam. alica autem optimi tritici pollen erat & flos ipse. *Id.*

17. *Lychnobium*) qui ad lucernam viuit. simul allusum ad *lichnobium* quod *cupediarium* notat.

guas differentias habent: ab his dissentiunt plurimi, & omnibus & inter se dissident. Causa tamen præcipua mihi videtur huius morbi, vitæ communis fastidium. Quomodo cultu se a ceteris distinguunt, quomodo elegantia cœnarum, munditiis vehiculorum, sic volunt separare etiam temporum dispositione. Nolunt solita peccare, quibus peccandi præmium infamia est. 18) Hanc petunt omnes isti, qui, vt ita dicam, retro viuunt. Ideo, Lucili, tenenda nobis via est, quam natura præscripsit, nec ab illa declinandum. illam sequentibus, omnia facilia & expedita sunt: contra illam nitentibus, non alia vita est, quam contra aquam remigantibus.

EPIST. CXXIII.

Tenuem aut vilem victum decreto animi, & fame, bonum optandumque fieri. Hoc vsurpandum etiam diuitibus: quis scit an non opus habiturus? Confugiendum & alieni mores, ne abducant. Spernenda & iudicia aut voces alienas.

ITinere confectus incommodo magis quam longo, in Albanum meum nocte multa perueni. Nihil habeo paratum, nisi me. Itaque in lecto lassitudinem pono; hanc coqui, hanc pistoris moram boni consulo. Mecum enim de hoc ipso loquor, quam nihil sit graue, quod leviter excipias: quam indignandum nihil, nisi ipse indignando adstruas. 1) Non habet panem meus pistor: sed habet villicus, sed habet atriensis, sed habet colonus. Malum panem, inquis.

18. *Quibus peccandi præmium infamia est)* qui hoc ipsum pro præmio habent, quod sua peccata in ore hominum sint.
1. *Adstruas)* augeas, & indignatione dignum reddas.

Exspe-

bonus fiet: etiam illum tenerum tibi & fi-
mes reddet. Ideo non est ante edendum,
nperet. Exspectabo ergo: nec ante edam
onum panem habere cœpero, aut malum
fiero. Necessarium est, paruo assuesce-
difficultates locorum, multa temporum,
bletibus & instructis a diu optantem 2)
& occurrunt. Quidquid vult, habere ne-
illud potest, nolle quod non habet: re-
hilaris vti. Magna pars libertatis est, be-
; venter & contumeliæ patiens. Æstimari
, quantam voluptatem capiam ex eo, quod
nea sibi ipsi acquiescit. Non vnctiones,
m, non vllum aliud remedium quam
quæro. Nam quod labor contraxit,
; hæc qualiscumque cœna aditiali 3) iu-
it. Aliquando enim experimentum animi
um: hoc enim est simplicius & verius,
: præparauit, & indixit sibi patientiam,
apparet, quantum habeat veræ firmitatis.
rtissima argumenta, quæ ex tempore de-
tantum æquus molesta, sed placidus adspe-
i excanduit, non litigauit, si quod dari de-
sibi non desiderando suppleuit, & cogita-
consuetudini suæ, sibi nihil deesse. Mul-
uperuacua essent, non intelleximus, nisi
e cœperunt. Vtebamur enim illis, non
amus, sed quia habebamus. Quam multa
mus, quia alii parauerunt? quia apud ple-
t? Inter caussas malorum nostrorum est,

---

ptantem) morbus apertus, medela non facilis.
a diu optatis.

) de qua sup. ep. 95. E libris tamen magis est
& capias Iouis epulum in Capitolio.

turpe eſt, [illegible]
honeſtum [illegible] veni
dant. Omnes iſtis mulos
murrhina, & cælata magn
tent. turpe eſt, videri, eas t
concuti poſſint. Omnium
vehuntur,ne ſol, ne frigus
pe eſt, neminem eſſe in c
ſana facies medicamentu
mnium ſermo vitandus eſt
& alio aliunde transferunt
num videbatur, qui verba
qui vitia geſtant 6). Ho
nam etiamſi non ſtatim of
linquit, ſequiturque nos e
mus, reſurrecturum poſt
dum qui audierunt ſymph
ribus modulationem illam
cogitationes impedit, nec
ſic adulatorum, & praua l
heret quam auditur: nec

recurrit. Ideo claudendæ sunt aures malis vo-
, & quidem primis, Nam cum initium fecerunt,
ssæque sunt, plus audent. Inde ad hæc perueni-
rba: Virtus & philosophia, & iustitia, verborum
um crepitus est. Vna felicitas est, bona vitæ
: omnia libere, frui patrimonio, hoc est viue-
ic est se mortalem esse meminisse. Fluunt dies,
eparabilis vita decurrit. Dubitamus quod iuuat
e, & ætati non semper voluptates decerpturæ,
m dum potest, dum poscit, ingerere? Quid
frugalitate vltro mortem præcurrere, & quid
illa ablatura est, iam sibi interdicere? Non ami-
iabes, non puerum, qui amicas moueat inuidi-
quotidie sobrius prodis: sic cœnas tamquam
neridem 7) patri approbaturus. Non est istud
e, sed alienæ vitæ interesse. Quanta dementia
eredis sui res procurare, & sibi negare omnia,
i ex amico inimicum magna faciat hereditas?
enim gaudebit tua morte, quo plus acceperit.
ristes & superciliosos alienæ vitæ censores, suæ
, publicos pædagogos, assis ne feceris 8): nec
ueris, bonam vitam, quam opinionem bonam,
. Hæ voces non aliter fugiendæ sunt, quam
uas Vlysses nisi alligatus 9), præteruehi no-
Idem possunt: abducunt a patria, a parenti-
ib amicis, a virtutibus, & in turpem vitam mi-
turpius illidunt. Quanto satius est, rectum se-
mitem, & eo se perducere, vt ea demum sint

7) *Ephemeridem*) diarium rationes complexum.

8) *Assis ne feceris*) videtur alludere ad illud Catulli;
Viuamus mea Lesbia atque amemus,
Rumoresque senum seueriorum,
Omnes vnius æstimemus assis.

9) *Alligatus*) pro ligatus, aures scilicet, quas ligando
cerat.

tibi

tibi iucunda, quae honesta? Quod assequi poterimus, si fecerimus 10) duo esse genera rerum, quae nos aut inuitent, aut fugent. Inuitent; vt diuitiae, voluptates, forma, ambitio, cetera blanda & arridentia. Fugent; labor, mors, dolor, ignominia, victus adstrictior. Debemus itaque exerceri, ne haec timeamus, ne illa cupiamus. In contrarium pugnemus, & ab inuitantibus recedamus, aduersus petentia 11) concitemur. Non vides, quam diuersus sit ascendentium habitus, & descendentium? qui per pronum eunt, resupinant corpora: qui in arduum, incumbunt. Nam si descendas, pondus suum in priorem partem dare: si ascendas, retro abducere, cum vitio 12), Lucili, consentire est. In voluptates descenditur: in res asperas & duras, subeundum est. hic impellamus corpora, illic refraenemus. Hoc nunc me existimas dicere eos tantum perniciosos esse auribus nostris, qui voluptatem laudant, qui doloris metum, per se formidabilis rei incutiunt? Illos quoque nocere nobis existimo, qui nos sub specie Stoicae sectae hortantur ad vitia. Hoc enim iactant: solum sapientem & doctum 13), esse amatorem. solus apte 14) ad hanc artem, aeque combibendi & conuiuandi, sapiens est peritissimus. Quaeramus, ad quam vsque aetatem iuuenes amandi sint. Haec Graecae consuetudini data sint: nos ad illa potius aures dirigamus: Nemo est casu bonus: discenda virtus est. Voluptas humilis res & pusilla est, & in medio habenda pretio,

---

10. *Fecerimus)* est hic idem *facere* quod fingere docendi caussa, constituere, proponere, vt apud Cic. de Nat. Deor. *Plato facit mundum aedificari a Deo &c. Gronov.*

11. *Petentia)* quae nos *petunt*, vt irretiant alliciunt.

12. *Cum vitio) praecipitio* legit *Gronov.*

13. *Doctum) doctus* Stoicorum lingua idem est qui sapiens.

14. *Apte aeque* legit *Lipsius* & insequens *aeque* tollit.

com-

communis cum mutis animalibus, ad quam minima & contemptissima aduolant. Gloria vanum & volatile quiddam est, auraque mobilius. Paupertas nulli malum est, nisi repugnanti. Mors malum non est: quid quereris? sola ius æquum est generis humani. Superstitio error insanus est: amandos timet; quos colit, violat. Quid enim interest, vtrum deos neges, an infames? Hæc discenda, imo ediscenda sunt. non debet excusationes vitio philosophia suggerere. Nullam habet spem salutis æger, quem ad intemperantiam medicus hortatur.

EPIST. CXXIV.

Contra Epicureos, in Ratione, non Sensu, Bonum esse. Itaque infantes nondum eius capaces: neque plenum esse, nisi vbi plena Ratio. Quomodo intelligam in me esse? si extra me nihil quæram.

POssum multa tibi veterum præcepta referre,
Ni refugis, tenuisque piget cognoscere curas.

Non refugis autem, nec vlla te subtilitas abigit. Non est elegantiæ tuæ, tantum magna sectari. Sicut illud probo, quod omnia ad aliquem profectum redigis, & tunc tantum offenderis, vbi summa subtilitate nihil agitur: quod ne nunc quidem fieri laborabo. Quæritur, vtrum sensu an intellectu comprehendatur bonum. Huic adiunctum est, in mutis animalibus & infantibus non esse. Quicumque voluptatem in summo ponunt; sensibile iudicant bonum: nos contra intelligibile, qui illud animo damus. Si de bono sensus iudicarent, nullam voluptatem reiiceremus: nulla enim non inuitat, nulla non delectat. Et econtrario nullum dolorem volentes subiremus: nullus enim non offendit sensum. Præterea, non essent digni reprehensione, quibus nimium voluptas placet, quibusque

bono pronunciet sensus,
mine quam in aliis ambig
velit non oculis, sed tact
or ad hoc nulla acies, q
daretur, bonum malum
quanta ignorantia verita
sublimia ac diuina proie
bono maloque iudicat t
quit, omnis scientia atq
manifestum, sensu compr
crescat: sic beata vita fu
nifestis ducit, & eo quod s
a manifestis beatam vitar
Dicimus beata esse, qu
quid autem secundum n
hus apparet; sicut quid s
dum naturam? quod con
dico bonum, sed initium b
voluptatem infantiæ dom
quo consummatus homo

tur viscerum latens onus 1) est? Vtrumque, quantum ad intellectum boni ac mali, æque maturus est: & non magis infans adhuc boni capax est, quam arbor, aut mutum aliquod animal. Quare autem bonum in arbore animalique muto non est? quia nec ratio. Ob hoc in infante quoque non est: nam & huic deest. Tunc ad bonum perueniet, cum ad rationem peruenerit. Est aliquod irrationale animal: est aliquod nondum rationale: est rationale, sed imperfectum. In nullo horum bonum: ratio illud secum affert. Quid ergo inter ista, quæ retuli, distat? Numquam erit bonum in eo quod irrationale est: in eo quod nondum rationale est, tunc esse bonum non potest: in imperfecto iam potest esse bonum, sed non est. Ita dico, Lucili, bonum non in quolibet corpore, non in qualibet ætate inuenitur: & tantum abest ab infantia, quantum a primo vltimum; quantum ab initio perfectum. ergo nec in tenero modo coalescente corpusculo est. Quidni non sit? non magis quam in semine. Vt si dicas, aliquod arboris, aut sati, bonum nouimus: hoc non est in prima fronde, quæ emissa, cum maxime solum rumpit. Est aliquod bonum tritici: hoc nondum est in herba lactente: nec cum folliculo se exserit spica mollis, sed cum frumentum æstas & debita maturitas coxit. Quemadmodum omnis natura bonum suum nisi consummata non profert: ita hominis bonum non est in homine, nisi cum in illo ratio perfecta est. Quod autem hoc sit bonum, dicam. Liber animus est ac rectus, alia subiiciens sibi, se nulli. Hoc bonum adeo non recipit infantia, vt pueritia non speret, adolescentia improbe speret. Bene agitur cum senectute, si illuc longo studio intentoque peruenit: vbi hoc & bonum, & intelligibile

1) *Onus*) *humor* legendum esse coniicit. *Gronov.*

est,

qui irrationalia sunt, ea
uersa sunt, quod alterum
est. Ex his ergo vnius bo
cet alterius cura, homini
sunt, non vere perfecta,
demum perfectum est, q
turam a) perfectum e
tionalis est: cetera possu
In quo non potest beat
beata vita efficitur: beat
muto animali non est q
muto animali bonum n
comprehendit præsenti
cum id incidit, quo sen
quus reminiscitur viæ,
est. In stabulo quidem
catæ, memoria est. terti
turum, ad muta non pe
test eorum videri perfe
cti temporis non est? T

[redacted]

restat ergo perfectae naturae bonum in imperfecta esse natura. Aut si natura habet, hoc habet, quod habent & sata. Nec illud nego, ad ea quae videntur secundum naturam, magnos esse mutis animalibus impetus & concitatos, sed inordinatos ac turbidos. Numquam autem aut inordinatum est bonum, aut turbidum. Quid ergo, inquis, muta animalia perturbate & indisposite mouentur? Dicerem illa perturbate & indisposite moueri, si natura illorum ordinem caperet: nunc mouentur secundum naturam suam. Perturbatum enim id est, quod esse aliquando & non perturbatum potest. Solicitum est, quod potest esse securum. Nulli vitium est, nisi cui virtus potest esse. Mutis animalibus talis ex sua natura motus est. Sed ne te diu teneam, aliquod erit bonum in muto animali, erit aliqua virtus, erit aliquid perfectum: sed quale? nec bonum absolute, nec virtus, nec perfectum. Haec enim rationalibus solis contingunt, quibus datum est scire, quare, quatenus, quemadmodum. Ita bonum in nullo est, nisi in quo ratio. Quo nunc pertineat ista disputatio, quaeris, & quid animo tuo profutura sit? Dico, & exercet illum, & acuit, & vtique aliquid acturum occupatio honesta tenet. Prodest autem & quod moratur ad praua properantem. Sed illud dico, nullo modo prodesse tibi possum magis, quam si tibi bonum tuum ostendo, si te a mutis animalibus separo, si cum Deo pono. Quid, inquam, vires corporis alis & exerces? pecudibus istas maiores ferisque natura concessit. Quid excolis formam? cum omnia feceris, a multis animalibus decore vinceris. Quid capillum ingenti diligentia comis? cum illum vel effuderis more Parthorum, vel Germanorum nodo vinxeris vel vt Scythae solent, sparseris, in quolibet equo densior iactabitur iuba, horrebit in leonum ceruice formosior. Cum te ad velo-

quantum potest plurimum
esse te iudica, cum tibi ex
tur. cum in his quæ hom
ſtodiunt, nihil inueneris,
quod velis. Breuem tibi f
tiaris, qua perfectum e
tunc habebis tuum,
ciſſimos e

L. ANNÆI SENECÆ

AD LVCILIVM
Naturalium Quæstionum

LIBER PRIMVS.

Argumentum.

PRæfatur, altiſſimam & animoſiſſimam philoſophiæ partem eſſe, quæ cæleſtia & Deum contemplatur, ac ſcientia morali potiorem. Eam a meteoris ignitis orditur, deinde ad Coronam vndique in orbem aperiri, quemadmodum circuli ſolent, cum lapis in lacum aut piſcinam deiicitur. Iridem a ſole colorari, & fieri nube formata in modum concaui ſpeculi & rotundi, cui forma ſit partis e pila ſectæ, quod etiam cenſuerat Poſidonius olim. Hic multa de ſpeculis cumulat, & iis quæ radiorum reflexione aut refractione videntur. Ab Arcu ad Virgas & Parelia tranſit, deinde ad nocturnos fulgores, chaſmata, ſtellas diſcurrentes, & leuiter aliquid de Cometis delibatum. Specula ei memoriam. Hoſtii obſceniſſimi nebulonis excitauerunt. Inde legitimum vſum ſpeculorum docet & abuſum.

PRÆFATIO.

QVantum inter philoſophiam intereſt, Lucili virorum optime, & ceteras artes: tantum intereſſe exiſtimo in ipſa philoſophia, inter illam partem quæ ad homines 1) & hanc

1. *Inter illam partem quæ ad homines*) i. e. Ethicam.

quæ ad deos 2) ſpectat. Altior eſt hæc, & animoſior: multum permiſit ſibi: non fuit oculis contenta. maius eſſe quiddam ſuſpicata eſt, ac pulcrius, quod extra conſpectum natura poſuiſſet. Denique tantum inter duas intereſt, quantum inter Deum & hominem. Altera docet, quid in terris agendum ſit: altera, quid agatur in cælo. Altera errores noſtros diſcutit, & lumen admouet, quo diſcernantur ambigua vitæ: altera multo hanc ſupra caliginem in qua volutamur excedit; e tenebris ereptos, illo perducit, vnde lucet. Equidem tunc naturæ rerum gratias ago, cum illam non ab hac parte video, quæ publica eſt, ſed cum ſecretiora eius intraui: cum diſco, quæ vniuerſi materia 3) ſit, quis auctor, aut cuſtos: quid ſit Deus, totus in ſe intendat 4), an ad nos aliquando reſpiciat: faciat quotidie aliquid 5), an ſemel fecerit: pars mundi ſit 6), an mundus 7): liceat illi hodieque decernere, & ex lege fatorum aliquid derogare; an maieſtatis deminutio ſit, & confeſſio erroris, mutanda feciſſe. Neceſſe eſt enim ei eadem placere, cui niſi optima placere non poſſunt; nec ob hoc minus liber & potens eſt. ipſe enim eſt neceſſitas ſua. Niſi ad hæc admitterer, non fuerat naſci. 8) Quid enim e-

2. *Quæ ad deos &c.*) Phyſicam, ad quam etiam *Deum* referunt Stoici, vt videre eſt ap. Lipſ. Phyſiol. ſtoic. L. II. Diſſ. V. imo Phyſici veteres deos appellabant rerum principia & elementa, vnde *φυσιολογία τεθεολογημένη* phyſica eorum dicebatur & ipſi Theologi.

3. *Vniuerſi materia*) primum principium.

4. *Totus in ſe intendat*) vt Epicurei docent.

5. *Faciat quotidie aliquid*) conſeruando, & prouidentia ſua tuendo, *an ſemel fecerit*, nullam curam gerens, nihil efficiens in iis quæ ſemel fecit.

6. *Pars mundi ſit*) anima eius, vt Stoici quidam volebant.

7. *An mundus*) quæ aliorum ex Stoicis erat ſententia.

8. *Non fuerat naſci*) non fuerat cur naſcerer. *Gronov.*

rat,

rat, cur in numero viuentium me positum esse gauderem? An vt cibos & potiones percolarem? 9) vt hoc corpus caussarium 10) ac fluidum, periturumque nisi subinde impleatur, farcirem, & viuerem aegri minister? vt mortem timerem, cui omnes nascimur? Detrahe hoc inaestimabile bonum, non est vita tanti, vt sudem, vt aestuem. O quam contempta res est homo, nisi supra humana surrexerit! Quamdiu cum affectibus colluctamur, quid magnifici facimus? etiamsi superiores sumus, portenta vincimus. Quid est, cur suspiciamus nosmetipsos, quia dissimiles deterrimis sumus? non video quare sibi placeat, qui robustior est in valetudinario. 11) Multum interest inter vires & bonam valetudinem. Effugisti vitia animi: non est tibi frons ficta, nec in alienam voluntatem sermo compositus, nec cor inuolutum, nec auaritia, quae quidquid omnibus abstulit, sibi ipsa negat: nec luxuria pecuniam turpiter amittens, quam turpius reparet: nec ambitio, quae te ad dignitatem nisi per indigna non ducet. Nihil adhuc consecutus es. multa effugisti: te nondum. Virtus enim quam affectamus, magnifica est. non quia per se beatum est, malo caruisse, sed quia animum laxat, ac praeparat ad cognitionem caelestium, dignumque efficit, qui in consortium Deo veniat. Tunc consummatum habet plenumque bonum sortis humanae, cum, calcato omni malo, petit altum, & in interiorem naturae

9. *Percolarem*) eleganter. Nam cibi potusque per ventriculum, mesenterii venas, hepar, & tot corporis anfractus traiiciuntur ceu per colum. *Fromond.*

10. *Caussarium*) aegrum & affectum, a *militibus caussariis* tractum, qui morbi *caussa* militia absoluebantur. Hinc ipsa quoque aegritudo *caussatio* dicitur ap. Pallad. L. 1. Tit. IV. *Fromond.*

11. *Valetudinario*) loco vbi curatur valetudo. vid. L. 1. de Ira c. XVI. & Ep. 27.

 sinum

ſinum venit. Tunc iuuat inter ſidera ipſa vagantem, diuitum pauimenta ridere, & totam cum auro ſuo terram: non illo tantum, dico, quod egeſſit, in occulto ſeruat poſterorum auaritiæ. Nec poteſt ante contemnere porticus, & lacunaria ebore fulgentia, & tonſiles ſilvas 12), & deriuata in domos flumina, quam totum circumeat mundum, & terrarum orbem ſuperne deſpiciens, anguſtum, & magna ex parte opertum mari, etiam qua exſtat, late ſqualidum, & aut vſtum aut rigentem. ſibi ipſe ait: Hoc eſt illud punctum, quod inter tot gentes ferro & igni diuiditur? O quam ridiculi ſunt mortalium termini! Vltra Iſtrum Dacus non exeat: Strymo Thracas includat: Parthis obſtet Euphrates: Danubius Sarmatica ac Romana diſterminet: Rhenus Germaniæ modum faciat: Pirenæus medium inter Gallias & Hiſpanias iugum extollat: inter Ægyptum & Æthiopias harenarum inculta vaſtitas iaceat. Si quis formicis det intellectum hominis, nonne & illæ vnam aream in multas prouincias diuident? Cum te in illa vere magna ſuſtuleris; quoties videbis exercitus ſubrectis ire vexillis, & quaſi magnum aliquid agatur, equitem modo vlteriora explorantem, modo a lateribus affuſum 13), libebit dicere: *It nigrum campis agmen.* - - -
Formicarum iſte diſcurſus eſt, in anguſto laborantium. Quid illis & nobis intereſt, niſi exigui menſura corpuſculi? Punctum eſt iſtud in quo nauigatis, in quo bellatis, in quo regna diſponitis: minima, etiam cum illis vtrimque Oceanus incurrit. 14) Surſum

12. *Tonſiles ſiluas*) reciſas ornatus cauſſa.

13. *A lateribus affuſum*) Polybius: *equites ad latera iumentis adequitant. Fromond.*

14. *Etiam cum illis vtrimque Oceanus incurrit*) ab ortu & occaſu. Minima, inquit, regna ſunt, licet ab ortiuo ad occiduum ſolem inter vtrumque Oceanum porrigantur: ipſe orbis totus eſt punctum. *Id.*

ingentia ſpatia ſunt,in quorum poſſeſſionem animus admittitur; at ita ſi minimum ſecum ex corpore tulit, ſi ſordidum omne deterſit, & expeditus leuiſque ac contentus modico emicuit. Cum illa tetigit, alitur, creſcit: ac velut vinculis liberatus, in originem redit. Et hoc habet argumentum diuinitatis ſuæ, quod illum diuina delectant: nec vt alienis intereſt, ſed vt ſuis. Secure ſpectat occaſus ſiderum atque ortus, & tam diuerſas concordantium vias. Obſeruat vbi quæque ſtella primum terris lumen oſtendat, vbi culmen eius ſummum, qua curſus ſit, quouſque deſcendat. Curioſus ſpectator excutit ſingula, & quærit. Quid ni quærat? Scit illa ad ſe pertinere. Tunc contemnit domicilii prioris anguſtias. Quantum enim eſt, quod ab vltimis littoribus Hiſpaniæ vſque ad Indos iacet? Pauciſſimorum dierum ſpatium, ſi navem ſuus ventus impleuit. At illa regio cæleſtis per triginta annos, velociſſimo ſideri 15) viam præſtat, nuſquam reſiſtenti, ſed æqualiter cito. Illic demum diſcit, quod diu quæſiuit: illic incipit Deum noſſe. Quid eſt Deus? Mens vniuerſi. Quid eſt Deus? Quod vides totum 16), & quod non vides totum. 17) Sic demum magnitudo ſua illi redditur, qua nihil maius excogitari poteſt, ſi ſolus eſt omnia, opus ſuum & extra & intra tenet. Quid ergo intereſt inter naturam Dei, & noſtram? Noſtri melior pars animus eſt: in illo, nulla pars extra animum, totus ratio eſt. Cum interim tantus error mortalia teneat, vt hoc, quo neque formoſius eſt quidquam, nec diſpoſitius, nec in propoſito conſtantius, exiſtiment homines fortuitum &

15. *Velociſſimo ſideri*) Saturno.
16. *Quod vides totum*) totus hic mundus cuius anima eſt, & qui totus proinde, vt animatus, Deus eſt.
17. *Quod non vides totum*) vt anima enim mundi Deus eſt inuiſibilis.

tura nesciente quid ...
ista cognoscere, & reb...
rum Deus possit? m...
data vtatur? vtrum ide...
an materia ideæ? Deus...
multis rebus illum trac...
artifice praue formentu...
sed quia id in quo exer...
est? Hæc inspicere, hæc...
ne transilire est mortal...
transscribi sortem? Qu...
runt? Si nihil aliud, ho...
esse, mensus Deum. Se...

CAP. I. Nunc ad pr...
di quid de ignibus 1) ...
transuersos agit. Magi...
tum est, quod obliq...
celeritate. Apparet i...
Ignium multæ variæqu...
quoddam genus illorum...

errogaueris, quare? prior mihi rationem reddas o-
oortet, quare Hœdi vocentur. Si autem, quod com-
nodissimum est, conuenerit inter nos, ne alter alte-
um interroget. Quid dicit ille? satius erit de re ipsa
uærere, quam mirari, quid ita Aristoteles globum
gnis appellauerit Capram. Talis fuit forma eius,
jui bellum aduersus Perseum Paulo gerente, lunari
nagnitudine, apparuit 3). Nos quoque vidimus non
emel flammam ingentis pilæ specie, quæ tamen in
pso cursu suo dissipata est. Vidimus circa diui Au-
gusti excessum 4) simile prodigium: vidimus cum de
Seiano actum est 5); nec Germanici mors sine denun-
iatione tali fuit. Dices mihi: Ergo tu in tantis erro-
ibus es, vt existimes deos mortium signa præmit-
ere, & quidquam esse in terris tam magnum, quod
erire mundus sciat? Erit aliud isti rei tempus. Vi-
lebimus, an certus omnium rerum ordo ducatur, &
lia aliis ita complexa sint, vt quod antecedit, aut
aussa sit sequentium, aut signum. Videbimus, an
liis humana sunt curæ; an series ipsa, quid factura
it, certis rerum notis nuntiet. Interim illud existi-
no, huiusmodi ignes exsistere, aëre vehementius tri-
o, cum inclinatio eius in alteram partem facta est, &
ion cessit, sed intra se pugnauit. Ex hac vexatione
iascuntur trabes, & globi, & faces, & ardores. At
um leuius collisus, & (vt ita dicam) strictus est, mi-
iora lumina excutiuntur, crinemque volantia sidera

3. *Lunari magnitudine apparuit*) illo bello tale quid visum
uspiam legitur, lunam eo defecisse Liuius & Plutarchus tra-
lunt: nisi forsan huc spectare dicas, quod Iulius Obsequens
ioc bello *Lanuuii facem ardentem in cœlo visam* ait. *Lips.*

4. *Circa D. Augusti excessum*) hunc tamen Cometam fuisse
. VII. c. XVII. dicit. *Fromond.*

5. *Cum de Seiano actum est*) in Senatu mors ei decreta.
ips.

ducunt. Tunc ignes tenuiſſimi iter exile deſignant, & cælo producunt. Ideo nulla ſine huiuſmodi ſpectaculis nox eſt. non enim opus eſt ad efficienda iſta magno aëris motu. Denique, vt breuiter dicam, eadem ratione fiunt iſta, qua fulmina, ſed vi minore. Quemadmodum nubes mediocriter colliſæ fulgurationes efficiunt; maiore impetu pulſæ, fulmina. Ariſtoteles eiuſmodi rationem reddit: Varia & multa terrarum orbis exſpirat, quædam humida, quædam ſicca, quædam algentia 6), quædam concipiendis ignibus idonea. Nec mirum eſt, ſi terræ omnis generis & varia euaporatio eſt: cum in cælo quoque non vnus appareat color rerum, ſed acrior ſit caniculæ rubor, Martis remiſſior, Iouis nullus, in lucem puram nitore perducto. Neceſſe eſt ergo in magna copia corpuſculorum, quæ terræ eiectant, & in ſuperiorem agunt partem, aliqua in nubes peruenire alimenta ignium 7), quæ non tantum colliſa poſſint ardere, ſed etiam afflata radiis ſolis. Nam apud nos quoque, ſtramenta 8) ſulphure aſperſa, ignem ex interuallo trahunt. Veri ergo ſimile eſt, talem materiam intra nubes congregatam facile ſuccendi, & maiores minoreſue ignes exſiſtere, prout illis fuit plus aut minus virium. Illud enim ſtultiſſimum eſt exiſtimare, aut ſtellas decidere, aut tranſilire, aut aliquid illis auferri & abradi; nam ſi hoc fuiſſet, iam defuiſſent. Nulla enim nox eſt, qua non plurimæ ire, & in diuerſum videantur abduci. Atqui, quo ſolent, quæque inueniuntur loco: magnitudo ſua ſingulis conſtat. Sequitur ergo, vt infra illas iſta na-

6. *Algentia*) algent quæ ſunt aqueæ naturæ.

7. *Alimenta ignium*) h. e. materiam ignibus alendis aptam.

8. *Stramenta*) *ramenta* mauult Alb. Rubenius ex Martial. L. X. Epigr. III.

ſcan-

tur: & cito intercidant, quia sine fundamento & sede certa. Quare ergo etiam non interdiu iferuntur? Quid si dicam stellas interdiu non esse, non apparent? Quemadmodum illæ latent, & fulgore obumbrantur: sic faces quoque trans- unt etiam interdiu, sed abscondit eas diurni lu- s claritas. Si quando tamen tanta vis emicuit, am aduersus diem vindicare sibi suum fulgorem nt, apparent. Nostra certe ætas non semel vidit nas faces, alias ab oriente in occidentem versas, ab occasu in ortum. Argumentum tempestatis æ putant, cum multæ transuolant stellæ. quod si im ventorum est, ibi est, vbi venti sunt, id est, ëre, qui medius inter lunam & terram est. In na tempestate apparent, quasi stellæ velo insi- es. Adiuuari se tunc periclitantes existimant icis & castoris numine. Caussa autem melioris est, quod iam apparet frangi tempestatem, & iere ventos. Aliquando feruntur ignes, non nt. 9) Gylippo 10) Syracusas petenti, visa est i super ipsam lanceam constitisse. In Romano- castris, visa sunt ardere pila, ignibus scilicet in lelapsis: qui sæpe, fulminum more animalia e solent & arbusta. Sed si minore vi mittuntur, iunt tantum & insident, non feriunt nec vulne- Alii inter nubes eliduntur, alii sereno, si aër xprimendum ignem aptus fuit. Nam sereno que cælo aliquando tonat, ex eadem caussa, qua lo, aëre inter se colliso. Qui etiam si est luci- ac siccior, coire tamen & facere corpora quæ-

Non sedent) sedent enim flammæ istæ Pollucis & Ca- nomine celebratæ.

Gylippo) Lacedæmoniorum duce, cum Syracusanis sup- aduersus Niciam & Athenienses ferret. *Fremond.*

dam

pollonia reuersus, ...
ris varii circulum, qualis esse in ...
ci Halo vocant, nos dicere Coro
mus. Quemadmodum fieri
Cum in piscinam lapis missus e
orbes aquam discedere, & fier
mum orbem, deinde latiorem,
res, donec euanescat impetus
motarum aquarum soluatur.
mus fieri etiam in aëre. cum
sentire potest, lux solis aut luna
incurrens, recedere illum in
humor, & aër, & omne quod
pit, in talem habitum impel
quod impellit. Omne autem
ergo & aër in hunc modum pe
Ob hoc tales splendores Græc
fere terendis frugibus loca de
Non est autem quod exi
areæ, siue coronæ sint, in
Plerumque enim absunt, quam

um sidus putat positam. In vicinia autem solis &
llarum nihil tale poteſt fieri: quia illic æther tenuis
Nam formæ crassis demum spissisque corpori-
s imprimi solent: in subtilibus non habent vbi
ısistant, aut hæreant. In balneis quoque circa
ernam tale quiddam adſpici solet, ob aëris densi
curitatem: frequentissime autem austro, cum ca-
ı maxime graue & spissum eſt. Nonnumquam
llatim diluuntur & desinunt, nonnumquam ab a-
ıa parte rumpuntur: & inde ventum nautici exſpe-
ıt, vnde contextus coronæ perit. Si enim a ſepten-
ne disceſſerit, Aquilo erit: si ab occidente, Fauoni-
Quod argumentum eſt, intra eam partem cæli
fieri coronas, intra quam venti quoque solent.
eriora autem non habent coronas: quia ne ventos
lem. His argumentis & illud adiice, numquam
ınam colligi, nisi ſtabili aëre & pigro. Aliter
ſolet adſpici. Nam qui ſtat aër, impelli & deduci,
ı aliquam faciem fingi poteſt. Is autem qui fluit,
feritur quidem lumine. Non enim formatur.
reſiſtit: quia prima quæque pars eius dissipatur.
nquam ergo vllum sidus talem sibi effigiem cir-
ıdabit, nisi cum aër erit densus atque immotus,
ɔ hoc cuſtodiens incidentem in ſe rotundi lineam
inis: nec sine caussa. Repete enim exemplum,
d paulo ante propoſui. Lapillus in piſcinam aut
m & aliquam alligatam aquam 3) missus, circu-
acit innumerabiles: & hoc idem non facit in flu-
e. Quare? quia omnem figuram fugiens aqua
ırbat. Idem ergo in aëre euenit, vt ille qui ma-
ɔossit figurari: at ille qui rapitur & currit, non
ui poteſtatem, & omnem ictum venientemque

alligatam aquam) concluſam, contradiſtinguitur libere
i.

for-

temperatum esse aër
parte intercisa est, ap
ideo illa regio ventu
concerpta & lacerata e
partibus in illam imp
hinc atque illinc assili
cæli tam multa tentant
ra tempestas & ventor
næ noctibus fere circa
interdiu raro: adeo vt
eas omnino fieri, cum i
autem raritatis hæc est
& aër ipse agitatus a
est: lunæ autem inerti
sito aëre facilius sustine
sunt, nec perrumpere
tur itaque illorum im
minus cedente versatu
spissus esse, vt exclud
missum, nec tam tenu

[redacted]

t sole perstrictæ. Sic enim formam arcus is efficiunt: quia aliæ partes in nubibus tumi- ant, aliæ submissiores: quædam crassiores, solem transmittant; aliæ imbecilliores, quam dant. Hæc inæqualitas alternis lucem vm- : permiscet, & exprimit illam mirabilem ar- tatem. Altera caussa eiuscemodi arcus red- Videmus, cum fistula aliquo loco rupta est, er tenue foramen elidi: quæ sparsa contra so- que positum, faciem arcus repræsentat. I- ebis accidere, si quando volueris obseruare : cum os aqua impleuit, & vestimenta redi- diducta leniter aspergit, apparet varios edi n illo aëre asperso, quales in arcu fulgere so- luius rei caussam in humore esse ne dubitaue- on fit enim vmquam arcus, nisi nubilo. Sed us quomodo fiat. Quidam aiunt esse aliqua a, quæ solem transmittant, quædam magis quam vt transluceant: itaque ab illis fulgo- li, ab his vmbram, & sic vtriusque intercur- arcum, in quo pars fulgeat, quæ solem reci- obscurior sit, quæ exclusit, & ex se vmbram a fecit. Hoc ita esse quidam negant. Po- m vmbra & lux caussa videri, si arcus duos haberet colores, & si ex lumine vmbraque t.

d nunc diuersi niteant cum mille colores,
ansitus ipse tamen spectantia lumina fallit,
que adeo quod tangit idem est, tamen vltima di-
stant,

iculis) *ridiculis* legit *Muret.* Est autem *ridicula* a ua voce ligneæ pedamenta & adminicula vitium no- Ligna ergo erecta partim & transuersaria, in qui- nes pannos suos diducunt, Seneca propter similitu- um illis *ridiculas* appellat. *Fromond.*

Vide-

dam ita existimant arc
qua pluit, singula stil
speculæ esse: a singul
deinde multas imagin
xas, & in præceps tran
cum esse multarum i
Hoc sic colligunt. Pel
pone, & omnes habeb
lis foliis dispone singu
maginem solis. At cont
nisi imaginem vnam. Q
læuitas & circumdata s
piscinam ingentis ma
in plures diuide: totid
quot lacus habuerit Rel
mel tibi imaginem red
sit humor aut lacus. Si
Ergo stillicidia illa infi
totidem specula sunt, to
contra intuenti perturb

Ab omni, inquit, leuitate acies radios ſuos replicat. 3) Nihil autem læuius aqua & aëre. Ergo etiam ab aëre ſpiſſo viſus noſter in nos redit. Vbi vero hebes & infirma eſt acies, qualislibet aëris ictu deficit. 4) Quidam hoc genere valetudinis laborant, vt ipſi ſibi videantur occurrere, vt vbique imaginem ſuam cernant. Quare? quia infirma vis oculorum non poteſt ne proximum quidem ſibi aërem perrumpere, ſed reſiſtit. Itaque quod in aliis efficit denſus aër, in his facit omnis. Satis enim valet qualiſcumque ad imbecillem aciem repellendam: longe autem magis viſum noſtrum nobis remittit, qui craſſior eſt, & peruinci non poteſt, ſed radios luminum noſtrorum moratur, & eo vnde exierint, reflectit. Ergo cum multa ſtillicidia ſint, totidem ſpecula ſunt. Sed quia parua ſunt, ſolis colorem ſine figura exprimunt. Deinde cum in ſtillicidiis innumerabilibus, & ſine interuallo cadentibus, reddatur idem color, incipit facies eſſe non multarum imaginum intermiſſarum, ſed vnius longæ atque continuæ. Quomodo, inquis, tu mihi multa millia iſtic imaginum eſſe dicis, vbi nullam video? Et quare cum ſolis color vnus ſit, imaginum diuerſus eſt? Vt & hæc quæ propoſuiſti, refellam & alia quæ non minus refellenda ſunt, illud dicam oportet: nihil acie noſtra fallacius, non tantum in his a quibus ſubtiliter peruidendis illam colorum 5) diuerſitas ſummouet, ſed & in his quoque, quæ ad manum cernit. Remus integer in tenui aqua fracti ſpeciem reddit. Poma per vitrum adſpicientibus multo maiora ſunt. Columnarum inter-

3. *Replicat*) a ſpeculo cui impingitur in ſe & oculum reflectit. Sumta autem hæc ſunt ex Ariſtot. L. III. Meteor.
4. *Deficit*) ne replicari & redire ad oculum poſſit.
5. *Colorum*) lege *locorum*. *Gronov.*

noſtrum ſentit proce
culi noſtri imbrium ſ
ti ſpatio intuentibus n
interit? Illud eſſe du
imago ſolis ſit, roſcid
ex hoc tibi apparet. N
ſublimis aut humilis,
ſtulit, contrario mo
tior eſt, alto depreſſi
ſolis eſt, nec arcum e
nem trahit. Varietas a
quam quia pars colori
mor autem modo cæ
do purpuræ ſimiles, &
coloribus hanc variet
tento. Sic enim & pu
vnum modum exit.
craſſius medicament
merſa ſit & excocta, a
mirum, cum duæ res

ımine, alius ex obtuſo & leniore. In aliis rebus aga inquiſitio eſt, vbi non habemus quod manu tecere poſſimus, & late coniectura mittenda eſt: hic pparet duas cauſſas eſſe arcus, ſolem, nubemque, uia nec ſereno vmquam fit, nec ita nubilo, vt ol lateat. Ergo vtique ex his eſt, quorum ſine al-ɛro non eſt.

CAP. IV. Iam illud accedit, quod æque mani-ſtum eſt, ſpeculi ratione imaginem reddi, quia umquam niſi e contrario redditur: id eſt, niſi ex tera parte ſteterit quod apparet, ex altera quod ſtendit. Rationes quæ non perſuadent, ſed cogunt, Geometris adferuntur. Nec dubium cuiqum renquitur, quin arcus imago ſolis ſit male expreſſi, b vitium figuramque ſpeculi. Nos interim tentemus ias probationes, quæ de plano legi poſſint. Inter rgumenta ſic naſcentis arcus pono, quod celerrime aſcitur ingens enim variumque corpus cælo intra ıomentum ſubtexitur, & æque celeriter aboletur. ihil autem tam cito redditur, quam a ſpeculo imao. Non enim facit quidquam, ſed oſtendit. Paianus Artemidorus adiicit, & quale genus nubis ſſe debeat, quod talem ſolis imaginem reddit. Si peculum, inquit, concauum feceris, quod ſit ſectæ ɔilæ pars, ſi extra medium conſtiteris, quicumque uxta te ſteterint, vniuerſi a te videbuntur, propioes tibi quam ſpeculo. Idem, inquit, euenit, cum otundam & cauam nubem intuemur a latere, vt ſolis mago a nube diſcedat, propiorque nobis ſit, & in ıos magis conuerſa. Color igitur igneus a ſole eſt, cæruleus a nube: céteri vtriuſque mixturæ.

CAP. V. Contra hæc illa dicuntur. De ſpeculis duæ opiniones ſunt: alii enim in his ſimulacra cerni

 pu-

quam sol, & arcus,
ra solis, neque magn
gior amplior que est,
rubicundior quam
versus. Deinde cun
des oportet mihi ear
dem æqualitatem,eu
bes habent similitud
transimus, nec in il
um summa conscen
men imaginem suan
dia singula specula
ex stillicidiis consta
ex quibus fieri stilli
quam quidem habet
quæ. Concedam eti
in nubibus esse, & il
omnes vnam reddun
inter se specula coni
coibunt: sed quæque
claudet. Sunt quæd

arcus vno circumſcriptus eſt ductu; vna totius eſt facies. Quid ergo? non & aqua, rupta fiſtula, ſparſa, & remo excuſſa, habere quiddam ſimile his quos videmus in arcu, coloribus ſolet? Verum eſt: ſed non ex hac cauſſa, ex qua tu videri vis: quia vnaquæque ſtilla recipit imaginem ſolis. Citius enim cadunt ſtillæ, quam vt concipere imaginem poſſint. Standum eſt, vt id quod imitantur, excipiant. Quid ergo ſit? Colorem, non imaginem ducunt: alioquin, vt ait Nero Cæſar diſertiſſime.

Colla Cytheriacæ ſplendent agitata columbæ:

& variis coloribus pauonum ceruix, quoties aliquo deflectitur, nitet. Numquid ergo dicemus ſpecula eiuſmodi plumas, quarum omnis inclinatio in colores nouos tranſit? Non minus nubes diuerſam ſpeculis naturam habent, quam aues quas retuli, & chamæleontes, & reliqua animalia, quorum color aut ex ipſis mutatur, cum ira vel cupidine accenſa, cutem ſuam variant humore ſuffuſo, aut poſitione lucis, quam prout rectam vel obliquam receperint, ita colorantur. Quid enim ſimile ſpeculis habent nubes: cum illa non perluceant, hæ transmittant lucem? illa denſa & coacta, hæ raræ ſint? illa eiuſdem materiæ tota, hæ e diuerſis temere compoſitæ, & ob hoc diſcordes, nec diu cohæſuræ? Præterea videmus, ortu ſolis partem quandam cæli rubere: videmus nubes aliquando ignei coloris. Quid ergo prohibet, quomodo hunc colorem vnum accipiunt ſolis occurſu, ſic multos ab illis trahi, quamvis non habeant ſpeculi potentiam? Modo inquit, inter argumenta ponebas, ſemper arcum contra ſolem excitari, quia nec a ſpeculo quidem imago redderetur, niſi aduerſo. Hoc, inquit, commune nobis eſt. Nam quemadmodum opponendum eſt

contradictioni non co
am probem. Quare?
nubes: ſed ita, vt col
Nam ne ipſa quidem v
nemo qui in ipſa eſt,
color eius non videtu
Atqui, quamuis ipſa no
Ita non eſt argumentu
parere accedentibus d
nit nubibus: nec ideo
Præterea cum dicitu
ctam 1), non dicitur
tum eſſe velut duro co
vt fluido & vago, & nih
ſpeciem recipienti.
qui ex interuallo vin
ram Tyriam, quo mel
tet altius teneas, vt ful
tamen ideo non habe
optimum habet, non
oſtendit. In eodem

docent, ſolis illam eſſe effigiem, non ſimilem. Neque enim omnia ad verum ſpecula reſpondent. Sunt, quæ videre extimeſcas; tanta deformitate corruptam faciem viſentium reddunt, ſeruata ſimilitudine in peius. Sunt, quæ cum videris, placere tibi vires tuæ poſſint: in tantum lacerti creſcunt, & totius corporis ſupra humanam magnitudinem habitus augetur. Sunt quæ dextras facies oſtendant, ſunt quæ ſiniſtras, ſunt quæ torqueant vel euertant. Quid ergo mirum eſt, eiuſcemodi ſpeculum quo ſolis ſpecies vitioſa reddadatur, in nube quoque fieri?

CAP. VI. Inter cetera argumenta & hoc erit, quod nunquam maior arcus dimidio circulo apparet: & quod eo minor eſt, quo altior eſt ſol.

- - - *Et bibit ingens*
Arcus, - - -

vt ait Virgilius noſter, cum aduentat imber: ſed non eaſdem, vndecumque apparuit, minas affert. A meridie ortus magnam vim aquarum vehet. Vinci enim non potuerunt valentiſſimo ſole; tantum eſt illis virium. Si circa occaſum refulſit, rorabit, & leuiter impluet. Si ab ortu circaue ſurrexit, ſerena promittit. Quare tamen, ſi imago ſolis eſt arcus, longe ipſo ſole maior apparet? Quia eſt alicuius ſpeculi natura talis, vt maiora multo quam videat, oſtendat, & in portentoſam magnitudinem augeat formas: alicuius inuicem talis eſt, vt minuat. Illud mihi dic, quare in orbem eat facies, niſi orbi redditur? 1) Dices fortaſſe, vnde ſit ille color varius: vnde talis figura ſit, non dices, niſi aliquod exemplar, ad quod formetur, oſtenderis. Nullum autem aliud, quam ſolis eſt, a quo fatearis illi colorem dari: ſequitur vt detur & forma. Denique inter me & te conuenit, co-

1. *Quare in orbem eat facies &c.*) quare iris rotunda ſit, niſi rotunda figura ſol nubi reddatur.

to omnis imago in; ...
tur. Nihil enim aliu...
venda opus est, quam o...
pria in ista nube subst...
cium, & sine re similit...
Desinet arcus, si obtex...
soli alteram nubem ; h...
ior est aliquanto arcus ...
ri specula, quæ multipli...
tantur. Illud adiiciam...
bus longe esse maiora. ...
obscuræ, per vitream ...
clarioresque cernuntu...
sint videntur, si innata...
per nubem adspicienti v...
humido labitur, nec ap...
deliter potest. Quod ...
impleueris aqua, & in id...
cum in ipso fundo iaceat...
mo aquæ z) redditur.

[redacted]

iquid & aquæ: quam si nondum habet, tamen iam ɔparet eius natura, in quam ex sua vertatur.

CAP. VII. Quoniam, inquis, vitri fecisti menonem, ex hoc ipso contra te argumentum sumam. 'irgula solet fieri vitrea, stricta, 1) vel pluribus anulis in modum clauæ torosa: hæc si ex transuerso ılem accipit, colorem talem qualis in arcu videri ılet, reddit: vt scias hic non imaginem solis esse, :d coloris imitationem ex repercussu. In hoc arguıento multa sunt pro me. Primum, quod apparet uiddam læue esse debere, simile speculo, quod so:m repercutiat: deinde, quod apparet non fieri vlım colorem, sed speciem falsi coloris, qualem (vt ixi) columbarum ceruix & sumit & ponit, vtcumque eflectitur hoc autem & in speculo est, cuius nullus idetur color, sed simulatio quædam coloris alieni. 'num tamen hoc soluendum est, quod non visitur in la virgula solis imago, cuius bene exprimendæ caıax non est. Ita conatur quidem reddere imaginem, uia læuis est materia, & ad hoc habilis: sed non poest, quia enormiter facta est. Si apte fabricata foet, totidem redderet soles, quot habuisset insectuıs. Quæ quia non discernuntur inter se, non satis n vicem speculi nitent: inchoant tantum imagines, ıec exprimunt: & ob ipsam viciniam turbant, & in peciem coloris vnius adducunt.

CAP. VIII. At quare arcus non implet orbem, ed dimidia pars eius videtur, cum plurimum porrigitur, incuruaturque? Quidam ita opinantur. Sol um sit multo altior nubibus, a superiore tantum ilas percutit parte: sequitur vt inferior pars earum non angatur lumine. Ergo cum ab vna parte solem ac-

1. *Stricta*) *striata* legit *Gronov.* fauet quod sequitur de *insecturis*, quæ nihil aliud quam *striæ* sunt.

ideo tantum superiori p
quam terra tenus desc
humum demittitur. P
solem est arcus. Nihil
ve sit: quia totum, qu
tur. Deinde aliquand
certe ex inferiore part
quus. Atqui & tunc d
lem nubes ex humili &
sic in nube, quomodo in
nubem cauam faciunt,
potest totum orbem red
Proposito accedo, argu
si in concauo speculo to
mitur, & in semiorbe
pilam. Etiamnum di
lunæque in similitudine
in illis circulus iungitur
quare semper concauæ
liquando planæ & tume

i poteſt. Deinde cum arcum facere non ſole-
i aduerſus his, in quibus facit, nubibus: cum
ores dies ſunt, ſemper obliquus eſt. Itaque
et diei parte, etiam cum altiſſimus eſt, habet
s nubes, quas ex aduerſo ferire poteſt. At
ribus æſtiuis ſupra noſtrum verticem fertur,
medio die excelſiſſimus terras rectiore adſpi-
a, quam vt vllis nubibus poſſit occurri. Omnes
tunc ſub ſe habet.

P. IX. Nunc dicendum eſt de virgis, quas
inus pictas variaſque, & æque pluuiarum ſigna
is accipere. In quibus non multum operæ
nendum eſt: quia virgæ nihil aliud quam im-
ti arcus ſunt. Nam facies quidem illis eſt pi-
d nihil curuati habent. In rectum iacent. Fi-
item iuxta ſolem fere in nube humida, & iam
'gente. Itaque idem eſt in illis qui in arcu co-
intum figura mutatur: quia nubium quoque,
ous extenduntur, alia eſt.

P. X. Similis varietas in coronis eſt; ſed hoc
int, quod coronæ vbique fiunt, vbicumque ſi-
:: arcus non niſi contra ſolem: virgæ non niſi
nia ſolis. Poſſum & hoc modo differentiam
m reddere. Coronam ſi diuiſeris, arcus erit:
xeris, virga. In omnibus color multiplex eſt,
uleo fuluoque varius. Virgæ ſoli tantum adia-
Arcus ſolares lunareſque omnes ſunt. Co-
omnium ſiderum.

. XI. Aliud quoque virgarum genus apparet,
adii per anguſta foramina nubium tenues, in-
liſtanteſque inter ſe diriguntur: & ipſi ſigna
im ſunt. Quomodo nunc me hoc loco geram?
æs vocem? imagines ſolis? Hiſtorici ſoles vo-
: binos ternoſque apparuiſſe memoriæ tradunt.
Græci

Græci parelia appellant: quia in propinquo fere a ſole viſuntur, aut quia accedunt ad aliquam ſimilitudinem ſolis. Non enim totum imitantur, ſed imaginem eius, figuramque. Ceterum nihil habent ardoris, hebetes ac languidi. His quod nomen imponimus? An facio quod Virgilius, qui dubitauit de nomine, deinde id de quo dubitauerat, poſuit?

- - - & quo te nomine dicam,
Rhetica? nec cellis ideo contende Falernis.

Nihil ergo prohibet illas parelia vocari. Sunt autem imagines ſolis in nube ſpiſſa & vicina, in modum ſpeculi. Quidam parelion ita definiunt, Nubes rotunda, & ſplendida, ſimilisque ſoli. Sequitur enim illum, nec vnquam longius relinquit, quam fuit cum apparuerit. Numquis noſtrum miratur, ſi ſolis effigiem in aliquo fonte aut placido lacu vidit? Non, vt puto. Atqui tam in ſublimi facies eius poteſt, quam inter nos, reddi: ſi modo idonea eſt materia, quæ reddat.

CAP. XII. Quoties defectionem ſolis volumus deprehendere, ponimus pelues, quas aut oleo aut pice implemus: quia pinguis humor minus facile turbatur, & ideo quas recipit imagines, ſeruat. Apparere autem imagines non poſſunt, niſi in liquido & immoto. Tunc ſolemus notare, quemadmodum ſe luna ſoli opponat, vt illum tanto maiorem, ſubiecto corpore abſcondat, modo ex parte, ſi ita contigit, vt latus incurrerit, modo totum. Hæc dicitur perfecta defectio, quæ ſtellas quoque oſtendit, & intercipit lucem, tunc ſcilicet, cum vterque orbis 1) ſub eodem libramento ſtetit. Quemadmodum ergo vtriusque imago in terris adſpici poteſt: ita in aëre,

1. *Vterque orbis*) lunæ & terræ. Vel vt alii malunt Solis & lunæ.

cum

cum sit 2) coactus aër & limpidus, constitit, vt faciem solis acciperet, quam & aliæ nubes accipiunt, sed transmittunt, si aut mobiles sunt, aut raræ, aut sordidæ. Mobiles enim spargunt illam, raræ emittunt, sordidæ turpesque non sentiunt, sicut apud nos imaginem maculosa non reddunt.

CAP. XIII. Solent & bina fieri parelia, eadem ratione. Quid enim impedit quo minus tot sint, quod nubes fuerunt aptæ ad exhibendam effigiem solis? Quidam in illa sententia sunt, quotiens duo simulacra talia exsistunt, vt iudicent, vnum esse solis, alterum imaginis. Nam apud nos quoque cum plura specula disposita sunt ita, vt alteri sit conspectus alterius, omnia implentur, & vna imago a vero est, ceteræ imaginum effigies sunt. Nihil enim refert quid sit, quod speculo ostendatur. Quidquid enim videt, reddit. Ita illic quoque in sublimi, si nubes fors aliqua disposuit, vt inter se adspiciant, altera nubes solis imaginem, altera imaginis reddit. Debent autem hæ nubes, quæ hoc præstant, densæ esse, leues, splendidæ, plane naturæ solis. Ob hoc omnia quæ huiusmodi sunt simulacra, candida sunt, & similia lunaribus circulis: quia ex percussu oblique accepto sole resplendent. Nam si infra solem nubes fuerit, & propior, ab eo dissipatur: longe autem posita radios non remittit, nec imaginem efficit. Quia apud nos quoque specula cum a nobis procul abducta sunt, faciem non reddunt, quia acies nostra non habet vsque ad nos recursum. Pluuiarum autem & hi soles (vtar enim historica lingua) indicia sunt: vtique si a parte Austri constiterunt: vnde maximæ nubes ingrauescunt: cum vtrimque solem cinxit talis effigies, (si Arato credimus) tempestas surgit.

2. *Sit*) *sic* legit *Gronov.*

CAP. XIV. Tempus eſt, alios quoque ignes percurrere, quorum diuerſæ figuræ ſunt. Aliquando emicat ſtella, aliquando ardores ſunt, aliquando fixi & hærentes, nonnumquam volubiles. Horum plura genera conſpiciuntur. Sunt Bothynoe 1), cum velut corona cingente introrſus ingens cæli receſſus eſt ſimilis effoſſæ in orbem ſpeluncæ. Sunt Pithiæ 2), cum magnitudo vaſti rotundique ignis dolio ſimilis, vel fertur, vel in vno loco flagrat. Sunt Chaſmata 3), cum aliquod cæli ſpatium diſcedit, & flammam dehiſcens velut in abdito oſtentat. Colores quoque horum omnium plurimi ſunt. Quidam ruboris acerrimi, quidam euanidæ ac leuis flammæ, quidam candidæ lucis, quidam micantes, quidam æqualiter & ſine eruptionibus aut radiis fului. Videmus ergo

Stellarum longos a tergo albeſcere tractus.

Hæ velut ſtellæ exſiliunt & tranſuolant, videnturque longum ignem porrigere, propter immenſam celeritatem: cum acies noſtra non diſcernat tranſitum earum, ſed quacumque cucurrerunt, id totum igneum credat. Tanta enim eſt velocitas motus, vt partes eius non diſpiciantur, ſed tantum ſumma prendatur. Intelligimus magis, qua appareat ſtella, quam qua eat. Itaque velut igne continuo totum iter ſignat: quia viſus noſtri tarditas non ſubſequitur momenta currentis, ſed videt ſimul & vnde exſilierit, & quo peruenerit. Quod fit in fulmine: longus nobis videtur ignis eius: quia cito ſpatium ſuum tranſilit, & o-

1. *Bothynoe*) Βόθυνοι, cauea.

2. *Pithiæ*) *Pithæ* vel *Pithidæ* legit Gronov. quorum illo Apuleius, hoc Plinius vtitur. πίθος autem Græcis dolium eſt.

3. *Chaſmata*) χάσμα hiatum notat.

culis

culis noſtris occurrit vniuerſum per quod deiectus eſt. At ille non eſt extenti corporis, per omne qua venit. Neque tam longa & extenuata in impetum valent. Quomodo ergo proſiliunt? Attritu aëris ignis incenſus, vento præceps impellitur: non ſemper tamen vento attrituue fit. Nonnumquam ex aliqua opportunitate aëris naſcitur. Multa enim ſunt in ſublimi ſicca, calida, terrena, inter quæ oritur, & pabulum ſuum ſubſequens defluit, ideoque velociter rapitur. At quare color diuerſus eſt? Quia refert 4), quale ſit id quod incenditur, & quam vehemens quo incenditur. Ventum autem ſignificat eiuſmodi lapſus, & quidem ab ea parte qua erumpit.

CAP. XV. Fulgores, inquit, quomodo fiunt, quos Græci Sela appellant? Multis, vt aiunt, modis. Poteſt illos ventorum vis edere, poteſt ſuperioris cæli feruor. Nam cum late fuſus ſit ignis, inferiora aliquando, ſi ſunt idonea accendi, corripit. Poteſt ſtellarum motus 1) curſu ſuo excitare ignem, & in ſubiecta tranſmittere. Quid porro? non poteſt fieri vt aër vim igneam vſque in æthera elidat, ex qua fulgor ardorue ſit ſtellæ, vel ſimilis excurſus? Ex his fulgoribus quædam in præceps eunt, ſimilia proſilientibus ſtellis: quædam certo loco permanent, & tantum lucis emittunt, vt fugent tenebras, & diem repræſentent, donec conſumpto alimento, primum obſcuriora ſint, deinde flammæ modo, quæ in ſe cadit, per aſſiduam diminutionem redigantur in nihilum. Ex his quædam in nubibus apparent, quædam ſupra nubes, cum aër ſpiſſus ignem, quem propior terris diu pauerat, vſque in ſidera expreſſit. Ho-

4. *Quia refert &c.*) quia a materiæ quæ incenditur opacitate, & viribus flammæ incendentis color adſtringitur aut digeritur. *Fromond.*

1. *Stellarum motus*) quas ſolutas orbibus per liquidum æthera circumagi & eum atterere Seneca credit. *Fromond.*

rum aliqua non patiuntur moram, sed transcurrunt aut exstinguuntur subinde qua reluxerant. Hi fulgores dicuntur: quia breuis facies illorum & caduca est, nec sine iniuria decidens: saepe enim fulminum noxas ediderunt. Ab his tecta videmus icta sine fulmine, quae Astrapoplecta 2) Graeci vocant. At quibus longior mora & fortior ignis est, motumque caeli sequens, aut proprios cursus agunt, Cometas nostri putant: de quibus dicendum est. Horum genera sunt pogoniae 3), lampades, & cyparissiae 4), & alia omnia: quorum ignis in exitu sparsus est. Dubium, an inter hos ponantur trabes, & pithiae, quae raro sunt visae. Multa enim conglobatione ignium se coniungens illorum orbis aliquanto matutini amplitudinem solis exsuperat. Inter haec ponas licet, & quod frequenter in historiis legimus, caelum ardere visum: cuius nonnumquam tam sublimis ardor est, vt inter ipsa sidera videatur: nonnumquam tam humilis, vt speciem longinqui incendii praebeat. Sub Tiberio Caesare, cohortes in auxilium Ostiensis coloniae cucurrerunt, tamquam conflagrantis: cum caeli ardor fuisset per magnam partem noctis, parum lucidus, crassi fumidique ignis. De his nemo dubitat quin habeant flammam quam ostendunt: certa illis substantia est. De prioribus quaeritur, de arcu dico & coronis, an decipiant aciem, & mendacio constent: an illis quoque verum sit quod apparet. Nobis non placet, in arcu aut coronis subesse aliquid corporis certi. nihil enim iudicamus in speculis, nisi fallaciam esse, nihil aliud quam alienum corpus mentientibus. Non enim est in speculo, quod ostenditur. Alioquin

2. *Astrapoplecta*) fulgurita, seu fulgore afflata. *Id.*
3. *Pogoniae*) Latinae *barbatos* dicerent.
4. *Cyparissiae*) a comis cyparissi arboris iubas imitantibus. *Fromond.*

non

non exiret 5), nec alia protinus imagine obduceretur: nec innumerabiles modo interirent, modo exciperentur formæ. Quid ergo? Simulacra iſta ſunt, & inanis verorum corporum imitatio: ſuntque iſta a quibusdam ita compoſita, vt poſſint detorquere in prauum. Nam (vt dixi) ſunt ſpecula, quæ faciem proſpicientium obliquent: ſunt, quæ in infinitum augeant, & humanum habitum excedant, modumque noſtrorum corporum.

CAP. XVI. Hoc loco volo tibi narrare fabellam, vt intelligas, quam nullum inſtrumentum irritandæ voluptatis libido contemnat, & ingenioſa ſit ad incitandum furorem ſuum. Hoſtius quidam fuit obſcœnitatis vſque in ſcenam productæ 1) Hunc diuitem auarum, ſeſtertii millies ſeruum 2), diuus Auguſtus indignum vindicta iudicauit, cum a ſeruis occiſus eſſet: & tamen non 3) pronunciauit iure cæſum videri. Non erat ille tantummodo ab vno ſexu impurus, ſed tam virorum quam feminarum auidus fuit. Fecitque ſpecula eius notæ, cuius modo retuli, imagines longe maiores reddentia, in quibus digitus bracchii menſuram & longitudine & craſſitudine excederet. Hæc autem ita diſponebat, vt cum virum ipſe pateretur, auerſus omnes admiſſarii ſui motus in ſpeculo videret, ac deinde falſa magnitudine ipſius membri tamquam vera gauderet. In omnibus

5) *Non exiret*) non periret, & deleretur.

1. *Obſcœnitatis vsque in ſcenam productæ*) h. e. obſcœnitatis vsque adeo notæ, vt impune ab hiſtrionibus & mimis in ſcena traduceretur. *Gronov.*

2. *Seſtertii millies ſeruum*) ſcilicet pecuniæ ſuæ ſeruus erat, quia auarus.

3. *Et tamen non*) Gronouius & Muretus legunt: *& tantum non*

esset: & quæ secreta
& quæ accusatus qui
tantum, sed in oculo
scelera conspectum
quoque, & ad omn
est oculorum verecu
esset, inaudita & inc
aduocauit: nec quan
specula sibi per quæ
que, circumdedit: &
eri poterat, cum co
inguinibusque alien
imagines offerebat.
oris sui, spectabat si
ros. Nonnumquam
butus, & toto corpo
nefanda. Quidnam
in tenebris faceret?
concubitus portento
approbauit. Quid?

ix patientia lateat, obtendunt: adeo quodam-
o lupanar quoque verecundum est. At illud
strum obscœnitatem suam, spectaculum fecerat,
sibi ostentabat, quibus abscondendis nulla satis
nox est. Simul, inquit, & virum & feminam
r: nihilominus illa quoque supervacua mihi
, alicujus contumelia marem exerceo. 7) O-
membra stupris occupata sunt. Oculi quoque
rtem libidinis veniant, & testes eius exactores
int. Etiam ea quæ ab aspectu corporis nostri
io submouit, arte visantur, ne quis me putet
re, quid faciam. Nihil egit natura, quod hu-
e libidini ministeria tam maligna dedit, quod a-
m animalium concubitus melius instruxit. In-
m, quemadmodum morbo meo imponam &
aciam. Quo nequitiam meam, si ad naturæ
am pecco 8)? Id genus speculorum circumpo-
mihi, quod incredibilem imaginum magnitu-
m reddat. Si liceret mihi, ad verum ista perdu-
n: quia non licet, mendacio pascar. Obscœ-
mea, plus quam capit, videat, & patientiam
ipsa miretur. Facinus indignum. Hic for-
cito, & antequam videret, occisus est. 9) Ad
lum suum immolandus fuit.

AP. XVII. Derideantur nunc philosophi,
l de speculi natura disserant, quod inquirant,

Alicuius contumelia marem exerceo) legi alioqui contu-
m maiorem exerceo. Putabat enim supervacaneam, nisi
la quoque vteretur homo detestabilis. *Gronov.*

Quo nequitiam meam &c.) sic passim Vett. Ouid. L. 2. A-
Eleg. 4. *Quo tibi formosam, si non nisi casta placebat?*
oster de Tranquill. anim. c. 9. *Quo mihi innumerabiles*
& bibliothecas, quarum Dominus vix tota vita sua indices
Gronov.

Occisus est) a seruis, vt sub initium capitis dicebat.

nulla re illa negotium
omnium, quia imbe
nus ſolem, ignoratu
illum lumine 1) oſte
entem occidentemq
bitum eius, ipſum c
ſed candida luce fulg
nobis humore lævic
ret. Præterea duor
terpolari 4) dies ſo
poſſemus, quid eſſe
que imagines videre
homo ipſe ſe noſcere
mo ſui notitia, deinc
moſus, vt vitaret inf
dimendum eſſe virtu
iuuenis, vt flore æta
eſſe diſcendi, & for
canis deponeret, & c
hoc rerum natura fa

ipsos videndi. Fons cuique perlucidus aut leue saxum imaginem reddit.

- - - Nuper me in littore vidi,
Cum placidum ventis staret mare: - - -

Qualem fuisse cultum putas ad hoc speculum se comentium? Ætas illa simplicior, & fortuitis contenta, nondum in vitium beneficium detorquebat, nec inuentum naturæ in libidinem luxumque rapiebat. Primo faciem suam cuique casus ostendit: deinde cum insitus sui mortalibus amor, dulcem adspectum formæ suæ faceret, sæpius ea despexere; in quibus prius effigies suas videbant. Postquam deterior populus ipsas subiit terras, effossurus obruenda, ferrum primo in vsu fuit, & id homines impune eruerant, si solum eruissent. Tunc demum alia terræ mala, quorum leuitas aliud agentibus speciem suam obtulit, quam hic in poculo, ille in ære ad alios vsus comparato vidit, & mox proprius huic ministerio præparatus est orbis: 5) nondum argenti nitor, 6) sed fragilis vilisque materia. Tunc quoque cum antiqui illi viri incondite viuerent, satis nitidi, si squalorem opere collectum aduerso flumine eluerent, cura comere capillum fuit, ac prominentem barbam depectere: & in hac re quisque sibi, alterique operam dabat inuicem. Coniugum quidem manu crinis ille, quem effundere olim mos viris fuit, attrectabatur: sed illum sibi sine vllo artifice formosi quatiebant, non aliter quam iubam generosa animalia. Postea rerum iam potiente luxuria, specula totis paria corporibus aurô argentoque cælata sunt, denique gem-

5. *Orbis*) rotundis nimirum veteres speculis vtebantur.

6. *Argenti nitor*) prælata argentea specula, quæ primus fecit Praxiteles Magni Pompeii ætate testatur Plin. L. 33. cap. 9.

pisse dotem, quan
bertinorum virgun
cit illa dos, quam c
ceſſit enim immodc
tata luxuria : & in
runt. Adeoque om
artibus, vt quidqui
ſarcinæ viriles ſint
Iam ſpeculum ornat
li non vitio neceſſa

---

7. *Aes graue*) conſ
ve appellatum, quia m
in pretium rerum venal
ceterum quanti æris gr
Datis ait *modus, quadr*

LIBER SECUNDUS.

Argumentum.

DOctrinam rei naturalis, in eam quæ cælestia, meteora, & terrena pertractat, partitur. De aëre aliquid præmittit, quia meteororum & omnium sublimium locus communis est. Eum ex distantibus corpusculis, vt puluerem, constructum non esse. Diuisio eius in tres regiones. In aëre, fulgura, fulmina, tonitrua concipi. Anaxagoras refutatus, qui fulmina credit siderum emunctiones & distillationes esse. Aristotele etiam, Anaximene, Anaximandro, Diogene Apolloniate reiectis, sustinet nubium collisione fieri & elidi: maximam tamen eorum vim penes sidera esse, quorum ingens, ait, & confessa potentia est. Vt subterranei ignis, insulam maiorum æuo in mari Ægeo, & alteram sua memoria enatam esse. Tonitruorum & fulminum diuisiones, tam ex physica ratione, quam vana disciplina Thuscorum. Fulminum & auguriorum significationes non auerti sacrificiis, sed hæc ægræ mentis solatia esse. fata enim nulla prece aut misericordia commoueri: quædam tamen a Diis immortalibus ita suspensa relicta esse, vt in bonum vertant, si admota Diis preces fuerint, si vota suscepta. Quia vero melius fulmina non timere, quam nosse, ad contemptum fulminum & mortis digreditur. Hanc qui non timet, nec fulmina, nec naufragia, nec bella, nec feras metuet. Mortem autem cur tantopere metuamus? Omnes ad eam proditi sumus, & melius est vltroneum ire, quam inuitum trahi.

quemadmodum sol
cetera deinceps his
ter cælum terramqu
bres, niues, & human
cumque aër facit pa
quia editiora imis
ris, arbustis, satis q
verbo vtar) de omni
modo, inquis, de ter
fuisti loco, quo de t
Quia cum motus ter
aër agitatus, & si sub
est: cogitetur in ea
fuit. Dicam quod
cælestia & te terra
quis. quia cum prop
trum lata sit & inæqu
tota in formam pilæ
cogat, alliget aquas,
sit an iners corpus, &

[redacted]

parte mundi ſubſederit, quomodo adverſus ſidera cælumque poſita ſit, hæc quæſtio cedit ſuperioribus, 3) & (vt ita dicam) meliorem conditionem ſequitur.

CAP. II. Quoniam dixi de partibus, in quas omnis rerum naturæ materia diuiditur, quædam in commune ſunt dicenda, & hoc primum præſumendum, 1) inter ea corpora, a quibus vnitas eſt, 2) aëra eſſe. Quid ſit hoc & quare præcipiendum fuerit, ſcies, ſi paullo altius repetiero, & dixero aliquid eſſe continuum, aliquid commiſſum. Continuatio eſt partium inter ſe non intermiſſa coniunctio. Vnitas eſt ſine commiſſura continuatio, 3) & duorum inter ſe coniunctorum corporum tactus. Numquid dubium eſt, quin ex his corporibus quæ videmus tractamusque, quæ aut ſentiuntur aut ſentiunt, quædam ſint compoſita? Illa conſtant aut nexu, aut aceruatione: vt puta funis, frumentum, nauis. Rurſus non compoſita: 4) vt arbor, lapis. Ergo concedas oportet, ex his quoque quæ ſenſum quidem effugiunt, ceterum ratione prenduntur, eſſe in quibuſdam vnitatem corporum. Vide, quomodo auribus tuis parcam. Expedire me poteram, ſi philoſophorum lingua vti

3. *Cedit ſuperioribus*) inter ſuperiora & cæleſtia triſtanda eſt.

1. *Præſumendum*) ante ſumendum, habendum pro hypotheſi & confeſſo. Sic & inf. L. 6, c. 3. *Fromond.*

2. *A quibus vnitas eſt*) vt nihil in mundo dehiſcat, nec vacuo locus detur, aëre vbique ſe inſinuante. *Fromond.*

3. *Vnitas eſt ſine commiſſura continuatio*) h. e. *continuatio* dicitur, & ab ea *continuum*, quando aliquid ita vnum eſt, vt partes eius non ſint per *commiſſuram* coniunctæ, vt duo aſſeres v. g. *commiſſura* iunguntur.

4. *Non compoſita*) quæ continua ſunt.

dere possunt, mu
dam sunt partes, qu
derat omnis natur
manu constat. Qu
est nostri, manus,
cus retenti cibi itu
nostri est sanguis:
rat enim & alia: 1)
rum, quibus totur
CAP. IV. Sic
cessaria. hic est enin
qui ima ac summa s
rat, quia medius i
per hoc inter se cons
quid accipit a terris
transfundit. Quan
malia & arbusta.
rumque, pars est vn
totius assumptum: &
Vnum autem anima
quia quamuis perieri

hæret. Vtrique innatus eſt. Habet autem vnitatem, 2) quidquid alicuius rei natiua pars eſt. Nihil enim naſcitur ſine vnitate.

CAP. V. Terra & pars eſt mundi, & materia. Pars quare ſit, non puto te interrogaturum, aut æque interroges, quare cælum pars ſit: quia ſcilicet non magis ſine hoc, quam ſine illa vniuerſum eſſe poteſt, quod cum his vniuerſum eſt, ex quibus, id eſt, tam ex illo, quam ex iſta, alimenta omnibus animalibus, omnibus ſatis, omnibus ſtellis 1) diuiduntur. Hinc quidquid eſt virium ſingulis, hinc ipſi mundo tam multa poſcenti ſubminiſtratur: hinc profertur, quo ſuſtineantur tot ſidera, tam exercitata, 2) tam auida, per diem noctemque, vt in opere, ita & in paſtu. Et omnium quidem rerum natura, quantum in nutrimentum ſui ſatis ſit, apprehendit. Mundus autem, quantum in æternum deſiderabat, inuaſit. Puſillum tibi exemplum magnæ rei ponam. Oua tantum complectuntur humoris, quantum ad effectum animalis exituri ſatis eſt.

CAP. VI. Aër continuus terræ eſt, & ſic appoſitus, vt ſtatim ibi futurus ſit, vnde illa diſceſſit. 1) Pars eſt totius mundi: ſed idem tamen, quidquid terra in alimentum 2) miſit, recipit: vt ſcilicet materia, non pars intelligi debeat. Ex hoc omnis inconſtantia tumultusque eſt. Hunc quidem ex diſtantibus

2. *Vnitatem*) i. e. ſine commiſſura continuationem vt ex c. 2. patet.

1. *Omnibus ſtellis*) quas paſci vaporibus a terra emiſſis Stoici putant.

2. *Tam exercitata*) velocia.

1. *Vt ſtatim ibi futurus ſit vnde illa diſceſſit*) vbicunque enim aliquid terræ effoſſum fuerit, aër ſuccedit.

2. *In alimentum*) in alimentum cæleſtium, ex membranis reſtituit. *Gronov.*

cor-

corpusculis, vt pulverem struunt, 3) plurimumque a vero recedunt Numquam enim contexti nisi per vnitatem corporis nisus est, 4) cum partes consentire ad intensionem debeant, & conferre vires. Aër autem, si in atomos inciditur, sparsus est. Teneri vero disiecta non possunt. Intensionem 5) aëris ostendent tibi inflata, nec ad ictum cedentia. Ostendent pondera, per magnum spatium ablata, gestante vento. Ostendent voces, quae remissae elataeque sunt, prout aër se concitauit. Quid enim est vox, nisi intensio aëris, vt audiatur, linguae formata percussu? Quid cursus & motus omnis, nonne intenti spiritus opera sunt? Hic facit vim neruis, & velocitatem currentibus. Hic cum vehementer concitatus ipse se torsit, arbusta siluasque conuellit, & aedificia tota corripiens in altum frangit. Hic mare per se languidum & iacens incitat. Ad minora veniamus. Quis enim sine intensione spiritus cantus est? cornua & tubae, & ea quae aliqua pressura maiorem sonitum reddunt, quam qui ore reddi potest, nonne aëris intensione partes suas explicant? Consideremus quam ingentem vim per occultum agant paruula admodum semina: & quorum exilitas in commissura lapidum locum inuenit, in tantum conualescunt, vt ingentia saxa distrahant, & monumenta dissoluant; scopulos rupesque, radices minutissimae, ac tenuissimae. Hoc quid est aliud, quam intensio spiritus, sine qua nil validum, & contra quam nil validius est? Esse autem vnitatem

3. *Struunt*) i. e. compositum & structum esse statuunt.

4. *Numquam enim contexti nisi per vnitatem corporis nisus est*) ex nisu, & elasticitate, quam vocant recentiores, aëris ostendit ex distantibus corpusculis aërem non componi, nam niti, & elasticam vim exercere non posse ait corpus, quod vnitatis contextum, h. e. continuum non sit.

5. *Intensionem*) nisum & elasticitatem.

in aëre, vel ex hoc intelligi potest, quod corpora nostra inter se cohærent. Quid enim aliud est quod tenet ea, quam spiritus? Quid est aliud quo animus noster agitetur? Quis est ille motus, nisi intensio? Quæ intensio, nisi ex vnitate? Quæ vnitas, nisi hæc esset in aëre? quid autem aliud producit fruges & segetem imbecillam, ac virentes erigit arbores, ac distendit in ramos, aut in altum erigit, quam spiritus intensio & vnitas?

CAP. VII. Quidam aëra discerpunt, 1) & in particulas diducunt, ita vt illi inane permisceant. Argumentum autem existimant non pleni corporis, sed multum vacui habentis; quod auibus in illo tam facilis motus, quod maximis minimisque per illum transcursus est. Sed falluntur. Nam aquarum quoque similis facilitas est, nec de vnitate illarum dubium est, quæ sic corpora accipiunt, vt semper in contrarium acceptis refluant. 2) Hanc nostri circumstantiam, Græci autem περίστασιν appellant, quæ in aëre quoque sicut in aqua fit. Circumstat enim omne corpus a quo impellitur. Nihil autem opus erit inani admisto. Sed hoc alias.

CAP. VIII. Nunc autem esse quamdam in rerum natura vehementiam, magni impetus, est colligendum. Nihil enim non intensione vehementius est: & tam mehercule quam nihil intendi ab alio poterit, nisi per semetipsum fuerit intentum. Dicimus enim, eodem modo non posse quidquam ab alio moueri, nisi

1. *Quidam aëra discerpunt*) Democritus, Epicurus & sequaces.

2. *In contrarium acceptis refluant*) vt piscina lapidem inIectum accipiens, vndique in orbem ab eo refugiat. *Fromond.*

ali-

minia aciem suam int
percutit: lumen no
vniuersis infunditur
CAP. IX. Aqua
dum posset intendi?
1) illa quæ ex fundar
summam altitudinem
intensione aquæ fiat
nec vllum aliud torn
aut agere, quam spir
inserto & cogente att
multa conatur, & asc
uigia sarcina depressa
sibi resistere quo min
qua enim cederet: ne
ipsa sustineretur. D
nam missus, non desc
dum, nisi spiritu refer
ne per parietum muni
solido quoque aër ine

ſum & accipit & remittit? ſcilicet ſpiritu non aperta tantum intendens, ſed etiam abdita & incluſa. Quod illi facere expeditum eſt, quia nuſquam diuiſus, ſed per ipſa quibus ſeparari videtur, coit ſecum. 4) Interponas licet muros & mediam altitudinem montium, per omnia iſta prohibetur nobis eſſe peruius, 5) non ſibi. id enim intercluditur tantum, per quod illum nos ſequi poſſumus.

CAP. X. Ipſe quidem tranſit per ipſum quo ſcinditur, & media non circumfundit tantum, & vtrimque cingit, ſed permeat, ab æthere lucidiſſimo aër, in terram vsque diffuſus: agilior quidem, tenuiorque, & altior terris, nec minus aquis: ceterum æthere ſpiſſior grauiorque, frigidus per ſe & obſcurus. lumen illi calorque aliunde ſunt; ſed per omne ſpatium ſui ſimilis non eſt: mutatur enim a proximis. Summa pars eius eſt ſicciſſima calidiſſimaque, & ob hoc etiam tenuiſſima, propter viciniam æternorum ignium, & illos tot motus ſiderum, aſſiduumque cæli circumactum. Illa pars ima & vicina terris, denſa & caliginoſa eſt: quia terrenas exhalationes receptat. Media pars temperatior, ſi ſummis imisque conferas, quantum ad ſiccitatem tenuitatemque pertinet: ceterum vtraque parte frigidior. Nam ſuperiora eius calorem vicinorum ſiderum ſentiunt: inferiora quoque tepent, primum terrarum halitu, qui multum ſecum calidi affert, deinde quia radii ſolis replicantur, & quouſque redire potuerunt, duplicato calore benignius fouent. Deinde etiam illo ſpiritu, qui omnibus animalibus, arbuſtisque ac

4. *Coit ſecum*) iungitur per cæca ſpiracula, quibus etiam ſolida perforantur. *Fromond.*

5. *Prohibetur nobis eſſe peruius*) quo minus ſcilicet liberè obambulare per aërem valeamus.

ſatis

potest. Si de cælo cadit, quomodo
fit, cum tantumdem illic semper sit
nullam rationem reddiderunt, quare
natura sursum vocat, defluat. Alia
nostrorum ignum est, ex quibus fauill
ponderis secum aliquid habent. Ita
ignis, sed præcipitatur 2) & deducitur
nihil accidit in igne purissimo, in quo
deprimatur: aut si vlla pars eius decide
totus est: quia totum potest excidere, q
pi. Deinde illud 3) quod quotidie leuit
hibet, si illud in abdito suo tenet graue,
esse potuit, vnde caderet? Quid ergo
ignes in inferiora ferri solent, sicut hæc
quærimus fulmina? Fato 4) enim non
runtur. Aliqua illos potentia deprim
est in æthere. Nihil enim iniuria illic
rumpitur, nihil præter solitum euenit.
est; & expurgatus ignis in custodia mu
sortitus oras, operas pulcherrime circu

ſcedere non poteſt, ſed ne ab externo quidem exprimi: quia in æthere nulli incerto corpori locus eſt. Certa enim & ordinata non pugnant.

CAP. XIV. Vos, inquam 1), dicitis, cum cauſſas ſtellarum tranſuolantium redditis, poſſe aliquas partes aëris ad ſe trahere ignem, ex æthere decidentem, & ex eo ſuperioribus locis ardore hic accendi. 2) Sed plurimum intereſt, vtrum aliquis dicat ignem ex æthere decidere, quod natura non patitur: an dicat, ex ignea vi calorem in ea, quæ ſubiecta ſunt, tranſilire, an 3) hic accendi. Non enim illinc ignis cadit, quod non poteſt fieri ſed hic naſcitur. Videmus certe, apud nos late incendio peruagante, quaedam inſulas, quæ diu concaluerant, ex ſe concipere flammam. Itaque veriſimile eſt, in aëre ſummo, qui naturam rapiendi ignis habet, aliquid accendi calore ætheris ſuperpoſiti. Neceſſe eſt enim, vt & imus æther habeat aliquid aëri ſimile, & ſummus aër non ſit diſſimilis imo ætheri: quia non fit ſtatim ex diuerſo in diuerſum tranſitus. Paullatim iſta confinio vim ſuam miſcent ita, vt dubitare poſſis, an aër, an hic iam æther ſit.

CAP. XV. Quidam ex noſtris 1) exiſtimant, aëra, cum in ignem & aquam mutabilis ſit, non trahere aliunde cauſſas flammarum nouas: ipſe enim ſe mouendo accendit, & cum denſos compactosque nubi-

1. *Inquam*) leg. *inquis*. nimirum interrogatio illorum qui hactenus confutatam ſententiam cum Anaxagora amplectuntur, proponitur.

2. *Ex æthere decidentem &c.*) iſta verba ſpuria eſſe videntur, totus locus vero ita legendus: *ad ſe trahere ignem ex locis ſuperioribus, & hoc ardore accendi.* Gronov.

3. *An*) omnino legendum: *at*.

1. *Ex noſtris*) Stoicis.

um ſinus diſſipat, neceſſario vaſtum in tam magnorum corporum diruptione reddit ſonum. Illa porro nubium difficulter cedentium pugna, aliquid confert ad concitandum ignem: ſic, quemadmodum ferro aliquid manus ad ſecandum confert: ſed ſecare, ferri eſt.

CAP. XVI. Quid ergo inter fulgurationem & fulmen intereſt? dicam. Fulguratio, eſt late ignis explicitus: Fulmen, eſt coactus ignis, & impetu iactus. Solemus duabus manibus inter ſe iunctis aquam concipere, & compreſſa vtrimque palma in modum ſiphonis 1) exprimere. Simile quiddam & illic fieri puta. Nubium inter ſe compreſſarum anguſtiæ medium ſpiritum emittunt, & hoc ipſo inflammant, & tormenti modo eiiciunt. Nam balliſtæ quoque & ſcorpiones tela cum ſono expellunt.

CAP. XVII. Quidam exiſtimant, ipſum ſpiritum per frigida atque humida euntem, ſonum reddere. Nam ne ferrum quidem ardens ſilentio tingitur. Sed quemadmodum, ſi in aquam feruens maſſa deſcendit, cum multo murmure exſtinguitur: ita, vt Anaximenes ait, ſpiritus incidens nubibus tonitrua edit, & dum luctatur, per obſtantia & interciſa vadens, ipſa ignem fuga accendit.

CAP. XVIII. Anaximandrus omnia ad ſpiritum retulit. Tonitrua, inquit, ſunt nubis ictæ ſonus. Quare inæqualia ſunt? quia & ipſe ictus inæqualis eſt. Quare & ſereno tonat? quia tunc quoque per craſſum 1) & ſiccum aëra ſpiritus proſilit. At quare aliquan-

1. *Siphonis*) ſiphones erant, qui ſubterraneis meatibus ductam aquam exprimebant.

1. *Craſſum*) craſſus non poteſt eſſe idem aër qui *ſerenus*. legendum igitur *quaſſum*. Nam ſudo etiam cælo concuti & ſciudi poteſt aër. *Gronov.*

do

do non fulgurat & tonat? quia tenuior & infirmior ſpiritus, qui in flammam non valuit, in ſonum valuit. Quid eſt ergo ipſa fulguratio? aëris diducentis ſe, corruentisque iactatio; languidum ignem, nec exiturum aperiens. Quid eſt fulmen? acrioris denſiorisque ſpiritus curſus.

CAP. XIX. Anaximandrus ait, omnia iſta ſic fieri, vt ex æthere aliqua vis in inferiora deſcendit. Ita ignis impactus nubibus frigidis ſonat. At cum illas interſcindit, fulget: & minor vis ignium, fulgurationes facit, maior fulmina.

CAP. XX. Diogenes Apolloniates ait, quædam tonitrua igne, quædam ſpiritu fieri. Illa ignis facit, quæ ipſe antecedit & nuntiat: illa ſpiritus, quæ ſine ſplendore crepuerunt. Vtrumque ſine altero fieri, & eſſe aliquando, concedo: ita tamen, vt non diſcreta illis poteſtas ſit, ſed vtrumque ab vtroque effici poſſit. Quis enim negabit ſpiritum magno impetu latum, cum efficit ſonum, effecturum & ignem? Quis & hoc non concedet, aliquando ignem quoque rumpere poſſe nubes, & non exſilire, ſi plurimarum aceruo nubium, cum paucas perſcidiſſet, oppreſſus eſt? Ergo & ignis ibit in ſpiritum, perdetque fulgorem & ſpeciem, dum ſecuta in terra incendit. 1) Adiice nunc, quod neceſſe eſt, vt impetus fulminis & præmittat ſpiritus, & agat ante ſe, & a tergo trahat ventum, cum tam vaſto ictu aëra inciderit. Itaque omnia, antequam feriantur, intremiſcunt vibrata vento, quem ignis ante ſe preſſit.

CAP. XXI. Dimiſſis nunc præceptoribus, incipiamus per nos moueri, & a confeſſis tranſeamus ad

1. *Dum ſecuta in terra incendit*) leg. *dum ſectu interim incendit.* Senſus patet: perdat ignis fulgorem, oppreſſus nubium quas penetrare non poteſt craſſitie, cum tamen interea eas quas ſecat & penetrat, incendat. *Gronov.*

 dubia.

dubia. Quid enim confessi est? Fulmen ignem esse: aeque fulgurationem, quae nihil aliud est, quam flamma; futura fulmen, si plus virium habuisset. Non natura ista, sed impetu distant. Esse illum ignem, calor ostendit: qui si non esset, ostendit effectus. Magnorum enim saepe incendiorum caussa fulmen fuit. Siluae illo crematae, & vrbium partes: etiam quae non percussa sunt, tamen adusta cernuntur: quaedam vero velut fuligine colorantur. Quid, quod omnibus fulguritis odor sulphureus est? Ergo & vtramque rem ignem esse constat, & vtramque rem inter se meando distare. 1) Fulguratio est fulmen, non in terras vsque perlatum. Et rursus licet dicas, fulmen esse fulgurationem, vsque in terras perductam. Non ad exercendum verba haec diutius pertracto: sed vt ista cognata esse, & eiusdem notae ac naturae, probem. Fulmen est quiddam plus, quam vulguratio. Vertamus istud. Fulguratio est pene fulmen.

CAP. XXII. Quoniam constat esse vtramque rem ignem, videamus quemadmodum apud nos fieri soleat ignis. Eadem enim ratione & supra fit. Duobus modis: vno, si excitatur sicut ex lapide percusso: altero, si attritu inuenitur, sicut cum duo ligna inter se diutius trita sunt. Non omnis hoc tibi materia praestabit, sed idonea eliciendis ignibus: sicut laurus, hederae, & alia in hunc vsum nota pastoribus. Potest ergo fieri, vt nubes quoque ignem eodem modo vel percussae reddant; vel attritae. Videamus quantis procellae viribus ruant, quanto vertantur impetu turbines. Id in quod tormentum obuium fit, dissipatur, & rapitur, & longe a loco suo proiicitur. Quid ergo mirum, si tanta vis ignem excutit, vel aliunde, vel sibi? Vides enim

1. *Meando distare*) idem est quod antea dixit *non natura sed impetu distare.*

quan-

itum feruorem fenfura corpora funt, horum
itu trita, exanimata. Nihil tamen tantum in
lebet credi, ac in vi fiderum, quorum ingens
nfeffa potentia eft.

AP. XXIII Sed fortaffe nubes quoque in nu-
ncitatæ, frémente vento, & leuiter vrgente, i-
1 euocabunt, qui exfplendefcat, nec exfiliat.
ore enim vi ad fulgurandum opus eft, quam ad
inandum. Superioribus collegimus, in quan-
feruorem quædam attrita perduceremur. Cum
n aër mutabilis in ignem, maximis viribus fuis
nem conuerfus, atteratur, credibile eft & veri-
:, ignem caducum excuti, & cito interiturum,
non ex folida materia oritur, nec in qua poffit
ftere. Tranfit itaque: tantumque habet moræ,
tum itineris & curfus, fine alimento coniectus.

AP. XXIV. Quomodo, inquis, cum dicatis
ignis effe naturam, vt petat fuperiora, fulmen
1 terram petit? an falfum eft, quod de igne di-
? Eft enim illi æque furfum iter, atque deorfum.
nque verum poteft effe. Ignis enim natura in
em furgit, & fi nihil illum prohibet, afcendit.
aqua natura defertur: fi tamen aliqua vis accef-
uæ illam in contrarium ageret, illo intenditur,
imbre deiecta eft. Fulmen autem cadit eadem
itate, qua excutitur. Id his ignibus accidit
arboribus: quarum cacumina fi tenera funt, ita
um trahi poffunt, vt etiam terram attringant,
um permiferis, in locum fuum exfilient. Ita-
on eft, quod cum fpectes cuiusque rei habitum,
i non 1) ex voluntate eft. Si ignem permittis

'on) fufpectum mihi iftud non. Senfus enim effe vi-
non eft quod in ifto negotio refpicias rei habitum na-
1, & qui ex voluntate illi eft, præter naturam enim &
tem res ab externis agentibus impelli poffunt.

le eit ex nube, q

Cap. XXVI.

bibus non est aqua
aquam præparatus
iam pronus & verg
tunc colligi, sed e
Deinde si concesse
ptis aquis plenam:
humido quoque ed
reris) humore.
quidquam posse m
in aquam. Potest
tinet, aqua, ignem
alia pars ligni ardet
contraria inter se i
sed vbi valentior i
Rursus vbi copia
sine effectu est. It
fert ergo, quantun
sistit, nec ignem im
strorum memoria,

[redacted]

e,& fumus ex alto ferebatur. Nam demum prode-
gnem, non continuum, sed ex interuallis emican-
,fulminum more,quotiens ardor inferius iacentis
rum pondus euicerat. Deinde saxa reuoluta, ru-
jue partim illaesa, quas spiritus, antequam ver-
tur 5), expulerat, partim exesa, & in leuitatem
nicis versa: nouissime cacumen exusti montis
cuit. Postea altitudini adiectum, & saxum illud
nagnitudinem insulae creuit. Idem 6) nostra me-
ria, Valerio Asiatico consule iterum accidit. Quor-
haec retuli? vt appareret, nec exstinctum ignem
ri superfuso, nec impetum eius, grauitate ingentis
lae prohibitum exire. Ducentorum passuum fu-
altitudinem Asclepiodotus Posidonii auditor tra-
it, per quam, diruptis aquis, ignis emersit. Quod
mmensa aquarum vis, subeuntem ex imo flam-
rum vim non potuit opprimere: quanto minus in
e exstinguere ignem poterit, nubium tenuis hu-
r & roscidus? Adeo res ista non habet vllam mo-
n, quae contra caussas ignium sit; quos non vide-
s emicare, nisi impendente 7) caelo. Serenum
e fulmine est. Non habet istos metus dies purus,
: nox quidem, nisi obscura nubibus. Quid ergo?
n aliquando etiam apparentibus stellis, & nocte
nquilla fulgurat? Sed scias licet nubes illic esse,
de splendor effertur: quas videri a nobis terrarum
nor non finit. Adiice nunc, quod fieri potest, vt
bes sudae 8) & humiles attritu suo ignem reddant:
i in superiora expressus, in parte sincera puraque
li visatur: sed fit in sordida.

5. *Antiquam verteretur*) Spiritus, qui agitatione in ignem
rtebatur.
6. *Idem &c.*) conf. Plin. H. N. L. II. c. 87.
7. *Impendente*) vtpote nubibus graui adeoque humili.
8. *Sudae*) *imae* leg. *Gronov.*

CAP. XXVII. Tonitrua distinxere quidam ita, vt dicerent, vnum esse genus, cuius sit graue murmur, quale terrarum motum antecedit, clauso vento & fremente. Hoc quomodo illis videatur fieri, dicam. Cum spiritum intra se clausere nubes, in concauis partibus earum volutatus aër, similem agit mugitibus sonum, raucum & æqualem, & continuum. Itaque etiam vbi illa regio humida est, exitum claudit. Ideo huiusmodi tonitrua venturi prænuntia imbris sunt. Aliud genus est acre, quod acerbum magis dixerim, quam sonorum: qualem audire solemus, cum super caput alicuius dirupta vesica est. Talia eduntur tonitrua, cum globata dissoluitur nubes, & spiritum, quo distenta fuerat, emittit. Hoc proprie fragor dicitur, subitus & vehemens: quo edito concidunt homines, & exanimantur, quidam vero viui stupent, & in totum sibi excidunt, quos vocamus attonitos, 1) quorum mentes sonus ille cælestis loco pepulit. Hic fieri illo quoque modo potest, vt inclusus aër caua nube & motu ipso extenuatus diffundatur. Deinde cum maiorem sibi locum quærit, a quibus inuolutus est, sonum patitur. Quid autem? non quemadmodum illisæ manus inter se plausum edunt, sic illisarum inter se nubium sonus potest esse magnus, quia magna concurrunt?

CAP. XXVIII. Videmus, inquit, nubes impingi montibus, nec sonum fieri. Primum omnium non quocumque modo illisæ sunt, sonant, sed si aptæ sunt compositæ ad sonum edendum. Auersæ inter se manus collisæ non plaudunt, sed palma cum palma collata plausum facit. Et plurimum interest, vtrum cauæ concutiantur, an planæ & extentæ. Deinde non tantum nubes ire oportet, sed agi magna vi, &

1. *Attonitos*) nam attonare est tonitru percutere.

pro-

ellosa. Etiam mons non scindit nubem, sed di-
;, 1) & primam quamque partem eius soluit. Ne
a quidem, quocumque modo spiritum emisit,
t. Si ferro diuisa est, sine vllo aurium sensu exit.
pi illam oportet, vt sonet, non secari. Idem
ubibus dico: nisi multo impetu dissiluere, non
nt: Adiice nunc, quod nubes in monte actæ,
franguntur, sed circumfunduntur in aliquas par-
nontis, arboris ramos, frutices, aspera saxa &
ientia. Et ita discutiuntur, & si quem habent
tum, multifariam emittunt: qui nisi uniuersus
pit, nec crepat. Hoc vt scias, ventus qui circa
rem funditur, sibilat, non tonat. Lato (vt ita
n) ictu, & totum globum semel dissipante opus
vt sonitus erumpat: qualis auditur cum tonat.

AP. XXIX. Præter hæc natura aptus est aër
oces. Quid ni? cum vox nihil aliud sit, quam
aër. Debent ergo nubes vtrimque dissecari, &
& intentæ. 1) Vides enim quanto vocaliora
acua quam plena, quanto intenta quam remissa:
mpana & cymbala sonant: quia illa repugnan-
x vlteriore parte spiritum pulsant, hæc ad ipsum
n acta, nisi concauo, non tinniunt.

AP. XXX. Quidam, inter quos Asclepiodo-
) est, iudicant sic, quorumdam quoque corpo-
concursu tonitrua & fulmina excuti posse. Æt-
quando multo igne abundauit; ingentem vim
vrentis effudit. Inuolutus est dies puluere, po-
que subita nox terruit. Illo tempore aiunt plu-
fuisse tonitrua & fulmina: quæ concursu arido-

Dirigit) circa se disponit. forte rectius *digerit*.
ntentæ) Spiritu multo turgidæ.
Asclepiodotus) auditor Posidonii, qui libros de quæstio-
naturalium caussis scripsit.

rum

rum corporum facta sunt, non nubium: quas verisimile est, in tanto feruore aëris, nullas fuisse. Aliquando Cambyses ad Ammonem misit exercitum: quem arena Austro mota, & more niuis incidens, texit, deinde obruit. Tunc quoque verisimile est fuisse tonitrua fulminaque, attritu arenæ sese affricantis. Non repugnat proposito nostro ista opinio. Diximus enim, vtriusque naturæ corpora efflare terras, & sicci aliquid & humidi in toto aëre vagari. Itaque si quid tale interuenit, nubem facit solidiorem crassioremque, quam si tantum simplici spiritu intexeretur. Illa frangi potest, & edere sonum: ista quæ dixi, siue incendiis vaporantibus aëra repleuerunt, siue ventis terras verrentibus, necesse est nubem faciant antequam sonum. Nubem autem tam arida quam humida conferunt. 2) Est autem nubes (vt diximus) spissitudo aëris crassi.

CAP. XXXI. Ceterum mira fulminis, 1) si intueri velis, opera sunt, nec quidquam dubii relinquentia, quin diuina insit illis & subtilis potentia. Loculis integris ac illæsis conflatur argentum. Manente vagina, gladius liquescit. Et inuiolato ligno, circa pila ferrum omne distillat. Stat fracto dolio vinum, nec vltra triduum rigor ille durat. Illud æque inter annotanda ponas licet, quod & hominum, & ceterorum animalium quæ icta sunt, caput spectat ad exitum fulminis: 2) quod omnium percussarum ar-

2. *Conferunt*) componunt, alii tamen malunt *conferunt*.

1. *Mira fulminis*) similia Plinius habet L. 2. c. 51.

2. *Caput spectat ad exitum fulminis*) in eam cœli regionem, quo fulmen corpore extricatum euasit: quia fortasse promtus est vt alterutro canali, œsophago aut aspera arteria per os exeat, *Fromond.*

bo-

[redacted]

m contra fulmina hastulæ surgunt. a) Quid, l malorum serpentium, & aliorum animalium, us mortifera vis inest, cum fulmine icta sunt, num omne consumitur? Vnde, inquit, scis? menatis corporibus vermis non nascitur. Ful- ı icta, intra paucos dies verminant.

AP. XXXII. Quid, quod futura portendunt: nius tantum aut alterius rei signa dant, sed sæpe n fatorum sequentium ordinem nuntiant, & em decretis euidentibus, longeque clarioribus, n si scriberentur? Hoc autem inter nos & Tuscos, us summa persequendorum fulminum est scien- interest. Nos putamus, quod nubes collisæ , ideo fulmina emitti. Ipsi existimant, nubes di, vt fulmina emittantur. Nam cum omnia leum referant, in ea sunt opinione, tamquam quia facta sunt, significent; sed quia significa- sunt, fiant: eadem tamen ratione fiunt, siue illis ificare propositum est, siue consequens. Quo- lo ergo significant, nisi a Deo mittantur? Quo- lo aues non in hoc motæ, vt nobis occurrerent, rum auspicium, sinistrumue fecerant. Et illas, iit, Deus mouit. Nimis illum otiosum, & pusil- ei ministrum facis, si aliis somnia b), aliis exta onit. Ista nihilominus diuina ope geruntur. Sed a Deo pennæ auium reguntur, nec pecudum vi- a sub ipsa securi formantur. Alia ratione fatorum es explicatur, indicia venturi vbique præmittens,

Contra fulmina hastulæ surgunt) *hastulæ* ramenta ligno- sunt, qualia dolatione abraduntur. Surgunt vero in ar- bus fulguritis contra fulmina, quia a parte superiori & ı ictus incubuit aperiuntur & auelluntur a ligno. *Fro- d.*

Somnia) leg. *omnia*; hæc enim, non somnia ex auibus antur. *Gronov.*

ex

ex quibus nobis quædam familiaria, quædam ignota ſunt. Quidquid fit, alicuius rei futuræ ſignum eſt: fortuita, & ſine ratione vaga, diuinationem non recipiunt. Cuius rei ordo eſt, etiam prædictio eſt. Cur ergo aquilæ hic honor datus eſt, vt magnarum rerum faceret auſpicia: aut coruo, aut pauciſſimis auibus: ceterarum ſine præſagio vox eſt? Quia quædam in artem nondum redacta ſunt. Quædam vero ne redigi quidem poſſunt, ob nimium remotam conuerſationem. Ceterum nullum animal eſt, quod non motu & occurſu ſuo prædicat aliquid. Non omnia ſcilicet, ſed quædam notantur. Auſpicium eſt obſeruantis. Ad eum itaque pertinet, qui in ea direxerit animum. 2) Ceterum & illa quæ pereunt. 3) Quinque ſtellarum 4) poteſtatem Chaldæorum obſeruatio excepit. Quid tu? tot millia ſiderum iudicas otioſa lucere? Quid eſt porro aliud, quod errorem incutiat peritis natalium, quam quod paucis nos ſideribus aſſignant: cum omnia quæ ſupra nos ſunt, partem ſibi noſtri vindicent? Submiſſiora forſitan in nos propius vim ſuam dirigunt: & ea quæ frequentius mota, aliter nos, aliter cetera animalia proſpiciunt. Ceterum & illa quæ aut immota ſunt, aut propter velocitatem vniuerſo mundo parem immotis ſimilia, non extra ius dominiumque noſtri ſunt.

---

2. *Qui in ea direxerit animum)* Plin. l. 28. c. 11. *In augurum certe diſciplina conſtat, neque diras neque vlla auſpicia pertinere ad eos, qui quamque rem ingredientes, obſeruare ſe ea negauerint.*

3. *Ceterum & illa quæ pereunt)* legit Eraſmus: *certa ſunt & illa quæ pereunt.* Id eſt quæ ſine obſeruatione ſunt, nec notantur. *Fromond.*

4. *Quinque ſtellarum)* Planetarum, cum quibus ſolem & lunam non computat, quod alia eorum quam ceterarum ſtellarum ſit apparentia.

Aliud

id aſpice, & diſtributis rem efficis, tractas. 5) ı magis autem facile eſt, ſcire quid poſſint, quam ıtari debet, an poſſint.

AP. XXXIII. Nunc ad fulmina reuertamur: :um ars in tria 1) diuiditur: quemadmodum oremus, quemadmodum interpretemur, quemadmodum exoremus. Prima pars ad formulam 2) :at; ſecunda, ad diuinationem; tertia, ad prondos deos: quos bona rogare oportet, mala ecari. Rogare, vt promiſſa firment: deprecari, mittant minas.

AP. XXXIV. Summam eſſe vim fulminum :ant: quia quidquid alia portendunt, interuenulminis tollit. Quidquid ab hoc portenditur, fi eſt, nec alterius oſtendi ſignificatione minuitur: lquid exta, quidquid aues minabuntur, ſecunda ine abolebitur. Quidquid fulmine denuntiaeſt, nec extis, nec aue contraria refellitur. In mihi falli videntur. Quare? quia vero verius eſt. Si aues futura cecinerunt, non poteſt hoc icium fulmine irritum fieri: aut ſi poteſt, non :a cecinere. Non enim nunc auem comparo & en, ſed duo veri ſigna: quae ſi verum ſignificant, ſunt. Itaque ſi fulminis interuentus ſubmouet :um vel augurum indicia, male inſpecta exta,

Aliud adſpice, & diſtributis rem efficis, tractas.) Gronoegit: *Aliter adſunt, & diſtributis rem efficiis tractant*.

In *tria*) mirum, cur non & pro quarto addiderit artem num eliciendorum, de qua eſt apud Ouid. Faſtor L. 3. & m L. 2. c. 54. Sed illam fortaſſis tanquam nimis peium ablegarant. *Muret.*

Ad formulam) *Fromondus* interpretatur ritum, quo aur arce capite velato lituo regiones caeli, & templa vt ant, ad captandum augurium contemplabatur & nota- *Gronouius* de deſcriptione & definitione intelligit.

male

erit auctoritas maior,
dicunt, quamuis alter
minis ictus priora del
ſum eſt. Quare? q
auſpicia ſint fatum v
auſpicio intellectum
idem eſt. Ita dico,
ſit, per quod quærim
idem eſt.

CAP. XXXV. I
teſt. Quid ni? Nan
Quid ergo expiatione
tinent, ſi immutabili
rigidam ſectam 2) tu
& nihil aliud eſſe exiſt
tia. Fata aliter ius ſ
ventur prece, non m
tia. Seruant curſum i
unt. Quemadmodu
in ſe non recurrit, n

m superueniens præcipitat: sic ordinem rerum fa- æterna series rotat, cuius hæc prima lex est, stare :creto.

CAP. XXXVI. Quid enim intelligis fatum? tistimo necessitatem rerum omnium actionumque, iam nulla vis rumpat. Hanc si sacrificiis, & capi- niueæ agnæ, oxorari iudicas: diuina non nosti. pientis quoque viri sententiam negatis posse muta- Quanto magis Dei? cum sapiens quid sit opti- um in præsentia sciat, illius diuinitati omne præsens . Agere tamen nunc eorum volo caussam, qui ocuranda existimant fulmina: & expiationes non ibitant prodesse, aliquando ad submouenda pe- :ula, aliquando ad leuanda, aliquando ad differe- nda.

CAP. XXXVII. Quid sit quod sequitur, paul- post prosequar. Interim hoc habent commune obiscum, quod nos quoque existimamus vota pro- :ere, salua vi ac potestate fatorum. quædam enim liis immortalibus ita suspensa relicta sunt, vt in bo- ına vertant, si admotæ diis preces fuerint, si vota scepta. Ita non est hoc contra fatum, sed ipsum ıoque in fato est. Aut futurum, inquit, est, aut on. Si futurum est, etiam si susceperis vota, fi- . Si non est futurum, etiam si non susceperis vo- , non fiet. Falsa est ista interrogatio; quia illam ediam inter ista exceptionem præteris. Futurum, ıquam, hoc est, sed si vota suscepta fuerint. Hoc ıoque necesse, inquit, est, fato comprehensum sit, ıt suscipias vota, aut non.

CAP. XXXVIII. Puta me tibi manus dare, & iteri, hoc quoque fato esse comprehensum, vt vti- ue fiant vota. Ideo fient. Fatum est, vt hic diser- ıs sit, sed si litteras didicerit: ab eodem fato con-

tinetur, vt litteras diſcat: ideo diſcet. Hic diues erit, ſed ſi nauigauerit. At in illo fati ordine, quo patrimonium illi grande promittitur, hoc quoque protinus fatum eſt, vt nauiget: ideo nauigabit. Idem dico tibi de expiationibus. Effugiet periculum, ſi expiauerit prædictas diuinitus minas. At hoc quoque in fato eſt, vt expiet: ideo expiabit. Iſta nobis opponi ſolent, vt probetur nihil voluntati noſtræ relictum, & omne ius fato traditum. Cum de iſta re agetur, dicam, quemadmodum, manente fato, aliquid ſit in hominis arbitrio. Nunc vero id de quo agitur, explicaui, quomodo ſi fati certus eſt ordo, expiationes procurationeſque prodigiorum, pericula auertant: quia cum fato non pugnant, ſed ipſa lege fati fiunt. Quid ergo, inquis, aruſpex mihi prodeſt? Vtique enim expiare, etiam non ſuadente illo, mihi neceſſe eſt. Hoc prodeſt, quod fati miniſter eſt. Sic cum ſanitas videatur eſſe fato, debetur & medico: quia ad nos beneficium fati per huius manus venit.

CAP. XXXIX. Genera fulminum tria eſſe ait Cæcinna: 1) Conſiliarium, Auctoritatis, & quod Status dicitur. Conſiliarium ante rem fit, ſed poſt cogitationem: cum aliquid in animo verſantibus, aut ſuadetur fulminis ictu, aut diſſuadetur. Auctoritatis eſt, vbi poſt rem factam venit, quam futuram bono maloue ſignificat. Status eſt, vbi quietis nec agentibus quidquam, nec cogitantibus quidem, fulmen interuenit. Hoc aut minatur, aut promittit, aut monet. Hoc monitorium vocat: ſed neſcio quare non idem ſit, quod conſiliarium. Nam & qui monet, conſilium dat: ſed habet aliquam diſtinctionem. Ideoque ſeparatur a conſiliario: quia illud

1. *Cæcinna*) Ciceroni familiaris, vide & inf. de eo c. 56.

ſua-

adet dissuadetque, hoc solam impendentis pericu-
euitationem continet. Vt cum timemus ignem
it fraudem a proximis, aut insidias a seruis. Etiam-
im tamen aliam distinctionem vtriusque video:
onsiliarium est, quod cogitanti factum est: moni-
rium, quod nihil cogitanti. Habet autem vtraque
s suam proprietatem. Suadetur deliberantibus,
vltro monentur.

CAP. XL. Primo omnium non sunt fulminum
nera, sed significationum. Nam fulminum gene-
sunt illa, quod terebrat, quod discutit, quod vrit.
iod terebrat, subtile est & flammeum, cui per an-
stissimum fuga est, ob sinceram & puram flammae
nuitatem. Quod dissipat, conglobatum est, &
bet admixtam vim spiritus coacti & procellosi.
que illud fulmen per id foramen, quod ingressum
:, redit & euadit Huius late sparsa vis, rumpit
a, 1) non perforat. Tertium illud genus, quod
it, multum terreni habet, & igneum magis 2) est
am flammeum. Itaque relinquit magnas ignium
tas, quae percussis inhaereant. Nullum quidem
e igni fulmen venit: sed hoc proprie igneum di-
nus, quod manifesta ardoris vestigia imprimit.
iod, aut vrit, aut fuscat. Tribus modis vrit: aut
im efflat, & leni iniuria laedit, aut comburit, aut
endit. Omnia ista vrunt, sed genere & modo
ferunt. Quodcumque combustum est, vtique &
um est. At non omne quod vstum, vtique & com-
stum est. Item quod accensum est. potest enim
id ipso transitu ignis vssisse. Quis nescit quaedam
quidem, nec ardere? Nihil autem potest ardere,

1. *Rumpit icta*) quia per angustias pororum crassitiem su-
traiicere non potest. *Fromond.*
2. *Igneum magis*) instar ignis qui in carbone aut alia mate-
densa ardet. *Id.*

id cujus alia fit quan
vel nigra, vel pallid
losophis communia f
fulmina dicunt a Iou
dant. Prima (vt ait
ipsius consilio Iouis n
dem Iupiter, sed ex
enim deos aduocat.
quando facit, sed tur
noceat. Ne prodest
nubiam 3) idem Iup
silium diis, quos supe
vastat & includit, & r
publicum, quem in
quod sit, patitur. 4)
CAP. XLII. In l
errat antiquitas. Quic
credere fulmina e nu
arbores, statuas suas
nitis sacrilegis, perc
cudes innoxias feriat.

& placata esse fulmina, quæ solus excutiat: perni-
osa, quibus mittendis maior numinum turba inter-
it? Si quæris a me, quid sentiam, non existimo
m hebetes fuisse, vt crederent Iouem, aut non æ-
uæ voluntatis 1), aut certe minus paratum 2) esse.
rum enim cum emisit ignes, quibus innoxia capita
rcuteret, scelerata transiret, aut noluit iustius mit-
re, aut non successit? Quid ergo secuti sunt, cum
oc dicerent? Ad coërcendos animos imperitorum,
pientissimi viri iudicauerunt ineuitabilem metum,
supra nos aliquid timeremus. Vtile erat in tantà
idacia scelerum aliquid esse, aduersum quod nemo
oi satis potens videretur. Ad conterrendos itaque
os, quibus innocentia nisi metu non placet, posuere
per caput vindicem, & quidem armatum.

CAP. XLIII. Quare ergo id fulmen quod solus
ipiter mittit, placabile est: perniciosum id, de
io deliberauit, & quod aliis quoque diis auctori-
us misit? Quia Iouem, id est, regem prodesse
iam solum oportet, nocere non, nisi cum pluri-
us visum est. Discant hoc ii, quicumque magnam
otentiam inter homines adepti sunt, sine consilio
ec fulmen quidem mitti: aduocent, considerent
ultorum sententias, placita temperent, & hoc sibi
oponant, vt aliquid percuti debeat, ne Ioui qui-
em suum satis esse consilium.

CAP. XLIV. In hoc quoque tam imperiti non
ere, vt Iouem existimarent tela mutare. 1) poëti-
m ista licentiam decent.

1. *Non æquæ voluntatis*) iniustum.
2. *Minus paratum*) impotentem & inopem, vt cui in con-
ium aduocandi essent alii dii.
1. *Tela mutare*) variis telis vti, modo huius, modo al-
rius generis.

Eſt aliud leuius fulmen, cui dextra Cyclopum,
Sæuitiæ flammæque minus, minus addidit iræ.
Tela ſecunda vocant ſuperi. - - - -

Illos vero altiſſimos viros error iſte non tenuit, vt exiſtimarent, Iouem modo leuioribus fulminibus & luſoriis 2) vti: ſed voluerunt admonere eos quibus aduerſus peccata hominum fulminandum eſt, non eodem modo omnia eſſe percutienda: quædam frangi debere, quædam elidi & diſtringi 3), quædam admoueri. 4)

Cap. XLV. Ne hac quidem crediderunt, Iouem, qualem in Capitolio & in ceteris ædibus colimus, mittere manu fulmina, ſed eundem quem nos Iouem intelligunt, cuſtodem rectoremque vniuerſi, animum ac ſpiritum, mundani huius operis dominum & artificem, cui nomen omne conuenit. Vis illum fatum vocare? non errabis: Hic eſt, ex quo ſuſpenſa ſunt omnia, cauſſa cauſſarum. Vis illum prouidentiam dicere? recte dices. Eſt enim, cuius conſilio huic mundo prouidetur, vt inconfuſus eat, & actus ſuos explicet. Vis illum naturam vocare? non peccabis. Eſt enim, ex quo nata ſunt omnia, cum ſpiritu viuimus. Vis illum vocare mundum? non falleris. Ipſe enim eſt, totum quod vides, totus ſuis partibus inditus, & ſe ſuſtinens vi ſua. Idem Etruſcis quoque viſum eſt: & ideo fulmina a Ioue mitti dixerunt, quia ſine illo nihil geritur.

2. *Luſoriis)* qualibus exercebantur rudes in palæſtra, & quibus decretoria opponuntur.

3. *Elidi & diſtringi)* *allidi* mauult Gronov. allidunturvero & diſtringuntur fulminibus pœnarum, qui illis tanguntur, ſed tamen manu parcente, ita vt non pereant & frangantur.

4. *Admoueri)* propius poni & oſtendi tantum, ita vt ne feriant quidem & diſtringant, nedum frangant.

Cap.

CAP. XLVI. At quare Iupiter aut ferienda transit, aut innoxia ferit? In maiorem me quæstionem vocas: cui suus locus, suus dies dandus est. Interim hoc dico, fulmina non mitti a Ioue, sed sic omnia disposita, vt ea etiam quæ ab illo non fiunt 1), tamen sine ratione non fiant: quæ illius est Vis eorum, illius permissio est. Nam etsi Iupiter illa nunc non facit, fecit vt fierent. Singulis non adest: sed signum, & vim, & caussam dedit omnibus.

CAP XLVII. Huic illorum diuisioni non accedo. Aiunt aut perpetua, aut finita esse fulmina, aut prorogatiua. Perpetua, quorum significatio in totam vitam pertinet 1); nec vnam rem id enuntiat, sed contextum rerum per omnem deinceps ætatem futurarum complectitur. Hæc sunt fulmina, quæ prima accepto patrimonio, & in nouo hominis aut vrbis statu fiunt. Finita ad diem vtique respondent. 2) Prorogatiua sunt, quorum minæ differri possunt, auerti tollique non possunt.

CAP XLVIII Dicam quid sit, quare huic diuisioni non consentiam. Nam & quod perpetuum vocant fulmen, finitum est. Æque enim talia ad diem respondent. Nec ideo finita non sunt, quia multum tempus significant. Et quod prorogatiuum videtur, finitum est. Nam illorum quoque confessione certum est, quousque impetretur dilatio. Priuata enim fulmina negant vltra decimum annum 1), publica vltra tricesimum posse deferri. Hoc modo

1. *Quæ ab illo non fiunt*) solo scilicet & immediate, sed caussis secundis.

1. *Pertinet*) hac voce sæpe eleganter pro pertingit vtitur. *Gronoud.*

2. *Ad diem respondent*) tempus certum & constitutum a natura seruant.

1. *Vltra decimum annum*) Adde Plin. L. II. c. 52.

& ista finita sunt: quia vltra quod non prorogentur, inclusum est. Omnium ergo fulminum & omnis euentus dies stata est. Non potest enim vlla incerti esse comprehensio. Quae inspicienda sint in fulgure, passim & vage dicunt, cum possint sic diuidere, quemadmodum ab Attalo 2) philosopho, qui se huic disciplinae dederat, diuisa sunt, vt inspiciatur vbi factum sit, quando, cui, in qua re, quale, quantum. Haec si digerere in partes suas voluero, quid postea faciam, nisi in immensum procedam?

CAP. XLIX. Nunc nomina fulminum, quae a Caecinna ponuntur, perstringam: & quid de his sentiam, exponam. Ait esse postulatoria 1), quibus sacrificia intermissa, aut non rite facta repetuntur. Monitoria, quibus docetur, quid cauendum sit. Pestifera, quae mortem exsiliumque portendunt. Fallacia, quae per speciem alicuius boni nocent. Dant consulatum, malo futurum gerentibus; & hereditatem, cuius compendium magno sit luendum incommodo. Deprecanea, quae speciem periculi sine periculo afferunt. Peremptalia, quibus tolluntur priorum fulminum minae. Attestata, quae prioribus consentiunt. Atterranea 2), quae in incluso fiunt. Obruta, quibus iam prius percussa nec procurata feriuntur. Regalia, quorum vi tangitur vel comitium, vel principalia vrbis liberae loca: quorum significatio regnum ciuitati

2. *Attalo)* Stoico, de quo & Ep. 104. & Seneca Pater Suasor. II.

1. *Postulatoria)* de hisce fulminum generibus plura nos videre iubet apud Plinium L. 2. c. 52. Festum & Ammian. Marcellin. l. 23. & Seruium in Lib. I. Aeneid. Brissonius lib. de formulis.

2. *Atterranea)* forte: *attegiata*. Notum est illud: *diruc Maurorum attegias*. Quam vocem mere latinam docuit Salmasius. *Gronov.*

mina-

ur. Inferna, cum e terra exsiliunt ignes: Ho-
a, quæ sacrificiis ad nos Iouem accessunt, &
erbo eorum molliori vtar) inuitant. sed si ira-
e 3) domino inuitant, tunc venire cum magno
ntium periculo affirmat. Auxiliaria, quæ ad-
a, sed aduocantium bono veniunt.

AP. L. Quanto simplicior diuisio est, qua vte-
Attalus noster, egregius vir, qui Etruscorum di-
nam Græca subtilitate miscuerat. Ex fulminibus
lam sunt, quæ significant id quod ad nos perti-
quædam aut nihil significant, aut id cuius intel-
s ad nos non peruenit. Ex his quæ significant,
dam sunt læta, quædam aduersa, quædam nec ad-
 nec læta. Aduersorum hæ species sunt. Aut
itabilia mala portendunt, aut euitabilia, aut quæ
ui possunt, aut quæ prorogari. Læta aut mansu-
gnificant, aut caduca. Mixta aut partem habent
, partem mali, aut mala in bonum, aut bo-
n malum vertunt. Nec aduersa nec læta sunt,
aliquam nobis actionem significant, qua nec
eri nec lætari debemus: vt peregrinationem in
nec metus, nec spei quidquam sit.

AP. LI. Reuertar ad ea fulmina, quæ signifi-
quidem aliquid, sed quod ad nos non pertineat.
quam, vtrum eodem anno idem futurum sit ful-
, quod factum est. Nihil significant fulmina,
id cuius notitia nos effugit: vt illa quæ in vastum
e sparguntur, aut in desertas solitudines: quo-
a significatio vel nulla est, vel perit.

AP. LII. Pauca adhuc adiiciam ad enarrandam
 fulminis, quæ non eodem modo omnem mate-

Irascente) *irascentem* legit & Iouem intelligit *Gronov.*
male inuitatus irascitur domino, h. e. inuitatori, ut Tullus
tilius expertus est, qui vna cum regia conflagrabat.

riam vexat. Valentiora, quia resistunt, vehementius dissipat: cedentia nonnumquam sine iniuria transit. Cum lapide ferroque & durissimis quibusque, confligit: quia viam necesse est per illa impetu quaerat. Itaque facit viam qua effugiat. teneris & rarioribus parcit, quamquam & flammis opportuna videantur: quia transitu parente minus saeuit. Loculis itaque, vt dixi, integris, pecunia quae in his fuerat, conflata reperitur: quia ignis tenuissimus per occulta foramina transcurrit. Quidquid autem in tigno solidum inuenit, vt contumax vincit. Non vno autem, vt dixi, modo saeuit: sed quid quaeque vis fecerit, ex ipso genere iniuriae intelligis, & fulmen opere cognoscis. Interdum in eadem materia, multa diuersa, eiusdem vis fulminis facit. sicut in arbore, quod aridissimum est, vrit: quod solidissimum & durissimum est, terebrat & frangit: summos cortices dissipat, interiores libros interioris arboris rumpit ac scindit, folia perstringit ac tundit: vinum gelat, ferrum & aes fundit.

CAP. LIII. Illud est mirum, quod vinum fulmine gelatum, cum ad priorem habitum redit, potum aut exanimat, aut dementes facit. Quare id accidat quaerenti mihi, illud occurrit. Inest fulmini vis pestifera. Ex hoc aliquem remanere spiritum in eo humore quem coëgit gelauitque, verisimile est. Nec enim alligari 1) potuisset, nisi aliquod illi esset additum vinculum. Praeterea olei quoque, & omnis vnguenti, teter post fulmen odor est. Ex quo apparet, inesse quamdam subtilissimo igni, & contra naturam acto, pestilentem potentiam, qua non tantum icta cadunt, sed etiam afflata. Praeterea quocumque decidit fulmen, ibi odorem

1. *Alligari*) congelari.

ful-

ulphuris esse certum est: qui quia natura grauis est, sæpius haustus alienat. 2) Sed ad hoc vacui 3) euertemur. Fortasse enim libebit ostendere, quantum omnia ista a philosophia artium parente fluxere. 4) Illa primum & quæsiuit caussas rerum, & obseruauit effectus: & quod fulminis inspectione longe melius est, initiis rerum exitus contulit.

CAP. LIV. Nunc ad opinionem Posidonii reuertat. E terra terrenisque omnibus pars humida efflatur, pars sicca & fumida. Hæc fulminibus alimentum est: illa imbribus. Quidquid in aëra sicci umosique peruenit, id includi se nubibus non fert, ed rumpit claudentia. Inde est sonus, quem nos onitruum vocamus. In ipso quoque aëre quidquid ttenuatur, simul siccatur & calet. Hoc quoque si inclusum est, æque fugam quærit, & cum sono euadit. Et modo vniuersam eruptionem facit, eoque vehementius intonat; modo per partes & minutatim. Ergo tonitrua hic spiritus exprimit, dum aut rumpit nubes, aut peruolat. Volutatio autem spiritus, in nube conclusi, valentissimum est accendendi genus.

CAP. LV. Tonitrua nihil aliud sunt, quam sicci ëris sonitus, qui fieri, nisi dum aut terit, aut rumitur, non potest. Et si colliduntur, inquit, nues inter se, fit is quem desideras ictus, sed non vniersus. Neque enim tota totis concurrunt, sed paribus partes. Nec sonant mollis, nisi illisa duris sint. aque non auditur fluctus, nisi impactus. Ignis, inuit, missus in aquam, sonat, dum exstinguitur. Puita esse. pro me est. Non enim ignis tunc sonum fficit, sed spiritus per exstinguentia effugiens. Vt

2. *Sæpius haustus alienat*) mente mouet si sæpius bibatur.
3. *Vacui*) vbi otium fuerit.
4. *Fluxere*) omisso antea *quantum* fluxisse legit *Gronou.*

dem

dem tibi, & fieri ignem in nube, & exſtingui, e ſpiritu naſcitur & attritu. Quid ergo? inquit. non poteſt aliqua ex his tranſcurrentibus ſtellis incidere in nubem, & exſtingui? Exiſtimemus poſſe aliquando & hoc fieri. Nunc naturalem cauſſam quærimus & aſſiduam, non raram & fortuitam. Puta me confiteri verum eſſe, quod dicis: aliquando poſt tonitrua emicare ignes, ſtellis transuerſis & cadentibus ſimiles. Non ob hoc 1) tonitrua facta ſunt: ſed cum hoc fieret, tonitrua facta ſunt. Clidemus 2) ait, fulgurationem ſpeciem inanem eſſe, non ignem. Sic enim per noctem ſplendorem motu remorum videri. Diſſimile eſt exemplum. illic enim ſplendor intra ipſam aquam apparet: hic qui fit in aëre, erumpit & exſilit.

CAP. LVI. Heraclitus exiſtimat fulgurationem eſſe velut apud nos incipientium ignium conatus, & primam flammam incertam, modo intereuntem, modo reſurgentem. Hæc antiqui fulgetra dicebant: tonitrua nos pluraliter dicimus. Antiqui aut tonitruum dixerunt, aut tonum. Hoc apud Cæcinnam inuenio, facundum virum; qui habuiſſet aliquod in eloquentia nomen, niſi illum Ciceronis vmbra preſſiſſet. 1) Etiamnum illo verbo vtebantur antiqui, correpto 2), quo nos producta vna ſyllaba vtimur. Dicimus enim vt ſplendere, ſic fulgere. At illis ab ſignificandum hanc e nubibus ſubitæ lucis eruptionem mos erat, media ſyllaba correpta, vt dicerent fulgere.

1. *Non ob hoc*) non ab hac cauſſa, ſcilicet ſtella in nubem cadente ibique extincta. *Fromond.*

2. *Clidemus*) Ariſtoteli quoque confutatus, Meteor. L. II. c. 9. *Id.*

1. *Vmbra presſiſſet*) eleganter. vmbra enim in quam cadit, & premit, obſcurat. *Fromond.*

2. Correpto) ſic Virgilius: *quos fulgere cernis in armis.*

CAP.

[redacted]

gentia euitat, nulla felicitas donat 3), nulla potentia euincit. Alia varia ſorte diſponuntur: mors omnes æque vocat. Iratis diis propitiisque moriendum eſt: animus ex ipſa deſperatione ſumatur. Ignauiſſima animalia, quæ natura ad fugam genuit, vbi exitus non patet, tentant fugam 4) corpore imbelli. Nullus perniciosior hoſtis eſt, quam quem audacem anguſtiæ faciunt: longeque violentius ſemper ex neceſſitate, quam ex virtute corruitur. 5) Maiora, aut certe paria, conatur animus magnus ac perditus. Cogitemus, nos, quantum ad mortem, proditos eſſe: & ſumus. Ita eſt, Lucili. Omnes reſeruamur ad mortem. Totum hunc quem vides populum, quos vſquam cogitas eſſe, cito natura reuocabit & condet: nec de re, ſed de die quæritur. Eodem citius tardiusue veniendum eſt. Quid ergo? Non tibi timidiſſimus omnium videtur, & inſipientiſſimus, qui magno ambitu rogat moram mortis? Nonne contemneres eum, qui inter perituros conſtitutus, beneficii loco peteret, vt vltimus ceruicem præberet? Idem facimus. Magno æſtimamus, mori tardius. In omnes conſtitutum eſt capitale ſupplicium, & quidem conſtitutione iuſtiſſima. Nam, quod maximum ſolet eſſe ſolatium extrema paſſuris, quorum eadem cauſſa, ſors eadem eſt. Sequeremur traditi a iudice aut magiſtratu, & carnifici noſtro præſtaremus obſequium: quid intereſt, vtrum ad mortem iuſſi eamus, an vltronei? O te dementem, & oblitum fragilitatis tuæ, ſi tunc mortem times, cum tonat! Ita ne ſalus tua in hoc vertitur? Viues,

3. *Donat*) remittit mortem, & quæ ad mortem ducunt.
4. *Fugam*) pugnam ſenſus requirit. *Gronov.*
5. *Corruitur*) ab aciebus aduerſis congredientibus, & in ſe mutuo irruentibus ſumtum.

Si

ſi fulmen effugeris? Petet te gladius, petet lapis, petet febris. Non maximum ex periculis, ſed ſpecioſiſſimum fulmen eſt. Male ſcilicet erit actum tecum, ſi ſenſum mortis tuæ celeritas infinita 6) præuenerit, ſi mors tua procurabitur, 7) ſi ne tunc quidem cum exſpiras, ſuperuacuus, ſed alicuius magnæ rei ſignum es. Male ſcilicet tecum agitur, ſi cum fulmine conderis. Sed paueſcis ad cæli fragorem, & ad inane nubilum trepidas, & quoties aliquid effulſit, exſpiras. Quid ergo? honeſtius iudicas deiectione animi perire quam fulmine? Eo itaque fortior aduerſus cæli minas ſurge, & cum mundus vndique exarſerit, cogita te nihil habere tanta mole perdendum. Quod ſi tibi parari credis illam cæli confuſionem, illam tempeſtatum diſcordiam, ſi propter te ingeſtæ illiſæque nubes ſtrepunt, ſi in tuum exitium tanta vis ignium excutitur: at tu ſolatii loco numera tanti eſſe mortem tuam. Sed non erit huic cogitationi locus. Caſus iſte donat metum. 8) Eſt inter cetera quoque hoc commodum eius, quod exſpectationem tuam antecedit. Nemo vmquam fulmen timuit, niſi qui effugit. 9)

---

6. *Celeritas infinita*) qualis in fulmine.

7. *Procurabitur*) ſolenni in fulmine tactis religione.

8. *Caſus iſte donat metum*) Caſus, quo fulmine ictus ſubito obruitur, donat, i. e. condonat & remittit metum. Spatium enim ei timendi non dat, cum repente veniat, & præuertat mali expectationem. *Fromond.*

9. *Niſi qui effugit*) qui non effugit enim, vt ante oſtenſum, timere non potuit.

(o)

LIBER

LIBER TERTIVS.

Qui est de aquis.

Argumentum.

INitio dolet tam sero ad studium naturæ accessisse, cum satius sit Dei opera, quam Philippi aut Alexandri latrocinia celebrare. Aquarum deinde tractationem, a diuisione in dulces & medicatas, instituit. Negat fontes & flumina ex imbribus nasci, quia experimento proprio didicit maximas pluuiarum non ultra decem pedes terram madefacere. Terram igitur potius in aquas mutabilem facit. Thaletem, qui terram aqua, more nauigii vehi, ineptire dicit: sed telluris corpus instar humani esse, in quo vena aquarum, uti sanguinis, arteria spiritus sint conceptacula. Quidam etiam fontes implentur aut deplentur certis horis aut mensibus, quomodo quartana ad horam venit, aut podagra ad tempus respondet. Ab aquis ad pisces transit, & aliquantulum circa mullos adhæret; quos luxuria Romana Euripis sub mensas fluentibus exemptos, & vitreis ollis inclusos, vario & maculoso colore, id est, picta & formosa morte exspirantes spectabat, oculosque pascebat ante gulam. Redit dein ad aquas, & de earum medicaminibus & miraculis plurima ex Aristotele & aliunde permiscet. Ad diluuia postremo & fatales aquarum inundationes gressum mouet. Ea euenire, cum mare, flumina, cælum in exitium humani generis conspirauerint. Oceanus deinde & omnis aquarum illa eluuies in sedes suas reuocatur, redditurque iterum terris homo insciens scelerum; qui tamen in innocentia sua non diurnat, & cito redit in nequitiam.

PRÆFATIO.

NOn præterit me, Lucili virorum optime, quam magnarum rerum fundamenta ponam senex, qui mundum circuire constitui, & caussas secretaque eius eruere, atque aliis noscenda prodere. Quando tam multa consequar? tam sparsa colligam? tam occulta perspiciam? Premit a tergo senectus, & obiicit annos inter vana studia consumptos. tanto magis vrgeamus, & damna ætatis male exemptæ 1) labor sarciat Nox ad diem accedat. Occupationes recidantur: patrimonii longe a domino iacentis 2) cura soluatur: sibi totus animus vacet, & ad contemplationem sui saltem in ipso fugæ impetu 3) respiciat. Faciet, ac sibi instabit. & quotidie breuitatem temporis metietur Quidquid amissum est, id diligenti vsu præsentis vitæ recolliget. Fidelissimus est ad honesta ex pœnitentia transitus. Liber mihi exclamare illum poëtæ inclyti versum:

Tollimus ingentes animos, & maxima paruo
Tempore molimur. - - - -

Hoc dicerem, si puer iuuenisue molirer. Nullum enim non tam magnis rebus tempus angustum est. Nunc vero ad rem seriam, grauem, immensam, post meridianas horas 4) accessimus. Faciamus quod

1. *Male exempta*) eximere diem est deripere & abstrahere negotiis, siue feriarum caussa, siue ne quod opus, aut quod institutum erat, agatur & perficiatur. Sic Cic. Philipp. 2. *Horam eximere nullam in tali ciue liberando sine scelere non possumus* Gronov.

2. *Patrimonii longe a Domino iacentis*) prædiorum paternorum in Ægypto aut Britannia sitorum.

3. *In ipso fugæ impetu*) dum properat abitum ex hoc corpore.

4. *Post meridianas horas*) non iuuenis amplius, sed sero & vergente ætate.

in

in itinere fieri solet. Qui tardius exierunt, velocitate pensant moram. Festinemus, & opus nescio an superabile, magnum certe, sine ætatis excusatione tractemus. Crescit animus, quoties cœpti magnitudinem attendit, & cogitat, quantum proposito 5), non quantum sibi 6) supersit. Consumsere se quidam, dum acta regum externorum componunt, quæque passi inuicem ausique sunt populi. Quanto satius est, sua mala exstinguere, quam aliena posteris tradere? Quanto potius deorum opera celebrare, quam Philippi aut Alexandri latrocinia, ceterorumque, qui exitio gentium clari, non minores fuere pestes mortalium, quam inundatio, qua planum 7) omne perfusum est; quam conflagratio, qua magna pars animantium exaruit? Quemadmodum Hannibal superauerit Alpes, scribunt: quemadmodum confirmatum Hispaniæ cladibus 8) bellum Italiæ inopinatus intulerit: fractisque rebus etiam post Carthaginem pertinax, reges 9) pererrauerit, contra Romanos ducem se promittens, etiam sine exercitu. 10) quemadmodum non desierit senex omnibus angulis bellum quærere, adeo sine patria pati 11) poterat, sine

5. *Proposito*) operi huic.

6. *Non quantum sibi*) in hac vita exigendum.

7. *Planum*) nam loca magis edita raro perfunduntur.

8. *Hispaniæ cladibus*) nam Saguntinis & Hispanis fractis, suisque adeo rebus in Hispania firmatis, Italiæ bellum Hannibal intulit.

9. *Reges*) Antiochum enim primum Asiæ, mox Prusiam Bithyniæ Regem adiuit, & in bellum aduersus Romanos pertrahere conatus est.

10. *Etiam sine exercitu*) pro istis *exercitum petens* ex Codd. quibusdam restituit *Gronov.*

11. *Pati*) h. e. vitam tolerare. Sic Marcus pater Controv. 9. *Non possum, inquit, pati sine patre. Me autem sine te putas pati posse? aut patrem quemquam putas pati sine liberis posse.* Gronov.

hoste non poterat. Quanto satius, quid faciendum sit, quam quid factum sit, quærere; ac docere eos qui sua permisere fortunæ, nihil stabile ab illa datum esse, eius omnia fluere aura mobilius? nescit enim quiescere, gaudet lætis tristia sustinere, & vtraque miscere. Itaque in secundis nemo confidat, in aduersis nemo deficiat. alternæ sunt vices rerum. Quid exsultas? Ista quibus veheris in summum, nescis vbi te relictura sint: habebunt suum, non tuum 12), finem. Quid iaces? ad imum delatus es: nunc est resurgendi locus. In melius aduersa, in deterius optata flectuntur. Ita concipienda est animo varietas, non priuatarum tantum domuum, quas leuis casus impellit, sed etiam publicarum. Regna ex infimo coorta supra imperantes constiterunt. 13 Vetera imperia in ipso flore cecidere. Iniri non potest numerus, quam multa ab aliis fracta sint. nunc cum maxime Deus alia exaltat, alia submittit, nec molliter ponit, sed ex vastigio suo nullas habitura reliquias iactat. Magna ista, quia parui sumus, credimus. Multis rebus non ex natura sua, sed ex humilitate nostra, magnitudo est. Quid præcipuum in rebus humanis est? Non classibus maria complesse, nec in rubri maris littore signa fixisse, nec deficiente terra ad iniurias aliorum errasse in Oceano, ignota quærentem: sed animo omne vidisse, & qua nulla est maior victoria, vitia domuisse. Innumerabiles sunt, qui vrbes, qui populos habuere in potestate: paucissimi, qui se. Quid est præcipuum? Erigere animum supra minas & promissa fortunæ. Nihil dignum putare quod speres. Quid enim habet 14) dignum, quod concupiscas? qui a di-

12. *Non tuum*) non eum quem proponis tibi & destinas.

13 *Supra imperantes constiterunt*) superarunt eos qui antea sibi imperabant, quibusque adeo subiecta erant.

14. *Quid enim habet*) subintellige: *fortuna*.

uino-

minorum conuersatione quoties ad humana recideris, non aliter caligabis, quam quorum oculi in densam vmbram ex claro sole rediere. Quid est præcipuum? Posse læto animo aduersa tolerare: quidquid acciderit, sic ferre, quasi tibi volueris accidere. Debuisses enim velle, si scisses omnia ex decreto Dei fieri. Flere, queri, ingemere, desciscere est. Quid est præcipuum? Animus contra calamitates fortis & contumax, luxuriæ non aduersus tantum, sed & infestus: nec auidus periculi, nec fugax, qui sciat fortunam non exspectare, sed facere: 15) & aduersus vtramque intrepidus inconfususque prodire, nec illius 16) tumultu, nec huius 17) fulgore percussus. Quid est præcipuum? non admittere in animum mala consilia, puras ad cælum manus tollere: nullum petere bonum, quod vt ad te transeat, aliquis dare debet, aliquis amittere: optare, quod sine aduersario optatur 18), bonam mentem: cetera magno æstimata mortalibus, etiam si quis domum casus attulerit, sic intueri, quasi exitura, qua venerint. Quid est præcipuum? Altos supra fortuita spiritus attollere: hominis meminisse, 19) vt, siue felix eris, scias hoc non futurum diu; siue infelix, scias hoc te non esse, si non putes. 20 Quid est præcipuum? in primis labris 21) animam habere. Hæc res efficit

15. *Non expectare, sed facere*) non a rebus externis aduenientem expectare, sed virtute sua sibi facere fortunam.

16. *Illius*) aduersæ.

17. *Huius*) secundæ.

18. *Quod sine aduersario*) sine competitore, vel alio, qui eo quod ipsi carendum sit, si ad te veniat, bono obluctari votis tuis possit.

19. *Hominis meminisse*) memorem esse humanæ conditionis.

20. *Si non putes*) opinio enim est qua infelices fiunt homines.

21. *In primis labris*) paratam semper exire. *Fromond.*

tuam posueris &
dixeris: Quid i
quid terram verſ
pus eſt, nec diu
rerum naturam.
de animum ipſu
ſeducemus a cor
citata ſubtilitas,
autem eſt apertiu
tiam noſtram fu
mus, nec ponim
CAP. I. Quæ
mus, qua ration
Fons erat illim
ſiue, vt ait Virgi
Vnde per ora n
It mare prærup
ſiue vt apud te,
Eleus Siculis de
quæ ratio aquas ſu

ingentia per diem noctemque decurrant: quare alia hibernis aquis intumescant, alia in defectu ceterorum amnium crescant. Nilum interim seponamus a turba, propriæ naturæ & singularis: illi diem suum dabimus, nunc vulgares aquas prosequamur, tam frigidas quam calentes. In quibus quærendum erit, vtrum calidæ nascantur, an fiant. De ceteris quoque differemus, quas insignes aut sapor, aut aliqua reddit vtilitas. Quædam enim oculos, quædam neruos iuuant, quædam inueterata & desperata a medicis vitia percurant. Quædam medentur vlceribus, quædam interiora fouent potu, & pulmonis ac viscerum querelas leuant. Quædam supprimunt sanguinem: tam varius singulis vsus, quam gustus est.

CAP. II. Aut stant [1] omnes aquæ, aut eunt [2]), aut colliguntur, aut varias habent venas. Aliæ sunt dulces aliæ variæ: asperæ quippe interueniunt, salsæ amaræque aut medicatæ: ex quibus sulphuratas dicimus, ferratas, aluminosas. Indicat vim sapor. Habent præterea multa discrimina. Primum tactus: frigidæ calidæque sunt. deinde ponderis: leues & graues sunt deinde coloris: puræ sunt & turbidæ, cæruleæ, lucidæ. deinde salubritatis: sunt enim salubres & vtiles, sunt mortiferæ, sunt quæ cogantur in lapidem. Quædam tenues, quædam pingues: quædam alunt, quædam sine vlla bibentis ope transeunt, quædam haustæ fecunditatem afferunt.

CAP. III. Vt stet aqua, aut fluat, loci positio efficit: in deuexo fluit, in plano continetur & stagnat, & aliquando in aduersum spiritu impellitur: tunc cogitur, non fluit. Colligitur ex imbribus: ex suo fonte natiua est. Nihil tamen prohibet, eodem

1. *Stant* } mare & lacus.
2. *Eunt* } fluuii.

tantum aquarum
nem fluminum n
dum eſt, quod de
tit. Quid eſt, qu
tantum ex recon
Quamcunque rati
eadem erit riuoru
CAP. V. Qu
aquarum emiſit,
non creſcere, qui
tunt, ſed protinu
ſubit terras, & pala
turque in tranſitu
fractus terrarum v
& prauitatem ſapor
in ſinceram aquam
CAP. VI. Quid
bribus terra concip
hoc argumenti loco
na ſunt in his locis,
ſiccas eſſe aiunt Æth

Germaniam Galliamque, & proxime ab his Italiam, abundare riuis & fluminibus: quia cælo humido vtuntur, & ne æstas quidem imbribus caret.

CAP. VII. Aduersus hæc multa dici posse vides. Primum ego tibi vinearum diligens fossor affirmo, nullam pluuiam esse tam magnam, quæ terram vltra decem pedes in altitudinem madefaciat. Omnis humor intra primam crustam consumitur, nec in inferiora descendit. Quomodo ergo potest imber suggerere amnibus vires, qui summam humum tangit? Pars maior eius per fluminum alueos in mare aufertur. Exiguum est quod sorbet terra, nec id seruat. Aut enim arida est, & absumit quidquid in se fusum est: aut satiata, si quid supra desiderium cecidit, excludit. Et ideo primis imbribus non augentur amnes: quia totos in se sitiens terra trahit. Quid, quod quædam flumina erumpunt saxis & montibus? His quid conferent pluuiæ, quæ per nudas rupes deferuntur, nec habent terram cui insideant. 1) Adiice, quod in siccissimis locis putei in altum acti, per ducenum aut trecenum pedum spatia, inueniunt aquarum vberes venas, in ea altitudine, in quam aqua non penetret: vt scias illic non cælestem esse, nec collectitium humorem, sed quod dici solet, viuam aquam. Illo quoque argumento hæc opinio refellitur, quod quidam fontes in summo montis cacumine redundant. Apparet ergo, illos sursum agi, aut ibi concipi, cum omnis aqua pluuialis decurrat.

CAP. VIII. Quidam existimant, quemadmodum in exteriore parte terrarum vastæ paludes iacent, magni & nauigabiles lacus, quemadmodum in-

1. *Cui insideant*) cuius poris accipiantur: rupes enim duræ & adstrictæ humorem respuunt & effundunt per superficiem. *Fromond.*

genti ſpatio terræ maria porrecta ſunt, infuſa vallibus: ſic interiora terrarum abundare aquis dulcibus, nec minus illas ſtagnare, quam apud nos Oceanum, & ſinus eius: imo eo latius, quo plus terra in altum patet. Ergo ex illa profunda copia iſti amnes egeruntur: quos quid miraris ſi terra detractos non ſentiat, cum adiectos maria non ſentiant?

CAP. IX. Quibusdam hæc placet cauſſa. Aiunt habere terram intra ſe cauos receſſus, & multum ſpiritus: qui neceſſario frigeſcit, vmbra graui preſſus. Deinde piger & immotus, in aquam, cum ſe deſiit ferre, 1) conuertitur. Quemadmodum ſupra nos mutatio aëris imbrem facit, ita infra terras flumen aut riuum agit. Supra nos ſtare non poteſt ſegnis diu & grauis. Aliquando enim ſole tenuatur, aliquando ventis expanditur. Itaque interualla magna imbribus ſunt. Sub terra vero quidquid eſt, quod illum in aquam conuertat, idem ſemper eſt, vmbra perpetua, frigus æternum, inexercitata 2) denſitas: ſemper ergo præbebit fonti aut flumini cauſſas. Placet nobis terram eſſe mutabilem. Hoc quoque quidquid efflauit, quia non aëre libero concipitur, craſſeſcit, & protinus in humorem conuertitur.

CAP. X Habes primam aquarum ſub terra naſcentium cauſſam. Adiicias etiam licet, quod fiant omnia ex omnibus. Ex aqua aër. Ex aëre aqua. Ignis ex aëre. Ex igne aër. Quare ergo non terra fiat ex aqua, & ex terra aqua? quæ ſi in alia mutabilis eſt, & in aquam: imo maxime in hanc. Vtraque cognata res eſt, vtraque grauis, vtraque denſa, vtraque in extremum mundi compulſa. Ex aqua terra fit. Cur

1. *Cum ſe deſiit ferre*) cum nimis denſus ſuſtinere ſe amplius nequit.
2, *Inexercitatæ*) ſilens & quieta a ventis. *Fremond.*

non aqua fiat e terra? At magna flumina sunt. Cum videris, quanta sunt: rursus ex quanto prodeant, adspice. Miraris, cum labantur assidue, quædam vero concitata rapiantur, quæ præsto sit illis semper aqua noua? Quid si mireris quod cum venti totum aëra impellant, non deficit spiritus, sed per dies noctesque æqualiter fluit: nec vt flumina certo alueo fertur, sed per vastum cæli spatium lato impetu vadit? Quid si vllum vndam superesse mireris, quæ superueniat tot fluctibus fractis? Nihil deficit quod in se redit. Omnium elementorum alterni recursus sunt. Quidquid alteri perit, in alterum transit. Et natura partes suas velut in ponderibus constitutas examinat: ne portionum æquitate turbata, mundus præponderet. Omnia in omnibus sunt. 3) Non tantum aër in ignem transit, sed numquam sine igne est. Detrahe illi calorem: rigescet, stabit 4), durabitur. Transit aër in humorem: sed nihilominus non sine humore. Et aëra & aquam facit terra: sed non magis vmquam sine aqua est, quam sine aëre. Et ideo facilior inuicem transitus est: quia illis in quæ transeundum est, iam mixta est: Habet ergo terra humorem: hunc exprimit. Habet aëra: hunc vmbra hiberni frigoris densat, vt faciat humorem. Ipsa quoque mutabilis est in humorem, natura sua vtitur.

CAP. XI. Quid ergo? inquis, si perpetuæ sunt caussæ, quibus flumina oriuntur, ac fontes: quare aliquando siccantur, aliquando quibus non fuere locis, exeunt? Sæpe motu terrarum itinera turbantur, & ruina interscindit aquas, quæ retentæ nouos exitus quærunt, & aliquo impetu faciunt, aut ipsius quassatione terræ aliunde alio trans-

3. *Omnia in omnibus sunt*) virtute scilicet. Nam vt ante dixit, fiunt omnia ex omnibus.

4. *Rigescet, stabit*) nam vbi motus, ibi calor, vbi non calor, ibi nec motus.

feran-

feruntur. Apud nos euenire solet, vt amisso canali suo flumina primum refundantur: deinde quia perdiderunt viam, faciant. Hoc accidisse ait Theophrastus in Coryco monte, in qua post terrarum tremorem noua vis fontium emersit. Sed & alios quoque casus interuenire quidam opinantur, qui aliter euocent aquas, aut a cursu suo deuciant, atque auertant. Fuit aliquando aquarum inops Hæmus 1): sed cum Gallorum gens a Cassandro obsessa in illum se contulisset, & siluas cecidisset, ingens aquarum copia apparuit, quas videlicet in alimentum suum nemora ducebant: quibus excisis, humor, qui desiit in arbusta consumi, superfusus est. Idem ait & circa Magnesiam accidisse. Sed pace Theophrasti dixisse liceat, non hoc est simile veri: quia fere aquosissima sunt, quæcumque vmbrosissima. Quod non eueniret, si aquas arbusta siccarent; quibus alimentum ex proximo est 2): fluminum vero vis ex intimo manat, vltraque excipitur, quam radicibus euagari licet. Deinde succisæ arbores plus humoris desiderant. Non enim tantum id quo viuant, sed & id quo crescant, trahunt. Idem ait, circa Arcadiam 3), quæ vrbs in Creta insula fuit, fontes & lacus substitisse, quia desierit coli terra, diruta vrbe: postea vero quam cultores receperit, aquas quoque recepisse. Caussam siccitatis hanc ponit, quod obduruerit constricta tellus, nec potuerit imbres inagitata transmittere. Quomodo ergo plurimos videmus in locis desertissimis fontes? Plura denique inuenimus, quæ propter aquas coli cœperunt, quam quæ aquas habere cœperint,

1. *Hæmus*) conf. Plinius l. 31. c. 4.

2. *Ex proximo*) ex aquis superficiem terræ & superficiei proxima irrigantibus.

3. *Circa Arcadiam*) Plinius l. c.

quia

quia colebantur. Non enim esse pluuialem hanc aquam, quæ vastissima flumina a fonte statim, magnis apta nauigiis defert, ex hoc intelligas licet, quod per hiemem æstatemque par est a capite deiectus. Pluuia potest facere torrentem: non potest autem 4) æquali inter ripas suas tenore labentem. Aquam non faciunt imbres, sed incitant. 5)

CAP. XII. Paullo repetamus hoc altius, si videtur: & scies non habere quod quæras, cum ad veram amnium originem accesseris. Flumen nempe fecit copia cursusque aquæ perennis. Ergo si quæris a me, quomodo aqua fiat: interrogabo inuicem, quomodo aër fiat, aut terra. Si rerum elementa sunt quatuor, non potes interrogare vnde aqua fit: quarta enim pars est naturæ. Quid ergo miraris, si rerum naturæ portio tam magna, potest aliquid ex se semper effundere? Quomodo aër, & ipse quarta pars mundi, ventos & auras mouet, sic aqua riuos & flumina. Si ventus est fluens aër, & flumen est fluens aqua. Satis multum illi virium dedi, cum dixi, elementum est. Intelligis, quod ab illo proficiscitur, non posse deficere.

CAP. XIII. Aqua, ait Thales, valentissimum 1) elementum est. hoc fuisse primum putat, ex hoc surrexisse omnia. Sed & nos quoque aut in eadem sententia, aut in vltima sumus. Dicimus enim ignem esse, qui occupet mundum 2), & in se cuncta

4. *Autem*) *amnem* leg. *Gronov.*

5. *Aquam non faciunt imbres, sed incitant*) non faciunt fluuium, sed augent, & vt rapidius decurrat efficiunt.

1. *Valentissimum*) notum Thaletem aquam principium rerum omnium fecisse.

2. *Qui occupet mundum*) ad ἐκπύρωσιν mundi stoicam respicit.

con-

conuertat. Hunc euanidum confidere, & nihil relinqui aliud in rerum natura, igne restincto, quam humorem: in hoc futuri mundi spem 3) latere. Ita ignis exitus mundi est, humor primordium. Miraris amnes ex hoc posse exire semper, qui pro omnibus fuit, & ex quo sunt omnia? Hic humor in diductione 4) rerum ad quartas redactus est, sic positus, vt fluminibus edendis sufficere, vt riuis, vt fontibus posset. Quae sequitur, Thaletis inepta sententia est. Ait enim, terrarum orbem aqua sustineri, & vehi more nauigii, mobilitateque eius fluctuare, tunc cum dicitur tremere. Non est ergo mirum, si abundat humor ad flumina fundenda, cum mundus in humore sit totus. Hanc veterem & rudem sententiam explode. Nec est quod credas, in hunc orbem aquam subire per rimas & facere sentinam. 5)

CAP. XIV. Ægyptii quatuor elementa fecere: deinde ex singulis bina, marem & feminam. Aërem marem iudicant, qua ventus est: feminam, qua nebulosus & iners. Aquam virilem vocant mare: muliebrem omnem aliam. Ignem vocant masculum, qua ardet flamma: & feminam, qua lucet innoxius tactu. Terram fortiorem marem vocant, saxa cautesque: feminae nomen assignant huic tractabili ad culturam.

CAP. XV. Mare vnum est, ab initio scilicet ita constitutum: habet suas venas, quibus impellitur atque aestuat. Quomodo maris, sic & huius aquae mitioris vasta in occulto via est, quam nullius fluminis cur-

3. *Futuri mundi spem*) ἐκπύρωσιν enim ex Stoicorum mente ἀποκατάστασις excipere debebat.

4. *In diductione*) cum elementa confusa locis suis disponerentur.

5. *Facere sentinam*) sicut in naue, cum qua Thales mundum comparabat.

sus

sus exhauriet. Abdita est virium eius ratio. Tantum ex illa, quantum superfluum fit, emittitur. Quaedam ex istis sunt, quibus assentire possumus: sed hoc amplius censeo. 1) Placet natura regi terram: & quidem ad nostrorum corporum exemplar, in quibus & venae sunt & arteriae: illae sanguinis, hae spiritus receptacula. In terra quoque sunt alia itinera, per quae aqua; & alia, per quae spiritus currit: adeoque illam ad similitudinem humanorum corporum natura formauit, vt maiores quoque nostri aquarum appellauerint venas. Sed quemadmodum in nobis non tantum sanguis est, sed multa genera humoris, alia necessarii, alia corrupti, ac paullo pinguioris, in capite cerebrum, in ossibus medullae, muci, saliuaeque & lacrimae, & quiddam additum articulis, per quod citius flectantur ex lubrico: sic in terra quoque sunt humoris genera complura. Quaedam quae matura durentur. Hinc est omnis metallorum humus, ex quibus aurum argentumque petit auaritia: & quae in lapidem ex liquore vertuntur. 2) In quibusdam vero locis terra humorque liquescit: sicut bitumen, & cetera huic similia. Haec est caussa aquarum, secundum legem naturae, voluntatemque nascentium 3) Ceterum vt in nostris corporibus, ita in illa saepe humores vitia concipiunt: aut ictus, aut quassatio aliqua, aut loci senium, aut frigus, aut aestus, corrupere naturam; & sulphuratio contraxit humorem, qui modo diuturnus est, modo breuis. Ergo vt in corporibus nostris sanguis, cum percussa vena est, tamdiu manat, donec omnis efflu-

1. *Sed hoc amplius censeo*) Senatorium loquendi genus, cum qui sententiam dicturus erat, probabat quidem quae ab aliis dicta erant, sed addebat etiam aliquid de suo. *Muret.*

2. *In lapidem ex liquore*) vt chrystallus, tophus &c.

3. *Voluntatemque nascentium*) quando natura operatur non impedita, & suam quasi voluntatem secuta.

xit, aut donec venæ ſciſſura ſubſedit, atque interclu-ſit, vel aliqua alia cauſſa retro dedit ſanguinem: ita in terra, ſolutis ac patefactis venis, riuus aut flumen ef-funditur. Intereſt, quantum aperta ſit vena, quo-modo] conſumpta aqua ſit: modo exſiccatur aliquo impedimento, modo coit velut in cicatricem, com-primitque quam fecerat viam: modo illa vis terræ, quam eſſe mutabilem diximus, deſinit poſſe alimenta in humorem conuertere: aliquando autem exhauſta replentur: modo per ſe viribus recollectis, modo ali-unde translatis. Sæpe enim inania appoſita plenis humorem in ſe attrahunt. Sæpe terra, ſi facilis eſt, ipſa in tabem reſoluitur, & humeſcit. Idem euenit ſub terra, quod in nubibus, vt ſpiſſetur, 4) grauio-remque quam vt manere in natura ſua poſſit, gignat humorem. Sæpe colligitur roris modo, tenuis & diſperſus liquor, qui ex multis in vnum locis confluit. Sudorem aquileges vocant: quia guttæ quædam vel preſſura loci eliduntur, vel æſtu euocantur. Hæc te-nuis vnda vix fonti ſufficit. At ex magnis cauſſis, magniſque conceptibus excidunt amnes: nonnum-quam leuiter, ſi aqua pondere ſuo ſe tantum detulit; nonnumquam vehementer & cum ſono ſuo, ſi illam ſpiritus intermixtus eiecit.

CAP. XVI. Sed quare quidam fontes 1) ſenis horis pleni, ſeniſque ſicci ſunt? Superuacuum eſt no-minare ſingula flumina, quæ certis menſibus magna, certis anguſta ſunt: & occaſionem ſingulis quærere, cum poſſim eamdem cauſſam omnibus reddere. Quemadmodum quartana 2) ad horam venit, quemad-

4. *Spiſſetur*) ſubintellige vel, vt Fromondus vult, infe-re *vapor*.

1 *Quidam fontes*) exempla habes apud Plinium maiorem L. II. H. N. c. 3. & nepotem eius Libri IV. Epiſt. vlt.

2. *Quartana*) febris.

mo-

modum podagra ad tempus respondet, quemadmodum purgatio, 3) si nihil obstitit, statum diem seruat, quemadmodum praesto est ad mensem suum partus: sic aquae interualla habent, quibus se retrahant, & quibus reddant. Quaedam autem interualla minora sunt, & ideo notabilia: quaedam maiora, nec minus certa. Et quid hoc mirum est, cum videas ordinem rerum & naturam per constituta procedere? Hiems numquam aberrauit. Aestas suo tempore incanduit. Autumni, Verisque, vt solet, facta mutatio est. Tam solstitium, quam aequinoctium, suos dies retulit. Sunt & sub terra minus nota nobis iura naturae, sed non minus certa. Crede infra, quidquid vides supra. Sunt & illic specus vasti sunt ingentes recessus, & spatia suspensis hinc & inde montibus laxa. Sunt abrupti in infinitum hiatus, qui saepe illapsas vrbes receperunt, & ingentem in alto ruinam condiderunt. Haec spiritu plena sunt. Nihil enim usquam inane est, & stagna obsessa tenebris & locis amplis. Animalia quoque illis innascuntur, sed tarda & informia: vt in aëre caeco 4) pinguique concepta, & in aquis torpentibus situ: pleraque ex his caeca, vt talpae & subterranei mures, quibus deest lumen, quia superuacuum est. Inde vt Theophrastus affirmat, pisces quibusdam locis eruuntur. 5)

CAP. XVII. Multa hoc loco tibi in mentem venient, quae vrbane in re incredibili fabulam dicas. Non cum retibus aliquem, aut cum hamis, sed cum dolabra 1) ire piscatum. Exspecto vt aliquis in

3. *Purgatio*) menstruorum aut alui apud quosdam homines.

4. *Caeco*) occulto & tenebroso.

5. *Pisces eruuntur*) conf. Plin. L. 9. c. 57. & Athenaeus sub init. lib. 8.

1. *Dolabra*) instrumentum ad fodiendum.

mari venetur. Quid est autem, quare pisces in terram non transeant, si nos maria transimus? Permutabimus sedes. Hoc miraris accidere. Quanto incredibiliora sunt opera luxuriæ, quoties naturam aut mentitur, aut vincit? In cubili natant pisces: 2) & sub ipsa mensa capitur, qui statim transferatur in mensam. Parum videtur recens mullus, nisi qui in conuiuæ manu moritur. Vitreis ollis 3) inclusi offeruntur, & obseruatur morientium color, quem in multas mutationes mors luctante spiritu vertit: alios necant in garo, 4) & condiunt viuos. Et sunt qui fabulas putant, piscem viuere posse sub terra, & effodi, non capi. Quam incredibile illis videretur, si audirent natare in garo piscem: nec cœnæ caussa 5) occisum esse super cœnam, cum multum in deliciis fuit, & oculos, antequam gulam, pauit.

CAP. XVIII. Permitte mihi, quæstione seposita, castigare luxuriam. Nihil est, inquit, mullo exspirante formosius. Ipsa colluctatione animam agenti rubor primum, deinde pallor suffunditur: quam æque variatur, 1) & incerta facies inter vitam & mortem coloris est. Vacatio longa 2) somniculosæ inertisque

2. *In cubili natant pisces*) vid. quæ de Euripis & riuis per cubicula & triclinia ad voluptatem currentibus in præf. lib. I dicta sunt.

3. *Vitreis ollis*) conf. Plin. L. IX. c. 17. H. N.

4 *In garo*) inuentor eius rei Apicius. conf. Plin. *garum* autem exquisiti liquoris genus est, de quo id. L. XXXI. c. 7. 8.

5. *Nec cœnæ caussa*) sed vt mutati colores morientis obseruarentur.

1. *Quam æque variatur*) quam æqua macularum quarum, aliæ vitæ, aliæ mortis indices sunt, temperie variatur. *Fromond.*

2. *Vacatio longa*) luxuria inquit nimis diu dormiuit, & cessauit a nouitia ista voluptate spectandi mullum morientem.

luxu-

luxuriæ. Quam ſero exporrecta, circumſcribi ſe & fraudari tanto bono ſenſit. Hoc adhuc tanto ſpectaculo & tam pulcro piſcatores fruebantur. Quo coctum piſcem? quo exanimem? in ipſo ferculo exſpiret. Mirabamur tantum in illis eſſe faſtidium, vt nollent attingere, niſi eodem die captum piſcem: qui, vt aiunt, ſaperet ipſum mare. Ideo curſu aduehebatur, ideo gerulis cum anhelitu & clamore properantibus dabatur via. Quo peruenere deliciæ? Is pro putrido iam piſcis affertur, qui non hodie eductus, hodie occiſus eſt. Neſcio de re magna tibi credere. 3) Ipſe oportet mihi credam: huc afferatur, coram me animam agat. Ad hunc faſtum peruenere ventres delicatorum, vt guſtare non poſſint piſcem, niſi quem in ipſo conuiuio natantem, palpitantemque viderint. Quantum ad ſolertiam 4) luxuriæ pereuntis accedit, tanto ſubtilius quotidie & elegantius aliquid excogitat furor, vſitata contemnens. Illa audiebamus, Nihil eſſe melius ſaxatili mullo. At nunc audimus: Nihil eſt moriente formoſius. Da mihi in manus vas vitreum, in quo exſultet, in quo trepidet. Vbi multum diuque laudatus eſt, ex illo perlucido viuario extrahitur: tunc vt quiſque peritior eſt, monſtrat: Vide quomodo exarſerit rubor, omni acrior minio: vide quas per latera venas agat. ecce ſanguinem putes ventrem: quam lucidum quiddam, cæruleumque ſub ipſo tempore 5) effulſit! iam porrigitur & pallet, & in vnum colorem componitur. Ex his nemo morienti amico aſſidet, nemo videre mortem patris ſui ſu-

3. *Neſcio de re magna tibi credere*) verba luxuriantis conuiuæ.

4. *Solertiam*) *inſolentiam* legit *Gronov.*

5. *Tempore*) κροτοτάφῳ capitis parte.

ſtinet, quam optauit. Quotusquisque funus domeſticum ad rogum proſequitur? Fratrum, propinquorumque extrema hora deſeritur: ad mortem mulli concurritur. Nihil enim eſt illo formoſius. Non tempero mihi, quin vtar interdum temerariis verbis, & proprietatis modum excedam. Non ſunt ad popinam dentibus, & ventre, & ore contenti: oculis quoque guloſi ſunt.

CAP. XIX. Sed vt ad propoſitum reuertar, accipe argumentum: magnam vim aquarum in ſubterraneis oculi, fertilem fœdorum ſitu piſcium. Si quando erupit, affert ſecum immenſam animalium turbam, horridam adſpici, & turpem ac noxiam guſtu. Certe cum in Caria circa Lorymam vrbem talis exſiluiſſet vnda, periere quicunque illos ederant piſces, quos ignoto ante eum diem cælo nouus amnis oſtendit. Nec id mirum. Erant enim pinguia & differta, vt ex longo otio, corpora: ceterum inexercitata, & in tenebris ſaginata, & lucis expertia, ex qua ſalubritas ducitur. Naſci autem poſſe piſces in illo terrarum profundo, ſit indicium, quod anguillæ quoque latebroſis locis naſcuntur, grauis & ipſe 1) cibus ob ignauiam, vtique ſi altitudo illas luti penitus abſcondit. Habet ergo non tantum venas aquarum terra, ex quibus corriuatis flumina effici poſſunt, ſed & amnes magnitudinis vaſtæ: quorum aliis ſemper in occulto curſus eſt, donec aliquo ſinu deuorentur: alii ſub aliquo lacu emergunt. Iam quis ignorat, eſſe quædam ſtagna ſine fundo? Quorſus hoc pertinet? Vt appareat, hanc magnis amnibus æternam eſſe materiam, cuius non tanguntur extrema, ſicut fluminum & fontium.

CAP. XX. At quare aquis ſapor varius? propter quatuor cauſſas. Ex ſolo prima eſt, per quod feruntur.

1) Et ipſo) anguillas intelligit.

tur. Secunda, ex eadem simulatione 1) eius nascitur. Tertia ex spiritu, qui in aquam transfiguratus est. Quarta ex vitio, quod sæpe concipiunt corruptæ per iniuriam. Hæ caussæ saporem dant aquis varium: hæ medicatam potentiam: hæ grauem spiritum, odoremque pestiferum: hæ leuitatem grauitatemque, aut calorem, aut nimium rigorem. Interest, vtrum per loca sulphure, an nitro, an bitumine plena transeant. Hac ratione corruptæ, cum vitæ periculo bibuntur. Hinc illud, de quo Ouidius ait:

Flumen habent Cicones, quod potum saxta reddit
Viscera, quod tactis inducit marmora rebus.

Medicamentum est, & eius naturæ habet limum, vt corpora & adglutinet & induret. Quemadmodum Puteolanus puluis, si aquam attigit, saxum est: sic e contrario, hæc aqua si solidum tetigit, hæret & affigitur. Inde est, quod res abiectæ in eumdem lacum, lapideæ subinde extrahuntur. Quod in Italia quibusdam locis euenit, siue virgam, siue frondem demerseris, lapidem post paucos dies extrahis. Circumfunditur enim corpori limus, alliniturque paullatim. Hoc minus videbitur tibi mirum, si notaueris, Albulam, & fere sulphuratam aquam, circa canales suos riuosque durari. Aliquam harum habent caussam illi lacus, quos quisquis faucibus hausit, vt idem poëta ait,

Aut furit, aut patitur mirum grauitate soporem.

Similem habet vim mero, sed vehementiorem Nam quemadmodum ebrietas, donec exsiccetur, dementia est, & nimia grauitate defertur in somnum: sic aquæ huius sulphurea vis habet quoddam acrius ex

1. *Ex eadem simulatione*) legit *ex eodem, si mutatione* Gronouius facili sensu: Secunda caussa etiam est ex solo, ex quo aqua per transmutationem (quod fieri supra docuit) facta est.

aëre noxio virus, quod mentem aut in furorem movet, aut sopore opprimit. Hoc habet mali & Lyncestius omnis:

Quem quicumque parum moderato gutture traxit,
Haut aliter titubat, quam si mera vina bibisset.

CAP. XXI. In quosdam specus qui despexere, moriuntur: tam velox malum est, vt transuolantes aues deiiciat 1): talis est aër, talis locus, ex quo letalis aqua destillat. Quod si remissior fuerit aëris & loci pestis, ipsa quoque temperatior noxa, nihil amplius quam tentat neruos 2), velut ebrietate torpentes. Nec miror, si locus atque aër aquas inficit, similesque regionibus reddit, per quas, & ex quibus veniunt. Pabuli sapor apparet in lacte, & vini vis exsistit etiam in aceto, nulla res est, quæ non eius a quo nascitur, notas reddat.

CAP. XXII. Aliud est etiam aquarum genus, quod nobis placet cœpisse cum mundo. Siue ille æternus est, hoc quoque fuit semper: siue initium aliquod est illi, hoc quoque cum toto dispositum est. Quid sit hoc, quæris? Oceanum 1), & quodcumque ex illo mare terras interluit. Iudicant quidam flumina quoque, quorum inenarrabilis natura est, cum ipso mundo traxisse principia, vt Istrum, vt Nilum, vastos amnes, magisque insignes, quam vt dici possint; eamdem illis originem, quam ceteris esse.

CAP. XXIII. Hæc est ergo aquarum diuisio, vt quibusdam videtur. Post illam cælestes, quas ex su-

1. *Transuolantes aues deiiciat*) vt Auernus.

2. *Tentat neruos*) sic canes in scrobem Charoniam (hodie antrum canum) in agro Puteolano missi sopiuntur tantum, & excitantur mersione vicini lacus.

3. *Oceanum*) sic neutro genere Cæsari quoque Lib. 6. de bell. Gall. & nostro huius operis lib. 6. c. 6. vsurpatur. *Gronov.*

periori-

perioribus nubila eiiciunt. Ex terrenis aliæ ſunt, vt ita dicam, ſupernatantes, quæ in ſumma humo repunt: aliæ abditæ, quarum reddita eſt ratio.

CAP. XXIV. Quare quædam aquæ caleant, quædam etiam ferueant in tantum, vt non poſſint eſſe vſui, niſi aut in aperto euanuere 1), aut mixtura frigidæ intepuere, plures cauſſæ redduntur. Empedocles exiſtimat ignibus, quos multis locis terra opertos tegit, aquam caleſcere, ſi ſubiecti ſunt ſolo, per quod aquis tranſcurſus eſt. Facere ſolemus dracones & miliaria 2) & complures formas, in quibus æri tenui fiſtulas ſtruimus, per decliue circumdatas: vt ſæpe eumdem ignem ambiens aqua per tantum fluat ſpatii, quantum efficiendo calori ſat eſt. Frigida itaque intrat, effluit calida. Idem ſub terra Empedocles exiſtimat fieri: quem non falli credent ii, quibus balnearia ſine igne 3) calefiunt. Spiritus in illa feruens loco æſtuanti infunditur. Hic per tubos lapſus, non aliter quam igne ſubdito, parietes & vaſa balnei calefacit. Omnis denique frigida tranſitu mutatur in calidam: nec trahit ſaporem euaporatio 4), quia clauſa perlabitur. Quidam exiſtimant, per loca ſulphure plena exeuntes vel introëuntes aquas, calorem beneficio materiæ, per quam fluunt, trahere: quod ipſo odore guſtuque teſtantur.

---

1. *Euanuere*) eleganter ait aquam, cuius feruidi ſpiritus in auras exhalarunt & euanuere etiam euanuiſſe, id eſt vanam, emortuam & ſpiritu illo animante vacuam eſſe. *Fromond.*

2. *Dracones & miliaria*) vtraque vaſa ſunt ad aquam calefaciendam. Dracones a tortuoſa figura dicti.

3. *Sine igne*) h. e. igne non intus ſed foris ardente & per tubos ſpiritum feruentem inſpirante.

4. *Euaporatio*) aqua euaporata & calefacta ſuppoſito canalibus igne non reſipit ſulphur & materiam ignis ſubterranei, quia clauſa perlabitur, nec ei permiſcetur materia. *Fromond.*

Reddunt enim qualitatem eius, qua caluerunt, materiæ. Quod ne accidere mireris, viuæ calci aquam infunde, feruebit.

CAP. XXV. Quædam aquæ mortiferæ sunt nec odore notabiles, nec sapore. Circa Nonacrin in Arcadia Styx appellata ab incolis, aduenas fallit: quia non facie, non odore suspecta est: qualia sunt magnorum artificum venena, quæ deprehendi nisi morte non possunt. Hæc autem, de qua paullo ante retuli, aqua summa celeritate corrumpit: nec remedio locus est, quia protinus hausta duratur: nec aliter quam gypsum sub humore constringitur, & alligat viscera. Est autem noxia aqua in Thessalia circa Tempe: quam & feræ & pecus omne deuitat: per ferrum & æs exit: tanta vis illi inest, etiam dura molliendi: nec arbusta quidem vlla alit, & herbas necat. Quibusdam fluminibus vis inest mira. Alia enim sunt quæ pota inficiunt greges ouium: intraque breue tempus, quæ fuere nigræ, albam ferunt lanam: quæ albæ venerant, nigræ abeunt. Hoc etiam in Bœotia amnes duo efficiunt: quorum alteri ab effectu Melas nomen est: vterque ex eodem lacu exeunt, diuersa facturi. In Macedonia quoque, vt ait Theophrastus, est flumen, ad quod qui facere albas oues volunt, adducunt. Quod vt diutius potauere, non aliter quam infecta mutantur. At si illis lana opus fuerit pulla, paratus gratuitus infector est: ad Ceronem eumdem gregem appellunt. Auctores nouos 1) habeo, esse in Galatia flumen, quod idem in omnibus efficiat: esse in Cappadocia, quo poto equis, nec vlli præterea animali, color mutatur, & spargitur albo cutis. Quosdam lacus esse, qui nandi imperitos ferant, notum est.

1. *Novos*) f. legendum *bonos*.

Erat

Erat in Sicilia, est adhuc in Syria 2) stagnum, in quo natant lateres, & mergi proiecta non possunt, licet grauia sint. Huius rei palam caussa est. quamcumque vis rem expende, & contra aquam statue, dummodo vtriusque par sit modus: 3) si aqua grauior est, leuiorem rem, quam ipsa est, feret, & tanto supra se extollet, quanto erit leuior: grauiora descendent. At si aquae, & eius rei quam contra pensabis, par pondus erit: nec pessum ibit, nec exstabit, sed aequabitur aquae: & natabit quidem, sed pene mersa, ac nulla eminens parte. Hoc est cur quaedam tigna supra aquam, pene tota efferantur: quaedam ad medium submersa sint, quaedam ad aequilibrium aquae descendant. Namque cum vtriusque pondus par est, neutra res alteri cedit, grauiora descendunt, leuiora gestantur. Graue autem & leue est, non aestimatione nostra, sed comparatione eius quo vehi debet. Itaque vbi aqua grauior est hominis corpore, aut saxi, non sinit id quo non vincitur, 4) mergi. Sic euenit, vt in quibusdam stagnis ne lapides quidem pessum eant. de solidis & duris loquor. Sunt enim multi pumicosi & leues, ex quibus quae constant insulae, in Lydia natant. Theophrastus est auctor. Ipse ad Cutilias 5) natantem insulam vidi. Alia in Vadimonis lacu vehitur, alia in lacu Statoniensi. Cutiliarum insula & arbores habet, & herbas nutrit, tamen aqua sustinetur: & in hanc atque illam partem non tantum vento impellitur, sed & aura. Nec vnquam illi per diem & noctem in vno loco statio est: adeo mouetur leui flatu. Huic duplex caussa est. Aquae graui-

2. *In Syria*) Asphaltus.
3. *Par sit modus*) magnitudo & quantitas.
4. *Nunc vincitur*) nunc scilicet, vbi leuior est, adeoque cedere & deprimi potest.
5. *Ad Cutilias*) in agro Reatino vide Plin. L. II. c. 95.

tas medicatæ, 6) & ob hoc ponderosæ; & ipsius insulæ materia vectabilis, quæ non est corporis solidi, quamuis arbores alat. Fortasse enim leues truncos, frondesque in lacu sparsas, pinguis humor apprehendit, ac vinxit. Itaque etiam si qua in illa saxa sunt, inuenies exesa & fistulosa: qualia sunt quæ duratus humor efficit, vtique circa medicatorum fontium riuos: quæ vbi purgamenta aquarum coaluerunt, ex spuma solidantur. Necessario leue est, quod ex ventoso inanique concretum est. Quorumdam caussa non potest reddi, quare aqua Nilotica fecundiores feminas faciat, adeo vt quarumdam viscera longa sterilitate præclusa, ad conceptum relaxauerit: quare quædam in Lycia aquæ conceptum feminarum custodiant, quas solent petere, quibus parum tenax vulua est. Quod ad me attinet, pono ista inter temere vulgata. Creditum est, quasdam aquas scabiem adferre corporibus, quasdam vitiliginem, & fœdam ex albo varietatem, siue infusa siue pota sit. quod vitium dicunt habere aquam ex rore collectam. Quis non grauissimas esse aquas credat, quæ in crystallum coëunt? Contra autem est. tenuissimis enim hoc euenit, quas frigus ob ipsam tenuitatem facillime gelat Vnde autem fiat eiusmodi lapis, apud Græcos ex ipso nomine apparet: κρύσταλλον enim appellant æque hunc perlucidum lapidem, quam illam glaciem, ex qua fieri lapis creditur. Aqua enim cælestis minimum in se terreni habens, cum induruit, longioris frigoris pertinacia spissatur magis ac magis: donec omni aëre excluso in se tota compressa est, & humor qui fuerat, lapis effectus est.

6 *Medicatæ*) sulphuris, bituminis, nitri aut alterius medicaminis miscela.

CAP. XXVI. Æſtate quædam flumina augentur, vt Nilus: cuius alias 1) ratio reddetur. Theophraſtus eſt auctor, in Ponto quoque quoſdam amnes creſcere tempore æſtiuo: quatuor autem eſſe iudicans cauſſas. Aut quia tunc maxime in humorem mutabilis terra eſt: aut quia maiores in remoto imbres ſunt, quorum aqua per ſecretos cuniculos reddita, tacite ſuffunditur. Tertia, ſi crebrioribus ventis oſtium cæditur, & reuerberatus fluctu amnis reſtitit: qui creſcere videtur, quia non effunditur. Quarta ratio eſt ſiderum. Hæc enim quibuſdam menſibus 2) magis vrgent, & exhauriunt flumina: cum longius receſſerunt, minus conſumunt atque trahunt. Itaque quod impendio ſolebat 3), id incremento accedit. Quædam flumina palam in aliquem ſpecum decidunt, & ſic ex oculis auferuntur: quædam conſumuntur paullatim, & intercidunt: eadem ex interuallo reuertuntur, recipiuntque & nomen & curſum. Cauſſa manifeſta eſt, ſub terra vacat locus. Omnis autem humor natura ad inferius, & ad inane defertur. Illo itaque recepta flumina curſus egere ſecreto: ſed cum primum aliquid ſolidi, quod obſtaret, occurrit, perrupta parte, quæ minus ad exitum repugnabat, repetiere curſum ſuum.

Sic vbi terreno Lycus eſt epotus hiatu,
Exſiſtit procul hinc, alioque renaſcitur ore.
Sic modo combibitur, tacito modo gurgite lapſus,
Redditur Argolicis ingens Eraſinus in vndis.

Idem & in Oriente Tigris facit: abſorbetur, & deſi-

1. *Alias*) libro nimirum ſequente.

2. *Quibuſdam menſibus*) vt ſol Iunio, Iulio & Auguſto.

3. *Quod impendio ſolebat*) ſubintellige: accederet i. e. quod ſolebat impendi aſtro vrgenti & exhaurienti.

deratus diu, tandem longe remoto loco, non tamen dubius an in idem sit, emergit. Quidam fontes certo tempore purgamenta eiectant: vt Arethusa in Sicilia, quinta quaque æstate per Olympia. Inde opinio est, Alphæon ex Achaia eo vsque penetrare, & agere sub mare cursum, nec ante quam in Syracusano littore emergere. Ideoque iis diebus quibus Olympia sunt, victimarum stercus secundo traditum flumini illic redundare. Hoc & a te traditum est in poëmate, Lucili carissime, & a Virgilio qui alloquitur Arethusam:

Sic tibi cum fluctus subter labere Sicanos,
Doris amara suam non intermisceat vndam.

Est in Chersoneso Rhodiorum fons, qui post magnum interuallum temporis, fœda quædam turbidus ex intimo fundat, donec liberatus eliquatusque est. Hoc quibusdam locis fontes faciunt, vt non tantum lutum, sed folia, testasque, & quidquid putre iacuit, expellant: vbique autem facit mare: cui hæc natura est, vt omne immundum stercorosumque littoribus impingat. Quædam vero partes maris id certis temporibus faciunt: vt circa Messanam & Mylas fimo, quiddam simile, turbulentum in littus mare profert, feruetque & æstuat, non sine odore fœdo. Vnde illic stabulare Solis boues, fabula est. Sed difficilis ratio est quorundam: vtique vbi tempus eius rei, de qua quæritur, inobseruatum & incertum est. Itaque proxima quidem inueniri, & vicina non potest caussa, ceterum publica est illa. Omnis aquarum stantium clausarumque natura se purgat. Nam in his quibus cursus est, non possunt vitia consistere, quæ secunda vis defert & exportat. Illæ quæ non emittunt quidquid insedit, magis minusue æstuant. Mare vero cadauera, stramentaque, & naufragorum reli-

[redacted]

eliquiis similia, ex intimo trahit, nec tantum tem-estate fluctuque, sed tranquillum quoque placidum-ue purgatur. 4)

CAP. XXVII. Sed monet me locus, vt quæram, am fatalis dies diluuii venerit, quemadmodum ma-na pars terrarum vndis obruatur. Vtrum Oceani iribus fiat, & externum in nos pelagus exsurgat: an rebri sine intermissione imbres, & elisa æstate hiems ertinax, immensam vim aquarum ruptis nubibus eriuat. An flumina tellus largius fundat, aperiatque ontes nouos: aut non sit vna tanto malo caussa, sed mnis ratio consentiat, & simul imbres cadant flumi-a increscant, maria sedibus suis excita percurrant, omnia vno agmine ad exitium humani generis in-umbant. Ita est: Nihil difficile est naturæ, vtique bi in finem sui properat. Ad originem rerum parce itur viribus, dispensatque se incrementis fallenti-us 1): subito ad ruinam toto impetu venit. Quam ngo tempore opus est, vt conceptus ad puerperium erducatur infans? quantis laboribus tener educatur? uam diligenti nutrimento obnoxium nouissime orpus adolescit? at quam nullo negotio soluitur? Vr-es constituit ætas: hora dissoluit. Momento fit cinis in silua. Magna tutela stant ac vigent omnia: cito repente dissiliunt. Quidquid ex hoc statu rerum atura flexerit, in exitium mortalium satis. Ergo um affuerit illa necessitas temporis 2), multa simul ita caussas mouent: nec sine concussione mundi nta mutatio est, vt quidam putant, inter quos

4. *Tranquillum quoque purgatur*) quod fluctu tamen fieri itat Fromondus, cum nunquam ita sit tranquillum mare, nin vndabundum littus alludat, imo flagellet.

1. *Fallentibus*) latentibus.

2. *Necessitas temporis*) fatale tempus.

Fabi-

Fabianus 3) est. Primo immodici cadunt imbres, & sine vllis solibus triste nubilo cælum est; nebulaque continua, & ex humido spissa caligine, numquam exsiccantibus ventis. Inde vitium satis, & segetum sine fruge surgentium marcor. Tunc corruptis quæ seruntur manu, palustris omnibus campis herba succrescit: mox iniuriam & validiora sensere. Solutis quippe radicibus, arbusta procumpunt & vitis; atque omne virgultum non tenetur solo, quod molle fluidumque est: iam nec gramina aut pabula læta aquis 4) sustinet, fame laboratur, & manus ad antiqua alimenta porrigitur; quare ilex & quercus executitur, & quæcumque in his arduis arbor commissura astricta lapidum stetit. Labant ac madent tecta, & in imum usque receptis aquis fundamenta desidunt, ac tota humus stagnat, frustra titubantium fulcra tentantur. 5) Omne enim fundamentum in lubrico figitur, & lutosa humo nihil stabile est. Postquam magis magisque nimbi ingruunt, & congestæ seculis tabuerunt niues, deuolutus torrens altissimis montibus rapit siluas male hærentes, & saxa reuolutis 6) remissa compagibus rotat. Abluit villas, & intermixtos ouium greges deuehit; vulsisque minoribus tectis, quæ in transitu abduxit, tandem in maiora violentus oberrat. Vrbes, & implicitos trahit mœnibus suis populos, ruinam an naufragium querentur, incertos: adeo simul, & quod opprimeret, & quod mergeret, venit. Auctus deinde processu aliquo 7) in se torrentibus raptis plana passim popula-

3. *Fabianus*) de quo & Ep. LVIII. & C.

4. *Læta aquis*) gramina & pabula quæ lætantur aquis, & quibus proinde illæ forsan non obessent, solum tamen molle nimis & fluidum sustinere nequit.

5. *Tentantur*) adhibentur, si forsan sustineant.

6. *Reuolutis*) leg. resolutis *Gronov.*

7. *Aliquo*) *aliquot* legit *Gronov.*

tur,

ur. Nouissime ruina magna gentium clarus onustusque diffunditur. Flumina vero suapte natura vasta, & tempestatibus rapta, alueos reliquerunt. Quid tu esse Rhodanum, quid putas Rhenum, atque Danubium, quibus torrens etiam in canali suo cursus est, cum superfusi nouas sibi fecere ripas, ac scissa humo simul excessere alueo? Quanta cum præcipitatione voluuntur, vbi per campestria fluens Rhenus, ne spatio quidem languidus 8), sed latissime velut per angustum 9) aquas implet? Cumque Danubius non iam radices nec media montium stringit: sed iuga ipsa solicitat, ferens secum madefacta 10) montium latera, rupesque deiectas, & magnarum promontoria regionum, quæ fundamentis laborantibus a continente recesserunt. Deinde non inueniens exitum (omnia enim sibi ipse præcluserat) in orbem redit, ingentemque terrarum ambitum atque vrbium vno vortice inuoluit. Interim permanent imbres, fit cælum grauius, ac sic diu malum ex malo colligit. Quod olim fuerat nubilum, nox est: & quidem horrida & terribilis, intercursu luminis diri. 11) crebra enim micant fulmina, procellæ quatiunt mare: tunc primum auctum fluminum accessu, & sibi angustum, iam promouet littus: non continetur suis finibus, sed prohibent exire torrentes, aguntque fluctus retro: pars tamen maior, vt maligno ostio retenta, restagnat,

8. *Ne spatio quidem languidus*) non remissior eo quod spatioso alueo fluat.

9. *Velut per angustum*) non minus aquis plusque implet ac si esset angustissimus. pro *aquas* legendum *aquis*, etiam Gronouius putat.

10. *Madefacta*) madefactum est quod humore penitus penetrante corruptum est. *Gronov.*

11. *Intercursu luminis diri*) per nubium interualla & dehiscentes rimas fulgurum lumen intercurri dicit. *Fromond.*

&

& agros in formam vnius lacus redigit. Iam omnia, quæ prospici possunt, aquis obsidentur. Omnis tumulus in profundo latet, & immensa vbique altitudo est. tantum in summis montium iugis vada sunt. In ea excelsissima cum liberis coniugibusque fugere, actis ante se gregibus: diremptum inter miseros commercium ac transitus: quoniam quidquid submissius erat, id vnda compleuit. Editissimis quibusque adhærebant reliquiæ generis humani: quibus in extrema perductis, hoc vnum solatio fuit, quod transierat in stuporem metus non vacabat timere mirantibus: ne dolor quidem habebat locum. Quippe vim suam perdit in eo, qui vltra sensum mali miser est. Ergo insularum modo eminent montes, & sparsas Cycladas augent, vt ait ille poëtarum ingeniosissimus 12) egregie, sicut illud pro magnitudine rei dixit:

Omnia pontus erat: deerant quoque littora ponto.

nisi tantum impetum ingenii & materiæ ad pueriles ineptias reduxisset.

Nat lupus inter oues, fuluos vehit vnda leones.

Non est res satis sobria, lasciuire deuorato orbe terrarum. Dixit ingentia, & tantæ confusionis imaginem cepit, cum dixit:

Exspatiata ruunt per apertos flumina campos.
- - - Pressæque labant sub gurgite turres.

Magnifice hoc, si non curauit, quid oues & lupi faciant. Natari autem in diluuio & in illa rapina potest? aut non eodem impetu pecus omne, quo raptum erat, mersum est? Concepisti imaginem quantam debebas, obrutis omnibus terris, cælo ipso in terram ruente. Perfer. Scies quid deceat, si cogitaueris orbem terrarum natare. Nunc ad propositum reuertamur,

12. *Poëtarum ingeniosissimus*) Ouid. L. I. Metam.

CAP.

CAP. XXVIII. Sunt qui existiment, immodicis imbribus vexari terras posse, non obrui. Magno impetu magna ferienda sunt. Faciet pluuia segetes malas, fructum grando decutiet, intumescent riuis flumina: sed resident. Quibusdam placet moueri mare, & illinc caussam tantæ cladis accersi. Non potest torrentium, aut imbrium, aut fluminum iniuria fieri tam grande naufragium. Vbi instat illa pernicies, mutarique genus humanum placuit, fluere assiduos imbres, & non esse modum pluuiis concesserim: suppressis aquilonibus, & flatu sicciore: austris nubes & imbres & amnes abundare.

--- *Sed adhuc in damna profectum est.*
Sternuntur segetes, & deplorata colonis
Vota iacent, longique perit labor irritus anni.

Non lædi debent terræ, sed abscondi. Denique cum per ista prolusum est, crescunt maria, sed super solitum, & fluctum vltra extremum tempestatis maximæ vestigium mittunt. Deinde a tergo ventis surgentibus, ingens æquor euoluunt; quod longe a conspectu interioris littoris frangitur. Deinde vbi littus bis terque prolatum est, & pelagus in alieno constitit, velut admoto malo cominus procurrit æstus ex imo recessu maris. Nam vt aëris, vt ætheris, sic huius elementi larga materia est, multoque in abdito 1) plenior. Hæc fatis mota, non æstu, (nam æstus fati ministerium est) attollit vasto sinu fretum, agitque ante se. Deinde in miram altitudinem erigitur: & illis tutis hominum receptaculis superest 2) Nec id aquis arduum est, quoniam æquo terris fastigio ascenderet. 3) Si quis excelsa perlibret, maria paria sunt.

1. *In abdito*) in abysso subterranea.
2. *Superest*) supereminet.
3. *Ascenderet*) lege: *ascendunt*. *Gronov.*

Nam par vndique ſibi ipſa tellus eſt. Caua & plana vndique inferiora ſunt. Sed iſtis adeo in rotundum orbis æquatus eſt, in parte autem eius & maria ſunt, quæ in vnius æqualitatem pilæ coëunt. Sed quemadmodum campos intuentem, quæ paullatim deuexa ſunt, fallunt: ſic non intelligimus curuaturas maris, & videtur planum quidquid apparet. at illud æquale terris eſt. Ideoque vt effluat, non magna mole ſe tollet: dum ſatis eſt illi, vt ſupra paria veniat, leuiter exſurgere: nec a littore vbi inferius eſt, ſed a medio, vbi ille cumulus eſt, defluit. Ergo vt ſolet æſtus æquinoctialis, ſub ipſum lunæ ſolisque coitum, omnibus aliis maior vndare: ſic hic qui ad occupandas terras mittitur, ſolitis maximisque violentior, plus aquarum trahit: nec antequam ſupra cacumina eorum, quos perfuſurus eſt, montium creuit, deuoluitur. Per centena millia quibuſdam locis æſtus excurrit innoxius, & ordinem ſeruat. Ad menſuram enim creſcit, iterumque decreſcit. At illo tempore ſolutus legibus, ſine modo fertur. Qua ratione, inquis? Eadem, qua conflagratio futura eſt. Vtrumque fit, cum Deo viſum ordiri meliora, vetera finiri. Aqua & ignis terrenis dominantur. Ex his ortus, & ex his interitus eſt. Ergo quandoque 4) placuere res nouæ mundo, ſic in nos mare emittitur deſuper, vt feruor ignis, cum aliud genus exitii placuit.

CAP. XXIX. Quidam exiſtimant terram quoque concuti, & dirupto ſolo noua fluminum capita detegere, quæ amplius vt e pleno profundant. Beroſus, qui Belum interpretatus eſt, ait curſu iſta ſiderum fieri: & adeo quidem id affirmat, vt conflagrationi, atque diluuio, tempus aſſignet: arſura enim terrena contendit, quando omnia ſidera, quæ nunc diuerſos 1)

4. *Quandoque*) pro *quandocunque* alib
1. *Quæ nunc diuerſos &c.*] Planetæ.

agunt cursus, in Cancrum conuenerint, sic sub eodem posita vestigio, vt recta linea exire per orbes omnium 2) possit: inundationem futuram, cum eadem siderum turba in Capricornum conuenerit. Illic solstitium, hic bruma conficitur. Magnæ potentiæ signa: quando in ipsa mutatione anni momenta sunt. 3) Et istas ego receperim caussas (neque enim ex vno est tanta pernicies) & illam quæ in conflagratione nostris placet, huc quoque transferendam puto: siue anima est mundus, siue corpus: natura gubernanta, vt arbores, vt sata, ab initio eius vsque ad exitum quidquid facere, quidquid pati debeat, inclusum est: vt in semine omnis futuri ratio hominis comprehensa est. Et legem barbæ & canorum nondum natus infans habet. totius enim corporis, & sequentis ætatis in paruo occultoque lineamenta sunt. Sic origo mundi, non minus solem & lunam, & vices siderum, & animalium ortus, quam quibus mutarentur terrena, continuit. In his fuit inundatio, quæ non secus quam hiems, quam æstas, lege mundi venit. Itaque non pluuia istud fiet, sed pluuia quoque: 4) non incursu maris, sed maris quoque incursu: non terræ motu, sed terræ quoque motu. Omnia adiuuabunt naturam, vt naturæ constituta peragantur. Maximam tamen caussam, ad se inundandam, terra ipsa præstabit: quam diximus esse mutabilem, & solui in humorem. Ergo quandoque erit terminus rebus humanis, cum partes eius interire debuerint, aboleriue funditus totæ, vt de integro totæ, rudes

2. *Per orbes omnium)* per corpora ipsa Sphærica Planetarum, quod fiat, si in eodem perpendiculo & semidiametro mundi disponantur. *Fremond.*

3. *Momenta sunt)* quæ vertunt solis cursum.

4. *Sed pluuia quoque)* i. e. erit pluuia etiam caussa, sed non sola.

innoxiæquæ generentur: nec ſuperſit in deteriora magiſter 5): plus humoris, quam ſemper fuit, fiet. Nunc enim elementa ad id, quod debetur, penſa ſunt. Aliquid oportet alteri accedat, vt quæ libramento ſtant, inæqualitas turbet. Accedet humori. Nunc enim habet quo ambiat terras, non quo obruat. Quidquid illi acceſſerit, neceſſe eſt in alienum locum exundet. Vndare ergo terra debet vt validiori infirma ſuccumbat. Incipiet ergo putreſcere, dehinc laxata ire in humorem, & aſſidua tabe defluere. Tunc exſilient ſub montibus flumina, ipſosque impetu quatient: inde aura tacita 6) manabunt. Solum omne aquas reddet, ſummi ſcaturient montes: quemadmodum in morbum tranſeunt ſana, & vlceri vicina conſentiunt: vt quæque proxima terris fluentibus fuerint, eluentur, ſtillabunt, & deinde current, & hiante pluribus locis ſaxo, per fretum ſalient 7), & maria inter ſe component. Nihil erunt Hadriatici, nihil Siculi æquoris fauces, nihil Charybdis, nihil Scylla. Omnes nouum mare fabulas obruet, & hic qui terras cingit Oceanus extremas, veniet in medium 8). Quid ergo eſt? nihilominus tenebit alienos menſes hyems, æſtas prohibebitur, & quodcunque terras ſidus exſiccat, compreſſo ardore ceſſabit. Peribunt tot nomina, Caſpium & Rubrum mare, Ambracii & Cretici ſinus, Propontis & Pontus. Peribit omne diſcrimen. Confundetur quidquid in ſuas partes

5. *Nec ſuperſit in deteriora magiſter*) *Fromond.* de elementis intelligit, quæ intra libramentum redacta, ferocire non amplius debeant, *Gronov.* de hominum moribus.

6. *Aura tacita*) leni fluxu, qualis auræ flatus taciti & mollis. *Fromond.*

7. *Per fretum ſalient*) perrumpent fretum.

8. *Veniet in medium*) iam extrema occupans terræ, mediterranea quoque occupabit.

natu-

natura digessit. Non muri quemquam, non turres tuebuntur. Non proderunt templa supplicibus, nec vrbium summa: quippe fugientes vnda præueniet, & ex ipsis arcibus deferet. Alia ab occasu, alia ab oriente concurrent: vnus humanum genus condet dies. Quidquid tam longa fortunæ indulgentia excoluit, quidquid supra ceteros extulit, nobilia pariter atque adornata, magnarumque gentium regna pessumdabit.

CAP. XXX. Sunt omnia, vt dixi, facilia naturæ: vtique quæ a primo facere constituit; ad quæ non subito, sed ex denuntiato venit. Iam autem a primo die mundi, cum in hunc habitum ex informi vnitate 1) discederet, quando mergerentur terrena, decretum est: & ne sit quandoque velut in nouo opere, dura molitio, olim ad hæc maria se exercent. Non vides, vt fluctus in littora, tamquam exiturus, incurrat? Non vides, vt æstus fines suos transeat, & in possessionem terrarum mare inducat? Non vides, vt illi perpetua cum claustris suis pugna sit? Quis porro istinc, vnde tantum tumultum vides, metus est e mari, & magno impetu erumpentibus fluuiis? Vbi non humorem natura disposuit, vt undique nos, cum voluisset, aggredi posset? Mentior, nisi eruentibus terram humor occurrit, & quoties nos auaritia aut defodit, aut aliqua caussa penetrare altius cogit, eruendi finis vnda est. Adiice nunc, quod immanes sunt in abdito lacus, & multum maris conditi, multum fluminum per operta labentium. Vndique ergo erunt caussæ diluuio, cum aliæ aquæ subinfluant terras, aliæ circumfluant, quæ diu coërcitæ vincent, & amnes amnibus iungent, paludibus stagna. Omnium

1. *Informi vnitate*) chao.

tunc mare ora fontium implebit 2), & maiore hiatu soluet. Quemadmodum corpora nostra ad egestum venter exhaurit, quemadmodum eunt in sudorem vires: ita tellus liquefiet, & aliis caussis quiescentibus, intra se, quo mergatur, inueniet: sic magna 3) omnia coitura crediderim. Nec erit longa mora exitii. Tentatur diuelliturque concordia, cum semel aliquid ex hac idonea diligentia remiserit mundus: statim vndique ex aperto, ex abdito, superne, ab infimo aquarum fiet irruptio. Nihil est tam violentum & incontinens sui, tam contumax, infestumque retinentibus, quam magna vis vndae: vtetur libertate permissa, & iubente natura, quae scindit circuitque, complebit. Vt ignis diuersis locis ortus, cito miscet incendium, flammis coire properantibus: sic momento redundantia maria se committent. Nec ea semper licentia vndis erit: sed peracto exitio generis humani, exstinctisque pariter feris, in quarum homines ingenia transierant, iterum aquas terra sorbebit: natura pelagus stare, aut intra terminos suos furere coget: & reiectus e nostris sedibus, in sua secreta pelletur Oceanus: & antiquus ordo reuocabitur. Omne ex integro animal generabitur, dabiturque terris homo inscius scelerum, & melioribus auspiciis natus. Sed illis quoque innocentia non durabit, nisi dum noui sunt. Cito nequitia subrepit: virtus difficilis inuentu est, rectorem ducemque desiderat. Etiam sine magistro vitia discuntur.

2. *Ora fontium implebit*) per cuniculos & meatus subterraneos in ea extumescens.

3. *Magna*) melius mihi videtur *maria*.

LIBER QVARTVS.

In quo de niue, grandine, & pluuia agitur.

Argumentum.

IN Præfatione gratulatur Lucilio de otiosa Siciliæ procuratione, quæ Musis & litteris eius spatium daret. Monet præterea, ne adulatoribus præbeat latus. Laudes deinde Gallionis fratris interiectæ. & Siciliæ adiectæ.

Cap. 1. *Statim ab origine Nili incipit, & multa de Nilo docta & amœna interspargit. Inde ad grandinem, niuem, glaciem, pluuiam abscedit & occasione tam bella & oblata, aduersus niuatas & glaciatas potiones, ac Romanam luxuriam litigare incipit, nec litigium ante librum finit.*

PRÆFATIO.

DElectat te, quemadmodum scribis, Lucili virorum optime, Sicilia, & officium procurationis otiosæ. 1) Delectabit, si continere id intra fines suos volueris, nec efficere imperium, quod est procuratio. Facturum de hoc, non dubito. Scio quam sis ambitioni alienus, quam familiaris otio & litteris. Turbam rerum hominumque desiderent, qui se pati nesciunt. Tibi tecum optime conuenit. Nec mirum paucis istud contingere: imperiosi nobis ipsis & molesti sumus: modo amore nostri, modo tædio laboramus: infelicem animum nunc superbia

1. *Procurationis otiosæ*) nihil enim turbarum eo tempore in Sicilia.

inflamus, nunc cupiditate distendimus: alias voluptate laxamus, alias solicitudine exurimus. Quod est miserrimum, numquam sumus singuli. 2) Necesse est itaque assidua sit, in tam magno vitiorum contubernio, rixa. Fac ergo, mi Lucili, quod facere consuesti. A turba, quantum potes, te separa; nec adulatoribus latus praebeas, 3) artifices sunt ad captandos superiores. Par illis, etiam si bene caueris, non eris. Mihi crede, capieris, si proditioni ipse te trades. Habent hoc in se naturale blanditiae: etiam cum reiiciuntur, placent: saepe exclusae, nouissime recipiuntur. Hoc enim ipsum 4) imputant, quod repelluntur, & subigi ne contumelia quidem possunt. Incredibile est, quod dicturus sum, sed tamen verum. Ea maxime quisque patet, qua petitur. Fortasse enim ideo, qua 5) patet, petitur. Sic ergo formare, vt scias non posse te consequi, vt sit impenetrabilis cum omnia caueris, per ornamenta 6) feriet. Alius adulatione clam vtetur, parce: alius ex aperto, palam, rusticitate simulata, quasi simplicitas illa, non ars sit. Plancus artifex ante Vitelleium 7) maximus, aiebat non esse occulte, nec ex dissimulato blandiendum. Perit, in-

2. *Singuli*) soli, nam in frequenti vitiorum contubernio viuimus. *Fromond*

3. *Latus praebeas*) ne illos propius admittas, & a latere tibi incedere patiaris

4. *Hoc enim ipsum*) repulsam imputant, tanquam ideo postea debeant impetrare & accipere, quod antea captabant.

5. *Ideo quia*) *idem quod* legit *Gronov.*

6. *Ornamenta* *ornamenta* hic pro ipsis armis sumuntur, vt & Ep. 14. item apud Sueton. Titi c. 9. & alios. *Lips.* & *Gronov.*

7. *Vitelleium*) *Velleium* coniicit *Muretus*; ille enim adulator maximus. *Vitellium Lipsius*, qui suam coniecturam firmat ex Sueton. Vitell. c. 11. Tacito Annal. VI.

quis,

quit, procari, 8) si latet. Plurimum adulator cum deprehensus est, proficit: plus etiamnum si obiurgatus est, si erubuit. Futuros multos in persona tua 9) Plancos cogita: & hoc non esse remedium tanti mali, nolle laudari. Crispus Passienus, 10) quo ego nil cognoui subtilius in omnibus rebus, maxime in distinguendis & curandis vitiis, saepe dicebat, adulationi nos opponere, non claudere ostium. Et quidem sic, quemadmodum opponi amicae solet. Quae si impulit, grata est: gratior, si effregit. Demetrium 11) egregium virum memini dicere cuidam libertino potenti, facilem sibi esse ad diuitias viam, quo die poenituisset bonae mentis. Nec inuidebo, inquit, vobis hanc artem, sed docebo eos quibus quaesito opus est, 12) quemadmodum non dubiam fortunam maris, non emendi vendendique alcam subeant, non ita certam fidem ruris, incertiorem fori tentent, quemadmodum non solum facili, sed etiam hilari via pecuniam faciant, gaudentesque dispolient. 13) Te, inquit, 14) longiorem Fido Annaeo iurabo, & Apol-

8. *Perit procari*) i. e. frustra procaris: nullus enim precationis fructus, si amata se amari nesciat.

9. *In persona tua*) idem ac si dixisset in personam tuam. Sic Cic. princ. Lib. I. in Verr. *Si fortes fueritis in eo, quem nemo ausus sit defendere. Gronov.*

10. *Crispus Passienus*) Neronis vitricus. de quo Plinius L. 16. c. 44. Hist. Nat.

11. *Demetrium*) Cynicum, de quo in Ep. 62. & L. VII. c. 8. de Benef.

12. *Quibus quaesito opus est*) qui opus sibi esse putant, vt pecuniam quaerant.

13. *Gaudentesque dispolient*) ita spolient, vt gaudeant spoliati.

14. *Inquit*) Cynicus nimirum, adulatorias libertini artes satyrice perstringens.

Ionio Pycta, quamuis staturam habeas Threcis cum Threce compositi. 15) Hominem quidem non esse vllum liberaliorem, non mentiar, cum possis videri omnibus donasse, quidquid dereliquisti. 16) Ita est, mi Iunior, quo apertior est adulatio, quo improbior, quo magis frontem suam perfricuit, cecidit alienam, 17) hoc citius expugnat. Eo enim iam dementiae venimus, vt qui parce adulatur, pro maligno sit. Solebam tibi dicere, Gallionem fratrem meum (quem nemo non parum amat, etiam qui amare plus non potest) alia vitia non nosse, hoc etiam odisse, ab omni illum parte tentasti. Ingenium suspicere coepisti, omnium maximum & dignissimum, quod consecrari mallet, 18) quam conteri: pedes abstulit. 19) Frugalitatem laudare coepisti, qua sic a nummis resiluit, vt illos habere 20) nec damnare videatur: prima statim verba praecidit. Coepisti mirari comitatem & incompositam suauitatem: quae illos quoque, quos transit, abducit, gratuitum etiam in obuios meritum. Nemo enim mortalium vni tam dulcis est, quam hic omnibus: cum interim tanta naturalis boni vis est, vti artem simulationemque non redoleat. Nemo non imputari sibi bonitatem publicam patitur. Hoc quoque loco blanditiis tuis restitit, vt exclamares inue-

15. *Threcis cum Threce compositi*) Threces genus gladiatorum, qui in arena compugnantes nunc attollunt se, nunc desidunt & in parmam suam totos se colligunt. Threcis igitur cum Threce compositi, h. e. intra parmam suam dum cum Threce pugnaret contracti exigua erat statura.

16. *Dereliquisti*) quicquid auaritia tua ad se non rapuit.

17. *Cecidit alienam*) adulatione caeditur & flagellatur frons aliena, quia adulatores pudorem suffundunt iis quibus adulantur.

18. *Mallet*) *malim* scr. *Fromond.*

19. *Pedes abstulit*) a luctatoribus sumtum, recessit & ictum euitauit.

20. *Vt illos habere*) *vt illos nec habere Gronov.*

nisse

nisse te inexpugnabilem virum aduersus insidias, quas nemo non in sinum recipit. Eo quidem magis hanc tuus prudentiam, & in euitando ineuitabili malo pertinaciam te suspicere confessus es, quia speraueras posse apertis auribus recipi, quamuis blanda diceres, quia vera dicebas. Sed eo magis intellexit obstandum. Semper enim falsis a vero petitur veritas. 21) Nolo tamen tibi displiceas, quasi male egeris mimum, & quasi ille aliquid iocorum aut doli suspicatus sit. Non deprehendit te, 22) sed repulit. Ad hoc exemplar componere. Cum quis ad te adulator accesserit, dicito: Vis tu ista verba, 23) quæ iam ab alio magistratu ad alium cum lictoribus transeunt, ferre ad aliquem, qui paria facturus, 24) vult quidquid dixeris, audire? Ego nec decipere volo, nec decipi possum. Laudari me a vobis, nisi laudaretis etiam malos, vellem. Quid autem necesse est in hoc descendere, vt te petere cominus possint? 25) Longum inter vos interuallum sit. Cum cupieris bene laudari, quare hoc vlli debeas? Ipse te lauda. dic: Liberalibus me studiis tradidi, quamquam paupertas 26) alia suaderet, & ingenium eo abduceret, vbi præsens studii pretium est. Ad gratuita carmina deflexi me, & ad salutare philosophiæ studium contuli. Ostendi in omne pectus cadere virtutem: & eluctatus natalium angustias, nec sorte me, sed animo mensus, par maxi-

21. *Falsis a vero petitur veritas*) falsis quibus species a vero induitur, insidiæ veritati struuntur.

22. *Non deprehendis te*) tentantem scilicet.

23. *Vis tu ista verba ferre &c.*) i. e. feras potius ista verba.

24. *Qui paria facturus*) qui se ad adulationes tuas componat.

25. *Vt te petere cominus possint*) vt feras propius ad te accedentes, & cominus adeo petentes.

26. *Paupertas*) pauper ergo Lucilius, & virtute ad procurationem Lucilii peruenit. *Fromond.*

mis ſteti. Non mihi inimicitia Gætulici Caii 27) fidem eripuit, non in aliorum perſonam infeliciter amatorum, 28) Meſſala & Narciſſus, diu publici hoſtes, antequam ſui, 29) propoſitum meum potuerunt euertere. Ceruicem pro fide oppoſui. Nullum verbum mihi, quod non ſalua conſcientia procederet, excuſſum eſt. Pro amicis omnia timui, pro me nihil: niſi ne parum bonus amicus fuiſſem. Non mihi muliebres fluxere lacrimæ, non e manibus vllius ſupplex pependi. Nihil indecorum nec bono, nec viro feci. Periculis meis maior, paratus ire in ea quæ minabantur, egi gratias fortunæ, quod experiri voluiſſet, quanti æſtimarem fidem. Non debebat mihi paruo res tanta conſtare. Nec examinauit me 30) quidem diu: neque enim paria pendebant, vtrum ſatius eſſet me perire pro fide, an fidem pro me. Non præcipiti impetu in vltimum conſilium, quo me eriperem furori potentium, miſi. Videbam apud Caium tormenta, videbam ignes. Sciebam olim ſub illo in eum ſtatum res humanas decidiſſe, vt inter miſericordiæ opera haberetur, occidi. Non tamen ferro incubui, nec in mare aperto ore deſilui, ne viderer pro fide tantum mori poſſe. Adiice nunc inuictum muneribus ani-

27. *Gætulici Caii)* Hiſtoricus & Poëta de quo Sueton. Calig. c. 8. Tacit. Annal. IV. fuit nimirum ap. Caium in gratia Gætulicus, hoſtis Lucilii, Lucilius tamen nihilominus fidem in Caium retinuit.

28. *Non in aliorum perſonam &c.)* ſenſus: Meſſala & Narciſſus, quorum hic Claudii libertus extitit, alter gnatus eſt, Meſſalinæ vxoris Claudii adulteros perdentes, propoſitum meum in amicos quosdam meos, qui erant ex Meſſalinæ adulteris, adeoque infeliciter amari non potuere euertere.

29. *Antequam ſui)* ſibi ipſis enim exitum denique peperunt.

30. *Examinauit me)* ſuſpenſum tenuit, vt examen in libra, vbi paria ſunt pondera.

mum,

[redacted]

uictum, & in tanto auaritiæ certamine numquam suppositam manum lucro. Adiice nunc victus parsimoniam, sermonis modestiam aduersus minores humanitatem, aduersus maiores reuerentiam. Post hoc ipse te consule, verane an falsa memorauerit. Si vera sunt, coram magno teste 31) laudatus es: si falsa, sine teste derisus es. Possum & ipse nunc videri te aut captare, aut experiri. Vtrum libet crede, & omnes timere a me incipe. Virgilianum illud excute; *Nusquam tuta fides.* Aut Ouidianum,

--- Qua terra patet, fera regnat Erynnis.
In facinus iurasse putes.

Aut illud Menandri: (quis enim non in hoc magnitudinem ingenii sui concitauit, detestatus consensum humani generis, tendentis ad vitia?) Omnes, ait, malos viuere: & in scenam velut rusticus poeta prosiluit. Non senem excipit, non puerum, non feminam, non virum: & adiicit, non singulos peccare, nec paucos, sed iam scelus esse contextum. 32) Fugiendum ergo, & in se redeundum est. imo etiam a se recedendum. Hoc tibi, etsi diuidimur mari, præstare tentabo, vt dubium viæ, iniecta manu, ad meliora perducam. Et ne solitudinem sentias, hinc tecum miscebo sermones. Erimus vna, qua parte optimi sumus: dabimus inuicem consilia, non ex vultu audientis pendentia. Longe te ab ista prouincia abducam, ne forte magnam historiis esse fidem credas, & placere tibi incipias, quotiens cogitaueris. Hanc ego habeo sub meo iure prouinciam, quæ maximarum vrbium exercitus & sustinuit & fregit, cum inter Carthaginem & Romam

31. *Coram magno teste*] teipso *Fromond.*
32. *Scelus esse contextum*) omnes vniuersum in vnum scelus conspirare, & vna quasi contexere *Fromond.*

in-

ingentis belli pretium iacuit, cum quatuor Romanorum principum, 33) ist est, totius imperii vires contractas in vnum locum vidit, altamque Pompeii fortunam erexit, 34) Cæsaris fatigauit, Lepidi transtulit, 35) omniumque cepit: 36) quæ illi ingenti spectaculo interfuit: ex quo liquere mortalibus posset, quam velox foret ad imum lapsus ex summo, quamque diuersa via magnam potentiam fortuna destrueret. Vno enim tempore vidit Pompeium Lepidumque, ex maximo fastigio aliter 37) ad extrema deiectos, cum Pompeius alienum exercitum fugeret, Lepidus suum.

Cap. I. Itaque vt te tota mente abducam, quamuis multa habeat Sicilia in se, circaque se mirabilia, omnes interim prouinciæ tuæ quæstiones præteribo, & in diuersum cogitationes tuas abstraham. Quæram enim tecum id quod libro superiore distuli. Quid ita Nilus æstiuis mensibus abundet. Cui Danubium similem natura philosophi tradiderunt, quod & fontis ignoti, & æstate quam hieme maior sit. Vtrumque apparuit falsum. Nam & caput eius in Germania esse comperimus: & æstate quidem incipit crescere, sed adhuc manente intra mensuram suam Nilo, primis caloribus, cum sol vehementior inter extrema veris niues emollit, quas ante consumit, quam intumescere Nilus incipiat. Reliquo vero æstatis minuitur, & ad

33. *Quatuor Romanorum Principum*) fuere illi Augustus, Antonius, Lepidus, Triumuiri. & Sex. Pompeius, Pompeii Magni filius.

34. *Erexit*) sex Pompeii partes in Sicilia præualebant. Vnde & Sicilia *fatigauit* Cæsaris Augusti fortunam, qui parum feliciter aliquando, cum partibus Pompeii, imo & Lepidi in Sicilia & mari Siculo conflixit.

35. *Lepidi transtulit*) victus enim in Sicilio ab Augusto Lepidus, & fortuna eius ad victorem translata.

36. *Omniumque cepit*) theatrum scilicet & sedes belli a quatuor illis Principibus gesti.

37. *Aliter*) diuerso modo.

hiber-

hibernam magnitudinem redit, atque ex ea dimittitur.

CAP. II. At Nilus ante ortum Caniculæ augetur mediis æstibus, vltra æquinoctium. 1) Hunc nobilissimum amnem natura extulit ante humani generis oculos, & ita disposuit, vt eo tempore inundaret Ægyptum, quo maxime vsta feruoribus terra vndam altius traheret, 2) tantum hausura, quantum siccitati annuæ sufficere possit. Nam in ea parte, quæ in Æthiopiam vergit, aut nulli imbres sunt, aut rari, & qui insuetam aquis cælestibus terram non adiuuent. Vnam, vt scis, Ægyptus in hoc spem suam habet. Proinde aut sterilis annus 3) aut fertilis est, prout ille magnus influxit, aut parcior. Nemo aratorum adspicit cælum. 4) Quare non cum poëta meo 5) iocor, & illi Ouidium suum 6) impingo? qui ait:

- - - *Nec pluuio supplicat herba Ioui.*

Vnde crescere incipiat si comprehendi posset, caussæ quoque incrementi inuenirentur. Nunc vero magnas solitudines peruagatus, & in paludes diffusus, gentibus sparsus, circa Philas primum ex vago & errante colligitur. Philæ insula est aspera & undique præru-

1, *Mediis æstibus, vltra æquinoctium*) cum maximi sunt æstus, vsque dum æquinoctium præterierit, XL dierum spatio iuxta Strabonem, L. iuxta Herodotum. Ita vt incrementum & decrementum C dierum interuallo absoluatur.

2. *Altius traheret*) profundius sorberet. *Fromond.*

3. *Aut sterilis annus &c.*) explicat vlterius Plinius *L.* V. c. IX.

4. *Aspicit cælum*) vt nostri, sed Nilum vnde fertilitas pendet.

5. *Poëta meo*) Lucilio, ad quem scribit, eum enim Poëtam fuisse, ex Præf huius libri patet.

6. *Ouidium suum*) non Ouidii, sed Tibulli sunt ista L. I. Eleg. VII. *Fromond.*

pta:

pta: duobus in vnum coituris amnibus cingitur, qui Nilo mutantur, & eius nomen ferunt. Vrbem totam complectitur. Hanc 7) Nilus magnus magis quam violentus, egressus Æthiopiam arenasque, per quas iter ad commercia indici maris est, praelabitur. Excipiunt eum cataractae, nobilis insigni spectaculo locus. Ibi per arduas excisasque pluribus locis rupes Nilus insurgit, & vires suas concitat. Frangitur enim occurrentibus saxis, & per angusta eluctatus, vbicumque vincit, aut vincitur, fluctuat: & illic excitatis primum aquis quas sine tumultu leni alueo duxerat, violentus, & torrens per malignos transitus prosilit, dissimilis sibi. Quippe ad id lutosus & turbidus fluit. At vbi scopulos verberauit, 8) spumat: & illi non ex natura sua, sed ex iniuria loci 9) color est. Tandemque eluctatus obstantia, in vastam altitudinem 10) subito destitutus cadit. cum ingenti circumiacentium regionum strepitu. Quem perferre gens ibi a Persis collocata non potuit, obtusis assiduo fragore auribus, & ob hoc sedibus ad quietiora translatis. Inter miracula fluminis incredibilem incolarum audaciam accepi. Bini paruula nauigia conscendunt, quorum alter nauem regit, alter exhaurit. Deinde multum inter rapidam insaniam Nili, & reciprocos fluctus

7. *Hanc*) *ab hac* M·s. Bene. *Fremond.*

8. *At vbi scopulos verberauit*) *Grenov.* ex Mss. restituit: *at vbi scopulorum fauces liberauit.* Dixerat praecedenti membro: *per malignos transitus prosilit dissimilis sibi.* Id ipsum aliter isto pronuntiat. *fauces* quauis angustiae Latinis. *liberare* vero *angustias*, est transire eas, vt docet ad Solin. Salmas. p. 9.

9. *Ex iniuria loci*) ex allisione ad saxa, qua attenuatur aqua, aërem accipit, & ebullit in spumas. *Fremond.*

10. *In vastam altitudinem*) cataractes ille apud *Catadupos* Æthiopiae populum est. vide ea de re plura ap. Plin. *H. N.* V. 9. Stephanum de Vrbib. & alios.

volu-

volutati, tandem tenuissimos canales tenent, per quos angusta rupium effugiunt: & cum toto flumine effusi, nauigium ruens manu temperant, magnoque spectantium metu in caput nixi, cum iam adploraueris, mersosque atque obrutos tanta mole credideris, longe ab eo, in quem ceciderant, loco nauigant, tormenti modo missi. Nec mergit cadens vnda, sed planis aquis tradit. Primum incrementum Nili circa insulam quam modo retuli, Philas, noscitur. Exiguo ab hac spatio petra diuiditur, ἄβατον 11) Græci vocant: nec illam vlli, nisi antistites calcant: illa primum saxa auctum fluminis sentiunt. Post magnum deinde spatium duo eminent scopuli; Nili venas vocant incolæ; ex quibus magna vis funditur, non tamen quanta operire posset Ægyptum. In hæc ora stipem sacerdotes, & aurea dona præfecti, cum solenne venit sacrum, iaciunt. Hinc iam manifestus nouarum virium Nilus, alto ac profundo alueo fertur, ne in latitudinem excedat obiectu montium pressus. Circa Memphim demum liber, & per campestria vagus, in plura scinditur flumina, manuque canalibus factis, vt sit modus 12) in deriuantium potestate, per totam discurrit Ægyptum. Initio diducitur, deinde continuatis aquis in faciem lati ac turbidi maris stagnat: cursum illi violentiamque eripit latitudo regionum, in quas extenditur, dextra læuaque totam amplexus Ægyptum. Quantum creuit Nilus, tantum spei in annum est. Nec computatio fallit agricolam; adeo ad mensuram fluminis respondet 13), quam fertilem

11. ἄβατον) i. e. inaccessum.
12. *Modus*) i. e. quantitas, nam manu factis canalibus, in eos ex Nilo quantum videbatur deriuare quisque poterat.
13. *Respondet*) subintelligenda *terra*.

facit Nilus. Is arenoso & sitienti solo & aquam inducit & terram. Nam cum turbulentus fluat, omnem in siccis atque hiantibus locis faecem relinquit: & quidquid pingue secum tulit, arentibus locis allinit: iuuatque agros duabus ex caussis, & quod inundat, & quod oblimat. Ita quidquid non adiit, sterile ac squalidum iacet. Si creuit super debitum, nocuit. Mira aeque natura fluminis, quod cum ceteri amnes abluant terras & euiscerent 14), Nilus tanto ceteris maior, adeo nihil exedit, nec abradit, vt contra adiiciat vires, minimumque in eo sit quod solum temperet. Illato enim limo, arenas saturat ac iungit. 15) Debetque illi Ægyptus non tantum fertilitatem terrarum, sed ipsas. 16) Illa facies pulcherrima est, cum iam se in agros Nilus ingessit. Latent campi, opertaeque sunt valles: oppida insularum modo exstant. Nullum in mediterraneis, nisi per nauigia commercium est. Maiorque est laetitia gentibus, quo minus terrarum suarum vident. Sic quoque cum se ripis continet Nilus, per septem ostia in mare emittitur: quodcumque elegeris ex his, mare est. 17) Multos nihilominus ignobiles ramos in aliud atque aliud littus porrigit. Ceterum belluas, marinis vel magnitudine vel noxa pares, educat. Et ex eo quantus sit, aestimari potest, quod ingentia animalia, & pabulo sufficienti, & ad vagandum loco, continet. Balbillus virorum optimus, in omni litterarum genere rarissimus, auctor est, cum ipse praefe-

14. *Euiscerent*) eluendo quicquid in poris foecundum est & pingue. *Fromond.*

15. *Saturat ac iungit*) h. e. pingues facit & alligat densaque reddit.

16. *Sed ipsas*) sc. terras quas adiecto limo extollit.

17. *Mare est*) tam amplum vt maris speciem referat.

Eius

ctus obtineret Ægyptum, Heracleotico ostio Nili, quod est maximum, spectaculo sibi fuisse delphinorum a mari occurrentium, & crocodilorum a flumine aduersum agmen agentium, velut pro partibus prælium. Crocodilos ab animalibus placidis morsuque innoxiis victos. His superior pars corporis dura & impenetrabilis est etiam maiorum animalium dentibus; at inferior, mollis ac tenera: hanc delphini spinis 18), quas dorso eminentes gerunt, submersi vulnerabant, & in aduersum enixi diuidebant. Recisis hoc modo pluribus, ceteri velut acie versa refugerunt. Fugax animal audaci, audacissimum timido. Nec illos Tentyritæ 19) generis aut sanguinis proprietate superant, sed contemptu & temeritate. Vltro enim insequuntur, fugientesque iniecto trahunt laqueo: plerique pereunt, quibus minus præsens animus ad persequendum fuit. Nilum aliquando marinam aquam detulisse, Theophrastus est auctor. Biennio continuo, regnante Cleopatra, non ascendisse, decimo regni anno & vndecimo, constat. Significatam aiunt duobus rerum potientibus defectionem. Antonii enim Cleopatræque defecit imperium. Per nouem annos non ascendisse Nilum superioribus seculis, Callimachus est auctor. Sed nunc ad inspiciendas caussas, propter quas æstate Nilus crescat, accedam, & ab antiquissimis incipiam. Anaxagoras ait, ex Æthiopiæ iugis solutas niues ad Nilum vsque decurrere. In eadem opinione omnis vetustas fuit. Hoc Æschylus, Sophocles, Euripides, tradunt. Sed falsum esse, argumentis plurimis patet. Primo Æthiopiam feruentissimam esse,

18. *Spinis*) de his delphinorum contra Crocodilos armis vid. etiam Plin. L. VIII. c. 25.

19. *Tentyritæ*) de quorum aduersus Crocodilos audacia Plinius L. XXIIX. c. 8. & L. VIII. c. 25.

indicat hominum adustus color, & Troglodytae, quibus subterraneae domus sunt. Saxa velut igni feruescunt, non tantum medio, sed inclinato quoque die: ardens puluis, nec humani vestigii patiens: argentum replumbatur 20): signorum coagmenta soluuntur: nullum materiae superadornatae manet operimentum. Auster quoque, qui ex illo tractu venit, ventorum calidissimus est. Nullum ex his animalibus quae latent bruma, vnquam reconditur. Etiam per hiemem in summo & aperto serpens est. Alexandriae quoque, quae longe ab huiusmodi immodicis caloribus est posita, niues non cadunt: superiora etiam pluuia carent. Quemadmodum ergo regio tantis subiecta feruoribus duraturas per totam aestatem niues recipit? Quas sane aliqui montes illic quoque excipiant 21): numquam tamen magis quam Alpes, quam Thraciae iuga aut Caucasus. Atqui horum montium flumina vere & prima aestate intumescunt, deinde hibernis minora sunt. Quippe vernis temporibus 22) imbres niuem diluunt: reliquias eius primus calor dissipat. Nec Rhenus, nec Rhodanus, nec Ister, nec Caystrus subiacent malo 23): aestate proueniunt. Altissimae sunt & in illis Septemtrionalibus iugis niues. Phasis quoque per id tempus & Borysthenes cresceret, si niues flumina possent contra aestatem 24) magna producere. Praeterea si haec caussa

20. *Replumbatur*) proprie plumbum *replumbari* dicimus, cum resoluitur plumbi ferrumen, quod rei cuiuspiam iungebat & alligabat partes. *Fromond.*

21. *Excipiant*) h. e. ponamus excipere.

22. *Temporibus*) *teporibus* mauult *Gronov.*

23. *Subiacent malo*) turbarum hic aliquid putat *Fromond.* legit: *subiacentes malo aestate proueniunt.* nec sic tamen acquiescit.

24. *Contra aestatem*) nequicquam renitentibus aestiuis solis aestibus.

attol-

[redacted]

attollere Nilum, æstate prima plenissimus fuerit. Tunc enim maximæ & integræ adhuc niues, ex mollissimoque tabes est. Nilus autem per menses quatuor liquitur, & illi æqualis accessio est. 25) Si Thaleti credis, Etesiæ discedenti 26) Nilo resistunt, & cursus eius acto contra ostia mari sustinent: ita reuerberatus in se recurrit: nec crescit, sed exitu prohibitus resistit, & quacumque mox potuit, inconcessus 27) erumpit. Euthymenes Massiliensis testimonium dicit: Nauigaui, inquit, Atlanticum mare. Inde Nilus fluit maior, quamdiu Etesiæ tempus obseruant: tunc enim eiicitur mare instantibus ventis. Cum resederint, & pelagus conquiescit: minorque discedenti inde vis Nilo est. Ceterum dulcis maris sapor est, & similes Niloticis belluæ. Quare ergo 28), si Nilum Etesiæ prouocant, & ante illos incipit incrementum eius, & post eos durat? Præterea non fit maior, quo illi flauere vehementius? Nec remittitur incitaturque, prout illis impetus fuit: quod fieret, si illorum viribus cresceret. Quid quod Etesiæ littus Ægyptium verberant, & contra illos Nilus descendit, inde venturus, vnde illi, si origo ab illis esset? Præterea ex mari purus & cæruleus effluerer, non vt nunc turbidus venit. Adde, quod testimonium eius testium turba coarguitur. Tunc erat mendacio locus, cum ignota essent externa. Licebat illis fabulas mittere. Nunc vero tota exteri maris 29) ora mercatorum nauibus

25. *Æqualis accessio est*) paullatim & æqualibus incrementis ad plenitudinem venit, non prima statim æstate plenissimus, quando altissimæ & integræ adhuc niues. *Fromond.*

26. *Discedenti*) in mare defluenti.

27. *Inconcessus*) discedere prohibitus.

28. *Quare ergo*) iam Euthymenem, cuius verba hactenus exhibuit, confutare incipit Seneca.

29. *Exteri maris*) Oceani Atlantici quem exterum mare vocat, vt a mediterraneo distinguat. *Fromond.*

ſtringitur: quorum nemo narrat nunc cæruleum lum, aut mare ſaporis alterius, quod & natura vetat: quia dulciſſimum quodque & leuiſſimu trahit. 30) Præterea quare hieme non creſcit? & poteſt ventis concitari mare, aliquando quidem ioribus. Nam Eteſiæ temperati ſunt. Quo mari ferretur Atlantico, ſemel oppleret Ægyp At nunc per gradus creſcit. Oenopides Chiu hieme calorem ſub terris contineri: ideo & ſ calidos eſſe, & tepidiorem puteis aquam que venas interno calore ſiccari. Sed in terris augentur imbribus flumina. Nilum, nullo imbre adiuuetur, tenuari, deinde cre per æſtatem: quo tempore frigent interiora rum, & redit rigor fontibus. Quod ſi verum æſtate flumina creſcerent, omneſque putei a abundarent. Deinde non calorem hieme ſub eſſe maiorem. Aqua & ſpecus & putei tepent: aëra rigentem extrinſecus non recipiunt. Ita calorem habent, ſed frigus excludunt. Ex e cauſſa æſtate refrigeſcunt: quia illo remotus ctuſque aër calefactus non peruenit. Diogen polloniates ait: Sol humorem ad ſe rapit: hunc cata tellus tum ex mari ducit, tum ex ceteris Fieri autem non poteſt, vt vna ſicca ſit tellus, bundet. Sunt enim perforata omnia, & in itiner via. Sicca ab humidis ſumunt aliquando. Ni quid terra acciperet, exaruiſſet. Ergo vnd trahit: ſed ex his quæ premunt 31), maxime hæ

30. *Dulciſſimum quodque & leuiſſimum ſol trahit*) pr læ ſalinæ grauiores ſunt, dulciſſimum itaque quoduis & leuiſſimum ſol trahit, h. e. in vapores conuertit ſuaqu mari ſalſedo relinquitur.

31. *Premunt*) lego *premuntur* ſcilicet a ſole, qui m meridianis regionibus ſub zona torrida incumbit.

ridiana sunt. Terra cum exaruit, plus ad se humoris adducit. vt in lucernis oleum illo fluit, vbi exuritur: sic aqua illo incumbit, quo vis caloris & terrae aestuantis arcessit. Vnde ergo trahitur? ex illis scilicet partibus semper hibernis, Septemtrionalibus, vnde exundat. Ob hoc Pontus in infernum mare assidue fluit rapidus, non vt cetera maria, alternatis vltro citro aestibus, in vnam partem semper pronus & torrens. Quod nisi faceret, bisque itineribus, quod cuique deest, redderetur, quod cuique superest, emitteretur; iam aut siccata essent omnia, aut inundata. Interrogere Diogenem libet, quare, cum pontus & amnes cuncti inuicem commeent, non omnibus locis aestate maiora sunt flumina? Ægyptum sol magis percoquit. Itaque Nilus magis crescit. Sed in ceteris quoque terris aliqua fluminibus fit adiectio. Deinde quare vlla pars terrae sine humore est, cum omnis ad se ex aliis regionibus trahit: eoque magis, quo calidior est? Deinde quare Nilus dulcis est, si illi e mari vnda est? Nec enim vlli fluminum dulcior gustus.

CAP. III. Grandinem hoc modo fieri, si tibi affirmauero, quo apud nos glacies fit, gelata nube tota, nimis audacem rem fecero. Itaque ex his me testibus numera secundae notae, qui vidisse quidem se negant, sed audisse. Aut quod historici faciunt, & ipse faciam. Illi cum multa mentiti sunt ad arbitrium suum, vnam aliquam rem nolunt spondere: sed adiiciunt, Penes auctores fides erit. Ergo si mihi parum credis, Posidonius tibi auctoritatem promittet, tam in illo quod praeteriit, quam in hoc quod secuturum est. Grandinem enim fieri ex nube aquosa, etiam in humorem versa, sic affirmabit, tamquam interfuerit. Quare autem rotunda fit grando,

etiam sine magistro scire putes, cum adnotaueris stillicidium omne conglomerari. Quod & in speculis apparet, quæ humorem halitu colligunt, & in poculis sparsis, aliaque omni læuitate linam & in herbarum vel arborum foliis, si quæ guttæ adhæserunt, in rotundum iacent.

Quid magis est saxo durum? quid mollius vnda?
Dura tamen molli saxa cauantur aqua.

aut, vt alius poëta ait:

Stillicidi casus lapidem cauat.

& hæc ipsa excauatio rotunda fit. Ex quo apparet, illud huic quoque simile esse quod cauat. Locum enim sibi ad formam & habitum suum exsculpit. Præterea potest, etiam si non fuerit grando talis, cum defertur, corrotundari, & toties per spatium aëris densi deuoluta æquabiliter atque in orbem teri. Quod nix pari non potest: quia non est tam solida, imo quia tam fusa est, & non per magnam altitudinem cadit, sed circa terras initium eius est. Ita non longius illi per aëra, sed ex proximo lapsus est. Quare non & ego idem mihi permittam, quod Anaxagoras, cum inter nullos magis quam inter philosophos esse debeat æqua libertas? Grando nihil aliud est quam suspensa glacies. Nix, in pruina 1) pendens congelatio. Illud enim iam diximus, quod inter aquam & rorem interest, hoc inter pruinam & glaciem, nec non inter niuem & grandinem interesse.

CAP. IV. Poteram me, peracta quæstione, dimittere, sed bene emensum dabo 1): & quoniam cœpi tibi molestus esse, quidquid in hoc loco quæritur, dicam. Quæritur autem, quare hieme ningat, non grandinet;

1. *Nix in pruina*) leg. *Nix & pruina. Pincian.*
1. *Bene emensum dabo*) adiecto ἐπιμέτρῳ & velut auctario. *Fromond.*

&

& vere, iam frigore infracto, grando cadat. Nam vt fallar tibi 2), verum mihi quidem persuadetur, qui me vsque ad mendacia haec leuiora, in quibus os praecidit, non oculi erui solent 3), credulum praesto. Hieme aër riget: & ideo nondum in aquam vertitur, sed in niuem, cui aër propior est. Cum ver coepit, maior inclinatio aeris sequitur, & calidiore caelo maiora fiunt stillicidia. Ideo, vt ait Virgilius noster,

--- cum ruit imbriferum Ver,

vehementior immutatio est aeris, vndique patefacti & soluentis se, ipso tempore adiuuante. Ob hoc nimbi graues magis vastique quam pertinaces 4) deferuntur. Bruma lentas pluuias habet & tenues, quales saepe solent interuenire, cum pluuia rara & minuta, niuem quoque admixtam habet. Dicimus niualem diem, cum altum frigus, & triste caelum est. Praeterea Aquilone flante, & suum caelum 5) habente, minutae pluuiae sunt: Austro imber improbior est, & guttae pleniores sunt.

CAP. V. Rem a nostris positam 1) nec dicere audeo, quia infirma videtur: nec praeterire. Quid enim mali est, aliquid & faciliori iudici scribere 2)? Imo si omnia argumenta ad obrussam coeperimus exigere, silentium indicetur. Pauca enim admodum

2. *Vt fallar tibi*) vt tu me falli existimes.

3. *Os praecidi, non oculi erui solent*) praecidere os audientibus videntur, qui ita mentiuntur, vt contradici non facile possit: at oculos eruere, qui non verentur ea pro veris affirmare, quae adspectu ipso mendacii coargui possunt. Excaecare enim eos qui audiunt quantum in ipsis est videntur. *Muret.*

4. *Pertinaces*) diu durantes.

5. *Suum caelum*) frigidum scilicet.

1. *A nostris positam*) a Stoicis affirmatam.

2. *Aliquid & faciliori iudici scribere*) aliquid scribere quod aequitate iudicis opus habeat.

ſunt ſine aduerſario. Cetera etiam ſi vincunt, litigant. 3) Aiunt, quidquid circa Scythiam & Pontum & Septemtrionalem plagam glaciatum & adſtrictum eſt, vere relaxari. tunc flumina gelata diſcedere, tunc obrutos montes niuem ſoluere. Credibile eſt ergo, frigidos ſpiritus inde fieri, & verno cælo remiſceri. Illud quoque adiiciunt, quod nec ſum expertus, nec experiri cogito. Tu quoque, cenſeo, ſi volueris verum exquirere, niuem ita caue experiaris. Minus algere aiunt pedes eorum, qui fixam & duram niuem calcant, quam eorum qui teneram & labefactam. Ergo, ſi non mentiuntur, quidquid ex illis Septemtrionalibus locis, iam diſturbata niue, & glacie frangente ſe fertur, id meridianæ partis tepentem iam humidumque aëra alligat, & perſtringit. 4) Itaque cum pluuia futura erat, grando fit, iniuria frigoris.

CAP. VI. Non tempero mihi, quo minus omnes noſtrorum ineptias proferam. Quoſdam peritos obſeruandarum nubium eſſe affirmant, & prædicere, cum grando futura ſit: & hoc intelligere vſu ipſo potuiſſe, cum calorem nubium notaſſent, quam grando toties inſequebatur. Illud incredibile, Cleonis 1) fuiſſe publice præpoſitos χαλαζοφύλακας, ſpeculatores futuræ grandinis. Hi cum ſignum dediſſent, adeſſe iam grandinem, quid exſpectas? *vt homines* ad penulas diſcurrerent, aut ad ſcorteas 2)?

3. *Litigant*) exceptionibus tamen obnoxiæ ſunt.
4. *Perſtringit*) imo *ſtringit*, nam *perſtringere* aliud eſt *Gronov.*

1. *Cleonis*) memorat & Clem. Al. Strom. VI. vbi magos vocat iſtos qui Cleonis fuere, grandinis obſeruatores. *Fremsd.*
2. *Scorteas*) genius penulæ pelliceæ ex *ſcorto*, h. e. pelle confectæ. ad has vero grandine imminente diſcuſſuri videbantur præmoniti, vt ſe aduerſus grandinem imminentem defenderent.

Imo

Imo pro ſe quiſque alius agnum immolabat, alius pullum. Protinus illæ nubes alio declinabant, cum aliquid guſtaſſent ſanguinis. Hoc rides. Accipe, quod rideas magis. Si quis nec agnum nec pullum habebat, quod ſine damno 3) fieri poterat, manus ſibi afferebat. Et ne tu auidas aut crudeles exiſtimes nubes, digitum ſuum bene acuto graphio pungebat, & hoc ſanguine litabat. Nec minus ab huius agello grando ſe auertebat, quam ab illo, in quo maioribus hoſtiis exorata erat.

CAP. VII. Rationem huius rei quidam quærunt. Alteri, vt homines ſapientiſſimos decet, negant poſſe fieri, vt cum grandine aliquis paciſcatur, & tempeſtates munuſculis redimat, quamuis munera etiam deos vincant. Alteri ſuſpicari ipſos aiunt, eſſe in ipſo ſanguine vim quamdam potentem auertendæ nubis, ac repellendæ. Sed quomodo in tam exiguo ſanguine poteſt eſſe vis tanta, vt in altum penetret, & eam ſentiant nubes? Quanto expeditius erat dicere, Mendacium & fabula eſt? At Cleonis iudicia reddebant in illos, quibus delegata erat cura prouidendæ tempeſtatis: quod negligentia eorum vineæ vapulaſſent, aut ſegetes procidiſſent. Et apud nos in duodecim tabulis cauetur, ne quis alienos fructus excantaſſit. Rudis adhuc antiquitas credebat & attrahi imbres cantibus, & repelli: quorum nihil poſſe fieri, tam palam eſt, vt huius rei cauſſa nullius philoſophi ſchola intranda ſit.

CAP. VIII. Vnam rem adhuc adiiciam, & fauere ac plaudere te iuuabit. Aiunt niuem in ea parte aëris fieri, quæ prope terras eſt. Hanc enim plus habere caloris ex tribus cauſſis. Vna, quod omnis

3. *Sine damno*) ſine laſura & impendio.

terrarum euaporatio, cum multum intra se feruidi aridique habeat, hoc est calidior, quo recentior. Altera, quod radii solis a terra resiliunt, & in se recurrunt. Horum duplicatio proxima quæque a terris calefacit. Quæ ideo plus habent teporis, quia solem bis sentiunt. 1) Tertia caussa est, quod magis superiora perflantur. at quæcunque depressa sunt, minus ventis verberantur.

CAP. IX. Accedit his ratio Democriti. Omne corpus quo solidius est, hoc calorem citius concipit, & diutius seruat. Itaque si in sole posueris æneum vas & vitreum & argenteum, æneo citius calor accedet, diutius hærebit. Adiicit deinde, quare hoc existimet fieri. His, inquit, corporibus, quæ duriora, & pressiora densioraque sunt, necesse est minora foramina esse, & tenuiorem in singulis spiritum. Sequitur vt quemadmodum minora balnearia & minora miliaria 1) citius calefiunt, sic hæc foramina occulta & oculos effugientia, & celerius feruorem sentiant, & propter easdem angustias quidquid receperunt, tardius reddant.

CAP. X. Hæc longe præparata ad id perducunt, de quo nunc quæritur. Omnis aer quo propior est terris, hoc crassior. Quemadmodum in aqua & in omni humore fæx ima est: ita in aere spississima quæque desidunt. Iam autem probatum est, omnia quo crassioris solidiorisque materiæ sunt, hoc fidelius custodire calorem receptum: sed quo editior est aer, & quo longius a terrarum colluuie recessit, hoc sincerior puriorque est. Itaque solem non retinet, sed velut per inane transmittit: ideo minus calefit.

1. *Bis sentiunt*) radium scilicet eius directum & reflexum.
1. *Miliaria*) vasis genus de quo & supra.

CAP.

CAP. XI. Contra autem quidam aiunt, cacumina montium hoc calidiora esse debere, quo soli propiora sunt. Qui mihi videntur errare, quod Apenninum, & Alpes, & alios notos ob eximiam altitudinem montes in tantum putant crescere 1), vt illorum magnitudo sentire solis viciniam possit. Excelsa sunt ista, quamdiu nobis comparantur; at vero vbi vniuersum respexeris, manifesta est omnium humilitas. Inter se vincuntur, & vincunt. 2) Ceterum in tantum nihil attollitur, vt collatione totius nulla sit vel maximis portio: quod nisi esset, non diceremus, totum orbem terrarum pilam esse. Pilæ proprietas est, cum æqualitate quadam rotunditas: æqualitatem autem hanc accipe, quam vides in lusoria pila. Non multum illi commissuræ & rimæ earum nocent, quo minus par sibi ab omni parte dicatur. quomodo in hac pila, nihil illa interualla officiunt ad speciem rotundi, sic nec in vniuerso quidem orbe terrarum editi montes, quorum altitudo totius mundi collatione consumitur. 3) Qui dicit aliquem montem, quia solem propius excipiat, magis calere debere: idem dicere potest, longiorem hominem citius quam pusillum debere calefieri, & citius caput eius quam pedes. At quisquis mundum mensura sua 4) æstimauerit, & terram cogitauerit tenere puncti locum, intelliget nihil in illa posse ita eminere, vt cælestia magis sentiat, velut in propinquum illis accesserit. Montes isti quos suspicimus,

1. *In tantum putant crescere*) tantam eorum altitudinem [illegible] censent.

2. *Inter se vincuntur & vincunt*) vnus alteri comparatus [illegible] magis dicitur vel depressus.

3. *Consumitur*) perit, & pro nulla reputatur, si ad totum orbem exiguas istas montium prominentias referas.

4. *Mensura sua*) i. e. iusta & vera.

&

& vertices æterna niue obsessi, nihilominus in imo sunt, & propius quidem soli est mons, quam campus aut vallis; sed sic, quo modo est pilus pilo crassior. Isto enim modo, & arbor alia magis quam alia dicetur vicina cælo: quod falsum est: quia inter pusilla non potest esse magnum discrimen, nisi dum inter se comparantur. Vbi ad collationem immensi corporis ventum est, nihil interest quanto alterum altero sit maius: quia etiamsi magno discrimine, tamen minima vincuntur. 5)

CAP. XII. Sed vt ad propositum reuertar, propter has quas retuli caussas, plerisque placuit, in ea parte aëris niuem concipi, quæ vicina terris est: & ideo minus alligari, quia minore frigore coit. Nam vicinus aër & plus habet frigoris, quam vt in aquam & imbrem transeat, & minus quam vt duretur in grandinem. Hoc medio frigore non nimis intento niues fiunt coactis aquis.

CAP. XIII. Quid istas, inquis, ineptias, quibus nec litterarior fit quisquam, nec melior, tam operose persequeris? Quomodo fiant niues, dicis: cum multo magis ad nos dici a te pertineat, quare emendæ non sint niues. 1) Iubes me cum luxuria litigare. Quotidianum istud & sine effectu iurgium est. Litigemus tamen: etiamsi superior futura est, pugnantes ac reluctantes vincat. Quid porro? Hanc ipsam inspectionem naturæ nihil iudicas ad id, quod vis, conferre? Cum quærimus, quomodo nix fiat, & dicimus illam pruinæ similem habere naturam, plus illi spiritus quam aquæ inesse, non putas exprobari illis;

5. *Etiamsi magno discrimine, tamen minima vincuntur*) licet inter ipsa magnum sit discrimen in se spectata & ad se inuicem relata; discrimen tamen ipsum in minimis est, quod adeo ad totum mundum relatum magnum esse nequeat.

1. *Emendæ non sint niues*) quod faciebant luxui dediti ad refrigeranda vina.

cum emere aquam turpe sit, si nec aquam quidem emunt 2)? Nos vero quaeramus potius, quomodo fiant niues, quam quomodo seruentur: quoniam non contenti vina diffundere 3) veterana, & per sapores aetatesque disponere, inuenimus quomodo stiparemus niuem, vt ea aestatem euinceret, & contra anni feruorem defenderetur loci frigore. Quid hac diligentia consecuti sumus? Nempe vt gratuitam mercemur aquam. 4) Nobis dolet, quod spiritum, quod solem emere non possumus, quod hic aër etiam delicatis diuitibusque ex facili nec emptus venit. O quam nobis male est, quod quidquam a rerum natura in medio relictum est 5)! Hoc quod illa fluere & patere omnibus voluit, cuius haustum vitae publicum fecit; hoc quod tam homini, quam feris auibusque, & inertissimis animalibus, in vsum large ac beate profudit, contra se ingeniosa luxuria 6) redegit ad pretium. Adeo nihil potest illi placere, nisi carum. Vnum hoc erat, quod diuites in aequum turbae deduceret, quo non possent antecedere pauperrimum. Illi cui diuitiae molestae sunt, excogitatum est, quemadmodum etiam aqua caperet luxuriam. Vnde ad hoc peruentum sit, vt nulla nobis aqua satis frigida videretur quae flueret, dicam.

2. *Nec aquam quidem*) sed materiam tenuem magis & vilem aërem scilicet & spiritum, cuius plus quam aquae niui inesse paullo ante dixit.

3. *Vina diffundere*) diffundi vinum dicitur, cum e maioribus doliis in amphoras effunditur, quo aetatem ferat & seruetur.

4. *Vt gratuitam mercemur aquam*) vt aquam etiam, sine pretio alias omnium vsui expositam, venalem faciamus & pretiosam.

5. *In medio relictum est*) omnibus patet.

6. *Contra se ingeniosa luxuria*) luxuria ipsa sibi ingenio suo nocens, & pretiosa reddens quae ad luxum pertinent.

Quam-

Quamdiu ſanus & ſalubris cibi capax ſtomachus eſt, impleturque, non premitur, naturalibus fomentis contentus eſt. Vbi quotidianis cruditatibus non temporis æſtus, ſed ſuos ſentit, vbi ebrietas continua viſceribus inſedit, & præcordia bile, in quam vertitur, torret, aliquid neceſſario quæritur, quo æſtus ille frangatur, qui ipſis aquis incaleſcit, remediis incitat vitium. Itaque non æſtate tantum, ſed & media hieme niuem hac cauſſa bibunt. Quæ huius rei cauſſa eſt, niſi inteſtinum malum, & luxu corrupta præcordia, quibus nullum interuallum vnquam quo interquieſcerent, datum eſt, ſed prandia cœnis vsque in lucem perductis ingeſta ſunt, 7) & diſtentos copia ferculorum ac varietate comeſſatio 8) altius merſit? Deinde numquam intermiſſa intemperantia, quidquid ante decoxerat, efferauit, & in deſiderium ſemper noui rigoris accendit. Itaque quamuis cœnationem 9) velis ac ſpecularibus 10) muniant, & igne multo doment hiemem, nihilominus ſtomachus ille ſolutus, & æſtu ſuo languidus, quærit aliquid quo erigatur. Nam ſicut animo relictos ſtupentesque frigida ſpargimus, vt ad ſenſum ſui redeant: ita viſcera iſtorum vitiis torpentia nihil ſentiunt, niſi frigore illa vehementiore percuſſeris. Inde eſt, inquam, quod nec niue contenti ſunt, ſed glaciem, velut certior illi ex ſolido rigor ſit, exquirunt, ac ſæpe repetitis aquis

7. *Prandia cœnis vsque in lucem perductis ingeſta ſunt*) prandium cœnæ ingeritur, quando ventriculo, cœna in noctem multam aut lucem diei ſequentis producta, grauato & nauſeabundo iniicitur. *Fromond.*

8. *Comeſſatio*) eſt proprie intempeſtiuus cibi poſt cœnam vſus.

9. *Cœnationem*) cœnaculum, quod ſæpe iſta vox notat noſtro.

10. *Specularibus*) vid. ad lib. de prouid. c. 4. & epiſt. 90.

di-

diluunt: quæ non e summo tollitur, sed vt vim maiorem habeat, & pertinacius frigus, ex abdito effoditur. Itaque ne vnum quidem eius est pretium: sed habet institores aqua, & annonam, 11) pro pudor! variam. Vnguendarios Lacedæmonii vrbe expulerunt, & propere cedere finibus suis iusserunt, quia oleum disperderent. Quid illi fecissent, si vidissent reponendæ niuis officinas, & tot iumenta portandæ aquæ deseruientia, cuius colorem saporemque paleis, quibus custodiunt, inquinant? At dii boni, quam facile est exstinguere sitim sanam! Sed quid sentire possunt emortuæ fauces, & occallatæ cibis ardentibus? Quemadmodum nihil illis satis frigidum, sic nihil satis calidum est. Sed ardentes boletos, & raptim condimento suo mersatos, demittunt pene fumantes, quos deinde restignant niuatis potionibus. Videbis, inquam, quosdam graciles, & palliolo focalique 12) circumdatos pallentes & ægros, non sorbere solum niuem, sed etiam esse, 13) & frusta eius in scyphos suos deiicere, inter ipsam bibendi moram. Sitim istam esse putas? Febris est: & quidem eo acrior, quod non tactu venarum, nec in cutem effuso calore deprehenditur. Sed cor ipsum excoquit luxuria inuictum malum, & ex molli fluidoque durum atque patiens. 14) Non intelligis, omnia consuetudine vim suam perdere? Itaque nix ista, in qua etiam-

11. *Annonam*] prout enim hyeme densa aut rara concreuisset glacies, caritas eius in æstate erat aut vilitas.

12. *Palliolo focalique*) quæ sunt vestes valetudinariorum. Vid. Quintilian. L. XI. c. 3. Horat. L. II. Sat. III.

13. *Esse*) edere.

14. *Ex molli fluidoque durum atque patiens*) luxuriosi enim molles & fluxi, sed duri tamen ac pertinaces aduersus medicinam, qua reduci se ad sanam mentem non sinunt. *Fremond.*

[redacted]

num natatis, eo peruenit vſu, & quotidiana ſtomachi ſeruitute, vt aquæ locum obtineat. Aliquid adhuc quærite illi frigidius, quia pro nihilo eſt familiaris rigor.

LIBER QVINTVS.

In quo de ventis & aëris motu agitur.

Argumentum.

Differit, quid ventus. Democritum refellit, qui cenſet ventum eſſe, cum multa & conferta atomi in anguſto inani ita ſe comprimunt, vt ſuperfundatur. Igitur ventum fieri potius, partim aëre a ſole extenuato ac diffuſo, partim, quia aër animal eſt, & vim ſe mouendi ac flabellandi habet. Tota deinde doctrina ventorum, tam communium XII, quam prouincialium. Declinat denique ſub finem ſuo more in hominum mores, qui ventis ad cuſtodiendam cæli terrarumque temperiem, ad prudentiam comparandam & noſcenda tranſmarina a Deo datis, ad bella, ambitionem, & auaritiam abutimur. Vnde in incerto ponit, an naſci magis ventos, quam non naſci, profuerit: quod de Iulio Cæſare Liuius olim dixit.

CAPVT I.

VEntus eſt fluens aër. Quidam ita definierunt. Ventus eſt aër fluens in vnam partem. Hæc definitio videtur diligentior: quia numquam aër tam immobilis eſt, vt non in aliqua ſit agitatione. Sic tranquillum mare dicitur, cum leuiter commouetur, nec in vnam partem inclinatur. Itaque ſi legeris Cum

Cum placitum ventis staret mare:

scito illud non stare, sed succuti leuiter: & dici tranquillum, quia nec huc nec illo impetum capiat. Idem & de aëre iudicandum est, non esse vmquam immobilem, etiamsi quietus sit. Quod ex hoc intelligas licet. Cum sol in aliquem clausum locum infusus est, videmus corpuscula minima in aduersum ferri, alia sursum, alia deorsum, varie concursantia. Ergo parum diligenter comprehendet quod vult, qui dixerit, Fluctus est maris agitatio: quia tranquillum quoque agitatur. At ille abunde sibi cauerit, cuius hæc definitio fuerit: Fluctus est maris in vnam partem agitatio. Sic in hac quoque re, de qua cum maxime quærimus, non circumscribetur: qui ita se gesserit, vt dicat: Ventus est fluens aër in vnam partem: aut, Ventus aër est fluens impetu, aut vis aeris in vnam partem euntis, aut cursus aëris aliquo concitatior. Scio quid responderi pro definitione altera possit. Quid necesse est adiicere te, in vnam partem fluens aer? Vtique enim quod fluit, in vnam partem fluit. Nemo aquam fluere dicit, si tantum intra se mouetur, sed si aliquo fertur. Potest ergo aliquid moueri, & non fluere: at e contrario non potest fluere, nisi in vnam partem. Sed siue hæc breuitas satis a calumnia tuta est, hac vtamur: siue aliquis circumspectior est, verbo non parcat, cuius adiectio cauillationem omnem poterit excludere. Nunc ad ipsam rem accedamus, quoniam satis de formula disputatum est.

CAP. II. Democritus ait, cum in angusto inani multa sunt corpuscula, quæ ille atomos vocat, sequi ventum. At contra, quietum & placidum aeris statum esse, cum in multo inani pauca sunt corpuscula. Nam quemadmodum in foro aut vico quamdiu paucitas est, sine tumultu ambulatur: vbi turba in angu-

stum concurrit, aliorum in alios incidentium rixa fit: sic in hoc quo circumdati sumus spatio, cum exiguum locum multa corpora impleuerint, necesse est alia aliis incidant, & impellantur ac repellantur, implicenturque & comprimantur, ex quibus nascitur ventus, cum illa quae colluctabantur, incubuere, & diu fluctuata ac dubia inclinauere se. At vbi in magna laxitate corpora pauca versantur, nec arietare 1) possunt, nec impelli.

CAP. III. Hoc falsum esse, vel ex eo colligas licet, quod tunc interim minime ventus est, cum aër nubilo grauis est. Atqui tunc plurima corpora se in angustum contulere: & inde spissatarum nubium grauitas est. Adiice nunc, quod circa flumina & lacus frequens nebula est, arctatis congestisque corporibus, nec tamen ventus est. Interdum vero tanta caligo effunditur, vt conspectum in vicino stantium eripiat: quod non eueniret, nisi in paruum locum corpora se multa compellerent. Atqui nullum tempus magis, quam nebulosum, caret vento. Adiice nunc, quod e contrario venit 1), vt sol matutinum aëra spissum & humidum ortu suo tenuet. Tunc surgit aura, cum datum est laxamentum corporibus, & stipatio illorum ac turba resoluta est.

CAP. IV. Quomodo, inquis, ergo venti fiunt, quos non negas fieri? Non vno modo. Alias enim terra ipsa magnam vim aëris eiicit, & ex abdito spirat: alias cum magna & continua ex imo euaporatio in altum agit 1) quae emiserat, immutatio ipsa halitus mixti in ventum vertitur. Illud enim nec vt credam, mihi persuaderi potest, nec vt taceam: quo-

1. *Arietare*) in se mutuo arietum ad instar concurrere.
1. *Quod e contrario venit*) quod argumentum contrarii est rare facto scilicet potius aëre ventum oriri.
1. *Agit*) egit ex MSS. restituit *Gronov*.

mo-

modo in nostris corporibus ex cibo fit inflatio, quae non sine magna narium iniuria emittitur, & ventrem interdum cum sono exonerat, interdum secretius: sic putant & hanc magnam rerum naturam alimenta mutantem emittere spiritum. Bene nobiscum agitur, quod semper concoquit 2): alioquin immundius aliquid timeremus. Numquid ergo hoc verius est, dicere, multa ex omni parte terrarum & assidua ferri corpuscula: quae, cum coaceruata sunt, deinde extenuari sole coeperint, quia omne quod in angusto dilatatur, spatium maius desiderat, ventus exsistit?

CAP. V. Quid ergo? hanc solam esse caussam venti existimas, aquarum terrarumque euaporationes? Ex his grauitatem aëris fieri, deinde solui impetu, cum quae densa steterant, vt est necesse, extenuata nituntur in ampliorem locum? Ego vero & hanc iudico. 1) Ceterum illa est longe verior caussa, valentiorque, habere aëra naturalem vim mouendi se: nec aliunde concipere, sed inesse illi vt aliarum rerum, ita huius potentiam. An hoc existimas, nobis quidem datas vires esse, quibus nos moueremus, aëra autem inertem, inagitabilem relictum esse? cum aqua motum suum habeat; etiam ventis quiescentibus: nec enim aliter animalia edere posset. Muscum quoque innasci aquis, & herbosa quaedam videmus, summo innatantia.

CAP. VI. Est ergo aliquid in aqua vitale. De aqua dico? Ignis 1) qui omnia consumit, quaedam

2. *Concoquit*) quod natura sic terram venti odorem consumit, non aliter quam in humanis corporibus fit. *Fromond.*

1. *Ego vero & hanc indico*) hanc quidem & ipse caussam agnosco, sed non solam.

1. *Ignis*) plane gemina habet Aristot. Lib. XI. c. 36.

etiam creat: & quod videri non poteſt ſimile veri, ſed tamen verum eſt, animalia igne generantur. Habet ergo aliquam vim talem aer, & ideo modo ſpiſſat ſe, modo expandit & purgat: alias contrahit, alias diducit, ac differt. Hoc ergo intereſt inter aera & ventum, quod inter lacum & flumen. Aliquando per ſe ipſe ſol cauſſa venti eſt, fundens rigentem aëra, & ex denſo coactoque explicans.

CAP. VII. In vniuerſum de ventis diximus: nunc viritim incipiemus illos excutere. 1) Fortaſſe apparebit quemadmodum fiant, ſi apparuerit, quando & vnde procedant. Primum ergo antelucanos flatus inſpiciamus, qui aut ex fluminibus, aut ex conuallibus, aut ex aliquo ſinu feruntur. Nullus ex his pertinax 2) eſt, ſed cadit fortiore iam ſole: nec fertur vltra terrarum adſpectum. 3) Hoc ventorum genus incipit vere, nec vltra æſtatem durat. Et inde maxime venit, vbi aquarum plurimum & montium eſt. Plana licet abundent aquis, tamen carent aura: hac dico, quæ pro vento valet. 4)

CAP. VIII. Quomodo ergo talis flatus concipitur, quem Græci ἐγκολπίαν 1) vocant? Quidquid ex ſe paludes & flumina emittunt (id autem & mul-

1. *Viritim incipiemus illos excutere)* de his omnibus, quæ hoc loco de ventorum varietate narrantur, vid. Plinium L. 2. c. 45. vsque ad c. 50. & Gellium L. 2. c. 21. *Muret.*

2. *Pertinax)* durabilis.

3. *Nec fertur vltra terrarum adſpectum)* non vltra terræ adſpectum, i. e. quatenus oculus in terræ ſuperficie adſpectum extendit, fertur & exit. *Fromond*

4. *Quæ pro vento valet,)* quæ venti nomen mereri poſſit. *Fromond.*

1. ἐγκολπίαν) quia e ſinu erumpit. Meminit etiam Apulei. Lib. de mundo. *Id.*

tum

tum est, & assiduum) per diem solis alimentum est: 2) nocte non exhauritur, sed montibus inclusum, in vnam regionem colligitur. Cum illam impleuit, & iam se non capit, sed exprimitur aliquo, & in vnam partem procedit: hic ventus est. Itaque eo incumbit, quo liberior exitus inuitat, & loci laxitas, in quam coaceruata incurrant. Huius rei argumentum est, quod prima noctis parte non spirat. Incipit enim fieri tunc illa collectio, quæ cira lucem iam plena est, & onerata quærit quo defluat: & eo potissimum exit, vbi plurimum vacui est, & magna ac patens area. Adiicit autem ei stimulos ortus solis, feriens gelidum aera. Nam etiam antequam appareat, lumine ipso valet: & nondum quidem aera radiis impellit, iam tamen lacessit & irritat, luce præmissa. 3) Nam cum ipse processit, alia superius rapiuntur, 4) alia diffunduntur tepore. Ideo non vltra matutinum illis datur flare. omnis illorum vis conspectu solis extinguitur: etiamsi violentiores flauere, circa medium tamen diem relanguescunt: nec vmquam vsque in meridiem aura producitur. Alia autem imbecillior ac breuior est, prout valentioribus minoribusue collecta caussis est.

CAP. IX. Quare tamen tales venti vere & æstate validiores sunt? Leuissimi enim cetera parte anni, nec qui vela impleant, surgunt. Quia ver aquosius est, & ex plurimis aquis, locisue ob humidam cæli naturam saturis & redundantibus, maior euaporatio est. At quare æstate æque profunditur? Quia post

2. *Per diem solis alimentum est)* astra enim vaporibus pasci Stoicis creditum.

3. *Luce præmissa)* luce quæ ipsius adscensum supra horizontem antecedit.

4. *Superius rapiuntur)* nimio calore rarefacta. *Fromond.*

occasum solis remanet diurnus calor, & magna noctis parte perdurat: qui reuocat exeuntia, ac vehementius trahit; quidquid ex his sponte reddi solet 1): deinde non tantum habet virium, vt quod euocauit, absumat. Ob hoc diutius corpuscula emanare solita, & efflari, terra ex se atque humor emittit. Facit autem ventum sol ortus, non calore tantum, sed etiam ictu. Lux enim (vt dixi) quae solem antecedit, nondum aëra calefacit, sed percutit tantum: percussus autem in latus cedit. Quamquam ego ne illud quidem concesserim, lucem ipsam sine calore esse, cum ex calore fiat. Non habet forsitan tantum teporis, quantum actu 2) appareat. Opus tamen suum facit, & densa diducit ac tenuat. Praeterea loca, quae aliqua iniquitate naturae ita clausa sunt, vt solem accipere non possint, illa quoque nubila & tristi luce calefiunt, & per diem minus quam noctibus rigent. Etiamnum natura calor omnis abigit nebulas, & a se repellit. Ergo sol quoque idem facit. Et ideo quibusdam videtur, inde flatus esse, vnde sol. Hoc falsum esse ex eo apparet, quod aura in omnem partem vehit, & contra ortum plenis velis nauigatur. Quod non eueniret, si semper ventus ferretur a sole.

CAP. X. Etesiae quoque, qui in argumentum a quibusdam aduocantur, non nimis propositum adiuuant. Dicam primum quid illis placeat: deinde, cur displiceat mihi. Etesiae, inquiunt, hieme non sunt: quia breuissimis diebus sol desinit, priusquam frigus euincatur. Itaque niues & ponun-

1. *Quicquid ex his sponte reddi solet*) terra enim & aqua semper sponte sua corpuscula quaedam heterogenea & leuiora exhalant.

2. *Actu*) *tactu* leg. *Fromond.*

tur

tur & durantur. Æstate incipiunt flare, cum & longius extenditur dies, & recti in nos radii diriguntur. Veri ergo simile est, concussas calore magno niues plus humidi efflare. Item terras exoneratas niue, retectasque spirare liberius. Itaque plura ex Septemtrionali parte cæli corpora exire, & in hæc loca quæ submissiora 1) ac tepidiora sunt, deferri. Sic impetum Etesias sumere: & ob hoc a solstitio illis initium est, vltraque ortum Caniculæ non valent: quia iam multum e frigida cæli parte in hanc egestum est. At sol mutato cursu 2) in nostram rectior tenditur; & alteram partem aëris attrahit, aliam vero impellit. Sic ille Etesiarum flatus æstatem frangit: & a mensium feruentissimorum grauitate defendit.

CAP. XI. Nunc, quod promisi, dicendum est, quare Etesiæ illos non adiuuent, nec quidquam huic conferant caussæ. Dicimus autem luce auram incitari, eandem subsidere, cum illam sol attigit. Atqui Etesiæ ob hoc somniculosi a nautis, & delicati vocantur, quod (vt ait Gallio) mane nesciunt surgere: eo tempore incipiunt prodire, quo ne pertinax quidem aura est. quod non accideret, si vt auras, ita illos sol comminueret. Adiice nunc, quod si caussa illis flatus est, spatium diei ac longitudo, etiam ante solstitium flarent, cum longissimi dies sunt, & cum ma-

1. *Submissiora*) ex opinione veterum, quam tradit Virgil. Georg. I.

Mundus vt ad Scythiam Ripheasque arduus arces
Consurgit, premitur Libyæ deuexus in Austros, Gronou.

2. *At sol mutato cursu*) Seneca hoc vult: *at sol rectior* (quando in cancro directioribus radiis nos ferit) *mutato cursu* (cum iam versus æquatorem se reflectit) *a nostra* (parte Septemtrionali) *auertitur*. Tunc autem *alteram partem* (Septemtrionalem & nostram) *aëris attrahit* post se, *aliam vero* (meridionalem) *impellit* & agit ante se. *Fromond.*

[redacted]

xime niues tabeſcunt. Iulio enim menſe iam diſpoliata ſunt omnia, aut certe admodum pauco iacent adhuc ſub niue.

CAP. XII. Sunt quædam genera ventorum, quæ ruptæ nubes & in pronum ſolutæ emittunt. Hos Græci ventos ἐκνεφίας vocant. Qui hoc (vt puto) modo fiunt. Cum magna inæqualitas ac diſſimilitudo corporum, quæ vapor terrenus emittit, in ſublime eat, & alia ex his corporibus ſicca ſint, alia humida: ex tanta diſcordia corporum inter ſe pugnantium, cum in vnum conglobata ſunt, veriſimile eſt quaſdam cauas effici nubes, & interualla inter illas relinqui fiſtuloſa, & in modum tibiæ anguſta. His interuallis tenuis includitur ſpiritus: qui maius deſiderat ſpatium, cum euerberatus curſu parum libero incaluit: & ob hoc amplior fit, ſcinditque cingentia, & erumpit in ventum: qui fere procelloſus eſt, quia superne demittitur, & in nos cadit vehemens & acer: quod non fuſus, nec per apertum venit, ſed laborat, & iter ſibi vi ac pugna parat. Hic fere breuis flatus eſt. Quia receptacula nubium per quæ ferebatur, ac munimenta perrumpit; ideo tumultuoſus venit aliquando, non ſine igne ac ſono cæli. Hi venti multo maiores diuturnioreſque ſunt, ſi alios quoque flatus ex eadem cauſſa ruentes in ſe abſtulere, & in vnum confluxere plures: ſicut torrentes modicæ magnitudinis eunt, quamdiu ſeparatis ſuus curſus eſt: cum vero plures in ſe aquas conuertere, fluminum iuſtorum ac perennium magnitudine excedunt. Idem credibile eſt fieri & in procellis, vt ſint breues quamdiu ſingulæ ſunt: vbi vero ſociauere vires, & ex pluribus cæli partibus eliſus ſpiritus eodem ſe contulit, & impetus illis accedit, & mora.

CAP. XIII. Facit ergo ventum reſoluta nubes: quæ pluribus modis ſoluitur. Nonnumquam conglo-

lobationem illam spiritus rumpit, inclusi & in exi-um nitentis luctatio: nonnumquam calor, quem modo sol fecit, modo ipsa arietatio magnorum inter : corporum, & attritus. Hoc loco, si tibi videtur, uæri potest, cur turbo fiat. Euenire in fluminibus olet, vt quamdiu sine impedimento feruntur, sim-lex & rectum illis iter sit: vbi incurrere in aliquod xum ad latus ripæ prominens, retorquentur, & orbem aquas sine exitu flectunt, ita vt circumlatæ se sorbeantur, & verticem efficiant. Sic ventus, uamdiu nihil obstitit, vires suas effundit. Vbi ali-uo promontorio repercussus est, aut vi locorum eeuntium 1) in canalem deuexum tenuemque collec-tus: sæpius in se volutatur, similemque illis, quas di-imus conuerti, aquis facit verticem. Hic ventus rcumactus, & eundem ambiens locum, & se ipse ertigine concitans, turbo est. Qui si pugnacior t, ac diutius volutatur, inflammatur, & efficit uem πρηστῆρα 2) Græci vocant. Hic est igneus tur-o. Hi 3) fere omnia pericula venti erupti de nu-ibus produnt, quibus armamenta rapiantur, & toti e naues in sublime tollantur. Etiamnum quidam enti diuersos ex se generant, & impulsum aera in lias quoque partes, quam in quas ipsi inclinaue-e, dispergunt. Illud quoque dicam, quod mihi ccurrit, quemadmodum stillicidia, quamuis iam clinent se & labantur, nondum tamen effecere la-sum, sed vbi plura coiere & turba vires dedit, tunc uere & ire dicuntur: sic quamdiu leues sunt aeris otus, agitati pluribus locis, nondum ventus est;

1. *Coeuntium*) sese contrahentium.

2. πρηστῆρα) quasi dicas ventum inflammatum. vid. de o Aristoteles Lib. III. Meteor. c. I.

3. *Hi*) sc. presteres, produnt omnia argumenta, ex qui-us pateat eos ex nubibus erupisse.

tunc

tunc esse incipit, cum omnes illos miscuit, & in vnum impetum contulit. Spiritum a vento modus 4) separat: vehementior enim spiritus ventus est; inuicem spiritus leuiter fluens aër.

CAP. XIV. Repetam nunc quod in primo 1) dixeram, edi e specu ventos, recessuque interiore terrarum. Non tota solido contextu terra in vnum 2) vsque fundatur, sed multis partibus caua,

---- *& cæcis suspensa latebris.*

alicubi habet inania sine humore. Ibi etiam si nulla lux 3) discrimen aëris monstrat, dicam tamen nubes nebulasque in obscuro consistere. Nam ne hæ quidem supra terras, quia videntur, sunt: sed quia sunt, videntur. Illic quoque nihilominus ob id sunt, quod non videntur. Flumina illic scias licet, nostris paria, sublabi: alia leuiter ducta, alia in confragosis locis præcipitando sonantia. Quid ergo? non illud æque dabis, esse aliquos & sub terra lacus, & quasdam aquas sine exitu stagnare? Quæ si ita sunt, necesse est & illud, aëra onerari 4), oneratumque incumbere, & ventum propulsu suo concitare. Et ex illis ergo subterraneis nubibus sciemus nutriri inter obscura flatus, cum tantum virium fecerint, quanto aut terræ obstantia auferant, aut aliquod apertum ad hos efflatus iter occupent, & per hanc cauernam in nostras sedes efferantur. Illud vero manifestum est, magnam esse sub terris vim sulphuris, & alio-

4. *Modus*) magnitudo & quantitas. *Fromond.*

1. *In primo*) in principio, vt *a primo.* *Gronov.*

2. *Vnum*) *imum* legit *Fromond.*

3. *Etiamsi nulla lux &c.*) etiamsi lucis defectus discrimen aëris oculis ibi non sistat, ratione tamen persuasus dico nubes & nebulas ibi esse.

4. *Onerari*) impleri vapore & halitu aquarum illarum subterranearum. *Fromond.*

rum

rum non minus ignem alentium. Per hoc loca cum se, exitum quærens, spiritus torsit, accendat flammam ipso affrictu necesse est. Deinde flammis latius fusis, etiam si quid ignaui aëris erat, extenuatum moueri, & viam cum fremitu vasto atque impetu quærere. Sed hoc diligentius persequar, cum quæram de motibus terræ.

CAP. XV. Nunc mihi permitte narrare fabulam. Asclepiodotus 1) auctor est, demissos quam plurimos a Philippo in metallum antiquum olim destitutum, vt exploraret quæ vbertas eius esset, qui statusque an aliquid futuris reliquisset vetus auaritia: descendisse illos cum multo lumine, & multos duraturo dies: deinde longa via fatigatos, vidisse flumina ingentia, & conceptus aquarum inertium vastos, pares nostris, nec compressos quidem terra supereminente 2), sed liberæ laxitatis, non sine horrore visos. Cum magna hæc legi voluptate. intellexi enim seculum nostrum, non nouis vitiis, sed iam inde antiquitus traditis laborare: nec nostra ætate primum auaritiam, venas terrarum lapidumque rimatam, in tenebris male abstrusa quæsisse. Illi quoque maiores nostri, quos celebramus laudibus, quibus dissimiles querimur nos esse, spe ducti, montes ciciderunt, & supra lucrum sub ruina steterunt. 3) Ante Philippum Macedonem reges fuere, qui pecuniam in altissimis vsque latebris sequerentur, & reli-

1. *Asclepiodotus*) de quo & L. VI. c. 17.

2. *Supereminente*) leg. *superimminente*. Hoc est, quibus terra non de proximo incumberet, sed ingenti & alto fornice superfuspenderetur. *Gronov.*

3. *Supra lucrum sub ruina steterunt*) in specubus illis subterraneis supra aurum quidem & metalla, sed sub ruina impendentium fornicum cum periculo steterunt. *Fromond.*

meliotis, a qua se auerterit. Nulli erg
tam grauis est, quam istis supra quos
terrarum pondus iniecit, quibus abstr
in imo, vbi illud malum virus latitat
descendere ausi sunt, vbi nouam reri
terrarumque pendentium habitus, ve
eum inane experientur, & aquarum
4) horridos fontes, & altam perpetu
Deinde cum ista fecerint, inferos m

CAP. XVI. Sed vt ad id, de quo a
venti quatuor sunt, in ortum, occasi
septemtrionemque diuisi. Céteri, qu
nibus appellamus, his applicantur.

Eurus ad auroram Nabathaaque regi
Persidaque, & radiis iuga subdita
Vesper & occiduo qua littora sole t
Proxima sunt Zephyro. Scythiam se
Horrifer inuasit Boreas. contraria te
Nubibus assiduis, pluuiaque madescit

Vel, si breuius illos complecti mauis

Vna Eurusque Notusque ruunt, creberque procellis Africus: - - - -

k qui locum in illa rixa 2) non habuit, Aquilo. Quidam illos duodecim faciunt. Quatuor enim cæli artes in ternas diuidunt, & singulis ventis binos suffectos 3) dant. Hac arte Varro, vir diligens, illos rdinat: nec sine caussa. Non enim eodem semper oco sol oritur, aut occidit. Sed alius est ortus ocasusque æquinoctialis (bis autem æquinoctium est:) lius solstitialis 4), alius hibernus. Qui surgit ab riente æquinoctiali, subsolanus apud nos dicitur: ræci illum ἀφηλιώτην vocant. Ab oriente hiberno urus exit: quem nostri vocauere Vulturnum. t Liuius hoc illum nomine appellat, in illa pugna omanis parum prospera, in qua Hannibal & contra olem orientem exercitum nostrum, & contra venum constituit: cum venti adiutorio ac fulgoris prætringentis oculos hostium vicit. Varro quoque hoc omen vsurpat. Sed & Eurus 5) iam ciuitate donaus est, & nostro sermoni non tamquam alienus interuenit. Ab oriente solstitiali excitatum, Græci καικίαν appellant: apud nos sine nomine est. 6) Æquinoctialis occidens Fauonium mittit: quem Zephyum esse dicent tibi, etiam qui Græce nesciunt loqui.

2. *In illa rixa*) qui omissus est in isto quem Poeta describit entorum concursu.

3. *Suffectos*) quos collaterales quidam vocant.

4. *Solstitialis*) solsticium fere æstiuam solis stationem noat, quamuis & hyberna detur, quam *brumæ* nomine plerumue designant.

5. *Eurus*) nam Græcum hoc nomen origine est.

6. *Apud nos sine nomine est*) Aquilonem tamen appellat Gellius Lib. II. c. 22. & Apuleius: at Plinius H. N. L. II. c. 47. Aquilonem medium inter septemtrionem & ortum solstitialem constituit.

A solstitiali occidente Corus venit, qui a
dam Argestes dicitur. Mihi non videtur:
ri violenta vis est, & in vnam partem rapa
stes fere mollis est, & tam euntibus commu
redeuntibus. Ab occidente hiberno Africu
dus & ruens, apud Græcos λὴψ dicitur.
trionali latere summus est Aquilo, medi
trio, imus Thrascias. Huic deest apud n
lum. A meridiano axe Euronotus est, d
tus, Latine Auster. deinde Libonotus, qui
sine nomine est.

CAP. XVII. Placet autem duodecim
se: non quia vbique tot sint (quosdam eni
tio terrarum excludit) sed quoniam plures
sunt. Sic casus sex dicimus: non quia om
sex recipit, sed quia nullum plures quam
duodecim ventos esse dixerunt, hoc secuti s
dem ventorum esse, quot cæli discrimina.
enim diuiditur in circulos quinque, qui p
cardines eunt. Est septemtrionalis, 1) e
lis, 2) est æquinoctialis, 3) est brumali
contrarius septemtrionali. 5) His sex
dit, qui superiorem partem mundi ab inf
cernit. Vt scis enim, dimidia pars mundi s
pra, dimidia infra est. Hanc lineam, qu
perta & occulta est, Græci ὁρίζοντα vocant
finitorem dixere, alii finientem Adiici
ad hunc meridianus circulus, qui horizo
angulis secat. Ex his quidam circuli in t

1. *Septemtrionalis)* qui nobis dicitur Circulus
2. *Solstitialis)* Tropicus Cancri.
3. *Æquinoctialis)* æquator.
4. *Brumalis)* Tropicus Capricorni.
5. *Contrarius septemtrionali)* Circulus Antarctic

int, & alios interuentu suo scindunt. Necesse n est, tot aeris discrimina esse, quot partes. Er-)rizon siue finiens circulus, quinque illos orbes, modo dixi fieri, secat, 6) & efficit decem partes, que ab ortu, quinque ab occasu. Meridianus lus, qui in horizonta incurrit, regiones duas iicit. Sic duodecim aer discrimina accipit, & em facit ventos. Quidam sunt quorumdam lo-m proprii, qui non transmittunt, sed in proxi-i ferunt. 8) Non est illis a latere vniuersi mundi tus. 9) Atapulus Apuliam infestat, Calabriam K, Athenas Sciron, Pamphyliam Catægis, Gal- Circius: cui ædificia quassanti, tamen incolæ as agunt, tamquam salubritatem cæli sui debe-:i. Diuus certe Augustus templum illi, cum in a moraretur, & vouit & fecit. Infinitum est, gulos velim persequi. Nulla enim propemo- regio est, quæ non habeat aliquem flatum ex scentem, & circa se cadentem.

AP. XVIII. Inter cetera itaque Prouidentiæ a, hoc quoque aliquis, vt dignum admiratione xerit. Non enim ex vna caussa ventos, aut in-t, aut per diuersa dispofuit: sed primum vt aëra sinerent pigrescere, sed assidua vexatione vtilem lerent, vitalemque tracturis. Deinde vt imbres s subministrarent, iidemque nimios compesce-. Nam modo adducunt nubes, modo diducunt, er totum orbem pluuiæ diuidi possent. In Ita- Auster impellit, Aquilo in Africam reiicit: Ete-

Secat) in sphæra nimirum obliqua.
Regiones duas) Septemtrionis sc. & Austri. *Fromond.*
Ferunt) potius *feruntur*, ibique deficiunt & exspirant.

Non est illis a latere vniuersi mundi impetus) non veni- ab vltimo Horizonte, sed e vicino nascuntur. *Id.*

fiae non patiuntur apud nos nubes consistere. Iidem totam Indiam & Æthiopiam continuis per id tempus aquis irrigant. Quid, quod fruges percipi non possunt, nisi flatu superuacua admixta seruandis ventilarentur, nisi esset quod segetem excitaret, & latentem frugem, ruptis velamentis suis, quae folliculos agricolae vocant, adaperiret? Quid, quod omnibus inter se populis commercium dedit, & gentes dissipatas locis miscuit? Ingens naturae beneficium, si illud in iniuriam suam non vertat hominum furor. Nunc quod de Caesare olim maiore vulgo dictitatum est, & a Tito Liuio positum, in incerto esse, vtrum illum magis nasci reip. profuerit, an non nasci 1); dici etiam de ventis potest: adeo quidquid ex illis vtile & necessarium est, non potest his repensari, quae in perniciem suam generis humani dementia excogitat. Sed non ideo non sunt ista natura sua bona, si vitio male vtentium nocent. Nimirum in hoc Prouidentia, ac dispositor ille mundi Deus aëra ventis exercendum dedit, & illos ab omni parte, ne quid esset situ squalidum, effudit: non vt nos classes partem freti occupaturas compleremus milite armato, & hostem in mari aut post mare inquireremus. Quae nos dementia exagitat, & in mutuum componit exitium? Vela ventis damus bellum petituri, & periclitamur periculi caussa. 2) Incertam fortunam experimur: vim tempestatum nulla ope humana superabilem, mortem sine spe sepulturae. Non erat tanti, si ad pacem per ista veheremur. Nunc autem cum

1. *Vtrum illum magis nasci Reipub. profuerit, an non nasci)* Illud ob auctum Gallia Romae imperium, hoc ob libertatem eius oppressam. *Gronov.*

2. *Periclitamur periculi caussa)* per vnum periculum aliud quaerimus. Fromond.

cur

quaesierimus tot scopulos latentes, & insidias vadosi maris; cum effugerimus procellosos desuper montes, in quos praeceps nauigantes ventus impingit; cum inuolutos nubilo dies, & nimbis ac tonitruis horrendas noctes, cum turbinibus diuulsa nauigia: quis erit huius laboris ac metus fructus? quis nos fessos tot malis portus excipiet? Bellum scilicet, & obuius in littore hostis, & trucidandae gentes tracturae magna ex parte victorem, & antiquarum vrbium flamma. Quid in arma cogimus populos? quid exercitus scribimus, directuros aciem in mediis fluctibus? quid maria inquietamus? Parum videlicet ad mortes nostras terra late patet. Nimis delicate fortuna nos tractat: nimis dura dedit nobis corpora, felicem valetudinem. Non depopulatur nos casus incurrens: emetiri cuique annos suos ex commodo licet, & ad senectutem decurrere. Itaque eamus in pelagus, & vocemus in nos fata cessantia. Miseri, quid quaeritis? mortem, quae vbique superest? Petet illa vos & ex lectulo; sed utique innocentes petat: occupabit vos in vestra domo; sed occupet nullum molientes malum. Hoc vero quid aliud quis dixerit, quam insaniam, circumferre pericula, & ruere in ignotos, iratum sine iniuria occurrentia deuastantem, ac ferarum more occidere, quem non oderis? Illis tamen in vltionem, aut ex fame morsus est: nos sine vlla parsimonia nostri alienique sanguinis, mouemus maria, & nauigia deducimus, salutem committimus fluctibus, secundos optamus ventos, quorum felicitas est ad bella perferri. Quousque nos malos mala nostra rapuere? Parum est, intra orbem suum furere. Sic Persarum rex stolidissimus in Graeciam traiicit, quam exercitus non vicit, cum impleuerit. 3) Sic Alexander vlterior

3. *Impleuerit*) adeo nimirum erat numerosus.

Bactris & Indis volet quærere, quid sit vltra magnum mare, & indignabitur aliquid esse vltimum sibi. Sic Parthis auaritia Crassum dabit. Non horrebit reuocantis diras tribuni 4), non tempestates longissimi maris, non circa Euphratem præsaga fulmina 5), & deos resistentes. Per hominum deorumque iras ad aurum ibitur. Ergo non immerito quis dixerit, rerum naturam melius acturam fuisse nobiscum, si ventos flare vetuisset, & inhibito discursu furentium, in sua quemque terra stare iussisset. Si nihil aliud, certe suo quisque tantum ac suorum malo nasceretur. Nunc parum vi domestica 6), externis quoque laborandum est. Nulla terra tam longe remota est, quæ non mittere aliquo suum malum possit. Vnde scio an nunc aliquis magnæ gentis in abdito dominus, fortunæ indulgentia tumens, non contineat intra terminos arma, an paret classes ignota moliens? Vnde scio, hic mihi, an ille ventus bellum inuehet? Magna pars erat pacis humanæ, maria præcludi. Non tamen (vt paullo ante dicebam) queri possumus de auctore nostri Deo, si beneficia eius corrumpimus, & vt essent cotraria, efficimus. Dedit ille ventos ad custodiendam cæli terrarumque temperiem, ad euocandas supprimendasque aquas, ad alendos satorum atque arborum fructus: quos ad maturitatem, cum aliis caussis adducit ipsa iactatio, attrahens cibum in summa, & ne torpeant, mouens. Dedit ventos ad vlteriora noscenda. fuisset enim imperitum animal, & sine magna experientia rerum homo, si

4. *Diras tribuni*) Atteii Metelli, qui Crassum contra populi voluntatem aduersus Parthos exercitus ducentem diis deuouit.

5. *Præsaga fulmina*) quibus deiectus pons fuit quo Euphratem strauerat.

6. *Vi domestica*) subintelligo *laborare*.

cir-

circumſcriberetur natalis ſoli fine. Dedit ventos vt commoda cuiuſque regionis fierent communia: non vt legiones equitemque geſtarent, nec vt pernicioſa gentibus arma tranſueherent. Si beneficia naturae vtentium prauitate perpendimus, nihil non noſtro malo accepimus. Cui videre expedit? cui loqui? Cui non vita tormentum eſt? Nihil inuenies tam manifeſtae vtilitatis, quod non in contrarium transferat culpa. Sic ventos quoque natura bonos futuros inuenerat: ipſi illos contrarios fecimus. Omnes in aliquod nos malum ducunt. Non eadem eſt his & illis cauſſa ſoluendi: ſed iuſta nulli. diuerſis enim irritamentis ad tentandum iter impellimur. Vtique alicui vitio nauigatur. Egregie Plato dicit, qui nobis circa exitum iam teſtium loco dandus eſt: minima eſſe quae homines emant vita. Imo, Lucili cariſſime, ſi bene furorem illorum aeſtimaueris, id eſt, noſtrum (in eadem enim turba volutamur) magis ridebis, cum cogitaueris vita parari ea, in quibus vita conſumitur. 7)

7. *Vita parari ea &c.*) i. e. vitae periculo quaeri quae vitae nam maxime nocent, qualia ſunt omnia luxus inſtrumenta, quae trans mare quaeruntur.

LIBER SEXTVS.

In quo de terræ motu agitur.

Argumentum.

N*Aturam & caussas terræ motus docte & explicate enarrat. Ipso iam sene sub Imperio Neronis, Pompeii celebre Campaniæ oppidum terræ motu desedit, in iuuentute eius & Imperio Tiberii, XII Vrbes Asiæ perditæ. Non metuendus tamen terræ motus; quia magnificum a tam magna caussa perire. In caussas, deinde terræ motus inquirit. Thales terram, ceu nauigium, aqua ferri & fluctuari, alii aquarum sub terra latentium fluctu agitari crediderunt. Hac occasione ad quæstionem famosam digreditur, de Origine Nili. Aristoteles, Theophrastus, Callisthenes (æternum Alexandri crimen, a quo iniuriose necatus) spiritum terræ motorem faciunt: quibus noster accedit. Ex motu Campano pestilentia orta, quæ ouium ibi greges exanimauit: quidam etiam terrore lymphatici errauere. Denique in mores relapsus, non terræ motus, non fluctus, non arma metuenda docet; quia rem pusillam, hominis vitam tantum petunt, quam auriculæ dolor, aut pes leuiter offensus, auferre potest.*

CAPVT I.

POmpeios, celebrem Campaniæ vrbem, in quam ab altera parte Surrentinum Stabianumque littus, ab altera Herculanense, conueniunt, mareque ex aperto reductum 1) amœno sinu cingunt, desedisse terræ motu, vexatis qua-

1. *Reductum*) reducta dicuntur interiora, abdita, vt quæ in sinu sunt.

cum

cumque adiacebant regionibus, Lucili virorum optime, audiuimus: & quidem diebus hibernis 1): quos vacare a tali periculo maiores nostri solebant promittere. Nonis Febr. fuit motus hic, Regulo & Virginio Consulibus, qui Campaniam numquam securam huius mali, indemnem tamen, & totiens defunctam metu, magna strage vestauit. Nam & Herculanensis oppidi pars ruit, dubieque stant etiam quæ relicta sunt. Et Nucerinorum colonia, vt sine clade, ita non sine querela est. Neapolis quoque priuatim multa, publice nihil amisit, leuiter ingenti malo perstricta. Villæ vero præruptæ passim sine iniuria tremuere. Adiiciunt his sexcentarum ouium 3) gregem exanimatum, & diuisas statuas: motæ post hoc mentis aliquos atque impotes sui errasse. Quorum vt caussas excutiamus, & propositi operis contextus exigit, & ipse in hoc tempus congruens casus. Quærenda sunt trepidis solatia, & demendus ingens timor. Quid enim cuiquam satis tutum videri potest, si mundus ipse concutitur, & partes eius solidissimæ labant? Si, quod vnum immobile est in illo fixumque, vt cuncta in se intenta sustineat, fluctuat: si quod proprium habet terra, perdidit, stare: vbi tandem resident metus nostri? Quod corpora receptaculum inuenient? quo solicita confugient, si ab imo metus nascitur, & funditus trahitur? Consternatio omnium est, vbi tecta crepuere, & ruina signum dedit: tunc præceps quisque se proripit, & penates suos deserit, ac se publico credit. Quam latebram prospicimus, quod auxilium, si orbis ipse ruinas agitet? si hoc, quod nos tuetur ac sustinet, supra quod vrbes sitæ sunt, quod fundamen-

2. *Hybernis*) quo tempore rariores terræ motus esse observant.

3. *Sexcentarum ouium*) quas halitus teter interemit.

tum quidam orbis eſſe dixerunt, diſcedit ac titubat? Quid tibi eſſe non dico auxilii, ſed ſolatii poteſt, vbi timor fugam perdidit? Quid eſt, inquam, ſatis munitum? quid ad tutelam alterius ac ſui firmum? Hoſtem muro repellam: præruptæ altitudinis caſtella vel magnos exercitus difficultate aditus morabuntur, A tempeſtate nos vindicant portus: nimborum vim effuſam, & ſine fine cadentes aquas tecta propellunt: fugientes non ſequitur incendium: aduerſus tonitrua & minas cæli, ſubterraneæ domus, & defoſſi in altum ſpecus, remedia ſunt. Ignis ille cæleſtis non transuerberat terram, ſed exiguo eius obiectu retunditur. In peſtilentia mutare ſedes licet. Nullum malum ſine effugio eſt. Numquam fulmina populos peruſſerunt. Peſtilens cælum exhauſit vrbes, non abſtulit. Hoc malum latiſſime patet, ineuitabile, auidum, publice noxium. Non enim domos ſolum, aut familias, aut vrbes ſingulas haurit, ſed gentes totas, regioneſque ſubuertit: & modo ruinis operit, modo in altam voraginem condit: ac ne id quidem relinquit, ex quo appareat, quod non eſt, ſaltem fuiſſe: ſed ſupra nobiliſſimas vrbes, ſine vllo veſtigio prioris habitus, ſolum extenditur. Nec deſunt qui hoc genus mortis magis timeant, quo in abruptum cum ſedibus ſuis eunt, & e viuorum numero viui auferuntur, tamquam non omne fatum ad eumdem terminum veniat. Hoc habet inter cetera iuſtitiæ ſuæ natura præcipuum, quod cum ad exitum ventum eſt, omnes in æquo ſumus. Nihil itaque intereſt, vtrum me lapis vnus elidat, an monte toto premar: vtrum ſupra me domus vnius onus veniat, & ſub exiguo eius tumulo ac complanatione exſpirem, an totus caput meum terrarum orbis abſcondat: in luce hunc & in aperto ſpiritum reddam, an in vaſto

terra-

terrarum dehiſcentium ſinu; ſolus in illud profundum, an cum magno comitatu populorum concidentium ferat. Nihil intereſt mea, quantus circa mortem meam tumultus ſit. ipſa vbique tantumdem eſt. Proinde magnum ſumamus animum aduerſus iſtam cladem, quæ nec euitari, nec prouideri poteſt. Deſinamus audire iſtos, qui Campaniæ renuntiauere, quique poſt hunc caſum emigrauerunt, negantque ſe vnquam ipſam regionem acceſſuros. quis enim illis promittet melioribus fundamentis hoc aut illud ſolum ſtare? Omnia eiuſdem ſortis ſunt, & ſi nondum mota, tamen mobilia; hunc fortaſſe in quo ſecurius conſiſtis locum, hæc nox aut hic ante noctem dies ſcindet. Vnde ſcies an melior eorum locorum conditio ſit, in quibus iam vires ſuas fortuna conſumpſit; & quæ in futurum ruina ſua fulta ſunt 4)? Erramus enim, ſi vllam terrarum partem exceptam immunemque ab hoc periculo credimus. Omnes ſub eadem iacent lege. Nihil ita, vt immobile eſſet, natura concepit. Alia temporibus aliis cadunt. Et quemadmodum in vrbibus magnis, nunc hæc domus, nunc illa ſuſpenditur 5); ita in hoc orbe terrarum nunc hæc pars facit vitium, nunc illa. Tyros aliquando infamis ruinis fuit. Aſia duodecim vrbes ſimul perdidit. Anno priore Achaiam & Macedoniam, quæcumque eſt iſta vis mali quæ incurrit; nunc Campaniam læſit. Circuit fatum, & ſi quid diu præteriit, repetit. Quædam rarius ſollicitat, ſæpius quædam. Nihil immune eſſe & innoxium ſinit. Non homines tantum, qui breuis & ca-

4. *Ruina ſua fulta ſunt*) vacua enim ante loca & hiantia ſuperiorum ruina implentur & fulciuntur. *Fremond.*

5. *Suſpenditur*) extra perpendiculum inclinata in ruinam. *Id.*

duca res nascimur; vrbes oræque terrarum & li
& ipsum mare in seruitutem fati venit. Quo
nobis permansura promittimus bona fortunæ;
licitatem, cuius ex omnibus rebus humanis vel
sima est leuitas, habituram in aliquo pondus a
ram credimus? Perpetua sibi omnia promitten
in mentem non venit, idipsum, supra quod sta
stabile non esse. Neque enim Campaniæ istu
Achaiæ, sed omnis soli vitium est, male cohæ
& ex caussis pluribus resolui; & summa maner
partibus ruere.

CAP. II. Quid ago? Solatium aduersus pe
la dare promiseram: ecce vndique timenda de
tio. Nego quidquam esse quietis æternæ: qu
perire non possit, & perdere. Ego vero hoc i
solatii loco pono, & quidem valentissimi: qua
quidem sine remedio 1) timor stultus est ratio
rorem prudentibus excutit; imperitis fit magi
desperatione securitas. Hoc itaque generi hu
dictum puta, quod illis subita captiuitate inter i
& hostem stupentibus dictum est,

Vna salus victis, nullam sperare salutem.

Si vultis nihil timere, cogitate omnia esse time
circumspicite quam leuibus caussis discutiamu
Non cibus nobis, non humor, non vigilia, no
mnus, sine mensura quadam salubria sunt. In
telligitis nugatoria nos esse corpuscula, & imbe
fluida, non magna molitione perdenda. Sine
bio id vnum periculi satis esset, quod tremunt t

6. *Summa manere &c.*) hoc est totam terram manen
tes quasdam eius fatiscere.

1. *Sine remedio*) id quod remedium non admittit,
mutari nequit, stulte timetur.

2. *Discutiamur*) intereamus, anima & corpore solu

q

quod ſubito diſſipantur, ac ſuperpoſita diducunt. Magni ſe æſtimat, 3) qui fulmina & motus terrarum hiatusque formidat: vult ille imbecillitatis ſuæ ſibi conſcius timere pituitam? ita videlicet nati ſumus, tam felicia ſortiti membra, & in hanc magnitudinem creuimus, & ob hoc niſi mundi partibus motis, niſi cælum intonuerit, niſi terra ſubſederit, perire non poſſumus. Vnguiculi nos, & ne totius quidem dolor, ſed aliqua a latere eius ſciſſura conficit: & ego timeam terras trementes, quem craſſior ſaliua ſuffocat? Ego extimeſcam emotum ſedibus ſuis mare, & ne æſtus, maiore quam ſolet curſu, plus aquarum trahens ſuperueniat; cum quoſdam ſtrangulauerit potio, male lapſa per fauces. Quam ſtultum eſt, mare horrere: cum ſcias, ſtillicidio 4) perire te poſſe? Nullum eſt maius ſolatium mortis, quam ipſa mortalitas. nullum autem omnium iſtorum quæ extrinſecus terrent, quam quod innumerabilia pericula in ipſo ſinu ſunt. Quid enim dementius, quam ad tonitrua ſuccidere, & ſub terram correpere fulminum metu? Quid ſtultius, quam timere nutationem aut ſubitos montium lapſus, irruptiones maris extra litus eiecti, cum mors vbique præſto ſit, & vndique occurrat; nihilque ſit tam exiguum, quod non in perniciem generis humani ſatis valeat? Adeo non debent nos iſta confundere, tamquam plus in ſe mali habeant, quam vulgaris mors: vt contra, cum ſit neceſſarium e vita exire, & aliquando emittere animam, maiore perire ratione iuuet. *Neceſſe eſt mori vbicumque, quandoque.* Stet licet iſta humus, & ſe

3. *Magni ſe æſtimat &c.*) dum putat ab iſtis maioribus cauſis ſibi interitum tantum imminere, cum leuiſſima quæuis eum, perdere poſſint vt *pituita, vnguiculi dolor* &c.

4. *Stillicidio*) paucis guttis male per fauces lapſis.

tene-

teneat ſuis finibus, nec vlla iactetur iniuria: ſupra me quandoque erit. Intereſt ergo, illam ego mihi, an ipſa ſe mihi imponat? Diducitur ingenti potentia neſcio cuius mali: rumpitur, & me in immenſam altitudinem abducit. Quid porro? Mors leuior in plano eſt? Quid habeo quod querar, ſi rerum natura non vult me iacere in ignobili loco? ſi mihi iniicit ſui partem? Egregie Vagellius meus in illo inclyto carmine:

Si cadendum eſt, inquit, *mihi cælo cecidiſſe velim.* Idem licet dicere. Si cadendum eſt, cadam orbe concuſſo: non quia fas eſt optare publicam cladem, ſed quia ingens mortis ſolatium eſt, terram quandoque videre mortalem.

CAP. III. Illud quoque proderit præſumere animo, nihil horum deos facere; nec ira numinum, aut cælum concuti, aut terram. Suas iſta cauſſas habent: nec ex imperio ſæuiunt, ſed ex quibuſdam vitiis, vt corpora noſtra, turbantur: & tunc, cum facere videntur iniuriam, accipiunt. Nobis autem ignorantibus verum, omnia terribilia ſunt, vtpote quorum metum raritas auget. Leuius accidunt familiaria: ex inſolito formido eſt maior. Quare autem quidquam nobis inſolitum eſt? quia naturam oculis, non ratione comprehendimus: nec cogitamus, quid illa facere poſſit, ſed tantum quid fecerit. Damus itaque huius negligentiæ pœnas, tamquam nouis territi: cum illa non ſint noua, ſed inſolita. Quid ergo? Non religionem incutit mentibus, & quidem publice, ſiue deficere ſol viſus eſt, ſiue luna, cuius obſcuratio frequentior, aut parte ſui, aut tota, delituit? longeque magis illæ actæ in tranſuerſum faces, & cæli magna pars ardens, & crinita ſidera, & plures ſolis orbes, & ſtellæ per diem viſæ, ſubitique tranſcurſus ignium, multam poſt ſe lucem trahentium? Nihil horum ſine timore miramur: & cum timendi

fit

sit caussa, nescire; non est tanti scire, ne timeas. Quanto satius est, caussas inquirere, & quidem totò in hoc intentum animo? Neque enim illo quidquam inueniri dignius potest, cui se non tantùm commodet, sed impendat.

CAP. IV. Quæramus ergo, quid sit quod terram ab infimo moueat, quid tanti molem ponderis impellat, quid sit illa valentius, quid tantum onus vi suâ labefactet: cur modo tremat, modo laxata subsidat, nunc in partes diuisa discedat: & alias interuallum ruinæ suæ diu seruet, alias cito comprimat; nunc amnes magnitudinis notæ conuertat introrsus, nunc nouos exprimat; aperiat aliquando aquarum calentium venas, aliquando refrigeret: ignesque nonnumquam per aliquod ignotum antea montis aut rupis foramen emittat; aliquando notos & per secula nobiles comprimat. Mille miracula mouet, faciemque mutat locis, & defert montes, subrigit plana, valles extuberat, nouas in profundo insulas erigit. Hæc ex quibus causis accidant, digna res est excuti. Quod, inquis, erit pretium operæ? quo nullum maius est, nosse naturam. Neque enim quidquam habet in se huius materiæ tractatio pulcrius, cum multa habeat futura vsui, quam quod hominem magnificentia sui detinet; nec mercede, sed miraculo colitur. Inspiciamus ergo quid sit, propter quod accidant hæc: quorum est adeo mihi dulcis inspectatio, vt quamuis aliquando de motu terrarum volumen iuuenis ediderim, tamen tentare me voluerim, & experiri, an ætas aliquid nobis aut ad scientiam, aut certe ad diligentiam adiecerit.

CAP. V. Caussam, qua terra concutitur, alii in aqua esse, alii in ignibus, alii in ipsa terra, alii in spiritu putauere: alii in pluribus, alii in omnibus his. Quidam liquere ipsis aliquam ex istis caussam esse di-

xerunt;

xerunt; ſed non liquere, quæ eſſet. Nunc ſingula perſequamur. Illud ante omnia mihi dicendum eſt, opiniones veteres parum exactas eſſe, & rudes. Circa verum adhuc errabatur. Noua omnia erant primo tentantibus, poſt eadem illa limata ſunt: & ſi quid inuentum eſt, illis nihilominus referri debet acceptum. Magni animi res fuit, rerum naturæ latebras dimouere, nec contentum exteriori eius conſpectu, introſpicere, & in deorum ſecreta deſcendere. Plurimum ad inueniendum contulit, qui ſperauit poſſe reperiri. Cum excuſatione itaque veteres audiendi ſunt. Nulla res conſummata eſt, dum incipit. Nec in hac tantum re omnium maxima atque inuolutiſſima, in qua etiam cum multum actum erit, omnis tamen ætas quod agat, inueniet; ſed in omni alio negotio, longe ſemper a perfecto fuere principia.

CAP. VI. In aqua cauſſam eſſe, nec ab vno dictum eſt, nec vno modo. Thales Mileſius totam terram ſubiecto iudicat humore portari & innatare: ſiue illud oceanum vocas, ſiue magnum mare, ſiue alterius naturæ ſimplicem adhuc aquam & humidum elementum. Hac, inquit, vnda ſuſtinetur orbis, velut aliquod grande nauigium & graue his aquis quas premit. Superuacuum eſt reddere cauſſas, propter quas exiſtimat, grauiſſimam partem mundi non poſſe ſpiritu tam tenui fugacique geſtari 1): non enim nunc de ſitu terrarum, ſed de motu agitur. Illud argumenti loco ponit, aquas eſſe in cauſſa, quibus hic orbis agitatur, quod in omni maiore motu erumpunt fere noui fontes: ſicut in nauigiis quoque euenit, vt

1. *Spiritu tam tenui fugacique geſtari)* quali eum geſtari ætheri innatantem vulgo credimus.

ſi

si inclinata sunt, & abiere in latus, aquam sorbeant; quæ in omni onere eorum quæ vehit, si immodice depressa sunt 2), aut superfunditur, aut certe dextra sinistraque solito magis surgit. Hanc opinionem falsam esse, non est diu colligendum. Nam si terram aqua sustineret, tota aliquando concuteretur, semper moueretur: nec agitari illam miraremur, sed manere. Tum tota concuteretur, non ex parte: numquam enim nauis dimidia iactatur. nunc vero non terrarum vniuersarum, sed ex parte motus est. Quomodo ergo fieri potest, vt quod totum vehitur, totum non agitetur, si id quo vehitur, agitatum est? At quare aquæ erumpunt? Primum omnium sæpe tremuit terra, & nihil humoris noui fluxit. Deinde si ex hac caussa vnda prorumperet, a lateribus terræ circumfunderetur: sicut in fluminibus ac mari videmus accidere, vt incrementum aquarum, quotiens nauigia desidunt, in lateribus maxime appareat. Ad vltimum non tam exigua fieret quam dicit eruptio, nec velut per rimam sentina subreperet, sed fieret ingens inundatio, vt ex infinito liquore, & ferente vniuersa.

CAP. VII. Quidam motum terrarum aquæ imputauere: sed non ex eadem caussa. Per omnem, inquiunt, terram, multa aquarum genera decurrunt. Alicubi perpetui amnes, quorum nauigabilis etiam sine adiutorio imbrium magnitudo est. Hinc Nilus per æstatem ingentes aquas inuehit: hinc qui medius inter pacata & hostilia fluit, Danubius ac Rhenus, alter Sarmaticos impetus cohibens, & Europam Asiamque disterminans 1), alter Germanos, auidam gen-

2. *Sunt)* lego *fuerit*. pertinet enim hoc ad *aquam*, quæ depressa quocunque onere vel superfluit, vel a latere surgit.
1. *Europam Asiamque disterminans)* ingens error, Danubio tribuit quæ Tanais sunt.

tem

tem belli, repellens. Adiice nunc patentissimos lacus, & stagna populis inter se ignotis circumdata, & ineluctabiles nauigio paludes, nec ipsis quidem inter se peruias, quibus incoluntur. Deinde tot fontes, tot capita fluminum, subitos, & ex occulto amnes vomentia. Tot deinde ad tempus collectos torrentium impetus: quorum vires quam repentinæ, tam breues. Omnis hæc aquarum, etiam intra terram, natura faciesque est. Illic quoque aliæ vasto cursu deferuntur, & in præceps volutæ cadunt: aliæ languidiores in vadis refunduntur, & leniter ac quiete fluunt. Quis autem neget. vastis illas receptaculis concipi, & cessare multis inertes locis? Non est diu probandum, ibi multas aquas esse, vbi omnes sunt. Neque enim sufficeret tellus ad tot flumina edenda, nisi ex reposito multoque funderet. Si hoc verum est, necesse est aliquando illic amnis excrescat, & relictis ripis violentus in obstantia incurrat. Sic fiet motus alicuius partis, in quam flumen impetum dedit, & quam donec decrescat verberabit. Potest fieri, vt aliquam regionem riuus affluens exedat, ac secum trahat aliquam molem: qua lapsa, superposita quatiantur. Iam vero nimis oculis permittit, nec vltra illos scit producere animum qui non credit esse in abscondito terræ sinus maris vasti. Nec enim video, quid prohibeat vel obstet, quo minus illic habeatur aliquod etiam in abscondito littus, & per occultos aditus receptum mare, quod illic quoque tantumdem loci tenet, aut fortassis hoc amplius, quod superiora cum tot animalibus erant diuidenda: abstrusa enim, & sine possessore deserta, liberius vndis vacant. Quas quis vetat illic fluctuare, & ventis, quos omne interuallum terrarum, & omnis aër creat, impelli? Potest ergo maior solito exorta tempestas aliquam partem terrarum impulsam

velut

vehementius mouere. Nam apud nos quoque multa, quæ procul a mari fuerant, subito eius accessu vapulauere; & villas in conspectu collocatas, fluctus, qui longe audiebatur, inuasit. Illic quoque potest accedere ac decedere pelagus infernum: quorum neutrum fit sine motu superstantium.

CAP. VIII. Non quidem existimo diu te hæsitaturum, an credas esse subterraneos amnes & mare absconditum. Vnde enim ista prorumpunt, vnde ad nos veniunt, nisi quod origo humoris inclusa est? Age, cum vides interruptum Tigrim in medio itineris siccari, & non vniuersum auerti, sed paullatim, non apparentibus damnis, minui primum, deinde consumi: quo illum putas abire nisi in obscura terrarum; vtique cum videas emergere iterum, non minorem eo qui prior fluxerat? Quid cum vides Alpheum, celebratum poëtis, in Achaia mergi, & in Sicilia rursus transiecto mari effundere amœnissimum fontem Arethusam? Nescis autem, inter opiniones, quibus narratur Nili æstiua inundatio, & hanc esse, a terra illum erumpere, & augeri non supernis aquis, sed ex intimo redditis? Ego quidem centuriones duos, quos Nero Cæsar, vt aliarum virtutum, ita veritatis in primis amantissimus, ad inuestigandum caput Nili miserat, audiui narrantes, longum illos iter peregisse, cum a Rege Æthiopiæ instructi auxilio, commendatique proximis regibus, penetrassent. Ad vlteriora quidem, aiebant, peruenimus, ad immensas paludes, quarum exitum nec incolæ nouerant, nec sperare quisquam potest, ita implicitæ aquis herbæ sunt, & aquæ nec pediti eluctabiles, nec nauigio, quod nisi paruum & vnius capax, limosa & obsita palus non ferat. Ibi, inquit, vidimus duas petras, ex quibus ingens vis fluminis excidebat. Sed siue caput illa, siue accessio est Nili, siue

tunc nascitur, siue in terras ex priore recepta
redit 1): nonne tu credis, illam, quidquid e
magno terrarum lacu ascendere? Habeant
oportet pluribus locis sparsum humorem, & i
coactum, vt eructare tanto impetu possint.

CAP. IX. Ignem caussam motus quidam,
dem non eamdem iudicant. Inprimis Anaxa
qui existimat, simili pene ex caussa & aëra co
& terram: cum in inferiore parte spiritus crassu
ra, & in nubes coactum, eadem vi qua apud no
que nubila frangi solent, rumpit; & ignis e
collisu nubium, cursuque elisi aëris, emicuit. H
in obuia incurrit, exitum quaerens, ac diuellit
gnantia: donec per angusta aut nactus est via
undi ad caelum, aut vi atque iniuria fecit. A
igne caussam quidem esse, sed non ob hoc, indi
sed quia pluribus obrutus locis ardeat, & pro
quaeque consumat. Quae si quando exesa cecid
tunc sequi motum earum partium, quae subiec
miniculis destitutae labant, donec corruere: nul
currente, quod onus exciperet. Tunc chasmata
hiatus vasti aperiuntur: aut cum diu dubitau
1) super ea se, quae supersunt stantque, compo
2). Hoc apud nos quoque videmus accidere, qu

1. *In terras ex priore recepta cursu redit*) in terr
& conspicua fit, cum antea, quod fit in fluuiis nonnulli
emensum aliquot in terrae superficie spatium in eam s
differ.

1. *Cum diu dubitauerunt*) cum diu motu incerto
fuerunt: explico enim ista ex praecedentibus: *tunc seq
tum earum partium quae subiectis adminiculis destitutae*
item ex sequentibus: *cum exusta trabes* &c.

2. *Super ea quae supersunt stantque*) se compon
coeunt super ea quae super imposita sunt & stant, vt ita
-ant ea, qualia sunt aedificia, turres &c. quod enim Fr
dus hic quasi accusatiuum non nominatiuum esse vult, id
mihi carere videtur.

incendio pars ciuitatis laborat: cum exustæ trabes sunt, aut corrupta quæ superioribus firmamentum dabant; tunc diu agitata fastigia concidunt, & tam diu differuntur atque incerta sunt, donec in solido resederunt.

CAP. X. Anaximenes ait, terram ipsam sibi esse caussam motus, nec extrinsecus incurrere quod illam impellat: sed intra ipsam & ex ipsa quasdam partes eius decidere, quas aut humor soluerit, aut ignis exederit, aut spiritus violentia excusserit. Sed his quoque cessantibus non deesse, propter quod aliquid abscedat aut reuellatur. Nam primum omnia vetustate labuntur, nec quidquam tutum a senectute est. Hæc solida quoque & magni roboris carpit. Itaque quemadmodum in ædificiis veteribus quædam non percussa tamen decidunt, cum plus ponderis habuere quam virium: ita in hoc vniuerso terræ corpore euenit, vt partes eius vetustate soluantur, solutæ cadant, & tremorem superioribus afferant: primum dum abscedunt (nihil enim vtique magnum sine motu eius, cui hæsit, abscinditur) deinde cum deciderunt, solido exceptæ resiliant, pilæ more; quæ cum cecidit exultat, ac sæpius pellitur, totiens a solo in nouum impetum missa. Si vero in stagnantibus aquis delata sunt, hic ipse casus vicina concutit fluctu, quem subitum vastumque illisum ex alto pondus eiicit.

CAP. XI. Quidam ignibus quidem assignant hunc tremorem, sed aliter. Nam cum pluribus locis ferueant, necesse est ingentem vaporem sine exitu voluant, qui vi sua spiritum intendit: & si acrius institit, opposita diffundit: si vero remissior fuit, nihil amplius quam mouet. Videmus aquam spumare, igne subiecto. Quod in hac aqua facit inclusa & angusta, multo magis illum facere credamus, cum violentus

ac vastus ingentes aquas excitat. Tunc ille vaporatione inundantium aquarum, quidquid pulsauerit, agitat.

CAP. XII. Spiritum esse qui moueat, & plurimis & maximis auctoribus placet. Archelaus antiquitatis diligens, ait ita: Venti in concaua terrarum deferuntur: deinde vbi iam omnia spatia plena sunt, & in quantum aër potuit, densatus est, is qui superuenit spiritus, priorem premit & elidit, ac frequentibus plagis primo cogit, deinde perturbat. Tunc ille quaerens locum, omnes angustias 1) dimouet, & claustra sua conatur effringere. Sic euenit, vt terrae, spiritu luctante, & fugam quaerente, moueantur. Itaque cum terrae motus futurus est, praecedit aeris tranquillitas & quies: videlicet, quia vis spiritus, quae concitare ventos solet, in inferna sede detinetur. Nunc quoque cum hic motus in Campania fuit, quamuis hiberno tempore, & inquieto, per superiores dies aer stetit. Quid ergo? Numquam flante vento terra concussa est? Admodum raro duo flauere simul venti. Fieri tamen & potest, & solet. quod si recipimus, & constat duos ventos rem simul gerere: quid ni accidere possit, vt alter superiorem aera agitet, alter inferum?

CAP. XIII. In hac sententia licet ponas Aristotelem, & discipulum eius Theophrastum, non, vt Graecis visum est, diuini, tamen & dulcis eloquii virum, & nitidi sine labore. Quid vtrique placeat, exponam. Semper aliqua euaporatio est e terra, quae modo arida est, modo humido mixta. Haec ab infimo edita, & in quantum potuit, elata, cum vlteriorem locum in quem exeat non habet, retro fertur, atque in se reuoluitur: dumque rixa spiritus recipro-

1. *Angustias*) Codex Britannicus *obstacula* legit. *Gruter.*

cus.

antis iactat obstantia, & siue interclusus, siue per ngusta enisus est, motum ac tumultum ciet. Straton x eadem schola est, qui hanc partem philosophiæ ma- :ime coluit, & rerum naturæ inquisitor fuit. Huius ile decretum est: Frigidum & calidum semper in ontraria abeunt, & vna esse non possunt: eo frigi- um confluit, vnde vis calida discessit: & inuicem oi calidum est, vnde frigus expulsum est. Hoc quod ico verum est: sed vtrumque in contrarium agi, ex oc tibi appareat. Hiberno tempore, cum supra erram frigus est, calent putei, nec minus specus, at- ue omnes sub terra recessus; quia eo se calor contu- t, superiora possidenti frigori cedens: qui cum in sferiora peruenit, & eo se quantum poterat ingessit, uo densior, hoc validior est: huic alius superuenit, ui necessario congregatus ille iam & in angustum ressus, loco cedit. Idem e contrario euenit, cum is maior frigidi illata in cauernis est. Quidquid il- c calidi latet, frigori cedens abit in angustum, & nagno impetu agitur: quia non patitur vtriusque na- ura concordiam, nec in vno moram. Fugiens ergo, t omni modo cupiens excedere, proxima quæque emolitur ac iactat. Ideoque antequam terra mouea- ır, solet mugitus audiri, ventis in abdito tumul- uantibus. nec enim aliter posset, vt ait noster Virgilius:

Sub pedibus mugire solum, & iuga celsa moueri: nisi oc esset ventorum opus. Vices deinde huius pugnæ int: desinit calidi congregatio, ac rursus eruptio 1):

1. *Rursus eruptio*) æstate cum in subterraneis congrega- is calor dissoluitur, & rursus in auras per dehiscentes terræ oros fit eruptio, tunc in aere compescitur frigus, & in vi- cera terræ compellitur succeditque calori, mox ibi futurum otentius. *Rursus* igitur valet *retro sursum* in auras, vnde alor ille descenderat in viscera terræ. *Fromond.*

Tunc frigida compeſcuntur & ſuccedunt, mox futura potentiora. Dum ergo alterna vis curſat, & vltro citroque ſpiritus commeat, concutitur.

Cap. xiv. Sunt qui exiſtiment, ſpiritu quidem, & nulla alia ratione tremere terram, ſed ex alia cauſſa, quam Ariſtoteli placuit. Quid ſit quod ab his dicatur, audi. Corpus noſtrum & ſanguine irrigatur, & ſpiritu, qui per ſua itinera diſcurrit. Habemus autem quædam anguſtiora animæ receptacula, per quæ nihil amplius quam meat: quædam patentiora, in quibus colligitur, & vnde diuiditur in partes. Sic hoc totum terrarum omnium corpus, & aquis, quæ vicem ſanguinis tenent, & ventis, quos nihil aliud quis quam animam vocauerit, peruium eſt. Hæc duo alicubi concurrunt, alicubi conſiſtunt. Sed quemadmodum in corpore noſtro, dum bona valetudo eſt, venarum quoque imperturbata mobilitas modum ſeruat; vbi aliquid aduerſi eſt, micat crebrius, & ſuſpiria atque anhelitus, laborantis ac feſſi ſigna ſunt: ita terræ quoque, dum illis poſitio naturalis eſt, inconcuſſæ manent. Cum aliquid peccatur, tunc velut ægri corporis motus eſt, ſpiritu illo qui modeſtius perfluebat, icto vehementius, & quaſſante venas ſuas: nec, ut illi paullo ante dicebant, quibus animal placet eſſe terram. nam ſi hoc eſt quemadmodum animal, tota vexationem ſentiet. Neque enim in nobis febris alias partes moratius impellit, ſed per omnes pari æqualitate diſcurrit. Vide ergo, numquid intret in illam ſpiritus ex circumfuſo aëre: qui quamdiu habet exitum, ſine iniuria labitur: ſi offendit aliquid, & incidit quod viam claudat, tunc oneratur primo infundente ſe a tergo aëre. Deinde per aliquam rimam maligne fugit, & hoc acrius fertur, quo anguſtius. Id ſine pugna non poteſt fieri, nec pugna ſine motu.

At

At ſi nec rimam quidem per quam effluat inuenit, conglobatus ille furit, & huc atque illo circumagitur, aliaque deiicit, alia intercidit: cum tenuiſſimus, idemque fortiſſimus, & irrepat quamuis in obſtructa, & quidquid intrauit, vi ſua diducat & diſſipet; tunc terra iactatur. Aut enim datura vento locum diſcedit; aut cum dedit, in ipſam, qua illum emiſit, cauernam fundamento ſpoliata conſidit.

CAP. XV. Quidam iſta exiſtimant. Terra multis locis perforata eſt, nec tantum primos illos aditus habet, quos velut ſpiramenta ab initio ſui recepit, ſed multos illic caſus impoſuit. 1) Alicubi diduxit, quidquid ſuperne terreni erat, aqua: alia torrentes exedere, illa æſtibus magnis dirupta patuere. Per hæc interualla intrat ſpiritus: quem ſi incluſit mare, & altius adegit, nec fluctus retro abire permiſit, tunc ille exitu ſimul redituque præcluſo, voluratur. Et quia in rectum non poteſt tendere, quod illi naturale eſt, in ſublime ſe intendit, & terram prementem diuerberat.

CAP. XVI. Etiamnum dicendum eſt, quod pleriſque auctoribus placet, & in quod fortaſſe fiet diſceſſio. 1) Non eſſe terram ſine ſpiritu, palam eſt. Non tantum illo dico, quo ſe tenet, ac partes ſui iungit, qui ineſt etiam ſaxis mortuisque corporibus: ſed illo dico vitali, & vegeto, & alente omnia. Hunc niſi haberet, quomodo tot arbuſtis ſpiritum infunderet, non aliunde viuentibus, & tot ſatis? Quemadmodum tam diuerſas radices, aliter atque aliter in ſe merſas foueret, quaſdam ſumma receptas parte, quaſ-

1. *Impoſuit*) addidit.
1. *In quod fortaſſe fiet diſceſſio*) quod approbationem forte merebitur. Pedibus nimirum in ſenatu diſcedebatur in ſententias.

dam altius tractas, nisi multum haberet animæ, multa, tam varia generantis, & haustu atque alim to suo educantis? Leuibus adhuc argumentis Totum hoc cælum, quod igneus æther, mundi ma pars, claudit, omnes hæ stellæ, quarum iniri potest numerus, omnis hic cælestium cœtus, alia prætercam) hic tam prope a nobis agens sum sol, omni terrarum ambitu non semel m alimentum ex terreno trahunt, & inter se par tur: nec vllo alio scilicet, quam halitu terraru stinentur. Hoc illis alimentum, hic pastus est. posset autem tam multa, tantaque, & seipsa ma terra nutrire, nisi plena esset animæ, quam per & noctem ab omnibus partibus suis fundit, enim non potest, vt non multum illi supersit, e tantum petitur ac sumitur: & ad tempus qui quod exeat, nascitur. 2) Nec enim esset per illi copia suffecturi in tot cælestia spiritus, nisi cem ista excurrerent, & in aliud alia soluere Sed tamen necesse est abundet ac plena sit, & ex dito proferat. Non est ergo dubium, quin mu spiritus interlateat, & cæca sub terra spatia aer obtineat. Quod si verum est, necesse est id moueatur, quod re mobilissima plenum est. N quid enim dubium esse potest cuiquam, quin sit tam inquietum quam aer, & tam versabile & tatione gaudens?

CAP. XVII Sequitur ergo, vt naturam suam erceat, & quod semper moueri vult, aliquando

2. *Et ad tempus quidem, quod exeat, nascitur*) qui videatur Fromondo, integrum locum eiusque hunc sensi se puto: nascitur ex terra ad tempus, hoc est eo quo est tempore tantum quantum opus est, vt exeat, hoc scendat sursum & sidera pascat.

moueat. Id quando fit? Quando illi cursus interdictus est. Nam quamdiu non impeditur, placide fluit: cum offenditur & retinetur, insanit, & moras suas abrumpit, non aliter, quam ille

.... pontem indignatus Araxes.

Quamdiu illi facilis & liber est alueus, primas quasque aquas explicat. Vbi saxa manu vel casu illata pressere venientem, tunc impetum mora quærit: & quo plura opposita sunt, plus inuenit virium. Omnis enim illa vnda quæ a tergo superuenit, & in se crescit, cum onus suum sustinere non potuit, vim ruina parat, & prona cum ipsis quæ obiacebant fugit. Idem spiritu fit: qui quo valentior agiliorque est, citius rapitur, & vehementius septus omnes disturbat. Ex quo motus fit scilicet eius partis, sub qua pugnatum est. Quod dicitur, verum esse ex illo probatur: sæpe enim cum terræ motus fuit, si modo pars eius aliqua dirupta est, inde ventus per multos dies fluxit: vt traditur factum eo terræmotu, quo Chalcis laborauit: quod apud Asclepiodotum inuenies, auditorem Posidonii, in ipsis quæstionum naturalium caussis. Inuenies & apud alios auctores, hiasse vno loco terram, & inde non exiguo tempore spirasse ventum; qui scilicet illud iter ipse sibi fecerat, per quod ferebatur.

CAP. XVIII. Maxima ergo caussa est, propter quam terra moueatur, spiritus natura citus, & locum e loco mutans. Hic quamdiu non impellitur, & in vacanti spatio latet, iacet innoxius, nec circumiectis molestus est. Vbi illum extrinsecus superueniens caussa solicitat, compellitque & in arctum agit, scilicet adhuc cedit tantum, & vagatur. Vbi erepta discedendi facultas est, & vndique obsistitur, tunc

.... magno cum murmure montis
Circumclaustra fremit, ...

quæ diu pulsata conuellit ac iactat: eo acrior, quo cum valentiore mora luctatus est. Deinde cum circa perlustrauit omne, quo tenebatur, nec potuit euadere, inde quo maxime impactus est, resilit; & aut per occulta diuiditur, ipso terræmotu raritate facta, aut per nouum vulnus emicuit. Ita eius vis tanta non potest cohiberi, nec ventum tenet vlla compages: soluit enim quodcumque vinculum, & omne onus fert secum, infususque per minima laxamentum sibi parat, indomita naturæ potentia liber, vtique concitatus, sibi ius suum vindicat. Spiritus vero inuicta res est: nihil enim erit quod

Luctantes ventos, tempestatesque sonoras
Imperio premat ac vinclis & carcere frenet.

Sine dubio poëtæ hunc voluerant videri carcerem, in quo sub terra clausi laterent. Sed hoc non intellexerunt, nec id quod clausum est, esse adhuc ventum, nec id quod ventus est, posse iam claudi. Nam quod in clauso est, quiescit, & aëris statio est. omnis in fuga ventus est. 1) Etiamnunc & illud accedit his argumentis, per quod appareat, motum effici spiritu, quod corpora quoque nostra non aliter tremunt, quam si spiritum aliqua caussa conturbat: cum timore contractus est, cum senectute languescit, & venis torpentibus marcet, cum frigore inhibetur, aut sub accessionem cursu suo deiicitur. Nam quamdiu sine iniuria perfluit, & ex more procedit, nullus est tremor corpori. cum aliquid occurrit quod inhibeat eius officium, tunc parum potens perferendis 2) his quæ suo vigore tenebat, deficiens concutit, quidquid integer tulerat.

1. *Omnis in fuga ventus est)* fuga & motus venti naturam absoluunt.

2. *Perferendis)* sustinendis atque intendendis, quod neruis, venis & arteriis præstat.

CAP.

CAP. XIX. Metrodorum Chium necesse est audiamus, quod vult sententiæ loco dicentem. Non enim permitto mihi nec eas quidem opiniones præterire, quas improbo: cum satius sit omnium copiam fieri, & quæ improbamus, damnare potius, quam præterire. Quid ergo dicit? Quomodo in dolio cantantis vox, per totum cum quadam discussione percurrit ac resonat, & tam leuiter mota, tamen circuit, non sine tactu eius tumultuque, quo inclusa est: sic speluncarum sub terra pendentium vastitas habet aëra suum; quem simul alius superne incidens percussit, agitat non aliter, quam illa de quibus paullo ante retuli, inania indito clamore sonuerunt.

CAP. XX. Veniamus nunc ad eos, qui omnia ista quæ retuli in caussa esse dixerunt, aut ex his plura. Democritus plura putat. Ait enim, motum aliquando spiritu fieri aliquando aqua, aliquando vtroque: & id hoc modo prosequitur. Aliqua pars terræ concaua est, & in hanc aquæ magna vis confluit. Ex hac est aliquid tenue, & ceteris liquidius. Hoc cum superueniente grauitate reiectum est, terris illiditur, & illas mouet. Nec enim fluctuari potest sine motu eius, in quod impingitur. Etiamnum quod modo de spiritu dicebamus, de aqua quoque dicendum est. Vbi in vnum locum congesta est, & capere se desiit, aliquo incumbit, & primo viam pondere aperit, deinde impetu nec enim exire nisi 1 per deuexum potest, diu inclusa; nec in directum cadere moderate, aut sine concussione eorum, per quæ & in quæ cadit. Si vero cum iam rapi cœperit, aliquo loco substitit, & illa vis fluminis in se reuoluta est, in occurrentem terram repellitur, & illam, qua parte maxime pendet, exagitat. Præterea aliquando madefacta tellus, liquore penitus accepto

1. Nisi) abundare videtur τὸ nisi. Gronov.

altius

altius sidit, & fundus ipse vitiatur: tunc ea pars premitur, in quam maxime aquarum vergentium pondus inclinat. Spiritus vero nonnumquam impellit vndas; & si vehementius institit, eam scilicet terrae partem mouet, in quam coactas aquas intulit. Nonnumquam in terrena itinera 2) coniectus, & exitum quaerens, mouet omnia: terra autem penetrabilis ventis est, & spiritus subtilior est, quam vt possit excludi; & vehementior, quam vt sustineri concitatus ac rapidus. Omnes istas esse posse caussas Epicurus ait, pluresque alias tentat: & alios, qui aliquid vnum ex istis esse affirmauerunt, corripit; cum sit arduum, de iis quae coniectura sequenda sunt, aliquid certi promittere. Ergo, vt ait, potest terram mouere aqua, si partes aliquas eluit, & abrasit, quibus desiit posse extenuatis sustineri, quod integris ferebatur. Potest terram mouere impressio spiritus. Fortasse enim aëer extrinsecus alio intrante aëre agitatur. Fortasse aliqua parte subito decidente percutitur, & inde motum capit. Fortasse aliqua parte terrae velut columnis quibusdam ac pilis sustinetur: quibus vitiatis ac recedentibus, tremit pondus impositum. Fortasse calida vis spiritus in ignem versa, & fulmini similis, cum magna strage obstantium fertur. Fortasse palustres & iacentes aquas aliquis flatus impellit, & inde aut ictus terram quatit, aut spiritus agitatio, ipso motu crescens, & se incitans, ab imo in summa vsque perfertur; nullam tamen illi placet caussam motus esse maiorem, quam spiritum.

---

2. *In terrena itinera*) i. e. spiramenta, foramina & fistulas, per quas spiritus penetrat in terram. Sensus est, quod spiritus non tantum impellendo aquas & cogendo terram per eas quatiat, sed ipse quandoque per caua terrae diffusus & exitum non inueniens omnia moueat. *Greuov.*

CAP.

CAP. XXI. Nobis quoque placet, hunc ſpiritum eſſe, qui tanta poſſit conari, quo nihil eſt in rerum natura potentius, nihil acrius, ſine quo nec illa quidem, quæ vehementiſſima ſunt, valent. Ignem ſpiritus concitat: aquæ, ſi ventum detrahas, inertes ſunt. Tunc demum impetum ſumunt, cum illas agit flatus; qui poteſt diſſipare magna ſpatia terrarum, & nouos montes ſubrectos extollere, & inſulas non ante viſas, in medio mari ponere. Theren, & Theraſiam, & hanc noſtræ ætatis inſulam 1), ſpectantibus nobis in Ægæo mari enatam, quis dubitat, quin in lucem ſpiritus vexerit? Duo genera ſunt (vt Poſidonio placet) quibus mouetur terra: vtrique nomen eſt proprium. Altera ſuccuſſio eſt, cum terra quatiatur, & ſurſum ac deorſum mouetur: altera inclinatio, qua in latura nutat nauigii more. Ego & tertium illud exiſtimo, quod noſtro vocabulo ſignatum eſt: non enim ſine cauſſa tremorem terræ dixere maiores, qui vtrique diſſimilis eſt. nam nec ſuccutiuntur tunc omnia, nec inclinantur nec 2) vibrantur. Res minime in huiusmodi caſu noxia ſicut longe pernicioſior eſt inclinatio concuſſione. Nam niſi celeriter & ex altera parte properabit motus, qui inclinata reſtituat, ruina neceſſario ſequitur. Cum diſſimiles ii motus inter ſe ſint, cauſſæ eorum diuerſæ ſunt.

CAP. XXII. Prius ergo de motu quatiente dicamus. Si quando magna onera per vices vehiculorum 1) plurium tracta ſunt, & rotæ maiore niſu in ſalebras inciderunt, terram concuti ſenties. Aſclepiodotus tradit, cum petra e latere montis abrupta cecidiſſet,

1. *Et hanc noſtræ ætatis inſulam*) inter Theren & Theraſiam Senecæ ætate natam, quæ *Thiæ* nomen obtinuit.

2. *Nec* leg. *ſed. Gronov.*

1. *Per vices vehiculorum)* i. e. longo vehiculorum ordine

ædifi-

ædificia vicina tremore collapsa. Idem sub terris fieri potest, vt ex his quæ impendent rupibus aliqua resoluta, magno pondere ac sono in subiacentem cauernam cadat, eo vehementius, quo aut plus ponderis venit, aut altius. Et sic commouetur omne tectum cauatæ vallis. Nec tantum pondere suo abscindi saxa credibile est, sed cum flumina supra ferantur, assiduus humor commissuras lapidis extenuat, & quotidie his ad quæ religatus est aufert, & illam (vt ita dicam) cutem qua continetur, abradit. Deinde longa per æuum diminutio vsque eo infirmat illa, quæ quotidie attriuit, vt desinant esse oneri ferendo. Tunc saxa vasti ponderis decidunt, tunc illa præcipitata rupes, quidquid ab imo repercussit 2), non passura consistere,

---sonitu venit, & ruere omnia visa repente:

vt ait Virgilius noster. Huius motus succutientis terras hæc erit caussa. Ad alteram transeo.

CAP. XXIII. Rara terræ natura est, multumque habens vacui. per has raritates spiritus fertur: qui vbi maior influxit, nec emittitur, concutit terram. Hæc placet & aliis, vt paullo ante retuli, caussa: si quid apud te profectura testium turba est. Hanc etiam Callisthenes probat non contemptus vir. Fuit enim illi nobile ingenium, & furibundi regis 1) impatiens. Hoc est Alexandri crimen æternum, quod nulla virtus, nulla bellorum felicitas redimet. Nam quotiens quis dixerit, Occidit Persarum multa millia: opponetur, Et Callisthenem. Quotiens dictum erit, Oc-

2. *Repercussit*) obstitit.

1. *Furibundi Regis)* Alexandri M. quem in Asiam comitabatur, cuiusque ira ob dicendi libertatem periit.

cidit

cidit Darium, penes quem tunc magnum regnum erat; opponetur, & Callisthenem. Quotiens dictum erit, Omnia oceano tenus vicit, ipsum quoque tentauit nouis classibus, & imperium ex angulo Thraciæ vsque ad orientis terminos protulit: dicetur, Sed Callisthenem occidit. Omnia licet antiqua ducum regumque exempla transierit, ex his quæ fecit, nihil tam magnum erit, quam scelus Callisthenes. Hic Callistenes in libris, quibus describit quemadmodum Helice Burisque mersæ sunt, quis illas casus in mare, vel in illas mare immiserit, dicit id quod in priore parte dictum est. Spiritus intrat terram per occulta foramina, quemadmodum vbique, ita & sub mari. Deinde cum est obstructus ille trames, per quem descenderat, reditum autem illi a tergo resistens aqua abstulit, huc & illuc fertur, & sibi ipse occurrens terram labefactat. Ideo frequentissime mari opposita vexantur, & inde Neptuno hæc assignata est mouendi potentia. Quisquis primas literas Græcas didicit, scit illum apud Homerum ἐνοσίχθονα vocari.

CAP. XXIV. Spiritum esse huius mali caussam, & ipse consentio: de illo disputabo, quomodo intret hic spiritus: vtrum per tenuia foramina, nec oculis comprehensibilia, an per maiora ac patentiora: & vtrum ab imo, an etiam per summa terrarum. Hoc incredibile est. Nam in nostris quoque corporibus cutis spiritum respuit: nec est illi introitus, nisi per quem trahitur: nec consistere quidem a nobis receptus potest, nisi in laxiore corporis parte. Non enim inter neruos pulpasue, sed in visceribus & patulo interioris partis recessu commoratur. Idem de terra suspicari licet, vel ex hoc, quod motus non in summo terræ, circaue summa est, sed subter & ab imo. Huius indi-

indicium est, quod altitudinis profundæ maria inflantur, motis scilicet his, supra quæ fusa sunt. Ergo verisimile est, terram ex alto moueri, & illic spiritum in cauernis ingentibus concipi. Imo, inquit, ceu cum frigore inhorruimus, tremor sequitur, sic terras quoque spiritus extrinsecus accidens quassat. Quod nullo modo potest fieri. Algere enim debet, vt idem illi accidat, quod nobis, quos externa causa in horrorem agit. Accidere autem terræ simile quiddam nostræ affectionis, sed non ex simili causa, concesserim. Illam interior & altior iniuria debet impellere: cuius rei argumentum vel maximum hoc potest esse, quod cum vehementi motu adapertum ingenti ruina solum est, totas nonnumquam vrbes & recipit hiatus ille, & abscondit. Thucydides ait, circa Peloponnesiaci belli tempus, Atalantam insulam aut totam, aut certe maxima ex parte superfusam. Idem Sidoni accidisse, Posidonio crede. Nec ad hoc testibus opus est. Meminimus enim, terris interno motu diuulsis, loca disiecta, & campos interisse. Quod iam dicam, quemadmodum existimem, fieri.

CAP. XXV. Cum spiritus magnum & vacuum terrarum locum penitus oppleuit, cœpitque rixari, & de exitu cogitare; latera ipsa intra quæ latet, sæpius percutit, supra quæ vrbes interdum sitæ sunt: hæ nonnumquam adeo concutiuntur, vt ædificia superposita procumbant: nonnumquam in tantum, vt parietes quibus fertur omne tegimen caui, decidant in illum subteruacantem locum, totæque vrbes in immensam altitudinem vergant. Si velis credere, aiunt aliquando Ossam Olympo cohæsisse, deinde terrarum motu recessisse, & scissam vnius magnitudinem montis in duas partes. tunc effugisse Peneum, qui paludes quibus laborabat Thessalia, siccauit, ab-

du-

lnctis in se quæ sine exitu stagnauerant aquis. Ladon lumen inter Helim & Megalenopolin medius est, uem terrarum motus effudit. Per hoc quid probo? n laxos specus (quid enim aliud appellem loca vacua ub terris?) spiritum conuenire. Quod nisi esset, nagna terrarum spatia commouerentur, & vna multa itubarent. Nunc exiguæ partes laborant, nec vmuam per ducenta milliaria 1) motus extenditur, cce hic qui impleuit fabulis orbem, 2) non tranendit Campaniam. Quid dicam, cum Chalcis remuit, Thebas stetisse? cum laborauit Ægium, am propinquas illi Patras de motu solum audisse? lla vasta concussio, quæ duas suppressit vrbes Helien & Burin, citra Ægium constitit. Apparet ergo, n tantum spatium motum protendere, quantum illa ub terris vacantis loci inanitas pateat.

CAP. XXVI. Poteram ad hoc probandum abuti uctoritate magnorum virorum, qui Ægyptum numuam tremuisse tradunt. Rationem autem huius rei anc reddunt, quod ex limo tota concreuerit. 1.) Tantum enim (si Homero 2) fides est) aberat a conimenti Pharos, quantum nauis diurno cursu metiri lenis lata velis potest: sed continenti admota est. urbidus enim defluens Nilus, multumque secum liium trahens, & eum subinde apponens prioribus erris, Ægyptum annuo incremento semper vltra tait. Inde pinguis & limosi soli est, nec vlla inter-

1. *Per ducenta milliaria*) imo latius extendi sæpe vel nostra memoria experientia docuit.

2. *Qui impleuit fabulis orbem*) qui Pompeios euertit, de uo huius libri initio.

1. *Quod ex limo tota concreuerit.*) qui magis constipatus Spiritui subterraneo locum non relinquit.

2. *Homero*) odyss. Δ.

[redacted]

valla in se habet, sed creuit in solidum arescente lim cuius pressa erat & sedens structura, cum partes g tinarentur, nec quidquam inane interuenire potei cum solido liquidum ac molle semper accederet. S mouetur 3) & Ægyptus & Delos, quam Virgili stare iussit,

Immotamque coli dedit, & contemnere ventos.

Hanc philosophi quoque, credula natio, dixeru non moueri, auctore Pindaro. Thucydides ait, a tea quidem immotam fuisse, sed circa Peloponnesi cum bellum tremuisse. Callisthenes & alio tempoi ait hoc accidisse: Inter multa, inquit, prodigia, qu bus denuntiata est duarum vrbium Helices & Bui euersio, fuere maxime notabilia columna ignis ir mensi, & Delos agitata. Quam ideo stabilem v deri vult, quia mari imposita, habeat concauas rup & saxa peruia, quæ dent deprehenso aëri reditui Ob hoc etiam insulas esse certioris soli, vrbesque tutiores, quo propius ad mare accesserunt. Fal hæc esse: Pompeii & Herculaneum sensere. Adii nunc, quod omnis ora maiis obnoxia est motibu Sic Paphos non semel corruit, sic nobilis & hu iam familiaris malo Nicopolis. Cyprum ambit a tum mare & agitatur. Tyros & ipsa tam mouetu quam diluitur. Hæ fere caussæ redduntur, propte quas tremit terra.

CAP. XXVII. Quædam tamen propria in ho Campano motu accidisse narrantur, quorum rati reddenda est. Aiunt enim sexcentarum ouium gre gem exanimatum in Pompeiana regione. Non e

3. *Sed mouetur*) dicit: poteram istis vti ad præsens arg mentum, nisi moueri Ægyptum terræ motu constaret, ne minus ac Delum, vt vt hanc Virgilius, vt illam Homerus im motam esse tradiderit.

quan

quare hoc putes ouibus illis timore accidisse. Diximus solere post magnos terrarum motus pestilentiam fieri. Nec id mirum est: multa enim mortifera in alto latent. At aër ipse, qui vel terrarum culpa vel pigritia, & æterna nocte torpescit, grauis haurientibus est: vel corruptus internorum ignium vitio, cum est longo situ emissus, purum hunc liquidumque maculat ac polluit, insuetumque ducentibus spiritum, affert noua genera morborum. Quid, quod aquæ quoque inutiles pestilentesque in abdito latent, vt quas numquam vsus exerceat, numquam aura liberior euerberet 1)? Crassæ itaque, & graui caligine sempiternaque tectæ, nihil nisi pestiferum in se & corporibus nostris contrarium habent. Aër quoque qui mixtus est illis, quique inter illas paludes iacet, cum emersit, late vitium suum spargit, & haurientes necat. Facilius autem pecora sentiunt, in quæ pestilentia incurrere solet quo auidiora sunt: aperto cælo plurimum vtuntur, & aquis, quarum maxima in pestilentia culpa est. Oues vero mollioris naturæ, quo propiora terris ferunt capita, correptas esse non miror, cum afflatus diri aëris circa ipsam humum exceperint. Nocuisset ille & hominibus, si maior exiisset: sed illum copia aëris sinceri exstinxit, antequam vt ab homine posset trahi, surgeret.

CAP. XXVIII Multa autem terras habere mortifera, vel ex hoc intellige, quod tot venena nascuntur, non manu sparsa, sed sponte: solo scilicet habente, vt boni, ita mali semina. Quid, quod pluribus Italiæ locis per quædam foramina pestilens exhalatur

1. *Euerberet*) sic L. V. c. 12. *Spiritus qui maius desiderat spatium, cum euerberatus cursu parum libero incaluit.* Ouid. L. 14. Metam. de ardea ex vrbe combusta enascente: *& cineres plausis euerberat alis*, Gronov.

nui foramine fluens, non plus potentiæ h
vt despectantia 1) & vltro sibi illata cor
per secula conditis tenebris ac tristitia lo
vitium, ipsa ingrauescit mora; peior, c
Cum autem exitum nactus est, æternum il
si frigoris malum, & infernam noctem
regionis nostræ aëra infuscat. Vincunt
liora prioribus. 2) Tunc etiam illi spi
transit in noxium. Inde subitæ continuæ
& monstrosa genera morborum, vt ex
caussis. Breuis aut longa clades est, pr
luere. Nec prius pestilentia desinit, qu
illum grauem exercuit laxitas cæli 3),
que iactatio.

CAP. XXIX. Nam quod aliquot insa
que similes discurrere fecit metus, qui e
tes, vbi priuatus ac modicus est: quid
terret, vbi cadunt vrbes, populi opprimu
concutitur; quid mirum est, animos int
& metum destitutos aberrasse? Non est
magna mala consipere. Itaque lenissima
in tantum venere formidinis, vt sibi excid

[redacted]

nies, quam vbi formido mentes religione mixta percussit. Statuam diuisam non miror, cum dixerim montes a montibus recessisse, & ipsum diruptum esse ab imo solum.

Hæc loca, vi quondam & vasta conuulsa ruina,
(Tantum æui longinqua valet mutare vetustas)
Dissiluisse ferunt, cum protinus vtraque tellus
Vna foret; venit medio vi pontus, & vndis
Hesperium Siculo latus abscidit, aruaque & vrbis
Littore diductas, angusto interluit æstu.

Vides totas regiones a suis sedibus reuelli, & trans mare iacere, quod in confinio fuerat: vides & vrbium fieri gentiumque discidium, cum pars naturæ concitata est de se 1), vel aliquod mare ingens spiritus impegit, quorum mira, vt ex toto 3), vis est. Quamuis enim parte sæuiat, mundi tamen viribus sæuit. Sic & Hispanias a contextu Africæ, mare eripuit. Sic hac inundatione, quam poëtarum maximi celebrant, ab Italia Sicilia resecta est. Aliquanto autem plus impetus habent, quæ ex infimo veniunt. Acriora enim sunt, in quibus nisus est per angusta. Quantas res ii terrarum tremores, quamque mira spectacula ediderint, satis dictum est.

CAP. XXX. Cur ergo aliquis ad hoc stupet, quod æs vnius statuæ, ne solidum quidem, sed concauum ac tenue, diruptum est; cum fortasse in illud se spiritus, quærens fugam, incluserit? Illud vero quis ne-

1. *Concitata est de se*) nam mundum esse animal quod se a se moueat Stoici credunt. *Fromond.*

2. *Aliquod*) legit Gronov. *aliquo impegit*, ad aliquam terrarum partem offendit, eam obstantem sensit, & dimouere conatur.

3. *Vt ex toto*) pars enim mundi ab anima totius excitata magnas habet vires, vt brachium hominis nisu totius animæ se mouens. *Fromond.*

 scit?

ſcit? Diductis ædificia angulis vidimus moueri, iterumque componi. Quædam vero parum aptata poſitu ſuo, & a fabris negligentius ſolutiuſque compoſita, terræmotus ſæpius agitata compegit. Quod ſi totos parietes & totas findit domos, & latera magnarum turrium, quæ ſolida ſunt, ſcindit, & pilas operibus ſubditas diſſipat, quid eſt, quare quiſquam dignum adnotari putet, ſectam eſſe æqualiter ab imo ad caput in partes duas ſtatuam? Quare tamen per plures dies motus fuit? Non deſiit enim aſſidue tremere Campania, clementius quidem 1), ſed ingenti damno, quia quaſſa 2) quatiebat: quibus ad cadendum male ſtantibus, non erat impelli 3), ſed agitari. Nondum videlicet ſpiritus omnis exierat, ſed adhuc omiſſa parte maiore oberrabat.

CAP. XXXI. Inter argumenta quibus probatur, ſpiritu iſta fieri, non eſt quod dubites & hoc ponere. Cum maximus editus tremor eſt, quo in vrbes terraſque ſæuitum eſt, non poteſt par illi ſubſequi alius, ſed poſt maximum leues motus ſunt, quia vehementius 1) exitum ventis luctantibus fecit. Reliquiæ deinde reſidui ſpiritus non idem poſſunt, nec illis pugna eſt: cum iam viam inuenerint, ſequanturque ea qua prima vis ac maxima euaſit. Hoc quoque dignum memoria iudico, ab eruditiſſimo & grauiſſimo viro cognitum: forte enim cum hoc euenit, lauabatur, vidiſſe ſe affirmabat in balneo teſſellas, quibus ſolum erat ſtratum, alteram ab altera ſeparari, ite-

1. *Clementius quidem*) quam initio.
2 *Quaſſa*) antea ſcilicet dum vehementius fureret terræ motus.
3. *Non erat impelli*) non opus erat fortiore motu, quo impellerentur iam ad lapſum procliuia, ſed agitatio ſufficiebat.
1. *Vehementius*) vi maiore adhibita exitum ventis fecit.

rum-

rumque committi: & aquam modo recipi in commissuras, pauimento recedente; modo, compresso, bullire & elidi. Eumdem audiui narrantem, vidisse se, molles materias mollius crebriusque tremere, quam natura duras.

CAP. XXXII. Hæc, Lucili virorum optime, quantum ad ipsas caussas. Illa nunc quæ ad confirmationem animorum pertinent: quos magis refert nostra, fortiores fieri, quam doctiores. Sed alterum sine altero non fit. Non enim aliunde animo venit robur, quam a bonis artibus, quam a contemplatione naturæ. Quem enim non hic ipse casus aduersus omnes firmauerit & erexerit? Quid est enim cur ego hominem aut feram, quid est cur sagittam aut lanceam tremam? maiora me pericula exspectant. Fluminibus & terris, & magnis naturæ partibus petimur. Ingenti itaque animo mors prouocanda est, siue nos æquo vastoque impetu aggreditur, siue quotidiano & vulgari exitu: nihil refert quam minax veniat, quantumque sit, quod in nos trahat; quod a nobis petit, minimum est. Hoc senectus a nobis ablatura est, hoc auriculæ dolor, hoc in nobis humoris corrupti abundantia, hoc cibus parum obsequens stomacho, hoc pes leuiter offensus. Pusilla res est hominis anima: sed ingens res est contemptus animæ. Hanc qui contempserit, securus videbit maria turbari: etiam si illa omnes excitauerint venti; etiam si æstus, aliqua perturbatione mundi, totum in terras verterit oceanum. Securus adspiciet fulminantis cæli trucem & horridam faciem; frangatur licet cælum, & ignes suos in exitium omnium, in primis suum 1), misceat. Securus ad-

1. *Inprimis suum*) i. e. ipsius cæli exitium.

ſpiciet ruptis compagibus dehiſcens ſolum. Illa licet inferorum regna retegantur, ſtabit ſuper illam voraginem intrepidus: & fortaſſe quo debet cadere, deſiliet. Quid ad me, quam ſint magna quibus pereo? Ipſum perire non eſt magnum. Proinde ſi volumus eſſe felices, ſi nec hominum, nec deorum, nec rerum timore vexari, ſi deſpicere fortunam ſuperuacua promittentem; leuia minitantem, ſi volumus tranquille degere, & ipſis diis de felicitate controuerſiam facere, anima in expedito eſt habenda. Siue illam inſidiæ, ſiue morbi petent, ſiue hoſtium gladii, ſiue inſularum cadentium fragor, ſiue ipſarum ruina terrarum, ſiue vaſta vis ignium, vrbes agroſque pari clade complexa, cum libet illi, eam accipiat. Quid aliud debeo, quam exeuntem hortari, & cum bonis omnibus emittere: Vade fortiter, vade feliciter. Nihil dubitaueris reddere. Non de re, ſed de tempore eſt quæſtio. Facis quod quandoque faciendum eſt. Nec rogaueris, nec timueris, nec te velut in aliquod malum exiturum tuleris retro. Rerum natura te 2), quæ genuit, exſpectat, & locus melior ac tutior. Illic non tremunt terræ, nec inter ſe venti cum magno nubium fragore concurrunt, non incendia regiones vrbeſque vaſtant, non naufragiorum totas claſſes ſorbentium metus eſt, non arma contrariis diſpoſita vexillis, & in mutuam perniciem multorum millium par furor, non peſtilentia, & ardentes promiſcue, communes populis cadentibus rogi. 3) Iſtud leue eſt: quid timemus? Graue eſt: potius ſemel incidat, quam ſemper impendeat. Ego

2. *Rerum natura te)* in quam ſcilicet es reſoluendus.

3. *Communes populis cadentibus rogi)* nam ſuus cuique defuncto ſtruebatur rogus: peſtis vero tempore multi promiſcue in vnum coniiciebantur, ob cadentium multitudinem.

[redacted]

m perire timeam, cum terra ante me pereat, cum quatiantur quæ quatiunt, & iniuriam nostram sine sua veniunt? Helicen Burinque totas mare pit; ego de vno corpusculo timeam? Supra op- i duo nauigatur: duo autem, quæ nouimus, quæ ostram notitiam memoria litteris seruata perdu- Quam multa alia aliis locis mersa sunt? quot po- os aut terra in se, aut mare inclusit? Ego recusem finem, cum sciam me sine fine non esse? imo i sciam omnia esse finita? Ego vltimum suspirium eam? Quantum potes itaque ipse te cohortare, ili, contra metum mortis. Hic est qui nos humi- facit: hic est qui ipsam vitam, cui parcit, inquie- ic perdit. Hic omnia ista dilatat, 4) terrarum mo- , & fulmina. Quæ omnia feres constanter, si itaueris nihil interesse inter exiguum tempus & gum. Horæ sunt quas perdimus. Puta dies esse, a menses, puta annos: perdimus illos, nempe ituros. Quid, oro te, refert, num perueniam illos? 5) fluit tempus, & auidissimos sui deserit. Nec od futurum est meum est, nec quod fuit. In puncto ientis temporis pendeo: & magni est, modicum sse. Eleganter Lælius ille sapiens dicenti cuidam, xaginta annos habeo: Hos, inquit, dicis sexagin- quos non habes? 6) Ne ex hoc quidem intelligi- is incomprehensibilis 7) vitæ conditionem & for-

4. *Dilatat*) auget, & terribiliora nobis quam in se sunt dit.

5. *Num perueniam ad illos*) num attingam, & expleam, endo dies illos & annos.

6. *Quos non habes*) vtpote iam elapsos.

7. *Incomprehensibilis*) quæ teneri nequeat, cum semper sit fuga.

rum, quod impetum in curiam fec
est. Modo dic nobis, qualem de
lis: ἐπικούρειος θεὸς 56) non pot
πρᾶγμα ἔχει ὔτε ἄλλοις παρέχει. St
potest rotundus esse 57) (vt ait V
sine præputio 58)? Est aliquid in
video, nec cor, nec caput hab
les a Saturno petisset hoc benefi
sem 59) toto anno celebrau

---

cognitor dicitur Verr. 7. Sic & Petron.
dem vestimenta ab officioso recepissem,
Gronov

54. *Mense Iulio & Augusto*) tempore
ato. vid. Sueton. c. 14.

55. *Sed quoniam volo*) turbata hic esse
le, medelam afferre difficile est. Seque
tionem d: ἀποθεώσει Claudii habent.

56. ἐπικούρειος θεὸς) dicit non posse
esse Deum, cum Deus ex Epicuri senten
gerat, nec aliis præbeat: id quod non
dium. Sensus non obscurus est, mirorq
licitasse

57. *Rotundus esse*) Stoici enim mund
esse dicebant, Deum esse statuebant

58. *Sine capite, sine præputio*) cum

LIBER SEPTIMVS & VLTIM.

In quo agitur de Cometis.

Argumentum.

Iber hic totus in Cometarum pertractatione consu-mitur, pleraque ab Aristotele mutuatus. Sententi-a tamen eius, Vti Democriti, Epigenis, Apollonii yndii, Callisthenis, Artemidori, Ephori, imo Ze-nis sui refellit: ac tandem in opinionem Veterum haldaeorum discedit. Cometam Verum sidus esse ex is aeternis, ex altitudine aetheris ingenti in oculos ortalium submitti, deinde rursum recipi. Motus ridem Cometarum nondum satis certos & compre-nsos esse, sed futurum olim auguratur tempus, quo steri tam aperta maiores suos nesciuisse mirentur. uaedam etiam ex duobus aui sui Cometis discit, quo-um prior sub Claudio, alter sub Nerone effulsit. De-ique solenni more cum Vitiis in rixam descendit. Non irum ista & plura alia nesciri, cum nemo nisi libidi-i, ganeis, histrionibus & pantomimis studeat, Va-uis & desertis philosophorum scholis.

CAPVT I.

NEmo vsque eo tardus, & hebes, & demissus in terram est, vt ad diuina non erigatur, ac tota mente consurgat: vtique vbi nouum ali-uod e caelo miraculum fulsit. Nam quamdiu so-ta decurrunt, magnitudinem rerum consuetudo abducit. Ita enim compositi sumus, vt nos quoti-iana, etiamsi admiratione digna sunt, transeant: ontra minimarum quoque rerum, si insolitae prodie-unt, spectaculum dulce fiat. Hic itaque coetus astro-rum,

rum, quibus immensi corporis pulcritudo distinguitur, populum non conuocat. At cum aliquid ex more mutatum est, omnium vultus in caelo est. Sol spectatorem, nisi cum deficit, non habet. Nemo obseruat lunam, nisi laborantem. 1) Tunc vrbes conclamant, 2) tunc pro se quisque superstitione vana trepidat. Quanto illa maiora sunt, quod sol totidem (vt ita dicam) gradus, 3) quot dies habet, & annum circuitu suo claudit: quod a solstitio statim inclinat, & dat spatium noctibus: quod sidera abscondit: quod terras, cum tanto maior sit illis, non vrit, sed calorem suum intensionibus ac remissionibus temperando fouet: quod lunam numquam implet, nisi aduersam sibi, nec obscurat. 4) Hæc tamen non annotamus, quamdiu ordo seruatur. Si quid turbatum est, aut præter consuetudinem emicuit, spectamus, interrogamus, ostendimus. Adeo naturale est, magis noua, quam magna mirari. Idem in Cometis fit. Si rarus & insolitæ figuræ ignis apparuit, nemo non scire quid sit, cupit: & oblitus aliorum, de aduentu eius quærit; ignarus, vtrum debeat mirari, an timere. Non enim desunt qui terreant, qui significationes eius graues prædicent. Sciscitantur itaque, & cognoscere volunt, prodigium sit, an sidus. At mehercules non aliud quis aut magnificentius quæsierit, aut didicerit vtilius, quam de stellarum siderumque natura: vtrum flamma contracta, quod & visus noster affirmat, & ipsum ab aliis fluens lumen, & calor inde

1. *Laborantem*) Eclipsin patientem.

2. *Conclamant*) clamoribus enim & tinnitu dissono aeris putabant laboranti lunæ se succurrere. *Fromond.*

3. *Gradus*) quos in *Ecliptica* facit.

4. *Nec obscurat*) nisi aduersam, tum enim terra intercedere inter lunam & solem potest.

de

descendens: an non sint flammei orbes, sed solida quædam terrenaque corpora, quæ per igneos tractus labentia inde splendorem trahant, coloremque, non de suo clara. In qua opinione magni fuere viri, qui sidera crediderunt ex duro concreta, & ignem alienum pascentia. Nam per se, inquiunt, flamma diffugeret, nisi aliquid haberet quod teneret, & a quo teneretur, conglobatamque nec stabili inditam corpori, profecto iam mundus turbine 5) suo dissipasset.

CAP. II. Ad hæc inuestiganda proderit quærere, num Cometæ eius conditionis sint, cuius superiora. Videntur enim cum illis quædam habere communia, ortus & occasus, ipsam quoque, quamuis spargantur & longius exeant, 1) faciem. æque enim ignei splendidique sunt. Itaque si omnia terrena sidera sunt, his quoque eadem sors erit. Si vero nihil aliud sunt quam purus ignis, manentque mensibus senis, nec illos conuersio mundi soluit & velocitas: illa quoque possunt & tenui constare materia, nec ob hoc discuti assiduo cæli circumactu. Illo quoque pertinebit hoc excussisse, vt sciamus, vtrum mundus 2) terra stante circumeat, an mundo stante terra vertatur. Fuerunt enim qui dicerent, nos esse, quos rerum natura nescientes ferat, 3) nec cæli motu fieri ortus & occasus, sed ipsos oriri & occidere. 4) Digna res est

5. *Turbine*) impetu & gyratione rapida.

1. *Longius exeant*) in eandem aut comes. *Fromond.*

2. *Mundus*) cælum, quod ab ornatu κόσμον Pythagoras vocauit.

3. *Nescientes ferat*) qui cum hæc terra nostra moueamur, licet id non sentiamus, circa solem &c. quæ Pythagoræ & Philolai hodieque Copernicanorum est sententia.

4. *Ipsos oriri &c.*) dum scilicet nos cum orbe nostro circumuoluimur, non sol circa nos.

con-

contemplatione, vt sciamus in quo rerum sta
pigerrimam sortiti, an velocissimam seden
nos Deus omnia, an nos agat. Necessariun
tem, veteres ortus Cometarum habere collect
prehendi enim propter raritatem eorum cu
huc non potest, nec explorari, an vices ser
illos ad suum diem certus ordo producat. N
caelestium obseruatio est, & nuper in
inuecta.

CAP. III. Democritus quoque, subtilissi
tiquorum omnium, suspicari ait se, plur
esse quae currant: sed nec numerum illaru
nec nomina, nondum comprehensis quinq
rum 1) cursibus. Eudoxus primus ab Ægy
motus in Graeciam transtulit. Hic tamen de
nihil dicit. Ex quo apparet, ne apud Ægypt
dem, quibus maior caeli cura fuit, hanc part
boratam. Conon postea diligens & ipse in
defectiones quidem solis seruatas ab Ægypt
git, nullam autem mentionem fecit Cometar
praetermissurus, si quid explorati apud illos
risset. Duo certe, qui apud Chaldaeos stu
dicunt, Epigenes & Apollonius Myndius,
mus inspicendorum naturalium, inter se d
Hic enim ait, Cometas in numero stellarum
um poni a Chaldaeis, tenerique cursus eoru
genes contra ait, Chaldaeos nihil de Comet
comprehensi, sed videri illos accendi turb
dam 2) aëris concitati & intorti.

---

1. *Quinque siderum*) planetarum, cum quibu
computantur ob excellentiam sol & luna.

2. *Accendi turbine quodam &c.*) Plut. L. II. de p
Epigenes ait Cometam esse [illegible]
[illegible]. *Fromond.*

[redacted]

AP. IV. Primum ergo, si tibi videtur, opinio-
nius ponamus, ac refellamus. Huic videtur
mum virium habere, ad omnes sublimium mo-
tella Saturni: Hæc cum proxima signa Marti
it, aut in Lunæ vicinam transit, aut in Solis
it radios, natura ventosa & frigida contra-
uribus locis aëra, conglobatque. Deinde si ra-
Solis assumpsit, tonat, fulguratque. Si Mar-
quoque consentientem habet, fulminat. Præ-
, inquit, aliam materiam habent fulmina, ali-
ılgurationes. Aquarum enim & omnis hu-
euaporatio, splendores tantum cæli citra ictum
:es mouet: illa autem calidior ficciorque terræ
exhalatio, fulmina extundit. Trabes vero &
quæ nullo alio inter se quam magnitudine di-
hoc modo fiunt. Cum humida terrenaque
globus aliquis aëris clausit, quem turbinem di-
s, quacumque fertur, præbet speciem ignis ex-
Quæ tam diu durat, quamdiu mansit aëris il-
nplexio, humidi intra se terrenique multum
is.

P. V. Vt a proximis mendaciis incipiam, fal-
est, faces & trabes exprimi turbine. Turbo
circa terras concipitur ac fertur. Ideoque ar-
radicitus vellit, & quacumque incubuit, solum
:: siluas interim & tecta corripiens, inferior fere
ous, vtique numquam altior. At contra trabes
r cæli pars ostentat. Ita numquam nubibus
erunt. 1) Præterea turbo omni nube velocior
ır, & in orbem vertitur. Super ista 2) velo-

Numquam nubibus obstiterunt) vt eorum conspectum ne-
perent, quod argumento est supra nubes eas positas

Super ista) insuper, præterea.

citer

citer desinit, & ipse sua vi rumpit. Trabes autem non transcurrunt, nec præteruolant, vt faces, sed commorantur, & in eadem parte cæli collucent. Charimander quoque, in eo libro quem de Cometis composuit, ait, Anaxagoræ visum grande insolitumque cælo lumen magnitudine amplæ trabis, & id per multos dies fulsisse. Talem effigiem ignis longi fuisse, Callisthenes tradit, antequam Burin & Helicen mare absconderet. Aristoteles ait, non trabem illam, sed Cometam fuisse: ceterum ob nimium ardorem non apparuisse sparsum ignem, 3) sed procedente tempore, cum iam minus flagraret, redditam suam Cometæ faciem. In quo igne multa quidem fuerunt digna quæ notarentur: nihil tamen magis, quam quod vt ille fulsit in cælo, statim supra Burin & Helicen mare fuit. Numquid ergo Aristoteles non illam tantum, sed omnes trabes Cometas esse credebat? Hanc habet is differentiam, quod iis continuus ignis est, ceteris sparsus. Trabes enim flammam æqualem habent, nec vllo loco intermissam aut languidam, in vltimis vero partibus coactam; qualem fuisse illam, quam modo retuli, Callisthenes tradit.

CAP. VI. Duo inquit Epigenes, Cometarum genera sunt. Alii ardorem vndique effundunt, nec locum mutant: alii in vnam partem ignem vagum in modum comæ porrigunt, & stellas prætermeant: quales duo ætate nostra visi sunt Illi priores criniti vndique, etiam immoti, huimles fere sunt, & eisdem caussis quibus trabes facesque conflantur, & ex intemperie aëris turbidi, multa secum arida humidaque terris exhalata versantis. Potest enim spiritus per angusta elisus accendere supra se positum aëra,

3. *Sparsum ignem)* comantem, & in eandem dispersum.

ple-

lenum alimentis idoneis igni: deinde propellere ex
itido 1), ne ex aliqua caussa refluat rursus, ac re-
iittatur: deinde iterum proximo die ac sequentibus
onsurgere, & eundem locum inflammare. Vide-
ius enim ventos per complures dies ad constitutum
dire. Pluuiæ quoque, & alia tempestatum genera,
l præscriptum reuertuntur. Vt breuiter autem vo-
ntatem eius exprimam, eadem fere ratione hos
eri Cometas existimat, qua fiunt ignes turbine eie-
i. Hoc vnum interest, quod illi turbines ex supe-
ori parte in terras deprimuntur, hi de terra in supe-
ora eleuantur.

CAP. VII. Aduersus hæc multa dicuntur. Pri-
um si ventus in caussa esset, numquam Cometes sine
nto appareret, nunc autem & quietissimo aëre ap-
ret. Deinde si vento fieret, cum vento caderet: & si
nto inciperet, cresceret vento; eoque esset ardentior,
io ille incitatior. His accedit illud quoque. Ventus
altas aëris partes impellit, Cometes in vno loco ap-
ret: ventus in sublime non peruenit, Cometæ autem
lantur supra quam ventis ire licet. Transit deinde
illos quos ait certiorem habere stellarum speciem,
ii & procedunt, & signa prætereunt. Hos ait ex iis-
m caussis fieri, quibus illos, quos dixit humilio-
s, hoc tantum interesse, quod terrarum exhala-
ones multa secum arida ferentes, celsiorem petant
rtem, & in editiora cæli aquilone pellantur. Dein-
 2) si illos aquilo propelleret, ad meridiem semper

1. *Propellere ex nitido*) ex aëris illa parte purgata, consumtis
alimentis idoneis igni, in partem sequentem, vbi inueniat
amma aliud alimentum. *Fromond.*

2. *Deinde*) excidisse hic nonnulla videntur; præcessisse
im quædam, quibus Epigenis sententia de Cometis secundæ
eciei confutaretur, vox *deinde* innuit.

Tendere neruum:
Vulnere paruo
Pictaque Medi 101)
Ille Britannos
Littora ponti,
Scuta Brigantas
Colla catenis
Noua Romanæ
Tremere Oceanum.
Quo non alius
Discere caussas,
Parte audita,
Quis nunc iudex
Audiet anno? 102)
Sede relicta,
Iura silenti,
Oppida centum.
Pectora palmis,
Venale genus,
Lugete noui; 104)
Qui concusso

Qui præcipites
Figeret hostes,
Terga fugacis.
Vltra noti
Et cæruleos
Dare Romuleis
Iussit, & ipsum
Iura securis
Deflete virum,
Potuit citius
Vna tantum
Sæpe & neutra.
Toto lites
Tibi iam cedit
Qui dat populo 103)
Cretæa tenens
Cædite mœstis
O caussidici,
Vosque Poetæ,
Vosque in primis
Magna parastis
Lucra fritillo. 105)

Delectabatur laudibus suis Claudius, & cupiebat diutius spectare. Iniicit illi manum Talthybius 106)

101. *Pictaque Medi)* pictis enim sagulis illi amicti, vel etiam fugientes picta scuta in terga reiiciebant. Fre[illegible]
102. *Toto lites audiet anno)* sine vacatione etiam feriis diebus.
103. *Qui dat populo &c.)* Minois descriptio Regis Cretensis qui apud inferos iudiciis præest.
104. *Vosque poetæ lugete noui)* ob studia communia, nam Claudius multa scriptitauit. Sueton. c. 41. 42.
105. *Fritillo)* ludus enim alearum & talorum Romæ p[illegible]unte Claudio vigebat.
106. *Talthybius deorum)* erat Talthybius Græcorum ad Troiam nuntius, eleganter igitur vocat Mercurium *Talthybium deorum*, nam vocem *nuncius* expungi vult *Gronov.*

dor.

Cometas autem immixtos stellis videmus per su-
iora labentes. Ergo verisimile non est, in tan-
n spatium perseuerare turbinem: qui quo maior
, maturius corrumpitur.

CAP. IX. Vtrumlibet itaque eligat: aut vis lenis
a alte peruenire non poterit, aut magna & conci-
a citius ipsa se franget. Praeterea humiliores illi
metae ob hoc (vt putant) non exeunt altius, quia
is terreni habent. Grauitas illos sua in proximo
iet. Atqui necesse est, his Cometis diuturniori-
s & celsioribus, plenior materia sit. Neque enim
itius apparerent, nisi maioribus nutrimentis susti-
:entur. Dicebam modo, non posse diu verticem
:manere, nec supra lunam, aut vsque in stellarum
um crescere. Nempe efficit turbinem, plurium
itorum inter ipsos luctatio. Haec diu non potest
e. Nam cum vagus & incertus spiritus conuolu-
us est, nouissime vni vis omnium cedit. Nulla au-
n tempestas magna perdurat. Procellae quanto
is habent virium, tanto minus temporis. Venti
m ad summum venerunt, remittuntur omni vio-
itia. Necesse est ista concitatione in exitium sui
idant. Nemo itaque turbinem toto die vidit, ne
ra quidem. Mira velocitas eius, & mira breuitas
:. Praeterea violentius celeriusque in terra circa-
:e eam voluitur: quo celsior, eo solutior, laxior-
e est, & ob hoc diffunditur. Adiice nunc, quod
amsi in summum pertenderet, vbi sideribus iter est,
ique ab eo motu, qui vniuersum trahit, solueretur.
uid enim est illa conuersione mundi citatius? hac
nnium ventorum in vnum coniecta vis dissiparetur,
terrae solida fortisque compages, nedum particula
ris torti.

Cap. x. [illegible] manere [illegible] [illegible] quoque permanere [illegible] [illegible] incredibile est, quam [illegible] [illegible] motus [illegible] [illegible] habet enim suum locus ille vertiginem, [illegible]

[illegible] alta trahit, celerique [illegible]

Et [illegible] si quam [illegible] [illegible] nullo modo potest: quid de his Cometis dicam [illegible] senis mensibus apparuerunt? Deinde [illegible] esse motus eodem loco: alter ille [illegible] & [illegible] suum sine intermissione peragens opus: [illegible] & recens, & turbine illatus. Necesse est ergo [illegible] ri impedimento sit. Atqui lunaris illa orbita, [illegible] rumque supra lunam meantium motus [illegible] est: nec haesitat usquam, nec resistit, nec [illegible] nobis suspicionem objectae sibi morae. Fidem [illegible] habet, turbinem, violentissimum & perturbati[illegible] mum tempestatis genus, in medios siderum ordines pervenire, & inter disposita ac tranquilla versari. Credamus ignem circumacto turbine accendi. [illegible] hunc expulsum in sublime, praebere nobis opinionem speciemque sideris longi. At puto tale esse debet, quale est id quod ignem efficit. Turbinis autem rotunda facies est. In eodem enim vestigio vertitur, & columnae modo circumagentis se voluitur. Ergo ignem quoque qui inclusus est, similem esse illi oportet. Atqui longus est, & disiectus, minimeque similis in orbem coacto.

Cap. xi. Epigenem relinquamus, & aliorum opiniones persequamur. Quas antequam exponere incipiam, illud inprimis praesumendum est, Cometas

1. Aduocationem) moram & consistendi tempus: Vox Senecae frequens, & alibi explicata.

non

non in vna parte cœli adſpici, nec in ſignifero tantum orbe, ſed tam in ortu quam in occaſu frequentiſſime tamen circa Septemtrionem. Forma eis non eſt vna. Quamuis enim Græci diſcrimina fecerint eorum quibus in morem barbæ flamma dependet, & eorum qui vndique circa ſe velut comam ſpargunt, & eorum quibus fuſus quidem eſt ignis, ſed in verticem tendens 1): tamen omnes iſti eiuſdem notæ ſunt, Cometæque recte dicuntur. Quorum cum poſt longum tempus appareant formæ, inter ſe eos comparare difficile eſt. Illo ipſo tempore, quo apparent, inter ſpectantes de habitu illorum non conuenit: ſed prout cuique acrior acies aut hebetior, ita dicit aut lucidiorem eſſe aut rubicundiorem, & crines aut in interiora deductos 2), aut in latera diuiſos Sed ſiue ſint aliquæ differentiæ illorum, ſiue non ſint, eadem fiant ratione neceſſe eſt Cometæ. Illud vnum conſtare debet, præter ſolitum adſpici nouam ſideris faciem, circa ſe diſſipatum ignem trahentis. Quibusdam antiquorum hæc placet ratio. Cum ex ſtellis errantibus altera ſe alteri applicuit, confuſo in vnum duarum lumine, faciem longioris ſideris reddi. Nec hoc tunc tantum euenit, cum ſtella ſtellam attigit, ſed etiam cum appropinquauit. Interuallum enim, quod inter duas eſt, illuſtratur ab vtraque, inflammaturque, & longum ignem efficit.

CAP. XII. His illud reſpondebimus, certum eſſe numerum ſtellarum mobilium. Solere autem eodem tempore & has apparere, & Cometen. Ex quo manifeſtum fit, non illarum coitu fieri Cometen, ſed proprium & ſui iuris eſſe. Etiamnum frequenter

1. *In verticem tendens*) tales xiphiæ dicuntur. Plinius II, 25.

2. *In interiora deductos*) f. *reductos*, h. e. interius [illegible]. *Gronov.*

ſtella ſub altioris ſtellæ veſtigium venit: & Saturnus aliquando ſupra Iouem eſt, & Mars Venerem aut Mercurium recta linea deſpicit: nec tamen propter hunc curſum, cum alter alterum ſubit, Cometes fit: alioquin annis omnibus fieret: omnibus enim aliquæ ſtellæ in eodem ſigno ſimul ſunt. Si Cometam faceret ſtella ſtellæ ſuperueniens, momento eſſe deſineret. Summa enim velocitas tranſeuntium eſt. Ideo omnis ſiderum defectio breuis eſt: quia cito illas idem curſus, qvi admouerat, abſtrahit. Videmus ſolem & lunam intra exiguum tempus, cum obſcurari cœperint, liberari: quanto celerior debet fieri in ſtellis digreſſio, tanto minoribus? Atqui Cometæ ſenis menſibus manent. quod non accideret, ſi duarum ſtellarum conuentu gignerentur. Illæ enim diu cohærere non poſſunt, & neceſſe eſt illas lex celeritatis ſeparet. Præterea iſta nobis vicina videntur, ceterum interuallis ingentibus diſſident. Quomodo ergo poteſt altera ſtella vſque ad alteram ſtellam ignem mittere, ita vt vtraque iuncta videatur, cum ſint ingenti regione diductæ? Stellarum, inquit, duarum lumen miſcetur, & præbet vnius ſpeciem. Nempe ſic, quemadmodum rubicunda fit nubes ſolis incurſu, quemadmodum veſpertina 1) aut matutina flaueſcunt, quemadmodum alterne arcus ſolis viſitur. 2) Hæc omnia primum magna vi efficiuntur. Sol enim eſt, qui iſta ſuccendit. Stellarum non eſt eadem potentia. Deinde nihil horum, niſi infra lunam in terrarum vicinia naſcitur. Superiora pura & ſincera

1. *Veſpertina*) ſc. crepuſcula.

2. *Viſitur*) *pingitur* leg. *Gronou.* & *Fromond.* Ille etiam præcedentia ex Cod. Brit. mutat: *quemadmodum arcus alterne nec niſi ſole pingitur.*

ſunt,

ſunt, & coloris ſui ſemper. Præterea ſi quid tale accideret, non haberet moram, ſed exſtingueretur cito: ſicut coronæ, quæ ſolem lunamue cingunt, intra breuiſſimum ſpatium exoleſcunt. Nec arcus quidem diu perſeuerat. Si quid eſſet tale, quo medium inter duas ſtellas ſpatium confunderetur, æque cito dilaberetur. Vtique non in tantum maneret, quantum morari Cometæ ſolent. Stellis intra Signiferum curſus eſt, hunc gyrum premunt: at Cometæ vbique cernuntur. Non magis certum eſt illis tempus quo appareant, quam locus vllus, vltra quem non exeant.

CAP. XIII. Aduerſus hoc ab Artemidoro illa dicuntur, non has tantum ſtellas quinque diſcurrere, ſed ſolas obſeruatas eſſe. Ceterum innumerabiles ferri per occultum, aut propter obſcuritatem luminis nobis ignotas, aut propter circulorum poſitionem talem, vt tunc demum, cum ad extremam eorum venere, viſantur. Ergo intercurrunt quædam ſtellæ, vt ait, nobis nouæ, quæ lumen ſuum cum ſtantibus miſceant, & maiorem quam ſtellis mos eſt, porrigant ignem. hoc ex his quæ mentitur, leuiſſimum eſt: tota eius narratio mundi, mendacium impudens eſt. Nam ſi illi credimus, ſumma cæli ora ſolidiſſima eſt, in modum tecti durata, & alti craſſique corporis, quod atomi congeſtæ coaceruatæque fecerunt. Huic proxima ſuperficies eſt ignea, ita compacta, vt ſolui vitiarique non poſſit. Habet tamen ſpiramenta quædam & quaſi feneſtras, per quas ex parte exteriore mundi influant ignes, non tam magni, vt interiora conturbent. Rurſus ex mundo in exteriora labuntur. Itaque hæc quæ præter conſuetudinem apparent, influxerunt ex illa vltra mundum ia-

cente materia. Soluere ista quid aliud est, quam manum 1) exercere, & in ventum iactare brachia?

CAP. XIV. Velim tamen mihi dicat iste, qui mundo tam firma lacunaria imposuit, quid sit quare credamus illi tantam esse crassitudinem cæli. Quid fuit, quod illo tam solida corpora adduceret, & ibi detineret? Deinde quod tantæ crassitudinis est, necesse est & magni ponderis sit. Quomodo ergo in summo manent grauia? Quomodo illa moles non descendit, & se onere suo frangit? Fieri enim non potest, vt tanta vis ponderis, quantam ille substituit, pendeat, & leuibus innixa sit. Nec illud quidem potest dici, extrinsecus aliqua esse retinacula, quibus cadere prohibeatur. Nec rursus de medio aliquid esse oppositi, quod imminens corpus excipiat ac fulciat. Illud etiamnum nemo dicere audebit, mundum ferri per immensum 1), & cadere quidem, sed non apparere an cadat: quia præcipitatio eius æterna est, nihil habens nouissimum, in quod incurrat. Hoc quidam de terra dixerunt, cum rationem nullam inuenirent, propter quam pondus in aëre staret. Fertur, inquiunt, semper: sed non apparet an cadat, quia infinitum est in quod cadit. Quid est deinde quo probes; non quinque tantum stellas moueri, sed multas esse, & in multis mundi regionibus? Aut si hoc sine vllo probabili argumento licet respondere, quid est, quare non aliquis aut omnes stellas moueri, aut nullam dicat? Præterea nihil te adiuuat ista stellarum passim euntium turba. Nam quo plures fuerint, sæpius in alias incident: rari autem Cometæ, & ob hoc mirabiles sunt.

1. *Manum) inane* leg. Gruther. h. e. *ἀέρα δέρειν*, vt Paulus 1. Cor. IX. ait, cum aëre pugnare.

1. *Mundum fieri per immensum)* per spatium imaginarium infinitum in vnam partem perpetuo decidere. *Fromond.*

Quid,

Quid, quod testimonium dicet contra te omnis ætas, quæ talium stellarum exortus & annotauit, & posteris tradidit?

CAP. XV. Post mortem Demetrii Syriæ regis, cuius Demetrius & Antiochus liberi fuere; paullo ante Achaicum bellum Cometes effulsit, non minor sole. Primo igneus ac rubicundus orbis fuit, clarumque lumen emittens, quando vinceret noctem. Deinde paullatim magnitudo eius districta est, & euanuit claritas. Nouissime autem totus intercidit. Quot ergo coire stellas oportet, vt tantum corpus efficiant? Mille in vnum licet congreges, numquam hunc habitum solis æquabunt. Attalo regnante, initio Cometes apparuit modicus. Deinde sustulit se 1) diffuditque, & vsque in æquinoctialem circulum venit, ita vt illam plagam cæli, cui lactea nomen est, in immensum extentus æquaret. Quot ergo conuenisse debent erraticæ, vt tam longum cæli tractum occuparent igne continuo?

CAP. XVI. Contra argumentum dictum est: contra testes dicendum est. Nec magna molitione detrahenda est auctoritas Ephoro: historicus est. Quidam incredibilium relatu commendationem parant, & lectorem aliud acturum, si per quotidiana duceretur, miraculo excitant. Quidam creduli, quidam negligentes sunt: quibusdam mendacium obrepit, quibusdam placet. Illi non euitant, hi appetunt. Et hoc in commune de tota natione: 1) quæ approbari opus suum, & fieri populare non putet posse, nisi illud mendacio aspersit. Ephorus vero non religiosissimæ fidei, sæpe decipitur, sæpe decipit.

1. *Sustulit se*) superiora petiit, atque ibi se explicauit & diffudit.

1. *De tota natione*) Historicorum.

cipit. Sicut hic Cometen 2), qui omnium mortalium oculis custoditus est, quia ingentis rei traxit euentus, cum Helicen & Burin ortu suo merserit 3), ait illum discessisse in duas stellas: quod præter illum nemo tradidit. Quis enim posset obseruare illud momentum, quo Cometes solutus, & in duas partes redactus est? Quomodo autem si est qui viderit Cometen in duas dirimi, nemo vidit fieri ex duabus? Quare autem non adiecit, in quas stellas diuisus sit, cum aliqua ex quinque stellis esse debuerit?

CAP. XVII. Apollonius Myndius in diuersa opinione est. Ait enim, Cometen non vnum ex multis erraticis effici, sed multos Cometas erraticos esse. Non est, inquit, species falsa, nec duarum stellarum confinio ignis extentus: sed & proprium sidus Cometes est, sicut solis aut lunæ. Talis forma est, non in rotundum restricta, sed procerior, & in longum producta. Ceterum non est illi palam cursus: altiora mundi secat: & tunc demum apparet, cum in imum cursus sui venit. Nec est quod putamus, eumdem visum esse sub Claudio, quem sub Augusto vidimus: nec hunc qui sub Nerone Cæsare apparuit, & Cometis detraxit infamiam 1), illi similem fuisse, qui post necem diui Iulii, ludis Veneris genitricis, circa vndecimam horam diei emersit. Multi variique sunt, dispares magnitudine, dissimiles colore: aliis rubor est sine vlla luce: aliis candor, & purum liquidumque lumen: aliis flamma, & hæc

2. *Sicut hic Cometen*) f. excidit *circa*. vt sensus sit: sicut hic quoque circa cometen decipitur.

3. *Merserit*) si obtineat *circa*, vel colon vel punctum post *merserit* ponendum.

1. *Cometis detraxit infamiam*) dum scilicet nihil funesti eum consecutum est.

[redacted]

non ſincera, nec tenuis, ſed multum circa ſe voluens humidi ardoris. Cruenti quidam, minaces, qui omen poſt ſe futuri ſanguinis ferunt. Hi minuunt augentque lumen ſuum, quemadmodum alia ſidera: quæ clariora, cum deſcendere, ſunt maioraque ex loco propiore viſuntur; minora cum redeunt & obſcuriora, quia abducunt ſe longius.

CAP. XVIII. Aduerſus hoc protinus reſpondetur, non idem accidere in Cometis, quod in ceteris. Cometæ enim quo primum die apparuerint, maximi ſunt. Atqui deberent creſcere, quo propius accederent. Nunc autem manet illis prima facies, donec incipiant exſtingui. Deinde quod aduerſus priores, etiam aduerſus hunc dicitur: Si erraret Cometes, eſſetque ſidus, intra ſigniferi terminos moueretur, intra quod omne ſidus curſus ſuos colligit. Numquam apparet ſtella per 1) ſtellam. Acies noſtra non poteſt per medium ſidus exire, vt per illud ediora proſpiciat. Per Cometen autem non aliter quam per nubem vlteriora cernuntur: ex quo apparet, illum non eſſe ſidus, ſed leuem ignem ac tumultuarium.

CAP. XIX. Zenon noſter in illa ſententia eſt: congruere indicat ſtellas 1), & radios inter ſe committere: hac ſocietate luminis exſiſtere imaginem ſtellæ longioris. Ergo quidam nullos eſſe Cometas exiſtimant, ſed ſpecies illorum per repercuſſionem vicinorum ſiderum, aut per coniunctionem cohærentium reddi. Quidam aiunt eſſe quidem, ſed ha-

1. *Per*) Gronouius mauult *ſuper*.

1. *Congruere indicat ſtellas*) in talem aſpectum mutuum venire, vt radii earum in aliqua parte cœli ita ſe mutuo decuſſent, & in nodum luminis conuoluantur, vt imaginem noui aſtri repræſentent. *Fremond.*

bero

mus enim, in sublimi varia ignium
& modo cælum ardere, modo

Longos a tergo flammarum albesc

modo faces cum igne vasto rapi: ia
etsi velocitate mira, simul & perstri
remittunt, ignes sunt aëris triti, &
maiore collisi. Ideo ne resistunt
pressi fluunt, & protinus pereunt.
diu manent: nec ante discedunt, qua
est omne, quo pascebantur, aliment
sunt illa a Posidonio scripta miracula,
peique flagrantes, aliæque insigni no
quæ non aduerterent animos, si ex con
ge decurrereut. Ad hæc stupent omn
num ignem ex alto efferunt 2), siue
& fugit, siue compresso aëre & in ar
loco miraculi stetit. 3) Quid ergo?
lacuna cedentis retro ætheris patuit
concauo lumen? Exclamare posses:

----- *medium video discedere cælum,*
Palantesque polo stellas. ----

quæ aliquando non exspectata nocte f

medium eruperant diem. Sed alia huius rei ratio est 4), quare alieno tempore apparent, quas esse, etiam cum laterent, constat. Multos Cometas non videmus, quod obscurantur radiis solis: quo deficiente, quemdam Cometen apparuisse, quem sol vicinus obtexerat, Posidonius tradit. Saepe autem cum decidit sol, sparsi ignes non procul ab eo videntur. Videlicet ipsa stella sole perfunditur, & ideo adspici non potest: Cometae 5) autem radios solis effugiunt.

CAP. XXI. Placet ergo nostris, Cometas, sicut faces, sicut turbas, trabesque, & alia ostenta caeli, denso aëre creari. Ideo circa Septemtrionem frequentissime apparent, quia illic plurimum est aëris pigri. Quare ergo non stat Cometes, sed procedit? Dicam. Ignium modo alimentum suum sequitur. Quamuis enim illi ad superiora nisus est: tamen deficiente materia retroiens ipse descendit. In aëre quoque non dexteram laeuamque premit partem. Nulla enim illi via est: sed qua illum vena pabuli sui duxit, eo repit, nec vt stella procedit, sed vt ignis pascitur. Quare ergo per longum tempus apparet, & non cito extinguitur? Sex enim mensibus hic, quem nos Neronis principatu laetissimo vidimus, spectandum se praebuit, in diuersum illi Claudiano circumactus. Ille enim a Septemtrione in verticem surgens, Orientem petiit semper obscurior: hic ab eadem parte coepit, sed in Occidentem tendens, ad meridiem flexit, & ibi se subduxit oculis. Videlicet ille humidiora habuit, & aptiora ignibus, quae prosecutus est: huic rursus vberi-

4. *Sed alia huius rei ratio &c.*) haec & sequentia perturbata mihi esse videntur, vel deest aliquid, vel suo loco ista posita non sunt.

5. *Cometae*) Cronov. legit *comae*. Scilicet stellam cometae sol tegit, comis interea ex disco solis protensis.

or

or fuit & plenior regio. Huc itaque descendunt, inuitante materia, non itinere. Quod apparet duobus, quos spectauimus, fuisse diuersum: cum hic in dextrum motus sit, ille in sinistrum. Omnibus autem stellis in eamdem partem cursus est, id est, contrarius mundo. Hic enim ab ortu voluitur in occasum, illae ab occasu in ortum eunt. Et ob hoc duplex his motus est: ille quo eunt 1), & hic quo auferuntur. 2)

CAP. XXII. Ego nostris non assentior. Non enim existimo Cometen subitaneum ignem, sed inter aeterna opera naturae. Primum quaecumque aër creat, breuia sunt. Nascuntur enim in re fugaci & mutabili. Quomodo potest enim in aëre aliquid idem diu permanere, cum ipse aër numquam idem maneat? fluit semper, & breuis illi quies est. Intra exiguum momentum in alium, quam in quo fuerat, statum vertitur. Nunc pluuius, nunc serenus, nunc inter utrumque varius: nubesque illi familiarissimae, in quas coit, & ex quibus soluitur, modo congregantur, modo digeruntur: numquam immotae iacent. Fieri non potest, vt ignis certus in corpore vago sedeat, & ita pertinaciter haereat, quam quem natura, ne vmquam excuteretur, aptauit. Deinde si alimento suo haereret, semper descenderet. Eo enim crassior aër est, quo terris propior: numquam Cometes in imum vsque demittitur, neque appropinquat solo. Etiamnum ignis aut it quo illum natura sua ducit, id est, sursum: aut eo quo trahit materia, cui adhaesit, & quam depascitur.

CAP. XXIII. Nullis ignibus ordinariis & caelestibus iter flexum est. Sideris proprium est, ducere

1. *Eunt*) suo & proprio motu.
2. *Auferuntur*) motu alieno primi mobilis.

em. Atqui hoc an Cometæ alii fecerint, nescio: nostra ætate fecerunt. Deinde omne quod cau- emporalis accendit, cito intercidit. Sic faces ar- t, dum transeunt: sic fulmina in vnum valent m: sic quæ transuersæ dicuntur stellæ & cadentes, teruolant & secant aëra. Nullis ignibus nisi in mora est. Illis dico diuinis, quos habet mundus rnos, quia partes eius sunt, & opera. Hi autem uid agunt, & vadunt, & tenorem suum seruant, esque sunt. Nam alternis diebus maiores mino- ie fierent, si ignis esset collectitius, & ex aliqua ssa repentinus. Minor enim esset ac maior, prout ius aleretur aut malignius. Dicebam modo, nihil turnum esse, quod exarsit aëris vitio: nunc ampli- diicio. Morari ac stare nullo modo potest. Nam ix & fulmen & stella transcurrens, & quisquis ali- st ignis aëre expressus, in fuga est: nec apparet, dum cadit. Cometes habet suam sedem: & ideo i cito expellitur, sed emetitur spatium suum: nec tinguitur, sed excedit. Si erratica, inquit, stella t, in Signifero esset. Quis vnum stellis limitem iit? Quis in angustum diuina compellit? Nem- hæc ipsa sidera, quæ sola moueri credis, alios & is circulos habent. Quare ergo non aliqua sint, e in proprium iter & ab istis remotum secesserint? id est, quare in aliqua parte cælum peruium non ' Quod si iudicas, non posse vllam stellam nisi signi- ani attingere: Cometes potest sic latum habere culum, vt in hunc tamen parte aliqua sui incidat: od fieri non est necessarium, sed potest.

CAP. XXIV. Vide ne hoc magis deceat magnitu- iem mundi, vt in multa itinera diuisus sit: nec ic vnam deterat semitam, ceteris partibus torpe- Credis autem in hoc maximo & pulcherrimo cor- pore,

pore, inter innumerabiles ſtellas, quæ noctem decore vario diſtinguunt, quæ aëra minime vacuum & inertem eſſe patiuntur, quinque ſolas eſſe, quibus exercere ſe liceat, ceteras ſtare, fixum & immobilem populum? Si quis hoc loco me interrogauerit: Quare ergo non quemadmodum quinque ſtellarum, ita harum obſeruatus eſt curſus? Huic ego reſpondebo: Multa ſunt quæ eſſe concedimus: qualia ſint, ignoramus. Habere nos animum, cuius imperio & impellimur & reuocamur, omnes fatebuntur: quid tamen ſit animus ille rector dominuſque noſtri, non magis tibi quisquam expediet, quam vbi ſit. Alius illum dicet eſſe ſpiritum 1), alius concentum 2) quemdam, alius vim diuinam 3) & Dei partem, alius tenuiſſimum aërem 4), alius incorporalem potentiam 5.) Non deerit qui ſanguinem dicat, qui calorem. Adeo animo non poteſt liquere de ceteris rebus, vt adhuc ipſe ſe quærat.

CAP. XXV. Quid ergo miramur, Cometas, tam rarum mundi ſpectaculum, nondum teneri legibus certis: nec initia illorum fineſque noteſcere, quorum ex ingentibus interuallis recurſus eſt? Nondum ſunt anni mille quingenti, ex quo Græcia

- - - - *ſtellis numeros & nomina fecit.*

Multæque hodie ſunt gentes, quæ tantum facie nouerint cælum, quæ nondum ſciant cur luna deficiat, quare obumbretur. Hoc apud nos quoque nuper ratio ad certum perduxit. Veniet tempus, quo iſta quæ nunc latent, in lucem dies extrahat, & longioris

1. *Spiritum)* vt Stoici.
2. *Concentum)* vt Plato & Dicæarchus.
3. *Vim diuinam)* Stoicorum quidam cum Zenone.
4. *Tenuiſſ. aërem)* Anaxagoras.
5. *Incorporalem potentiam)* Ariſtoteles & alii.

æui diligentia. Ad inquisitionem tantorum ætas vna non sufficit, vt tota cælo vacet. Quid, quod tam paucos annos inter studia ac vitia non æqua portione diuidimus? Itaque per successiones ista longas explicabuntur. Veniet tempus, quo posteri nostri tam aperta nos nescisse mirentur. Harum quinque stellarum, quæ se ingerunt nobis, quæ alio atque alio occurrentes loco, curiosos nos esse cogunt, qui matutini vespertinique ortus sint, quæ stationes 1), quando in rectum 2) ferantur, quare agantur retro 3), modo cœpimus scire. Vtrum emergeret Iupiter, an occideret, an retrogradus esset, (nam hoc illi nomen imposuere cedenti) ante paucos annos didicimus. Inuenti sunt qui nobis dicerent: Erratis, qui vllam stellam aut supprimere cursum indicatis, aut vertere. Non licet stare cælestibus, nec auerti: prodeunt omnia: vt semel missa sunt, vadunt. Idem erit illis cursus, qui sui finis. Opus hoc æternum irrevocabiles habet motus: qui si quando constiterint, alia ex aduerso incident, quæ nunc tenor & æqualitas seruat.

CAP. XXVI. Quid est ergo, cur aliqua redire videantur? Solis occursus speciem illis tarditatis imponit, & natura viarum circulorumque sic positorum, vt certo tempore intuentes fallant. Sic naues quamuis plenis velis eant, videntur tamen stare. Erit qui demonstret aliquando, in quibus Co-

1. *Stationes*) Planeta stare dicitur, cum motum proprium ab occasu in ortum sistere videtur. *Fromond.*

2. *In rectum*) quando directi sunt & motum proprium sine statione vel reflexione in occasum, recta versus orientem incitant. *Id.*

3. *Agantur retro*) versus occasum, vnde motus suos proprios & periodicos incipiunt. *Id.*

metæ partibus errent, cur tam ſeducti a ceteris eant, quanti qualeſque ſint. Contenti ſimus inuentis: aliquid veritati & poſteri conferant. Per ſtellas, inquit, vlteriora non cernimus, per Cometas aciem tranſmittimus. Primum ſi fit iſtud, non in ea parte fit, qua ſidus ipſum eſt ſpiſſi ac ſolidi ignis, ſed qua rarus ſplendor excurrit, & in crines diſpergitur. Per interualla ignium, non per ipſos vides. Stellæ, inquit, omnes rotundæ ſunt. Cometæ porrecti: ex quo apparet, ſtellas non eſſe. Quis enim tibi concedet, Cometas longos eſſe? Quorum natura quidem, vt ceterorum ſiderum, globus eſt, ceterum fulgor extenditur. Quemadmodum ſol radios ſuos longe lateque dimittit, ceterum ipſi alia eſt forma, alia ei quod ex ipſo fluit lumini: ſic Cometarum corpus ipſum corrotundatur, ſplendor autem longior quam ceterorum ſiderum apparet.

CAP. XXVII Quare? inquis. Dic tu mihi prius, quare luna diſſimillimum ſoli lumen accipiat, cum accipiat a ſole quare modo rubeat, modo palleat. quare liuidus illi & ater color ſit, cum a conſpectu ſolis excluditur. Dic mihi, quare omnes ſtellæ inter ſe diſſimilem habeant aliquatenus faciem, diuerſiſſimam ſoli. Quomodo nihil prohibet, iſta ſidera eſſe, quamuis ſimilia non ſint: ita nihil prohibet, Cometas æternos eſſe & ſortis eiuſdem, cuius cetera, etiamſi faciem illis non habent ſimilem. Quid porro? mundus ipſe, ſi conſideres illum, nonne ex diuerſis compoſitus eſt? Quid eſt quare in Leone ſemper ſol ardeat, & terras æſtibus torreat: in Aquario adſtringat hiemem, flumina gelu claudat? Et hoc tamen & illud ſidus eiuſdem conditionis eſt, cum effectu & natura diſſimile ſit. Intra breuiſſimum tempus Aries extollitur, Libra tardiſſi-

rdiſſime iungitur 1): & tamen hoc ſidus & illud
uſdem naturæ eſt: cum illud exiguo tempore ad-
endat, hoc diu proferatur. Non vides, quam con-
aria inter ſe elementa ſint? grauia & leuia ſunt,
igida & calida, humida & ſicca. Tota huius mundi
oncordia ex diſcordibus conſtat. Negas Cometen
ellam eſſe, quia forma eius non reſpondeat ad
xemplar, nec ſit ceteris ſimilis. Vides enim quam
millima 2) ſit illa, quæ triceſimo anno reuertitur
d locum ſuum, huic quæ intra annum reviſit ſe-
em ſuam. Non ad vnam natura formam opus
uum præſtat, ſed ipſa varietate ſe iactat. Alia ma-
ora, alia velociora aliis fecit; alia validiora, alia
emperatiora: quædam autem eduxit a turba, vt ſin-
ula & conſpicua procederent; quædam in gregem
iſit. Ignorat naturæ potentiam, qui illi non putat
liquando licere niſi quod ſæpius facit. Cometas
on frequenter oſtendit, attribuit illis alium locum,
lia tempora, diſſimiles ceteris motus. Voluit &
is magnitudinem operis ſui colere, quorum formo-
ior facies eſt, quam vt fortuitam putes, ſiue ampli-
udinem eorum conſideres, ſiue fulgorem, qui ma-
or eſt ardentiorque quam ceteris Facies vero ha-
et inſigne quiddam & ſingulare, non in anguſtum
oniecta & arctata, ſed dimiſſa liberius, & multarum
tellarum amplexa regionem

CAP. XXVIII. Ariſtoteles ait, Cometas ſignifi-
are tempeſtatem, & ventorum intemperantiam at-
que imbrium. Quid ergo? non iudicas ſidus eſſe,
quod futura denuntiat? Non enim ſic hoc tempeſta-
is ſignum eſt, quomodo futuræ pluuiæ.

1. *Iungitur*) tota & inductis lancibus integra exoritur.
Gronov.

2. *Quam ſimillima*) ironice, ſcilicet parum ſimiles Satur-
o ſol eſt.

Sintillare oleum, & putres concrescere fungos:
aut quomodo indicium est sæuituri maris, si marinæ
In sicco ludunt fulicæ; notasque paludes
Deserit, atque altam supra volat ardea nubem:
sed sic, quomodo æquinoctium in calorem frigusque flectentis anni, quomodo illa quæ Chaldæi canunt, quid stella nascentibus triste lætumue constituat. Hoc vt scias ita esse, non statim Cometes ortus ventos & pluuias minatur, vt Aristoteles ait, sed annum totum suspectum facit. Ex quo apparet, illum non ex proximo, quæ in proximum daret, signa traxisse, sed habere reposita & compressa legibus mundi. Fecit is Cometes, qui Paterculo & Vopisco consulibus apparuit, quæ ab Aristotele Theophrastoque sunt prædicta. Fuerunt enim maximæ & continuæ tempestates vbique. At in Achaia, Macedoniaque, vrbes terrarum motibus prorutæ sunt. Tarditas, inquit, illorum argumentum est, grauiores esse, multumque in se habere terreni: ipsi præterea cursus, fere enim compelluntur in cardines. 1)

CAP. XXIX. Vtrumque falsum est. De priore dicam prius. Quiane tardius feruntur, grauia sunt? Quid ergo? Stella Saturni, quæ ex omnibus iter suum lentissime efficit, grauius est. Atqui leuitatis argumentum habet, quod super ceteras est. Sed maiore, inquis, ambitu circuit, nec tardius it quam ceteræ, sed longius. Succurrat tibi, idem me de Cometis posse dicere, etiamsi segnior illis cursus sit. Sed mendacium est, ire eos tardius. Nam intra sextum mensem dimidiam cæli partem transcurrit hic proximus; prior intra pauciores menses recepit se. Sed quia graves sunt, inferius deferuntur. Primum non

1. *Compelluntur in cardines)* versus mundi polos.

de-

[redacted]

defertur, quod circumfertur. Deinde hic proximus a Septemtrione motus sui initium fecit, & per Occidentem in Meridiana peruenit, erigensque suum cursum oblituit. Alter ille Claudianus a Septemtrione primum visus, non desiit in rectum assidue celsior ferri, donec excessit. Hæc sunt quæ aut alios mouere ad Cometas pertinentia, aut me. Quæ an vera sint, dii sciunt, quibus est scientia veri. Nobis rimari illa & coniectura ire in occulta tantum licet, nec cum fiducia inueniendi, nec sine spe.

CAP. XXX. Egregie Aristoteles ait, numquam nos verecundiores esse debere, quam cum de diis agitur. Si intramus templa composti, si ad sacrificium accessuri vultum submittimus, togam adducimus, si in omne argumentum modestiæ fingimur: quanto hoc magis facere debemus, cum de sideribus, de stellis, de deorum natura disputamus, ne quid temere, ne quid impudenter, aut ignorantes affirmemus, aut scientes mentiamur? Nec miremur tam tarde erui, quæ tam alte iacent. Panætio, & his qui videri volunt, Cometen non esse ordinarium sidus, sed falsam sideris faciem, diligenter tractandum est, an æque omnis pars anni edendis Cometis satis apta sit: an omnis cæli regio idonea in qua creentur: an quacumque ire, ibi etiam concipi possint: & cetera, quæ vniuersa tolluntur, cum dico illos fortuitos non esse ignes, sed intextos mundo, quos non frequenter educit, sed in occulto mouet. Quam multa præter hos per secretum eunt, numquam humanis oculis orientia? Neque enim omnia Deus homini fecit. 1) Quota pars operis tanti nobis committitur? Ipse qui ea tractat, qui

1. *Homini fecit*) vt eorum sine vsu sine aspectu fruatur.

condidit, qui totum hoc fundauit, deditque circ 2) maiorque est pars operis sui, ac melior, eff oculos, cogitatione visendus est.

CAP. XXXI. Multa præterea cognata numini s mo, & vicinam sortita potentiam, obscura sunt. fortasse, quod magis mireris, oculos nostro implent & effugiunt 1): siue illis tanta subtilita quantam consequi acies humana non possit: siu sanctiore secessu maiestas tanta delituit, & regn suum, id est, se, regit, nec vlli aditum dat, nisi mo. Quid sit hoc, sine quo nil est, scire non sumus: & miramur, si quos igniculos parum n mus, cum maxima pars mundi Deus lateat? Q multa animalia hoc primum cognouimus secul quidem multa venientis æui populus ignota nobi et. Multa seculis tunc futuris, cum memoria n exoleuerit, reseruantur, Pusilla res mundus est, in illo quod quærat omnis mundus habeat. No mel quædam sacra traduntur: Eleusis seruat 2), q ostendat reuisentibus. Rerum natura, sacra sua simul tradit. Initiatos nos credimus: in vestibu ius hæremus. Illa arcana non promiscue nec om bus patent: reducta & in interiore sacrario cl sunt. Ex quibus aliud hæc ætas, aliud quæ post subibit, adspiciet. quando ergo ista in noti nostram perducentur? Tarde magna prouenium tique si labor cessat. Id quod vnum toto agimus mo, nondum perfecimus, vt pessimi essemus.

2. *Deditque circa se*) eo se induit. Stoicis enim Deus di est anima.

1. *Implent & effugiunt*) vt lumen.

2. *Eleusis seruat*) scilicet in Sacris Eleusiniis ad inter non statim admittebantur qui sacris illis initiari cupie sed per gradus mysteria illis patefiebant.

huc in processu vitia sunt. 3) Inuenit luxuria aliquid noui, in quod insaniat. Inuenit impudicitia nouam contumeliam sibi. Inuenit deliciarum dissolutio & tabes aliquid tenerius molliusque, quo pereat. Nondum satis robur omne proiecimus. Adhuc quidquid est boni moris, exstinguimus leuitate & politura corporum. 4) Muliebres munditias antecessimus; colores meretricios, matronis quidem non induendos, viri sumimus. Tenero & molli ingressu suspendimus gradum: non ambulamus, sed incedimus. 5) Exornamus annulis digitos, in omni articulo gemma disponitur. Quotidie comminiscimur, per quæ virilitati fiat iniuria, vt traducatur, quia non potest exui. Alius genitalia excidit, alius in obscœnam partem ludi 6) fugit, & locatus ad mortem, infamiæ armatur. Egenus etiam 7), in quo morbum suum exerceat, legit.

CAP. XXXII. Miraris, si nondum sapientia omne opus suum impleuit? Nondum tota se nequitia protulit. Adhuc nascitur, & huic omnes operam damus: huic oculi nostri, huic manus seruiunt. Ad sapientiam quis accedit? quis dignam iudicat, nisi quam in transitu noverit? Quis philosophiam, aut

3. *In processu vitia sunt*) incrementa vitiis damus.

4. *Leuitate & politura corporum*) barbam vellendo ac crura, & pumice ad leuorem poliendo, conf. nostrum L. 1. c. 17. *Fromond.*

5. *Incedimus*) Incedunt qui tardo & gravi gressu eunt.

6. *In obscœnam partem ludi*) maxime placet quod Lips. Saturnal. I, 18. licet subdubitans habet, vbi [illegible], *spoliarium* locum vbi exuebantur gladiatores intelligit, quo se conferebant nonnulli insane libidinosi, vt gladiatoribus ad mortem armatis pudorem quoque eriperent

7. *Egenus etiam*) illi quoque qui indigni sunt eligunt tamen & inueniunt, vbi fœdæ libidini satisfaciant.

ta erant, oblitterentur. At mehercules si hoc totis membris premeremus, si in hoc iuuentus sobria incumberet, hoc maiores docerent, hoc minores addiscerent, vix ad fundum 8) veniretur: in quo veritas posita est, quam nunc in summa terra & leui manu quaerimus.

L. ANNAEI SENECAE
CLAVDII CAESARIS
ΑΠΟΚΟΛΟΚΥΝΤΩΣΙΣ. 1)

QVid actum sit in caelo ante diem tertium Idus Octobris, Asinio Marcello, Acilio Auiola Coss. anno nouo 2), initio seculi felicissimi, 3) volo memoriae tradere. Nihil offensae vel gratiae dabitur. Haec ita vera si quis quaesierit vnde sciam: primum, si noluero, non respondebo. Quis coacturus est? Ego scio me liberum factum, ex quo suum diem obiit ille 4), qui verum prouerbium fecerat, aut regem, aut fatuum nasci oportere. Si libuerit respondere, dicam quod mihi in buccam venerit. Quis vmquam ab historico iuratores exegit? Tamen si necesse fuerit auctorem pro-

8. *Ad fundum*) alludit ad Democriti dictum qui veritatem in puteo latere dicebat.

1. *Ἀποκολοκύντωσις*) quasi dicas *incucurbitatio*: allusum autem ad vocem *ἀποθέωσις*: Nimirum Claudium in cucurbitam, non in deum post mortem abiisse innuit.

2. *Anno nouo*) h. e. primo anno imperii Neronis. Vid. Turneb. Aduers. XXIII, c. 8.

3. *Felicissimi*) Ita blanditur Neroni, qui tunc imperii habenas capessiuit.

4. *Ille*) Claudius.

ducere, quærite ab eo qui Drusillam 5) euntem in cælum vidit. Idem Claudium vidisse se dicet iter facientem, non passibus æquis. 6) velit, nolit, necesse est illi omnia videre, quæ in cælo agantur. Appiæ viæ curator 7) est: qua scis & diuum Augustum, & Tiberium Cæsarem, ad deos isse. Hunc si interrogaveris, soli narrabit: coram pluribus numquam verbum faciet. Nam ex quo in senatu iurauit se Drusillam vidisse cælum adscendentem, & illi pro tam bono nuntio nemo credidit quid viderit, verbis conceptis adfirmauit, se non indicaturum etiam si in medio foro hominem vidisset occisum. Ab hoc ego quæcumque audiui, certe clara 7) affero, ita illum saluum & felicem habeam. 8)

Iam Phœbus breuiore via contraxerat ortum 9)
Lucis, & obscuri crescebant cornua somni: 10)
Iamque suum victrix augebat Cynthia regnum; 11)

---

5. *Drusillam*) Caligulæ sororem & pellicem, quam ex adulatione in Caligulam iurauit se vidisse in cælum adscendere L. Geminius Senator. vt est apud Dionem.

6. *Non passibus æquis*) ad tarditatem pedum Claudii alludit.

7. *Appiæ viæ curator est*) fingit hunc Seneca sibi dixisse quæ de Claudio in cælum adscendente habet: quasi scilicet per viam Appiam ei in cælum iter fuerit.

7. *Certe clara*) *certa & clara.* *Gronov.*

8. *Ita illum saluum & felicem habeam*) Appiæ viæ curatori ridicule ita salutem & felicitatem apprecatur, vt ista de Claudii diuinitate certa & clara ab eo denarrata essent. *Fromond.*

9. *Contraxerat ortum*) h. e. in angustiori cæli spatio ortus fuerat, qualis, adspectu nostri, est pars illa cæli circa capricornum. *Id.*

10. *Cornua somni*) Poetæ fingunt Somnum *cornu* aqua lethæa plenum perfundere & soporare homines. Statius Theb. VI. Hoc vero crescere & largius impleri dicitur, cum longioribus noctibus est dormiendum. *Turneb.*

11. *Augebat Cynthia regnum*) lunæ diuturnum magis regnum est nocte multa, nam præest nocti, vt sol diei.

B

Et de formis hiems gratos carpebat honores
Diuitis autumni, iussoque senescere Baccho
Carpebat raras serus vindemitor vuas.

Puto magis intelligi si dixero, mensis erat October, dies tertius Eidus Octobris. Horam non possum tibi certam dicere. Facilius inter philosophos 12), quam inter horologia conueniet. Tamen inter sextam & septimam erat. Nimis rustico 13) acquiescunt oneri poetae, non contenti ortus & occasus describere, vt etiam medium diem inquietent. Tu sic transibis horam tam bonam?

Iam medium cursu Phoebus diuiserat orbem,
Et propior nocti fessas quatiebat habenas,
Obliquo flexam deducens tramite lucem.

Claudius animam agere coepit, nec inuenire exitum poterat. Tum Mercurius, qui semper ingenio eius delectatus esset, vnam de tribus Parcis educit 14), & ait: Quid, femina crudelissima, hominem miserum torqueri pateris, nec vmquam meritum, vt tamdiu cruciaretur 15)? Annus sexagesimus & quartus est, ex quo cum anima luctatur. Quid huic inuides?

---

12. *Facilius inter Philosophos &c.*) oblique Philosophos perstringit, vt quorum non minor quam horologiorum sit dissensus.

13. *Nimis rustice*) haec quasi ab altero, Senecae simplicem nimis temporis notationem exprobrante, dicta proferri putat *Gronov.* qui & sequentia ita restituit: *Nimis rustice inquies tu nunc. Horni Poëtae non contenti ortus & occasus describere etiam medium diem inquietant: tu sic transibis horam tam bonam.* Ludereque inprimis in Iulium Montanum Senecam putat, de quo Ep. 122.

14. *Educit*) leg. *seducit* scilicet colloquendi caussa. *Gronov.*

15. *Vt tamdiu cruciaretur*) citius enim interfici & mori debuit. *Promond.*

Pate-

Patere mathematicos aliquando verum dicere, qui illum ex quo princeps factus est, omnibus annis, omnibus mensibus efferuut. Et tamen non est mirum si errant: horam eius 16) nemo nouit. Nemo enim illum vmquam natum putauit. 17) Fac quod faciendum est.

Dede neci. melior vacua sine regnet in aula. 18) Sed Clotho: Ego mehercule, inquit, pusillum temporis adiicere illi volebam, dum hos pauculos, qui supersunt, ciuitate donaret. 19) Constituerat enim omnes Græcos, Gallos, Hispanos, Britannos, togatos 20) videre. Sed quoniam placet aliquos peregrinos in semen relinqui 21), & tu ita iubes fieri, fiat. Aperit tum capsulam, & treis fusos profert. Vnus erat Augurini, alter Babæ 22), tertius Claudii. Hos, inquit, treis vno anno exiguis interuallis temporum diuisos mori iubebo: nec illum incomitatum dimittam. Non oportet enim eum, qui modo se tot millia hominum sequentia videbat, tot præcedentia, tot circumfusa, subito solum destitui. Contentus erit his interim conuictoribus.

---

16. *Horam eius*) qua scilicet natus sit, ex qua Horoscopus & totius vitæ fatum concipi debet. *Id.*

17. *Nemo illum natum putauit*) huc facit Sueton. in Claud. c. 3. *Antonia mater portentum eum homines dictabat, nec absolutum a natura, sed tantum inchoatum.* *Id.*

18. *Melior vacua sine regnet in aula*) permitte vt nunc Nero, regnet in aula, quam vacuam reliquerit Claudius.

19. *Ciuitate donaret*) in qua indignis hominibus conferenda nimis liberalem Claudium fuisse passim queruntur Romani.

20. *Togatos*) toga enim ingenuorum & ciuium erat.

21. *In semen relinqui*) ne omnibus ciuitate donatis omnis peregrinitas extinguatur.

22. *Babæ*] fatui istis temporibus celebris, vid. Epist. XV. Fromond.

Haec ait: & turpi conuoluens stamina fuso,
Abrupit stolidae regalia tempora vitae.
At Lachesis 23) redimita comas, ornata capillos,
Pieria crinem lauro frontemque coronans,
Candida de niueo subtemina vellere sumit,
Felici moderanda manu: quae ducta colorem
Assumpsere nouum: mirantur pensa sorores.
Mutatur vilis pretioso lana metallo:
Aurea formoso descendunt secula filo.
Nec modus est illis, felicia vellera ducunt,
Et gaudent implere manus, sunt dulcia pensa.
Sponte sua festinat opus, nulloque labore
Mollia contorto descendunt stamina fuso.
Vincunt Tithoni, vincunt & Nestoris annos.
Phoebus adest, cantuque iuuat, gaudetque futuris.
Et laetus nunc plectra mouet, nunc pensa ministrat.
Detinet intentas cantu, fallitque laborem.
Dumque nimis citharam, fraternaque carmina laudant,
Plus solito neuere manus: humanaque fata
Laudatum transcendit opus. Ne demite, Parcae,
Phoebus ait: vincat mortalis tempora vitae,
Ille mihi similis vultu, similisque decore,
Nec cantu, nec voce minor 24): felicia lassis
Secula praestabit, legumque silentia rumpet.
Qualis discutiens fugientia lucifer astra,
Aut qualis surgit redeuntibus hesperus astris:
Qualis cum primum tenebris aurora solutis
Induxit rubicunda diem, sol adspicit orbem
Lucidus, & primos e carcere concitat axes:

23. *Lachesis*) postquam Clotho filum vitae Claudianae abrupit, Lachesis altera Parcarum auspicata magis Imperii Neronis stamina ducere incipit.

24. *Nec cantu, nec voce minor*) notum insanum Neronis in Musicam studium.

lunt. 47) Citius mihi verum 48), ne tibi alogias
) excutiam. Et quo terribilior esset, tragicus fit,
ait:

Exprome propere, sede qua genitus cluas,
Hoc ne peremtus stipite, ad terram accidas.
Hac claua reges saepe mactauit feros.
Quid nunc profatu vocis incerto sonas?
Quae patria, quae gens mobile eduxit caput,
Edissere. equidem regna tergemini petens
Longinqua regis, vnde ab Hesperio mari
Inachiam ad vrbem nobile aduexi pecus,
Vidi duobus imminens fluuiis iugum 50)
Quod Phoebus ortu semper obuerso videt:
Vbi Rhodanus ingens amne praerapido fluit,
Ararque dubitans quo suos cursus agat,
Tacitus quietis alluit ripas vadis.
Estne illa tellus spiritus altrix tui?

ec satis animose & fortiter. Nihilominus mentis
e non est, & timet μωρῦ πληγήν. 51) Claudius vt
lit virum valentem, oblitus nugarum, intellexit
minem parem sibi Romae fuisse: illic non habere
dem gratiae; Gallum in suo sterquilinio plurimum
sse. Itaque quantum intelligi potuit 52), haec vi-
est dicere: Ego te, fortissime deorum Hercules,
raui mibi affuturum apud alios: & si quis a me no-
em 53) petisset, te fui nominaturus, qui me o-

47. *Mures ferrum rodunt*) imbecillia animalia; quales ita
dentes, qualis ferocia nobis diis! *Fremond.*
48. *Citius mibi verum*) subintell. dicito.
49. *Alogias*) ineptias.
50. *Duobus imminens fluuiis iugum*) descriptio vrbis Lug-
nensis.
51. *μωρῦ πληγήν*) *stulti ictum.* Nam stulti lacessiti ad ver-
a prorumpunt.
52. *Quantum intelligi potuit*) balbutiens scilicet.
53. *Notorem*) notor est qui aliquem cognoscit, Ciceroni

 optime

ptime nosti. Nam si memoria repetis, ego eram, qui tibi ante templum tuum ius dicebam totis diebus mense Iulio & Augusto. 54) Tu scis quantum illic miseriarum pertulerim, cum caussidicos audirem, & diem & noctem, in quos si incidisses, valde fortis licet, maluisses Cloacas Augiæ purgare: multo plus ego stercoris exhausi. Sed quoniam volo 55), non mirum, quod impetum in curiam fecisti: nihil tibi clusi est. Modo dic nobis, qualem deum istum fieri velis: ἐπικούρειος θεὸς 56) non potest esse: οὔτε αὐτὸς πρᾶγμα ἔχει οὔτε ἄλλοις παρέχει. Stoicus? quomodo potest rotundus esse 57) (vt ait Varro) sine capite, sine præputio 58)? Est aliquid in eo Stoici Dei: iam video, nec cor, nec caput habet. Si mehercules a Saturno petisset hoc beneficium, cuius mensem 59) toto anno celebrauit 60) Saturnalia

cognitor dicitur Verr. 7. Sic & Petron. *At ego ne mea quidem vestimenta ab officioso recepissem, nisi notorem dedissem.* Gronov

54. *Mense Iulio & Augusto*) tempore messis adeoque feriato. vid. Sueton. c. 14.

55. *Sed quoniam volo*) turbata hic esse quædam videre facile, medelam afferre difficile est. Sequentia aperte deliberationem de ἀποθεώσει Claudii habent.

56. *ἐπικούρειος θεὸς*) dicit non posse Claudium Epicureum esse Deum, cum Deus ex Epicuri sententia nec ipse negotium gerat, nec aliis præbeat: id quod non competat in Claudium. Sensus non obscurus est, miror que ista nonnullos sollicitasse.

57. *Rotundus esse*) Stoici enim mundum, quem rotundum esse dicebant, Deum esse statuebant

58 *Sine capite, sine præputio*) cum ea quoque ipsi desint, quorum adhuc aliqua cum rotunda figura cognatio caput, & præputium.

59. *Mensem*) Saturni mensis erat Decembris.

60. *Toto anno celebrauit*) vtpote qui seruis, vt in Saturnalibus fieri solebat, perpetuo pareret, perpetuum eorum mancipium. Sueton. c. 32. 33.

eius princeps 61), non tulisset. Illum Deum 62) ab Ioue, quem quantum quidem in illo fuit, damnauit incesti. L. Silanum enim generum suum occidit. Oro propter quid? sororem suam, festiuissimam omnium puellarum, quam omnes Venerem vocarent, maluit Iunonem vocare. 63) Quare, inquit, quaero enim, sororem suam stulte studere 64)? Athenis dimidium licet, Alexandriae totum? Quia Romae, inquit, mures molas lingunt: hic nobis curua corrigit. 65) Quid in cubiculo suo faciat, nescio: etiam caeli scrutatur plagas, deus fieri vult. Parum est quod templum in Britannia habet, quod hunc barbari co-

61. *Eius princeps*) Fromond. eliminat τὸ *eius*. Sensus est: cum princeps diceretur, Romaeque praeesset.

62. *Non tulisset. Illum Deum &c.*) perturbatissima haec esse omnes vident. Sensum tamen facile assequimur. Scilicet a Saturno facilius ἀποθεώσεως honorem Claudium consecutum dicit quam a Ioue, nam Saturnum assidue coluerat, Iouem vero damnauit incesti, vt qui sorore Iunone coniuge vteretur. Sane enim dum contra L. Silanum generum suum ob vsum sororis Iuniae Caluinae sententiam dixit, vt est ap. Sueton. c. 29. & Tacit. annal. XII. Iouem quoque damnauit.

63. *Maluit Iunonem vocare*) maluit in matrimonio habere Silanus ille.

64. *Quare, inquit, quaero enim, sororem suam stulte studere*) Fromond. legit *quare, inquit, quare sororem suam?* istaque Claudii esse vult se excusantis, quod Silanum damnauerit. Cui respondens procaculus aliquis Deus: *stulte stude* (sic enim Fromond. legit: vel quod mallet Gronouius *stude istud*) ait: Claudium monens vt litterarum monumenta inspiciat, quae doceant *Athenis* vel germanas vel vterinas sorores, *Alexandria* eas quoque quae ex vtroque parentum sorores sint licitum esse amare.

65. *Quia mures molas lingunt: hic nobis curua corrigit*) Claudius res exiguas censura sua seuerius notabat. vid. Sueton. c. 16. hinc alius Deus ait: *quia mures molas lingunt*, quod est exiguum delictum, *hic nobis curua*, i. e. mores deprauatos corrigit.

llit ζειδωρ⊚- ἄρουρα. 73) Qui contra hoc SC. deus fa-
ctus, fictus, pictusue erit, eum dedi laruis 74), &
roximo munere inter nouos auctoratos 75), ferulis
apulare placet. Proximus interrogatur sententiam
Diespiter Vicæ Potæ 76) filius, & ipse designatus
Cos. nummulariolus. 77) Hic quæstu se sustinebat,
endere ciuitatulas 78) solebat. Ad huncce belle
ccessit Hercules, & auriculam ei tetigit. Itaque in
æc verba censet: Cum Diuus Claudius Diuum Au-
ustum sanguine contingat, nec minus Diuam Au-
ustam auiam suam, quam ipse Deam esse iussit, lon-
eque omnes mortales sapientia antecellat, sitque e
ep. esse aliquem, qui cum Romulo 79) possit

---- feruentia rapa vorare;

enseo, vt D. Claudius ex hac die deus fiat, ita vti
nte eum quis optimo iure factus sit: eamque rem ad
μεταμορφώσεις Ouidii adiiciendam. Variæ erant sen-
entiæ, & videbatur Claudius sententia vincere. Her-
ules enim, qui videret ferrum suum in igne esse 80),

---

73. *ζειδωρ⊚- ἄρουρα*) rus victum suppeditans.

74. *Laruis*) vmbris infernalibus ad cruciatum. *Fremond.*

75. *Auctoratos*) auctorati sunt gladiatores qui pretio ope-
ram locabant arenæ, qui si nouitii essent ferulaceа rude, siue
ladio e ligno ferulæ a lanistis magistris exercebantur, & aber-
antes ferulis vapulabant. Lips. L. I. Saturn. c. 15.

70. *Vicæ Potæ*) Dea a vincendo & potiendo dicta, cuius
emplum Romæ. *Fremond.*

77. *Nummulariolus*) quoniam forte eius templum iuxta
brum & mensas nummulariorum. *Id.*

78. *Vendere ciuitatulas*) pretio accepto ius ciuitatum dare,
uod faciebant qui apud Claudium erant potentes.

79. *Cum Romulo*) qui scilicet feruentia rapa, vt Fabricius
t alii pro temporum illorum simplicitate vorare solebant,
deoque adhuc in cœlo illa appetere fingitur.

80. *Ferrum suum in igne esse*) i. e. propriam caussam peri-
litari, vt qui etiam ex homine factus fuerit Deus. *Fremond-*

modo huc, modo illuc cursabat: & aiebat: Noli mihi inuidere, mea res agitur: deinde si quid volueris, inuicem faciam: Manus manum lauat. Tunc Diuus Augustus surrexit sententiæ suæ dicendæ, & summa facundia disseruit. P. C vos testes habeo, ex quo deus factus sum, nullum verbum me fecisse. semper meum negotium ago. Sed non possum amplius dissimulare, & dolorem quem grauiorem pudor facit, continere. In hoc terra marique pacem peperi? ideo ciuilia bella compescui? ideo legibus vrbem fundaui, operibus ornaui? Et quid dicam, P. C. non inuenio: omnia infra indignationem verba sunt. Confugiendum est itaque a me ad Messalæ Coruini disertissimi viri illam sententiam: Præcidit ius imperii 81) hic, P. C. qui nobis non posse videtur muscam excitare, tam facile homines occidebat, quam canis excidit. 82) Sed quid ego de tot acribus viris dicam? Non vacat deflere publicas clades, intuenti domestica mala. Itaque illa omittam, hæc referam. Etiamsi Phormea Græce nescit, ego scio. ΕΝΤΙΚΟΝΤΟΝΥΚΗΝΔΙΗΣ. 83) senescit. Iste, quem videtis, per tot annos sub meo nomine latens, 84) hanc mihi gratiam retulit, vt duas Iulias pronepotes

---

81. *Præcidit ius imperii)* Claudius ius imperii exercuit.

82. *Quam canis excidit) canis* vocatur infelix tesserarum iactus. tam facile igitur Claudius Tyrannus homines interimere dicitur quam ille cadit. *Fromond.*

83. *Etiamsi Phormea Græce nescit, ego scio ἐν τῇ κοντοπορίᾳ)* Omnes hic cæcutiunt. locus certissime corruptus. Freinsdus legit: *Nam etiamsi φορμίζειν nescit, scio ego* ... h. e. etsi sit ignarissimus, ita vt, quod in Græcorum prouerbio est, ne citharam quidem tangere valeat, adeoque nesciat [illegible] cædes quas patrauit, ego tamen illas narrabo.

84. *Sub meo nomine latens)* ab Augusto enim omnes inferi Cæsares Augusti dicti.

mei

meas occideret, alteram ferro, alteram fame: vnum abnepotem L. Silanum. Videris Iupiter, an in caussa mala, certe in tua, si hic inter nos futurus est. 85) Dic mihi, Diue Claudi, quare quemquam ex his, quos quasque occidisti, antequam de caussa cognosceres, antequam audires, damnasti? hoc fieri solet? In cælo non fit. Ecce Iupiter, qui tot annos regnat, vni Vulcano crus fregit, quem:

Ῥίψε ποδὸς τεταγὼν ἀπὸ βηλοῦ θεσπεσίοιο 86),

& iratus fuit vxori, & suspendit illam 87): numquid occidit? Tu Messalinam, cuius æque auunculus maior eram, quam tuus, occidisti. Nescio, 88) inquis? Dii tibi malefaciant: adeo istud turpius est, quod nescis, quam quod occidisti. Iste C. Cæsarem 89) non desiit mortuum persequi. Occiderat ille socerum: hic & generum. Caius Cæsar Crassi filium vetuit Magnum vocari: 90) hic nomen illi reddidit, caput tulit. Occidit in vna domo Crassum Magnum: Scriboniam, Tristioniam, Assarionem, nobiles ta-

85. *Videris Iupiter, an in caussa mala, certe in tua, si hic inter nos futurus est)* h. e. an mala caussa fuerit, ob quam Silanum interemit, (quæ erat stuprum sorori illatum.) Tu Iupiter videris: certe tua est, qui ipse quoque Iunone sorore vxore vteris. vltima autem verba ita legenda: *is hic inter nos futurus est? Gronov.*

86. *Ῥίψε ποδὸς* &c.) arreptum pede de limine diuino deiecit. Est versus Homeri Il A.

87. *Iratus fuit vxori, & suspendit illam*) fabula est Il. A.

88. *Nescio.*) nam a Narcisso liberto nesciente Claudio accelerata eius mors fuit. Vid. Tacit. ad fin. XI. annal. *Fromond.*

89. *C. Cæsarem)* Caligulam, Tyrannum, cui Claudium post fata fauisse constat ex Dione.

90. *Vetuit magnum vocari)* vetera enim familiarum insignia nobilissimo cuique ademit. Sueton. Calig. c. 35.

men: Craſſum vero tam fatuum, vt etiam regnare poſſet. 91) Cogitate, P. C. quale portentum in numerum deorum ſe recipi cupiat. Hunc nunc deum facere vultis? Videte corpus eius, diis iratis natum. Ad ſummam, tria verba cito dicat, 92) & ſeruum me ducat. Hunc deum quis colet? quis credet? denique dum tales deos facitis, nemo vos deos eſſe credet. Summa rei, P. C. ſi honeſte inter vos geſſi, ſi nulli durius reſpondi, vindicate iniurias meas. Ego pro ſententia mea hoc cenſeo. Atque ita ex tabella recitauit: 93) Quandoquidem Diuus Claudius occidit ſocerum ſuum Appium Silanum, generos duos, Pompeium Magnum & L Silanum, ſocerum filiæ ſuæ Craſſum, frugi hominem, tam ſimilem ſibi, quam ouo ouum, Scriboniam ſocrum filiæ ſuæ, Meſſalinam vxorem ſuam, & ceteros, quorum numerus iniri non potuit: placet mihi in eum ſeuere animaduerti, nec illi rerum iudicandarum vacationem dari 94), eumque quamprimum exportari, & cœlo intra dies xxx. excedere, Olympo 94) intra diem tertium. Pedibus in hanc ſententiam itum eſt. Nec mora, Cyllenius illum collo obtorto trahit ad inferos,

Illuc vnde negant redire quemquam.

---

91. *Vt etiam regnare poſſet*) illo enim tempore in ſtultorum fere manus, quales Caligula, Claudius &c. incidebat imperium.

92. *Cito dicat*) nimirum hoc linguæ prohibebat liberties.

93. *Ex tabella recitauit*) ex veterum more qui de ſcripto etiam dicebant ſententias.

94. *Vacationem dari*) vult ſtatim deos in conſilium mitti, vt contra Claudium ſententiam dicant, ſine vacatione, vt ſi alias menſe vindemiali, qua Claudius animam ebulliit, vacatio eſſet. *Fromond.*

95. *Olympo*) qui eſt ſedes fixarum, cum cœli nomine omnes reliqui orbes abinde vſque ad terram comprehendantur. *Id.*

Dum

ım descendunt per viam sacram 96.), interrogat
ercurius, quid sibi velit ille concursus hominum,
m Claudii funus esset? Et erat omnium formosissi-
ım, & impensa cura plenum, vt scires deum ef-
ri, tibicinum, cornicinum, omnisque generis
eatorum tanta turba, tantus conventus, vt etiam
audius 97) audire posset. Omnes læti, hilares,
Ro. ambulabat tamquam liber. Agatho & pauci
ıssidici 98) plorabant, sed plane ex animo Iuris-
nsulti e tenebris procedebant 99), pallidi, graci-
, vix habentes animam, tamquam qui cum maxi-
: reuiuiscerent. Ex his vnus cum vidisset capita
nferentes, & fortunas suas deplorantes caussidi-
s, accedit, & ait: Dicebam vobis, non semper Sa-
rnalia erunt. Claudius vt vidit funus suum, intel-
:it se mortuum esse. Ingenti enim μεγαληγορίᾳ næ-
ı cantabatur anapæstis:

Fundite fletus,
Edite planctus,
Fingite luctus:
Resonet tristi
Clamore forum:
Cecidit pulcre
Cordatus homo,
Quo non alius
Fuit in toto
Fortior orbe.
Ille citato
Vincere cursu 100)
Poterat celeres,
Ille rebelles
Fundere Parthos,
Leuibusque sequi
Persida telis,
Certaque manu

96. *Per viam sacram)* quam clinum sacrum vocat Hora-
s, & qua in Capitolinam arcem adscendebatur. Plin. L. XIX,
I. *Id.*
97. *Etiam Claudius)* senex licet & surdaster.
98. *Pauci caussidici)* quia Claudius assiduus in foro fuerat,
am diebus feriatis, vnde illis lucrum.
99. *Iurisconsulti &c.)* quia scilicet responsorum ab iis dari
itorum nullus sub Claudio fuerat vsus. *Fremond.*
100. *Vincere cursu)* ridiculum de sene podagrico.

Tendere neruum:
Qui praecipites
Vulnere paruo
Figeret hostes,
Pictaque Medi 101)
Terga fugacis.
Ille Britannos
Vltra noti
Littora ponti,
Et caeruleos
Scuta Brigantas
Dare Romuleis
Colla catenis
Iussit, & ipsum
Noua Romanae
Iura securis
Tremere Oceanum.
Deflete virum,
Quo non alius
Potuit citius
Discere caussas,
Vna tantum
Parte audita,
Saepe & neutra.
Quis nunc iudex
Toto lites
Audiet anno? 102)
Tibi iam cedet
Sede relicta,
Qui dat populo 103)
Iura silenti,
Cretaea tenens
Oppida centum.
Cadite moestis
Pectora palmis,
O causidici,
Venale genus,
Vosque Poetae,
Lugete noui; 104)
Vosque in primis
Qui concusso
Magna parastis
Lucra fritillo. 105)

Delectabatur laudibus suis Claudius, & cupiebat diutius spectare. Iniicit illi manum Talthybius 106)

101. *Pictaque Medi)* pictis enim sagulis illi amicti, vel etiam fugientes picta scuta in terga reiiciebant. *Fr...*

102. *Toto lites audiet* anno) sine vacatione etiam festis diebus.

103. *Qui dat populo &c.)* Minois descriptio Regis Cre... qui apud inferos iudiciis praeest.

104. *Vosque poetae lugete noui)* ob studia communia, ... Claudius multa scriptitauit. Sueton. c. 41. 42.

105. *Fritillo)* ludus enim alearum & talorum Romae ... unte Claudio vigebat.

106. *Talthybius deorum)* erat Talthybius Graecorum ad Troiam nuntius, eleganter igitur vocat Mercurium *Talthybium deorum*, nam vocem *nuntius* expungi vult Gron...

deo-

[redacted]

:orum nuntius, & trahit capite obuoluto, ne quis ım poſſit agnoſcere, per campum Martium: & inr Tiberim & viam Tectam deſcendit ad inferos. nteceſſerat iam compendiaria via Narciſſus liberıs, ad patronum excipiendum, & venienti nitidus, : erat a balineo 107), occurrit, & ait: Quid dii ad omines 108)? Celerius, inquit Mercurius, & veſire nos nuntia. Ille autem patrono plura blandiri olebat, quem Mercurius iterum feſtinare iuſſit, & irga morantem impulit. Dicto citius Narciſſus uolat. Omnia procliua ſunt, facile deſcenditur. taque quamuis podagricus eſſet, momento tempois peruenit ad ianuam Ditis: vbi iacebat, vt ait Ioratius, bellua centiceps, ſeſe mouens, villosque ıorrendos excutiens. puſillum ſubperturbatur (al›am canem in deliciis habere conſuerat) vt illum ridit canem nigrum villoſum ſane: quem non veis tibi in tenebris occurrere. Et magna inquit voce: Claudius Cæſar venit. Ecce extemplo cum plauſu procedunt cantantes: Εὑρήκαμεν, συγχαίρωμεν. 109) Hic erat C. Silius Coſ. deſig. Iunius Prætorius, Sex. Trallus, M. Heluius Troius, Cotta Tectus, Valens, Fabius, Equ. Rom. quos Narciſſus duci iuſſerat. 110) Medius erat in hac cantantium turba Mneſter Pantomimus, quem Claudius decoris cauſſa

107. *Vt erat a balineo*) nam Agrippina vt tutius cædem Claudii patraret, libertorum eius fideliſſimum Narciſſum ad balinea Campaniæ, podagræ qua conflictabatur prætextu amandauerat; vnde redux non diu poſt mori eſt iuſſus.

108. *Quid dii ad homines*) ſubint. redeunt. Nam Narciſſus ἀποθεώσει Claudii interfuerat.

109. Εὑρήκαμεν συγχαίρωμεν) verba ſolemnia in ſacris Oſiridis, quæ inuento illo boue Deo cantabant. Significant enim: *Inuenimus, congaudeamus. Fromond.*

110. *Duci iuſſerat*) ad ſupplicium.

mi-

& postulat aduocationem. Non datur. Accusat Pedo Pompeius magnis clamoribus. Incipit Petronius velle respondere. Æacus homo iustissimus, vetat. Illum tantum altera parte audita condemnat, & ait: Εἴκε πάθοι τά κ' ἔρεξε, δίκη κ' ἰθεῖα γένοιτο. 118) Ingens silentium factum est. Stupebant omnes, nouitate rei attoniti: negabant hoc vmquam factum. Claudio iniquum magis videbatur, quam nouum. 119) De genere pœnæ diu disputatum est, quid illum pati oporteret. Erant qui dicerent, si vni dii laturam 120) fecissent, Tantalum siti periturum, nisi illi succurreretur: non vnquam Sisyphum onere releuari: aliquando Ixionis miseri rotam sufflaminandum. Non placuit vlli ex veteranis missionem dari, ne vel Claudius vmquam simile speraret. Placuit nouam pœnam excogitari debere, instituendum illi laborem irritum, & alicuius cupiditatis speciem sine fine & effectu. Tum Æacus iubet illum alea ludere pertuso fritillo. Et iam cœperat fugientes semper tesseras quærere, & nihil proficere.

Nam quotiens missurus erat resonante fritillo,
Vtraque subducto fugiebat tessera fundo:

---

118. Εἴκε πάθοι &c.) *si passus fuerit quæ fecit, optima illa erit iustitia.* Scilicet supra Claudius quoque sæpe altera tantum parte audita ius dixisse accusabatur.

119. *Iniquum magis quam nouum*) nouum enim ei non videbatur, quod ipse fecerat sæpe, *iniquum* quod ipsi mala hac ratione consuleretur.

120. *Laturam*) Gronov. legit *gratiam*. Hinc quum de genere pœnæ disputaretur, incessit opinio aliquem ex veteranis rude donatum iri, & succedaneum ei fore Claudium. Itaque erant qui dicerent: Si dii qui in consilio erant Aeaco, vni ex antiquis inferorum cruciariis veniam dare voluissent, vel Tantalo, vel Sisypho vel Ixioni successorem Claudium esse dandum.

Cum

INDEX

XCERPTA QVÆDAM
E LIBRIS SENECÆ.

HOnesta, inquit Epicurus, res est, paupertas læta. Illa vero iam paupertas non est, si læta est. Cui cum paupertate bene conuenit, diues est. Non parum habet, sed qui plura cupit, pauper est. Quid m refert, quantum illi in arca, quantum in horreis eat, quantum pascat aut feneret, si alieno imminet, non acquisita, sed acquirenda concupiscit? Quis sit itiarum modus, quæris? Primo, habere quod necesse : secundo, quod satis est. Nulli potest secura vita ttingere, qui de producenda nimis cogitat. Nullum num iuuat habentem, nisi ad cuius amissionem præratus est animus. Magnæ diuitiæ sunt, lege naturæ nposita paupertas. Lex autem naturæ, scis quos ternos nobis statuit? Non esurire, non sitire, non algere. i famem sitimque depellas, non est necesse maria itare, nec castra sequi. Parabile est quod natura iderat, & cito apponitur. Ad superuacua sudatur : sunt quæ togam terunt, quæ nos senescere cogunt, e in aliena littora impingunt. Ad manum est, d satis est. Si cui sua non videntur amplissima, t totius mundi dominus sit, miser est. Miser est, se beatissimum non iudicat, licet toti mundo impe. Non est beatus, qui se id non putat esse. Nihil beamus, quod cum magno emolumento insidiantis i possit. Quam minimum in corpore tuo sit spolion. Nemo ad humanum sanguinem venit propter um, vel admodum pauci. Nudum latro transmittit : am in obsessa via pauperi pax est. Is maxime diis fruitur, qui minime indiget. Si ad naturam vi, numquam eris pauper : si ad opinionem, numquam

quam diues. Exiguum natura desiderat, immensum opinio. Si congeratur in te quidquid multi locupletes possederunt, si vltra priuatum pecuniæ modum fortuna te prouehat, auro tegat, purpura vestiat, eo deliciarum opumque perducat, vt terram marmoribus abscondas, non tantum liceat habere, sed calcare diuitias; accedant statuæ & picturæ, & quidquid ars vlla luxuriæ auro & argento elaborauit; maiora cupere ab his disces. Desideria naturalia, finita sunt: ex falsa opinione nascentia, vbi desinant, non habent. nullus enim terminus falso est. Veritati aliquid extremum est: error immensus est. Retrahe te ergo a vanis: & cum voles scire, an naturalem, an vanam habeas cupiditatem, considera num alicubi consistat. Si longe progresso semper aliquid longius restat, scito id naturale non esse. Paupertas expedita, secura est. tum classicum cecinit, scit non se peti: cum aliquo conclamatum est, quomodo exeat, non quid efferat, quærit. At cum nauigandum est, non strepitu portus, nec vnius comitatu inquieta sunt littora. Non circumstat illum turba hominum, ad quos pascendos transmarinarum regionum optanda est fertilitas. Facile est pascere paucos ventres, & bene institutos, & nihil aliud desiderantes quam impleri. Paruo fames constat, magno fastidium. Paupertas contenta est desideriis instantibus satisfacere. Sanus diues est, qui licet habeat diuitias, eas tamen vt fugientes habet. Quid ergo est, quare recuses eam contubernalem, cuius mores sanus diues imitatur? Si vis vacare animo, aut pauper sis oportet, aut pauperi similis. Non potest studium salutare fieri sine frugalitatis cura. Frugalitas, paupertas voluntaria est. Perpessi sunt multotiens exercitus inopiam omnium rerum, vixerunt herbarum radicibus, & dictu fœdam tulerunt famem. & hæc omnia perpessi sunt

iunt pro regno, quo magis mireris, alieno. Dubitabit aliquis ferre paupertatem, vt animum a furoribus liberet? Multis, diuitias parasse, non finis miseriarum fuit, sed mutatio. Nec hoc miror. Non in rebus vitium, sed in animo ipso est. Illud quod paupertatem grauem nobis fecerat, & diuitias graues faciet. Quemadmodum nihil refert, vtrum agrum in lecto ligneo, an in aureo colloces; quocumque illum transtuleris, morbum suum secum transferet: sic nihil refert, vtrum aeger animus in diuitiis an in paupertate sit; malum suum illum sequitur. Ad securitatem non est opus fortuna. Quod enim necessitati sat est, dabit, licet irata. Ne imparatos nos fortuna deprehendat, fiat nobis paupertas familiaris. Securius diuites erimus, si sciemus quam non sit graue pauperes esse. Incipe cum paupertate habere contubernium.

Aude hospes contemnere opes, & te quoque dignum
Finge Deo. - - - -

Nemo alius dignus Deo est, nisi qui opes contempsit. Quare possessiones, tibi non interdico, sed efficere volo, vt illas intrepide possideas. Quod vno consequeris modo, si te etiam sine illis bene victurum speraueris, & illas tamquam exituras adspexeris. Discedat quisquis non te, sed aliud in te sequebatur. ob hoc vnum est amanda paupertas, quod a quibus ameris, ostendit. Multum est, non corrumpi diuitiarum contubernio. Magnus ille est, qui in diuitiis pauper est. Nemo nascitur diues. Quisquis exit in lucem, iussus est pane et lacte esse contentus. ab his initiis regna nos non capiunt. Panem & aquam natura desiderat nemo ad hac pauper est. intra quae si quis desiderium suum clusit, cum ipso Ioue de felicitate contendat. Res in-

quieta, fecilitas est; ipsa se exagitat, mouet cerebrum, non in vno genere. alios in cultum irritat, alios in potentiam, alios inflat, alios mollit. Si vis scire quam nihil mali sit in paupertate, compara inter se vultum pauperis & diuitis. Sæpius pauper & fidelius ridet: nulla solicitudine concutitur, in alto est. cura velut nubes leuis transit. Horum qui felices vocantur, hilaritas ficta est; huic grauis & suprema superbia, licet non palam, tristitia est; eo quidem grauior, quod interdum non licet palam esse miseros, sed inter ærumnas cor ipsum exedentes, necesse est agere felicem. Abstrahunt a recto diuitiæ, honores, potentia, & cetera, quæ opinione hominum cara sunt, pretio suo vilia. Nescimus æstimare res, de quibus non cum fama, sed cum rerum natura deliberandum est. Nihil habent ista magnificum, quod mentes nostras in se trahat, præter hoc quod mirari illa consueuimus. non enim quia concupiscenda sunt, laudantur: sed quia concupiscuntur. Hanc præcedentem caussam habent diuitiæ, mutant animos, superbiam, & arrogantiam pariunt, inuidiam trahunt; eo usque mentem alienant, ut fama pecuniæ nos etiam nocitura delectet. Bona omnia culpa carere decet: pura sunt, non corrumpunt animos, non solicitant: extollunt quidem animos & dilatant, sed sine tumore. Quæ bona sunt, fiduciam faciunt; diuitiæ audaciam. Quæ bona sunt, magnitudinem animi dant, diuitiæ insolentiam.

EXCERPTA ALIA.

Licet cunctorum poëtarum carmina gremium [illegible] semper illustrent; aliquando deliberans, hoc [illegible] opusculum pro accidentibus casibus dirigere [illegible]ui, quod non præcedentes, sed posteri narrabunt. [illegible]

rgo primum incipimus? Si tibi videtur, a morte. Ab ltimo, inquis? Imo a maximo. Ad hoc praecipue nus humana contremiscit: nec immerito tibi videtur oc facere. Ceteri timores habent aliquem post se cum; mors omnia abscindit. Alia nos torquent; ors omnia devorat. Omnium quae horremus, ad anc exitus spectat, aliorum quae per circuitum. tiam qui alioqui se nihil timere iudicant, hoc timent. Quidquid aliud extimescimus, habet aut remedium, aut solatium. Sic ergo te forma, ut si quis tibi palam mortem minetur, omnes terticulas eius denudas.

Morieris. Ista hominis natura est, non poena. Morieris. Hac conditione intravi, ut exirem. Morieris. Gentium ius est, quod acceperis, reddere. Morieris. Peregrinatio est vita. Multum cum deambulaveris, domum redeundum est. Morieres. Putabam aliquid novi dicere ad hoc veni, hoc ago, huc me inguli dies adducunt. Nascenti mihi natura proti- hunc posuit terminum. Quid habeo quod indi- er? in hac verba iuravi. Morieris. Stultum est mere, quod vitare non possis. Istud non effugit, am qui distulit. Morieris. Nec primus, nec ultius. multi me antecesserunt, omnes sequentur. Morieris. Hic est humani officii finis. Quis sanus exaurari moleste tulit? Quo transit orbis, ego transibo. hanc conditionem cuncta gignuntur. Quod cupit, desinit. Morieris. Nihil grave est, quod semel est. s alienum meum novi. hoc quidem cum eo creditore ntraxi, cui decoquere non possum. Morieris. Dii elius. Nemo hac re melius mortalibus minari est.

Sed decollaberis. Quid interest, utrum caesim moar, an punctim? Sed saepe ferieris, & multi in te adii concurrent. Quid refert, quam multa sint

vulnera? non potest amplius quam vnum esse ferum.

Peregre morieris. Vndecumque ad inferos v est. Peregre morieris. Ego quod debeo, solu ratus sum. videat fœnerator, vbi me appellet. egre morieris. Nulla terra est aliena morti. egre morieris. Non est grauior foris quam do mnus. Peregre morieris. Hoc est, in patria viatico peruenire.

Sed iuuenis morieris. Optimum est, an optes, mori. Iuuenis morieris. Hoc vnum est, aque ad iuuenem quam ad senem pertinet. N tamur ex censu, nec exigitur numerus annoru adolescentes & impuberes eadem fati necessitas. Optimum est mori, cum iuuat viuere. Iuuenis m ris. Quicumque ad extremum fati sui venit, j moritur. Non enim refert quæ sit hominis ætas, quæ sit meta. Iuuenis morieris. Fortasse aliis subducit me fortuna: si nulli alii, vel senectuti. I nis morieris. Non refert, quot annos habeam, quot acceperim. si plus viuere non possum, hæc s nectus mea.

Insepultus jacebis. Quid aliud respondeam, illud Maronis?

- - - Facilis iactura sepulcri.

Si nihil sentio, non pertinet ad me iactura cor insepulti. Si sentio, omnis sepultura tormentum Insepultus iacebis.

- - - Cælo tegitur, qui non habet vrnam.

Quid interest, ignis me an fera consumat, an tellu mnium sepultura? Istud non sentienti superuacuum sentienti onus. Insepultus iacebis. At tu combustus, obrutus, at tu inclusus, at tu putridus, at tu euisceratus constrictus, at traditus lapidi, qui te paulatim ede exsiccet. Nulla est sepultura, non sepelimur, sed p

ci

[redacted]

:imur. Non sepelieris. Quid inter tutissima trepidas? Vltra pœnarum omnium terminum iste locus est. Vita multa debemus, morti nihil. Non defunctorum caussa, ed viuorum inuenta est sepultura, ut corpora & visu & dore fœda, amouerentur. alios terra obruit, alios lamma consumsit, alios lapis ossa redditurus inclusit. Non defunctis, sed nostris oculis parcimus.

Ægroto. Venit tempus quo experimentum mei caerem. Non in mari tantum, aut in prælio vir fortis pparet. exhibetur etiam in lectulo virtus. Ægroto. Non otest istud toto seculo fieri. aut ego febrem relinquam, ut ipsa me: semper una esse non possumus. Cum orbo mihi res est: aut vincetur, aut vincet.

Male de te loquuntur homines. Sed mali. Moue-r, si de me Marcus Cato, si Lælius sapiens, si alter ato, si duo Scipiones ista loquerentur. Nunc malis isplicere, laudari est. Non potest ullam auctoritatem bere sententia, ubi qui damnandus est, damnat. Male de te loquuntur. Mouerer, si indicio hoc facent: nunc morbo faciunt. non de me loquuntur, sed se. Male de te loquuntur. Bene nesciunt loqui: faunt, non quod mereor, sed quod solent. quibusdam im canibus sic innatum est, ut non pro feritate, sed o consuetudine latrent.

Exsulabis. Erras: cum omnia fecerim, patriam am transire non possum. Omnium una est. extra nc nemo proficisci potest. Exsulabis. Non patria bi interdicitur, sed locus. In quamcunque terram io, in meam venio. Nulla terra exsilium est, altera tria est. Non eris in patria. Patria est, ubicume bene est. Illud autem per quod bene est; in homi-, non in loco est. in ipsius potestate est, quæ sit illi rtuna. Si enim sapiens est, peregrinatur; si stultus, sulat. Exsulabis. Hoc dicis: alterius loci ciuitate naberis.

quidem. Exonerauit te fortuna, si intellegis, & tutiore loco posuit. Damnum putas? remedium est. Defles, gemis, miserum te clamitas, quod opibus excussus es? Tuo vitio ista tibi iactura tam tristis est. Non tam moleste ferres, si tamquam perditurus habuisses. Perdidi pecuniam. Nempe quam vt tu haberes, alius ante perdiderat.

Oculos perdidi. Habet & nox suas voluptates. Oculos perdidi. Quam multis cupiditatibus visa incisa est? quam multis rebus carebis, quas ne videres, vel eruendi erant? Non intelligis partem innocentiae esse caecitatem. Huic oculi adulterium monstrant, huic incestum, huic domum quam concupiscat, huic vrbem & mala omnia. Certe irritamenta sunt vitiorum ducesque scelerum.

Amisi liberos. Stultus es, qui defleas mortem mortalium. Quid istud aut nouum, aut mirum est? Quam rara est sine isto casu domus? Quid si infelicem dices arborem, quod stante ipsa cadunt poma? & hic suus fructus est. Nemo extra ictum vulneris positus est. Ducuntur ex plebeia domo immatura funera, ducuntur & ex regia. Non est idem ordo fati, qui & aetatis. Non quomodo quisque venit, emittitur. Quid tamen est quod indigneris? Quid contra exspectationem tuam euenit? Periere perituri. Sed ego illos superstites optabam. Verum hoc nemo tibi promiserat. Perierunt liberi mei. Habebant illi cuius essent magis quam tui: apud te precario morabantur. Educandos tibi fortuna mandauerat. recepit illos, non abstulit.

Naufragium feci. Cogita non quid perdideris, sed quod euaseris. Nudus exii. Sed existi. Omnia perdidi. Sed perire potuisti vna cum omnibus.

In latrones incidi. Sed alius in accusatores, alius in fures, alius in fraudatores. Plena est insidiis via.

Noli conqueri quod incideris: gaude quod euaseris. Inimicos graues habeo. Quomodo aduersus feras munimenta conquiris, quomodo aduersus serpentes: sic aduersus inimicos auxilia circumspice, quibus illos aut arceas, aut compescas, aut quod optimum est, places. Inimicos habeo. Illud est peius, quod amicos non habes.

Amicum perdidi. Iam enim te habuisse certum est. Amicum perdidi. Alium quære: & ibi eum quæras, ubi inuenire possis. Quære inter liberales artes, inter honesta & recta officia, quære in laboribus. Ad mensam ista res non quæritur. quære aliquem frugi. Perdidi amicum. Fortem animum habe, si unum: erubesce, si unicum. quid tu in tanta tempestate ad unam anchoram stabas?

Vxorem bonam amisi. Vtrum inueneras bonam, an feceras? Si inueneras, habere adhuc te posse ex hoc intelligas licet, quod habuisti. si feceras, bene spera. res periit, saluus est artifex. Amisi uxorem bonam. Quid in illa probabas? Pudicitiam? Quam multæ diu custoditam perdidere? Decus? Quam multæ ante probatas matronalis ordinis, esse cœperunt postea [illegible] exempla mutatarum? Delectabat te fides eius? Quam multas ex optimis coniugibus pessimas videmus, ex diligentissimis solutissimas? Omnium quidem imperitorum animus, maxime tamen muliebris, in lubrico est. Si bonam uxorem habuisti, non potes affirmare in illo eam permansuram fuisse proposito. Nihil tam mobile quam fœminarum voluntas; nihil tam vagum. Nouimus veterum matrimoniorum repudia; &, fe[illegible] diuortio male cohærentium rixas. Quam multi qui in adolescentia amauerunt, in communi reliquere senectute? quoties anile diuortium risimus? quam multorum notus amor odio notiore mutatus est? Sed hæc & fuit bona, & fuisset, si vixisset. Mors effecit, ut affirmare

mare id sine periculo possis. Bonam uxorem amisi. uenies, si nihil quaeris nisi bonam Tu modo ne imanes proauosque respexeris, nec patrimonium, cui iam sa nobilitas cessit. Ista diu cum forma non repuabunt. Facilius reges animum nulla vanitate tuutem. Non multum abest a contemptu viri, quae si nis suspicit. Duc bene institutam, nec maternis ininatam vitiis: non cuius auriculis utrimque bina trimonia dependeant; non quam margarita suffoat, cui minus sit in dote quam in veste: quam in pante sella circumlatam per urbem populus ab omni rte aeque ut maritus inspexerit; cuius sarcinis dous sit angusta. Hanc facile ad tuos mores rediges, am nondum corruperunt publici. Vxorem bonam visi. Non erubescis flere, & intolerabilem vocare iatram? Hoc unum deest; utrum illam lugeas, an non. em maritum te cogitaueris, cogita & virum. Amisi orem bonam. Soror bona non potest recuperari, nec ater. Vxor aduentitium bonum est; non est inter a, quae semel unicuique contingunt. Amisi uxorem nam. Multos tibi numerare possum, quibus bonam orem lugentibus successit melior.

Mors, exsilium, luctus, dolor, non sunt supplicia, d tributa viuendi. Neminem illaesum fata transmitnt. Felix est, non qui aliis videtur, sed qui sibi.

Haec excerpta libenter omisissem. Senecae enim non esse, vel caeco perspicuum est. Sed veritus sum, ne quis ea, cuicuimodi sunt, sublata quereretur. Et in eis tamen multa ex vetere libro emendauimus.

RERVM ET VERBORVM IN L. ANNAEA SENECA MEMORABILIVM INDEX CERTISSIMVS.

Numeri maiusculi indicant tomum, minoribus pagina designatur.

INDEX

[redacted]

INDEX

chira-

[redacted]

bona

deiphi...

INDEX

chiro-

ægypt

INDEX

ad Cs.

F. [illegible]

Cyri

INDEX

despicere

[redacted]

destil-

[redacted]

H.

I.

frigore

He-

[redacted]

INDEX

I.

 ſoleat

Myrm

nauis

nubes

[redacted]

[redacted]

INDEX

[redacted]

puero-

Rusi-

s

[redacted]

INDEX

T.

X.

FINIS.

Insurrectio — 97 —

123 —

124 —

aristocratia 125 —

269 —

269 — tirannicidio —

270 —

281 —

381 —

